

ВІДЬМАК

ВОЛОДАРКА ОЗЕРА

АНДЖЕЙ САПКОВСЬКИЙ

ОСТАННЄ БАЖАННЯ
МЕЧ ПРИЗНАЧЕННЯ
КРОВ ЕЛЬФІВ
ЧАС ПОГОРДИ
ХРЕЩЕННЯ ВОГНЕМ
ВЕЖА ЛАСТІВКИ
ВОЛОДАРКА ОЗЕРА
СЕЗОН ГРОЗ

Andrzej Sapkowski

WIEDŹMIN

PANI JEZIORA

Powieść

Анджей Сапковський

ВІДЬМАК

ВОЛОДАРКА ОЗЕРА

Роман

ХАРКІВ КЛУБ
2017 СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЛЯ

УДК 821.162.1

ББК 84(4Пол)

С19

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Перекладено за виданням:

Sapkowski A. Wiedźmin. Pani Jeziora / Andrzej Sapkowski. —
Warszawa : SuperNowa, 2014. — 596 p.

Публікується з дозволу автора і його літературних агентів,
NOWA Publishers (Польща)
за сприяння Агентства Олександра Корженевського (Росія)

Переклад з польської *Сергія Легези*

Обережно! Ненормативна лексика!

Коментарі *Сергія Легези, Ніка Средіна й Олесі Стужук*

Художнє оформлення *Катерини Кравець*

ISBN 978-617-12-3254-9 (PDF)

ISBN 978-617-12-3114-6 (укр.)

ISBN 978-83-7578-069-7 (пол.)

© Andrzej Sapkowski, Warszawa, 2014

© CD PROJEKT S.A., карта, обкладинка

© Hemiroltd, видання українською
мовою, 2017

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного
Дозвілля», переклад та художнє
оформлення, 2017

We are such stuff
As dreams are made on, and our little life
Is rounded with a sleep¹.

В. Шекспір

---

¹ «Ми створені із сновидінь. І сном // Оточене життя маленьке наше» (В. Шекспір, «Буря», дія IV, акт I; переклад М. Бажана). (Тут і далі прим. пер.)

І їхали вони далі, аж доки не прибули до озера з водами, що розлилися широко й чарівно. А в самій середині того озера побачив Артур руку в білий атлас убрану, що меч, чудово виконаний, тримала. А потім узріли вони панну, яка сміливо ступала по дзеркалу вод.

— Що то за панна така чарівна? — запитав Артур.

— Звуть ту панну Володаркою Озера, — відповів Мерлін.

Томас Мелорі. Смерть Артура

Озеро було зачарованим. Щодо цього не було жодних сумнівів.

По-перше, лежало воно тут-таки, біля входу в закляту долину Кум Пукка, долину таємничу, завжди оповиту туманом, славетну чарами й магічними явищами.

По-друге, досить було просто глянути.

Площина води була глибокою, насиченою й незаймано синьою, воістину наче відшліфований сапфір. Була вона гладенькою, наче дзеркало, такою, що верхівки масиву І Уїтва¹ у віддзеркаленні виглядали красивіше, ніж у реальності. Від озера віяло цілющим холодом, а величній тиші не порушувало ніщо, навіть плюскіт риби чи крик водного птаха.

Рицар отямився від зачудування. Але замість продовжити шлях по хребту узгір'я, повів коня вниз, до озера. Його наче притягувала магнетична сила чародійства, що дрімало там, унизу, на дні, у безодні вод. Схарапуджений кінь ступав серед розкришених скель, тихим форканням подаючи знак, що магічну ауру відчуває й він.

З'їхавши до самого низу, на пляж, рицар спішився. Тягнувши скакуна за трензеля, наблизився до крайки води, де дрібна хвиля грала між кольоровою рінню.

Сів навпочіпки, захрустівши кольчугою. Полохаючи мальків, рибок малесеньких і живих, наче голки, набрав води в складені

---

¹ Один із найвищих масивів серед гір Уельсу.

долоні. Пив обережно й поволі, від крижано-холодної води дерев'яніли губи і язик, віддавало в зуби.

Коли він зачерпнув знову, долетів до нього звук, що пронісся поверхнею озера. Він підвів голову. Кінь зафоркав, наче підтвердивши, що почув те й він.

Рицар прислухався. Ні, то була не ілюзія. Те, що він чув, було співом. Співала жінка. Навіть, скоріше, дівчина.

Рицар, як усі рицарі, вихований був на піснях бардів і рицарських романах. А там у дев'яти з десяти випадків дівочий спів чи крики були принадою, а рицарі, які йшли на відлуння, регулярно потрапляли в пастки. Нерідко — у смертельні.

Але цікавість перемогла. Рицареві, врешті-решт, було лише дев'ятнадцять. Був він дуже відважний і дуже нерозсудливий. Славетний першим, відомий був отим другим.

Він перевірів, чи добре ходить у піхвах меч, після чого потягнув коня й рушив пляжем у напрямку, звідки долинав спів. Далеко йти не довелося.

Берег тут був завалений ератичними валунами, темними, вигладженими до блиску, наче іграшками велетнів, недбало кинутими сюди або й забутими тут після закінчення забави. Деяке каміння лежало у водах озера, чорніло під прозорою поверхнею. Деяке виступало над поверхнею, омиване хвилями, і виглядало наче хребти левіафанів. Але найбільше каміння лежало на березі, від пляжу ген до лісу. Частина зарилася в пісок, лише трохи над ним здіймаючись, так, що про справжні розміри валунів можна було лише здогадуватися.

Спів, який рицар почув, долинав саме з-поза тих, прибережних каменів. А дівчина, яка співала, залишалася невидимою. Він потягнув коня, тримаючи його за мундштук і ніздрі, аби той не форкав і не іржав.

Одяг дівчини спочивав на одному з каменів, занурених у воду, пласкому, наче стіл. Сама вона, гола й занурена по пояс, милася, плюскокаючись і приспівуючи при тому. Слів рицар не розпізнав.

І не дивно.

Дівчина — він би голову на те заклав — не була людиною з плоти й крові. Свідчило про це худеньке тіло, дивний колір волосся й голос. Хлопець був упевнений, що якби вона озирнулася, він би побачив великі мигдалеві очі. А якби відгорнула зі скроні попелясте волосся, то точно помітив би гострі, шпичасті кінчики вушної раковини.

То була мешканка Фаері. Фея. Одна з Тілвіт Тег. Одна з тих, кого пікти й ірландці звали Даойне Ші, Народом Пагорбів. Одна з тих, кого сакси звали ельфами.

Дівчина на мить перестала співати, занурилася по шию, заперхала й надзвичайно по-простацьки вилаялася. Утім, рицаря це не обдурило. Феї, як воно всюди відомо, уміли лаятися по-людськи. Куди гірше за конюхів. До того ж такі прокляття часто були вступом до якихось злостивих жартиків, любов'ю до яких феї славилися — наприклад, збільшити комусь носа до розмірів огірка-насінника або зменшити комусь чоловічу гордість до розмірів бобового зернятка.

Рицар не мав потреби ні в першому, ні в другому. Він приготувався вже тихенько відступити, аж раптом його зрадив кінь. Ні, не його власний жеребчик, утримуваний за ніздрі: він поведився спокійно й тихенько, наче миша. Зрадив його кінь феї — ворона кобила, яку рицар спершу й не помітив поміж валунами. Тепер смолисто-чорна кобилка вдарила копитом об каміння й привітально заіржала. Жеребчик рицаря трусонув головою й ввічливо відповів. Аж відлуння по воді пішло.

Фея вистрибнула з води, на мить демонструючи рицареві милі для ока округлості. Кинулася до скелі, на якій лежав її одяг. Але замість того, щоб підхопити якусь там сорочку й скромно прикритися, ельфійка вхопила меч і зі скреготом видобула з піхов, справляючись із залізом на диво вміло. Тривало те коротку мить, по якій фея присіла — навпочіпки чи на коліна, ховаючись у воді аж по ніс і виставивши над поверхнею випростану руку з мечем.

Рицар отямився, відпустив вуздечку й зігнув коліно, стаючи на мокрий пісок, бо відразу зрозумів, кого він тут зустрів.

— Слався, — забелькотів він, простягаючи руку. — То велика для мене честь... Величезна, о Володарко Озера. Меч той я прийму...

— А може б, ти підвівся та відвернувся, га? — Фея вистромила рота над водою. — Може б, ти перестав вирячуватися й дозволив мені вдягнутися?

Він послухався.

Чув, як вона хлюпає, виходячи з води, як шелестить одягом, як тихенько лається, натягаючи його на мокре тіло. Він же дивився на чорну кобилу з шерстю гладенькою та лискучою, наче крило ворона. Беззаперечно був то кінь шляхетної породи, беззаперечно швидкий, наче вітер. Беззаперечно зачарований. Беззаперечно мав жити у Фаері, як і його володарка.

— Можеш озирнутися.

— Володарко Озера...

— І назватися.

— Я Галахад з Каер Беніку. Рицар короля Артура, володаря замку Камелот, володаря Літнього Краю, а також Думнонії, Дифнейнта, Повіссу, Дифеду...

— А Темерія? — урвала вона його. — Реданія, Ривія, Едірн? Нільфгард? Ці назви говорять тобі хоча б щось?

— Ні. Я ніколи про них не чув.

Вона стонула плечима. У руці, окрім меча, тримала чоботи й сорочку, випрану й викручену.

— Так я й думала. А який нині маємо день року?

— Нині, — він роззявив рота, геть здивований, — друга повня по Бельтану... Володарко...

— Цірі, — виправила вона його машинально, крутячи руками, аби одяг краще влігся на мокрій шкірі. Говорила вона дивно, очі мала зелені й великі...

Рефлекторно відгорнула мокре волосся, а рицар мимоволі зітхнув. Не тільки тому, що вухо її виявилось звичайним, людським і жодним чином не ельфійським. Щоку мала знівечену великим бридким шрамом. Її було поранено. Але чи можна поранити фею?

Вона помітила той погляд, примружила очі й зморщила носа.

— Шрам, авжеж! — сказала зі своїм дивним акцентом. — Чому в тебе такий наляканий погляд? Аж така дивна справа для рицаря той шрам? Чи, може, він настільки бридкий?

Він повільно обіруч зняв кольчужний каптур, відгорнув волосся.

— То справа воістину для рицаря не дивна, — сказав, не без юнацьких гордощів демонструючи власний, ледь загоєний шрам, що тягнувся від скроні до щелепи. — А бридкі лише шрами на честі. Я — Галахад, син Ланселота дю Лак й Елайни, дочки короля Пеллеса, пана в Каер Беніку. Рану цю завдав мені Бреун Безжалний, безчесний мучитель панянок, перш ніж повалив я його в чесному поєдинку. І насправді годен я прийняти з рук твоїх той меч, Володарко Озера...

— Вибач?

— Меч. Я готовий його прийняти.

— Це мій меч. Я не дозволяю нікому його торкатися.

— Але...

— Але що?

— Володарка Озера завжди... Вона ж завжди виринає з глибин і дарує меч.

Деякий час вона мовчала.

— Розумію, — сказала нарешті. — Що ж, скільки країн, стільки звичаїв. Прикро мені, Галахаде, чи як там тебе, але, схоже, натрапив ти не на ту Володарку, що треба. Я нічого не роздаю. І не дозволяю відбирати в себе. Це щоб усе було зрозуміло.

— Але ж, — відважився він, — ви прибули з Фаері, Володарко, чи не так?

— Я прибула, — сказала вона за мить, а її зелені очі, здавалося, вдивлялися в безодню простору й часу. — Я прибула з Рівії, з однойменного міста. З-над озера Лох Ескалотт. Припливла я човном. Був туман. Берегів я не бачила. Тільки чула іржання Кельпі... Моєї кобили, яка бігла слідом за мною.

Вона розправила на камені мокру сорочку. А рицар знову зітхнув. Сорочка була випрана, але не дуже добре. Усе ще видно було на ній патьоки крові.

— Принесла мене сюди річкова течія, — продовжила дівчина, чи не бачачи, що він помітив, чи вдаючи, що не бачить. — Річкова течія й чари єдиногого... Як зветься це озеро?

— Не знаю, — зізнався він. — Тут стільки озер, у Гвинедді...

— У Гвинедді?

— Авжеж. Ото нагорі І Уїтва. Якщо мати її по ліву руку і їхати лісами, то за два дні доберешся до Дінас Дінллею, а далі — до Каер Даталю. А річка... Найближча річка — це...

— Неважливо, як зветься найближча річка. Ти маєш якусь їжу, Галахаде? Я просто помираю від голоду.

* * *

— Чому ти так на мене дивишся? Боїшся, що я зникну? Що полечу в засвіти разом із твоїми сухарем та ковбасою з яловичини? Не бійся. У моєму власному світі я трохи погралася з призначенням, втручаючись у нього, тому певний час не слід мені там з'являтися. Якийсь час побуду у твоєму. У світі, де вночі можна не шукати на небі Дракона чи Сім Кіз. У якому зараз друга повня після Бельтану. Чому, питаю, ти так на мене дивишся?

— Я не знав, що феї їдять.

— Феї, чародійки й ельфійки. Усі їдять. П'ють. І всяке таке.

— Перепрошую?

— Неважливо.

Чим уважніше він на неї дивився, тим більше втрачала вона чарівну ауру, тим більше людською й звичайною робилася, майже ординарною. Утім, він знав, що вона не така, не може такою бути. Не зустрічають ординарних дівчат біля підніжжя І Уїтва, в околицях Кум Пукка, які голими купаються в гірських озерах і перуть закриті сорочки. Неважливо, як ця дівчина виглядає, але земною істотою вона бути не може. І все ж Галахад уже цілком вільно й без побожного остраху дивився на її мишасте волосся, яке зараз, коли висохло, лисніло на його здивування пасмами сріблясто-білої сивини. На її худі руки, малий носик і бліді вуста, на її чоловічий одяг трохи дивного крою, пошитий із незвичної тканини з небувало щільним плетінням. На її меч дивної конструкції і з дивним

орнаментом, що аж ніяк не скидався на парадну іграшку. На її босі ноги, обліплені засохлим піском із пляжу.

— Для ясності, — відізвалася вона, тручи стопою об стопу. — Я не ельфійка. А чародійка, чи то фея, я... трохи нетипова. Е-е-е... та хіба й зовсім нею не є.

— Насправді шкода.

— І чого тобі шкода?

— Кажуть... — Він почервонів і затнувся. — Кажуть, що феї, коли їм випаде зустріти юнаків, ведуть їх до Ельфланду й там... Під кущем ліщини на ковдрі з моху наказують із собою поєднатися...

— Розумію. — Вона швидко глянула на нього, після чого відкусила добрячий шмат від ковбаси.

— Щодо Країни Ельфів, — сказала, проковтнувши шмат, — то якийсь час тому я звідти втекла й зовсім не поспішаю туди повертатися. А щодо поєднання на ковдрі з моху... Схоже, Галахаде, ти й справді натрапив не на ту Володарку, що треба. І тим не менш красно дякую тобі за добрі наміри.

— Володарко! Я не хотів образити...

— Не виправдовуйся.

— Усе через те, — пробелькотів він, — що ти чарівно красива.

— Дякую знову. Але все ж так воно не станеться, як тобі бажається.

Вони деякий час мовчали. Було тепло. Сонце стояло в zenіті, приємно нагрівало каміння. Легенький вітерець збрижив поверхню озера.

— Що значить... — відізався раптом Галахад дивно екзальтованим голосом. — Що значить спис зі скривавленим вістря? Що значить і чому страждає Король із пробитим стегном? Що значить панна в білому, яка несе Грааль, срібну тарілку?..

— А ти все ж, — перервала вона його, — добре почувашся?

— Я тільки запитую.

— А я твого запитання не розумію. То якийсь умовний пароль? Сигнал, за яким розпізнають утаємничених? Поясни, будь ласка.

— Не зумію.

— Тоді навіщо ти питав?

— Бо це... — Він затнувся. — Ну, коротко кажучи... Один із наших не запитав, маючи okazію. Язик у роті в нього зав'язав чи, може, хлопець застидався... Не запитав, і через те була купа неприємностей. Тож ми тепер завжди питаємо. Про всяк випадок.

* * *

— У цьому світі є чародії? Ну, знаєш, ті, які практикують магію. Маги. Відаючі.

— Є Мерлін. І Моргана. Але Моргана зла.

— А Мерлін?

— Середньо.

— Знаєш, де його знайти?

— Аякже! У Камелоті. При дворі короля Артура. Я саме туди їду.

— Далеко?

— Звідси до Повіссу, до річки Гафрен, потім за течією Гафрену до Глевуму, над морем Сабріни, а звідти вже близько до рівнин Літнього Краю. Усього якихось десять днів їзди...

— Задалеко.

— Можна, — він зробив паузу, — трохи скоротити шлях, поїхавши крізь Кум Пукка. Але то залята долина. Там страшно. Живуть там І Дінан Бах Тег, злостиві карлики...

— А ти що, меч носиш для краси?

— А що з мечем проти чарів поробиш?

— Поробиш, поробиш, не бійся. Я відьмачка. Чув колись? Ех, звісно, що не чув. А твоїх карликів я не боюся. Серед гномів у мене чимало знайомих.

«Ну аякже», — подумав він.

* * *

— Володарко Озера?

— Мене звати Цірі. Не називай мене Володаркою Озера. То викликає в мене не найкращі асоціації. Так мене звали вони, у Країні... Як там ти назвав ту країну?

— Фаері. Або ж, як звать її друїди, Аннун. А сакси кажуть «Ельфланд».

— Ельфланд... — Вона накрила плечі отриманим від нього піктським картатим пледом. — Я там була, віриш? Увійшла до Вежі Ластівки й бац — уже була серед ельфів. І власне вони так мене називали. Володаркою Озера. Те мені навіть подобалося спочатку. Я тим пишалася. До тої миті, як зрозуміла, що в тій країні, у тій вежі й над тим озером, ніяка я не Володарка, а тільки в'язень.

— Чи це там ти, — не витримав він, — поплямувала сорочку кров'ю?

Вона довго мовчала.

— Ні, — сказала нарешті, а голос її, здалося, трохи затремтів. — Не там. А ти уважний. Що ж, від правди не втечеш, нема чого ховати голову в пісок... Так, Галахаде. Останнім часом я її плямувала досить часто. Кров'ю ворогів, яких я вбивала. І кров'ю близьких, яких намагалася рятувати... І які помирили на моїх руках... Чому ти так на мене дивишся?

— Не знаю, чи ти божество, чи панна смертна... Чи ти одна з богинь... Але якщо ти мешканка земної юдолі...

— До справи, будь ласка.

— Я хотів би, — очі Галахада розгорілися, — почути твою історію. Чи захочеш розповісти мені її, Володарко?

— Вона довга.

— Маємо час.

— І вона не дуже добре закінчується.

— Не вірю.

— Чому?

— Ти співала, коли купалася в озері.

— Ти спостережливий. — Вона відвернулася, стиснула губи, а обличчя її раптом скорчилося й стало некрасивим. — Так, ти спостережливий. Але дуже наївний.

— Розкажи мені свою історію. Прошу.

— Що ж, — зітхнула вона. — Добре, якщо бажаєш... Розповім.

Вона всілася зручніше. І він також усівся зручніше. Коні ходили край лісу, пощипуючи траву та кущі.

— Від початку, — попросив Галахад. — Від самого початку.

— Ця історія, — сказала вона за мить, щільніше загортаючись у піктський плед, — усе більше здається мені історією, що не має початку. Тож я не впевнена, чи вона взагалі скінчилася. Мусиш ти про те знати: страшенно переплуталося в ній минуле з майбутнім. Один ельф розповідав мені навіть, що воно як із тим змієм, який ухопився зубами за власний хвіст. Той змій, знай, зветься Уроборос. А те, що він кусає свій хвіст, значить, що коло замкнулося. У будь-якому моменті часу криється минуле, теперішнє та майбутнє. У кожному моменті часу криється вічність. Розумієш?

— Ні.

— Нічого.

Істинно повідаю вам: хто вірить снам, той наче людина, яка бажає зловити вітер чи тінь схопити. Обманюється образом ілюзорним, кривим дзеркалом, що бреше або ж мовить недоречності, наче жінка, коли народжує. Тож дурень той, хто марам сонним віру дає й дорогою обману ступає.

Але ж і той, хто сни пустими вважає й не вірить їм анітрохи, також нерозумно чинить. Бо ж якби сни жодного значення не мали, то навіщо б боги, нас створюючи, здатність до сновидіння нам давали?

Мудрості пророка Лободи, 34:1

All we see or seem
Is but a dream within a dream¹.

Едгар Алан По

---

¹ «Все, що примариться мені, // І все, що бачу, — сон у сні!» (Е. А. По, «Сон у сні», пер. з англ. А. Онишка).

Вітерець збрижив поверхню озера, що парувало, наче казан, погнав нею клоччя розірваного туману. Кочети скрипіли й шурхали ритмічно, пера весел, що раз у раз показувалися з-під води, сяяли градом блискучих крапельок.

Кондвірамурс виставила руку за борт. Човен плів із настільки черепашачою швидкістю, що вода ледь збурилася й плеснула їй у долоню.

— Ах-ах, — сказала вона, вкладаючи в голос стільки сарказму, скільки вдалося. — Що за швидкість! Ледь не летимо по хвилях. Аж голова обертом іде!

Весляр — низький, присадкуватий і міцний чолов'яга — щось гнівно й невиразно буркнув у відповідь, навіть не підводячи голови, порослої сивуватим і крученим, наче каракуль, волоссям. Адептці вже геть набридли те буркання, хрипіння та стогони, якими цей грубіян відповідав на її запитання відтоді, як вона зійшла на човен.

— Обережніше, — процідила, ледь втримуючи спокій. — Від такого швидкого веслування й мокрець підхопити можна.

Цього разу чоловік підвів обличчя, загоріле, темне, наче дублена шкіра. Забурчав, закашляв, рухом підборіддя, укритого сивою щетиною, указав на приладжене до борту дерев'яне мотовило й лінь, що зникав під водою й напинався відповідно до руху човна. Схоже, переконаний, що пояснення це вичерпне, поновив веслування. У тому самому ритмі, що й раніше. Весла вгору. Перерва. Весла на півпера у воду. Друга перерва. Ривок. Перерва ще довша.

— Ага, — повільно промовила Кондвірамурс, дивлячись у небо. — Розумію. Важливою є блешня, яку ти тягнеш за човном — із необхідною швидкістю й відповідно глибоко. Важливою є риболовля. Решта неважлива.

Було це настільки очевидно, що чоловік навіть не завдав собі клопоту, щоб хоча б бурчати чи кашляти.

— Що ж, кого може обходити, — продовжувала свій монолог Кондвірамурс, — що я цілу ніч на ногах? Що я голодна? Що зад у мене болить і свербить від твердої й мокрої лавки? Що хочеться мені пісяти? Ні, важлива лише риболовля по дорозі. Зрештою, безглузда. Нічого не вчепиться на блешню, яку тягнеш серединою плеса, потоком двадцятисажневої глибини.

Чоловік підвів голову, паскудно подивився на неї й забурчав аж надто сильно. Кондвірамурс блиснула зубками, рада за себе. Грубіян продовжував веслувати повільно, як і раніше. Але тепер він був розлючений.

Вона вместилася на кормовій лавочці й поклала ногу на ногу. Так, аби в розрізі сукні було видно побільше.

Чоловік забурчав, затиснув на веслах грубі долоні, удаючи, що дивиться тільки на лінь мотовила. Темп веслування, зрозуміло, і не думав прискорюватися. Адептка зітхнула, відмовившись від свого, і зайнялася спогляданням неба.

Кочети поскрипували, діамантові крапельки спадали з весел.

У серпанку, що швидко підіймався, замаячив абрис острова. І темний, пузатий обеліск вежі, що здіймалася на ньому. Грубіян, хоча сидів спиною й не оглядався, невідомо як зрозумів, що вони вже майже на місці. Неквапно поклав весла на борти, підвівся, почав потроху накручувати лінь на мотовило. Кондвірамурс, усе ще з ногою на нозі, посвистувала, дивлячись у небо.

Чоловік звив лінь до кінця, оглянув блешню — чималу латунну вигнуту бляшку, озброєну потрійним гаком із хвостиком із червоної вовни.

— Йой-йой, — промовила солоденько Кондвірамурс. — Нічого не впіймалося, йой, як шкода. Цікаво, чого б то був такий нефарт? Може, човен плив надто швидко?

Чоловік окинув її поглядом, який містив чимало огидних речей. Усівся, загарчав, сплюнув за борт, схопив весла сукатими лапами, міцно вигнув спину. Весла хлюпнули, застукотіли в кречетах, човен помчав озером, наче стріла, вода з шумом розходилася від носа, вирами кипіла за кормом. Чверть перестрілу, що відділяла їх від острова, подолали вони за час, коротший, ніж два буркання, а на каміння човен виїхав із таким розгоном, що Кондвірамурс упала з лавки.

Чолов'яга забурчав, загарчав і сплюнув. Адептка знала, що в перекладі мовою цивілізованих людей це значило: «Геть із мого човна, відьмо-мудрачко».

Також знала, що на те, аби винесли її на руках, можна не розраховувати. Зняла тувельки, провокаційно високо підкотила сукню й вийшла. Проковтнула прокляття, коли шкаралупа черепашок боляче вп'ялася їй у стопи.

— Дякую, — сказала крізь зціплені зуби, — за поїздку.

Не чекаючи бурчання у відповідь і не озираючись, босоніж пішла в напрямку кам'яних сходів. Усі незручності й проблеми пройшли й пролетіли без сліду, виметені піднесенням, що в ній здійснювалося. Вона ж була на острові Ініс Вітре, на озері Лох Блест. Була на місці майже легендарному, куди доводилося добиратися навіть небагатьом обраним.

Уранішній серпанок повністю розвіявся, крізь матове небо все сильніше просвічувала червона куля сонця. Навколо машикулів вежі кружляли з вереском чайки, літали стрижі.

Нагорі сходів, що вели з пляжу на терасу, зіперта на скульптуру химери, що, вишкірившись, сиділа навпочіпки, стояла Німуе.

Володарка Озера.

* * *

Була вона худорлявою й низькою, зростом не більше п'яти футів. Кондвірамурс чула про те, що замолоду звали її Ліктик, а тепер знала, що прізвисько те було точним. Але була вона також і впевненою, що принаймні з півстоліття ніхто вже не наважувався називати так малу чародійку.

— Я Кондвірамурс Тілли, — відрекомендувалася вона з уклоном, трохи стурбовано й усе ще з тувельками в руках. — Я рада, що можу бути гостем на твоєму острові, Володарко Озера.

— Німуе, — спокійно виправила її мала магічка. — Німуе, не більше. Титул й еполети можемо й не згадувати, панно Тілли.

— Тоді я — Кондвірамурс. Кондвірамурс, нічого більше.

— Тож, Кондвірамурс, порозмовляємо за сніданком. Мені здається, що ти зголодніла.

— Не заперечуватиму.

* * *

На сніданок були білий сир, зелена цибуля, яйця, молоко й житній хліб, які подали дві молоденькі тихенькі служниці, які пахли крохмалем. Кондвірамурс їла, відчуваючи на собі погляд маленької чародійки.

— Вежа, — повільно говорила Німуе, слідкуючи за кожним її рухом і чи не за кожним шматком, покладеним до рота, — має шість поверхів, з яких один — під землею. Твоя кімната міститься на другому надземному, є там усі потрібні для життя зручності. Партер, як бачиш, то частина господарча, також тут розташовані помешкання для слуг. Підземелля, як і перший та третій поверхи, то лабораторія, бібліотека й галерея. До всіх поверхів і приміщень, що там наявні, ти маєш право входити й необмежений доступ, можеш використовувати їх й усе, що там міститься, коли забажаєш і так, як забажаєш.

— Я зрозуміла. Дякую.

— На двох найвищих поверхах розташовано мої приватні кімнати й мою приватну майстерню. То абсолютно приватні приміщення. Щоб уникнути непорозумінь, я дуже чутлива до таких справ.

— Я то шануватиму.

Німуе повернула голову до вікна, у яке видно було Буркітливого Пана Весляра, який упорався вже з багажем Кондвірамурс, а тепер вантажив на човен вудилища, мотовила, підсаки, сітки та інше риболовецьке спорядження.

— Я трохи старомодна, — продовжувала магічка, — але окремими речами звикла користатися винятково сама. Щіточкою для зубів, наприклад. Приватними кімнатами, бібліотекою, туалетом. І Королем-Рибалкою. Прошу, не намагайся скористатися Королем-Рибалкою.

Кондвірамурс ледь не похлинулася молоком. Обличчя Німує нічого не виражало.

— А якщо... — продовжила вона раніше, ніж дівчина повернула собі можливість говорити. — Якщо він спробує скористатися тобою, відмов.

Кондвірамурс, проковтнувши нарешті, швидко кивнула, втримавшись від будь-якого коментаря. Хоча ледь стрималася, аби не бовкнути, що не полюбляє рибалок, до того ж грубіянів. І тих, у кого голова обсыпана сивиною біленькою, наче сир.

— Та-а-ак, — промовила протяжно Німує. — Тож інтродукція в нас уже позаду. Час перейти до справ конкретних. Тобі цікаво, чому з-поміж усіх кандидаток я вибрала саме тебе?

Кондвірамурс, якщо взагалі задумувалася над відповіддю, то лише тому, щоб не вибрати занадто самовпевнену. Утім, швидко дійшла висновку, що стосовно Німує навіть дешифрація фальшивої скромності виявиться занадто фальшивою.

— Я найкраща сняча¹ в академії, — відповіла вона холодно, по суті й не хвастаючись. — А на третьому році я займала другу позицію серед онейроманток.

— Я могла взяти ту, яка займала першу позицію. — Німує й справді була щирою аж до болю. — До речі, пропонували мені саме оту приму, дещо з натиском, бо вона ж важлива донечка якогось важняка. А як ідеться про сніння й онейроскопію, то ти ж, дорогоцінна Кондвірамурс, знаєш, що цей дар досить примхливий. Фіаско може спіткати навіть найкращу зі снячих.

---

¹ Щодо вмінь Кондвірамурс, то йдеться про активну позицію того, хто бачить сни, відносно сновидінь; тому перекладач дозволив собі використати відповідні специфічні поняття — «сняча», «сню», «насила», «виснила», щоб підкреслити характер взаємин між видінням і тим, хто його споглядає.

Кондвірамурс зуміла стримати за зубами відповідь, що її фіаско можна поррахувати на пальцях однієї руки. Усе ж розмовляла вона з майстринею. Знай пропорції, моє пані, як казав один із професорів академії, ерудит.

Німує легким кивком похвалила її мовчання.

— Я захопила «язика» в академії, — сказала за мить. — Тому знаю, що для того, щоб бачити сни, ти не маєш використовувати наркотичні засоби. Це мене тішить, бо наркотиків не люблю.

— Я сню без жодних порошків, — підтвердила з відтінком гордощів Кондвірамурс. — Для онейроскопії мені досить мати гачка.

— Прошу?

— Ну, гачка. — Адептка кашлянула. — Значить, предмет, який якийсь пов'язаний із тим, про що я маю побачити сон. Якесь річ. Або картина...

— Картина?

— Ага. Я непогано сню на картини.

— О, — усміхнулася Німує. — Якщо вже картина допоможе, то клопотів не буде. Раз ти вже впоралася зі сніданням, то ходімо, найкраща снічя й друга серед онейроманток. Буде добре, якщо я без зволікання поясню тобі інші причини, з яких обрала за асистентку саме тебе.

Від кам'яних стін тягнуло холодом, від якого не рятували ані важкезні гобелени, ані потемнілі панелі. Кам'яна підлога холодила ноги крізь підосви туфельок.

— За тими дверима, — недбало вказала Німує, — лабораторія. Як я казала, ти можеш користатися нею, коли забажаєш. Зрозуміло, я наполягаю на обережності. Помірність особливо важлива, коли змушуєш мітлу носити воду.

Кондвірамурс гречно захихотіла, хоча жарт був бородатим. Усі менторки набридали підопічним дотепами про міфічні халепи міфічного учня чорнокнижника.

Сходи звивалися вгору, наче морський змії, і, здавалося, були нескінченними. І крутими. Раніше, ніж вони дісталися до місця, Кондвірамурс спітніла та разів сто збила дихання. По Німує того зусилля не було помітно взагалі.

— Сюди, прошу. — Вона відчинила дубові двері. — Обережно, поріг.

Кондвірамурс увійшла й зітхнула.

Кімната була галереєю. Її стіни від стелі до підлоги було завішено картинами. Висіли там великі старі, потріскані та облущені олійні полотна, мініатюри, зжовклі малюнки та гравюри, збляклі акварелі та сепії. Також були там модерні гуаші й темпері живих кольорів, строгі у своїх лініях акватинти й аквафорти, літографії та контрастні мецотінти, що притягували погляд виразними плямами пільми.

Німуе затрималася перед картиною, що висіла найближче до дверей. На ній було зображено групу, зібрану під величезним деревом. Магічка глянула на полотно, потім на Кондвірамурс, а її мовчазний погляд був надзвичайно красномовним.

— Любисток, — адептка, з місця вловивши, у чому справа, не змусила себе чекати, — співає балади під дубом Блеоберісом.

Німуе усміхнулася й кивнула. І зробила крок, затримавшись перед наступною картиною. Акварель. Символізм. Дві жіночі фігури на пагорбі. Над ними кружляють чайки, під ними, на схилах пагорба, хоровод тіней.

— Цірі й Трісс Мерігольд, пророче видіння в Каер Морені.

Усмішка, кивок, крок, наступна картина. Вершник на коні галопує повз ряди кривих вільх, що тягнуть до нього руки-суччя. Кондвірамурс відчула, як її прошивають дрижаки.

— Цірі... Гм... То, певно, її гонитва назустріч Геральту на фермі половинчика Гофмаєра.

Наступна картина, тьмяна олія. Баталістика.

— Геральт і Кагір боронять міст на Ярузі.

Потім пішло швидко.

— Йеннефер і Цірі, їхня перша зустріч у храмі Мелітеле. Любисток і дріада Ейтне в лісі Брокілон. Дружина Геральта в завірюсі на перевалі Мальхойр...

— Bravo, досконало, — уврала Німуе. — Чудове знання легенди. І тепер знаєш другу причину, через яку тут опинилася ти, а не хтось інший.

* * *

Над ебеновим столиком, за який вони всілися, домінувало велике баталістичне полотно, на якому було зображено, здається, битву під Бренною, якийсь ключовий момент баталії, чи ж то чийось кітчувато героїчну смерть. Полотно, без сумніву, було твором Миколая Кертози, упізнаване за експресією, перфекційною точністю кожної деталі й типовими для художника люмінесцентними ефектами.

— Авжеж, я знаю легенду про відьмака й відьмачку, — відповіла Кондвірамурс. — Я знаю її, не побоюся цього слова, напам'ять. Ще підлітком я закохалася в цю історію, зачитувалася нею. І марила, аби бути Йеннефер. Утім, залишуся щирою: якщо навіть і було то кохання з першого погляду, якщо навіть було воно вибухово-палким... не було воно вічним.

Німує здійняла брови.

— Я пізнавала ту історію, — продовжувала Кондвірамурс, — у популярних скороченнях й у версіях для молоді, у стислих і спрощених *ad usum delphini*¹. Потім, зрозуміло, я взялася за так звані версії серйозні й повні. Розширені аж до меж необхідного, а інколи й за ті межі. Тоді ж завзятість поступилася холодній рефлексії, а дика пристрась — чомусь подібному до подружніх обов'язків. Якщо розумієш, що я маю на увазі.

Німує ледь помітним кивком підтвердила, що розуміє.

— Підсумовуючи, я віддаю перевагу тим казанням, що послідовніше дотримуються легендарної конвенції, не змішують перекази з реальністю, не намагаються схрещувати прості й однолінійні мораліте-казки з глибоко неморальною історичною правдою. Я віддаю перевагу легендам, до яких не дописують післямову енциклопедисти, археологи та історики. Тим, чия конвенція вільна від експериментів. Я віддаю перевагу тим з них, де принци видираються на Скляну гору, цілують принцес, які сплять, ті пробуджуються, й обоє потім живуть довго й щасливо. Саме так, а не інакше

¹ «Для використання дофіном» (лат.); резолюція на книжках, що означала відсутність у текстах відомостей, які виходили б за межі усталеної моралі.

має закінчуватися легенда... Чийого пензля отой портрет Цірі? Отой *en pied*¹?

— Немає жодного портрета Цірі. — Голос малої чародійки був беземоційно діловим. — Ані тут, ані десь-інде у світі. Не зберігся жоден портрет, жодна мініатюра, намальована тим, хто міг би Цірі бачити, знати чи хоча б пам'ятати. Портрет *en pied* представляє Паве́тту, матір Цірі, а намалював його гном Руїз Дорріт, придворний художник володарів Цінтри. Відомо, що Дорріт писав портрет Цірі в десять років, також *en pied*, але полотно, що звалося «Інфанта з хортом», на жаль, зникло. Утім, повернімося до легенди й твого до неї ставлення. І того, чим, по твоєму, легенда має закінчуватися.

— Закінчуватися вона має добре, — пристрасно сказала Кондвірамурс. — Добро й праведність мають триумфувати, зло має бути остаточно й повністю покараним, кохання має поєднати коханців до кінця їхнього життя. І ніхто з позитивних героїв, зараза, не може загинути! А легенда про Цірі? Як вона закінчується?

— А як власне?

Кондвірамурс на мить зацікавилася. Не очікувала на таке запитання, відчувала в ньому тест, перевірку, пастку. Мовчала, не бажаючи в ту пастку потрапити.

Як закінчується легенда про Геральта й Цірі? Адже кожен те знає.

Вона дивилася на темні відтінки акварелі, що зображувала безформну барку, що суне зягненою опарами поверхнею озера, барку, яку підганяє довгою тичкою жінка, змальована як чорна фігура.

Саме так і закінчується та легенда. Саме так.

Німує читала в її думках.

— Не обов'язково, Кондвірамурс. Це зовсім не обов'язково.

* * *

— Легенду, — почала Німує, — я почула з уст мандрівного казкаря. Я сільська дитина, четверта дочка сільського стельмаха. Ті хвилини, коли в нашому селі гостював казкар Посвист, перекоти-

¹ «На ногах» (фр.), тобто на повний зріст.

дід, були найкращими хвилинами мого дитинства. Можна було відпочити від важкої праці, очима душі побачити ті казкові дива, побачити той далекий світ... Світ чарівний і чудовий... Віддаленіший і чудовіший навіть за ярмарок у містечку, віддаленому на дев'ять миль.

Мала я тоді якихось шість чи сім років. Найстарша моя сестра мала чотирнадцять і вже була кривою від згорбленого сидіння над роботою. Бабська доля! До цього готували нас, дівчаток, змалечку! Горбитися! Вічно горбитися, горбитися й гнутися над роботою, над дитиною, над тягарем черева, яке хлоп поправляє тобі, ледве ти здужала відійти від пологів...

...Це ті старцівські оповістки привели до того, що стала я прагнути чогось більшого, ніж горб і важка праця, марити про щось більше, ніж врожай, чоловік і діти. Першою книжкою, що я купила за продані ожини, власноруч зібрані в лісі, була легенда про Цірі. Версія, як це ти красиво назвала, у популярному скороченні, для дітей, обрізана *ad usum delphini*. Була то версія саме на мій розум. Читала я ледь-ледь. Але й тоді вже знала, чого хочу. Хотіла я бути такою, як Філіппа Ейльгарт, як Шеала де Танкарвіль, як Ассіре вар Анагід...

Обидві глянули на гуаш, що зображала замкову залу, занурену в легеньке *chiaroscuro*, стіл і жінок, які за тим столом сиділи. Легендарних жінок.

— В академії, — продовжила Німуе, — до якої, зрештою, вступила тільки з другої спроби, я займалася тим міфом лише в аспекті Великої Ложі на заняттях з історії магії. На читання для насолоди спершу я просто не мала часу: мусила лупати ту скелю з усіх сил, щоб... Щоб не відстати від донечок графів і банкірів, яким усе давалося легко, які сміялися з дівчини із села...

Вона замовкла й з тріском почала виламувати собі пальці.

— Врешті, — продовжила, — час на читання я знайшла, але тоді зрозуміла, що перипетії Геральта й Цірі цікавлять мене куди менше, ніж у дитинстві. З'явився той самий синдром, що й у тебе. Як ти то назвала? Подружній обов'язок? Так воно було до моменту...

Вона замовкла й потерла обличчя. Кондвірамурс зі здивуванням помітила, що рука Володарки Озера тремтить.

— Було мені десь вісімнадцять років, коли... Коли дещо сталося. Дещо, через що легенда про Цірі для мене ожила. Через що я почала займатися нею серйозно й науково. Через що присвятила їй життя.

Адептка мовчала, хоча всередині аж кипіла від цікавості.

— Не вдавай, що не знаєш, — сказала гірко Німуе. — Адже всім відомо, що Володарка Озера охоплена майже хворобливою пристрастю до легенди про Цірі. Усі пліткують про те, як нестрашне спочатку дивацтво переродилося на щось подібне до наркотичної залежності чи майже манії. У тих плітках є чимало правди, дорогоцінна моя Кондвірамурс, чимало правди! А ти, раз я вибрала тебе за асистентку, також під ту манію й залежність потрапиш. Бо я стану того вимагати. Принаймні на час практики. Розумієш?

Адептка підтвердила кивком.

— Тобі здається, що розумієш, — Німуе опанувала себе й охолонула. — Але я тобі те поясню. Поступово. А як надійде час, то поясню зовсім усе. Поки ж...

Вона урвалася, глянула у вікно, на озеро, на чорну риску човна Короля-Рибалки, що чітко вирізнялася на золоті переливчастої поверхні вод.

— Поки відпочинь. Оглянь галерею. У шафах та вітринах ти знайдеш альбоми та листи графіки, усі тематично пов'язані із завданням. У бібліотеці є всі версії та травестії легенди, а також більшість наукових праць. Присвяти тому трохи часу. Порозглядай, почитай, сконцентруйся. Я хочу, щоб ти мала матеріал для сну. Гачок, як ти то назвала.

— Я зроблю те. Пані Німуе?

— Слухаю.

— Ті два портрети... Ті, що висять поруч... То також не Цірі?

— Не існує жодного портрета Цірі, — терпляче повторила Німуе. — Пізніші митці зображували її винятково в сценах, кожен — відповідно до своєї фантазії. Що ж до тих портретів, то отой зліва є, скоріше, вільною варіацією на тему, бо на ньому зображено ельфійку Лару Доррен еп Шіадаль, особу, яку художниця

знати не могла. Бо художницею була відома тобі напевне з легенди Лідія ван Бредеворт. Одна з її вцілілих картин маслом іще висить в академії.

— Знаю. А той, другий портрет?

Німує довго вдивлялася в картину. У зображення худорлявої дівчини зі світлим волоссям і смутним поглядом. Одягненої в білу сукню із зеленими рукавами.

— Малював його Робін Андеріда, — сказала, обертаючись і дивлячись просто в очі Кондвірамурс. — А кого там зображено... Те мені скажеш ти, снеча й онейромантко. Висни те. І розкажи мені про свій сон.

* * *

Маестро Робін Андеріда першим помітив наближення імператора й зігнувся в поклони. Стелла Конгрев, графиня Ліддерталь, встала й схилилася в реверансі, швидким жестом наказавши зробити те саме дівчині, яка сиділа в різьбленому кріслі.

— Вітаю, пані, — Емгир вар Емрейс кивнув. — Вітаю й тебе, маестро Робіне. Як просувається робота?

Маестро Робін відкашлявся, зніжковівий, і знову вклонився, нервово витираючи пальці об фартух. Емгир знав, що художник страждає на гостру агорафобію й хворобливо несміливий. Але ж кому то перешкоджало. Важливо було, як він малював.

Імператор, як завжди під час подорожі, носив офіцерську уніформу гвардійської бригади «Імпера» — чорний обладунок і плащ із гаптуванням у вигляді срібної саламандри. Наблизився, глянув на портрет. Спершу на портрет, а тільки потім — на модель. Худорлява дівчина зі світлим волоссям і смутним поглядом. Одягнена в білу суконьку із зеленими рукавами, із малим декольте, оздобленим кольє з перидотів.

— Пречудово, — сказав спеціально в пустку, так, щоби не зрозуміло було, що саме він хвалить. — Пречудово, маестро. Прошу продовжувати, не звертайте уваги на мою особу. Дозвольте вас, пані графине, на слово.

Відійшов подалі до вікна, змусивши, щоби вона пішла слідом.

— Я відїжджаю, — сказав тихо. — Державні справи. Дякую за гостинність. І за неї. За принцесу. Справді добра робота, Стелло. Справді треба похвалити. І тебе, і її.

Стелла Конгрев граційно присіла в глибокому реверансі.

— Ваша Імператорська Величність занадто до нас добрий.

— Не хвали дня до заходу.

— Ах... — Вона стиснула легенько губи. — От як?

— От як.

— Що з нею буде, Емгире?

— Не знаю, — відповів він. — За десять днів я поновлюю наступ на півночі. Наближається важка, дуже важка війна. Ватъє де Рідо слідкує за змовами та за спробами протидій щодо мене. Державні інтереси можуть змусити мене до важких, до дуже важких рішень.

— Ця дитина ні в чому не винна.

— Я ж сказав: державні інтереси. Державні інтереси не мають нічого спільного зі справедливістю. Зрештою...

Він махнув рукою.

— Хочу з нею поговорити. Сам на сам. Підійди ближче, княжно. Ну ж бо, хутчіш. Імператор наказує.

Дівчина присіла в глибокому реверансі. Емгир міряв її поглядом, повертаючись пам'яттю до тієї багатої на наслідки аудієнції в Лох Грімі. Був сповнений повагою — ба, навіть і здивуванням — до Стелли Конгрев, яка протягом шести місяців, що сплинули від того часу, зуміла перетворити те незграбне каченя на малу аристократку.

— Облиште нас, — наказав. — Зроби перерву, майстре Робіне, скажімо, щоби помити пензлі. А тебе, графине, прошу почекати в передпокої. А ти, княжно, пройди зі мною на терасу.

Мокрий сніг, що випав уночі, розтанув із першим промінням вранішнього сонця, але дахи веж і пінаклі замку Дарн Рован усе ще залишалися мокрими й лисніли так, що, здавалося, аж палали.

Емгир підійшов до балюстради тераси. Дівчина — згідно з етикетом — трималася на крок позаду від нього. Він нетерплячим жестом змусив її підійти ближче.

Імператор довго мовчав, обіпершись обома руками на балюстраду, вдивляючись в узгір'я, що поросли вічнозеленими тисами, виразно вирізняючись на тлі білих скалистих уступів. Блискала річка, стрічка розтопленого срібла, що звивалася дном котловини.

У повітрі відчувалася весна.

— Надто рідко я тут буваю, — відізався Емгир. Дівчина мовчала.

— Надто рідко я сюди приїжджаю, — повторив він, оглядаючись. — А це красиве місце, тут пахне спокоєм. Красива місцевість... Ти зі мною погоджуєшся?

— Так, Ваша Імператорська Величносте.

— У повітрі вже відчувається весна. Я правий?

— Так, Ваша Імператорська Величносте.

Знизу, з подвір'я, долинав ледь чутний за брязкотом, стукотом і дзвоном підків спів. Ескорт, проінформований, що імператор наказав виїжджати, спішно готувався в дорогу. Емгир пам'ятав, що серед гвардійців був один, який співав. Часто. І незалежно від обставин.

Глянь на мене милостиво
Синіми очима,
Обдаруй ти співчутливо
Звабами своїми,
Згадай мене співчутливо
У час пізній ночі,
Не відмовляй милостиво,
Обійми охоче.

— Гарна балада, — сказав він замислено, торкаючись пальцями важкого золотого імператорського альшбанда.

— Гарна, Ваша Імператорська Величносте.

«Ваттє запевняє мене, що вже встав на слід Вільгефорца. Що знайти його — то справа днів, найбільше — тижнів. Голови зрадників покотяться, а до Нільфгарду доставлять справжню Ціріллу, королеву Цінтри. Та перш ніж до Нільфгарду прибуде автентична Цірі, треба буде щось зробити з двійником».

— Підведи голову.

Вона послухалася.

— Ти маєш якісь бажання? — запитав він раптом різко. — Скар-
ги? Прохання?

— Ні, Ваша Імператорська Величносте. Не маю.

— Справді? Це цікаво. Ну, я ж не можу наказати тобі мати їх.
Вище голову, як личить принцесі. Стелла, здається ж, навчила
тебе манер?

— Так, Ваша Імператорська Величносте.

«І справді, добре її навчили, — подумав він. — Спершу Ріенс,
потім Стелла. Добре навчили, як саме й за яких обставин поводи-
тися, напевно, погрожуючи, що за помилку чи необережне слово
вона заплатить тортуррами чи смертю. Застерегли, що їй доведеть-
ся грати перед вимогливою аудиторією, яка помилок не пробачає.
Перед страшним Емгіром вар Емрейсом, імператором Нільфгарду».

— Як тебе звати? — запитав він різко.

— Цірілла Фіона Елен Ріаннон.

— Справжнє ім'я.

— Цірілла Фіона...

— Не зловживай моїм терпінням. Ім'я!

— Цірілла... — голос дівчини зламався, наче патик. — Фіона...

— Досить, клянуся Великим Сонцем, — сказав він крізь стисну-
ті зуби. — Досить!

Вона голосно шморгнула. Проти будь-якого етикету. Вуста її
тремтіли, але цього етикет не забороняв.

— Заспокойся, — наказав він, але голосом тихим і майже ла-
гідним. — Чого ти лякаєшся? Стидаєшся власного імені? Боїшся
його визнати? Пов'язано в тебе з ним щось неприємне? Якщо
я питаю, то лише тому, що хотів би звернутися, назвавши тебе
справжнім іменем. Але мушу знати, як воно звучить.

— Ніяк, — відповіла дівчина, а її великі очі раптом блиснули,
наче підсвічені сонцем смарагди. — Бо то є ніяке ім'я, Ваша Імпе-
раторська Величносте. Ім'я точнісінько для того, хто є ніким. Тіль-
ки допоки я Цірілла Фіона, я щось значу. Тільки допоки...

Голос її зав'яз у гортані настільки раптово, що вона мимоволі
підняла руки до шиї, наче прикраса, що була на ній, виявилася не

кольє, а тісною гаротою. Емгир усе ще міряв її поглядом, і надалі сповнений захватом від Стелли Конгрев. Одночасно відчував злість. Злість необґрунтовану. І через те дуже злу.

«Чого я хочу від цієї дитини? — подумав він, відчуваючи, як злість здіймається в ньому, як кипить, як набухає піною, наче суп у казані. — Чого я хочу від дитини, яку...»

— Знай, що я не мав нічого спільного з твоїм викраденням, дівчино, — сказав він різко. — Я не мав нічого спільного з тим. Я не давав таких наказів. Мене надурили...

Він був сердитий на себе, розуміючи, що робить помилку. Уже давно треба було закінчити цю розмову, закінчити її гордовито, владно, грізно, по-імператорськи. Треба було забути про цю дівчину й про її зелені очі. Ця дівчина не існувала. Була двійником. Імітацією. Не мала навіть імені. Була ніким. А імператор не розмовляє з тим, хто є ніким. Імператор не просить вибачення, не кається перед тим, хто...

— Вибач мені, — сказав він, а слова були чужими, погано клеїлися до губ. — Я зробив помилку. Так, це правда, я винен у тому, що тебе спіткало. Я винен. Але даю тобі слово, що тобі вже нічого не загрожує. Уже не станеться з тобою нічого поганого. Жодна кривда, жодна проблема, жодна прикрість. Ти не мусиш боятися.

— Я не боюся. — Вона підвела голову та всупереч будь-якому етикету глянула йому просто в очі. Емгир здригнувся, уражений чесністю й довірою її погляду. Він відразу випростався, огидно-імператорський і гордовитий.

— Преси в мене, що забажаєш.

Вона глянула на нього знову, а він мимоволі пригадав ті численні оказії, коли саме таким чином купував собі спокійне сумління за зроблену комусь підлість. Тішачись подумки, що платить настільки дешево.

— Преси в мене, що забажаєш, — повторив він, а через те, що був утомленим, голос його раптом став майже людяним. — Я виконаю будь-яке твоє бажання.

«Нехай вона не дивиться так на мене, — подумав. — Я не виношу такого погляду.

Люди, кажуть, бояться дивитися на мене. А чого боюся я?

До дупи Ваттє де Рідо та його державні інтереси. Якщо вона попросить, накажу відвезти її додому, туди, звідки її викрали. Накажу відвезти її туди в золотій кареті з шісткою коней. Достатньо буде лише попросити».

— Преси в мене, що забажаєш, — повторив він.

— Дякую, Ваша Імператорська Величносте, — відповіла дівчина, опускаючи очі. — Ваша Імператорська Величносте, ви дуже щедрий і шляхетний. Якщо я можу висловити прохання...

— Кажи.

— Я хотіла б тут залишитися. Тут, у Дарн Ровані. У пані Стелли. Він не був здивованим. Передчував щось таке.

Тактовно втримався від запитань, що принизили б їх обох.

— Я дав слово, — сказав він холодно. — Тож нехай усе станеться, як ти бажаєш.

— Дякую, Ваша Імператорська Величносте.

— Я дав слово, — повторив він, намагаючись уникнути її погляду, — і дотримаю його. Утім, я думаю, що обрала ти погано. Виказала не те бажання, що треба. Якби ти змінила думку...

— Я її не зміню, — сказала вона, коли стало зрозумілим, що імператор не буде договорювати. — Навіщо змінювати? Я обрала пані Стеллу, обрала речі, яких у житті своєму знала так мало... Дім, тепло, доброту... Серце. Не можна зробити помилку, обираючи щось подібне.

«Бідна наївна істотка, — подумав імператор Емгир вар Емрейс, Дейтвен Аддан ін Карн еп Морвудд, Біле Полум'я, що Танцює на Курганах Ворогів. — Саме обираючи щось подібне, скоюють найстрашніші помилки».

Але щось — може, далекий, призабутий спомин — втримало імператора від того, аби промовити це вголос.

* * *

— Цікаво, — сказала Німуе, вислухавши доповідь. — Насправді цікавий сон. Були ще якісь?

— Та! — Кондвірамурс швидким і впевненим ударом ножа стяла верхівку яйця. — У мене після тої вистави все ще в голові паморочиться! Але це нормально. Перша ніч на новому місці завжди приносить шалені сни. Знаєш, Німуе, говорять про нас, снячих, що талант наш полягає не в тому, що ми сни бачимо. Якщо не торкатися видінь у стані трансу чи під гіпнозом, наші сонні марення не відрізняються від снів інших людей ані інтенсивністю, ані багатством, ані прекогніційними можливостями. Відрізняє нас і говорить про наш талант зовсім інше. Ми пам'ятаємо сни. Рідко коли забуваємо про те, що нам сниться.

— Бо маєте нетипову, тільки вам властиву роботу ендокринних залоз, — відрізала Володарка Озера. — Ваші сни — то, якщо трохи тривіалізувати, не що інше, як уведені в організм ендорфіни. Як більшість диких магічних талантів, ваш також є прозаїчно органічним. Але навіщо я говорю про те, що ти й сама пречудово знаєш. Слухаю тебе, які ж іще сни ти пам'ятаєш?

— Молодий хлопець, — нахмурилася Кондвірамурс, — який мандрує серед порожніх полів із вузликом за спиною. Поля порожні, весняні. Верби... Біля доріг і на межах. Верби, криві, дуплясті, розчепірені... Голі, ще без зелені. Хлопець іде, розглядається. Настає ніч. На небі з'являються зірки. Одна з них рухається. То комета. Червоняста миготлива іскра, що навскіс перетинає небосхил...

— Bravo, — усміхнулася Німуе. — Хоча я уявлення не маю, про кого ти снила, можна принаймні точно окреслити дату тієї події. Червону комету було видно шість днів навесні в рік підписання Цінтрійського миру. Точніше, у перші дні березня. В інших снах також з'являлися якісь дати?

— Мої сни, — пирхнула Кондвірамурс, солячи яйце, — це не рільничий календар! Не мають табличок із датами! Але щоб бути точною, я снила сон про битву під Бренною, напевне, надивившись на полотно Міколая Кертози у твоїй галереї. А дата битви під Бренною відома. Та сама дата, що й рік комети. Я помиляюся?

— Не помиляєшся. Щось особливе було в тому сні про битву?

— Ні. Колотнеча коней, людей і зброї. Люди били одне одного й кричали. Хтось, напевне несповна розуму, кричав: «Орли! Орли!»

— Щось іще? Ти говорила, що була ціла вистава.

— Не пам'ятаю... — Кондвірамурс перервала себе. Німуе всмінулася.

— Ну добре. — Адептка гордовито задерла носа, не даючи Володарці Озера зробити злостивий коментар. — Авжеж, інколи я забуваю. Ніхто не досконалий. Повторюю: мої сни — то видіння, а не бібліотечні картки...

— Я про те знаю, — відрізала Німуе. — Це не іспит твоїх здібностей сначої, це аналіз легенди. Її загадок і білих плям. У нас, зрештою, виходить зовсім непогано, уже в перших снах нам вдалося розшифрувати дівчину з портрета, того двійника Цірі, яким Вільгефорц зумів ошукати імператора Емгира...

Вони перервали розмову, бо до кухні увійшов Король-Рибалка. Уклонившись і забурчавши, він узяв із полиці хліба, горнятко-двійчатку й полотняний згорток. Вийшов, не забувши вклонитися й забурчати.

— Він сильно кульгає, — сказала Німуе удавано неохоче. — Був важко поранений. Кабан розповорв йому ногу на полюванні. Тому він стільки часу проводить на човні. За веслами й риболовлею рана йому менше дошкуляє, на човні він забуває про каліцтво. То дуже пристойна й чесна людина. А я...

Кондвірамурс гречно мовчала.

— Я потребую чоловіка, — рішуче пояснила мала чародійка.

«Я також, — подумала адептка. — Холера, нехай я тільки повернуся до академії, то відразу дозволю комусь себе збаламутити. Целібат — діло хороше, але не довше, ніж на один семестр».

Німуе відкашлялася.

— Якщо ти закінчила снідати й мріяти, ходімо до бібліотеки.

* * *

— Повернімося до твого сну.

Німуе розкрила теку, перегорнула кілька виконаних у сепії акварелей, вийняла одну. Кондвірамурс упізнала відразу.

— Прийом у Лох Грім?

— Авжеж. Двійника представлено при імператорському дворі. Емгир удає, що дав себе обдурити, зберігає добру міну за поганої гри. Оце, глянь, амбасадори північних королівств, для яких той спектакль відіграється. А тут ми бачимо нільфгардських герцогів, яких спіткав афронт: імператор відмовив їхнім дочкам, знехтував пропозицією поріднитися. Вони жадають помсти, шепочуть, схилені один до одного, готують уже змову й убивство. Дівчина-двійник стоїть із похиленою головою, художник, аби підкреслити таємничість, навіть нарядив її у вуаль, що приховує риси обличчя... І нічого більшого, — за хвилину продовжила чародійка, — ми про ту фальшиву Цірі не знаємо. Жодна з версій легенди не каже нам, що з тим двійником сталося пізніше.

— Але ж можна здогадатися, — сумно сказала Кондвірамурс, — що долі дівчини не позаздриш. Коли Емгир отримав оригінал — а ми ж знаємо, що його отримав, — фальсифікату він позбувся. Коли я снила, то не відчувала трагедії, а, власне, мала б щось відчути, якби... З іншого боку, те, що я бачу в снах, необов'язково є реальною правдою. Як і кожна людина, я бачу уві сні марення. Бажання. Те, за чим сумую... І страхи.

— Знаю.

* * *

Дискутували вони до обіду, проглядаючи теки й фасцикули¹ малюнків. Королю-Рибалці, мабуть, щастило з риболовлею, бо на обід був лосось на решітці. На вечерю також.

Уночі Кондвірамурс спала погано: забагато з'їла.

Не виснила нічого. Була вона тим трохи пригноблена й присомлена, але Німує аж ніяк не переймалася. «Маємо час, — сказала. — Попереду ще чимало ночей».

* * *

Вежа Ініс Вітре мала кілька ванних кімнат, дійсно розкішних, що аж світилися від мармуру й блищали від латуні, а підігрівалися

¹ Фасцикули — від лат. *fasciculus* — жмуток, зв'язка.

гіпокаустом, що містився десь у підвалах. Кондвірамурс була не проти митися у ванній годинами, але все одно час від часу зустрічалася з Німуе в лазні, маленькій дерев'яній будці з помостом, що виходив на озеро. Мокрі, дихаючи паром, що піднімалася над политим водою розжареним камінням, обидві сиділи на ослінчиках, охоче хльостаючи одна одну березовими віниками, а солоний піт стікав їм на очі.

— Якщо я добре зрозуміла, — Кондвірамурс обтерла обличчя, — моя практика на Ініс Вітре має полягати в тому, аби виснити всі білі плями легенди про відьмака й відьмачку?

— Ти правильно зрозуміла.

— Удень, розглядаючи малюнки й дискутуючи, я повинна підзаряджатися до сну, аби вночі мати можливість виснити правдіву, нікому не знану версію цієї історії?

Цього разу Німуе навіть не визнала за необхідне підтвердити. Тільки шмагнула кілька разів віником, встала, хлюпнула води на розжарене каміння. Здійнялася пара, і жар на мить позбавив дихання.

Німуе вилила рештки води з цеберка на себе. Кондвірамурс дивувалася з її фігури. Хоча й малесенька, чародійка була збудована аж надто пропорційно. Її формам та чистій шкірі могла б позаздрити й двадцятирічна. Кондвірамурс, наприклад, щоб не шукати далеко, мала двадцять чотири роки. І заздрила.

— Навіть якщо я щось з'ясую, — продовжила вона, знову обтираючи спітніле обличчя, — звідки ми будемо мати певність, що я бачу уві сні правдиву версію? Я й насправді не знаю...

— Про те трохи згодом, — відрізала Німуе. — Назовні. Досить із мене вже сидіти в цьому окропі. Охолоньмо. А потім побалакаємо.

Це також входило в ритуал. Вони вибігли з лазні, хляпаючи босоніж по дошках помосту, тоді скочили в озеро з диким вереском. Поплескавшись, вийшли на поміст, викрутили волосся.

Король-Рибалка, попереджений плесканням і писком, озирнувся у своєму човні, подивився, приставивши до лоба долоню, але відразу відвернувся та зайнявся рибальськими аксесуарами. Кондвірамурс вважала таку поведінку за образливу й злочинну.

Її думка про Короля-Рибалку дуже поліпшилася, коли вона помітила, що час, який він не проводив за риболовлею, займав читанням. З книжкою ходив навіть у клозет, і було то ні більше, ні менше, як «*Speculum aureum*» — твір серйозний і непростий. Тож якщо навіть у перші дні перебування на Ініс Вітре Кондвірамурс і дивувалася трохи Німуе, то тепер припинила. Стало зрозумілим, що Король-Рибалка був хамом і грубіяном лише про людське око. Заради безпечної мімікрії.

«Тим не менше, — подумала Кондвірамурс, — образую й чималим афронтом є вовтузіння з вудками та блешнями, коли по помосту крокують дві голі жіночки з тілами, гідними німф, від яких й очі важко відвести».

— Якщо я щось висню, — повернулася вона до теми, тручи перса рушником, — то яка буде гарантія, що виснила правдиву версію? Я знаю всі літературні версії легенди, від «Півстоліття поезії» Любистка до «Володарки Озера» Андреї Равікса. Знаю я превелебного Ярре, знаю всі наукові опрацювання, а про популярні видання навіть і не згадую. Усі ті книжки залишили слід, мали вплив, я не в змозі викреслити того з моїх снів. Чи є шанс продертися крізь фікцію й виснити правду?

— Є.

— Наскільки великий?

— Десь такий, який має Король-Рибалка. — Німуе порухом голови вказала на човен на озері. — Сама бачиш, закидає свої гачки без зітхань. Чіпляє водорості, коріння, затоплені пеньки, згнилі дерева, старі чоботи, потопельниць і дідько знає, що ще. Але час від часу щось там він та зловить.

— Тож щасливих ловів, — зітхнула Кондвірамурс, одягаючись. — Закинемо принаду та станемо ловити. Шукаймо правдивих версій легенди, відкидаймо потопельниць та підшви, обстукаймо скриню в пошуках другого дна. Але що, якщо другого дна немає? З усією повагою, Німуе, але ми не перші на цих ловах. Який є шанс, що хоч якась деталь чи подробиця пройшли повз увагу ватаг дослідників, які ловили перед нами? Що залишили вони нам хоча б одну рибку?

— Залишили, — переконливо ствердила Німуе, розчісуючи мокре волосся. — Те, чого вони й самі не знали, заліпили вигадками й красивими словами. Або обійшли мовчанням.

— Наприклад?

— Зимування відьмака в Туссані, аби далеко не шукати. Усі версії легенди обходять той епізод коротким реченням: «Герої провели зиму в Туссані». Навіть Любисток, який своїм діям у тому князівстві присвятив аж два розділи, говорячи про відьмака, залишається на диво потаємним. Тож чи не варто довідатися, що сталося тієї зими? Після втечі з Бельгавена й зустрічі з ельфом Аваллак'хом у підземному комплексі Тір-на-Беа Арайнне? Після сутички в Каед Мюрквіді й пригоди з друїдками? Що робив відьмак у Туссані від жовтня до січня?

— Що робив? Зимував! — пирхнула адептка. — Бо не міг до відлиги форсувати перевали, тож зимував і нудився. Не дивно, що пізніші автори відмахувалися від того нудного періоду лаконічним «Минула зима». Ну, але якщо потрібно, то спробую щось виснити. Маємо якісь картини чи малюнки?

Німуе всміхнулася.

— Маємо навіть один малюнок на малюнку.

* * *

На наскельній фресці було зображено мисливську сцену. Худі, намальовані недбалими мазками пензля людиська з луками й дротиками гнали в диких підскоках великого фіолетового бізона. Бізон мав на боці тигрові смуги, а над його вигнутими, наче ліри, рогами було щось, схоже на терези.

— Тож, — кивнув Регіс, — це той малюнок. Який створив ельф Аваллак'х. Ельф, який багато знав.

— Так, — сухо підтвердив Геральт. — Це саме той малюнок.

— Проблема полягає в тому, що в печерах, які ми докладно перевірили, немає й сліду ельфів чи інших створінь, що про них ти згадував.

— Вони тут були. Тепер поховалися. Або пішли геть.

— Це беззаперечний факт. Не забувай: аудієнцію тобі дали винятково через заступництво фламініки. Мабуть, було визнано, що й однієї аудієнції стане. Після того, як фламініка досить категорично відмовила в співпраці, я й насправді не знаю, що ще ти можеш зробити. Лазимо ми по цих печерах увесь день. І мені чогось здається, що це абсолютно не має сенсу.

— Мені також, — гірко відповів відьмак, — так здається. Ніколи не зрозумію ельфів. Але вже принаймні знаю, чому більшість людей їх не дуже любляє. Бо непросто утриматися від думки, що вони з нас насміхаються. У всьому, що вони роблять, що говорять і що думають, ельфи з нас сміються, глузують. Глумляться.

— Говорить у тобі антропоморфізм.

— Може, трохи. Але таке враження залишається.

— Що робимо?

— Повертаємося до Каед Мюрквіду, до Кагіра, якому друїдки вже підлікували оскальповану макітру. Потім сядемо на коней і скористаємося запрошенням княгині Анни Генрієтти. Не корч таких мін, вампіре. У Мільви зламано ребра, у Кагіра розбита голова, трохи відпочинку в Туссані допоможе їм обом. Та й Любистка треба витягати з проблем, бо, здається мені, він добряче вплатався.

— Що ж, — сказав Регіс, — нехай так і буде. Доведеться триматися подалі від дзеркал і собак, чародіїв і телепатів... А якщо мене, незважаючи на те, викриють, розраховую на тебе.

— Можеш розраховувати, — серйозно відповів Геральт. — Я не залишу тебе в біді, друже.

Вампір усміхнувся, а оскільки були вони самі, — повним гарнітуром зубів.

— Друже?

— Говорить у мені антропоморфізм. Ну ж бо, виходьмо з цих печер, друже. Бо тут можемо ми знайти винятково ревматизм.

— Винятково. Хіба що... Геральте? Тір-на-Беа Арайнне, ельфійський некрополь, якщо вірити тому, що ти бачив, міститься за наскельним малюнком, точнісінько за цією стіною... Може б, нам

туди дістатися, коли... Ну, знаєш. Коли ми оце ось розвалимо. Ти про це не думав?

— Ні. Не думав.

* * *

Королю-Рибалці знову пощастило, бо на вечерю були копчені палії. Риба була настільки смачною, що вранішній досвід забувся. Кондвірамурс знову об'їлася.

* * *

Палії гикнулися Кондвірамурс. «Час спати», — думала вона, удруге ловлячи себе на тому, що перегортає сторінки книжки машинально, не сприймаючи змісту. Час на сон.

Вона позіхнула, відклала книжку. Розкидала подушки, змінюючи їх положення з читального на рекреаційне. Закляттям погасила лампу. Кімната миттєво потонула в непроникній і густій, наче меляса, темряві. Важкі велюрові штори були щільно запнуті: адептка давно вже зрозуміла, що в темряві спити краще. «Що ж вибрати? — подумала вона, потягуючись і крутячись на простирадлі. — Іти в онейродальну стихію чи спробувати заякоритися?»

Незважаючи на гордовиті запевнення, снячі не пам'ятали навіть половини своїх віщих снів, їхня значна частина залишалася в пам'яті онейроманток як мішанина картинок, змінних кольорів і форм, ніби калейдоскоп, дитяча забавка із дзеркалець та скелець. Ще півбіди, якщо картинки ті були позбавлені якогось ладу й складу та навіть ілюзії значення, тоді можна було спокійно знехтувати ними та піти собі далі. За правилом, не пам'ятаю — значить і пам'ятати було не варто. У жаргоні снячих такі сни звалися «змилками».

Справою гіршою та такою, що навіть викликала легке відчуття сорому, були «мари» — сни, з яких снячі запам'ятовували лише фрагменти, винятково шматки значень, сни, від яких на ранок залишалось тільки неясне відчуття отриманого сигналу. Якщо «мари» повторювалися, можна було бути впевненим, що йшлося про сон зі значною онейродальною вартістю. Тоді сняча через

зосередження та автосугестію намагалася змусити себе до нового, цього разу докладного сновидіння конкретної «мари». Найкращі результати давала метода примушення до нового сну відразу після пробудження — звалося то «зачепленням». Якщо сон не вдавалося зачепити, залишалася спроба повторного викликання цього сонного видіння під час одного з наступних сеансів із застосуванням концентрації та медитації, що передували засинанню. Таке програмування сновидень мало назву «заякоритися».

Після дванадцяти проведених на острові ночей Кондвірамурс мала вже три списки, три комплекти снів. Був список тих, що можна було зараховувати до успіхів — список «мар», які сняча вдало «зачепила» або «заякорила». До таких належали сни про бунт на острові Танедд і про подорож відьмака та його дружини крізь заметіль на перевалі Мальхойр, розм'яклими від весінніх дощів шляхами в долині Суддудт. Був — у тому адепта не признавалася Німуе — і список поразок, снів, що, незважаючи на зусилля, лишалися загадкою. І був список робочий — список снів, які чекали своєї черги.

І був один сон, дивний, але дуже приємний, який повертався шматками та фрагментами, невловимими звуками й шовковистим дотиком.

Милий, ласкавий сон.

«Добре, — подумала Кондвірамурс, заплющуючи очі. — Хай буде так».

* * *

— Здається, я знаю, чим займався відьмак, зимуючи в Туссані.

— Прошу, прошу. — Німуе глянула над окулярами й оправленим у шкіру гримуаром, який гортала. — Ти все ж щось виснила?

— Звичайно! — хвалькувато сказала Кондвірамурс. — Виснила! Відьмака Геральта й жінку з коротким чорним волоссям і зеленими очима. Не знаю, хто то міг би бути. Може, ота княгиня, про яку пише в спогадах Любисток?

— Ти, мабуть, читала неуважно, — трохи охолодила її чародійка. — Любисток описує княгиню Анарієтту досить докладно, а інші

джерела підтверджують, що волосся вона мала — цитую — «каштанового кольору, лискуче, насправді до золотого ореолу подібне».

— Тоді це не вона, — погодилася адептка. — Моя жінка була чорною. Як вугілля, якщо казати правду. А сон був... Гммм... Цікавий.

— Уважно слухаю.

— Вони розмовляли. Але це була незвичайна розмова.

— А що ж у ній було незвичайного?

— Більшу частину часу вона тримала ноги на його плечах.

* * *

— Скажи мені, Геральте, ти віриш у кохання з першого погляду?

— А ти?

— Вірю.

— Тоді я вже знаю, що нас поєднало. Бо протилежності притягуються.

— Не будь цинічним.

— Чому? Цинізм начебто доводить інтелектуальність.

— Неправда. Цинізм за всієї своєї псевдоінтелектуальної оправи відразливо нещирий. Я не виношу жодної нещирості. І якщо вже ми про те... Скажи мені, відьмаче, що ти кохаєш у мені понад усе?

— Оце.

— З цинізму ти впадаєш у тривіальність і банальність. Спробуй іще раз.

— Більш за все я кохаю в тобі твій розум, твою інтелектуальність і твою духовну глибину. Твою незалежність і свободу, твою...

— Не розумію, звідки в тобі стільки сарказму?

— Це був не сарказм, це був жарт.

— Не терплю таких жартів. Особливо тих, що не на часі. Усьому, мій дорогенький, свій час, і година своя кожній справі під небом. Є час мовчати й час мовити, час плакати й час сміятися, час засівати і час втикати, перепрошую, збирати, час жартувати й час плакати...

— Час обіймати й час ухилитися від обіймів?

— Ну, не сприймай те настільки дослівно! Вважатимемо краще, що тепер настав час для компліментів. Кохатися без компліментів

здається мені фізіологією, а фізіологія пласка. Тож говори компліменти!

— Ніхто від Яруги до Буйни не має такого красивого задка, як ти.

— Ото ти невдаха! Тепер прирівняв мене до якихось варварських північних річок. Не кажучи взагалі про якість метафори, не можна було сказати «від Альби до Вельди»? Або «від Альби до Сансретур»?

— Я в житті ніколи не був на Альбі. Намагаюся уникати суджень, коли вони не підтримувані досвідом.

— Ох! Насправді? Тож здогадуюся, що задків — бо ж мова все ж була про них — ти бачив та пережив достатньо, аби змогти про те судити? Га, біловолосий? Скільки ж то жінок було в тебе до мене? Га? Я поставила тобі запитання, відьмаче! Ні-ні, облиш, лапи геть, таким чином ти від відповіді не відкараскаєшся. Скільки жінок ти мав до мене?

— Жодної. Ти моя перша.

— Нарешті!

* * *

Німуе досить довго вдивлялася в картину, на якій було зображено десятох жінок, що сиділи навколо столу в слабкому світлі *chiaroscuro*.

— Шкода, — сказала нарешті, — що ми не знаємо, як вони насправді виглядали.

— Великі майстрині? — пирхнула Кондвірамурс. — Але ж повно їхніх портретів! У самій лише Аретузі...

— Кажу ж: насправді, — відрізала Німуе. — Я не про улесливі подоби́зни, намальовані на підставі інших улесливих подоби́зн. Не забувай, був час, коли нищили портрети чародійок. І самих чародійок. А потім був час пропаганди, коли майстриням доводилося вже й виглядом своїм викликати повагу, подив і набожний ляк. З того часу беруть початок усі ті «Зібрання Ложі», «Клятви» та «Конвенти», полотна й малюнки із зображенням столу, а за ним — десятох чарівних, неймовірно красивих жінок. А справжніх, автентичних портретів немає. Окрім двох винятків. Автентичним є портрет Маргарити Ло-Антіль, що висить в Аретузі на острові

Танедд і який тільки дивом уцілів у пожежі. Автентичним є портрет Шеали де Танкарвіль в Енсенаді в Лан Ексетері.

— А намальований ельфами портрет Франчески Фіндабайр, що висить у Венгерберзькій пінакотечі?

— Фальшивка. Коли відчинили Двері й ельфи відійшли, то забрали із собою або ж знищили всі твори мистецтва, не залишивши жодної картини. Ми не знаємо, чи Маргаритка з Долин і насправді була такою чарівною, як про неї мовили. Ми взагалі не знаємо, як виглядала Іда Емен. А через те, що в Нільфгарді зображення чародійок нищили надто пильно й старанно, то ми жодного уявлення не маємо про справжній вигляд Ассіре вар Анагід і Фрінгілли Віго.

— Утім, приймімо й домовся, — зітхнула Кондвірамурс, — що всі вони виглядали саме так, як на їхніх пізніших портретах. Достойними, владними, добрими й мудрими, передбачливими, праведними й шляхетними. І чарівними, обезвладнююче чарівними... Приймімо те. Тоді якось легше жити.

* * *

Денні заняття на Ініс Вітре набули рис трохи нудної рутини. Аналіз снів Кондвірамурс, який починався ще за сніданком, зазвичай тривав аж до полудня. Час між полуднем та обідом адептка проводила на прогулянках, але й ті швидко стали рутинними й нудними. Та й не дивина. Протягом години острів можна було б обійти двічі, надивившись при тому на такі захопливі речі, як граніт, карликова сосна, щербінь, галька, вода та чайки.

По обіді, після довгої сієсти, починалися дискусії, перегляд книжок, сувоїв та манускриптів, оглядання картин, малюнків та мап. І довгі, до ночі, диспути про співвідношення легенди та правди...

А потім були ночі й сні. Різні сні. Целібат давався взнаки. Замість загадок відьмачої легенди Кондвірамурс снівся Король-Рибалка в найрізноманітніших ситуаціях, від геть нееротичних до екстремально еротичних. У сні геть нееротичному Король-Рибалка волочив її на мотузці за човном. Веслував повільно й сонно, тож вона занурювалася в озеро, тонула, захилялася,

до того ж не давав їй нормально існувати величезний страх: відчувала вона, як від дна озера відривається й пливе до поверхні щось жахливе, щось, що хоче поглинути принаду, яка тягнулася за човном, тобто її. Це щось ось-ось уже мало її схопити, коли Король-Рибалка напірав на весла, відтягуючи її за межі щелеп невидимого хижака. Вона, принада, захлиналася водою й тоді прокидалася.

У сні недвозначно еротичному вона стояла на колінах на дні хисткого човна, перевісившись за борт, а Король-Рибалка тримав її за потилицю й трахав з ентузіазмом, буркочучи при тому, гарчачи та спльовуючи. Окрім фізичної приємності, Кондвірамурс відчувала жах, що скручував її нутрощі: що буде, якщо Німуе їх помітить? Раптом у воді озера вона бачила нечітке, грізне обличчя малої чародійки... і просиналася, залита потом.

Тоді вставала, відчиняла вікно, захилилася нічним повітрям, місячним сяйвом, туманом, що надходив від озера.

І снила далі.

* * *

Вежа Ініс Вітре мала терасу, зіперту на колони й підвішену над озером. Спочатку Кондвірамурс не звертала уваги на ті обставини, але врешті почала задумуватися. Тераса була дивною, бо абсолютно недоступною. З жодного з відомих їй приміщень вежі не можна було на ту терасу вийти.

Розуміючи, що садиба чародійки не могла обійтися без таких-от секретних аномалій, Кондвірамурс запитань не ставила. Навіть тоді, коли, прогулюючись берегом озера, бачила Німуе, яка споглядала її з тієї тераси. Недоступної, як виходило, винятково для некомпетентних і профанів.

Трохи зла, що її вважають за профанку, вона образилася й стала удавати, що нічого не сталося. Але досить швидко таємниця роз'яснилася.

Було це після того, як відвідала її серія снів, викликана акварелями Вільми Вессели. Мабуть, захоплена тим фрагментом легенди, малярка присвячувала всі свої твори Цірі у Вежі Ластівки.

— Маю дивні сни після тих картин, — поскаржилася адептка наступного ранку. — Сню... картини. Одні й ті само картини. Не ситуації, не сцени, а картини. Цірі на верхівці вежі... Нерухома картина.

— І нічого більше? Жодних відчуттів, окрім зорових?

Німуе, зрозуміло, знала, що така здібна сняча, як Кондвірамурс, снить усіма відчуттями: сприймає сни не тільки зором, як більшість людей, а й слухом, дотиком, нюхом і навіть смаком.

— Нічого, — покрутила головою Кондвірамурс. — Тільки...

— Ну-ну?

— Думка. Наполеглива думка. Що над тим озером, у тій вежі, я зовсім не володарка, а в'язень.

— Ходімо зі мною.

Як і здогадувалася Кондвірамурс, доступ до тераси був можливим лише з приватних кімнат чародійки, чистеньких, педантично прибраних, у яких пахло сандаловим деревом, миррою, лавандою й нафталіном. Треба було скористатися малими секретними дверцятами й спіральними сходами, що вели вниз. І тоді ти опинявся там, куди й треба було потрапити.

Кімната, на відміну від інших, не мала на стінах панелей або шпалер, була вона просто побіленою, а завдяки тому — дуже світлою. Навіть іще світлішою, бо було тут велике тристулкове вікно, скоріше, навіть скляні двері, які вели прямо на терасу, що нависала над озером.

Єдиними меблями в кімнаті були два крісла, гігантське дзеркало в овальній рамі з червоного дерева та різновид стійки з поперечним горизонтальним плечем, з якого звисав гобелен. У гобелені було якихось п'ять на сім футів, і сягав він фестонами підлоги.

Сам гобелен зображав скелясту прірву над гірським озером. Замок, утоплений у її схил, який, здавалося, був частиною скелястої стіни. Замок, який Кондвірамурс добре знала. З численних ілюстрацій.

— Цитадель Вільгефорца, місце ув'язнення Йеннефер. Місце, у якому легенда скінчилася.

— Правильно, — погодилася удавано байдуже Німуе. — Там скінчилася легенда, принаймні у відомих її версіях. Ми саме ті

версії й знаємо, тому думаємо, що відоме нам і закінчення. Цірі втекла до Вежі Ластівки, де, як ти то з'ясувала, була вона в'язнем. Коли зрозуміла, що вони хочуть їй зробити, утекла. Легенда дає багато версій тієї втечі...

— Мені, — втрутилася Кондвірамурс, — найбільше подобається ота, із киданням за спину предметами. Гребінцем, яблуком і хусткою. Але...

— Кондвірамурс.

— Вибачаюся.

— Версій утечі, як я говорила, існує багато. Але й надалі не зовсім зрозуміло, яким чином Цірі з Вежі Ластівки дісталася прямо до замку Вільгефорца. Ти не можеш виснити Вежу Ластівки. Спробуй виснити замок. Придивися уважно до того гобелена... Ти мене слухаєш?

— Це дзеркало... Воно магічне, правильно?

— Ні. Я видавлюю перед ним прищі.

— Вибачаюся.

— Це Дзеркало Гартманна, — пояснила Німуе, побачивши зморщений ніс та ображену міну адепки. — Якщо хочеш, можеш зазирнути. Але прошу: будь обережна.

— Чи то правда, — запитала Кондвірамурс тремтячим від піднесення голосом, — що з Гартманна можливо перейти до інших?..

— Світів? Авжеж. Але не відразу, не без приготувань, медитації, концентрації та багатьох інших речей. Кажучи тобі про обережність, я мала на увазі дещо інше.

— Що саме?

— Це діє в обидва боки. З Гартманна завжди може щось вийти.

* * *

— Знаєш, Німуе... Коли я дивлюся на той гобелен...

— Ти мала сон?

— Мала. Але дивний. З висоти пташиного польоту. Я була птахом... Я бачила той замок ззовні. Не могла увійти всередину. Щось не давало мені доступу.

— Дивися на гобелен, — наказала Німуе. — Дивися на цитадель. Дивися на неї пильно, зосереджуй увагу на кожній подробиці.

Концентруйся сильно, чітко викарбуй ту картину у своїй пам'яті. Хочу, щоб ти уві сні туди дісталася, увійшла всередину. Важливо, аби ти туди увійшла.

* * *

Назовні, за мурами замку, мусила гуляти воістину диявольська завірюха: у каміні вогонь аж ревів, швидко пожираючи поліна. Йеннефер насолоджувалася теплом. Теперішня в'язниця, щоправда, була незрівнянно кращою за мокрий льох, у якому вона провела, певно, два місяці, але все одно там зуб на зуб не потрапляв. У льосі вона повністю втратила відчуття часу, пізніше також якось ніхто не інформував її про дати, але була впевнена, що зараз зима, грудень, а може, навіть січень.

— Їж, Йеннефер, — сказав Вільгефорц. — Їж, прошу, не стримуйся.

Чародійка й не думала стримуватися. А якщо вона досить по-вільно й безпорадно вправлялася з курчам, то виключно через те, що її ледь загоєні пальці все ще були незграбні й малорухомі, важко було втримувати в них ніж та виделку. А їсти руками вона не бажала: прагнула продемонструвати свою перевагу Вільгефорцові та іншим співрозмовникам, гостям чародія. Вона не знала жодного з них.

— З правдивою прикрістю маю тобі повідомити, — сказав Вільгефорц, пестячи пальцями ніжку келиха, — що Цірі, твоя підопічна, попрощалася з цим світом. Звинувачувати за це ти можеш тільки себе, Йеннефер. І свою безглузду упертість.

Один із гостей, невисокий темноволосий чоловік, сильно чхнув і висякався в батистову хусточку. Ніс він мав напухлий, червоний і, скоріше за все, геть забитий.

— На здоров'я, — сказала Йеннефер, яка зловісними словами Вільгефорца не перейнялася взагалі. — Через що ж у тебе було таке страшенне переохолодження, любий пане? Стояв на протязі після купання?

Другий гість, старший, великий, худий, із паскудно блідими очима, раптом зареготав. А той, який був переохолодився, хоча обличчя його зморщилося від злості, відреагував уклоном і короткою,

у ніс, подякою. Не надто короткою, аби не розчути в ній нільфгардського акценту.

Вільгефорц розвернувся до неї. Уже не носив на голові золотий каркас чи кришталеву лінзу в очній ямці, але виглядав він зараз іще страшніше, ніж тоді, улітку, коли вона побачила його каліцтво вперше. Регеноване ліве очне яблуко було вже дієве, але залишалося значно меншим, ніж праве. Від того виду аж дихання зупинялося.

— Ти, Йеннефер, — процідив він, — напевне вважаєш, що я брешу, що маніпулюю, що пробую тебе надурити. І навіщо б мені те робити? Новиною про смерть Цірі я перейнявся так само сильно, як і ти, — та що там, куди більше, ніж ти. Врешті-решт, я пов'язував із дівчиною дуже конкретні сподівання, планував своє майбутнє. Тепер вона мертва, а плани мої загинули.

— Це добре. — Йеннефер, ледь втримуючи ніж у невмілих пальцях, кроїла начинену сливками вирізку.

— А тебе, — продовжував чародій, не звертаючи уваги на коментар, — пов'язували з Цірі виключно дурні сентименти, до яких у рівних долях призводили жаль, спричинений власною безплідністю, і відчуття провини. Так, Йеннефер, відчуття провини! Ти все-таки активно брала участь у схрещуванні пар, у тому розведенні, завдяки якому Цірі мала з'явитися на світ. І ти перенесла відчуття на продукт генетичного експерименту — невдалого, врешті, оскільки експериментаторам забракло знань.

Йеннефер мовчки відсалютувала йому бокалом, молячись про себе, аби той не випав у неї з рук. Помалу доходила висновку, що принаймні два пальці будуть у неї погано згинатися ще довго. А може, і завжди.

Вільгефорц аж сіпнувся від того жесту.

— А тепер уже пізно, усе сталося, — промовив крізь зціплені зуби. — Утім, знай, Йеннефер, що знання в мене було. Якби мав я дівчину, зумів би тим знанням скористатися. А ти тепер жалій, бо я міг би підправити твій сурогат материнського інстинкту. Нехай ти суха й стерильна, наче камінь, з моєю допомогою мала б ти не тільки дочку, але й онуку. Або хоча б сурогат онуки.

Йеннефер легковажно пирхнула, хоча всередині аж тремтіла від люті.

— Із найвищою прикрістю доведеться мені твій чудовий настрій зіпсувати, моя люба, — холодно промовив чародій. — Бо ж, певно, засмутить тебе звістка, що відьмак Геральт із Рівії також мертвий. Так-так, той самий відьмак Геральт, із яким, як і з Цірі, пов'язував тебе сурогат відчуття, сентимент смішний, немудрий і пересолоджений аж до нудоти. Знай, Йеннефер, що наш любий відьмак попросився з цим світом по-справжньому полум'яно й драматично. Утім, через цей випадок ти не повинна відчувати докорів сумління. У смерті відьмака ти не винна навіть у найменшому ступеню. Усе те влаштував я. Скуштуй маринованих грушок, вони насправді відбірні.

У фіалкових очах Йеннефер запалала холодна ненависть. Вільгефорц розсміявся.

— Такою я тебе люблю більше, — сказав. — І справді, якби не браслети з двімериту, спалила б ти мене на попіл. Але двімерит діє, тож можеш мене палити виключно поглядом.

Сопливий чхнув, всіякався й розкашлявся, аж сльози потекли в нього з очей. Високий позирив на чародійку своїм неприємним риб'ячим поглядом.

— А де ж це пан Ріенс? — запитала Йеннефер, розтягуючи слова. — Той пан Ріенс, який стільки мені наобіцяв, наоповідав, що саме він зі мною зробить. Де ж це пан Шірру, який ніколи не оминав okazji мене пхнути чи кóпнути? Чому стражники, ще донедавна такі пихаті й хамовиті, почали поводитися з лякливою повагою? Ні, Вільгефорце, відповідати немає потреби. Я й так знаю. Те, що ти говориш, — одна велика брехня. Цірі від тебе вислизнула, і Геральт від тебе вислизнув, при okazji, думаю, влаштувавши твоїм зарізнякам криваву лазню. І що тепер? Плани розтрошені, перетворилися на пил, ти сам те визнав, сни про потугу розвіялися, наче дим. А чародії та Дійкстра вже поряд, поряд. Не без причини й не через милосердя ти перестав мене катувати й намагатися примусити до сканування. А імператор Емгир підтягує сітку, а він напевне дуже, дуже злий. *Ess a tearth, me tiarn? A'pleine a cales, ellea?*

— Говори загальною мовою, — сказав зашмарканий, витримавши її погляд. — А звуся я Стефаном Скелленом. І щонайменше не маю повних штанів. До того ж усе ще здається мені, що я в набагато кращій ситуації, аніж ви, пані Йеннефер.

Те говоріння змучило його, він знову розкашлявся й висякався у вже промочений наскрізь батист. Вільгефорц ударив долоною об стіл.

— Досить цієї забави, — сказав, макабрично вертячи своїм мініатюрним оком. — Бачиш, Йеннефер, ти вже мені не потрібна. У принципі, я маю наказати посадити тебе у ворок і потопити в озері, але я дуже неохоче вдаюся до такого штибу засобів. До того часу, як обставини мені дозволять, — або накажуть прийняти інше рішення, — ти перебуватимеш тут, окремо. Утім, попереджаю, що я не дозволю, аби через тебе були проблеми. Якщо ти знову наважишся на голодовку, то знай: я не стану, як у жовтні, витрачати час на годування тебе через трубку. Просто дозволю тобі голодувати. А в разі спроб утечі накази стражникам однозначні. Тепер прощай. Якщо, правда, ти вже заспокоїлася...

— Ні. — Йеннефер підвелася, із розмаху кинула на стіл серветку. — Може, я б іще щось з'їла, але товариство відбиває в мене апетит. Прощаюся з панами.

Стефан Скеллен чхнув і розкашлявся. Блідоокий міряв її злим поглядом і паскудно всміхався. Вільгефорц дивився вбік.

Як завжди, коли її відводили у в'язницю, Йеннефер намагалася зорієнтуватися, де вона є, здобути хоча б крихту інформації, яка могла б їй допомогти в планованій втечі. І щоразу на неї чекало розчарування. Замок не мав навіть найменших вікон, через які можна було б побачити навколишні терени чи хоча б сонце й спробувати розібратися в сторонах світу. Телепатія була неможливою, два важезні браслети й нашійник із двімериту результативно нівелювали всі прояви магії.

Кімната, у якій її ув'язнили, була холодною й суворою, наче келія пустельника. Утім, Йеннефер пригадувала собі той радісний день, коли її перевели сюди з ями. З підвалу, на дні якого завжди стояла калюжа смердючої води, а на стінах виступали селітра

й сіль. З підвалу, де її годували недоїдками, які шури без зусиль вивирали з її скалічених пальців. Коли після якихось двох місяців її розкували й витягли звідти, коли дозволили перевдягнутися й викупатися, Йеннефер не чулася від щастя. Кімнатка, куди її перевели, здавалася їй королівською опочивальнею, а рідка юшка, що їй приносили, — супом із ластівкових гнізд, гідним королівського столу. Зрозуміло, через якийсь час юшка виявилася помийною бурдою, тверді нари — твердими нарами, а в'язниця — в'язницею. Холодною, тісною в'язницею, де через чотири кроки втикаєшся в стіну.

Йеннефер вилаялася, зітхнула, усілася на карло, яке, окрім нар, було тут єдиними меблями.

Він увійшов так тихо, що вона майже не почула.

— Мене звати Бонгарт, — сказав він. — Добре б тобі запам'ятати це прізвище, відьмо. Щоб воно добре врізалось тобі в пам'ять.

— Трахнися, буцвале.

— Я, — заскреготів він, — мисливець за людьми. Так-так, прислухайся до мене, чаклунко. У вересні, три місяці тому, в Еббінгу я зловив твою малу падлюку. Оту Цірі, про яку стільки говорять.

Йеннефер прислухалася. Вересень. Еббінг. Упіймав. Але її немає. Може, бреше?

— Сіроволоса відьмачка, навчена в Каер Морені. Я наказав їй битися на арені, убивати людей під крики публіки. Поволі, потрошку я перетворив її на чудовисько. Тієї ролі я вчив її арапником, кулаком та підбором. Довго її вчив. Але вона від мене втекла, зеленоока змія.

Йеннефер непомітно видихнула.

— Утекла від мене в засвіти. Але ми ще якось зустрінемося. Так, чаклунко. А якщо я про щось шкодую, то тільки що отого твого відьмачого коханця, отого Геральта, запекли на вогні. Я охоче дав би йому посмакувати свого клинка, перевертневі проклятому.

Йеннефер пирхнула.

— Слухай-но, Бонгарт чи як там тебе. Ти мене не сміши. Відьмакові ти й до п'ят не доріс. Зрівнятися з ним ти не зумієш. Жодної

конкуренції. Ти ж сам кажеш: шкуродер та кат. Але це діє тільки на малих песиків. На дуже малих песиків.

— Подивись-но сюди, відьмо.

Різким рухом він розвів кубрак і сорочку, витягнув, плутаючи ланцюжки, три срібні медальйони. Один мав форму голови kota, другий — орла чи грифа. Третью вона докладно не бачила, певно, то був вовк.

— Таких речей, — пирхнула вона знову, удаючи байдужість, — повно на будь-якому ярмарку.

— Ці не з ярмарку.

— Та невже?

— Було колись так, — засичав Бонгарт, — що порядні люди боялися відьмаків більше, ніж потвор. Потвори, що там не кажи, сиділи в лісах та очеретах, відьмаки ж мали нахабство прогулюватися вулицями, входити до корчем, крутитися коло храмів, управ, шкіл та місць розваги. Порядні люди слушним чином вирішили, що то скандал. Тож знайшли когось такого. Нескоро, не відразу, не близько, але знайшли. Як бачиш, на моєму рахунку троє. Ані один перевертень із них не з'являвся більше поблизу й не дражнив добрих мешканців своїм виглядом. А якби з'явився, я б зробив би з ним те саме, що й із попередніми.

— Уві сні? — скривилася Йеннефер. — З арбалета з-за рогу? Чи, може, подавши отруту?

Бонгарт сховав медальйони під сорочку, зробив два кроки в її бік.

— Ти мене дражниш, відьмо.

— Саме такий намір я й мала.

— Ах, так? То зараз я покажу тобі, сучко, що з твоїм відьмачим коханцем я можу конкурувати в будь-якій царині. Та що там — навіть те покажу, що я від нього кращий!

Стражники, які стояли під дверима, аж підскачили, як почули з келії удари, тріск, гуркіт, виття та скавчання. А якби стражникам колись раніше доводилося чути вереск зловленої в капкан пантери, то вони присяглися б, що в келії саме пантера.

Потім із келії до стражників долинув страшенний рик — точнісінько наче пораненого лева, якого, зрештою, стражники також ніколи не чули, а бачили тільки на гербових щитах. Презирнулися. Кивнули один одному. А потім увірвалися досередини.

Йеннефер сиділа в кутку кімнати на рештках нар. Волосся мала розчухране, сукню й сорочку — роздерті зверху до самого низу; її малі дівочі груди різко здіймалися в ритмі важкого дихання. З носа її текла кров, на обличчі швидко росла припухлість, як і сліди від нігтів на правій руці.

Бонгарт сидів в протилежному кутку кімнатки, серед уламків карло, обіруч тримаючись за матню. Кров із носа текла і в нього, забарвлюючи сиві вуса в колір глибокого карміну. Обличчя було перекреслене кривавими подряпинами. Ледь загоєні пальці Йеннефер були слабкою зброєю, але замки браслетів із двімериту мали на диво гострі краї.

У спухлій щоці Бонгарта, точнісінько у вилицевій кістці, стирчала, глибоко увіткнута обома зубцями, виделка, яку Йеннефер вкрала зі столу під час вечері.

— Тільки малі песики, шкуродере, — видихнула чародійка, намагаючись закрити бюст рештками сукні. — А від сучок тобі б триматися подалі. Зслабкий ти для них, молокососе.

Не могла собі пробачити, що не поцілила туди, куди хотіла, — в око. Але що ж, ціль була рухома, а крім того, ніхто не досконалий.

Бонгарт рикнув, встав, вирвав виделку, завив і аж заточився від болю. Огідно вилаявся.

До келії зазірало ще двійко стражників.

— Гей ви! — загарчав Бонгарт, стираючи кров з обличчя. — Швидко сюди! Витягніть мені цю шльондру на середину підлоги, розіпніть та притримайте!

Стражники презирнулися. А потім вступили погляди в стелю.

— Краще б вам іти собі звідси, пане, — сказав один. — Ми не станемо тут нікого ані розпинати, ані притримувати. У наші обов'язки це не входить.

— А крім того, — пробурмотів другий, — ми не маємо наміру закінчити, як Ріенс чи Шірру.

* * *

Кондвірамурс поклала на купу аркуш, на якому було зображено тюремну камеру. А в камері — жінку з опущеною головою, у кайданах, прикутих до стіни камери.

— Її тримали в полоні, — пробурмотіла вона, — а відьмак розважався в Туссані з якимисьь брюнетками.

— Ти його засуджуєш? — різко запитала Німуе. — Не знаючи майже нічого?

— Ні. Не засуджую, але...

— Немає ніяких «але». Прошу, замовкни.

Якийсь час вони сиділи мовчки, гортаючи картонки малюнків та акварелей.

— Усі версії легенди, — Кондвірамурс указала на один графічний малюнок, — як місце її закінчення, фіналу, кінцевої битви Добра й Зла, майже Армагеддону, називають фортецю Рис-Рун. Усі версії. Окрім однієї.

— Окрім однієї, — кивнула Німуе. — Окрім анонімної, мало популярної версії, відомої як «Чорна Книга з Елландеру».

— «Чорна Книга» говорить, що фінал легенди розігрується в цитаделі Стигга.

— Точно. Також й інші, канонічні для легенди справи «Книга з Елландеру» подає в спосіб, дуже відмінний від канону.

— Цікаво, — Кондвірамурс підвела голову, — який із тих замків зображено на ілюстраціях? Який із них виткано на твоєму гобелені? Який малюнок правдивий?

— Цього ми не знатимемо ніколи. Замку, який бачив фінал, прошу уточнити, не існує. Його було знищено, від нього не лишилося й сліду, що погоджено з усіма версіями, навіть із «Книгою з Елландеру». Жодна з поданих у джерелах локалізацій не є переконливою. Ми не знаємо, — і не будемо знати, — як той замок виглядав і де він стояв.

— Але правда...

— Для правди, — різко урвала її Німуе, — це не має жодного значення. Не забувай: ми не знаємо, як насправді виглядала Цірі. Але тут ось, на цьому намальованому Вільмою Васселі картоні,

у різкій розмові з ельфом Аваллак'хом на тлі статуй жадливих дітей це саме вона, Цірі. Щодо цього немає жодних сумнівів.

— Але, — непоступливо стояла на своєму Кондвірамурс, — твій гобелен...

— Представляє замок, у якому розігрався фінал легенди.

Вони довго мовчали. Шелестіли аркуші, що їх перегортали.

— Не люблю, — відізвалася Кондвірамурс, — версії легенди з «Чорної Книги». Вона така... Така...

— Огідно правдива, — закінчила Німуре, киваючи.

* * *

Кондвірамурс позіхнула, відклала «Півстоліття поезії», доповнене та з доданою післямовою професора Еверетта Денхоффа-молодшого. Розкидала подушки, перетворюючи конфігурацію для читання на конфігурацію для сну. Позіхнула, потягнулася й погасила лампу. Кімната занурилася в темряву, освітлена лише голками місячного сьйва, що протискалося в шпарини штор. «Що вибрати на цю ніч? — подумала адептка, крутячись на простирадлі. — Покластися на удачу? Чи якорити?»

Після коротких роздумів вона наважилася на друге.

Він був таким неясним, отой сон, що повертався, не давав доснути себе до кінця, розвіювався, зникав між іншими снами так, як ниточка зникає й губиться серед основи кольорової тканини. Сон, що зникав із пам'яті, але все одно наполегливо до неї повертався.

Заснула вона відразу, сон наплинув на неї миттєво, ледь вона стулила очі.

Нічне небо, безхмарне, світле від місяця й зірок. Пагорби, на їхніх схилах припорошене снігом виногроно. Чорний і незграбний абрис будівлі: муру із зубцями, стовпа, самотнього наріжного *beffroi*.

Двоє вершників. Обоє виїжджають у пустий простінок, обоє злазять із сідел, обоє заходять під арку. Але в зяючий у підлозі отвір заходить лише один.

Той, чиє волосся абсолютно біле.

Кондвірамурс стогне крізь сон, кидається на ліжку.

Біловолосий сходить униз, глибоко, глибоко в підвали. Іде темними коридорами, освітлює їх, раз у раз запалюючи скіпки, що стирчать у залізних держаках. Світло від скіпок примарними тінями танцює по стінах і стелі.

Коридори, сходи, знову коридори. Льох, велика крипта, бочки під стінами. Уламки, купа цегли. Потім коридор, що розходиться. Темрява в обох його відгалуженнях. Біловолосий запалює ще один факел. Витягує меч із піхов за спиною. Вагається, не знаючи, яким із коридорів треба піти. Врешті наважується на правий. Дуже темний, завалений сміттям, той стрімко йде вниз. Кондвірамурс стогне крізь сон: її охоплює страх. Знає, що дорога, яку обрав біловолосий, веде до небезпеки.

Одночасно знає, що біловолосий небезпеку шукає.

Бо то його фах.

Адептка перекидається з боку на бік у ліжку, стогне. Вона сняча, вона снить, вона в онейроскопічному трансі, раптом вона пророче розуміє, що станеться за мить. «Увага! — хоче вона крикнути, хоча знає, що крикнути не зуміє. — Увага, обернися!»

Стережися, відьмаче!

Потвора атакувала з темряви, із засідки, тихо й підступно. Матеріалізувалася раптово серед пільми, наче спалах полум'я. Наче язик полум'я.

Коли на своєму току глухарі,
Світанок стрічаючи, крилами б'ють,
Звичаєм шляхетним в обіймах зорі
Паруються жадібно, радісно мліють.
Сказати тобі хочу, кохана моя,
Кохання є святом веселим,
Дарує нам гру й насолоду буття,
Тому і єднаємо наші життя.

Франсуа Війон

Хоча так він поспішав, так підганяв і так переймався, залишився відьмак у Туссані майже на всю зиму. І які ж були причини? Про те не напишу. Були — і годі про те, немає про що розводитися. А тим, хто бажав би відьмака звинуватити, нагадаю, що кохання не єдине має ім'я, і не судить, щоб і ви не судимі були.

Любисток. Півстоліття поезії

Those were the days of good hunting and good sleeping¹.

Редьярд Кіплінг

---

¹ Це були дні доброго полювання й доброго сну (англ.).

Потвора атакувала з темряви, із засідки, тихо й підступно. Матеріалізувалася раптово в пітьмі, наче спалах полум'я. Наче язик полум'я.

Геральт, хоча й заскочений зненацька, відреагував інстинктивно. Вивернувся в ухилинні, обтершись об стіну льоху. Чудовисько пролетіло поруч, наче м'ячик, відскочило від підлоги, махнуло крилами й стрибнуло знову, засичавши й роззявляючи дзьоба. Але цього разу відьмак був готовий.

Ударив у короткому замаху, від ліктя, цілячись у зуб, під кармінні сережки, великі, удвічі більші, ніж в індика. Не схибив, відчув, як вістря розрубє тіло. Інерція від удару звалила бестію на землю, під стіну. Скофін звереснув, і то був вереск майже людський. Бився він серед розкришених цеглин, бив і тріпотів крилами, бризкав кров'ю, сік навколо схожим на бич хвостом. Відьмак був упевнений, що битва вже скінчилася, але тварюка знову його заскочила. Несподівано кинулася йому на горло, страшно скрекочучи, виставивши кігті й клацаючи дзьобом. Геральт відстрибнув, відбився плечем від стіни, втяв навідліг, знизу, використавши інерцію відбиття. Не схибив – скофін знову гепнувся між цеглою, смердюча кров бризнула на стіну льоху й потекла по ній примхливим патьоком. Збита на льоту бестія вже не билася, лише тремтіла, скреготіла, витягувала довгу шию, надувала зуб і трусила сережками. Кров швидко текла між цеглинами, на яких твар лежала.

Геральт міг легко її добити, але не хотів занадто сильно псувати шкіру. Спокійно чекав, поки скофін стече кров'ю. Відійшов

на кілька кроків, відвернувся до стіни, рзстібнув штани й висцявся, насвистуючи сумну мелодійку.

Скоффін перестав скавчати, знерухомів і затих. Відьмак підійшов, штрикнув його легенько кінчиком меча. Бачачи, що вже по всьому, схопив твар за хвіст, підняв. Скоффін, утримуваний за основу хвоста на рівні стегна, доставав кривим дзьобом стерв'ятника до підлоги, розкриті крила розкладалися десь більше, ніж на чотири фути.

— Легкий ти, куроліску, — Геральт трусонув твар'ю, що й справді важила не більше за добре вгодованого індика. — Легкий. На щастя, платять мені поштучно, а не пофунтово.

* * *

— Уперше, — Рейнар де Буа-Френ тихенько засвистів крізь зуби, що, як знав Геральт, у нього було виявом найвищого ступеня здивування. — Уперше бачу щось подібне. Справжня дивовижа, слово честі, дивовижа над дивовижами. Значить, ото воно і є — славетний василіск?

— Ні, — Геральт підняв потвору вище, аби рицар міг краще її роздивитися. — Це не василіск. Це куроліск.

— А яка різниця?

— Фундаментальна. Василіск, що зветься ще регулом, є гадом, а куроліск, що зветься ще скоффіном, або кокатриksom, то орніторептилія, що значить «напівгад, напівптах». Це єдиний відомий представник роду, який учені назвали орніторептиліями, оскільки вирішили після довгих дискусій, що...

— А який із тих двох, — урвав його Рейнар де Буа-Френ, не зацікавлений, схоже, мотивами вчених, — поглядом убиває або перетворює на камінь?

— Жоден. То вигадка.

— То чому люди їх обох бояться? Оцей-но аж ніяк не великий. Він насправді може бути небезпечним?

— Оцей-но, — відьмак трусонув здобичку, — зазвичай нападає ззаду й безпомилково цілить у потилицю або під ліву нирку, в аорту. Зазвичай достатньо єдиного удару дзьобом. А якщо йдеться

про василіска, то все одно, куди той вкусить. Його отрута найсильніша серед відомих нейротоксинів. Убиває за кілька секунд.

— Бррр... А кого з них, скажи, можна прикінчити за допомогою дзеркала?

— Будь-якого. Якщо гепнути в довбешку.

Рейнар де Буа-Френ зареготав. Геральт не сміявся: дотеп про василіска й дзеркало перестав його веселити ще в Каер Морені: учителі надто часто ним користалися. Настільки ж несмішними були для нього жарти про дівчат і єдинокорів. Утім, рекордом дурості й примітивізму були в Каер Морені численні версії дотепу про дракониху, якій молодий відьмак, як заклад, мав потиснути правцю.

Він усміхнувся до спогадів.

— Волю тебе всміхненого, — сказав Рейнар, уважно до нього придивляючись. — Стократно, ба й того більше волю я тебе такого, як оце зараз. Аніж такого, яким ти був тоді, у жовтні, після тієї драчки в лісі Друїдів, як їхали ми до Боклера. Тоді, оце тобі скажу, був ти похмурим, сповненим досади й ображенням на весь світ, наче ошуканий лихвар, а до того ж дратівливим, наче чоловік, у якого всю ніч нічого не виходило. Навіть уранці.

— Я й справді таким був?

— Справді. Не дивуйся, що я волю тебе таким, як зараз. Зміненим.

— Терапія працює. — Геральт знову трусонув утримуваним за хвіст куроліском. — Рятівний вплив професійної активності на психіку. А тому, аби продовжити лікування, перейдімо до справ. Є можливість заробити на скоффіні трохи більше, ніж умовлена ставка за вбивство. Він слабко скалічений, тож якщо маєш клієнта на цілого, — для опудала чи препарування, — то бери не менше двохсот. Якщо треба буде загнати його порційно, то пам'ятай, що найдорожче в ньому пір'я з надхвістя, особливо оці ось, центральні льотки. Можна гострити їх набагато тонше, ніж гусячі, а пишуть вони красивіше й чистіше, до того ж тримаються довше. Писарчук, який на тому розуміється, не вагаючись, дасть п'ять за штуку.

— Маю клієнтів на труп для опудала, — усміхнувся рицар. — Цех бондарів. Бачили в Кастель Равелло опудало отої паскуди,

порізника, чи як там її... Знаєш, якої саме. Тої, яку ти другого дня після Саовіну забив у льохах під руїнами старого замку...

— Пам'ятаю.

— Тож бондарі бачили опудало бестії й просили мене про щось настільки ж раритетне для декорування їхнього цехового приміщення. Куроліск буде в самий раз. Бондарі в Туссані, як ти можеш здогадатися, є цехом, який не нарікає на брак замовлень, і завдяки тому — заможним, тож запросто дадуть вони й усі двісті двадцять. Може, навіть більше, спробую поторгуватися. А щодо пір'я... Бочкороби не зауважать, якщо я вирву куроліскові з дупи кілька штук та продам у князівську канцелярію. Канцелярія платити не з власної кишені, а з князівської скарбниці, тож, не торгуючись, дасть мені навіть не п'ять, а всі десять за перо.

— Схиляюся перед спритністю.

— *Nomen omen*¹, — Рейнар де Буа-Френ усміхнувся ще ширше. — Мама мусила щось передчувати, називаючи мене іменем лиса-хитруна з повсюди відомого казкового циклу.

— Ти мав би стати купцем, а не рицарем.

— Мав би, — погодився рицар. — Але що ж, як народився сином гербованого пана, то станеш гербованим паном і гербованим паном помреш, наплодивши, хе-хе, гербованих паничів. І нічого не зміниш, хоч би ти луснув. Ти, зрештою, Геральте, також підраховувати вмієш добряче, а купецтвом не займаєшся.

— Не займаюся. З подібних причин, що й ти. З тією лише різницею, що нічого не наплоджу. Ходімо з цих підвалів.

Назовні, під мурами замчиська, огорнули їх холод і вітер із гір. Ніч була ясною, небо — безхмарним і зоряним, світло місяця іскрилося на полях нового, чистесенького снігу, яким засипало виноградники.

Сплутані коні привітально форкнули.

— Мало б сенс, — сказав Рейнар, дивлячись на відьмака значущо, — відразу зустрітися з клієнтами й отримати виручку. Але ти, напевно, поспішаєш до Боклера, га? До однієї спальні?

¹ «Ім'я є знаменням» (лат.), тобто ім'я провіщує долю.

Геральт не відповідав, бо на такі запитання не відповідав принципово. Приторочив тіло скоффіна до запасного коня, після чого всівся на Плітку.

— Зустрінемося з клієнтом, — вирішив, розвертаючись у сідлі. — Ніч іще молода, а я — голодний. І охоче чогось би напився. Їдьмо до міста. До «Фазанятника».

Рейнар де Буа-Френ засміявся, поправив щит із червоно-золотою шахівницею, що висів на луці сідла, видерся на високу кульбаку.

— Воля ваша, кавалере. Тож до «Фазанятника». Вйо, Буцефале!

Вони поїхали ступою засніженим схилом униз, до гостинця, виразно позначеного рідкою шеренгою тополь.

— Знаєш що, Рейнаре, — відіззався раптом Геральт. — Я теж волю тебе таким, як оце зараз. Коли мовиш нормально. Тоді, у жовтні, ти використовував манеру надто дратівливу.

— Честю клянуся, відьмаче, я ж мандрівний рицар, — зареготав Рейнар де Буа-Френ. — Ти що, забув? Рицарі завжди мовлять, наче кретини. То такий знак, як оцей щит тут. По тому, наче по гербу на щиті, наше братство розпізнається.

* * *

— Честю клянуся, — сказав Рицар Шахівниці, — ви дарма хвилюєтесь, пане Геральте. Дружка ваша, напевне, вже здорова й, певне ж, слабкість свою геть забула. Пані княгиня добрячих тримає надвірних медиків, ті будь-яку неміч вилікувати вміють! Честю клянуся, немає чого перейматися.

— Я теж такої думки, — сказав Регіс. — Перестань дивитися похмуро, Геральте. Адже Мільву ще й друїдки лікували...

— А друїдки на лікуванні знаються, — втрутився Кагір. — Цьому найкращим доказом моя розвалена гірничою сокиркою довбешка: тільки гляньте — наче нова. Мільва також, напевне, почувалась добре. Немає причин перейматися.

— Аби ж то.

— Вона вже здорова, — повторив рицар, — ота ваша Мільва, наче рижик. Голову на те поставлю, що, напевно, вона вже на

балах танцює! Притопує жваво! Бенкетує! У Боклері, при дворі пані Анарієтти, постійно як не бал, так бенкет. Ха, честю клянуся, зараз, як виконав клятви, я теж...

— Виконав клятви?

— Фортуна ласкава була! Бо треба вам відати, що я присягу склав, і не будь-яку там, а на журавля. Навесні. Клявся я п'ятнадцять розбійників покласти до Йуле. Пощастило — я уже вільний від клятв. Ага, тож не мушу вже приховувати ім'я. Звати мене, дозвольте представитися, Рейнар де Буа-Френ.

— Дуже раді.

— Щодо тих балів, — сказала Ангулема, підганяючи коня, аби з ними зрівнятися. — То й нас, маю надію, не омине їдло та питво? Та й потанцювати я б охоче потанцювала!

— Честю клянуся, буде в Боклері все, — запевнив Рейнар де Буа-Френ. — Бали, учти, раути, бесіди й поетичні вечірки. Ви ж приятелі Любистка... Хотів сказати, віконта Юліана. А той надто милий для пані княгині.

— Авжеж, похвалявся він, — сказала Ангулема. — Як воно насправді з тим коханням було? Ви знаєте ту історію, пане рицарю? Розкажіть!

— Ангулемо, — відізався відьмак. — Тобі конче треба те знати?

— Не конче, але хочу! Не комизись, Геральте. І перестань мурмоситися, бо при виді твоєї пики придорожні гриби самі по собі маринуються. А ви, рицарю, розповідайте.

Інші мандрівні рицарі, що їхали в почті, співали рицарську пісню, раз у раз повторюючи приспів. Слова пісні були майже неправдоподібно дурнуваті.

— Сталося воно, — почав рицар, — років так із шість тому... Гостював у нас пан поет усю зиму й весну, на лютні грав, романси співав, поезії декламував. Князь Раймунд саме в Цінтрі розважався, на з'їзді. Додому не поспішав, не було секретом, що в Цінтрі він коханку мав. А пані Анарієтта й пан Любисток... Ха, Боклер — це надто дивне місто, і красиве, любовного чару сповнене... Та й самі відчуєте. Як у той час княгиня й пан Любисток відчули. І не помітили як, від віршика до віршика, від слова до

слова, від компліменту до компліменту, квітки, погляду, зітхання... Скажу коротко: обоє вони до близької пресупозиції перейшли.

— Дуже близької? — захихотіла Ангулема.

— На власні очі мені бачити не довелося, — сказав рицар сухо. — А повторювати плітки бажання немає. Але ж, як ти, панно, скоріше за все, знаєш, кохання багато імен має, а тому відносна та справа, чи пресупозиція дуже близька, чи ні.

Кагір стиха пирхнув. Ангулема не мала що заперечувати.

— Зустрічалися, — продовжував Рейнар де Буа-Френ, — княгиня з паном Любистком таємно десь зо два місяці, від Беллетейну до літнього Сонцестояння. Але забули про обережність. Понеслася звістка, заплескали дурні язики. Пан Любисток, не зволікаючи, на коня всівся й поїхав. Як виявилось, учинив розсудливо. Бо як тільки князь Раймунд із Цінтри повернувся, про все послужливо доніс йому один пахолок. Князя, як довідався він, яка його шваба¹ спіткала і які роги йому наставлено, жаклива, як можете собі уявити, взяла холера. Миску з борщем на стіл вигорнув, пахолка-донositеля чеканом затюкав, слова ж мовив вельми некуртуазні. Потім каштелянові при свідках у пику дав і велике ковірське дзеркало розгепав. Княгиню ж у кімнатах ув'язнив і, погрожуючи катуванням, усе з неї витягнув. Скоро за паном Любистком погоною вислав, казавши без жодної конделенції² його вбити й серце з грудей вирвати. Бо, вичитавши щось подібне в старовинній баладі, серце те мав він намір засмажити й княгиню Анарієтту примусити, аби та на очах усього двору те серце з'їла. Брр, тьфу, мерзенність! На щастя, зумів пан Любисток утекти.

— На щастя. А князь помер?

— Помер. Інцидент, про який я ото казав, у величезну його холеру ввів, і від того так йому кров заграла, що прийшли до нього апоплексія та параліч. Лежав він майже півроку, як та деревина зрубана. Але викараскався. Ходив навіть. Оком тільки постійно підморгував отак-от.

¹ Образа (заст.).

² Жалість (заст.).

Рицар повернувся у сідлі, примружив око й скривився, наче мавпа.

— Хоча князь, — продовжив за мить, — завжди був завзятий їбака й жеребчик, від того підморгування ще більший в аморах зробився з нього *pericolosus*¹, бо кожній молодиці здавалося, що то він власне до неї від афекту так ото підморгує й любовні знаки подає. А молодиці ж вельми на такі знаки ласими є. Не обмовляю зараз їх у тому, що всі вони хтиві та рознуздані, що ні — то ні, але князь, як я вже мовив, багато підморгував, чи не постійно майже, і тому *per saldo*² на те й виходило. Міру у свавіллі він перебрав, і якоїсь ночі навідалася до нього друга апоплексія. Тож і віддав дух. У ліжку.

— На бабі?! — зареготала Ангулема.

— Правду кажучи... — Рицар, до тієї миті смертельно серйозний, усміхнувся у вуса. — Правду кажучи, під нею. Але ж справа не в деталях.

— Зрозуміло, що не в них, — погодився серйозно Кагір. — Утім, гадаю, великої жалоби за князем Раймундом не було, га? Під час розповіді мені здавалося...

— Що невірна дружина вам миліша, ніж зраджений чоловік, — за звичкою перебив його вампір. — Чи не з того приводу, що саме вона зараз тут і панує?

— З цього приводу також, — відповів на диво щиро Рейнар де Буа-Френ. — Але не тільки. Князь Раймунд, нехай земля йому буде пухом, таким був мерзотником, лайдаком і, скажімо увічливо, сучим сином, що й самого диявола за півроку довів би до виразки шлунку. І Туссаном він правив сім років. А княгиню Анарієтту натомість усі обожнювали й обожнюють.

— Тож можу розраховувати, — промовив терпко відьмак, — що князь Раймунд не залишив забагато приятелів у непогамованій журбі, які задля поваги до круглої річниць смерті небіжчика готові накинутися на Любистка зі стилетами?

¹ Небезпечний (лат.).

² У підсумку (лат.).

— Можеш розрахувати. — Рицар глянув на нього, а очі мав розумні й швидкі. — І честю клянуся, ті розрахунки вас не підведуть. Я ж казав. Поет милий пані Анарієтті, а за пані Анарієтту кожен тут себе вбити б дав.

Повернувся рицар правий
Із військової забави.
Мила не чекала,
Іншому віддала.
Гопца, гопца, ой-ля,
Ти військова доля!

Із придорожніх кущів, сполошені рицарським співом, із карканням зривалися ворони.

Незабаром вони виїхали з лісів просто в долину поміж горами, на вершинах яких білили вежі замків, виразні на тлі синього з гранатовими смугами неба. Пологі схили гір, скільки бачило око, поростали рівнесенькими, наче військо, рядами акуратно пострижених кущів. Земля там була вислана жовтим і червоним листям.

— Що то воно? Виногрона?

— Так, винні грона, — підтвердив Рейнар де Буа-Френ. — Славетні лози долини Сансретур. Найкращі вина світу чавлять із грон, що тут дозрівають.

— Факт, — погодився Регіс, який, як завжди, розумівся на всьому. — Уся справа у вулканічному ґрунті й тутешньому мікрокліматі, що забезпечує ідеальний річний баланс сонячних днів та опадів. Якщо до того додати ще й традицію, знання й дбайливість робітників виноградників, отримаємо результат у вигляді продукту найвищого класу й марки.

— Ото ви добряче сказали, — усміхнувся рицар. — Марка — саме воно. О, гляньте хоча б отуди, на той схил під замком. У нас замок дає назву виноградникам і підвалам глибоко під ним. Отой зветься Кастель Равелло, з його виноградників походять такі вина, як «Ервелюче», «Фьорано», «Поміно» й «Ест-Ест». Мусили чути. За барильце «Ест-Есту» платять стільки ж, скільки за десять барилець вина з Цідарісу чи з нільфгардських виноградників над Альбою. А отам,

гляньте, скільки очі бачать — інші замки й інші виноградники, чії назви також не звучатимуть для вас як чужі: Верментіно, Торічелла, Кастельдаччія, Туфо, Санчерре, Нурагус, Короната, нарешті — Корво Бьянко, ельфійською Гуін Кербін. Відчуваю, ті назви вам не чужі, га?

— Не чужі, ха, — скривилась Ангулема. — Особливо зі знання, що треба перевіряти, чи якогось того славетного шельма-корчмар не налив, бува, замість нормального яблучного, бо тоді доведеться вранці й коня в шинку залишати, стільки отаке «Кастель» чи «Ест-Ест» коштує. Тьфу-тьфу, не розумію, то ж для великих, хіба, панів такі якісь марки. Ми, люди звичайні, можемо й того дешевшого непогано нажлуктитися. Та й так я вам скажу, бо досвід маю: ригається воно однаково чи після «Ест-Есту», чи після яблучного.

* * *

— Не звертаючи уваги на жовтневі дотепи Ангулеми, — Рейнар уместився за столом, розпустивши пояс, — нині нап'ємося якогось порядного сорту і якогось порядного року, відьмаче. Грошва є, заробили. Можемо гульнути.

— Авжеж, — Геральт махнув корчмареві. — Врешті-решт, як говорить Любисток, може, і є інші мотивації для заробляння, але я їх не знаю. Тож з'їмо оте щось, чим так смачно пахне з кухні. До речі, занадто вже сьогодні у «Фазанятнику» людно, хоча й досить пізня вже година.

— Але ж нині переддень Йуле, — пояснив шинкар, почувши його слова. — Святкують люди. Бавляться. Ворожать. Традиція наказує, а традиція в нас...

— Знаю, — перебив його відьмак. — А що нині в кухні мати традиція наказала?

— Холодний язик із хроном. Юшка з каплуна з фрикадельками з мізків. Зразики кручені з яловичини, а до того галушки й капуста.

— Подавай скоренько, добрий чоловіче. А до того... Що до того, Рейнаре?

— Якщо яловичина, — сказав за мить роздумів рицар, — тоді червоне «Коте-де-Блессюр». Того року, коли простягнула ноги стара княгиня Кароберта.

— Чудовий вибір, — кивнув корчмар. — Радий прислужитися вашмосцям.

Вінок з омели, який незграбно кинула за себе дівчина від сусіднього столика, упав мало не на коліна Геральтові. Компанія юнки вибухнула сміхом. Сама дівчина чарівно зашарілася.

— Аж ніяк! — Рицар підняв вінок і відкинув його. — Не буде то ваш суджений. Він уже зайнятий, мосьпанно. Він уже в неволі одних очей зелених...

— Замовкни, Рейнаре.

Корчмар приніс, що було треба. Вони їли, пили, мовчали, прислухаючись до радісного гомону людських розваг.

— Йуле, — сказав Геральт, відставляючи кубок. — Мідінверне. Зимове сонцестояння. Два місяці я тут стирчу. Два втрачені місяці!

— Місяць, — холодно й тверезо виправив його Рейнар. — Якщо ти щось і втратив, то тільки місяць. Потім сніги завалили перевали в горах, і ти з Туссану й так би не виїхав, хоч здохни. А раз дочекався тут Йуле, то й весни напевне дочекаєшся, бо це ж сила, вища за всі наші жалі та смутки. А щодо жалю, то ти з лицемірством не перебирай. Аж ніяк не повірю, що аж так тобі шкода.

— Та що ти, Рейнаре, знаєш? Що ти відаєш?

— Небагато, — погодився рицар, наливаючи. — Небагато поза тим, що я бачу. А я бачив вашу першу зустріч, твою і її. У Боклері. Ти ж пам'ятаєш Свято Діжки? Білі трусики?

Геральт не відповів. Пам'ятав.

— Чарівне це місце, палац Боклер, жару кохання повний, — заприспівував Рейнар, насолоджуючись букетом вина. — Сам вид його зачаровує. Пам'ятаю, як усі остовпіли, коли його помітили, тоді, у жовтні. Кагір — ану пригадаю — який же він тоді вжив вислів?

* * *

— Фігуристий замчисько, — з подивом промовив Кагір. — Хай мене, і справді фігуристий та оковтішний замчисько.

— А добре княгиня живе, — сказав вампір. — Треба визнати.

— Цілком ладний, сука, будиночок, — додала Ангулема.

— Палац Боклер, — не без гордощів повторив Рейнар де Буа-Френ. — Ельфійська будівля, лише трохи перероблена. Начебто самим Фарамондом.

— Не начебто, — заперечив Регіс. — А попри сумніви. Стиль Фарамонда помітний уже на перший погляд. Достатньо лише глянути на оті вежі.

Увінчані червоною черепицею вежі, про які говорив вампір, вистрілювали в небо стрімкими білими обелісками, виростаючи з філігранної конструкції самого замку, що розширювалася донизу. Вид цей, як не крути, асоціювався зі свічками, з яких фестони воску стекли на майстерно вирізьблену підставку свічника.

— Біля підніжжя Боклера, — пояснив рицар Рейнар, — лежить місто. Мур, зрозуміло, добудовано пізніше, бо ви ж знаєте, що ельфи міст мурами не оточували. Підженіть коней, мосьпанство. Дорога попереду далека. Боклер тільки виглядає близьким, гори змінюють перспективу.

— Їдьмо.

Їхали швидко, випереджаючи мандрівників і вагантів, вози й двоколки, завантажені темними, наче замшілими гронами. Потім були галасливі, із запахом ферментованого соку вулички міста, похмурий парк, повний тополь, тисів, барбарису й самшиту. Потім клумби троянд, переважно сортів мультифлора й центифолія. Далі різьблені колони, арки та архівольти палацу, пахолки та лакеї в лівреях.

Тим, хто їх привітав, був Любисток, завитий та виряджений, наче принц.

* * *

— Де Мільва?

— Здорова, не хвилюйся. Сидить у кімнатах, які для неї приготували. Не хоче звідти виходити.

— Чому?

— Про те пізніше. А зараз ходімо. Княгиня чекає.

— Просто з дороги?

— Таким було її бажання.

Зала, куди вони увійшли, була повна людей, різнобарвних, наче райські птахи. Геральт не мав часу придивлятися. Любисток підіпхнув його до мармурових сходів, біля яких у гроні пажів і придворних стояли дві жінки, сильно виділяючись із натовпу.

Було тихо, але стало ще тихіше.

Перша з жінок мала гострий і кирпатий ніс, а проникливі блакитні очі блищали, наче в гарячці. Каштанове волосся мала зап'яте в майстерну, по-справжньому артистичну, укріплену оксамитовими стрічками зачіску, продуману до найменших нюансів, враховуючи й той ідеальний, схожий на півмісяць локон на лобі. Ліф декольтованої сукні іскрився тисячами блакитних і лілових смужок на чорному тлі, низ сукні був чорним, густо всіяним симетричним візерунком із маленьких золотих хризантем. Шию й декольте — наче складна будова чи й клітка — охоплювало коштовними вигинами кольє шелаку, обсидіану, смарагдів і ляпіс-лазурі, що закінчувалося жадеїтовим хрестом, який майже ховався між невеличкими, підпертими тісним корсетом грудьми. Декольте-каро було великим і глибоким, відкриті вузькі плечі жінки не давали, здавалося, йому достатньої опори — Геральт у будь-яку мить очікував, що сукня зсунеться з бюсту. Але та не зсувалася, утримувана в необхідній позиції таємним мистецтвом кравців та буфами широких рукавів.

Друга жінка дорівнювала першій за зростом. Мала на губах ідентичного кольору помаду. І на тому схожість закінчувалася. Та друга на коротко стриженому чорному волоссі носила сітчастий капелюшок, що спереду переходив у коротку, до кінчика маленького носика вуальку. Квітчастий мотив вуальки не маскував красивих, блискучих, сильно підкреслених зеленими тіннями очей. Така само квітчаста вуаль прикривала скромнеське декольте чорної сукні з довгими рукавами, лише в кількох місцях, начебто випадкових, всіяної дрібним візерунком сапфірів, аквамаринів, гірського кришталю та золотих ажурних зірочок.

— Її Ясновельможність княгиня Анна Генрієтта, — упівголоса відізвався хтось за спиною Геральта. — Преклоніть коліно, пане.

«Цікаво, котра з двох, — подумав Геральт, із зусиллям згинаючи хворе коліно в церемоніальному поклоні. — Обидві, щоб мене

так зараза взяла, виглядають однаково по-князівськи. Та навіть по-королівськи».

— Устаньте, пане Геральте, — розвіяла його сумніви жінка з майстерною каштановою зачіскою й гострим носиком. — Вітаємо вас і ваших приятелів у князівстві Туссан, у палаці Боклер. Ми раді, що можемо приймати осіб, які перебувають у такій шляхетній місії. А надто тому, що ви перебуваєте в приязних стосунках із милим нашому серцю віконтом Юліаном.

Любисток уклонився глибоко й розмашисто.

— Віконт, — сказала княгиня, — відкрив нам ваші імена, розкрив характер та мету вашого походу, розповів, що привело вас у Туссан. Розповідь та зворушила наше серце. Ми були б раді порозмовляти з вами під час приватної аудієнції, пане Геральте. Утім, ту справу треба трохи відкласти, бо тяжіють на нас державні обов'язки. Закінчено збір винограду, традиція наказує нам узяти участь у Святі Діжки.

Друга жінка, та, що у вуалі, нахилилася до княгині й щось їй швидко прошепотіла. Анна Генрієтта глянула на відьмака, усмінулася, облизнулася.

— Волею нашою є, — вона підвищила голос, — аби з віконтом Юліаном біля Діжки служив нам пан Геральт із Рівії.

Групкою придворних і рицарів пробіг шумок, наче шепіт сосен під подихом вітру. Княгиня Анарієтта подарувала відьмакові черговий поволочистий погляд і вийшла із зали разом зі своєю подругою й учтою пажів.

— На грім і блискавку, — прошепотів Рицар Шахівниці. — Оце так справи! Величенька вам випала честь, пане відьмак.

— Я не дуже зрозумів, у чому справа, — зізнався Геральт. — Яким же то чином повинен я прислужити Її Високості?

— Її Милості, — виправив, підходячи, жовіальний мосьпан зі статурою кондитера. — Даруйте, пане, що втручаюся, але в даних циркумстанціях¹ я мушу те вчинити. Ми тут, у Туссані, вельми шануємо протокол і традиції. Я Себастьян Ле Гофф, камергер і палантин.

¹ Обставини (заст.; від лат. *circumstantia*).

— Дуже радий.

— Офіційним і протокольним титулом пані Анни Генрієтти, — камергер не лише виглядав, наче кондитер, а навіть пахнув глазур'ю, — є «Ваша Ясновельможність». Неофіційним — «Ваша Милість». Фамільярним, поза двором — «пані княгиня». Але звертатися завжди слід «Ваша Милість».

— Дякую, запам'ятаю. А та, друга жінка? Як я маю титулувати її?

— Її офіційний титул звучить «Достойна», — поважно повчав камергер. — Але звернення «пані» можливе. Це родичка княгині, а зветься вона Фрінгілла Віго. Згідно з волею Її Милості, саме їй, пані Фрінгіллі, ви маєте прислужитися біля Діжки.

— А в чому полягає те прислужування?

— Нічого важкого. Зараз я вам поясню. Бачте, ми вже багато років використовуємо механічні чавилки, але ж традиція...

* * *

У дворі стояв гамір і завзятий писк дудок, дика музика сопілок, запальний брязкіт тимпанів. Навколо поставленої на підвищення діжки танцювали й викобенювалися виряджені у вінки скоморохи й акробати. Двір і галерея були повні людей: рицарів, дам, придворних, багато вдягнених містян.

Камергер Себастьян Ле Гофф підняв угору обвиту лозою палицю, тричі стукнув нею об поміст.

— Хо-хо! — крикнув. — Шляхетні пані, панове й рицарі.

— Хо-хо! — відповів натовп.

— Хо-хо! Ось давній звичай! Хай даровано нам буде виноград-не гроно! Хо-хо! Хай дозріває на сонці!

— Хо-хо! Нехай дозріває!

— Хо-хо! Нехай придавлене ферментується! Нехай набирає сили й смаку в діжках! Нехай смачно ллється в келихи та йде до голів, на добру славу Її Ясновельможності, чарівних пані, шляхетних рицарів і робітників виноградників!

— Хо-хо! Нехай ферментується!

— Нехай прийдуть Красиві!

З адамашкових наметів на протилежних кінцях подвір'я з'явилися дві жінки — княгиня Анна Генрієтта та її чорноволося супутниця. Обидві були щільно закутані в багряні плащі.

— Хо-хо! — камергер ударив палицею. — Нехай прийдуть Молоді!

«Молоді» були навчені й знали, що треба робити. Любисток підійшов до княгині, Геральт — до чорноволосої, яку, як знав уже, звали Достойною Фрінгіллою Віго.

Обидві жінки одночасно відкинули плащі, а натовп вибухнув оваціями. Геральт скотнув слину.

Жінки мали на собі білі, тонесенькі, наче павутинки, сорочки на тонесеньких бретельках, і сорочки ті навіть до стегон не доходили. А ще тісні трусики з оборками. І нічого більше. Навіть прикрас. Також були вони босими.

Геральт узяв Фрінгіллу на руки, а вона досить охоче обійняла його за шию. Ледь відчутно пахла вона амброю й трояндами. І жіночістю. Була теплою, і тепло те проникало, наче стріла. Була м'якою, і м'якість та обпалювала й дразнила пальці.

Вони донесли жінок до діжки, — Геральт — Фрінгіллу, а Любисток — княгиню, — допомогли їм зійти на виноградні грона, що вгиналися під ногами й бризкали соком. Натовп заревів:

— Хо-хо!

Княгиня й Фрінгілла поклали одна одній руки на плечі, допомагаючи собі втримувати рівновагу на гронах, у які провалилися аж по коліна. М'якоть прискала й бризкала. Жінки, ідучи по колу, топтали виноградні грона, хихочучи, наче підлітки. Фрінгілла цілком непроголошено підморгувала відьмакові.

— Хо-хо! — кричав натовп. — Хо-хо! Нехай ферментується!

Чавлені грона бризкали соком, мутна м'якоть булькотіла й рясно пінилася біля колін давильниць.

Камергер ударив палицею в дошки помосту. Геральт і Любисток підступили й допомогли жінкам вийти з діжки. Геральт бачив, що Анарієтта, коли Любисток брав її на руки, укусила поета за вухо, а очі її небезпечно блищали. Йому й самому здавалося, наче губи Фрінгілли торкнулися його щоки, але голову він би на

те не поставив, чи було воно навмисно чи випадково. Виноградний сік сильно пах, ударяв у голову.

Він поставив Фрінгіллу на поміст, загорнув у багряний плащ. Фрінгілла швидко й сильно потиснула його долоню.

- Ці давні традиції, – прошепотіла, – можуть надихати. Правда?
- Правда.
- Дякую тобі, відьмаче.
- З усією приємністю з мого боку.
- Не з усією. Запевняю тебе, не з усією.

* * *

– Налий, Рейнаре.

За сусіднім столиком проводили чергове зимове ворожіння, що полягало в киданні зрізаної довгою спіральною стрічкою шкірки яблука й відгадуванні імені майбутнього судженого з форми, у яку шкірка ляже. Шкірка за кожним разом лягала в «S». І все ж веселошам не було кінця.

Рицар налив.

– Виявилося, що Мільва, – сказав відьмак замислено, – була здоровою, хоча на ребрах усе ще носила пов'язку. Але сиділа вона в кімнаті й відмовлялася виходити, нахрін не бажаючи вдягати подаровану їй сукню. Справа йшла до протокольного скандалу, але ситуацію зумів розрядити всевідаючий Регіс. Прочитувавши з дюжину прецедентів, він змусив камергера, аби лучниці принесли чоловічий одяг. Ангулема ж натомість із радістю позбулася штанів, верхових чобіт та онуч, а сукня, мило й гребінець перетворили її на цілком гарну дівчину. Та й усім нам, що тут приховувати, дуже підняли настроїв лазня й чисте вбрання. Навіть мені. Тож на аудієнцію ішли ми в настрої цілком непоганому...

– Перервися на хвильку, – мотнув головою Рейнар. – Ідуть до нас справи. Хо-хо, та й до того ж не один, а два виноградарі! Мала-теста, наш клієнт, привів приятеля... І конкурента. Дивина та й годі!

– Той другий – це хто?

– Виноградник Помероль. Вино їхнє, «Коте-де-Блессюр», ми саме п'ємо.

Малатеста, управитель виноградника Верментіно, помітив їх, помахав, наблизився, ведучи товариша — чоловіка з чорними вусиками й буйною чорною бородою, що більше личила б розбійників, а не урядників.

— Дозвольте представити панам, — указав на бороданя Малатеста, — пана Алкіда Ферабраса, управителя виноградника Помероль.

— Просимо сідати.

— Ми тільки на хвилинку. До пана відьмака щодо бестії в наших підвалах. З того, що мосьпан тут, я роблю висновок, що потвору вже вбито?

— На смерть.

— Умовлена плата, — запевнив Малатеста, — упаде на ваш рахунок у Чанфанеллі саме пізніє післязавтра. Йой, дякую вам, пане відьмак. Дякую стократно. То ж підвальчик чудовий, мурований, на північ зорієнтований, ні сухий, ні мокрий, точнісінько такий, як треба для вина, а через того монстра мерзотного не вдавалося ним користатися. Ви й самі бачили: довелося ту частину підвалів замурувати, але та тварюка все рівно пролізла... Тьфу-тьфу, звідки й узялася тільки — не зрозуміти... Хіба що з пекла самого...

— Печери, вимиті у вулканічних туфах, завжди облюбовані потворами, — повчав із мудрим виглядом Рейнар де Буа-Френ. Супроводжував він відьмака вже з місяць і, як добрий слухач, багато чого зумів навчитися. — Тож завжди так: де туф, там потвора аж бігом з'являється.

— Ага, може, і туф, — Малатеста скопив на нього очі. — Чим би він, той туф, не був. Але люди балакають, що це тому, що наші підвали начебто глибокими печерами поєднуються із самою серединою землі. Багато в нас таких льохів та печер...

— От хоч би під нашими підвалами, щоб далеко не шукати, — відіззався чорнобородий виноградар Померолю. — Милями ті льохи тягнуться, а як і куди — ніхто того не відає. Ті, що хотіли в тому розібратися, не повернулися. Та й потвору страхітливу там також бачили. Начебто. Ото ж я й хтів запропонувати...

— Здогадуюся, — сухо сказав відьмак, — що саме хочете ви мені запропонувати. І приймаю пропозицію. Перевірю ваші підвали. Оплату призначимо відповідно до того, на що я там натраплю.

— Не образимо вас, — запевнив бородань. — Гм-гм... І ще одна справа...

— Кажіть, я слухаю.

— Отой суккуб, що ночами чоловіків навідує й мучить... Що його вам ясновельможна княгиня убити доручила... Відчуваю я так, що вбивати його ви аж ніяк не мусите. Адже мара нікому не заважає, як правду казати... Так, прийде час від часу... Трохи помучить...

— Але тільки повнолітніх, — швидко втрутився Малатеста.

— З язика ви мені, куме, те зняли. Саме так, нікому той суккуб не шкодить. А останнім часом і взагалі наче й чутка про нього згнула. Вірю, що він, як би то, вас, пане відьмак, злякався. Який же тоді сенс його переслідувати? Адже вам, пане, грошва не зайва. А як вам чогось бракує...

— На мій рахунок у Чанфанеллі, — з кам'яним виразом обличчя сказав Геральт, — могло б щось упасти. На відьмачий пенсійний фонд.

— Так і станеться.

— А в суккуба й волос із білявої голівки не спаде.

— Тоді бувайте, — обидва виноградарі встали. — Пийте, їжте в спокої, не будемо перешкоджати. Свято сьогодні. Традиція. А в нас, у Туссані, традиція...

— Знаю, — сказав Геральт. — Справа свята.

* * *

Товариство за сусіднім столом галасувало за черговою ворожбою на Йуле, яку робили за допомогою кульок із калачевого м'якуша й кістки з'їденого коропа. Заразом добряче там пили. Корчмар і дівки увивалися з глечиками по залу, наче в кропі скупані.

— Прославлений суккуб, — зауважив Рейнар, підкладаючи собі ще капусти, — започаткував достопам'ятну серію відьмачих контрактів, які ти взяв у Туссані. А потім уже пішло одне за одним, а ти відбитися не міг від клієнтів. Цікаво, що я навіть не пам'ятаю, котрий із виноградарів першим дав тобі доручення...

— Тебе при тому не було. Сталося це наступного дня після аудієнції в княгині. На якій, зрештою, тебе також не було.

— Не дивно. То ж була приватна аудієнція.

— Нічого собі «приватна», — пирхнув Геральт. — Брили в ній участь із двадцять осіб, не враховуючи при тому нерухомих, наче статуї, лакеїв, малолітніх пажів та змученого блазня. А серед тих, кого враховувати треба, були Ле Гофф, камергер зі статуєю та запахом кондитера, і кілька вельмож, що аж згиналися під вагою золотих ланцюгів. Було також кілька типів із черні: райців, а може, суддів. Був відомий із Каед Мюрквіда барон герба Бичача Голова. Була, зрозуміло, Фрінгілла Віго — особа, схоже, дуже близька до княгині. ...і були ми, уся наша компанія, зокрема й Мільва в чоловічому одязі. Ха, неточно я сказав, коли промовив «уся дружина». Не було з нами Любистка. Любисток, чи, скоріше, віконт Якошь Там, сидів на карло праворуч від Її Гостроносої Милості Анарієтти й надувався, як павич. Як справжнісінький фаворит. ...Анарієтта, Фрінгілла й Любисток були єдиними особами, які сиділи. Нікому більше всістися не дозволили. Але я й так був задоволений, бо не наказували й згинати коліно. Княгиня вислухала мою оповідку, на щастя, рідко перериваючи. Коли ж я коротко передав результат розмови з друїдками, заламала руки, що говорило про переживання настільки ж щирі, як і перебільшені. Знаю, що звучить воно наче якийсь дурнувятий оксюморон, але повір мені, Рейнаре, у її випадку саме так і було.

* * *

— Ах-ах, — сказала княгиня Анна Генрієтта, заламавши руки. — Ви дуже нас засмутили, пане Геральте. Правду скажу вам: жаль виповнює моє серце.

Вона хлипнула гострим носиком, простягнула руку, а Любисток відразу вклав їй у долоню батистову хусточку з монограмою. Княгиня торкнулася хусточкою обох щік так, щоб не стерти пудру.

— Ах-ах, — повторила. — Виходить, друїди про Цірі нічого не відають? Не зуміли надати вам допомогу? Виходить, усі ваші зусилля виявилися даремними, а дорога — марною?

— Марною точно ні, — переконливо відповів відьмак. — Признаюся, що розраховував я на те, що від друзів здобуду якусь конкретну інформацію або вказівки, що змогли б у загальному вигляді пояснити хоча б те, чому Цірі є об'єктом настільки завзятого полювання. Утім, друїди не змогли чи не схотіли мені допомогти, і в цьому сенсі я й справді нічого не здобув. Але...

Він зробив коротку паузу. Не для драматизму. Думав, наскільки щирим може бути перед усією цією аудиторією.

— Я знаю, що Цірі жива, — сказав нарешті сухо. — Правдоподібно, що була поранена. Усе ще в небезпеці. Але жива.

Анна Генрієтта зітхнула, знову скористалася хусточкою й потиснула плече Любистка.

— Ми обіцяємо вам, — сказала, — нашу допомогу й підтримку. Гостуйте в Туссані так довго, як буде потрібно. А треба вам знати, що ми бували в Цінтрі, знали Паветту й були з нею в приятельських стосунках, знали й любили ми й маленьку Цірі. Усім серцем ми з вами, пане Геральте. Якщо треба, дістанете ви допомогу від наших учених та астрологів. Відкритими перед вами стоять наші бібліотеки й книгозбірні. Мусите ви — ми глибоко в те віримо — віднайти хоч якийсь слід, якусь вказівку чи натяк, що вкажуть вам на правильну дорогу. Не дійте необачно. Немає вам потреби спішити. Можете залишитися тут, скільки забажаєте, ви для нас — любий гість.

— Дякую Вашій Ясновельможності, — схилився Геральт, — за доброту й ласку. Утім, ми вирушимо в дорогу, щойно трохи відпочинемо. Цірі все ще в небезпеці. Та й ви також. Як задовго сидимо ми на одному місці, небезпека не тільки зростає, а й починає загрожувати людям, які до нас доброзичливі. І просто стороннім. А цього я б не хотів допустити.

Княгиня якийсь час мовчала, мірними рухами, наче ката, пестячи передпліччя Любистка.

— Шляхетні та справедливі ваші слова, — сказала вона врешті. — Але лякатися немає чого. Гультаїв, що гналися за вами, наші рицарі розгромили так, що й жоден свідок тієї поразки не втік, про те розповів нам віконт Юліан. Кожного, хто наважиться вас

непокоїти, спіткає та сама доля. Ви тепер під нашою опікою й охороною.

— Це я ціную. — Геральт знову схилив голову, проклинаючи подумки хворе коліно й не тільки. — Утім, не можна мені не думати про те, про що віконт Юліан не помислив Вашій Ясновельможності розповісти. Гультаї, які гналися за мною від Бельгавена і яких доблесні рицарі Вашої Ясновельможності розбили в Каед Мюрквіді, і справді були гультаями першокласного гультайського розбору, але барви носили нільфгардські.

— І що з того?

«А те, — мав Геральт на кінчику язика, — що якщо нільфгардці зайняли Едірн за двадцять днів, то на твоє дрібне князівство їм вистачить двадцяти хвилин».

— Триває війна, — сказав він натомість. — Те, що сталося в Бельгавені й Каед Мюрквіді, може бути сприйняте як диверсія в тилах. Це зазвичай призводить до репресій. У часи ж воєнні...

— Війна, — перервала його княгиня, піднявши гострий носик, — напевне, уже скінчилася. Ми писали щодо тієї справи нашому кузенові Емгірові вар Емрейсу. Направили йому меморандум, у якому зажадали, аби імператор негайно поклав край марному пролиттю крові. Напевне, уже по війні, напевне, підписано мир.

— Не зовсім, — холодно промовив Геральт. — За Яругою гуляють меч і вогонь, ллється кров. Нічого не вказує на те, аби щось там доходило кінця. Я б сказав, що все йде зовсім протилежним чином.

І вмить пошкодував про те, що сказав.

— Як це? — Ніс княгині, здавалося, вигострився ще сильніше, а в голосі зазвучала паскудна скреготливо-сердита нотка. — Чи я правильно почула? Війна триває? Чому нам про те не повідомили? Пане міністре Трамбл?

— Ваша Милосте, я... — пробелькотів, упавши на коліно, один із власників золотих ланцюгів. — Я не хотів... Щоби переживали... Непокоїлися... Ваша Ясновельможносте...

— Стража! — завила Її Милість. — До вежі його! Ви в неласці, пане Трамбл! У неласці! Пане камергер! Пане секретар!

— Що накажете, Ясновельможна?..

— Нехай наша канцелярія відразу ж складе різку ноту до нашої кузена, імператора Нільфгарду. Ми вимагаємо, аби відразу, цієї ж миті, він кинув воювати й уклав мир. Бо ж війна й незгода — то речі погані! Незгода руйнує, а згода буде!

— Ваша Милість, — пробелькотів камергер-кондитер, білий, наче цукрова пудра, — як ніколи права.

— І що ви тут досі робите? Ми віддали накази! Уперед, одна нога тут!

Геральт обережно роззирнувся. У придворних були кам'яні обличчя, з чого можна було робити висновок, що подібні інциденти при цьому дворі не є чимось незвичним. Тож він суворо наказав собі від цього часу тільки погоджуватися з пані княгинею.

Анарієтта провела хусточкою по кінчику носа, після чого всмінулася до Геральта.

— Як бачите, — сказала, — ваші побоювання були марними. Немає чого лякатися, і ви можете гостювати в нас, скільки забажаєте.

— Так точно, Ваша Милосте.

У тиші було добре чути поклацування короїда в якихось старих меблях. І прокляття, якими конюх осипав коня на віддаленому дворищі.

— Ми також, — перервала тишу Анарієтта, — мали б до вас прохання, пане Геральте. Як до відьмака.

— Так точно, Ваша Милосте.

— Це прохання багатьох шляхетних дам Туссану й наше водночас. Нічна потвора мучить тутешніх жителів. Диявол, привид, суккуб у постаті жіночій, але настільки безсоромній, що ми й описати не наважимося, мучить цнотливих і вірних чоловіків. Навідується ночами в алькови, припускається сороміцьких безчинств і жакливих перверсій, про які скромність не дозволяє нам навіть говорити. Ви як знавець, напевне, мали з таким справу.

— Так точно, Ваша Милосте.

— Пані Туссану просять, аби ви поклали тій гидоті край. А ми до цього прохання долучаємося. І запевняємо в нашій щедрості.

— Так точно, Ваша Милосте.

* * *

Ангулема знайшла відьмака й вампіра в палацовому парку, де вони, прогулюючись, розмовляли.

— Не повірите... — відсапалася. — Не повірите, що я вам скажу... Але це чиста правда...

— Кажі вже.

— Рейнар де Буа-Френ, мандрівний Рицар Шахівниці, стоїть у черзі до княжого камерарія. А знаєте за чим? За місячною платнею! Черга, скажу вам, довжиною в половину перестрілу з луку, а від гербів аж в очах мигтить. Запитала я в Рейнара, що воно таке, а він відказав, що мандрівний також буває голодний.

— А де тут дивовижа?

— Та ти хіба жартуєш? Мандрівні рицарі мандрують через шляхетне покликання! Не за місячну платню!

— Одне, — дуже серйозно сказав вампір Регіс, — іншого не виключає. Справді. Повір мені, Ангулемо.

— Повір йому, Ангулемо, — сухо підтвердив Геральт. — Припини бігати палацом у пошуках дивовиж, іди посидь із Мільвою. Та у фатальному настрої, не треба залишати її саму.

— Правда. У тітоньки, мабуть, ті дні, бо злюща вона, наче оса. Я думаю...

— Ангулемо!

— Та йду вже, йду!

Геральт і Регіс затрималися біля клумби вже трохи підв'ялих троянд-центрифолій. Але довго порозмовляти не змогли. З-за оранжереї з'явився худючий чолов'яга в елегантному плащі кольору умбри.

— Доброго дня, — схилився він, обмівши коліна куничим ковпаком. — Чи можна мені запитати, хто з мосьпанства з вашої ласки є відьмаком, званим Геральтом, славетним у своєму ремеслі?

— Я.

— Я Жан Катіллон, управитель виноградників Капель Торічелла. Справа в нас така, що в отому винограднику відьмак нам дуже б згодився. Я хотів упевнитися, чи ви з ласки своєї не захочете...

— А в чому справа?

— Так склалося, — почав управитель Катіллон, — що через ту війну, щоби її зараза була, купці приїздить рідше, запаси зростають, місць для діжок починає бракувати. Ми думали спочатку: невелика проблема, адже під замком цілі милі підвалів тягнуться, усе глибше й глибше, чи не до центра землі ті ходи сягають. Під Торічеллою також ми такий льошок знайшли, чудовий, як ваша ласка, з круглим склепінням, ані сухий, ані мокрий, акуратний, вино б у ньому добре стояло...

— І що? — не витримав відьмак.

— Здалося мені, що там, у льохах, якась потвора своєволить, прилізши з ласки своєї з глибин землі. Двох людей попалалила, до кісток їм тіло випалила, а одного осліпила, бо вона, потвора, виходить, плюється й ригає якимсь ядучим лугом...

— Сольпуга, — коротко заявив Геральт. — Яка ще зветься ядучницею.

— Ну прошу, — усміхнувся Регіс. — Самі бачите, пане Катіллон, що маєте справу з фахівцем. Фахівець той, можна сказати, вам із неба впав. А до славетних тутешніх мандрівних рицарів ви вже зверталися в цій справі? У княгині їх цілий регімент, а така ж місія — тож їх спеціальність, сенс їхнього існування.

— Ніякий такий не сенс, — покрутив головою управитель Катіллон. — Сенс їхній — це гостинець охороняти, тракти, перевали, бо якщо купці не доїдуть, то всі ми з торбами підемо. До того ж мандрівні рицарі валечні, але з коня тільки. Під землю такий не полізе! Надто вже вони доро... — обірвав себе й замовк. Мав міну людини, яка, не маючи бороди, не має в що собі плюнути й дуже про те жалкує.

— Вони беруть дорого, — промовив Геральт навіть без особливої ядучості. — То знай, добрий чоловіче, що я беру ще дорожче. Вільний ринок. І вільна конкуренція. Бо я, якщо ми укладемо контракт, злізу з коня й піду під землю. Подумайте про те, але думайте не занадто довго, бо довго я в Туссані не затримаюся.

— Ти мене дивуєш, — сказав Регіс, щойно управитель відійшов. — Раптом відродився в тобі відьмак? Приймаєш контракти? Берешся за потвор?

— Я сам здивований, — широко відповів Геральт. — Відреагував машинально, піддавшись неясному імпульсу. Викручуся з того. Будь-яку запропоновану ставку можна вважати надто низькою. Завжди. Повернімося до нашої бесіди...

— Стримаймося, — вампір указав очима. — Щось мені говорить, що йдуть нові справи.

Геральт вилаявся собі під ніс. Кипарисовою алейкою йшли до нього двоє рицарів. Першого він упізнав відразу, бо велику бичачу голову на сніжно-білій яккi не можна було переплутати з жодним іншим гербом. Другий рицар, високий, шпакуватий, з фізіономією шляхетно-гострою, наче вирізаною з граніту, мав на блакитній туніці третину золотого лілейного хреста¹.

Зупинившись на відстані двох кроків, як наказував придворний ритуал, рицарі вклонилися. Геральт і Регіс вклонилися навзаєм, після чого вся четвірка витримала наказане рицарським звичаєм мовчання, що мало тривати десять ударів серця.

— Панове дозволять? — представив свого товариша Бичача Голова. — Це барон Пальмерін де Лаунфаль. Мене, як панове, може, пам'ятають, звати...

— Барон де Пейрак-Пейран. Як би ми могли забути.

— Ми маємо справу до пана відьмака, — перейшов до суті Пейрак-Пейран. — Стосовно, скажімо, професійних питань.

— Слухаю.

— Віч-на-віч.

— Я не маю секретів від пана Регіса.

— Але шляхетні пани, напевно, їх мають, — усміхнувся вампір. — Тому з вашого дозволу я піду огляну оту-он мальовничу альтанку, очевидно, храм для медитацій. Пане Пейрак-Пейран... Пане де Лаунфаль...

Вони обмінялися уклони.

— Перетворююся на слух, — перервав мовчання Геральт, навіть не думаючи вичікувати, коли промине десятий удар серця.

¹ Лілейний хрест — різновид геральдичної фігури хрестоподібної форми, у якій кожен бік хреста (балка) закінчується стилізованою лілеєю.

— Справа, — Пейрак-Пейран знизив голос і полохливо роззирнувся, — у тому суккубі... Ну, у тій нічній марі, що відвідує чоловіків. Яку вам княгиня доручила прикінчити на смерть. Чи багато вам за забиття тієї примари обіцяно?

— Вибачте, але то професійна таємниця.

— Це очевидно, — відіззався Пальмерін де Лаунфаль, рицар із лілейним хрестом. — І гідною є ваша позиція. Воістину, боюся я, що зневажите ви мою пропозицію, але, не зважаючи на те, пропозицію цю я складу. Відмовтеся від того контракту, пане відьмаче. Не шукайте суккуба, облиште його в спокої. Нічого не говорячи про те ані панянкам, ані княгині. І, честю клянуся, ми, пани з Туссану, переб'ємо ціну панянок. Клянуся в тому нашою гідністю.

— Пропозиція, — холодно промовив Геральт, — і справді надто близька до зневаги.

— Пане Геральте, — Пальмерін де Лаунфаль мав обличчя суворе й серйозне. — Скажу вам, чому ми насмілилися на цю пропозицію. Була поголоска про вас, начебто ви вбиваєте винятково тих потвор, що є загрозою. Реальною загрозою. Не уявною, що береться від незнання чи упереджень. Тож дозвольте так вам сказати, що суккуб не загрожує й не шкодить нікому. Так, просто навідує людей у снах... Час від часу... І трохи мучить...

— Але винятково повнолітніх, — швидко додав Пейрак-Пейран.

— Дами з Туссану, — сказав Геральт, розглядаючись, — не були б раді, довідавшись про цю розмову. Як і княгиня.

— Ми абсолютно з вами погоджуємося, — пробурмотів Пальмерін де Лаунфаль. — Тактовність тут є умовою, для всіх бажаною. Не треба будити святенниць, які сплять.

— Відкрийте мені рахунок в одному з місцевих гномських банків, — повільно й тихо промовив Геральт. — І здивуйте мене щедрістю. Попереджаю, що здивувати мене нелегко.

— Але ми намагатимемося, — гордо пообіцяв Пейрак-Пейран. Вони обмінялися уклонами.

Повернувся Регіс, який, вочевидь, усе чув своїм вампірським слухом.

— Зараз, — сказав він без усмішки, — ти, вочевидь, також можеш стверджувати, що то був мимовільний рефлекс і неможливий для витлумачення імпульс. Але від відкритого банківського рахунку відкрутитися тобі буде непросто.

Геральт дивився кудись високо, ген над верхівками кипарисів.

— Хтозна, — сказав, — може, ми все-таки проведемо тут кілька днів. Якщо зважати на ребра Мільви, то, може, навіть і більше. Може, кілька тижнів? Тож не зашкодить, якщо на той час ми здобудемо фінансову незалежність.

* * *

— Так ось звідки в тебе рахунок у Чанфанеллі, — кивнув Рейнарде Буа-Френ. — Ну-ну. Якби княгиня про те довідалася, точно сталися б зміни на посадах, по-новому б розподілилися патенти. Ха, може, і мене б підвищили? Слово даю, аж шкода, що не маю задатків донощика. Розповідай тепер про славетну бесіду, на якій я так хотів бути присутній. Так прагнув бути там, пити та їсти! А послали мене на кордон, на сторожу, у холод і псячу заметіль. Ех, гопча-гопча-ой-ля, ти військова доля...

— Великому й галасливо обіцяному бенкету, — почав Геральт, — передували серйозні приготування. Треба було знайти Мільву, яка заховалася в стайнях, треба було переконати її, що від її участі в бенкеті залежить доля Цірі й на додачу мало не всього світу. Треба було мало не силою вдягнути її в сукню. Потім треба було добитися від Ангулеми обіцянки, що буде вона поводитися, як дама, і що особливо уникатиме слів «сука» й «дупа». Коли нарешті ми все те зробили й мали намір відпочити з вином, заявився камергер Ле Гофф, який пахнув глазур'ю й був надутий, наче свинський пухир.

* * *

— У поданих обставинах мушу зазначити, — почав гугняво камергер Ле Гофф, — що за столом її Милості немає місць останніх, тож ніхто місцем, призначеним йому за столом, почуватися ображеним не повинен. Утім, ми тут, у Туссані, пильно слідкуємо за виконанням давніх традицій і звичаїв, а згідно з тими звичаями...

— Пане, переходьте вже до справи.

— Бенкет завтра. Розсадити мені треба всіх за столом згідно з честю та рангом.

— Зрозуміло, — серйозно сказав відьмак. — Скажу вам, що і як. Найгідніший серед нас як за рангом, так і за честю Любисток.

— Пан віконт Юліан, — сказав камергер, задираючи ніс, — є гостем екстраординарно почесним. І як такий, сяде він праворуч від Її Милості.

— Зрозуміло, — повторив відьмак, серйозний, наче сама смерть. — А щодо нас він не пояснив, хто який має ранг, титул і гонор?

— Пояснив, — камергер відкашлявся, — тільки те, що мосьпани й мосьпані є інкогніто в рицарській місії, тому правдивих імен, гербів і титулів відкрити не можуть, бо клятви те забороняють.

— Саме так усе і є. Тоді в чому проблема?

— Але ж я мушу всіх розсадити! Ви є гостями, більше того — пана віконта камрадами, тож я маю посадовити вас близько до голови столу... Між баронами. Але ж так бути не може, аби всі ви були рівними, мосьпани й мосьпані, бо так ніколи не буває, щоб усі рівними були. Якщо хтось із вас рангом чи за народженням вищий, то повинен біля верхнього столу, біля княгині...

— Він, — відьмак без вагання вказав на вампіра, який неподалік зосереджено розглядав гобелен, що висів на стіні, — є графом. Але про те ша! То таємниця.

— Розумію, — камергер мало не захлинувся від враження. — У поданих циркумстанціях... Посаджу його праворуч від графині Ноттурни, шляхетної тітоньки пані княгині.

— Не пошкодуєте ані ви, ані тітонька, — обличчя Геральт мав кам'яне. — Немає рівного йому ні в зацності, ні в мистецтві розмови.

— Я радий про те чути. Ви ж, пане з Рівії, сядете поряд із шановною пані Фрінгіллою. Так наказує традиція. Ви несли її до Діжки, тож ви її... гм... рицар начебто...

— Я зрозумів.

— Це добре. Ах, пане граф...

— Перепрошую? — здивувався вампір, який щойно відійшов від гобелена, на якому було зображено битву гігантів із циклопами.

— Нічого-нічого, — усміхнувся Геральт. — Просто розмовляємо собі.

— Ага, — кивнув Регіс. — Не знаю, чи пани зауважили... Але отой циклоп на гобелені, осьо, із дубиною... Гляньте на пальці його ніг. Він, не побоюся того сказати, має дві ліві ноги.

— І справді, — підтвердив без тіні здивування камергер Ле Гофф. — Таких гобеленів у Боклері чимало. Майстер, що його виткав, був справжнім майстром. Але страшенно багато пив. Як і будь-який митець.

* * *

— Нам час, — промовив відьмак, уникаючи погляду роззухвалених вином дівчат, які зиркали на нього з-за столу, за яким бавилися ворожінням. — Збираймося, Рейнаре. Платимо, сідаємо на коней і повертаємося в Боклер.

— Знаю, куди ти так поспішаєш, — вишкірився рицар. — Не бійся, чекає твоя зеленоока. Ледь-ледь північ пробило. Розповідай про учту.

— Розповім — і поїдемо.

— І поїдемо.

* * *

Вигляд встановленого гігантською підковою столу послідовно нагадував, що осінь минає й наближається зима. Серед згромаджених на мисках і тарілках дарів домінувала дичина у всіх можливих версіях і різновидах. Були там великі чверті кабанів, окороки та крижі оленів, різноманітні паштети, холодці та рожеві пласти м'яса, по-осінньому прикрашені грибами, журавлиною, сливовим повидлом і глодовим соусом. Було осіннєптаство: тетеруки, глухарі та фазани, декоративно подані з крилами та хвостами, були печені цесарки, перепілки та куріпки, чирки, бекаси, рябчики та дрозди. Були й справжні делікатеси: чикотні, запечені цілими, без потрошіння, бо ягоди ялівцю, якими напихали тушки тих маленьких пташок, були натуральною приправою. Були там і лососі з гірських озер, судаки, міні та щуча печінка. Зелену

нотку вносила валеріанела, — салат пізньої осені, який, якби була така необхідність, можна було б вигрібати навіть із-під снігу.

Замість квітів була омела.

Посередині столу гонорового, який являв собою верхівку підкови, засідала княгиня Анарієтта й найпочесніші гості. Там на великій срібній таці розмістили делікатес того вечора. Серед трюфелів, вирізаних із моркви квіток, перерізаних навпіл лимонів та артишокових сердець спочивала величезна стерлядь, а на її спині стояла на одній нозі запечена цілою чапля, яка тримала в піднятому дзьобі золотий перстень.

— Присягаюся чаплею! — закричав, устаючи та підіймаючи келих Пейрак-Пейран, добре відомий відьмакові барон із бичачою головою на гербі. — Присягаюся чаплею боронити цноти рицарській честь дам і клянуся ніколи й нікому не поступатися полем!

Клятву нагородили гучними оплесками й узялися за їжу.

— Присягаюся чаплею! — закричав інший рицар, із пухнастими вусами, що стирчали в нього вгору. — До останньої краплі крові в моїх венах присягаюся боронити кордони та її Милість Анну Генрієтту! А щоб довести свою вірність, клянуся намалювати на щиті своєму чаплю й рік битися інкогніто, приховуючи герб й ім'я свої, називаючись Рицарем Білої Чаплі! І зичу здоров'я її Княжій Милості!

— Здоров'я! Щастя! Віват! Хай живе її Милість!

Анарієтта подякувала легким кивком прикрашеної діамантовою діадемою голови. Діамантів на собі мала стільки, що просто йдучи могла б різати скло. Поряд із нею сидів Любисток, дурнувато всміхаючись. Трохи далі, поміж двома матронами, прилаштувався Еміель Регіс. Одягнений у чорний замшевий каптан, у якому виглядав, наче вампір. Прислужував матронам і розважав їх балачками, вони слухали із захватом.

Геральт схопив миску з прикрашеними петрушкою шматочками судака, прислужив Фрінгіллі Віго, яка сиділа від нього ліворуч, одягнена в сукню з фіолетового атласу й пречудове кольє з аметистів, що гарно вкладалися по декольте. Фрінгілла, дивлячись на нього з-під чорних вій, піднесла келих і загадково всміхнулася.

— Твоє здоров'я, Геральте. Тішуся, що нас посадовили поряд.
 — Не хвали дня до заходу, — відповів він на усмішку, бо, по суті, був у непоганому настрої. — Бенкет лише почався.

— Навпаки. Іде він уже достатньо довго, аби ти зробив мені комплімент. Як довго я маю чекати?

— Ти чарівно красива.

— Потроху, потроху, не так швидко! — засміялася вона, і він заприсягся б, що щиро. — З такою швидкістю й помислити страшно, куди можемо ми дійти до кінця бесіди. Почни від... Гм... Скажи, що я маю вишукану сукню й що до лиця мені фіолетовий.

— До лиця тобі фіолетовий. Хоча мені, признаюся, більше до вподоби, коли ти в білому.

Побачив у її смарагдових очах виклик. Боявся на нього відповісти. Аж у настільки доброму настрої він не був.

Навпроти них посадили Кагіра й Мільву. Кагір сидів між двома молодесенькими шляхтанками, можливо, бароновими дочками, які безперестанку щебетали. Лучниці ж натомість складав компанію старший, похмурий і мовчазний, наче камінь, рицар з обличчям, щедро позначеним слідами віспи.

А трохи далі сиділа Ангулема, головуючи — переважно в сум'ятті — серед молодих мандрівних рицарів.

— Що то є?! — кричала вона, підносячи срібний ніж із закругленим кінчиком. — Без вістря? Бояться що ми одне одного захопимося дзигати, чи що?

— Такі ножі, — пояснила Фрінгілла, — прийняті в Боклері з часів княгині Кароліни Роберти, бабці Анни Генрієтти. Кароберту аж грець брав, коли під час бесід гості починали длубатися ножами в зубах. А ножем із закругленим кінчиком не подлубаєшся.

— Ніяк, — погодилася Ангулема, кривлячись, наче шельма. — На щастя, дали вони ще й виделки!

Удала, що засовує виделку до рота, але під грізним поглядом Геральта перестала. Молодий рицарьок, що сидів праворуч від неї, засміявся рваним фальцетом. Геральт узяв полумисок із качкою в холодці, прислужив Фрінгіллі. Бачив, як Кагір двоїться й троїться, виконуючи забаганки баронових дочок, а ті дивляться

на нього в усі очі. Бачив, як молоді рицарі в'ються навколо Ангулеми, наввипередки подаючи їй страви й регочучи з її дурнуватих жартиків.

Бачив, як Мільва кришить хліб, дивлячись на скатертину.

Фрінгілла, здавалося, читала в його думках.

— Недобре сидить, — прошепотіла, схилиючись до нього, — твоя приятелька. Що ж, такі речі за розсаджування за столом трапляються. Барон де Трастамара не грішить куртуазністю. І балакучістю.

— Може, воно й на краще, — тихо відповів Ґеральт. — Сяючий ввічливістю придворний був би ще гіршим. Я знаю Мільву.

— Ти впевнений? — Вона швидко глянула на нього. — А чи, бува, не міряєш ти її власною міркою? Яка до того ж, скажімо чесно, досить жорстка.

Він не відповів, замість того знову прислужив їй, наливши вина. І вирішив, що саме час з'ясувати окремі проблеми.

— Ти ж чародійка, правильно?

— Правильно, — визнала вона, цілком уміло маскуючи здивування. — Як ти здогадався?

— Я відчуваю ауру, — не став він вдаватися в подробиці. — І маю вправність.

— Щоб усе було зрозуміло, — сказала вона за хвилину, — я не мала наміру когось дурити. Утім, я не зобов'язана заявляти про свою професію чи надягати шпичастий капелюх і чорний плащ. Навіщо лякати ними дітей? Я маю право на інкогніто.

— Беззаперечно.

— Я в Боклері, бо тут існує якщо не найбільша, то точно найбагатша бібліотека у світі. Поза університетськими, звісно. Але університети не люблять давати доступ до своїх полиць, а тут я родичка й подруга Анарієтти й дозволено мені все.

— Можна тільки позаздрити.

— Під час аудієнції Анарієтта заявила, що бібліотеки можуть приховувати важливі для тебе вказівки. Не звертай уваги на її театральну екзальтацію. Такою вже вона є. А те, що ти можеш знайти в книжках щось корисне, і справді можливо, ба навіть цілком правдоподібно. Достатньо знати, що й де шукати.

— І правильно. Тільки й того.

— Ентузіазм твоїх відповідей воістину надихає й заохочує до бесіди, — примружилася вона. — Я здогадуюся про причини. Ти мені не довіряєш, правильно?

— Може, ще рябчика?

— Клянуся чаплею! — молодий рицар із кінця «підкови» встав і перев'язав собі око шарфиком, отриманим від сусідки по столу. — Клянуся не знімати цей шарф, поки до ноги не вирубаю розбійників із перевалу Сервантеса!

Княгиня висловила згоду гордовитим кивком лискучої від діамантів діадеми.

Геральт розраховував, що Фрінгілла не стане продовжувати тему. Помилявся.

— Ти мені не віриш і не довіряєш, — сказала вона. — Тим самим ти завдав мені удару подвійно болісного. Ти не тільки сумніваєшся, що я щиро бажаю допомогти, але й не віриш, що я можу це зробити. Ох, Геральте! Ти глибоко вразив мою гордість й високі амбіції.

— Послухай...

— Ні! — Вона підняла ніж і виделку, наче погрожуючи йому ними. — Не виправдовуйся. Я не терплю чоловіків, які виправдовуються.

— А яких чоловіків терпиш?

Вона примружила очі, а столові прибори все ще тримала, наче зброю, готову до удару.

— Список досить довгий, — сказала неквапно. — І я не хочу набридати тобі подробицями. Лише згадаю, що досить високе місце в ньому посідають ті чоловіки, які готові для коханої особи піти на кінець світу, не боячись, зневажаючи ризики й небезпеку. І не відмовляються від справи, нехай навіть схоже, що шансів на успіх немає.

— А інші позиції в списку? — не витримав він. — Інші чоловіки, які тобі до смаку? Також шаленці?

— А чим же є справжня чоловічість, — вона насмішувато схилила голову, — як не змішані в потрібних пропорціях клас і шаленство?

— Пані й панове, барони й рицарі! — крикнув голосно камергер Ле Гофф, устаючи й обіруч піднімаючи величезний кубок. — У поданих циркумстанціях дозволю собі підняти тост за здоров'я її Ясновельможності княгині Анни Генрієтти!

— Здоров'я й щастя!

— Уррра!

— Хай живе! Віват!

— А зараз, пані та панове, — камергер відставив келих, урочистим жестом махнув лакеям, — зараз... *Magna Bestia*¹!

На таці, яку четверо пахолків мусили нести на чомусь подібному до паланкіна, в'їхала в залу величезна печеня, наповнюючи повітря чудовим ароматом.

— *Magna Bestia*! — хором крикнули співбесідники. — Ура! *Magna Bestia*!

— Яка ще знову, зараза, бестія? — занепокоїлася Ангулема. — Не стану їсти, поки не взнаю, що воно таке.

— Це лось, — пояснив Ґеральт. — Печеня з лося.

— І не абиякого, — відізвалася Мільва, відкашлявшись. — Бик мав десь сім цетнарів².

— Сохатий. Сім цетнарів і сорок п'ять фунтів, — промовив хрипко рябопикий барон, який сидів поряд із нею. Були то перші слова, які він проказав від початку бенкету.

Може, і стало б те початком бесіди, але лучниця почервоніла, увіткнула очі в скатертину й відновила кришіння хлібу.

Але Ґеральт пригадав уже слова Фрінгілли.

— Чи то не ви, пане барон, — запитав, — поклали того капітального бика?

— Не я, — заперечив рябопикий. — Мій племінник. Пречудовий стрілець. Але то чоловіча тема, так скажімо... Прошу пробачення. Нема чого нудити дам...

¹ Велике чудовисько (*лат.*).

² Цетнар — міра ваги, яка в Польщі в Середньовіччі та в ранньомодерний час налічувала від 51 до 64 кілограмів.

— А з якого лука? — запитала Мільва, усе ще вдивляючись у скатертину. — Напевне, не із слабшого за семидесятку.

— Ламінат. Прошарками тис, акація, ясен, клеєні жилами, — неспішно промовив барон, помітно здивований. — Подвійно гнущий зефар. Сімдесят п'ять фунтів сили.

— А натягання?

— Двадцять дев'ять дюймів. — Барон говорив усе повільніше: здавалося, наступні слова чи не випльовує.

— Добряча машина, — спокійно сказала Мільва. — З такого оленюшку навіть зі ста кроків покладеш. Якщо стрілець насправді добрий.

— Я, — прохрипів барон, наче трохи вражений, — за чверть сотні кроків не промахнуся, так скажу, у фазана.

— З чверті сотні, — Мільва підвела голову, — я в білку поцілю.

Барон закашлявся, збентежений, швидко прислужив лучниці їдлом і напоями.

— Добрий лук, — бурмотів, — то половина успіху. Але не менш важлива якість, так скажу, стріл. То уважай, мосьпанно, як на мене стріла...

— Здоров'я Її Милості Анни Генрієтти! Здоров'я віконтки Юліани де Леттенхофа.

— Здоров'я! *Vivant!*

— ...а вона йому дала, — закінчила черговий немудрий анекдот Ангулема. Молоді рицарі заіржали хором.

Баронові дочки, які звалися Квеліною й Нікою, слухали розповіді Кагіра з відкритими ротами й рожевими щічками, блискаючи очима. На верхньому столі роздуми Регіса слухала вся вища аристократія. До Геральта — навіть із його відьмачим слухом — крізь шум долинали лише окремі слова, але він здогадувався, що йдеться про упирів, стриг, суккубів і вампірів. Регіс жестикулював срібною виделкою й доводив, що найкращий ремедіум від вампірів — це самородне срібло, чий найменший дотик для вампіра абсолютно вбивчий.

— А часник? — питали дами.

— Часник також є результативним, — визнавав Регіс, — але проблемний у товаристві, бо ж страшенно смердить.

На галереї тихенько награвала на волинках і флейтах капела; акробати, жонглери й пожирателі вогню похвалилися своїм мистецтвом. Блазень намагався смішити, але де там йому було до Ангулеми. Потім з'явився поводитир із ведмедем, а ведмідь до загальної втіхи наклав на підлогу купу. Ангулема посмутніла й пригасла: з чимось таким непросто було конкурувати.

Гостроноса княгиня раптом розлютилася, і за якесь необачне слово якийсь із баронів випав із милості й під ескортом попрямував у вежу. Мало хто, окрім безпосередньо в те втягнених, перейнявся тією справою.

— Так уже швидко ти звідси не виїдеш, маловірний, — відізвалася Фрінгілла Віго, погойдуючи келихом. — Хоча ти охоче виїхав би саме зараз, нічого не виїде.

— Не читай, прошу, у моїх думках.

— Перепрошую. Були вони настільки сильні, що я відчитала все мимоволі.

— Ти сама не знаєш, скільки разів я вже те чув.

— Ти не знаєш, а я знаю. Прошу, з'їж артишоків, вони здорова їжа й добре впливають на серце. Серце — це важливий для чоловіка орган. Другий за чергою, якщо говорити про важливість.

— А я думав, що найважливіше — це клас і шаленство.

— Властивості духу повинні йти в парі з можливостями тіла. Це дає досконалість.

— Ніхто не досконалий.

— Це аж ніяк не аргумент. Треба старатися. Знаєш що? Хіба попрошу тих рябчиків.

Вона розпатрала пташку на тарілці так швидко й різко, що відмак аж здригнувся.

— Не виїжджай звідси так швидко, — сказала. — По-перше, ти аж ніяк не мусиш. Нічого тобі не загрожує...

— Нічогісінько, і справді, — не витримав він, перебиваючи її. — Нільфгардці перелякаються різкої ноти, підготованої канцелярією княгині. А якби навіть вони й ризикнули, проженуть їх звідси мандрівні рицарі, які мають пов'язки на очах і приносять клятви на чаплі.

— Нічого тобі не загрожує, — повторила вона, не звертаючи уваги на сарказм. — Туссан усюди вважають князівством із байки, смішним і нереальним, до того ж завдяки головному продукту експорту ще й таким, що перебуває в постійному сп'янінні й незмінних бахусових radoщах. Як таке, воно ніким не сприймається серйозно, але має привілеї. Урешті-решт, постачає князівство вина, а без вина життя, як усюди відомо, немає. Тому в Туссані не діють нічії агенти, шпигуни чи таємні служби. І не треба армії — досить і мандрівних рицарів із зав'язаним оком. Ніхто не атакує Туссан. З виразу твого обличчя я бачу, що не до кінця вдалося мені тебе переконати?

— Не до самого.

— А шкода, — Фрінгілла примружилася. — Я люблю доводити все до кінця. Не виношу недовершеного чи половинчатого. Як і недоговореного. А тому договорю: Фулько Артевельде, префект з Рідбуруна, думає, що ти мертвий, ті, що втекли, донесли, що друїдки спалили вас живцем. Фулько робить, що може, аби зам'яти справу, яка має присмак скандалу. Є в нього в тому інтерес, бо на кону — кар'єра. Навіть коли до нього дійде, що ти живий, буде пізно. Версія, яку він дав у рапортах, до того зобов'яже.

— Ти багато знаєш.

— Я ніколи того не приховувала. Тому аргумент про нільфгардську погоню відпадає. А інших із тих, що говорили б на користь швидкого виїзду, немає.

— Цікаво.

— Але правдиво. З Туссану можна виїхати через чотири перевали, що ведуть у чотири сторони світу. Який перевал ти вибереш? Друїдки не сказали тобі нічого й відмовилися співпрацювати. Ельф із гір зник...

— Ти насправді багато знаєш.

— Це ми вже встановили.

— І прагнеш мені допомогти.

— А ти цю допомогу відкидаєш. Не віриш у щирість моїх бажань. Не довіряєш мені.

— Послухай, я...

— Не виправдовуйся. З'їж іще артишоків.

Хтось там знову приносив присягу на чаплі. Кагір роздавав компліменти бароновим дочкам. Ангулему, уже під хмільком, було чути за всім столом. Рябопикий барон, пожвавлений дискусією про луки й стріли, почав мало не залицятися до Мільви.

— Прошу, мосьпанно, скуштуй шиночки з веприка. Ех, так скажімо... У моїх волостях є поля під паром, де риються, так скажу, цілі ватаги.

— О.

— Трапляються там ладні особини, десь цетнарів на три... Сезон у розпалі... Якщо мосьпанна викаже бажання... Можемо, так скажімо, на сумісне полювання...

— Ми тут не надовго станьмо звеселятися, — Мільва на диво прохально поглянула на Геральта. — Бо є в нас, перепрошую пана, важливіші справи, аніж полювання. Хоча, — додала вона швидко, побачивши, що барон спохмурнів, — я б охоче з вашою милістю на чорного звіра пішла.

Барон відразу розпромінився.

— Якщо не на полювання, — заявив охоче, — тоді хоча б до себе вас запрошую. До садиби. Покажу мою колекцію рогів, так скажу, люльок та шабель...

Мільва знову уткнула погляд у скатертину.

Барон схопив тацю з чикотнями, прислужив їй, а потім налив келих вина.

— Вибачте, — сказав. — Я не придворний. Забавляти не вмію. З придворною балаканиною в мене недобре.

— Я, — відкашлялася Мільва, — у лісі вихована. Тишу цінувати вмію.

Фрінгілла знайшла під столом долоню Геральта й міцно її стиснула. Відмак глянув їй в очі. Не міг відгадати, що в них криється.

— Я тобі довіряю, — сказав він. — Я вірю в щирість твоїх намірів.

— Ти не брешеш?

— Присягаюся чаплею.

* * *

Миський стражник, мабуть, добряче набрався з приводу Йуле, бо ходив похитуючись, лупив алебардою об вивіски й голосно, але невпевнено оголошував, що на годиннику вже десята, хоча насправді було добряче за північ.

— Їдь до Боклера сам, — сказав несподівано Рейнар де Буа-Френ відразу після того, як вони вийшли з шинку. — Я залишуся в місті. До завтра. Бувай, відьмаче.

Геральт знав, що рицар має в місті жіночку, чоловік якої чимало подорожує в справах. Не розмовляли вони про те ніколи, бо про такі справи чоловіки не розмовляють.

— Бувай, Рейнаре. Подбай про скоффіна. Щоб той не засмердівся.

— Нині мороз.

А мороз і справді стояв. Вулички були порожні й темні. Світло місяця падало на дахи, діамантово лисніло на бурульках, але не доходило вглиб провулків. Підкови Плітки видзвонювали бруківкою.

«Пліточка, — подумав відьмак, прямуючи в бік палацу Боклер. — Зграбна гніда кобилка, презент від Анни Генрієтти. І від Любистка».

Він підігнав коня. Поспішав.

* * *

Після бенкету всі зустрілися за сніданком, на який при звичаїлися ходити до комплексу замкової кухні. Там їх завжди були раді бачити, незрозуміло чому. Завжди знаходилося там для них щось тепле просто з горнятка, з пательні чи рожна, завжди були хліб, смалець, шинка, сир і засолені рижики. Завжди виявлявся там напготові жбан чи два якогось білого чи червоного продукту славетних місцевих виноградників.

Вони завжди туди ходили. Усі два проведені в Боклері тижні. Геральт, Регіс, Кагір, Ангулема й Мільва. Тільки Любисток снідав десь-інде.

— Йому, — коментувала Ангулема, намащуючи хліб, — смалець зі шкварками до ліжка приносять! І низенько кланяються!

Геральт був схильний вірити, що саме так усе й було. І, власне, сьогодні мав намір те перевірити.

* * *

Знайшов Любистка в рицарській залі. Поет мав на голові карміновий берет, великий, наче буханець петльованого хліба, а на тілі — підібраний у тон дублет, багато гаптований золотою ниткою. Сидів він на карло з лютнею на коліні й недбалими кивками реагував на компліменти дам і придворних, які його оточували.

Анни Генрієтти, на щастя, на горизонті не було видно. Тож Геральт без вагання зламав протокол і сміливо перейшов до дій. Любисток помітив його відразу.

— Мосьпанство, — він надувся й воістину по-королівськи махнув рукою, — прошу залишити нас самих. Слуги нехай також віддаляться!

Плеснув у долоні, і раніше, ніж відлуння того плескоту відзвучало, вони вже опинилися в рицарській залі сам на сам з обладунками, картинами, панопліями й сильним запахом пудри, що лишився після дам.

— Файна забава, — оцінив без великої злостивості Геральт, — так оце їх ганяти, га? То мусить бути миле відчуття: віддавати накази одним владним жестом, одним плесканням у долоні, одним монаршим нахмуренням брів. Дивитися, як вони відступають задом, наче раки, згинаються перед тобою в уклонах. Файна забава. Правильно, пане фаворит?

Любисток скривився.

— Тобі йдеться про щось конкретне? — запитав кисло. — Чи просто потеревенити?

— Ідеться мені про щось дуже конкретне. Настільки сильно, що сильніше неможливо.

— То кажи, я слухаю.

— Ми потребуємо трьох коней. Для мене, Кагіра й Ангулеми. І двох запасних. Разом то три добрі скакуни й двоє в'ючних. В'ючних — ну, можуть то бути й мули — навантажимо провіантом і фуражем. Настільки-но твоя княгиня тебе, сподіваюся, цинить, га? Заслужив ти в неї на стільки-но, маю сподівання?

— Із тим не буде жодної проблеми. — Любисток, не дивлячись на Геральта, заходився налаштовувати лютню. — Дивує мене тільки

твій поспіх. Сказав би я, що дивує мене також — настільки ж сильно — і твій дурнуватий сарказм.

— Поспіх тебе дивує?

— А ось так от. Жовтень закінчується, а погода помітно псується. Будь-якого дня на перевалах випаде сніг.

— Тебе дивує поспіх, — покивав відьмак. — Але добре, що ти мені нагадав. Забезпеч нас також теплим одягом, Любистку. Хутрами.

— Я думав, — повільно промовив поет, — що ми пере чекаємо зиму тут. Що залишимося тут...

— Хочеш, — рубанув Геральт, не задумуючись, — то зоставайся.

— Хочу, — Любисток раптом встав, відклав лютню. — І зостаюся.

Відьмак голосно втягнув повітря. Мовчав. Дивився на гобелен, на якому було зображено битву титана з драконом. Титан, упевнено стоячи на двох лівих ногах, намагався виламати драконові щелепу, а дракон не виглядав радісним.

— Зостаюся, — повторив Любисток. — Я кохаю Анарієтту. А вона кохає мене.

Геральт усе ще мовчав.

— Будете мати ваших коней, — продовжив поет. — Для тебе накажу приготувати породисту кобилку на ім'я, зрозуміло, Плітка. Ви будете екіпіровані й тепло одягнені, вам видадуть провіант. Але я щиро раджу зачекати до весни. Анарієтта...

— Чи я правильно чую? — Відьмак нарешті віднайшов голос. — Чи не підводить мене слух?

— Ну, розум, — огризнувся трубадур, — ти точно маєш потьмарений. Щодо інших відчуттів не можу сказати. Повторюю: ми кохаємо одне одного, Анарієтта і я. Я залишаюся в Туссані. З нею.

— Як хто? Коханець? Фаворит? А може, князь-консорт?

— Формально-правовий статус мене в принципі не цікавить, — щиро визнав Любисток. — Але не можна нічого виключати. Навіть одруження.

Геральт знову помовчав, вивчаючи битву дракона з титаном.

— Любистку, — сказав нарешті. — Якщо ти пив, то протверезій. Якщо не пив, то напийся. Тоді поговоримо.

— Я не дуже розумію, — нахмурився Любисток, — чому ти так говориш.

— А ти трохи подумай.

— І що? Тебе так схвилював мій зв'язок з Анарієттою? Хотів би ти, може, апелювати до мого розуму? Та облиш. Я все обдумав. Анарієтта мене кохає...

— А відоме тобі, — перервав його Ґеральт, — таке прислів'я: княжа ласка на рябому коні їздить? Навіть якщо та твоя Анарієтта не легковажна, — а легковажною вона, уже вибач мені щирість, виглядає, — то...

— То що?

— Тільки в казках княгині пов'язують свою долю з музиками.

— По-перше, — надувся Любисток, — навіть такий простак, як ти, мусив би чути про морганатичні шлюби. Тобі що, навести приклади з історії давньої або нової? По-друге, тебе це напевне здивує, але я аж ніяк не з низів. Мій рід, де Леттенхофи, ведеться від...

— Слухаю я тебе, — знову перервав його Ґеральт, злостячись, — і огортає мене здивування. Чи це насправді мій приятель Любисток теревенить про таку дурню? Чи це насправді мій приятель Любисток остаточно втратив розум? Чи це Любисток, якого я знав як реаліста, зараз ні з того ні з сього починає жити у сфері ілюзій? Розплющ же очі, кретине!

— Ага, — повільно промовив Любисток, стискаючи губи, — що за цікава зміна ролей. Я тепер сліпець, а ти раптом став уважним і пильним спостерігачем. Зазвичай же бувало навпаки. І що ж то, цікаво, із таких помітних справ я не роздивився? Га? На що я, по-твоєму, маю оце тепер розплющити очі?

— Хоча б на те, — процідив відьмак, — що твоя княгиня — зіпсу-та дитина, з якої виросла нахаба й буфонка. На те, що дала вона тобі доступ до своїх принад винятково через захоплення новизною, і вижене тебе геть, ледь з'явиться новий музика з новішим і більш захопливим репертуаром.

— Дуже низьке й вульгарне те, що ти говориш. Сподіваюся, ти це розумієш?

— Я розумію, що ти не розумієш. Ти шаленець, Любистку.

Поет мовчав, гладячи гриф лютні. Потім, витримавши паузу, він заговорив.

— Ми вирушили з Брокілону, — почав повільно, — з божевільною місією. Пішли на шалений ризик, кинулися в навіжену й позбавлену найменшого шансу на успіх погоню за міражем. За марою, сонною облудою, за безумним маренням, за абсолютно нездійсненим ідеалом. Кинулися ми в погоню, наче дурні, наче вар'яти. Але я, Геральте, не промовив і слова скарги. Не назвав тебе шаленцем, не висміював. Бо були в тобі надія і любов. Вони керували тобою в тій шаленій місії. Зрештою, як і мною. Але я вже наздогнав міраж і мав стільки-то щастя, що сон здійснився, а марення сповнилося. Моя місія скінчилася. Я знайшов те, що так важко знайти. І маю намір це зберегти. Це має бути шаленством? Шаленством було б, якби я кинув це, випустив із рук.

Геральт мовчав настільки ж довго, як і Любисток перед тим.

— Чиста поезія, — сказав нарешті. — А в ній тебе неможливо спростувати. Не скажу вже ні слова. Ти вибив мої аргументи. За допомогою, визнаю, аргументів цілком точних. Бувай, Любистку.

— Бувай, Геральте.

* * *

Палацова бібліотека й справді була величезною. Зала, у якій вона розташовувалася, щонайменше вдвічі перевищувала за розміром залу рицарську. І мала скляний дах. Завдяки цьому було тут світло. Утім, Геральт підозрював, що через те влітку бувало тут страшенно спекотно.

Проходи між полицями й стелажми були вузькими й тісними — він ішов обережно, аби не скинути книжки. Мусив також переступати томи, покладені на підлозі.

— Я тут, — почув.

Центр бібліотеки було поховано під книжками, укладеними в стоси й купи. Багато їх лежало цілком безладно поодиноці або в мальовничих купах.

— Сюди, Геральте.

Він пірнув у книжкові каньйони та ущелини й знайшов її.

Вона стояла навколішки серед розкиданих інкунабул, гортаючи сторінки та розкладаючи книжки. Мала на собі скромну сіру суконьку, задля зручності трохи підтягнену вгору. Геральт відзначив, що її вигляд надзвичайно привабливий.

— Не переймайся отим балаганом, — сказала вона, витираючи піт передпліччям, бо на долонях мала тонкі, брудні від пилу шовкові рукавички. — Тут саме триває інвентаризація й каталогізація. Але на моє побажання працю перервали, аби я могла побути в бібліотеці сама. Коли працюю, не терплю чужого погляду на потилиці.

— Перепрошую. Мені піти?

— Ти не чужий. — Вона легенько примружила зеленкуваті очі. — Твій погляд... мені приємний. Не стій так. Сідай отут, на книжках.

Він усівся на «Описі світу», виданому *in folio*.

— Цей бардак, — Фрінгілла розмашистим жестом указала навкруги, — неочікувано полегшив мені працю. Я зуміла дістатися до томів, які завжди лежать десь на дні, під сподом, під горою, яку й не зрушити. Княжі бібліотекарі титанічними зусиллями розібрали завали, завдяки чому денне світло побачили деякі коштовності письменництва, справжнісінькі білі ворони. Глянь. Ти колись бачив щось таке?

— «*Speculum aureum*»? Бачив.

— Вибач, я забула. Ти багато що бачив. То мав бути комплімент, не сарказм. А глянь ось на це. Це «*Gesta Regum*». З цього ми почнемо, аби ти насправді зрозумів, хто така твоя Цірі й чия кров тече в її венах... Обличчя в тебе зараз іще кисліше, ніж зазвичай, знаєш? Що тому причиною?

— Любисток.

— Розповідай.

Він розповів. Фрінгілла вислухала, сидячи на стосі книжок та поклавши ногу на ногу.

— Що ж, — зітхнула, коли він закінчив. — Признаюся, я сподівалася на щось подібне. Як я помітила, Анарієтта давно вже виказує ознаки закоханості.

— Закоханості? — пирхнув він. — Чи великопанської фанаберії?

— Ти, — глянула вона на нього проникливо, — здається, не віриш у щире й чисте кохання?

— Моя віра, — відрізав він, — аж ніяк не є предметом дебатів і справи не стосується. Ідеться про Любистка та його дурнуваті... — він урвав себе, втративши раптом упевненість.

— Із коханням, — повільно промовила Фрінгілла, — наче з нирковими болями. Поки не прийде напад, ти навіть не уявляєш собі, що воно таке. А коли тобі про те розповідають, не віриш.

— Щось у цьому є, — погодився відьмак. — Але є й різниця. Від ниркових болів розум не оберігає. Але й не лікує.

— Кохання насміхається з розуму. І в тому його привабливість і краса.

— Скоріше, дурість.

Вона встала, підійшла до нього, знімаючи рукавички. Очі її були темними й глибокими під заслоною вій. Пахла вона амброю, трояндами, бібліотечним пилом, зотлілим папером, суриком і друкарською фарбою, горіховими чорнилами, стрихніном, яким намагалися труїти бібліотечних мишей. Запах той мав дуже мало спільного з афродизіаком. Тим дивнішим було, що він діяв.

— Не віриш, — сказала вона зміненим голосом, — у раптовий імпульс? У різкий потяг? У зіткнення болідів, що летять колізіонними траєкторіями? Не віриш у катаклізм?

Вона витягнула руку й торкнулася його плеча. Він торкнувся її плечей. Обличчя ще зближалося повільно, чуйно й з напругою, губи поєдналися також обережно й легенько, наче боячись сполохати якусь дуже лякливу істотку.

А потім боліди зіткнулися й дійшло до катаклізму.

Вони впали на стос фоліантів, і ті роз'їхалися під їхньою вагою на всі боки. Геральт устромив ніс у декольте Фрінгілли, обійняв її сильно й підхопив під коліно. Підтягти сукню вище від талії йому заважали всілякі книжки, зокрема сповнені майстерних ініціалів та ілюмінацій «Життя пророків», а також «*De haemorrhoidibus*», цікавий, хоча й контраверсійний медичний трактат. Відьмак відіпхнув волюмини вбік, нетерпляче шарпнув сукню. Фрінгілла охоче підвела стегна.

Щось ткнулося їй у плече. Вона повернула голову. «Наука мистецтв, прийнятих для жінок». Швидко, аби не спокушати лиха, вона глянула в протилежний бік. «Про води гарячі сірчані». І справді, ставало щоразу гарячіше. Кутиком ока вона бачила фронтопис розгорнутої книжки, на якій спочивала її голова. «Уваги про смерть неминучу». «Ще краще», — подумала.

Відьмак змагався з її трусиками. Вона знову підняла стегна, але цього разу ледь-ледь, щоб виглядало як випадковий рух, а не допомога. Не знала його, не відала, як реагує на жінок. Чи не вважає кращими тих, що вдають, начебто нічого вони не знають, за тих, що знають, чого хочуть. І чи не сходить нанівець його бажання, коли трусики стягаються важко.

Утім, відьмак не виказував жодних симптомів зменшення бажання. Навіть навпаки. Бачачи, що саме час, Фрінгілла з ентузіазмом широко розвела ноги, перекинувши стос розкладених книжок і фасцикулів, що зсунулися на них, наче лавина. Оправлене в тиснену шкіру «Право іпотечне» вперлося їй у сідницю, а оздоблений латунними застібками «*Codex diplomaticus*» — у зап'ясток Геральта. Геральт миттєво оцінив і використав ситуацію: розмістив товсте лезне томисько там, де треба. Фрінгілла писнула, бо окуття було холодним. Але тільки на мить.

Голосно зітхнула, відпустила волосся відьмака, розкинула руки й пообіч ухопилася за книжки: лівою рукою — за «Геометричні креслення», правою — за «Замітки про гадів і плазунів». Геральт, який тримав її за стегна, мимовільним копняком повалив ще одну купу томів, але був занадто зайнятий, аби перейматися фоліантами, що на нього посунулися. Фрінгілла, спазматично охаючи, кидала голову по сторінках «Уваг про смерть»...

Книжки посувалися з шелестом, у ніс ліз запах старої пилюки.

Фрінгілла скрикнула. Відьмак того не чув, бо стегнами вона закрила йому вуха. Скинув із себе «Історію війн» та «Журнал усіх наук, для щасливого життя потрібний», що йому заважали. Нетерпляче змагаючись із гудзиками й гачками верху сукні, він мандрував з півдня на північ, мимоволі читаючи написи на обкладинках, хребтах, фронтописах і титульних сторінках. Під талією Фрінгілли

був «Селянин досконалий». Під її пахвами, неподалік від невеличкої грудки, що зухвало стирчала, — «Про солтисів незлагідних і норовливих». Під ліктем — «Економія, або Простий витяг, як творяться, розділяються й споживаються багатства».

«Уваги про смерть неминучу» прочитав він уже з губами на її шиї, а долонями — поблизу «Солтисів». Фрінгілла видала звук, який непросто було класифікувати: чи то крик, чи то стогін, чи то зітхання.

Полиці затремтіли, стосики книг затрусилися й посунулися, складаючись, наче скелі-останці під час раптового землетрусу. Фрінгілла крикнула. Гупнувши, упала зі стелажа біла ворона, перше видання «*De larvis scenicis et figuris comicis*», за ним — «Збірник команд загальних для верхової їзди», потягнувши за собою оздоблену красивими гравюрами «Геральдику» Яна з Аттре. Відмак охнув, копняком напруженої ноги зваливши й інші томи. Фрінгілла крикнула ще раз, голосно й протягло, скинула підбором «Роздуми, або Медитації на всі дні всього року» — цікавий анонімний труд, який невідомо яким чином опинився на спині Геральта. Відмак тремтів і читав над її плечем, довідавшись мимоволі, що «Уваги» написав доктор Альберт Рів, видала його *Academia Cintrensis*, а надрукував майстер-типограф Йоганн Фробен-молдший у другий рік панування короля Корбетта.

Тривала тиша, яку переривав лише шелест книг, що продовжували зсуватися, і сторінок, які перегорталися самі по собі.

«Що робити? — думала Фрінгілла, лінивим рухом долоні торкаючись боку Геральта й твердого кута “Роздумів про природу речей”». — Запропонувати? Чи чекати, поки запропонує він? Аби тільки не прийняв він мене за легковажну й нескромну...

Але що буде, якщо він таки не запропонує?»

— Ходімо й знайдімо десь якесь ліжко, — запропонував трохи хрипко відмак. — Не годиться так ставитися до книжок.

* * *

«Знайшли ми тоді ліжко, — думав Геральт, пускаючи Плітку галопом парковою алеєю. — Знайшли ми ліжко в її кімнатах, у її спальні.

Кохалися ми тоді, наче шаленці, жадібно, хтиво, пожадливо, наче після багатьох років целібату, наче про запас, наче так, якби целібат знову нам загрожував.

Говорили ми одне одному багато що. Говорили одне одному дуже тривіальні істини. Говорили ми одне одному дуже красиву брехню. Але брехня та, нехай і будши брехнею, не була призначена, щоб обманювати».

Піднесений галопом, він скерував Плітку прямо на присипану снігом клумбу троянд і змусив кобилу до стрибка.

«Кохалися ми. І говорили. І брехня наша ставала все красивішою. І щоразу брехливішою».

Два місяці. Від листопада до Йуле.

Два місяці пожадливої, хтивої, різкої любові.

Підкови Плітки застукотіли по плитах двору палацу Боклер.

* * *

Він пройшов коридорами швидко й безшелесно. Ніхто його не бачив і не чув. Ні стража з алебардами, що вбивала нудьгу балаканиною й плітками, ні пажі й лакеї, які дрімали впівока. Навіть не здригнулося полум'я свічок, коли він проходив біля канделябрів.

Був поблизу від палацової кухні. Але не увійшов досередини, не приєднався до компанії, яка розправлялася з барильцями вина й чимось смаженим. Залишився в тіні, прислухаючись.

Говорила Ангулема:

— Це, сука, якесь закліте місце, увесь той Туссан. Якесь закліте висить над усією цією долиною. А вже над цим палацом особливо. Дивувалася я Любисткові, дивувалася відьмакові, але зараз і самій мені якось млосно стає, і внизу щось стискає... Тьфу, спіймала я себе на тому, що... А, що я стану вам говорити. Кажу ж: треба звідси вшиватися. Вшиваймося звідси скоріше.

— Скажи те Геральтові, — відізвалася Мільва. — Йому те скажи.

— Так, порозмовляй із ним, — сказав Кагір досить саркастично. — В одну з тих коротких хвилин, коли його можна впіймати. Поміж ліжком чародійки й полюваннями на потвор. Поміж обома заняттями, у які він в останні два місяці поринув, щоб забутися.

— Та й сам ти, — пирхнула Ангулема, — доступний лише в парку, коли граєш у серсо з паннами бароновими дочками. Ех, точно заляте місце оцей Туссан. Регіс ночами кудись зникає, у тітки той рудобородий барон...

— Заткнися, ти, шмаркачко! І не зви мене тіткою!

— Ну-ну! — втрутився примирливо Регіс. — Дівчата, не варто. Мільво, Ангулемо. Нехай буде злагода, як каже Її Милість княгиня Любисткова, пані цього краю, палацу, хліба, смальцю й огірків. Кому ще налити?

Мільва важко зітхнула.

— Задовго ми тут сидимо! Задовго, кажу вам, сидимо тут в неробстві. Через те дуріємо.

— Добре сказано, — промовив Кагір. — Дуже добре сказано. Геральт обережно відступив. Безшелесно, наче нетопир.

* * *

Він пройшов коридорами швидко й беззвучно. Ніхто його не бачив і не чув. Ані стража, ані лакеї, ані пажі. Навіть не здригнулося полум'я свічок, коли він проходив біля канделябрів. Шури чули, підводили вусаті морди, ставали стовпчиками. Але не полошилися. Знали його.

Ходив він сюди часто.

В алькові пахло чарами й закляттями, амброю, трояндами й жіночим сном. Але Фрінгілла не спала.

Усілася на ліжку, відкинула ковдру, самим виглядом своїм зачинаючи його й беручи в полон.

— Нарешті ти, — сказала, потягуючись. — Ти дуже надовго покинув мене, відьмаче. Роздягайся і йди сюди швидше. Дуже-дуже швидко.

* * *

Вона пройшла коридорами швидко й безшелесно. Ніхто її не бачив і не чув. Ані стража, що ліниво пліткувала на посту, ані лакеї й пажі, що дрімали тихцем. Навіть не здригнулося полум'я свічок, коли вона проходила біля канделябрів. Шури чули, підводили вусаті морди, ставали стовпчиками. Але не полошилися. Знали її.

Ходила вона тут часто.

* * *

Був у палаці Боклер коридор, а в кінці його кімната, про існування яких не знав ніхто. Ні теперішня пані замку, княгиня Анарієтта, ні перша господиня, її прапрапрабабця, княгиня Адемарта. Ані архітектор, який докорінно змінював будівлю, славетний Петр Фарамонд, ані майстри-муляри, які працювали за проектами й вказівками Фарамонда. Та що там: не знав про існування кімнати навіть камергер Ле Гофф, хоча вважали, що знає він у Боклері все.

Коридор і кімната, замасковані сильною ілюзією, відомі були винятково першим конструкторам палацу, ельфам. А пізніше, коли ельфів уже не стало, а Туссан зробився князівством, — нечисленній групі чародіїв, пов'язаних із княжим домом. Між іншими й Арторію Віго, майстрові магічних арканів, великому фахівцеві з ілюзій. І його молодій племінниці, Фрінгіллі, яка мала до ілюзії особливий талант.

Швидко й безшелесно пройшовши коридорами палацу Боклер, Фрінгілла Віго зупинилася перед фрагментом стіни між двома колонами, оздобленими листвяним акантом. Тихо промовлене закляття і швидкий жест призвели до того, що стіна-ілюзія зникла, відкриваючи коридор, сліпий на перший погляд. Але в його кінці були двері, замасковані ілюзією. А за тими дверима — темна кімната.

Усередині, не втрачаючи ані миті, Фрінгілла запустила телекомунікатор. Овальне дзеркало помутнішало, а потім просяяло, освітлюючи приміщення, видобуваючи з темряви старожитні, важкі від пилюки гобелени на стінах. У дзеркалі з'явилася велика, затоплена легеньким *chiaroscuro* зала, круглий стіл і жінки, які сиділи за ним. Дев'ятеро жінок.

— Слухаємо, панно Віго, — сказала Філіппа Ейльгарт. — Що нового?

— На жаль, — відповіла Фрінгілла, відкашлявшись, — нічого. Від часу останньої телекомунікації нічого. Жодної спроби сканування.

— Це погано, — сказала Філіппа. — Не приховую: ми розраховували, що панна щось відкриє. Принаймні прошу вас сказати...

Чи відьмак уже заспокоївся? Чи зуміє панна втримати його в Туссані щонайменше до травня?

Фрінгілла Віго деякий час мовчала. Не мала найменшого бажання зізнаватися Ложі, що лише протягом останнього тижня відьмак двічі називав її іменем Йеннефер, причому в ту мить, коли вона мала всі права очікувати на власне ім'я. А Ложа, своєю чергою, мала право очікувати від неї правди. Щирості. І правильного висновку.

— Ні, — відповіла вона нарешті. — До травня точно ні. Але зроблю все, що в моїх силах, аби затримати його якнайдовше.

Корред, потвора з численної родини Strigiformes (див.), залежно від місцини званий також корріганом, руттеркіном, румпельштильком, крутиком чи месмером. Про нього можна розповісти одне — поганющий він є неможливо. Такий диявольський із нього мерзотник і паскудник, такий сучий хвіст, що ані про вигляд його, ані про звичаї писати ми не станемо, бо правду скажу вам: шкода й слів на такого сучого сина.

Physiologus

У колонній залі замку Монтекальво стояв запах, що складався з мішанини запахів деревини зі старих панелей, свічкового воску й десяти різновидів парфумів. Десяти спеціально дібраних сумішей парфумів, що їх використовували десять жінок за дубовим круглим столом у кріслах із поручнями, вирізьбленими у формі сфінксів.

Навпроти Фрінгілла Віго бачила Трісс Мерігольд у світло-блакитній, високо під шию запнутій сукні. Поряд із Трісс, тримаючись у тіні, сиділа Кейра Мец. Її великі сережки з багатофасеткових цитринів притягували погляд.

— Прошу продовжувати, панно Віго, — підіграла її Філіппа Ейльгарт. — Ми поспішаємо дізнатися кінець історії. І зробити певні кроки.

Філіппа — як виняток — не носила жодної біжутерії, окрім прип'ятої до кіноварної сукні великої сардонісової камеї. Фрінгілла вже встигла почути плітку, тому знала, чий даром є та каменя і чий профіль на ній зображено.

Шеала де Танкарвіль, яка сиділа поруч із Філіппою, була в усьому чорному, що ледь іскрилося від діамантів. Маргарита Ло-Антіль носила на бордовому атласі товстелезне золото без каміння, а Сабріна Глевіссіг у кольє, сережках та обручках мала свої улюблені, під колір очей і одягу онікси.

Найближче до Фрінгілли сиділи обидві ельфійки — Франческа Фіндабайр й Іда Емен еп Сівней. Маргаритка з Долин, як завжди,

виглядала по-королівськи, хоча ані її зачіска, ані кармінова сукня не дивували розкішшю, а в діадемі й кольє червоніли не рубіни, а скромні, нехай й елегантні гранати. Іда Емен була одягнена в мусліні тюль, витримані в однотонній гамі — такі делікатні й повітряні, що навіть на ледь відчутних протягах, спричинених рухом повітря від центрального опалення, вони рухалися й хвилювалися, наче анемони.

Ассіре вар Анагід, як завжди останнім часом, дивувала скромною, але елегантною вишуканістю. На невеличкому декольте темно-зеленої сукні нільфгардська чародійка носила на жовтому ланцюжку й у золотій оправі самотній смарагд-кабошон. Доглянуті нігті, вкриті темно-салатовим лаком, додавали композиції присмаку по-справжньому чародійської екстравагантності.

— Ми чекаємо, панно Віго, — нагадала Шеала де Танкарвіль. — Час спливає.

Фрінгілла відкашлялася.

— Настав грудень, — продовжила вона розповідь. — Настав Йуле, потім Новий рік. Відьмак уже заспокоївся настільки, аби ім'я Цірі не спливало в нього в голові під час кожної розмови. Походи за потворами, які він регулярно робив, здавалося, поглинули його цілком. Ну, може, і не зовсім цілком...

Вона зробила паузу. Здавалося їй, що в лазурових очах Трісс Мерігольд помітила вона блиск ненависті. Але це міг виявитися лише відблиск мерехтливого полум'я свічок. Філіппа гмикнула, спроквола граючись камеєю.

— Прошу без удаваної скромності, панно Віго. Ми ж серед своїх. Серед жінок, які знають, для чого, окрім приємності, служить секс. Усі ми користуємося цим знаряддям, якщо треба. Прошу продовжувати.

— Якщо навіть удень він зберігав видимість потаємності, зарозумілості й пихи, — продовжила Фрінгілла, — то вночі був цілковито в моїй владі. Розповідав мені все. Приносив омажі моїй жіночості, як на його вік досить щедрі, треба визнати. А потім засинав. У моїх обіймах, з губами біля моїх грудей. Шукаючи сурогату материнської любові, якої він ніколи не пізнав.

Цього разу — була вона в тому впевнена — це не був відблиск свічок. «Добре, заздрить, — подумала вона. — Заздрить мені. Є чому».

— Був, — повторила, — цілковито в моїй владі.

* * *

— Повертайся до ліжка, Геральте. Ще ж тільки світанок, дідько б його взяв!

— Я домовився. Мушу їхати до Померолю.

— Я не хочу, щоб ти їхав до Померолю!

— Я домовився. Дав слово. Управитель винограднику чекатиме на мене біля брами.

— Те твоє полювання на потвор дурнувате й безглузде. Що ти хочеш довести, убиваючи чергову машкару з печер? Свою чоловічість? Я знаю кращі методи. Ну ж бо, повертайся до ліжка. Не поїдеш ні в який такий Помероль. Принаймні не так швидко. Управитель може й почекати, врешті-решт, ким є якийсь там управитель? Я хочу з тобою кохатися.

— Вибач. Не маю на те часу. Я дав слово.

— Я хочу з тобою кохатися!

— Якщо хочеш супроводжувати мене під час сніданку, починай вдягатися.

— Ти мене, що, уже не кохаєш, Геральте? Не кохаєш уже мене? Відповідай!

— Одягни перлисто-сіру сукню, ту, зі вставками з норок. Вона тобі дуже личить.

* * *

— Він був цілковито мною зачарований, виконував будь-яке моє бажання, — повторила Фрінгілла. — Робив усе, що я від нього хотіла. Так було.

— Та ми віримо, — занадто сухо промовила Шеала де Танкарвіль. — Просимо далі.

Фрінгілла кахикнула в кулак.

— Проблема, — продовжила вона, — становила та його компанія. Та дивна шайка, яку він називав дружиною. Кагір Мавр Диффрин

еп Келлах, який придивлявся до мене й аж червонів від зусилля, аби мене згадати. Але згадати не міг, бо в Дарн Диффра, родовому замку його предків, бувала я, коли було йому рочків шість чи сім. Мільва, дівчина на перший погляд молодецька й гордовита, яку не раз і не два зустрічала я, як вона ревіла, скорчившись у кутку стайні. Ангулема, легковажна дитина. І Регіс Терзіф-Годфруа. Тип, розкусити якого я не могла. Вони, уся та банда, мали на нього вплив, усунути який я не могла.

«Добре-добре, — подумала вона, — не піднімайте так високо брови, не кривіть губи. Почекайте. Це ще не кінець розповіді. Ви ще почувете про мій тріумф».

— Щоранку, — продовжила вона, — усе те товариство зустрічалося в кухні на підвальному поверсі палацу Боклер. Кухмістр їх любив, не розумію зрештою чому. Завжди він щось для них готував, настільки ж поживне, наскільки й смачне, тому й сніданки тривали зазвичай дві, а то й три години. Я багато разів їла з ними разом із Геральтом. Тому я знаю, наскільки абсурдними були їхні розмови.

* * *

Кухнею, полохливо ступаючи пазуристими лапами, ходили дві курки, чорна й ряба. Глипаючи на компанію, що снідала, курки дзьобали крихти з підлоги.

Компанія, як і щоранку, зібралася в палацовій кухні. Кухмістр їх любив, не зрозуміло чому, тому завжди мав для них щось смачненьке.

Сьогодні були яєчня, журек, тушені баклажани, паштет із кролика, половина гуски й біла ковбаса з буряком, а до того — ще й величеський круг козячого сиру. Усі їли жваво й мовчки, окрім Ангулеми, яка базікала.

— А я вам кажу: створимо тут бордель. Коли вже зробимо, що маємо зробити, повернемося сюди й створимо будинок розпусти. Я вже й місце пригледіла. Тут усе є. Самих тільки циркулень нарахувала дев'ять, а аптек — вісім. А бордель лише один, та ще й паршивий, срань одна, так скажу, а не бордель. Ніякої конкуренції.

А ми закладемо бардак розкішний. Купимо двоповерховий будинок із садком...

— Ангулемо, змилуйся.

— ...винятково для шанованих клієнтів. Я буду бордель-маман. Кажу вам, великі гроші підіймемо й заживемо, як якісь пани. А врешті-решт виберуть мене райчиною, то тоді я вам напевне не дам згинуть, бо як виберуть мене, то я виберу й вас, і ви озирнутися не встигнете...

— Ангулемо, ми ж попросили. На, з'їж хлібчик із паштетом.

Хвилинку було тихо.

— На що ти зараз полюєш, Геральте? Важка робота?

— Наочні свідки, — відьмак підняв очі над тарілкою, — дають супротивні описи. Тому це або пришкірник, — а значить, досить важка робота, — або деліхон, і тоді середня за важкістю, або нарепик, і тоді середня за легкістю. А може виявитися й так, що робота буде аж занадто легкою, бо останнього разу потвору бачили ще до Ламмасу минулого року. Могла вона піти з Померолою за сім гір.

— Чого я їй і зичу, — сказала Фрінгілла, обгризаючи гусячу кістку.

— А що там, — запитав відьмак, — у Любистка? Я не бачив його так давно, що всі відомості про нього черпаю з пасквілів, які співають у місті.

— Ми не в кращій ситуації, — усміхнувся стиснутими губами Регіс. — Знаємо лише, що наш поет у стосунках із пані княгинею Анарієттою настільки близьких, що дозволяє собі щодо неї — і навіть при свідках — досить фамільярний *cognomen*¹. Зве її Ласочкою.

— А й цільно то він! — промовила з повним ротом Ангулема. — У тої пані княгині й справді якийсь ласоччин ніс. Не кажучи вже про зуби.

— Ніхто не досконалий, — примружила очі Фрінгілла.

— Свята правда.

Кури, чорна й ряба, роззухвалилися настільки, що почали дзюбати чоботи Мільви. Лучниця нагнала їх замашистим копняком, вилаялася.

¹ Прізвисько (лат.).

Геральт придивлявся до неї вже досить давно. А тепер наважився.

— Маріє, — сказав серйозно, майже суворо. — Я знаю, що наші бесіди важко віднести до поважних, а жарти — до вишуканих. Але ти не мусиш демонструвати нам настільки кислу міну. Чи щось сталося?

— Напевне, що сталося, — сказала Ангулема. Геральт суворо глянув на неї. Запізно.

— Та що ви знаєте? — Мільва різко встала, мало не перекинувши крісла. — Ну що ви знаєте, га? Щоб вас дідько взяв, зараза! У жопу мене поцілуйте, усі-превсі, ясно вам?

Схопила зі столу кубок, вихилила до дна, потім без роздумів гепнула ним об підлогу. І вибігла, стукнувши дверима.

— Справа серйозна... — почала за мить Ангулема, але цього разу угамував її вампір.

— Справа дуже серйозна, — підтвердив. — Утім, я не сподівався на аж настільки екстравагантну реакцію з боку нашої лучниці. Зазвичай так реагують, коли дістають відкоша, а не тоді, коли його дають.

— Про що ви, дідько на вас, мовите? — занервувався Геральт. — Га? Може, хтось нарешті відповість, про що тут ідеться?

— Про барона Амадіса де Трастамара.

— Того рябопикового мисливця?

— Саме про нього. Він освідчився Мільві. Три дні тому на полюванні. Він її вже місяць як запрошує на полювання...

— Одне полювання, — Ангулема нахабно блиснула зубками, — було двуденним. З ночівлею в мисливському будиночку, розумієте? Голову дам...

— Замовкни, дівчино. Кажі, Регісе.

— Він формально й урочисто попросив її руки. Мільва відмовила, здається, у досить гострій формі. Барон, хоча й виглядав розважливим, прийняв гарбуза, наче молодик, надувся й відразу виїхав із Боклера. А Мільва відтоді ходить, наче отруєна.

— Задовго ми тут сидимо, — пробурмотів відьмак. — Задовго.

— І хто то говорить? — сказав мовчазний до тієї миті Кагір. — Хто говорить?

— Вибачте. — Відьмак встав. — Поговоримо про те, як я повернуся. Управитель винограднику Помероль чекає. А пунктуальність — увічливість відьмаків.

* * *

Після різкої витівки Мільви та від'їзду відьмака решта компанії снідала в мовчанні. Кухнею, положливо ступаючи пазуристими лапами, ходили дві курки, чорна й ряба.

— Маю, — відізналася врешті Ангулема, підводячи на Фрінгіллу очі від тарілки, яку витирала скоринкою хліба, — таку собі проблему...

— Розумію, — кивнула чародійка. — Це не страшно. Як давно в тебе були останні місячні?

— Це ти про що? — Ангулема аж підстрибнула, сполохавши курей. — Нічого подібного! Про зовсім інше справа!

— Тоді слухаю.

— Геральт хоче мене тут залишити, як у подальшу дорогу піде.

— Ох.

— Каже, — пирхнула Ангулема, — що не можна йому ризикувати моїм життям, і всяку таку дурню. А я хочу з ним іти...

— Ох.

— Не переривай мене, добре? Я хочу з ним іти, з Геральтом, бо тільки з ним я не боюся, що мене знову зацапає Одноокий Фулько, а тут, у Туссані...

— Ангулемо, — перебив її Регіс. — Ти говориш у нікуди. Пані Віго слухає, але не чує. Розбурхана вона лише одним: від'їздом відьмака.

— Ох, — повторила Фрінгілла, повертаючись до нього й примружуючись. — Про що то ви вирішили натякнути, пане Терзіф-Годфруа? Про від'їзд відьмака? А коли ж він вирушає? Якщо можна мені знати?

— Може, не сьогодні, може, не завтра, — лагідно відповів вампір. — Але якогось дня напевне. Нікого не намагаючись образити.

— Я ображеною не почуваюся, — холодно відповіла Фрінгілла. — Вочевидь, якщо пан має на увазі саме мене. Повертаючись до тебе, Ангулемо, я запевняю, що справу виїзду з Туссану

я з Геральтом обговорю. Гарантую: відьмак почує мою думку щодо цієї проблеми.

— Ну очевидно, — пирхнув Кагір. — Звідкись я відав, що саме так ви й відповісте, пані Фрінгілло.

Чародійка довго на нього дивилася.

— Відьмак, — сказала вона нарешті, — не повинен виїжджати з Туссану. Ніхто, хто бажає йому добра, не повинен його до того схилати. Де ще йому буде настільки добре, як тут? Купається в розкоші. Має своїх потвор, на яких полює, при тому дуже непогано заробляючи. Його друг і товариш по зброї — фаворит пануючої тут княгині, та й сама княгиня до нього ласкава. Переважно через того суккуба, який навідувався в тутешні алькови. Так-так, панове. Анарієтта, як і всі шляхетні пані з Туссану, безмірно рада відьмакові. Бо суккуб перестав навідуватися — наче ножем обрізало. Тож пані з Туссану скинулися на спеціальну премію, яку з дня на день виплатять на рахунок відьмака в банку Чанфанеллі. Примножуючи те багатство, яке відьмак і так уже там накопичив.

— Красивий жест із боку пані, — Регіс не спускав з неї очей. — А премія заслужена. Нелегко зробити так, аби суккуб перестав навідуватися. Можете мені повірити, пані Фрінгілло.

— Я вірю. А так, при okazji, один із придворних вартових, як стверджував, бачив суккуба. Уночі на бланках Башти Кароберти. У товаристві іншої примари. Начебто вампіра. Обидва демони прогулювалися, присягався вартовий, а виглядали, наче приятелі. Може, ви щось знаєте про те, пане Регісе? Зумієте пояснити?

— Ні. — У Регіса й повіка не здригнулася. — Не зуміємо. У світі більше таємниць, ніж вашій світлості хоча б наснилося.

— Без сумніву, їх багато, — кивнула чорною голівкою Фрінгілла. — А стосовно того, що відьмак начебто збирається в дорогу, вам відомо більше? Бо при мені, знаєте, він ні про що таке не згадував, а мені звик розповідати геть про все.

— Ну звісно, — буркнув Кагір. Фрінгілла не звернула на нього уваги.

— Пане Регісе?

— Ні, — сказав за хвилину мовчання вампір. — Ні, пані Фрінгілло, прошу вас заспокоїтися. Відьмак аж ніяк не обдаровує нас більшим почуттям чи конфіденцією, аніж вас. Не шепоче нам на вушка жодних секретів, які б приховував від вас.

— Тоді звідки, — Фрінгілла була спокійна, наче граніт, — ті розмови про виїзд?

— Бо чомусь складається воно, — у вампіра й цього разу не здригнулася й повіка, — як у тому прислів'ї нашої коханої Ангулеми, сповненому чарівності молодості: настає колись такий час, коли треба або срати, або звільнити сральню. Іншими словами...

— Та даруйте собі, — різко обірвала його Фрінгілла, — ті інші слова. І оцих, сповнених чарівності, було досить.

Деякий час панувало мовчання. Обидві курки, чорна й ряба, ходили й дзьобали, що доведеться. Ангулема витирала рукавом замурзаний буряком ніс. Вампір замислено грався кілочком від ковбаси.

— Завдяки мені, — перервала нарешті тишу Фрінгілла, — Геральт дізнався родовід Цірі та відомі лише небагатьом особам секрети й складнощі її генеалогії. Завдяки мені він знає про те, про що рік тому не мав найменшого уявлення. Завдяки мені він отримав інформацію, а інформація — це зброя. Завдяки мені й моєму магічному захисту він застрахований від ворожого сканування, а значить, і від таємних убивць. Завдяки мені й моїй магії його коліно вже не болить і може згинатися. На шиї він носить створений моїм мистецтвом медальйон, може, не такий добрий, як відьмачий, але все ж таки. Завдяки мені — і тільки мені — навесні чи влітку, поінформований, забезпечений, здоровий, готовий до всього й озброєний, він зможе стати проти ворогів. Якщо хтось із присутніх тут зробив для Геральта більше, дав йому більше, нехай про це скаже. Я охоче йому подякую.

Ніхто не відіззався. Кури дзьобали чоботи Кагіра, але молодий нільфгардець не звертав на них уваги.

— І справді, — сказав ядуче, — ніхто з нас не дав Геральтові більше, ніж ви, пані.

— Звідки я знала, що ти саме це скажеш?

— Не в тому справа, пані Фрінгілло... — почав вампір. Чародійка не дала йому закінчити.

— Тоді в чому? — запитала зухвало. — У тому, що він зі мною? Що поєднує нас почуття? У тому, що я не хочу, аби він звідси виїжджав? Не хочу, аби знищило його відчуття провини? Те саме відчуття провини, та покута, яка підштовхує в дорогу вас?

Регіс мовчав. Кагір також не мовив нічого. Ангулема розглядалася, схоже, мало що розуміючи.

— Якщо те, що Геральт відшукає Цірі, — промовила за хвилину чародійка, — записане на сувоях призначення, то воно так і станеться. Незалежно від того, чи вирушить відьмак у гори, чи залишиться сидіти в Туссані. Призначення наздоганяє людей. Не навпаки. Ви ж те розумієте? Чи ви розумієте те, пане Регісе Терзіфф-Годфруа?

— Краще, ніж ви думаєте, пані Віго. — Вампір крутив у пальцях кілочок із-під ковбаси. — Але для мене, нехай уже пані пробачить, призначення — це не сувої, написані рукою Великого Деміурга, і не воля Неба, і не невідворотні вироки якогось там провидіння, а результат багатьох на перший погляд не пов'язаних між собою фактів, подій і вчинків. Я був би схильним погодитися з вами, що призначення наздоганяє людей... і не тільки людей. Утім, не дуже подобається мені позиція, що навпаки бути не може. Бо позиція така — це вигідний фаталізм, це пеан, що вихваляє отупіння й мерзенність, пухову перину та звабне тепло дамського лона. Коротко кажучи, життя уві сні. А життя, пані Віго, може, і є сном, може, сном і закінчується... Але то є сон, який треба снити активно. Тому, пані Віго, на нас чекає шлях.

— То дорога вільна, — Фрінгілла встала майже настільки ж різко, як Мільва трохи раніше. — Прошу! На перевалах чекають на вас хуртовина, мороз і призначення. Аж так сильно потребуєте ви покути?! То вперед! Але відьмак залишиться тут. У Туссані! Зі мною!

— Вважаю, — спокійно відповів вампір, — що ви помиляєтеся, пані Віго. Сон, який відьмак бачить, є, визнаю те уклінно, сном чарівним і чудовим. Але будь-який сон, який ти бачиш надто довго, перетворюється на кошмар. А від цього ми прокидаємося з криками.

* * *

Дев'ятеро жінок, які сиділи за круглим столом замку Монтекальво, уп'яли очі у Фрінгіллу Віго. У Фрінгіллу, яка раптом почала затинатися.

— Геральт виїхав до виноградника Помероль уранці восьмого січня. А повернувся... Може, восьмого вночі... Або дев'ятого до опівдня... Не знаю того... Я не впевнена...

— Точніше, — лагідно попросила Шеала де Танкарвіль. — Просимо точніше, панно Віго. А якщо якийсь фрагмент оповіді вас бентежить, то можете його оминати.

* * *

По кухні, обережно ступаючи пазуристими лапами, ходила ряба курка. Пахло бульйоном.

Двері з тріском розчинилися. До кухні увірвався Геральт. На червоному від вітру обличчі мав синець і фіолетово-чорний струп підсохлої крові.

— Уперед, дружино, пакуватися, — виголосив без зайвих вступів. — Виїжджаємо! За годину — і ні на хвилину пізніше — хочу бачити вас усіх на пагорбі за містом, там, де стоїть стовп. Спакованих, у сідлах, готових до далекої й важкої дороги.

Вистачило. Наче всі віддавна тільки й чекали на ту звістку, наче віддавна були в готовності.

— Я мигцем! — крикнула, підхоплюючись, Мільва. — Я й за півгодини буду готова!

— Я також, — Кагір устав, кинув ложку, уважно глянув на відьмака. — Але хотілося б знати, що воно сталося. Примха? Сварка коханців? Чи ж справжній слід?

— Справжній слід. Ангулемо, чому ти кривишся?

— Геральте, я...

— Не бійся, я тебе не залишу. Змінив думку. Тебе, шмаркачко, треба пильнувати, ока з тебе не можна спускати. Уперед, кажу ж, пакуватися, готувати в'юки. І по одному, щоб не викрили, за місто, під стовп, на пагорб. За годину там зустрічаємося.

— Безумовно, Геральте! — крикнула Ангулема. — Сука, нарешті!

За мить на кухні залишилися тільки Геральт і ряба курка. І вампір, що спокійно продовжував сьорбати юшку з галушками.

— На особисте запрошення чекаєш? — холодно запитав Геральт. — Чому ти ще сидиш замість того, аби нав'ючувати мула Драакула? І прощатися із суккубом?

— Геральте, — спокійно промовив Регіс, зачерпуючи добавку з казанка, — на прощання із суккубом мені вистачить стільки ж часу, як і тобі на прощання зі своєю чорнявкою. Маю на увазі, що ти зі своєю чорнявкою взагалі не маєш наміру прощатися. А так між нами: молодих ти міг послати пакуватися криком, шумом і біганиною. Мені ж належить дати щось більше, хоча б зважаючи на мій вік. Попрошу кілька слів пояснення.

— Регісе...

— Пояснення, Геральте. Чим швидше ти почнеш, тим краще. Я тобі допоможу. Учора вранці, згідно з умовою, ти зустрівся біля брами з управителем винограднику Помероль...

* * *

Алкід Ферабрас, чорнобородий управитель винограднику Помероль, із яким вони познайомилися в корчмі «Фазанятник» напередодні Йуле, чекав на відьмака біля брами з мулом, а сам був вдягнений та екіпірований так, наче мали вони в планах подорожувати кудись ген-ген далеко, на край світу, аж за Брану Сольвейг і перевал Ельскердег.

— Це й насправді не близько, — відповів він на кисле зауваження Геральта. — Ви ж, пане, прибули з широкого світу, то вам наш малий Туссан бачиться задуп'ям. Думаєте, що тут від кордону до кордону шапкою докинути, причому сухою. Але помиляєтеся. До виноградника Помероль, куди ми прямуємо, чималий шмат дороги: якщо до полудня туди доберемося, то пощастить нам.

— Тоді помилка, що ми так пізно вирушаємо, — сухо сказав відьмак.

— Ага, може, і помилка. — Алкід Ферабрас глипнув на нього й хухнув у вуса. — Але ж я не знав, що ви з тих, що скорі вставати на світанку. Бо воно так у великих панів рідко буває.

— Я не великий пан. У дорогу, шановний пане управителю, не втрачатимемо часу на порожню балаканину.

— З язика ви в мене це зняли.

Поїхали вони містом, аби скоротити шлях. Геральт спочатку хотів протестувати, боявся, що зав'язнуть у відомих йому забитих завулках. Утім, управитель Ферабрас, як виявилось, знав краще за нього і місто, і час, коли на вулицях не було натовпу. Тож їхали вони безпроблемно й швидко.

Виїхали на ринок, минули ешафот. І шибеницю з повішеним.

— Небезпечна воно справа, — вказав рухом голови управитель, — рими складати й пісеньки співати. Особливо публічно.

— Суворі тут суди. — Геральт миттєво зрозумів, у чому річ. — Деінде за пасквілі найбільше — це ганебний стовп.

— Залежить від того, на кого пасквіль, — тверезо оцінив Алкід Ферабрас. — І як римований. Наша пані княгиня добра й кохана, але вже як розіллється...

— Пісень, як каже один із моїх знайомих, не можна задавити.

— Пісень — ні. Але піснярів — запросто, он гляньте тільки.

Вони перетнули місто, виїхали крізь Бондарську браму прямо в долину Блессур, де річка жваво плескалася й пінилася на бистринах. Сніг на полях лежав лише в борознах і заглибленнях, але було досить холодно.

Минув їх рицарський почет, що напевне прямував до перевалу Сервантеса, до прикордонної фортеці Ведетте. Аж зарядило від помальованих на щитах та вигаптуваних на плащах і капаризонах грифонів, левів, сердець, лілей, зірок, хрестів, крокв й іншої геральдичної дурні. Застукотіли копита, зафуркотіли прапорці, почувалася співана міцними голосами кретинська пісенька про рицарську долю й кохану, яка, замість того, щоб чекати, раніше пішла заміж.

Геральт провів почет поглядом. Вид мандрівних рицарів викликав у нього в пам'яті Рейнара де Буа-Френа, який тільки-но був повертався зі служби й одразу розслаблявся в обіймах своєї містяночки, чий чоловік, торговець, не бував удома зранку до вечора, напевне, затриманий десь у дорозі через розливи річок, ліси, повні звірів, та інші шаленства стихій. Відьмак і не думав

виривати Рейнара з обіймів коханки, але по-справжньому жалів, що не переніс контракт із виноградником Помероль на якийсь пізніший термін. Полюбив рицаря, бракувало йому того товариства.

— Їдьмо, пане відьмак.

— Їдьмо, пане Ферабрас.

Вони поїхали гостинцем уверх за течією річки. Блессур звивалася й вигиналася, але було тут повно мостів, тож не доводилося накручувати дороги.

З ніздрів Плітки виривалася пара.

— Як думаєте, пане Ферабрас, довго зима протриває?

— На Саовін мороз був. А прислів'я каже: «Як на Саовін мороз, теплих штанів треба воз».

— Розумію. А ваша лоза? Не зашкодить їй холод?

— Холодніше бувало.

Їхали далі мовчки.

— Ото бачте, — відіззався Ферабрас, указуючи. — В отій-оно котловинці лежить сільце Лисячі Ями. На тамтих полях — дивина та й годі — горнятка ростуть.

— Прошу?

— Горнятка. Народжуються в земному лоні самі із себе, винятково мистецтвом природи, без якоїсь допомоги людської. Як деінде бульба чи ріпа, у Лисячих Ямах ростуть горнятка. Усілякого роду й різних форм.

— Справді?

— Щоб мені здоровому бути. Саме тому Лисячі Ями встановлюють партнерські контакти із селищем Дудно в Маехті. Бо там, як кажуть, земля родить кришки до горняток.

— Усілякого роду й різних форм?

— Оце ви точно правдочку сказали, пане відьмак.

Вони їхали далі. Мовчки. Блессур шуміла й пінилася на камінні.

* * *

— А отамки, бачте, пане відьмак, руїни давнього бургу Дун Тинне. Страшливих сцен той бург, як вірити байкам, був свідком. Вальгерій, що його Вдалим звали, убив там криваво й у жорстоких

муках невірну дружину, її коханця, її матір, її сестру та її брата. А потім сів і заплакав незрозуміло чому...

— Я про те чув.

— Тож ви тута бували?

— Ні.

— Ха. Значить, далеко байка розійшлася.

— Оце ви точно правдочку сказали, пане управитель.

* * *

— А ота, — указав відьмак, — ота ось зграбна вежичка за отим страшним бургом? Що воно таке?

— Там? То храм.

— Якого божества?

— А хто б те пам'ятав.

— Факт. Хто б.

* * *

Близько полудня вони побачили виноградники, що плавно спускалися до Блессур схилами пагорбів, — рівно підрізані лози, зараз потворні й пронизливо голі. На верхівці найвищого пагорба, шмагані вітром, стирчали в небо вежі, товстелезний донжон і барбакан замку Помероль.

Геральта зацікавило, що дорога, яка вела до замку, була наїжджена, нашпортана копитами й колесами не менше, ніж гостинець, і було чітко видно, що саме до замку Помероль із гостинцю хтось часто завертав. Він стримувався від запитання аж до тієї миті, коли помітив під замком кільканадцять розпряжених, накритих полотнами возів, солідних і міцних повозок, які використовують для далеких перевезень.

— Купці, — пояснив управитель, вислухавши запитання. — Винні торговці.

— Купці? — здивувався Геральт. — Як це? Я думав, що гірські перевали засипано снігом, а Туссан відрізаний від світу. Яким же дивом сюди прибули купці?

— Для купців, — сказав серйозно управитель Ферабрас, — немає поганих доріг, принаймні для тих, хто серйозно сприймає свою справу. У них, пане відьмак, є таке правило: якщо мета заохочує, то й спосіб повинен знайтися.

— І справді, — повільно промовив Геральт, — правило чітке та гідне наслідування. У будь-якій ситуації.

— Напевне. Але якщо казати правду, то деякі з торговців стирчать тут з осені, виїхати не можуть. Але духом не занепадають, говорять, що, мовляв, зате навесні перші будемо, раніше, ніж конкуренти з'являться. У них то зветься «позитивне мислення».

— І цьому правилу, — кивнув Геральт, — важко докоряти. Утім, іще одна справа мене цікавить, пане управителю. Навіщо ці купці сидять тут, на відлюдді, а не в Боклері? Княгиня не квапиться надати їм постій? Може, гордує купцями?

— Аж ніяк, — відповів Ферабрас. — Пані княгиня завжди запрошує їх, але вони ґречно відмовляють. При виноградниках мешкають.

— Навіщо?

— Боклер, кажуть, то лише одні бенкети, бали, гулянки, пиятики та потрахульки. Людина, кажуть, від того тільки паршивіє, дурнішає й час втрачає замість мислити про торгівлю. А мислити треба про те, що насправді важливе. Про мету, що світить. Безперестанно. Не розпорошуючи думки на якісь там дрібниці. Тоді — і лише тоді — бажаної мети можна досягнути.

— Воістину, пане Ферабрас, — повільно промовив відьмак. — Радий я нашій спільній подорожі. Чимало користі я з наших розмов маю. Насправді чимало.

* * *

Попри очікування відьмака, вони не поїхали до замку Помероль, а подалися трохи далі, на пагорб за котловиною, де стояв іще один замчик, трохи менший і куди більш занедбаний. Фортечка звалася Зурбарраном. Геральт зрадів перспективі близької роботи, бо темний, вишкірений зубатими кренелажами Зурбарран виглядав

точнісінько як проклята руїна, де беззаперечно роїтися повинно від чарів, див і потвор.

Усередині, на подвір'ї, замість див і потвор, він побачив кілька надцятєро людей, поглинутих такими чарівними заняттями, як перекочування діжок, стругання дощок і їх збивання за допомогою чопиків. Відгонило свіжим деревом, свіжим вапном, несвіжим котом, скислим вином і гороховим супом. Гороховий суп зараз і подали.

Зголоднілі з дороги й холоду, їли вони жваво й мовчки. Компанію їм складав підлеглий управителя Ферабраса, представлений Геральтові як Шимон Гілька. Прислужували дві світловолосі дівки з довгими, у два лікті, косами. Обидві кидали на відьмака погляди настільки красномовні, що він вирішив якомога швидше зайнятися справами.

Шимон Гілька потвору не бачив. Про її вигляд знав винятково з других рук.

— Чорний, бають, був, наче смола, але гди по стінці повз, цеглини крізь нього було видно. Як той холодець був, розумієте, пане відьмак, або ж наче, перепрошую, шмаркля якась. А лаписька мав довгі й тоненькі, а силу тих лаписьок мав чи осімь, чи шше більше. А Йонтек отакочки стояв, стояв, дивився, аж раптом як гримнуло йому, і крикнув він тоді: «Згинь-пропади!» — і шше екзорцизм додав: «А бодай би ти здох, падлюче ти падло!» А потвора тоді хоп, хоп, хоп! Хопнуло — і тільки його й бачили. Утекло в печери. Тоді хлопи отакочки сказали: як потвора, то давайте, кажуть, плати більше в умовах, для здоров'я шкідливих, а як не, то ми в цех зі скаргою підемо. Ваш цех, я їм тоді на те, може, хоч у дупу...

— Коли, — обірвав його Геральт, — бачили потвору востаннє?

— А десь тижня зо три тому. Десь так трохи перед Йуле.

— Говорили ви, — відьмак глянув на управителя, — що перед Ламмасом.

Алкід Ферабрас почервонів там, де обличчя не закривала борода. Гілька пхекнув.

— Отож-бо, отож-бо, пане управитель, як бажаєте нами управляти, то частіше до нас їздити тре', а не тільки в Боклері в конторі стілець дупою полірувати. Так ото я собі думаю...

— Не цікаві мені ваші думки, — обірвав його Ферабрас. — Про потвору кажіть.

— Та я ж уже сказав. Усе, шшо було.

— Жертв не було? Ні на кого не нападали?

— Не. Але в позатому році пропав безвісти один парубок. Дехто казав, шшо то потвора його в безодню заманила й тамочки вбила. А інші казали, шшо ніяка то не потвора, а парубок отой із власного побажання дав драла, причому через борги та елементи. Бо він, знаєте, у кості гравав затято, а мирошниківні пузо накачав, а ота мирошниківна до судів побігла, а суди парубку елементи платити наказали...

— А більше, — рішуче перервав його розп'якування Г'еральт, — ні на кого та потвора не нападала? Хтось інший її бачив?

— Не.

Одна з дівок, доливаючи Г'еральтові місцевого вина, проїхалася йому по вуху грудьми, після чого захожувально підморгнула.

— Ходімо, — швидко сказав Г'еральт. — Немає чого сидіти та теревенити. Супроводьте мене в підвали.

* * *

Амулет Фрінгілли, на жаль, не виправдовував надії, на нього покладені. У те, що оправлений у срібло відшліфований хризопраз замінить його відьмацький медальйон із вовком, Г'еральт не вірив навіть на мить. Зрештою, Фрінгілла такого й не обіцяла. Утім, переконливо запевнила, що після підлаштування до психіки того, хто амулет носитиме, виконуватиме той найрізноманітніші завдання, зокрема й попереджатиме про небезпеку. Проте або чари Фрінгілли зовсім не вдалися, або ж у Г'еральта й амулета було різне розуміння того, що є небезпекою, а що ні. Хризопраз ледь відчутно затремтів, коли вони, ідучи до підвалів, перетяли шлях великому рудому котові, що прогулювався подвір'ям із гордовито задертим хвостом. Зрештою, кіт мусив уловити якийсь сигнал від амулета, бо здимів, відчайдушно нявкаючи.

Коли ж відьмак спустився в підвали, медальйон раз у раз починав, нервуючи власника, тремтіти, причому в приміщеннях,

здавалося б, сухих, безпечних і чистих, у яких єдина небезпека чаїлася у великих діжках. Тому, хто, втративши самоконтроль, ляже з роззявленим ротом під шпунт, загрожувало тут важке сп'яніння. Але нічого більше.

Натомість медальйон навіть не затремтів, коли Геральт покинув обжиту частину підземель і кількома сходами та штреками спустився нижче. Відьмак давно вже зорієнтувався, що під більшістю виноградників у Туссані були старовинні копальні. Схоже, сталося так, що, коли лоза прийнялася й почала приносити кращий прибуток, розробку копалин припинили, а копальні закинули, частково пристосовуючи коридори й переходи під винні підвали та склади. Замки Помероль і Зурбарран стояли над давніми копальнями сланцю. Повно тут було штолень і дір, вистачило б миттєвої неухважності, аби спочити на дні якоїсь із складним переломом. Частину дір прикривали трухляві дошки, що, присипані сланцевим пилом, мало відрізнялися від скелі. Необережно ступити на щось таке було насправді небезпечним, тому медальйон мав би про те попереджати. Але не попереджав.

Не попередив також, і коли зі сланцевих завалів у якихось десяти кроках від Геральта вигулькнула сіра невиразна фігура, зашкрябала кігтями по скелі, підскочила, завила страшенно, після чого з виском і хихотінням погнала по коридору й пірнула в одну із зяючих у стінах ніш.

Відьмак вилаявся. Магічна штучка реагувала на рудих котів, але не на гремлінів. «Треба буде поговорити про це з Фрінгіллою», — подумав він, підходячи до діри, у якій зникла істотка.

Амулет затремтів сильніше.

«Саме вчасно», — подумав Геральт, але відразу замислився. Медальйон, урешті-решт, міг бути й не таким уже й дурнуватим. Стандартна й улюблена тактика гремлінів полягала у втечі й засідці, з якої вони тяли переслідувача раптовим ударом гострих, наче серпи, кігтів. Гремлін міг чекати там, у темряві, а медальйон про те сигналізував.

Чекав відьмак довго, затримавши подих та напружуючи слух. Амулет спокійно й мертво лежав у нього на грудях. З діри відго-

нило тухлим і неприємним смородом. Але панувала мертва тиша. А жоден гремлін не витримав би в тиші так довго.

Не задумуючись уже, Геральт поліз у діру й рушив уперед навкарачки, тручись спиною об шорстку стелю. Багато не пройшов.

Щось хрупнуло й зашурхотіло, підлога просіла, а відьмак поїхав униз разом із кількома центнерами камінців і піску. На щастя, тривало те недовго: бездонної прірви під ним не виявилось, звичайний льох. Він вилетів, наче гівно з каналізаційної труби, і з хрупанням гепнувся на купу спорохнілого дерева. Витрусив із волосся й виплюнув пісок, паскудно вилаявся. Амулет сіпався безперестанно, тремтів у нього на грудях, наче посаджений за пазуху горобчик. Відьмак стримався від того, щоб зірвати його й викинути до дідька. По-перше, Фрінгілла розлютилася б. По-друге, хризопраз начебто володів ще якимись там магічними можливостями. Геральт мав надію, що за тих, інших обставин, він може й стати в пригоді.

Коли він спробував устати, намацав круглий череп. І зрозумів, що те, на чому він лежить, зовсім не дерево.

Він устав і швидко оглянув купу кісток. Усі належали людям. Усі ці люди в мить смерті були закутими в кайдани й, схоже, залишалися голими. Кістки були покручені й погризені. Коли їх гризли, люди могли вже не жити. Але це не було напевне.

Від штольні йшов коридор, довгий, прямий, наче стріла. Сланцева стіна була оброблена досить гладенько, це вже не скидалося на копальню.

Він раптом вийшов у величезну печеру, стеля якої потопала в темряві. Середину каверни займала велика, чорна й бездонна діра, над якою висів кам'яний, небезпечно крихкий на перший погляд місточок.

Вода крапала зі стін, і по всій печері розходилося відлуння. З прірви віяло холодом і смородом. Амулет поводився спокійно. Геральт зійшов на мостик, уважний і зосереджений, намагаючись триматися подалі від крихких балюстрад.

За мостиком знову був коридор. У гладенько оброблених стінах він зауважив заіржавлені тримачі для смолоскипів. Були тут також ніші, де стояли статуї з піщаника, але вода, що скрапувала на них

століттями, перетворила їх на безформні брили. У стіну також було вставлено барельєфи, виконані з твердішого матеріалу. Геральт розпізнав жінку з місячними рогами, вежу, ластівку, кабана, дельфіна, єдиного рога.

Він почув голос.

Став, затамувавши подих.

Амулет здригнувся.

Ні, це не ілюзія, це не шурхіт сланцю, що зсовується зі стін, і не відлуння від крапель води. То був людський голос. Геральт прикрив очі й нашорошив вуха. Локалізував.

Голос, відьмак голову б заклав, лунав зі ще однієї ніші, з-за ще однієї статуї, розмитої, але не настільки, щоб втратити округлі жіночі форми. Цього разу медальйон виявився на висоті свого призначення. Блиснуло, а Геральт раптом помітив у стіні відблиск металу. Він схопив розмиту жінку в міцні обійми, сильно провернув. Заскреготіло, і вся ніша повернулася на сталевих завісах, відкриваючи гвинтові сходи.

Згори сходів знову долинув голос. Геральт не став роздумувати довго.

Угорі він знайшов двері, що відчинилися без спротиву й навіть без скреготу. За дверима було невеличке склепінчате приміщення. Зі стін стирчали чотири величезні латунні труби, на кінцях розширені, наче горни. Посередині, поміж краями труб, стояло крісло, а в кріслі сидів скелет. На черепі мав залишки берету, що накривали його чи не до зубів. На кістках — залишки багатого одягу, на шиї — золотий ланцюг, а на ногах — добряче погризені щурами тиснені чоботи із задерними носачами.

З однієї з труб пролунало чхання, настільки голосне й несподіване, що відьмак аж підскочив. Потім хтось висякався, і відголос, підсилений латунною трубою, був майже пекельним.

— На здоров'я, — почувлося з труби. — Але ж ви й сякаєтеся, Скеллен.

Геральт зіпхнув скелет із крісла, не забувши зняти й захвати в кишеню золотий ланцюг. Потім сам усівся на місце для підслуховування, біля краю труби.

* * *

Один голос із тих, кого він підслуховував, був басовитим, глибоким і гучним. Коли говорив, латунна труба аж вібрувала.

— Але ж ви й сякаєтеся, Скеллен. Де то ви так прихворнули? І коли?

— Нема сенсу про те говорити, — відповів сопливий. — Клята хвороба причепилася й тримає, тільки-но відпустить, як знову повертається. Навіть магія не допомагає.

— То, може, варто змінити магіка? — відіззався ще один голос, що скрипів, неначе старі заіржавлені завіси. — Той Вільгефорц може поки що похвалитися небагатьма успіхами, ось що я скажу. Як на мене...

— Облишмо те, — втрутився хтось, хто говорив, характерно розтягуючи звуки. — Не для того ми організували з'їзд тут, у Туссані. На краю світу.

— На йоханому краю світу!

— Цей край світу, — сказав сопливий, — єдина відома мені країна, у якій немає своєї служби безпеки. Єдиний закуток імперії, який не нашпигований агентами Ваттє де Рідо. Це вічно веселе та п'яне князівство всі вважають за комедію, і ніхто не сприймає його серйозно.

— Такі країни, — сказав той, що тягнув звуки, — завжди буля раєм для шпигунів та улюбленим місцем їхніх зустрічей. Тому притягали вони також і контррозвідку, і шпиків, усяких там професійних підслуховувачів і підглядачів.

— Може, було так раніше. Але не за бабської влади, що триває в Туссані вже сотню років. Повторюю: ми тут у безпеці. Тут ніхто нас не вистежить і не підслухає. Можемо ми, удаючи купців, спокійно обговорити проблеми, настільки важливі для ваших милостей. Для ваших приватних багатств та латифундій.

— Та чхав я на ту приватність! — заперечив скреготливий. — Я тут не через приватність! Мені йдеться винятково про добро Імперії. А добро Імперії, панове, то міцна династія! Натомість шкодою й великим злом для Імперії буде, якщо на трон сяде якийсь паршивець, зіпсутий плід гнилої крові, нащадок хворих фізично й морально

північних кроликів. Ні, панове! На таку справу, клянуся Великим Сонцем, я, де Ветт із де Веттів, не стану дивитися бездіяльно! Тим більше, що дочка моя вже мало не була обіцяна...

— Твоя дочка, де Ветт? — заричав той басовитий, що гудів. — А мені тоді що говорити? Мені, який підтримав те щеня Емгира тоді, у боротьбі проти узурпатора? Це ж із моєї резиденції кадети рушили штурмувати палац! А раніше? Вони ж у мене й ховалися! У той час малий крутій ласкаво дивився на мою Ейлану, усміхався, компліментами сипав, та й за завісою — знаю про те — за цицьки її мацав. А тепер що? Інша імператриця? Такий ото афронт? Така зневага? Імператор Вічної Імперії, який вище, ніж дочок старших родів, цінус приблуду з Цінтри? Що? Сидить він на троні з моєї ласки, а мою Ейлану сміє зневажати? Ні, я того не знесу!

— Як і я! — крикнув іще один голос, високий та екзальтований. — Мені він також виказав зневагу! Заради тієї цінтрійської приблуди він кинув мою дружину!

— На щастя, — відізався той, який тягнув звуки, — приблуду відіслано на той світ. Як впливає з доповіді пана Скеллена.

— Я слухав ту доповідь уважно, — сказав скреготливий, — і дійшов висновку, що з неї не впливає нічого, крім того, що приблуда зникла. Якщо вона зникла, то може й знову об'явитися. Від минулого літа вона зникала й об'являлася кілька разів! Воістину, пане Скеллен, ви дуже нас розчарували, от що я вам скажу. Ви й той ваш чародій Вільгефорц!

— Не час зараз про те, Йоахіме! Не на часі ображати й звинувачувати один одного, убиваючи клинця в нашу єдність. Мусимо бути сильні єдністю. І рішучістю. Бо неважливо, цінтрійка жива чи ні. Імператор, який одного разу принизив старі роди, буде робити те й надалі! Немає цінтрійки? То за кілька місяців буде готовий представити нам імператрицю із Зерріканії або Зангвебару! Ні, клянуся Великим Сонцем, цього ми не допустимо!

— Не допустимо, точно! Слушно мовиш, Ардалю! Рід Емрейсів не виправдав очікувань: кожна мить, поки Емгир сидить на троні, шкодить Імперії, ось що я вам скажу. А є ж кого посадити на трон. Молодий Ворхіс...

Почулася голосне чхання, а потім трубне шмаркання.

— Монархія конституційна, — сказав чхун. — Саме час для конституційної монархії, для прогресивного устрою. А потім демократія... Влада народу...

— Імператор Ворхіс, — повторив із притиском глибокий голос. — Імператор Ворхіс, Стефане Скеллен. Який ожениється на моїй Ейлані або ж на якійсь із дочок Йоахіма. І тоді я стану великим коронним канцлером, де Ветт — фельдмаршалом, а ви, Стефане, — графом і міністром внутрішніх справ. Хіба що ви, як прибічник якогось там народу чи буроду, заявите про відмову від титулу й стану. Га?

— Облишмо в спокої історичні процеси, — примирливо сказав шмаркатий. — Їх усе одно ніщо не стримає. Але сьогодні, ваша милосте великий канцлере еп Даги, якщо я й маю якісь заперечення щодо особи принца Ворхіса, то переважно тому, що це людина залізного характеру, гордовитий і непохитний, на якого непросто буде вплинути.

— Якщо можна, то я хотів би дещо сказати, — відізвався той, що тягнув звуки. — Принц Ворхіс має сина, малесенького Морврана. Це набагато кращий кандидат. По-перше, він має більше прав на трон, як по мечу, так і по кужелю. По-друге, це дитина, за яку буде правити рада регентів. Чи то ми.

— Дурня! Ми дамо собі раду й з батьком! Знайдемо спосіб!

— Підкладемо йому, — запропонував екзальтований, — мою дружину!

— Тихенько, графе Бройн. Зараз це не на часі. Панове, треба домовлятися про дещо інше, ось що я вам скажу. Бо я хотів би звернути увагу на те, що Емгир вар Емрейс усе ще панує.

— Авжеж, — погодився шмаркатий, трубячи в хустку. — Панує й живе, добре себе має як тілом, так і розумом. Особливо останнє неможливо поставити під сумнів після того, як він обох ваших милостей випровадив із Нільфгарду разом із тими військами, що могли б вам бути вірними. Тож як панству виконати переворот, мосьпане Ардалю, коли в будь-який момент доведеться вам іти в бій на чолі групи армій «Схід»? А князь Йоахім також, здається

повинен перебувати у своїх військах, зі спеціальною оперативною групою «Верден».

— Не треба отих гримас, бо тільки у твоїх фантазіях це робить тебе подібним на твого нового принципала, чародія Вільгефорца. А ще треба б тобі знати, Пугачу, що якщо Емгир щось і підозрює, то вину покладе саме на вас — тебе й Вільгефорца. Признайся, хотіли ви ввіймати цінтрійку й торгуватися нею, купуючи милість Емгира? Тепер, як дівчина вже мертва, торгувати нема чим, правильно? Емгир розірве вас кіньми, ось що я скажу. Не зносити вам голів, ані тобі, ані чарівникові, з яким ти зв'язався попри наші побажання!

— Ніхто з нас не збереже голови, Йоахіме, — втрутився бас. — Треба глянути правді в очі. Ми аж ніяк не в кращій ситуації, ніж Скеллен. Обставини такі, що ми зараз усі в одному човні.

— Але то Пугач нас у той човен посадовив! Мали ми діяти таємно, а тепер що? Емгир усе знає! Агенти Ваттє де Рідо йдуть по сліду Пугача по всій імперії! А нас, аби позбутися, відіслали на війну!

— А от цьому, — сказав той, хто тягнув звуки, — я б радів, цим би я скористався. Війна, що ніяк не скінчиться, запевняю панів, уже всіх дістала. Військо, простолоуд, а передусім купців та підприємців. Сам факт закінчення війни привітають у всій Імперії з величезною радістю незалежно від того, чим та війна скінчиться. А ви ж, панове, як командири армій, вплив на результат цієї війни маєте, скажімо так, на відстані руки. Що може бути легшого, аніж у разі перемоги, що увінчає збройний конфлікт, отримати лавровий вінок? А в разі поразки виступити мужами-рятівниками, речниками перемовин, що кладуть край кровопролиттю?

— Правда, — сказав за мить скреготливий. — Великим Сонцем клянуся, то правда. Слушно ви говорите, пане Льоварден.

— Емгир, — сказав бас, — накинув собі петлю на горлянку, посилаючи вас на фронт.

— Емгир, — промовив екзальтований, — усе ще живий, мосьпанство князі. Живе й добре почувується. Станете ділити шкіру невбитого ведмедя.

— Ні, — промовив бас. — Ведмедя ми спочатку вб'ємо.

Мовчання тривало довго.

— Отже, замах. Смерть.

— Смерть.

— Смерть!

— Смерть. Це єдине рішення. Емгир має прибічників, поки залишається живим. Як Емгир помре, нас підтримають усі. Стане на наш бік аристократія, бо аристократія — то ми, а сила аристократії — в її солідарності. Стане на наш бік значна частина війська, особливо та частина офіцерського корпусу, яка пам'ятає Емгирові чистки після содденської поразки. І стане на наш бік народ...

— Бо народ темний, дурний і ним легко маніпулювати, — закінчив, висякавшись, Скеллен. — Досить крикнути «Урра!», виглосити промову зі сходів сенату, відчинити в'язниці й знизити податки.

— Ви маєте абсолютну рацію, графе, — сказав той, що тягнув звуки. — Тепер я знаю, чому ви так дерете горло за ту демократію.

— Попереджаю, — проскреготів той, кого називали Йоахімом, — що так ото гладенько воно нам не піде, панове. Увесь наш план спирається на те, що Емгир помре. А не можна заплющувати очі на той факт, що в Емгира багато поплічників, він має корпуси внутрішніх військ, він має фанатичну гвардію. Нелегко буде прорубватися крізь бригаду «Імпера», а вона — не тіште себе надіями — буде боронитися до останнього.

— І тут, — заявив Стефан Скеллен, — пропонує нам свою допомогу Вільгефорц. Нам не доведеться вести облогу палацу чи пробиватися крізь «Імперу». Справу вирішить один убивця, що матиме магічний захист. Так, як воно сталося в Третогорі, перед ребелією магів на Танедді.

— Король Радовід Реданський.

— Саме так.

— У Вільгефорца є такий убивця?

— Є. Щоб довести ступінь нашої довіри, панове, я скажу вам, хто то. Чародійка Йеннефер, яку ми тримаємо у в'язниці.

— У в'язниці? Я чув, що Йеннефер — то спільниця Вільгефорца.

— Вона його в'язень. Зачарована й загіпнотизована, запрограмована, наче голем, вона здійснить замах, після чого покінчить життя самогубством.

— Не дуже мені подобається якась там зачарована відьма, — сказав той, який тягнув звуки, а невдоволення призвело до того, що розтягувати їх він почав іще сильніше. — Кращим був би якийсь герой, полум'яний ідейний месник...

— Месниця, — обірвав його Скеллен. — Пасує те, наче на неї шите, пане Льоварден. Йеннефер буде мститися за кривди, якими тиран її принижував. Емгир переслідував і довів до смерті її вихованку, невинну дитинку. Той жорстокий самовладець, той збоченець, замість дбати про Імперію й народ, переслідував і катував дітей. За те дістала його рука помсти...

— Як на мене, — заявив басом Ардаль еп Даги, — то дуже добре.

— Як на мене, також, — проскреготів Йоахім де Ветт.

— Чудово! — крикнув екзальтовано граф Бройн. — За гвалт чужих дружин тирана та збоченця дістала рука помсти. Чудово!

— Одна тільки річ, — протягнув звуки Льоварден. — Аби довести довіру, пане Скеллен, прошу нам розповісти про актуальне місцезнаходження пана Вільгефорца.

— Панове, я... Мені не можна...

— Це буде гарантія. Запорука щирості й відданості справі.

— Не бійся зради, Скеллен, — додав еп Даги. — Ніхто з присутніх тут не зрадить. То парадокс. За інших обставин, може, і знайшовся б між нами такий, хто схотів би купити життя, зрадивши інших. Але всі тут знають аж занадто добре, що зрадою вони не купили б нічого. Емгир вар Емрейс не пробаचाє. Не вміє пробачати. Замість серця він має шматок льоду. І саме тому він помре.

Стефан Скеллен більше не вагався.

— Ну добре, — сказав. — Нехай воно й буде запорукою щирості. Вільгефорц ховається...

* * *

Відьмак, який сидів біля країв труб, аж до болю стиснув кулаки. Напружив слух. І пам'ять.

* * *

Сумніви відьмака стосовно амулета Фрінгілли були марними й розвіялися миттєво. Коли він увійшов до великої каверни й наблизився до кам'яного місточка над чорною безоднею, медальйон зашарпався й затремтів на шиї вже не як горобець, а як великий і сильний птах. Наприклад, гайворон.

Геральт завмер. Заспокоїв амулет. Не робив ані найменшого руху, аби слух його не збивав ні шелест, ні навіть голосне дихання. Він чекав. Знав, що по той бік прірви, за місточком, було щось, що зачіалося в темряві. Не виключав, що те щось могло ховатися також і за його плечима, а міст мав стати пасткою. Не мав він наміру дати себе в неї заманити. Чекав. І дочекався.

— Вітаю, відьмаче, — почув він. — Ми на тебе чекали.

Голос у темряві звучав дивно. Але Геральт уже чув такі голоси, знав їх. Голоси істот, що не звикли розумітися за допомогою мови. Уміючи користуватися апаратом легенів, діафрагми, трахеї й гортані, створіння ті не повністю контролювали апарат артикуляційний, навіть коли їхні губи, піднебіння та язик мали будову цілком подібну до людської.

Слова, які промовляла така істота, крім того, що були дивно артикульовані й інтоновані, сповнювалися звуків, чужих для людського вуха: від твердих і гидко клацаючих до тих, що сичали й були слизько-м'якими.

— Чекали ми тут на тебе, — повторив голос. — Знали ми, що ти прийдеш, якщо заманити тебе плітками. Що ти залізеш сюди, під землю, аби вистежувати, переслідувати й убивати. Але ти вже не вийдеш звідси. Не побачиш уже сонця, яке так полюбляв.

— Покажися.

У темряві за мостом щось ворухнулося. Темрява в одному місці начебто згустіла й набула більш-менш людських форм. Створіння, здавалося, ані на мить не залишається в тій самій позі й на тому самому місці, змінює їх за допомогою швидких, нервових, нескоординованих рухів. Відьмак уже бачив таких істот.

— Корред, — промовив холодно. — Я міг сподіватися тут на когось подібного до тебе. Аж дивно, що я не зустрів тебе раніше.

— Отакої, прошу, — у голосі рухливого створіння звучала на-смішка. — У темряві, а впізнав. А отого впізнав? А отого? А отого?

З темряви безшелесно, наче духи, випірнули три інші створіння. Одне, що чаїлося за спиною корреда, за формою й загальним виглядом також було гуманоїдом, але нижчим, більш згорбленим і більш мавпоподібним. Геральт знав, що то кіллмуліс.

Ще дві потвори, як він слушно підозрював, ховалися перед містком, готові відрізати йому відступ, якби він зійшов на місток. Перша, яка була зліва, закрипіла кігтями, наче величезний павук, завмерла, перебираючи численними ногами. Був то при-шкірник. Останнє створіння, що трохи нагадувало канделябр, вигулькнуло, здавалося, прямо з потрісканої сланцевої стіни. Що воно таке, Геральт відгадати не зумів. У жодній із відьмачих книг про такого монстра не розказували.

— Я не хочу сварки, — сказав він, трохи розраховуючи на той факт, що створіння почали з розмови замість того, щоб просто стрибнути в темряві йому на карк. — Я не хочу з вами сварки. Але якщо до чогось дійде, стану боронитися.

— Це ми врахували, — шиплячим голосом промовив корред. — Тому ми тут учотирьох. Тому ми тебе сюди заманили. Ти отруїв нам життя, клятий відьмаче. Найкращі печери в тій частині світу, чудові місця для зимування, а ми тут зимуємо чи не від початку історії. А тепер ти приліз сюди полювати, мерзотнику. Переслідувати нас, іти по сліду, убивати за гроші. Із цим покінчено. Як і з тобою.

— Послухай, корреде...

— Увічливіше, — ревноло створіння. — Я не терплю хамства.

— То як мені до тебе...

— Пане Швайтцер.

— Тоді, пане Швайтцер, — продовжив Геральт позірно слухняно й покійно, — буде воно ось як. Увійшов я сюди, не стану приховувати, як відьмак, із відьмачим завданням. Пропоную обійти ту справу мовчанням. Але в цих підземеллях сталося дещо, що діаметрально змінило ситуацію. Я довідався дещо страшенно важливе для себе. Щось, що може змінити все моє життя.

— І що з усього того має впливати?

— Я мушу, — Геральт був взірцем спокою й терпіння, — зараз же вийти на поверхню, зараз же, ні хвилини не гаючи, і рушити в дальню дорогу. Дорогу, яка може виявитися дорогою без повернення. Я сумніваюся, чи колись повернуся в цей край...

— Отаким чином ти хочеш купити собі життя? — засичав пан Швайццер. — Нічого не вийде. Твої благання марні. Ти в нас у пастці, і ми тебе з неї не випустимо. Уб'ємо тебе з думкою не тільки про себе, а й про інших наших побратимів. За — так оце скажу — нашу й вашу свободу.

— Я не тільки не повернуся в цей край, — терпляче продовжив Геральт, — але взагалі облишу діяльність відьмака. Ніколи вже не заб'ю жодного з вас...

— Брешеш! Брешеш зі страху!

— Але, — Геральт і цього разу не дав себе перервати, — дуже мушу, як уже сказав, звідси вийти. Тож ви маєте на вибір два варіанти. Перший: повірите в мою щирість, і я звідси вийду. Другий: я вийду звідси по ваших трупах.

— Третя, — виплюнув корред, — ти сам станеш трупом.

Відьмак із коротким сичанням видобув меч із піхов на спині.

— Не єдиним, — сказав спокійно. — З певністю не єдиним, пане Швайццер.

Корред якийсь час мовчав. Кіллмуліс тримався в нього за спиною, розгойдувався й покашлював. Пришкірник згинав і випростовував ноги. Канделябр змінював форму. Тепер виглядав, наче кривобока ялинка з величенькими фосфоресцентними очима.

— Дай нам доказ, — сказав нарешті корред, — твоєї щирості й доброї волі.

— Який?

— Твій меч. Стверджуєш, що перестанеш бути відьмаком. Відьмак — то його меч. Кинь його в прірву. Або зламай. Тоді ми дозволимо тобі вийти.

Геральт мить стояв нерухомо в тиші, у якій було чутно капання води зі стелі й стін. Потім повільно, не поспішаючи, увіткнув — вертикально й глибоко — меч у тріщину скелі. І зламав клинок

сильним ударом чобота. Той тріснув зі стогоном, відлуння від якого пройшло по всій печері.

Вода крапала зі стін, стікала по ним, наче сльози.

— Не можу повірити, — сказав поволі корред. — Не можу повірити, що хтось може виявитися таким дурним.

Кинулися на нього всі миттю без крику, наказу чи команди. Першим гнав через місток пан Швайтцер із виставленими кігтями й вишкіреними іклами, яких не засоромився б і вовк.

Геральт дозволив йому наблизитися, після чого крутнувся в стегнах і втяв, розваливши йому нижню щелепу й горло. Наступної миті був уже на місточку, ударом на відліг розпанахав кіллмуліса. Зіщулився й припав до скелі саме вчасно, щоб канделябр, стрибнувши, пролетів над ним, ледь зачепивши куртку кігтями. Відьмак відскочив від пришкірника, від його тонких лап, що крутилися, наче крила вітряка. Удар однієї з лап дістав його в голову, Геральт затанцював, ухилиючись й оточуючи себе широким круговим ударом. Пришкірник підскочив до нього знову, але схибив. Ударив у бар'єр і розбив його, полетівши в прірву разом із градом каміння. До того часу не видав навіть звуку, але як падав, то завив. Виття затихало довго.

Атакували його з двох боків. З одного — кіллмуліс, який, хоча й був поранений, зумів устати. Відьмак скочив на балюстраду мостика, відчуваючи, як під чобітьми хилитається, зсуваючись, каміння, і як тремтить увесь міст. Балансуючи, він опинився подалі від кігтистих лап канделябра й за спиною кіллмуліса. Шії в кіллмуліса не було, тому Геральт тяв його в скроню. Але череп потвори був наче із заліза, довелося його рубанути вдруге. Витратив він при тому трохи більше, ніж потрібно, часу.

Отримав у голову, біль блиснув під черепом і в очах. Він крутнувся, оточуючи себе широким блоком, і, відчуваючи, як швиденько тече з-під волосся кров, намагався зрозуміти, що саме сталося. Дивом уникнувши другого удару кігтів, зрозумів. Канделябр змінив форму й зараз атакував неймовірно подовженими лаписьками.

Це мало свій слабкий бік. А саме — зміщений центр ваги й рівноваги. Відьмак пірнув під лапи, скорочуючи дистанцію. Канделябр,

бачачи, що може статися, упав, наче кіт, на спину, виставляючи задні лапи, настільки ж кігтісті, як і передні. Геральт проскочив над ними, рубнувши в стрибку. Відчував, як клинок тне тіло. Кругнувся, розвернувся, втяв іще раз, припавши на коліно. Створіння закричало й різко подало вперед голову, дико клацнувши зуби-ськами перед грудьми Геральта. Великі очі світилися в темряві. Геральт відкинув його сильним ударом оголів'я меча, рубонув зблизька, знісши половину черепа. Навіть без тієї половини це дивне створіння, що не фігурувало в жодній із відьмачих книг, клацало зубами ще скількись там секунд. Потім померло зі страшним, майже людським зітханням.

Корред, що лежав у калюжі крові, конвульсивно тремтів.

Відьмак став над ним.

— Не могу повірити, — сказав, — що хтось міг бути настільки дурним, щоб купитися на таку просту ілюзію, як та, із ламанням меча.

Не був упевненим, чи настільки корред притомний, щоб його розуміти. Але, узагалі-то, було йому все рівно.

— Я застерігав, — сказав Геральт, витираючи кров, що лилася в нього по щоках. — Попереджав, що мушу звідси вийти.

Пан Швайтцер сильно сіпнувся, загарчав, засвистів та заскреготів. Потім затих і став нерухомим.

Вода скрапувала зі стелі й стін.

* * *

— Ти задоволений, Регісе?

— Тепер так.

— Тоді, — відьмак устав, — ну ж бо, біжи та пакуйся. І швидше.

— Це багато часу не займе. *Omnia mea tecum porto*¹.

— Що?

— Маю невеличкий багаж.

— Тим краще. За півгодини за містом.

— Буду там.

---

¹ Усе своє ношу із собою (лат.).

* * *

Він її недооцінив. Підстерегла його. Сам був винен. Замість того, щоб поспішати, міг заїхати на зади палацу й залишити Плітку в більшій стайні, тій, для мандрівних рицарів, персоналу й слуг, у якій коней тримала й уся його дружина. Не зробив того, у поспіху й за звичкою скориставшись княжою стайнею. А міг би здогадатися, що в княжій стайні знайдеться хтось, хто донесе.

Вона ходила від загороди до загороди, кóпаючи соломку. Мала на собі коротеньку шубку з рисі, білу атласну блузку, чорну спідницю для кінної їзди й високі чоботи. Коні форкали, відчуваючи злість, якою вона пашіла.

— Отакої, — побачивши його, сказала, вигинаючи шпіврутен, який тримала в руці. — Утікаємо, значить! Без прощання. Бо лист, який, напевне, лежить на столі, це не прощання. Не після того, що нас поєднувало. Як я здогадуюся, учинки твої пояснюються й виправдовуються надзвичайно серйозними аргументами.

— Пояснюються й виправдовуються. Вибач, Фрінгілло.

— Вибач, Фрінгілло, — повторила вона, люто кривлячи губи. — Як же воно коротко, як же воно скупко, як же безпретензійно, із яким ощадливим стилем. Листа, якого ти для мене залишив, — голову дам на відсіч, — зредаговано, мабуть, настільки ж досконало. Без надмірного марнотратства, якщо йдеться про чорнила.

— Я мушу їхати, — вичавив він. — Ти здогадуєшся чому. І заради кого. Вибач мене, прошу. Я мав намір поїхати тихенько й без шуму, бо... Не хотів, щоб ти намагалася поїхати з нами.

— Те побоювання було марним, — процідила вона, згинаючи шпіврутен у кільце. — Я б не поїхала із тобою, навіть якби ти просив про те, лежачи біля моїх ніг. О ні, відьмаче. Їдь сам, сам загинь, сам замерзни на перевалах. Я не маю щодо Цірі жодних зобов'язань. А щодо тебе? Чи ти знаєш, скільки тих, хто благав про те, що ти мав? І що ти зараз презирливо відкидаєш, пожбуривши в куток?

— Я ніколи тебе не забуду.

— Ох, — прошипіла вона. — Ти навіть не здогадуєшся, яку я маю охоту зробити так, аби й насправді так сталося. Якщо не за допомогою магії, то за допомогою цієї палиці!

— Ти цього не зробиш.

— Ти правий, не зроблю. Не зуміла б. Стану поводитися, як покинута коханка, та, яка вже набридла. Класично. Відйду з високо піднятою головою. З гідністю й гордістю. Ковтаючи сльози. Потім стану хлипати в подушку. А потім кинуся в обійми іншого.

Під кінець вона майже кричала.

Він не сказав нічого. Фрінгілла також замовкла.

— Геральте, — сказала нарешті зовсім іншим голосом. — Залишись зі мною. Здається мені, що я тебе кохаю, — сказала вона, побачивши, що він зволікає з відповіддю. — Залишись зі мною. Прошу тебе про це. Ніколи я нікого не просила й не думаю, що колись попрошу. Тебе прошу.

— Фрінгілло, — відповів він за мить. — Ти жінка, про яку можна лише мріяти. Моя й тільки моя провина, що в мене не натура мрійника.

— Ти, — сказала вона, трохи помовчавши, — наче рибацький гачок, який, уже коли увіткнеться, вирвати можна тільки з кров'ю й м'ясом. Що ж, я сама винна, знала, що роблю, граючи в ту небезпечну забавку. На щастя, я також знаю, як упоратися з наслідками. Маю в цьому випадку переваги порівняно з рештою бабського племені.

Він не став коментувати.

— Принаймні, — додала вона, — зламане серце, хоча й сильно болить, куди сильніше від зламаної руки, заростає воно набагато, набагато швидше.

Він не прокоментував і цього разу. Фрінгілла придивлялася до синців на його обличчі.

— Як мій амулет? Добре діє?

— Він просто чудовий. Дякую тобі.

Вона кивнула.

— Куди ти їдеш? — запитала зовсім іншим голосом і тоном. — Що саме ти довідався? Знаєш місце, де ховається Вільгефорц, правильно?

— Правильно. Не проси мене, аби я сказав тобі, де воно. Не скажу.

— Я куплю ту інформацію. Щось за щось.

— Ах, так?

— У мене є інформація, — сказала вона, — яка є цінною. А для тебе й узагалі безцінною. Я продам її тобі в обмін на...

— На спокій сумління, — закінчив він, дивлячись їй в очі. — На довіру, якою я тебе одарив. Тут щойно була розмова про кохання. А зараз ми починаємо говорити про торгівлю?

Вона мовчала довго. Тоді різко й сильно хльоснула себе по халяві шпіцрутеном.

— Йеннефер, — промовила швидко, — та, іменем якої ти кілька разів називав мене вночі в мить екстазу, ніколи не зраджувала ні тебе, ні Цірі. Ніколи вона не була спільницею Вільгефорца. Аби врятувати Ціріллу, вона безстрашно пішла не бувалий ризик. Програла, потрапила в лапи Вільгефорца. До спроб сканування, які відбулися восени минулого року, її, схоже, змусили тортурами. Чи жива вона — невідомо. Більше я нічого не знаю. Присягаюся.

— Дякую тобі, Фрінгілло.

— Ідь.

— Я тобі довіряю, — сказав він, не відходячи. — І я ніколи не забуду того, що між нами було. Я не залишуся з тобою, але, мабуть, я теж тебе кохав... У свій спосіб. Прошу, щоб те, про що я скажу тобі за мить, ти зберегла в найглибшій таємниці. Криївка Вільгефорца розташована...

— Зачекай, — перервала вона його. — Скажеш те мені пізніше, пізніше відкриєш те мені. Зараз, перш ніж ти поїдеш, попрощайся зі мною. Так, як мав би попрощатися. Попрощайся зі мною так, як я того прагну.

Вона зняла хутро з рисі, кинула його на купу соломи. Різким рухом роздерла блузку, під якою не мала нічого. Упала на хутро, потягнувши Геральта за собою, на себе. Він схопив її за потилицю, підтягнув спідницю, раптом зрозумів, що на те, аби знімати рукавички часу вже не буде. На щастя, Фрінгілла рукавичок не носила. Як і трусиків. На ще більше щастя, не носила вона також й острог, бо за мить підбори її їзових чобіт були буквально всюди, а якби носила остроги, то страшно подумати, що могло б статися.

Коли вона крикнула, він її поцілував. Здушив крик.

Коні, відчуючи їхню несамовиту пристрась, іржали, тупали, билися об перегородки так, що аж пил і сіно сипалися зі стріхи.

* * *

— Цитадель Рис-Рун у Назаїрі, над озером Мюрдах, — закінчила триумфально Фрінгілла Віго. — Там розташована криївка Вільгефорца. Це я зуміла витягнути з відьмака до того, як він поїхав. Маємо досить часу, аби його випередити. Він у будь-якому разі не зуміє дістатися туди раніше квітня.

Дев'ять жінок, які зібралися в колонній залі замку Монтекальво, покивали головами, обдаровуючи Фрінгіллу поглядами, сповненими визнання.

— Рис-Рун, — повторила Філіппа Ейльгарт, шкірячи зуби в хижій усмішці й граючись прип'ятою до сукні сардоніксовою камеєю. — Рис-Рун у Назаїрі. Ну, то до скоро побачення, пане Вільгефорце... До скорого побачення!

— Коли відьмак туди добереться, — сичала Кейра Мец, — то знайде руїни, що навіть уже не смердітимуть гаром.

— І навіть трупом не смердітиме, — усміхнулася чарівно Сабріна Глевіссіг.

— Браво, панно Віго, — кивнула Шеала де Танкарвіль, похваливши її жестом, якого Фрінгілла ніколи б не сподівалася від владної чародійки. — Досконала робота.

Фрінгілла схилила голову.

— Браво, — повторила Шеала. — Більше трьох місяців у Туссани... Але таки було варто.

Фрінгілла Віго окинула поглядом чародійок, які сиділи за столом. Шеалу, Філіппу, Сабріну Глевіссіг. Кейру Мец, Маргариту Ло-Антіль і Трісс Мерігольд. Франческу Фіндабайр й Іду Емен, очі яких, обведені сильним ельфійським макіяжем, абсолютно нічого не виражали. Ассіре вар Анагід, чії очі виражали занепокоєння й турботу.

— Варто було, — визнала вона.

Абсолютно щиро.

* * *

Небо з темно-синього поступово ставало чорним. Льодовитий вихор дув поміж виноградниками. Геральт застібнув вовчий плащ й обкрутив шию вовняним шарфом. Почувався пречудово. Зайняття коханням, як завжди, підносило його на вершину сил фізичних, психічних і моральних, стирало слід будь-яких сумнівів, а розум робило ясным і жвавим. Він шкодував лише, що на тривалий час буде позбавлений цієї чудової панацеї.

Голос Рейнара де Буа-Френа вирвав його із задуми.

— Погана погода йде, — сказав мандрівний рицар, дивлячись на схід, звідки налітав вітер. — Поспішайте. Якщо з тим вітром прийде сніг, якщо підловить вас на перевалі Мальхойр, опинитеся в пастці. А тоді моліться всім богам, у яких віруєте, яких знаєте й про яких чули, про відлигу.

— Розуміємо.

— Перші кілька днів буде вас вести Сансретур, тримайтеся тоді річки. Пройдете траперську факторію, доберетеся до місця, де в Сансретур впадає права притока. Не забудьте: права. Її течія вкаже вам дорогу на перевал Мальхойр. Коли ж ви з божої волі подолаєте Мальхойр, то не дуже тіштеся, перед вами ще будуть перевали Санмерсі й Мортблан. Коли подолаєте й ці два, з'їдете в долину Саддуф. У Саддуфі теплий мікроклімат, майже як у Туссані. Якби не бідний ґрунт, садили б і там лозу...

Обірвав себе, знітившись під звинувачувальними поглядами.

— Добре, — відкашлявся. — До справи. Біля входу до Саддуфу лежить містечко Каравіста. Мешкає там мій кузен Гай де Буа-Френ. Провідайте його та пошліться на мене. Якщо виявиться, що кузен помер чи геть здурів, то пам'ятайте, що напрямок вашої дальшої дороги — то рівнина Маг Дейра, долина річки Сильт. Далі, Геральте, рухайтесь вже згідно з мапами, які ти намалював собі в міського картографа. І якщо вже ми про картографа, то я не дуже розумію, навіщо ти випитував його про якісь там замки...

— Про те, Рейнаре, забудь. Нічого такого не було. Ти нічого не чув і нічого не бачив. Хоча б тебе на тортури брали. Ти розумієш?

— Розумію.

— Вершник, — попередив Кагір, заспокоюючи жеребчика, що танцював під вуздою. — З боку палацу до нас чвалом жене вершник.

— Якщо один, — вишкірилася Ангулема, погладжуючи сокирку біля сідла, — то немає проблем.

Вершником виявився Любисток, який гнав, скільки було в коні сил. На диво, конем тим був Пегас, мерин поета, який скакати не любив і не звик.

— Ну, — сказав трубадур, дихаючи так, начебто то він ніс мерина, а не мерин його. — Ну, встиг я. Боявся, що вас не перехоплю.

— Тільки не кажи, що ти все ж їдеш із нами.

— Ні, Геральте, — опустил голову Любисток. — Не їду. Залишаюся тут, у Туссані, із Ласкою. Чи то з Анарієттою. Але ж не міг я з вами не попрощатися. Не побажати щасливої дороги.

— Подякуй за все княгині. І вибачся, що ми так швидко й без прощання. Яюсь уже витлумач.

— Ну, ви принесли рицарську клятву — того буде досить. Будьхто в Туссані, включно з Ласкою, щось таке зрозуміє. А тут ось... Тримайте. Хай то буде моїм внеском.

— Любистку, — Геральт узяв у поета важезний кошіль, — через відсутність грошей ми не потерпаємо. Не треба...

— Хай то буде мій внесок, — повторив трубадур. — Грошва завжди згодиться. Окрім того, вона не моя, я взяв дукати з особистої скринечки Ласки. Що так дивитесь? Жінкам гроші не потрібні. Бо навіщо вони їм? Не п'ють, у кості не грають, а жінками ж, хай йому грець, вони й самі є. Ну, бувайте! Їдьте, бо я розхляпаюся. А після всього ви зобов'язані завернути в Туссан і все мені розповісти. І я хочу обійняти Цірі. Обіцяєш, Геральте?

— Обіцяю.

— Ну то бувайте.

— Зачекай, — Геральт розвернув коня, під'їхав ближче до Пегаса, непомітно витягнув з-за пазухи листа. — Постарайся, аби лист дійшов...

— До Фрінгілли Віго?

— Ні. До Дійкстри.

— Це ти що, Геральте? І як я те, по-твоєму, маю зробити?

— Знайди спосіб. Я знаю, що ти зумієш. А тепер бувай. Дай пику, старий дурню.

— Дай пику, друже. Буду вас виглядати.

Вони дивилися вслід Любисткові, як той рисить у бік Боклера. Небо темнішало.

— Рейнаре! — Відьмак розвернувся в сідлі. — Їдьмо з нами!

— Ні, Геральте, — відповів за хвилину роздумів Рейнар де Буа-Френ. — Я мандрівний. Але не мандрьохнутий.

* * *

У великій колонній залі замку Монтекальво панувало незвичайне піднесення. Невеличке світло, що тут зазвичай сяяло, нині замінили молочним сяйвом великого магічного екрану. Картинка на екрані мерехтіла, миготіла, щезала, підтримуючи піднесення та напруження.

— Ха, — сказала Філіппа Ейльгарт, хижо усміхаючись. — Шкода, що я не можу там бути. Трохи дії пішло б мені на користь. І трохи адреналіну.

Шеала де Танкарвіль уїдливо глянула на неї, нічого не сказавши. Франческа Фіндабайр та Іда Емен стабілізували закляттями картинку, збільшили її так, що та зайняла всю стіну. Стало чітко видно чорні верхівки гір на тлі темно-синього неба, зірки, що віддзеркалюються від поверхні озера, темну й незграбну брилу замку.

— Я все ще не впевнена, — відізвалася Шеала, — чи не було помилкою віддати командування ударною групою Сабріні й молодій Мец. Кейрі поламано на Танедді ребра, вона може захотіти помститися. А Сабріна... Що ж, їй аж занадто до вподоби дії та адреналін. Чи не так, Філіппо?

— Ми вже про те розмовляли, — відрізала Філіппа, а голос мала кислий, наче сливовий маринад. — Вирішили те, що треба було вирішити. Ніхто не загине без необхідності. Група Сабріні й Кейри увійде до Рис-Руна непомітно, наче миші, навшпиньки, тихесенько. Вільгефорца візьмуть живцем, без подряпини навіть, без жодного синця. Ми про те домовилися. Хоча я й надалі вважаю,

що треба було б дати приклад. Щоб ті, хто там, у замку, переживе цю ніч, до кінця життя прокидалися з криком, як їм та ніч наснитися.

— Помста, — сухо сказала чародійка з Ковіру, — є насолодою для розумів слабих, пересічних та дріб'язкових.

— Може, і так, — погодилася з удавано байдужою посмішкою Філіппа. — Але через те не перестає бути насолодою.

— Облишмо те, — Маргарита Ло-Антіль підняла бокал ігристого вина. — Пропоную випити за здоров'я пані Фрінгілли Віго, завдяки старанням якої криївку Вільгефорца було розкрито. Насправді, пані Фрінгілло, добра, зразкова робота.

Фрінгілла вклонилася, відповідаючи на поздоровлення. У чорних очах Філіппи помітила щось на зразок насмішки, у лазуровому погляді Трісс Мерігольд була нелюбов. Усмішок Франчески й Шеали розшифрувати вона не могла.

— Починають, — сказала Ассіре вар Анагід, вказуючи на вичаровану картинку.

Вони всілися зручніше. Аби краще бачити, Філіппа закляттям пригасила вогні.

Бачили, як від скель відриваються швидкі чорні форми, безшеслесні й стрімкі, наче нетопирі. Як у поземному польоті спадають на стіни та машікули замку Рис-Рун.

— Певно, уже століття, — пробурмотіла Філіппа, — не мала я мітли між ногами. Скоро вже забуду, як воно — літати.

Шеала, вдивляючись у картинку, стишила її нетерплячим сичанням.

У вікнах чорного комплексу фортеці коротко зблиснув вогонь. Раз, другий, третій. Вони знали, що то було. Зачинені на скоби та засуви двері розліталися на шматки під ударами кульових блискавок.

— Вони всередині, — відізвалася тихо Ассіре вар Анагід, єдина, що спостерігала за подіями не на стінці, а вдивляючись у кришталеву кулю, що лежала на столі. — Ударна група всередині. Але щось не так. Не так, як має бути...

Фрінгілла відчула, як кров від серця відходить їй до черева. Вона вже знала, що не так, як має бути.

— Пані Глевіссіг, — відрепортувала знову Ассіре, — відкриває безпосередній зв'язок.

Простір поміж колонами залу раптом засяяв, в овалі, що там матеріалізувався, вони побачили Сабріну Глевіссіг у чоловічому одязі, із волоссям, перев'язаним через лоб шифоновим шарфом, з обличчям, розмальованим чорними смугами маскувальної фарби. За спиною чародійки було помітно брудні кам'яні стіни, на них — залишки шмаття, що колись було гобеленами.

Сабріна простягнула в їхній бік долоню в рукавичці, з неї звисали довгі пасма павутиння.

— Тільки оцього, — сказала вона, різко жестикулюючи, — оцього тут повно! Тільки цього! Най йому зараза, що за дурня... Що за компрометація...

— Чіткіше, Сабріно!

— Що чіткіше? — крикнула кедвенська магічка. — Про що тут можна чіткіше? Не бачите? Це замок Рис-Рун! Він пустий! Пустий і брудний! То проклята пуста руїна! Немає тут нічого! Нічого!

З-за спини Сабріни вигулькнула Кейра Мец, яка з маскувальним обличчям виглядала наче демон із пекла.

— У цьому замку, — спокійно підтвердила, — немає й не було нікого. Десь років п'ятдесят. Якихось років п'ятдесят не було тут ані живої душі, якщо не рахувати павуків, щурів і нетопирів. Ми десантувалися не в тому місці.

— Ви дослідили, чи то не ілюзія?

— Ти, Філіппо, хіба за дітей нас вважаєш.

— Слухайте обидві, — Філіппа Ейльгарт нервово причесала волосся пальцями. — Найманкам та адепткам скажіть, що то були навчання. Заплатіть їм і повертайтеся. Повертайтеся відразу. З доброю міною, чуєте? Робіть добру міну!

Овал комунікатора згас. Залишилася тільки картинка на настінному екрані.

Замок Рис-Рун на тлі чорного, миготливого від зірок неба. І озеро, в якому ті зірки відображалися.

Фрінгілла Віго дивилася в стіл. Відчувала, як кров, пульсуючи, ось-ось розірве їй щоки.

— Я... насправді, — сказала нарешті, уже не в силах знести мовчання, що запанувало в командній залі замку Монтекальво. — Я... насправді не розумію...

— А я розумію, — сказала Трісс Мерігольд.

— Той замок... — сказала Філіппа, занурившись у думки й зовсім не звертаючи уваги на соратниць. — Той замок... Рис-Рун... Треба буде його знищити. Повністю зруйнувати. А коли про всі ці пригоди почнуть складати легенди й казання, треба буде піддати їх скрупульозній цензурі. Чи пані розуміють, що я маю на увазі?

— Навіть дуже добре, — кивнула мовчазна досі Франческа Фіндабайр. Іда Емен, також мовчазна, дозволила собі майже непомітний кивок.

— Я... — Фрінгілла Віго все ще була приголомшена. — Я насправді не розумію... Як воно могло статися...

— Ох, — сказала після дуже довгого мовчання Шеала де Танкарвіль. — Це нічого, панно Віго. Ніхто не є досконалим.

Філіппа пирхнула тихенько. Ассіре вар Анагід зітхнула й звела очі до стелі.

— Урешті-решт, — додала Шеала, надуваючи губи, — будь із ким із нас таке ставалося. Кожну з нас, які тут сидять, колись якийсь чоловік ошукав, використав і виставив на посміховисько.

“Ich liebe dich, mich reizt deine schöne Gestalt;
Und bist du nicht willig, so brauch’ ich Gewalt!”
“Mein Vater, mein Vater, jetzt fasst er mich an,
Erkönig hat mir ein Leids getan!”¹

Йоганн Вольфганг Гете

Усе вже колись було, усе вже колись сталося. І все вже колись
виявилось описаним.

Висогота з Корво

---

¹ Цитата з вірша «Лісовий цар» Й. В. Гете. У перекладі Б. Грінченка та строфа звучить так:
«Мене, хлопче, вабить урода твоя:
Чи хочеш — не хочеш, візьму тебе я!»
— Ой, тату, вже близько!.. Він нас дожене!
Він давить, він душить, він тягне мене!

Полудень зійшов на ліс спекою та духотою, а ще донедавна темна, наче жадеїт, поверхня озера запалала золотом, блиснула іскрами. Цірі довелося прикрити очі долонею: відбите від води сяйво сліпило, пульсувало болем у зіницях і скронях.

Вона проїхала крізь прибережні зарості, загнала Кельпі в озеро так глибоко, щоб вода дійшла до колін кобили. Вода була настільки прозорою, що в тіні, яку відкидала конячка, Цірі й з висоти сідла могла бачити кольорову мозаїку дна, беззубок і перисті, хвилясті водорості. Бачила вона малого рачка, що з гідністю крокував серед камінців.

Кельпі заіржала. Цірі шарпнула вуздечку, виїхала на мілину, але не на самий берег, бо той був піщаним і висланим камінням, що унеможлиблювало швидку їзду. Вона повела кобилу по самому краю води так, аби та могла йти по твердому дні. І відразу пішла чи не риссю, у якій Кельпі була наче справжня рисачка, навчена не під сідло, а до брички й ландо. Але вона швидко зрозуміла, що рись — надто повільно.

Ударом п'яток і криком Цірі змусила кобилу перейти у чвал. Гнали серед бризок води, що сяяли навколо й блищали на сонці краплями розтопленого срібла.

Вона не сповільнилася, навіть коли побачила вежу. Летіла швидко, настільки швидко, що звичайний кінь уже б помер. Але в диханні Кельпі не чулося навіть найменшого хрипу, а її галоп усе ще залишався вільним і невимушеним.

Вона увірвалася на подвір'я з розгону, у стукоті копит, зупинила кобилу так, що на мить підкови аж заковзали по плитах із протяглим скреготом. Зупинилася впритул до ельфійок, які чекали біля вежі. Перед самим їхнім носом. Відчула задоволення, бо дві з них, зазвичай незворушні й спокійні, зараз мимоволі відступили.

— Не бійтеся, — пирхнула вона. — Не наїду! Хіба що захотіла б.

Ельфійки швидко опанували себе: їхні обличчя знову розгладив спокій, до очей повернулася байдужа самовпевненість.

Цірі зіскочила, навіть, скоріше, злетіла із сідла. У її очах був виклик.

— Bravo, — сказав світловолосий ельф із трикутним обличчям, вийшовши з тіні під аркою. — Красива вистава, Лох'глайт.

Тоді він привітав її так само. Коли вона увійшла до Вежі Ластівки й опинилася серед квітів весни. Але то було давно, і на Цірі такі речі вже цілком перестали справляти якесь враження.

— Я ніяка там не Володарка Озера, — вишкірилася вона. — Я тут в'язень! А ви — наглядачі! І не треба мені соломі підстеляти! Прошу! — кинула повід одній з ельфійок. — Коня треба витерти. Напоїти, як охолоне. І взагалі доглянути!

Світловолосий ельф легенько всміхнувся.

— І дійсно, — сказав, дивлячись, як ельфійки без слова відводять кобилу в стайню. — Ти — скривджений в'язень, а вони — суворі наглядачки. Це ж добре помітно.

— Баш за баш! — Вона вперла руки в боки, задерла ніс і сміливо глянула йому в очі, що були блідо-блакитними, наче аквамарини, і досить лагідні. — Я сприймаю їх так само, як вони ставляться до мене! А в'язниця є в'язницею!

— Ти мене дивуєш, Лох'глайт.

— А ти вважаєш мене дурепою. І навіть не назвався.

— Вибач. Я Креван Еспане еп Каомган Маха. Я, якщо ти знаєш, що це значить, Ен Севхерн.

— Знаю. — Вона глянула зі здивуванням, якого не зуміла вчасно приховати. — Відаючий. Ельфійський чародій.

— Можна це й так назвати. Для зручності я користуюся прізвиськом Аваллак'х, тож можеш саме так до мене звертатися.

— Хто тобі сказав, — набурмосилася Цірі, — що я взагалі маю бажання до тебе звертатися? Знаючий чи ні, ти наглядач, а я...

— В'язень, — закінчив він саркастично. — Ти згадувала. До того ж в'язень, до якого надто жорстко ставляться. Напевне, до поїздок околицями тебе змушують, меч на спині ти носиш як кару, як й оту елегантну й досить багату одежину, що є набагато чистішою й зручнішою за ту, у якій сюди з'явилася. Але попри такі страшні умови, ти не відступаєш. Відповідаєш на завдану образу різкістю. З великою відвагою й запалом б'єш також дзеркала, кожне з яких — витвір мистецтва.

Вона почервоніла. Дуже зла на себе.

— Ох, — сказав він швидко. — Бити їх ти можеш, скільки душі заманеться, урешті-решт, це лише речі, що з того, що виконали їх сімсот років тому? Чи не бажаєш прогулятися зі мною берегом озера?

Вітер, що саме здійснювся, трохи стримав спеку. До того ж великі дерева й сама вежа давали тінь. Вода затоки мала колір мутної зелені, густо пістрявої від листя латаття й всипаної жовтими бутонами самих квітів — виглядала наче справжня лука. Водні курки, крякаючи та сіпаючи червоними дзьобами, роїлися серед листя.

— Те дзеркало... — вичавила Цірі, загрибаючи підбором мокру гальку. — Вибачаюся за нього. Я розгнівалася. Просто розгнівалася.

— Ах.

— Вони мене не сприймають. Ті ельфійки. Коли я до них говорю, удають, що не розуміють. А коли говорять до мене, то навмисно так, щоб не зрозуміла я. Вони мене принижують.

— Ти говориш нашою мовою досконало, — пояснив він спокійно. — Але для тебе це чужа мова. Окрім того, ти користуєшся *hen llinge*, а вони — *ellylon*. Різниця невеличка, але вона є.

— Тебе я розумію. Кожне слово.

— Я, коли з тобою розмовляю, користуюся *hen llinge*. Мовою ельфів твого світу.

— А ти? — розвернулася вона. — З якого ти світу? Я не дитина. Уночі досить просто глянути вверх. Немає жодного сузір'я з тих,

що мені відомі. Цей світ не мій. Моє місце не тут. Я увійшла сюди випадково... І хочу звідси вийти. Поїхати.

Вона нахилилася, підняла камінчик, зробила рух, наче хотіла кинути ним в озеро, у бік качок, але під його поглядом відмовилася від цієї ідеї.

— Як тільки я проїжджаю стайє, — сказала вона, не приховуючи гіркоти, — мене повертає до озера. І я бачу цю вежу. Байдуже, у який бік я їду, куди повертаю — завжди озеро й ця вежа. Завжди. Немає способу, аби від неї віддалитися. А тоді виходить, що це в'язниця. Гірша за льох, за темницю, гірша, ніж камера з ґратами на вікні. І знаєш чому? Бо це більше принижує. *Еллилон* чи ні, але мене злить, коли з мене насміхаються й нехтують. Так-так, не треба робити такі оченята. Ти мною також нехтуєш, також із мене насміхаєшся. І дивуєшся, що я настільки зла?

— Я й справді дивуюся. — Він широко розплющив очі. — Безмірно.

Вона зітхнула, стонула плечима.

— Я увійшла до вежі понад тиждень тому, — сказала вона, намагаючись залишатися спокійною. — Я потрапила до іншого світу. Ти чекав на мене, сидючи й граючи на флейті. Навіть здивувався, що я так довго зволікала з переходом. Звернувся до мене на ім'я, і тільки пізніше почалася та дурня про Володарку Озера. Потім ти зник без слова пояснення, залишивши мене у в'язниці. Називай те, як забажаєш. Я це зву насмішкою й злостивим нехтуванням.

— Сіреаель, це ж тільки вісім днів.

— Ах, — скривилася вона. — Значить, мені пощастило? Бо могло бути вісім тижнів? Чи вісім місяців? Або вісім...

Вона замовкла.

— Далеко, — сказав він тихо, — ти відійшла від Лари Доррен. Загубила своє дитинство, втратила зв'язок зі своєю кров'ю. Нічого дивного, що ті жінки не розуміють тебе, а ти — їх. Ти не тільки говориш, ти й думаєш інакше. Зовсім іншими категоріями. Що таке вісім днів чи вісім тижнів? Час не має значення.

— Добре! — крикнула вона зі злістю. — Згода, я не мудра ельфійка, я дурнувата людина. Час має для мене значення, я рахую

дні — навіть години. І порахувала, що минуло чимало й одних, й інших. Я вже не хочу від вас нічого, обійдуся без пояснень, немає мені діла, чому тут весна, чому тут єдинороги, а вночі на небі видно інші сузір'я. Мене геть не цікавить, звідки ти знаєш моє ім'я і яким чином дізнався, що я тут з'явлюся. Хочу я лише одного. Повернутися до себе. До свого світу. До людей! Таких, які думають так, як я! Тими самими категоріями!

— Ти повернешся до них. Через якийсь час.

— Я хочу зараз! — крикнула вона. — Не через якийсь час! Бо тут той час — вічність! За яким правом ви мене тут ув'язнюєте? Чому я не можу звідси піти? Я увійшла сюди сама! З власної волі! Ви не маєте на мене жодних прав!

— Ти увійшла сюди сама, — підтвердив він спокійно. — Але не з власної волі. Привело тебе сюди призначення, якому ми лише трохи допомогли. Бо на тебе тут довго чекали. Дуже довго. Навіть як на нас.

— Я нічого з того не розумію.

— Ми чекали довго, — не звернув він на неї уваги, — боячись лише одного: чи зумієш ти сюди увійти. Ти зуміла. Підтвердила свою кров, свій родовід. А це значить, що тут, а не серед д'ойне твоє призначення. Ти донька Лари Доррен еп Шіадаль.

— Я донька Паетти! Я навіть не знаю, хто вона така, та твоя Лара!

Він знітився, але дуже легко, майже непомітно.

— Тоді, — сказав, — краще за все буде, якщо я поясню тобі, ким є та моя Лара. Оскільки час підганяє, я б охоче почав це з'ясування дорогою. Але що ж, ти для дурнуватої демонстрації майже загнала кобилу...

— Загнала? Ха! Ти ще не знаєш, скільки та кобила може витримати. І куди я маю вирушити?

— Це, якщо дозволиш, я також поясню дорогою.

* * *

Цірі стримала Кельпі, — та зафоркала, — коли побачила, що безумний галоп ні до чого не призведе й ні на що не згодиться.

Аваллак'х не брехав. Тут, на відкритій території, серед густого вересу, з якого стирчали менгіри, діяла та само сила, що під Тор Сіреаель. Можна було намагатися гнати щосили в будь-якому напрямку, але десь через стайє якась невидима сила призводила до того, що їхала вона по колу.

Цірі поплескала Кельпі по шиї, дивлячись на групку ельфів, що спокійно їхали повз неї. Якусь мить тому, коли Аваллак'х нарешті сказав, чого вони від неї хочуть, Цірі погнала чвалом, аби втекти від них, залишивши їх якнайдалі позаду — їх і ту їхню нахабну пропозицію, що не лізла їй у голову.

А зараз вона знову мала їх попереду. На відстані приблизно стайє.

Аваллак'х не брехав. Утекти неможливо.

Єдине, що було добре в галопі, це те, що він охолодив голову, видув лють. Уже була вона значно спокійніша. Але все ще трусилася від злості.

«Ото я встрягла, — подумала Цірі. — Навіщо я лізла до тої Вежі?»

Здригнулася, згадавши. Пригадала Бонгарта, який їхав до неї по льоду на спіненому сивкові.

Здригнулася ще сильніше. І заспокоїлася.

«Я жива, — подумала вона, розглядаючись. — Це ще не кінець битви. Битву закінчує смерть, будь що інше битву тільки перериває. Навчили мене того в Каер Морені».

Вона підігнула Кельпі, потім, побачивши, що кобила підводить голову, перейшла на рись. Їхала біля ряду менгірів. Трави й верес сягали стремен.

Доволі швидко наздогнала Аваллак'ха й трьох ельфійок. Відаючий, легенько всміхаючись, повів за нею аквамариновими очима, у яких застигло запитання.

— Прошу, Аваллак'ху, — відкашлялася вона. — Скажи мені, що то був жарт.

По його обличчю наче тінь пробігла.

— Я не звик так жартувати, — сказав він. — А якщо ти вважаєш це жартом, я дозволю собі повторити з повною повагою: ми хочемо мати твою дитину, Ластівко, дочко Лари Доррен. Тільки коли ти її народиш, ми дозволимо тобі звідси піти, повернутися до

власного світу. Вибір, звичайно, залишаємо за тобою. Я готовий закластися, що та твоя шалена кавалькада допомогла тобі прийняти рішення. Яке ж воно буде?

— Моя відповідь — «ні», — вимовила вона твердо. — Категоричне й абсолютне «ні». Я не погоджуюся. І все тут.

— Що ж, — стенив він плечима. — Визнаю, я розчарований. Але що ж, це твій вибір.

— Як узагалі можна вимагати щось таке?! — прокричала вона тремтячим голосом. — Як ти взагалі смієш? За яким правом?

Він спокійно глянув на неї. Цірі також відчувала на собі й погляди ельфійок.

— Вважаю, — сказав, — що історію твого роду я розповів тобі в деталях. Здавалося, ти зрозуміла. Тож твоє запитання дивує. Ми маємо право й можемо вимагати, Ластівко. Твій батько, Крегеннан, забрав у нас дитину. Ти нам її віддаси. Сплатиш борг. Видається мені, що це логічно й справедливо.

— Мій батько... Я не пам'ятаю мого батька, але звався він Дані. Не Крегеннан. Я вже тобі говорила!

— А я вже відповідав, що ті кілька смішних людських поколінь не мають для нас значення.

— Але я не хочу! — крикнула Цірі так, що кобила аж затанцювала під нею. — Я не хочу, розумієш? Не хооочу! Мені бридко від думки, що в мене посадять якогось клятого паразита, мене нудить, коли я подумаю, що паразит той стане в мені рости, що...

Вона обірвала себе, побачивши обличчя ельфійок. Два з них виражали неймовірно здивування. Третє — неймовірно ненависть. Аваллак'х зі значенням відкашлявся.

— Поїдьмо, — сказав він прохолодно, — трохи вперед і побесідуємо віч-на-віч. Твої погляди, Ластівко, є трохи радикальнішими, аби виголошувати їх при свідках.

Вона послушалася. Вони довго їхали мовчки.

— Я від вас утечу, — Цірі відізналася першою. — Ви не втримаєте мене тут проти моєї волі. Я втекла з острова Танедд, втекла від Хватів та нільфгардців, втекла від Бонгарта й Пугача. Утечу й від вас. Знайду спосіб і проти ваших чарів.

— Я думав, — відповів він за мить, — що тобі більш важливі друзі. Йеннефер. Геральт.

— Ти про це знаєш? — зітхнула вона здивовано. — Ну так. Справді. Ти ж відаючий! Тоді ти маєш відати, що я думаю саме про них. Там, у моєму світі, вони зараз, цієї миті, у небезпеці. А ви хочете ув'язнити мене тут... Ну, щонайменше на дев'ять місяців. Сам бачиш, вибору я не маю. Розумію, що це для вас важливо, ця дитина, ця Старша Кров, але я не можу. Просто не можу.

Ельф помовчав. Їхали вони настільки близько, що торкалися колінами.

— Вибір, як я й сказав, за тобою. Утім, ти маєш дещо знати, нечесно було б приховувати це від тебе. Звідси неможливо втекти, Ластівко. Тож, якщо ти відмовишся співпрацювати, то залишишся тут назавжди, а друзів своїх і свій світ не побачиш уже ніколи.

— Це огидний шантаж!

— Якщо ж, — не переймався він її криком, — погодишся на те, про що ми просимо, то ми тобі доведемо, що час значення не має.

— Не розумію.

— Час тут тече інакше, ніж там. Якщо ти нам допоможеш, ми відповімо взаємністю. Зробимо так, що ти повернеш собі ті хвилини, що проведеш серед нас. Серед Народу Вільх.

Вона мовчала, втупивши очі в гриву Кельпі. «Грати у зволікання, — подумала. — Як говорив Весемір із Каер Морену: коли мають тебе вішати, попроси склянку води. Ніколи не знаєш, що станеться перед тим, як тобі її принесуть...»

Одна з ельфійок раптом крикнула, свиснула.

Кінь Аваллак'ха заіржав, задріботів ногами на місці. Ельф приборкав його, крикнув щось ельфійкам. Цірі побачила, як одна з них витягає зі шкіряного футляра, що висів біля сідла, лук. Вона звелася в стременах, прикрила долонею очі.

— Зберігай спокій! — різко промовив Аваллак'х. Цірі зітхнула.

Десь кроків за двісті від них через верес галопували єдинокорі. Цілий табун, щонайменше тридцять голів.

Цірі перед тим уже бачила єдинокорів: інколи, особливо на світанку, вони підходили до озера під Вежею Ластівки.

Утім, ніколи не дозволяли їй до себе наблизитися. Зникали, немов духи.

Вожаком табуна був величезний жеребець дивної червонуватої масті. Раптом він зупинився, заіржав заклично, став дибки. Танцював на задніх ногах, перебираючи в повітрі копитами, що не зумів би зробити жоден кінь.

Цірі зі здивуванням констатувала, що Аваллак'х і три ельфійки бурмотять, ниють хором якусь дивну монотонну мелодію.

Хто ти така?

Вона трусонула головою.

«Хто ти така?» — знову почулося запитання під її черепом, знову закалатало в скронях. Заспів ельфів раптом піднявся на тон. Рудий єдинокоріг заіржав, іржанням відповів увесь табун. Земля затрусилася, коли вони бігли геть.

Пісня Аваллак'ха й ельфійок урвалася. Цірі побачила, як відаючий крадькома витирає з лоба піт. Ельф скоса глянув на неї, зрозумівши, що вона все бачила.

— Не все тут настільки добре, як виглядає, — сказав сухо. — Не все.

— Ви боїтеся єдинокорів? Але ж вони мудрі та приязні.

Він не відповів.

— Я чула, — не відступала вона, — що ельфи та єдинокорги люблять одне одного.

Він повернув голову.

— Тоді вважай, — промовив холодно, — що те, що ти бачила, це сварка коханців.

Більше запитань вона не ставила.

Мала досить і власних проблем.

* * *

Верхівки пагорбів оздоблювали кромлехи й дольмени. Їхній вигляд нагадував Цірі камінь із-під Елландеру, той, біля якого Йеннефер навчала її, чим є магія. «Але ж давно воно було, — подумала. — Цілі століття тому...»

Одна з ельфійок крикнула знову. Цірі глянула в напрямку, куди вона вказувала. Раніше, ніж зуміла зрозуміти, що табун, який

веде рудий жеребець, повернувся, крикнула й друга ельфійка. Цірі звелася в стременах.

З протилежного боку, з-за пагорба, з'явився другий табун. Єдиноріг, що його вів, був синюватий, плямистий.

Аваллак'х сказав кілька слів. То була непроста для Цірі мова *ellylon*, але вона зрозуміла, тим більше, що ельфійки, як за командою, потягнулися за луками. Аваллак'х обернувся до Цірі, і вона відчула, як у її голові здіймається шум. Був то шум цілком подібний до того, який видає притиснута до вуха морська мушля. Але значно сильніший.

«Не опирайся, — почула вона голос. — Не захищайся. Я мушу скінчити, мушу перенести тебе в інше місце. Тобі загрожує смертельна небезпека».

Звіддала долинув до них свист, протяжний крик. А за мить земля затремтіла під кутими копитами.

З-за пагорба виїхали вершники. Цілий загін.

Коні носили капаризони, на вершниках були шоломи з гребенями, за їхніми спинами віялися в галопі плащі, чия кіноварно-амарантово-кармазинова барва нагадувала заграву пожежі на небі, освітленому сяйвом сонця, що схиляється до горизонту.

Свист, крик. Вершники гнали до них лавою.

Перш ніж вони наблизилися на півстайє, єдинорогів уже не було. Вони зникли в степу, лишивши по собі хмару куряви.

* * *

Командир вершників, чорноволосий ельф, сидів на великому, наче дракон, каро-червоному жеребчику, вдягнутому, як і всі коні загону, у капаризон, вишитий драконячими лусками, до того ж зі справжнім демонічним рогатим букраніоном. Як і всі інші елфи, чорноволосий мав під кіноварно-кармазиновим плащем кольчугу, виконану з неймовірно малих за діаметром кілець, завдяки чому укладалася вона м'яко, наче вовняна тканина.

— Аваллак'ху, — сказав він, відсалютувавши.

— Ередіне.

— Ти винен мені прислугу. Заплатиш, як я забажаю.

— Я сплачу, коли ти забажаєш.

Чорновоłosий зліз із коня. Аваллак'х зліз також, жестом наказавши Цірі зробити те саме. Вони зійшли на пагорб між білими скелями чудернацьких форм, що обросли бересклетом і карликовими кущами квітучого мирту.

Цірі дивилася на них. Були однакового росту, чи то обоє незвично високі. Але обличчя Аваллак'ха було лагідним, а обличчя чорновоłosого нагадувало хижого птаха. «Світлий і темний, — подумала вона. — Добрий і поганий. Світло й морок...»

— Дозволь, Сіреаель, я представлю тобі Ередіна Бреакка Гласа.

— Радий знайомству. — Ельф уклонився, Цірі вклонилася на взаєм не дуже зграбно.

— Звідки ти знав, — запитав Аваллак'х, — що нам щось загрожує?

— Я нічого не знав. — Ельф уважно приглядався до Цірі. — Ми патрулюємо рівнину, бо поширилася чутка, що єдинороги стали неспокійними й знервованими. Невідомо чому. Точніше, тепер уже зрозуміло. Це через неї, ясно.

Аваллак'х не став ані погоджуватися, ані заперечувати. Цірі ж гордовитим поглядом відповіла на погляд чорновоłosого ельфа. Мить вони дивилися одне на одного, і жоден не хотів відводити погляд першим.

— Оце, виходить, і є Старша Кров, — констатував ельф. — Ен Ген Іхер. Спадщина Шіадаль і Лари Доррен? Не дуже хочеться в те вірити. Бо це ж звичайна мала д'ойне. Людська самиця.

Аваллак'х не відізався. Обличчя мав нерухоме й байдуже.

— Припушу, — продовжив чорновоłosий, — що ти не помилився. Та що там, вважатиму це за факт, бо ти, як доносить плітка, не помиляєшся ніколи. У цьому створінні, глибоко прихований, існує ген Лари. І якщо придивитися, можна помітити окремі риси, що свідчать про родовід тієї малої. Вона й справді має в очах щось, що нагадує Лару Доррен. Правда ж, Аваллак'ху? Хто, як не ти, краще за інших може те оцінити?

Аваллак'х і цього разу не відізався. Але Цірі помітила на його блідому обличчі тень рум'янцю. Дуже здивувалася. І замислилася.

— Резюмуючи, — скривив губи чорноволосий, — у цій малій д'ойне є щось чарівне. Я це помічаю. Здається мені, наче бачу я золотий самородок у купі компосту.

Очі Цірі зблиснули люттю. Аваллак'х помалу повернув голову.

— Ти говориш, — сказав повільно, — майже як людина, Ередіне.

Ередін Бреакк Ґлас показав в усмішці зуби. Цірі вже бачила такі: дуже білі, дуже дрібні й дуже нелюдські, рівні, наче з-під терпуга, позбавлені ікл. Бачила вона такі зуби у вбитих ельфів, що лежали вряд на подвір'ї стражниці в Кедвені. Надивилася вона на такі зуби в Іскри. Але в усмішці Іскри такі зуби виглядали красиво, а в Ередіна — моторошно.

— Чи дівчинка, — сказав той, — яка оце намагається вбити мене поглядом, знає вже причину, через яку вона тут?

— Авжеж.

— І вона готова співпрацювати?

— Ще не цілком.

— Не цілком, — повторив він. — Ха, то недобре. Бо ж характер співпраці вимагає, щоб було воно цілком. Інакше, ніж цілком, просто не вдається. А оскільки від Тір-на-Ліа нас відділяє лише півдня дороги, варто було б знати, які в нас проблеми.

— Навіщо така нетерплячка? — Аваллак'х трохи відкопав губу. — Що ми можемо від того поспіху отримати?

— Вічність, — Ередін Бреакк Ґлас став серйозним, у його зелених очах щось коротко зблиснуло. — Але то твоя спеціальність, Аваллак'ху. Твоя спеціальність і твоя відповідальність.

— Ти сказав.

— Я сказав. А тепер вибачте, обов'язки кличуть. Залишаю вам ескорт для безпеки. Переночувати я раджу тут, на цьому пагорбі, а як завтра на світанку вирушите в дорогу, будете в Тір-на-Ліа у відповідний час. *Va faill*. Ага, ще одне.

Він нахилився, відломив і зірвав квітчасту гілку мирту. Наблизив її до обличчя, а тоді з поклоном вручив Цірі.

— Це вибачення, — сказав коротко. — За необдумане слово. *Va faill, luned*.

І швидко відійшов, а за мить земля затрусилася під копитами, коли від'їжджав із частиною загону.

— Тільки не говори мені, — пробурмотіла вона, — що то з ним я мусила б... Що то він... Якщо то він, то ніколи в житті.

— Ні, — поволи заперечив Аваллак'х. — Це не він. Геть не він.

Цірі наблизила мирт до обличчя. Аби ельф не помітив хвилювання й піднесення, які її огорнули.

— Я спокійна.

* * *

Сухі будяки та верес степу поступилися буйній зеленій траві, вільготному папоротнику; мокрі терени зажовтіли любистком, зафіолетовіли люпином. Скоро вона побачила річку, що ліниво текла між рядами тополь. Вода в річці, хоча й кришталево прозора, мала брунатне забарвлення. Пахла торфом.

Аваллак'х грав на своїй флейті різні веселі мелодійки. Цірі, насуплена, інтенсивно мислила.

— Хто, — відізналася нарешті, — має бути батьком отієї дитини, яка так вам потрібна? А може, це не має значення?

— Це має значення. Чи повинен я розуміти, що ти прийняла рішення?

— Ні, не маєш так розуміти. Просто я проясню певні питання.

— Готовий допомогти. Що ти бажаєш знати?

— Ти добре знаєш що.

Хвилину вони їхали мовчки. Цірі дивилася на лебедів, що велично пливли річкою.

— Батьком дитини, — сказав спокійно й чітко Аваллак'х, — буде Оберон Муйркетах. Оберон Муйркетах — це наш... Як то ви кажете?.. Найвищий командир?

— Король? Король усіх Ен Сейдхе?

— Ен Сейдхе, Народ Пагорбів, — то ельфи твого світу. Ми ж Ен Елле, Народ Вільх. А Оберон Муйркетах — так, він наш король.

— Вільшаний Король?

— Можна й так сказати.

Вони їхали мовчки. Було дуже тепло.

— Аваллак'ху.

— Так.

— Якщо я наважуся, то потім... пізніше... я буду вільною?

— Будеш вільною й підеш, куди забажаєш. Якщо не захочеш залишитися. Із дитиною.

Вона пирхнула легковажно, але нічого не сказала.

— Тож ти зважилася?

— Зважуся, як будемо на місці.

— Ми вже на місці.

З-за гілля плакучих верб, що стікало до води, наче зелена завіса, Цірі побачила палаци. Палаци, хоча й виконані з мармуру й алебастру, були ажурними, наче альтанки, видавалися делікатними, повітряними й стрімкими, наче були то не будинки, а привиди будинків. Цірі щомиті очікувала, що дихне вітер, і палацики зникнуть разом з опарами, що здіймаються над річкою. Але коли вітер подув, коли опари зникли, коли ворухнулися гілки верб і зморщилася річка, палацики не зникли й зникати навіть не думали. Здавалося, тільки поліпшилися.

Цірі із захватом дивилася на тераси, на подібні до квіток латаття вежки, що стирчали з води, на місточки, що висіли над річкою, наче фестони плющу, на сходи, сходинки, балюстрадки, на арки та галереї, на перистилі, на колони та колоночки, на куполи та куполочки, на стрімкі, наче спаржа, пінаклі та вежі.

— Тір-на-Ліа, — тихо сказав Аваллак'х.

Чим ближче вони були, тим сильніше брала за серце краса цього місця, тим міцніше стискало горло, викликало сльози в куточках очей. Цірі дивилася на фонтани, на мозаїку й теракоту, на рельєфи й скульптури. На ажурні конструкції, чиє призначення вона не розуміла. І на ті конструкції, що — вона була впевнена — не мали чіткого призначення. Окрім естетики та гармонії.

— Тір-на-Ліа, — повторив Аваллак'х. — Ти колись бачила щось таке?

— Авжеж. — Вона переборолла стиснуте горло. — Я колись бачила щось подібне. У Шерраведді.

Зараз настала черга ельфа довго мовчати.

* * *

Вони переїхали на другий берег річки ажурним вигнутим мостом, який здавався настільки крихким, що Кельпі якийсь час ішла боком і форкала, не наважуючись на нього ступати.

Хоча була знервована й напружена, Цірі розглядалася пильно, не бажаючи пропустити нічого, жодного образу, що представляло їй казкове місто Тір-на-Ліа. По-перше, вона згоряла від цікавості, по-друге, не переставала думати про втечу й пильно видивлялася okazії.

На мостах і терасах, на алейках і перистиллях, на балконах і галереях бачила вона довговолосих ельфів, які прогулювалися там у приталених кубраках і коротких плащах, гаптованих вибагливими листвяними мотивами. Вона бачила завитих, із різким макіяжем ельфійок у повітряних сукнях чи одязі, що нагадував чоловічий.

Перед портиком одного з палаців їх привітав Ередін Бреакк Глас. За його коротким наказом навколо заройлося від малих, одягнених у сіре ельфійочок, які швидко й у повній тиші зайняли конями. Цірі приглядалася дещо здивовано. Аваллак'х, Ередін і всі інші до цього часу зустрінуті ельфи були незвичайно високого зросту: аби зазирнути їм в очі, вона мусила задирати голову. Сірі ельфійки були набагато нижчими, ніж вона сама. «Інша раса, — подумала Цірі. — Раса слуг. Навіть тут, у казковому світі, мусить бути хтось, хто мозольно працює на тих, хто байдикує».

Вони увійшли до палацу. Цірі зітхнула. Була інфантою королівської крові, у палацах вихованою. Але таких мармурів і малахітів, такої коштовної штукатурки, підлоги, мозаїк, дзеркал і канделябрів не бачила ніколи. Почувалася в тому сяйливому просторі погано, незручно, не на місці — запилена, спітніла й несвіжа через подорож.

Аваллак'х, навпаки, узагалі тим не переймався. Обтріпнув рукавичками штани та халяви чобіт, не звертаючи уваги на той факт, що курява осідає на дзеркалах. Потім спогорда кинув рукавички схилений у поклоні ельфієчці.

— Оберон? — запитав коротко. — Він чекає?

Ередін усміхнувся.

— Чекає. Дуже нетерпляче. Вимагав, аби Ластівка прийшла до нього відразу ж, і хвилини не зволікаючи. Я відговорив його від того. Аваллак'х звів брови.

— Сіреаель, — пояснив дуже спокійно Ередін, — має йти до короля без стресу, без тиску, відпочивши, спокійною та в доброму гуморі. Добрий гумор їй забезпечать купіль, новий одяг, нова зачіска та макіяж. Настільки довго Оберон, як мені здається, витримає.

Цірі глибоко зітхнула й глянула на ельфа. Аж здивувалася, наскільки симпатичним він їй здався. Ередін продемонстрував в усмішці рівні, позбавлені ікл зуби.

— Лише одна справа породжує в мене застереження, — заявив. — Той соколиний блиск в очах нашої Ластівки. Наша Ластівка стріляє очима направо-наліво, точнісінько наче горностаї, що видивляється дірку в клітці. Ластівка, як я бачу, далека від безумовної капітуляції.

Аваллак'х не прокоментував це. Цірі, зрозуміло, також.

— Я цьому не дивуюся, — продовжив Ередін. — Інакше й бути не може, якщо вже це кров Шіадаля і Лари Доррен. Утім, прислухайся до мене дуже уважно, Сіреаель. Звідси виходу немає. Не існує можливості проламати *Geas Garadh*, Закляття Бар'єру.

Погляд Цірі явно говорив, що вона не повірить, поки не перевірить.

— Якби навіть якимось чудом ти проломила Бар'єр, — Ередін не спускав із неї очей, — то знай, що це буде означати твою загибель. Цей світ лише виглядає чарівно. Але він несе смерть, особливо тим, хто тут чужий. Рани від рогу єдиного рога не гоїть навіть магія.

— Знай також, — продовжив він, не дочекавшись коментаря, — що ніяк не допоможе тобі й твій дикий талант. Ти не виконаєш стрибка, навіть не намагайся. А якби навіть тобі вдалося, знай, що мої *Dearg Ruadhri*, Червоні Вершники, зуміють дістати тебе навіть у безодні часу та простору.

Вона не дуже зрозуміла, про що він говорить. Але задумалася над тим, що Аваллак'х раптом спохмурнів і зморщився, схоже, незадоволений промовою Ередіна. Наче Ередін сказав забагато.

— Ходімо, — сказав він. — Прошу вперед, Сіреаель. Віддамо тебе в руки панянок. Треба тобі виглядати красивою. Перше враження найголовніше.

* * *

Серце калатало їй у грудях, кров шуміла в скронях, руки трохи тремтіли. Цірі опанувала себе, стискаючи кулаки. Заспокоїлася за допомогою повільних вдихів і видихів. Розслабила плечі, покрутила задубілою від нервів шиєю.

Ще раз зазирнула у велике дзеркало. Відображення, скоріше, задовольняло її. Волосся, ще вільготне після купання, було пострижене й зачесане так, аби хоча б трохи прикрити шрам. Макіяж красиво підкреслював її очі й губи, непогано виглядали також срібно-сіра сукня з розрізом до середини стегна, чорна жилетка та тоненька блузка з перлового крепу. Шовкова стрічка на шиї цікаво відтіняла все вбрання.

Цірі поправила та вирівняла стрічку, після чого застромила руку між стегнами, поправивши, що треба, і там. А під спідницею мала вона речі по-справжньому дивовижні — трусики, тоненькі, наче павутиння, і панчохи, що майже сягали трусиків, неймовірним чином тримаючись на стегнах без підв'язок.

Вона потягнулася до клямки. З ваганням, наче була то не клямка, а спляча кобра.

«*Pest*, — подумала вона мимоволі ельфійською, — я проти-стояла чоловікам із мечами. Тож стану й проти одного з...»

Прикрила очі, зітхнула. І зайшла до кімнати.

Усередині не було нікого. На малахітовому столі лежала книжка, стояла карафка. На стінах були дивні рельєфи та різьба, задрапіровані гобеленами, мальовничими arrasами. У кутку стояла статуя.

А в другому кутку — ложе під балдахіном. Серце її знову застукотіло. Вона ковтнула слину.

Кутиком ока помітила якийсь рух. Не в кімнаті. На терасі.

Він сидів там, повернувшись до неї в профіль.

Хоча трохи навчена, що серед ельфів нічого не виглядає так, як вона звикла сприймати, Цірі відчула легкий шок. Увесь час,

коли йшлося про короля, невідомо чому мала вона перед очима Ервилла з Вердену, чиєю невісткою колись мало не стала. Думаючи про короля, бачила неповороткого через пласти жиру товстуна, що відгонив би цибулею та пивом, товстуна з червоним носом і такими самими червоними очима, що споглядали з-над неохайної бороди. Товстуна, що тримає берло й державу опухлими, пістрявими від коричневих плямок долонями.

А біля балюстради тераси сидів зовсім інший король.

Був він дуже худим, і було помітно, що він дуже високий. Волосся мав попелясте, наче її власне, прострілене сивими пасмами, довге, таке, що спадало на плечі й спину. Одягнений був у чорний оксамитовий кубрак. На ногах мав типово ельфійські чоботи з численними пряжками по всій довжині халяв. Долоні його були вузькими, білими, із довгими пальцями.

Зайнятий був надуванням мильних бульбашок. Тримав мисочку з милом і соломинку, у яку раз у раз дмухав, а бульбашки, перебиваючись райдужно, злітали вниз, до річки.

Вона тихенько відкашлялася.

Король Вільх повернув голову. Цірі не зуміла стримати зітхання. Очі його були несамовиті. Світлі, наче розплавлений свинець, бездонні. І сповнені неймовірного смутку.

— Ластівка, — сказав він. — Сіреаель. Дякую, що ти захотіла прийти.

Вона знову скотнула слину, зовсім не відаючи, що сказати. Оберон Муйркетах приставив соломинку до вуст і послав у простори чергову мильну бульбашку.

Щоб опанувати тремтіння рук, вона сплела їх, клацнула пальцями. Потім нервово торкнулася волосся. Ельф, здається, присвячував увагу винятково бульбашкам.

— Ти нервуєшся?

— Ні, — збрехала вона нахабно. — Не нервуюся.

— Кудись поспішаєш?

— Ще й як.

Вона, певно, вклала в голос надто багато розв'язності, відчувала, що балансус на межі ґречності. Утім, ельф уваги на те

не звернув. Створив на кінчику соломинки величезну бульбашку, погойдуванням надав їй форми огірка. Деякий час дивився на витвір своїх рук.

— Чи не буду я надто нав'язливим, якщо запитаю, куди ти так поспішаєш?

— Додому! — пирхнула вона, але відразу виправилася, додавши спокійним тоном: — До мого світу.

— Куди?

— До мого світу!

— Ах. Вибач. Я запрягся б, що ти сказала «до мого привіту». І дуже здивувався, як розумієш. Ти говориш нашою мовою дуже непогано, але над вимовою й акцентом треба ще попрацювати.

— Чи то важливо, який там у мене акцент? Я ж тобі потрібна не для розмов.

— Ніщо не має перешкоджати прагненню досконалості.

На кінці соломинки надулася наступна бульбашка, відірвалася, полетіла, луснула, зіткнувшись із гілкою верби. Цірі зітхнула.

— Значить, тобі треба до твого світу, — промовив за хвилину король Оберон Муйкретах. — До твого! І справді, ви, люди, не грішите надмірною скромністю.

Він покрутив соломинкою в мисочці, недбалим, здавалося б, подмухом оточив себе роєм райдужних бульбашок.

— Людино, — сказав, — твій волохатий предок по мечу з'явився на світі набагато пізніше від курки. Але я ніколи не чув, щоб якась там курка виставляла претензії щодо світу... Чом ти крутишся й тупцюєш на місці, наче мавпочка? Те, що я кажу, мало б тебе цікавити. Усе ж то історія. Ах, дозволь здогадатися: тобі до тієї історії нема справи, вона тебе нудить.

Велика переливчаста бульбашка полетіла в бік річки. Цірі мовчала, кусаючи губи.

— Твій волохатий предок, — продовжив ельф, мішаючи соломинкою розчин у мисочці, — швидко навчився, як використовувати відставлений палець і початковий інтелект. Робив за їх допомогою різні речі, по суті, настільки ж смішні, як і страшні. Чи то, хотів я сказати, речі, які робив твій предок, не будь вони страшними, були б смішні.

Наступна бульбашка, зразу за нею друга й третя.

— Нас, Ен Елле, насправді мало цікавило, що там витворяє твій предок, ми, на потивагу Ен Сейдхе, наших кузенів, з того світу відійшли вже давно. Обрали ми собі інший, цікавіший універсум. Бо на той час — і ти здивуєшся тому, що я скажу, — можна було між світами досить вільно подорожувати. Маючи крихту таланту та вправності, звісно. Ти ж точно розумієш, що я маю на увазі.

Цірі аж кипіла з цікавості, але вперто мовчала, розуміючи, що ельф трохи кепкує з неї. Не хотіла полегшувати йому завдання.

Оберон Муйркетах усміхнувся. Розвернувся. На шиї він мав золотий альшбанд — ознаку влади, що в Старшій Мові звалася *torc'h*.

— *Mire, luned.*

Він подув легенько, спритно рухаючи соломинкою. Біля її краю замість однієї, як до того, повисло кілька бульбашок.

— Бульбашка біля бульбашки, біля бульбашки бульбашка, — приспівував він. — Ех, так було, так воно було... Казали ми собі: що за різниця, побудемо собі трохи тут, а трохи там, що з того, що д'ойне припхалися, аби знищити свій світ разом із собою? Підемо потім десь-інде... До іншої бульбашки...

Під його палючим поглядом Цірі кивнула, облизнула губи. Ельф знову усміхнувся, струсив бульбашки, іще раз подув, цього разу так, щоб біля краю соломинки утворилося велике гроно — багато маленьких, приліплених одна до одної бульбашок.

— Настала Кон'юнкція... — Ельф підняв обвішану бульбашками соломинку. — Світів стало навіть більше. Але двері замкнені. Вони замкнені для всіх, окрім жменьки обраних. А час іде. Двері треба відчинити. Необхідно. То імператив. Чи ти розумієш таке слово?

— Я не дурна.

— Ні, не дурна. — Він відвернувся. — Не можеш нею бути. Ти ж Ен Ген Іхер, Старша Кров. Підійди ближче.

Коли він простягнув до неї руку, вона мимоволі зціпила зуби. Але ельф лише торкнувся її передпліччя, а потім долоні. Вона відчула приємне поколювання. Відважилася глянути в його несамоовиті очі.

— Я не вірив, коли вони говорили, — прошепотів він. — Але то правда. У тебе очі Шіададь. Очі Лари.

Вона опустила погляд. Почувалася невпевнено й по-дурному.

Король Вільх спер лікоть на балюстраду, а підборіддя — на долоню. Здавалося, довгу мить його цікавили винятково лебеді, що плавали річкою.

— Дякую, що ти прийшла, — сказав він нарешті, не повертаючи голови. — А зараз іди собі й залиш мене самого.

* * *

Аваллак'ха вона знайшла на терасі над річкою в ту мить, коли він саме сідав у човен у товаристві прекрасної ельфійки з волоссям кольору соломи. Ельфійка мала на губах помаду кольору фісташок, а на повіках і скроні — золоті переливчасті крихти.

Цірі мала намір розвернутися та піти собі, коли Аваллак'х утримав її жестом. А другим запросив до човна. Вона завагалася. Не хотіла розмовляти при свідках. Аваллак'х щось швидко сказав ельфійці та послав їй повітряний поцілунок. Ельфійка стенула плечима й пішла собі. Тільки раз іще озирнулася, аби очима показати Цірі, що про неї думає.

— Якщо зумієш, стримайся від коментарів, — сказав Аваллак'х, коли вона всілася на найближчій до носу лавочці.

Сам ельф також усівся, вийняв свою флейту, загравав, зовсім не переймаючись човном. Цірі неспокійно озирнулася, але човен ідеально плів серединою річки, навіть на дюйм не звертаючи в бік сходів, колон та стовпів, що спускалися до води. То був дивний човен, Цірі ніколи такого не бачила, навіть на Скелліге, де надивилася на все, що могло плавати у воді. Човен мав дуже високий, стрункий, вирізаний у формі ключа ніс і був дуже довгим, дуже вузьким і дуже хистким. І справді, лише ельф міг би сидіти на чомусь такому й дудіти у флейту замість того, аби тримати стерно чи весла.

Аваллак'х перестав награвати.

— То що лежить у тебе на серці?

Вислухав, розглядаючи її з дивною усмішкою.

— Ти розчарована, — ствердив, не запитав. — Розчарована, засмучена, а до того ж іще й обурена.

— Аж ніяк! Аніскільки!

— І не повинна б. — Ельф споважнів. — Оберон поставився до тебе з респектом, як родовитий Ен Елле. Не забувай: ми, Народ Вільх, нікуди не поспішаємо. Ми маємо час.

— Він сказав мені дещо зовсім інше.

— Я знаю, що він тобі сказав.

— І в чому там справа — ти теж знаєш?

— Авжеж.

Вона вже багато чого навчилася. Навіть зітханням, навіть тремтінням повіки вона не виказала нетерплячку та злість, коли він знову приклав до губ флейту й почав грати. Мелодійно, тужливо. Довго.

Човен плив, Цірі рахувала мости, що пропливали над їхніми головами.

— Ми маємо, — відізався він одразу за четвертим мостом, — серйозні підстави для припущення, що твоєму світові загрожує знищення. Кліматичний катаклізм великого масштабу. Як ерудитка, ти напевне стикалася з *Aen Ithlinne Speath*, «Ворожбою Ітліни». У ворожбі тій є згадка про Білий Холод. Як на нас, там ідеться про потужне обледеніння. А оскільки так уже складається, що дев'яносто відсотків суходолу твого світу — це північна півкуля, обледеніння може загрожувати існуванню більшості живих істот. Вони просто загинуть від холоду. Ті, що виживуть, зануряться у варварство й винищать одне одного в безжальних битвах за їжу, стануть здобиччю ошалілих від голоду хижаків. Згадай текст пророцтва: Час Погорди, Час Сокири, Час Вовчої Заметілі.

Цірі не переривала, боячись, аби він не почав грати.

— Дитина, яка так нам потрібна, — продовжив Аваллак'х, граючись флейтою, — нащадок і носій гену Лари Доррен, гену, який ми спеціально культивували, може врятувати мешканців того світу. Ми маємо всі підстави вважати, що нащадок Лари — і твій, зрозуміло, — матиме здібності, у тисячі разів сильніші за ті, які маємо ми, відаючі. І які ти маєш у зародку. Ти ж знаєш, про що йдеться, правильно?

Цірі вже встигла навчитися, що в Старшій Мові подібні риторичні фігури хоча, здавалося б, і запитальні, не тільки не вимагали, але й прямо забороняли на такі запитання відповідати.

— Говорячи коротко, — продовжив Аваллак'х, — ідеться про можливість переміщення між світами не тільки себе, своєї власної — не дуже, як не крути, важливої — особи. Ідеться про відкриття в Ард Гаєт великих, постійних Воріт, через які пройшли б усі. До Кон'юнкції нам те вдавалося, хочемо досягнути того й зараз. Евакуюємо зі світу, що гине, Ен Сейдхе, які там живуть. Наших братів, яким ми маємо допомогти. Не зуміли б ми жити з думкою, що не зробили чогось для їх порятунку. Можеш мені повірити: ми нічого не забудемо. І врятуємо, евакуюємо з того світу всіх, хто перебуває під загрозою. Усіх, Сіреаель. Навіть людей.

— Справді? — не витримала вона. — Навіть д'ойне?

— Так. Тепер сама бачиш, наскільки ти важлива, скільки від тебе залежить. Наскільки важливим є те, аби була ти терплячою. Наскільки важливим є те, щоби сьогодні ввечері ти пішла до Оберона й залишилася на цілу ніч. Повір мені, його поведінка не була демонстрацією відрази. Він знає, що для тебе це не проста справа, знає, що нав'язливістю міг би уразити тебе й образити. Він дуже багато знає, Ластівко. Не сумніваюся, що ти це помітила.

— Помітила, — пирхнула вона. — Помітила я також те, що течія зносить нас уже далеченько від Тір-на-Ліа. Час братися за весла. Яких я, до речі, тут не бачу.

— Бо їх тут немає, — Аваллак'х здійняв руку, крутнув долонею, клацнув пальцями. Човен затримався. Мить стояв на місці, а потім почав плисти проти течії.

Ельф усівся зручніше, приклав до губ флейту й цілком віддався музиці.

* * *

Увечері Король Вільх почтив її вечерею. Коли Цірі увійшла, шелестячи шовком, він жестом запросив її до столу. Слуг не було. Прислугував їй сам.

Вечеря складалася з кільканадцяти родів овочів. Були тут також і гриби: варені, запечені й тушковані в соусі. Таких грибів Цірі їсти не доводилося ніколи. Деякі були білі й тоненькі, наче листя, на смак делікатні й лагідні, інші — коричневі й чорні, м'ясисті й ароматні.

Оберон не жалів для неї й рожевого вина. Удавано легке, воно било в голову, розслабляло, розв'язувало язика. Вона й озирнутися не встигла, як уже розповідала йому про справи, про які й думати не думала, що розповідь.

Він слухав. Терпляче. А вона раптом згадала, навіщо тут, і спохмурніла, замовкла.

— Як я зрозумів, — він підклав їй нових грибів, зеленкуватих і за запахом схожих на шалот, — ти вважаєш, що з тим Геральтом тебе пов'язує призначення?

— Саме так, — вона підняла келих, позначений уже численними слідами її помади. — Призначення. Він — чи то Геральт — призначений мені, а я — йому. Наші долі пов'язані. Тож краще було б, якби я звідси пішла. Розумієш?

— Признаюся, що не дуже.

— Призначення! — Вона відпила ковточок. — Сила, якій краще не ставати на дорозі. Тому я думаю... Ні, ні, дякую, не клади мені більше, прошу, я наїлася так, що ось-ось лусну.

— Ти говорила про те, що думаєш.

— Думаю, що помилкою було притягнути мене сюди. І змушувати до... Ну, розумієш, що я маю на увазі. Я мушу звідси піти, поспішити до них із допомогою... Бо моє призначення...

— Призначення, — перебив він, піднімаючи келих. — Предистигнація. Щось, чого неможливо уникнути. Механізм, який призводить до того, що практично безкінечна кількість неможливих для передбачення подій мусить закінчитися таким, а не іншим чином. Чи не так?

— Напевне!

— Незалежно від обставин та умов результат мусить бути той самий. Що призначене, те станеться. Чи не так?

— Так!

— Тоді куди й навіщо ти хочеш іти? Пий вино, утішайся хвилиною, радій життю. Що має настати, те настане, якщо воно неминуче.

— Та таке. Не вірю, що все настільки добре.

— Але ж ти сама собі суперечиш.

— Неправда.

— Ти заперечуєш заперечення, а це вже хибне коло.

— Ні! — шарпнула вона головою. — Не може такого бути, щоб сидіти й нічого не робити! Нічого не настає саме по собі!

— Софізм.

— Не можна марнувати час! Можна пропустити відповідний момент... Той єдиний відповідний, неповторний. Бо час не повторюється ніколи!

— Зволь, — він устав, — подивися ось на це.

На стіні, куди вказав Оберон, виднівся опуклий рельєф, що зображав величезного лускуватого змія. Гад, згорнувшись у формі вісімки, закушував зубами власний хвіст. Цірі вже бачила щось таке, але не пам'ятала, де саме.

— Оце, — сказав ельф, — прадавній змій Уроборос. Уроборос символізує безкінечність і сам є безкінечністю. Є він вічним закінченням і вічним поверненням. Є він чимось, що не має ані початку, ані кінця. Час — він наче справжній Уроборос. Час — це хвили, що минають, зернятка піску, що пересипаються в годиннику. Час — це моменти й події, якими ми так охоче намагаємося його вимірювати. Але прадавній Уроборос нагадує нам, що в будь-якій миті, у кожній миті, у кожній події приховано майбутнє, теперішнє й минуле. У кожній хвилі криється вічність. Кожне закінчення є поверненням, кожне прощання — вітанням, кожне повернення — розставанням. Усе є одночасно початком і кінцем. ...Як і ти, — сказав він, навіть не дивлячись на неї, — одночасно початок і кінець. Оскільки була тут мова про призначення, знай, що саме це і є твоє призначення. Бути початком і кінцем. Ти розумієш?

Вона на мить завагалася. Але його палючі очі змушували відповісти.

— Розумію.

— Роздягнися.

Сказав він те настільки безтурботно, настільки байдуже, що вона мало не крикнула від злості. Почала тремтячими пальцями розстібати жилетку.

Пальці були неслухняними, гачки, гудзики й тасемки — незручними й тугими. Хоча Цірі поспішала, як могла, бажаючи якомога швидше мати все те позаду, роздягання затягнулося надовго. Але не було схоже, що ельф кудись поспішав. Наче й насправді мав у своєму розпорядженні всю вічність.

«Хтозна, — подумала вона, — може, він і має?»

Уже цілком дезабільє, вона переступила з ноги на ногу, бо підлога була холодна. Він помітив те, указав на ліжко.

Постіль була з норок. Зі зшитого у величезні плахти норкового хутра. М'якенького, теплого, приємно лоскітливого.

Він ліг поряд із нею, повністю одягнений, навіть у чоботах. Коли торкнувся її, Цірі мимоволі напружилася, трохи зла на себе, бо вирішила до кінця грати гордовиту й незворушну. Сказати чесно, зуби в неї просто-таки цокотіли. Утім, його електризуючий дотик заспокоював, а пальці навчали та розповідали. Указували. У мить, коли вона почала розуміти ті вказівки настільки добре, що майже почала його випереджати, заплющила очі й уявила, що то Містле. Але це їй не вдалося. Бо занадто він від Містле відрізнявся.

Долоня повчала її, що вона має зробити. Послухалася. Навіть охоче. Поспішаючи.

А він узагалі не поспішав. Робив так, що під пестощами вона розм'якла, наче шовкова стрічка. Змусив її стогнати. Закушувати губи. Змусив до різкого спазму, що струшував усе її тіло.

На те, що він зробив пізніше, вона аж ніяк не сподівалася. Він устав і пішов собі. Залишивши її розпалену, глибоко дихаючу та тремтячу.

Навіть не озирнувся.

У Цірі кров ударила в скроні й обличчя. Вона скрутилася на норкових простирадлах у клубок. І заплакала. Від люті, сорому й приниження.

* * *

Уранці вона знайшла Аваллак'ха в перистилію за палацом, посеред рядів скульптур. Скульптури, до речі, представляли ельфійських дітей. У різних позах, найчастіше наче серед гри. Зокрема, та, перед якою ельф стояв, представляла малюка з викривленим від злості личком, зі стиснутими кулачками; фігура стояла на одній нозі.

Цірі довго не могла відвести погляд, а внизу живота відчувала тупий біль. Тільки коли Аваллак'х її підігнав, розповіла йому про все. Ухильно й заїкаючись.

— Він, — серйозно промовив Аваллак'х, коли вона скінчила, — понад шістсот п'ятдесят разів дивився на дими Саовіну. Повір мені, Ластівко, то забагато навіть для Народу Вільх.

— І яка мені до того справа?! — гарикнула вона. — Я домовлялася! Ви хіба не навчилися в гномів, у ваших побратимів, що воно таке — контракт? Я своє виконую! Віддаюся! Що мені за діло, воно там старча неміч чи просто я його не приваблюю? Може, він гидує д'ой-не? Може, як Ередін, бачить у мені тільки самородок у купі компосту?

— Я сподіваюся, — обличчя Аваллак'ха — нечувана річ — скривилося в гримасі. — Я сподіваюся, ти не сказала йому чогось такого?

— Не сказала. Хоча мала бажання.

— Стережися. Ти не знаєш, чим ризикуєш.

— Та мені все одно. Я уклала угоду. Тож віз або перевіз! Або виконуйте, або ми розриваємо угоду і я стаю вільною!

— Стережися, Сіреаель, — повторив він, указуючи на статую примхливого хлопчиська. — Не будь такою, як оцей. Зважай на кожне слово. Намагайся зрозуміти. А якщо ти чогось не розумієш, то в жодному випадку не роби щось поспішно. Будь терплячою. Пам'ятай: час не має значення.

— Він має значення!

— Я ж просив: не будь примхливим дитям. Іще раз повторюю: будь з Обероном терплячою. Бо це твій єдиний шанс здобути свободу.

— Правда? — майже крикнула вона. — Починаю я підозрювати, що ти мене ошукав! Що всі ви мене ошукали...

— Я обіцяв, — обличчя Аваллак'ха було настільки ж мертвим, як камінь скульптури, — що ти повернешся до свого світу. Я дав

слово. Ставити таке слово під сумнів — важка образа для Ен Елле. Аби до того не дійшло, пропоную цю розмову закінчити.

Він хотів піти, але вона заступила дорогу. Його аквамаринові очі звузилися, а Цірі зрозуміла, що має справу з ельфом дуже-дуже небезпечним. Але було запізно, аби відступати.

— Надто вже воно по-ельфійськи, — просичала, наче змія. — Самому ображати, а потім не давати відповіді.

— Стережися, Ластівко.

— Послухай, — гордовито задерла вона голову. — Ваш Король Вільх із завданням не впорається, це цілком зрозуміло. Неважливо, чи проблема в ньому, чи в мені. Це без різниці й усе одно. Але я хочу виконати умову. І забути про все. Тож нехай ту дитину, яка так вам потрібна, зробить мені хтось інший.

— Ти навіть не розумієш, про що говориш.

— А якщо проблема в мені, — не змінила вона ані тону, ані виразу обличчя, — то значить, ти помилився, Аваллак'ху. Прикликав до цього світу не ту, кого треба.

— Ти не розумієш, про що говориш, Сіреаель.

— Якщо ж, — крикнула вона, — усі ви гидуєте мною, то застосуйте метод розведення віслюкомулів! Що, не знаєш?! Же-ребцю показують кобилу, а потім зав'язують очі й підставляють віслючку!

Він навіть не захотів відповідати. Безцеремонно оминув її й пішов собі геть між шеренгою скульптур.

— А може, ти? — крикнула вона. — Хочеш, то віддамся тобі! Га? Не станеш собою жертвувати? Адже в мене, кажуть, очі Лари!

У два стрибки він опинився біля неї, руки його рвонулися до її шиї, наче змії, стиснули, наче сталеві обценьки. Вона зрозуміла, що якби він хотів, то задавив би її, наче пташеня.

Аваллак'х відпустив. Нахилився й зблизька заглянув їй в очі.

— Хто ти така, — запитав він незвичайно спокійно, — аби насмілюватися таким чином безчестити її ім'я? Хто ти така, аби насмілюватися кидати мені таку дешеву милостиню? О, я знаю, я бачу, хто ти така. Ти не донька Лари. Ти донька Крегеннана, ти бездумна, нахабна, самолюбива д'ойне, майже еталонна пред-

ставниця раси, яка нічого не розуміє, але все мусить зруйнувати й знищити, занাপастити одним тільки дотиком і спаплюжити однією лише думкою. Твій предок вкрав у мене моє кохання, забрав у мене її, самолюбно й нахабно забрав у мене Лару. Але тобі, гідна його донько, я не дозволю відібрати в мене пам'ять про неї.

Він відвернувся. Цірі перемогла опір перетиснутої гортані.

— Аваллак'ху.

Погляд.

— Пробач мені. Я повелася нерозумно й підло. Пробач мені. І, якщо можеш, забудь.

Він підійшов до неї, обійняв.

— Я вже забув, — сказав тепло. — Не повертатимемося більше до того.

* * *

Коли увечері вона увійшла до королівських кімнат, викупана, напарфумлена й зачесана, Оберон Муйркетах сидів біля столу, схилившись над шахівницею. Він без слова запропонував, щоб вона сіла навпроти.

Виграв у неї за дев'ять ходів.

За другим разом вона грала білими, і він виграв за одинадцять ходів.

Лише тоді підвів погляд, свої світлі несамовиті очі.

— Прошу роздягнутися.

Треба було в одному віддати йому належне: був делікатним і зовсім не поспішав.

Коли — як і попереднього разу — він устав із ложа й мовчки пішов собі, Цірі сприйняла те спокійно, але майже до самого світанку не могла заснути.

А коли вікна посірішали на світанку й вона нарешті заснула, приснився їй дуже дивний сон.

* * *

Висогота, схилений, обполіскує від ряски пастку для ондатр. Шумить під вітром очерет.

Почуваюся винним, Ластівко. То я підсунув тобі ідею цієї шаленої ескапади. Указав тобі шлях до тієї проклятої Вежі.

— Не докоряй собі, Старий Круче. Якби не Вежа, дістав би мене Бонгарт. Тут принаймні я в безпеці.

Ти тут не в безпеці.

Висогота випростується.

За його спиною Цірі бачить пагорб, голий і горбатий, що виступає з трав, наче вигнутий хребет причаєної в засідці потвори. На пагорбі лежить величезний камінь. Поряд із каменем дві постаті. Жінка й дівчинка. Вітер шарпає й роздирає чорне волосся жінки.

Виднокруг палає блискавками.

Хаос, донечко, простягає до тебе свої руки. Дитя Старшої Крові, дівчина, вплетена в Рух і Зміни, у Смерть та Відродження. Призначена й та, яка є призначенням. З-за зачинених дверей Хаос простягає до тебе свої кігті, надалі не знаючи, чи станеш ти його знаряддям, чи ж перешкодою в його планах. Не знаючи, чи ти, бува, не відіграєш роль зернятка піску в шестернях Годинника Долі. Хаос боїться тебе, Дитя Призначення. А хоче, щоб це ти відчувала переляк. Для того він посилає тобі сни.

Висогота схиляється, чистить пастки для ондатр. «Він же мертвий, — тверезо думає Цірі. — Чи це значить, що там, у засвітах, мертві також мусять чистити пастки для ондатр?»

Висогота випрямляється. За спиною його небо палає загравою пожеж. Рівниною гонять тисячі вершників. Вершників у червоних плащах.

Dearg Ruadhri.

Послухай мене уважно, Ластівко. Старша Кров, що тече у твоїх венах, дає тобі чималу владу. Ти Володарка Часів та Місць. Ти маєш потужну Силу. Не дозволяй, аби її в тебе відібрали й використали для нечесних цілей злочинці й лиходії. Боронися! Утечи подалі від їхніх лиходійних рік!

— Легко сказати! Оточують мене тут якісь магичні бар'єри, я ув'язнена...

Ти Володарка Місць і Часів. Тебе неможливо ув'язнити.

Висогота випростовується. За його спиною плоскогір'я, скельна рівнина, на ній — залишки кораблів. Десятки розбитих корпусів. А далі замок: чорний, грізний, зубчастий, постає він над гірський озером.

Вони загинуть без твоєї допомоги, Ластівко. Тільки ти можеш їх урятувати.

Уста Йеннефер, потяті й розбиті, безшумно ворухаються, бризкають кров'ю. Фіалкові очі блищать, горять на худому, перекошеному, почорнілому від страждання обличчі, затуленому бурєю скуйовдженого, брудного чорного волосся. У заглибленні підлоги смердюча калюжа, довкола шмигають щури. Страшений холод від кам'яних стін. Холод кайданів на зап'ястках рук, на щиколотках ніг...

Долоні й пальці Йеннефер — лише маса засохлої крові.

— Мамусю! Що вони тобі зробили?

Мармурові сходи, що ведуть униз. Сходи на три прольоти.

Va'esse deireadh aer eigean... Щось закінчується... Що?

Сходи. Унизу — вогонь, що палає в залізних кошах. Палають гобелени.

«Ідемо, — говорить Геральт. — Сходами вниз. Мусимо. Так треба. Іншої дороги немає. Тільки ті сходи. Я хочу побачити небо».

Його губи не рухаються. Вони сині, і на них кров. Кров, усюди кров... Усі сходи в крові...

Іншої дороги немає. Немає, Зореока.

— Яким чином?! — крикнула вона. — Яким чином я можу їм допомогти?! Я в іншому світі! Ув'язнена! І безсила!

Тебе не можна ув'язнити.

«Усе вже було описано, — мовить Висогота. — Навіть це. Подивися під ноги».

Цірі зі страхом бачить, що стоїть на морі кісток. Серед черепів, ребер та хребтів.

Тільки ти можеш цьому запобігти, Зореока.

Висогота випростується. За його спиною зима, сніг, завірюха. Вітер свистить і виє.

Перед нею в завірюсі на коні Геральт. Цірі впізнає його, хоча на голові він має хутряну шапку, а обличчя закутане у вовняний

шарф. За спиною його маячать у завірюсі інші вершники, їхні фігури невиразні, вони настільки товсто вдягнені, що неможливо розпізнати, що то за одні.

Геральт дивиться просто на неї. Але не бачить її. Сніг сипле йому в очі.

— Геральте! Це я! Тут!

Він її не бачить. І не чує серед виття завірюхи.

— Геееееральте!

«Це муфлон, — говорить Геральт. — Це лише муфлон. Повертаємося».

Вершники зникають, розпливаються серед заметілі.

— Геееееральте! Ніііі!

* * *

Вона прокинулася.

* * *

Уранці Цірі відразу пішла до стайні. Навіть без сніданку. Не хотіла зустрічатися з Аваллак'хом, не бажала з ним розмовляти. Воліла уникати настирливих, цікавих, запитальних, клейких поглядів інших ельфів та ельфійок. У будь-якій іншій ситуації демонстративно байдужі, у випадку з королівським альковом ельфи виказували цікавість, а стіни палацу — Цірі була в тому впевнена — мали вуха.

Вона відшукала Кельпі в загородці, знайшла сідло й упряж. Раніше, ніж зуміла осідлати кобилу, уже були біля неї служниці, ті сірі ельфійки, малі, на голову нижчі за звичайних Ен Елле. Допомогли їй біля кобили, кланяючись і мило всміхаючись.

— Дякую, — сказала вона. — Я б дала собі раду й сама, але дякую. Ви милі.

Найближча ельфійка всміхнулася широко, а Цірі здригнулася.

Дівчинка мала серед зубів ікла.

Цірі підскочила до неї настільки швидко, що дівчина мало не присіла зі страху. Відвела їй волосся від вух. Вух, які не закінчувалися шпичасто.

— Ти людина!

Дівчина — а разом із нею й інші — упала на коліна на позамітаній глинобитній підлозі. Нахилила голову в очікуванні кари.

— Я... — почала Цірі, мнучи ремінь вуздечки. — Я...

Не знала, що сказати. Служниці так і стояли на колінах. Коні неспокійно форкали й тупали в боксах.

Навіть назовні, уже в сідлі, женучи риссю, не могла зібрати думки докупи. Людські дівчата. Як служниці, але те неістотне. Істотним є те, що в цьому світі є д'ойне.

«Люди, — виправила вона себе. — Я вже й думаю, наче вони».

Із задуми її вирвало голосне іржання та підскок Кельпі. Вона підвела голову й побачила Ередіна.

Той сидів на своєму каро-червоному огирі, тепер позбавленому демонічного букраніона й більшості інших бойових цяцьок. Утім, сам ельф був у кольчугі під переливчастим відтінками червоного плащем.

Огир на привітання заіржав хрипко, потрусив головою й вишкірив на Кельпі жовті зуби. Кельпі, знаючи, здавалося, що справи вирішують із паном, а не зі слугою, сягнула зубами до стегна ельфа. Цірі різко натягнула вуздечку.

— Обережніше, — сказала вона. — Тримай дистанцію. Моя кобила чужих не любить. І може вкусити.

— Таких, що кусають, — змірив він її злим поглядом, — вгамовують залізним вудилом. Так, щоб аж кров бризнула. Чудовий метод для угамування норову. Зокрема й для коней.

Він шарпнув трензелі огира так сильно, що кінь захрипів і ступив кілька кроків назад, а з його морди потекла піна.

— Навіщо кольчуга? — Тепер Цірі міряла ельфа поглядом. — Готуєшся до війни?

— Навпаки. Прагну миру. Твоя кобила, крім того, що норовиста, має якісь переваги?

— Наприклад?

— Влаштуємо перегони?

— Як хочеш, то чому ні. — Вона стала в стременах. — Туди, у бік тих кромлехів...

— Ні, — перервав він. — Не туди.

— Чому?

— Заборонена територія.

— Очевидно, для всіх.

— Не для всіх, очевидно. Надто цінне для нас, Ластівко, твоє товариство, аби ми тим ризикувати, щоб лишитися тут без тебе — з твоєї вини чи когось іншого.

— Когось іншого? Ти ж не думаєш про єдиногого?

— Не бажаю набридати тобі тим, що саме я думаю. Як не бажаю й фруструвати тебе тим, що думки мої ти не второпав.

— Не розумію.

— Знаю, що не розумієш. Для того, аби зрозуміти, еволюція не надала тобі достатнього числа звинувачень у мозку. Послухай: якщо ти бажаєш гнати навипередки, то пропоную уздовж річки. Туди. До Порфірового мосту, третього на черзі. Потім через міст на другий берег, далі берегом, за течією, фініш біля струмка, що впадає в річку. Готова?

— Завжди.

Він криком погнав огира, а жеребчик ринув, наче ураган. Кельпі ще не встигла зрушити з місця, а той був уже далеко. Ішов так, що аж земля двигтіла, але з Кельпі зрівнятися він не міг. Та швидко наздогнала огира, ще до Порфірового мосту. Міст був вузьким. Ередін крикнув, а огир, що було неймовірно, прискорився. Цірі миттю зрозуміла, у чому справа. На мосту нізащо не вмістилися б двоє коней. Один мусив би сповільнитися.

Наміру сповільнюватися Цірі не мала. Притулилася до гриви, а Кельпі рвонула, наче стріла. Тернулася об стремено ельфа й увірвалася на міст. Ередін крикнув, його жеребчик став дибки, вдарився боком об алебастрову фігуру, звалив її з п'єдесталу, розбиваючи на друзки.

Цірі, хихочучи, мов примара, прогнала галопом по мосту. Не оглядаючись.

Біля струмка вона спустилася на землю й зачекала.

Він доїхав через хвилину, кроком. Усміхнутий і спокійний.

— Мої вітання, — сказав коротко, спішуючись. — Як кобилі, так й амазонці.

Хоча й була вона горда, наче пава, пирхнула досить недбало.

— Ага. Тож не станеш нас угамовувати залізом і кров'ю?

— Хіба що з дозволу, — усміхнувся він двозначно. — Існують кобилки, що люблять міцні пестоші.

— Зовсім недавно, — глянула вона на нього погордливо, — ти прирівнював мене до компосту. А зараз ми вже говоримо про пестоші?

Він підійшов до Кельпі, потер та поплескав по шиї кобили, покрутив головою, помітивши, що вона суха. Кельпі смикнула головою та протяжно заіржала. Ередін озирнувся на Цірі. «Якщо поплескає й мене, — подумала вона, — то пошкодує».

— Ходімо, будь ласка, зі мною.

Уздовж струмка, що впадав у річку, — стікав він із високого, густо порослого лісом схилу, — уверх вели сходи, виконані з порослого мохом піщаника. Сходи були старезними, потрісканими, розбитими корінням дерев. Вели зигзагом угору, інколи перетинаючи струмись містками. Навколо був ліс, дикий, повний старезних ясенів і грабів, тисів, яворів та дубів, понизу зарослий густою ліщиною, тамариском і смородиною. Пахло полином, шавлією, кропивою, мокрим камінням, весною та пліснявою.

Цірі йшла мовчки, не поспішаючи й контролюючи дихання. Також намагалася опанувати нерви. Уявлення не мала, чого Ередін міг хотіти від неї, але передчуття були не найкращі.

Поряд із черговим каскадом, що з шумом спадав зі скельної щілини, була кам'яна тераса, а за нею, у тіні кущів дикого бузку, стояла альтанка, оповита плющем і традесканцією. Унизу було видно крони дерев, стрічку річки, дахи, перистилі й тераси Тір-на-Ліа.

Вони стояли хвилинку, роздивляючись.

— Ніхто мені не казав, — Цірі перша перервала мовчанку, — як зветься ця річка.

— Еснад.

— Зітхання? Красиво. А цей струмок?

— Туате.

— Шепіт. Теж красиво. Чому ніхто мені не сказав, що й у цьому світі живуть люди?

— Бо то неістотна інформація, і для тебе вона аж ніяк не має значення. Ходімо до альтанки.

— Навіщо?

— Ходімо.

Першим, що вона побачила після того, як зайшла, був дерев'яний лежак. Цірі відчула, як у скронях починає пульсувати. «Ну зрозуміло, — подумала вона, — це можна було передбачити. Я ж читала в храмі роман Анни Тіллер. Про старого короля, молоду королеву та жадібного до влади князя-претендента. Ередін нещадний, амбітний і рішучий. Знає, що той, хто має королеву, і є справжнім королем, справжнім володарем. Справжнім чоловіком. Хто володів королевою, той володів королівством. Тут, на цьому лежаку, почнеться державний переворот...»

Ельф усівся за мармуровим столом, указав Цірі на інший стілець. Вид із вікна, здавалося, цікавив його більше, ніж вона сама, а на лежак він не дивився зовсім.

— Ти залишишся тут назавжди, — заскочив її зненацька. — Ти, моя амазонко, легка, наче метелик. До кінця твого метеликового життя.

Вона мовчала, дивлячись йому просто в очі. У тих очах не було нічого.

— Вони не дозволять тобі піти звідси, — повторив він. — Не погодяться, що ти, незважаючи на міфи та ворожіння, є ніким і нічим, є істотою без значення. Не повірять у те й не дозволять тобі піти. Вони обдурили тебе обіцянкою, аби домогтися твоєї слухняності, але ніколи не мали наміру обіцянку свою виконати. Ніколи.

— Аваллак'х, — прохрипіла вона, — дав мені слово. А кажуть, що сумніватися в слові ельфа — то образа.

— Аваллак'х — знаючий. У знаючих власний кодекс честі, у якому кожна друга фраза говорить про мету, що освячує засоби.

— Не розумію, навіщо ти мені все те говориш. Хіба що... Хіба що ти чогось від мене хочеш. Хіба що я маю щось, чого ти прагнеш. І ти тепер хочеш поторгуватися. Га? Ередіне? Моя свобода за... За що?

Він дивився на неї довго. А вона дарма шукала в його очах якоїсь підказки, якогось сигналу, якогось знаку. Хоча б чогось.

— Напевне, — почав він повільно, — ти вже трохи зуміла пізнати Оберона. Напевне, також зауважила, що він неймовірно амбітний. Є речі, яких він не прийме ніколи, яких ніколи не візьме до відома. Скоріше помре.

Цірі мовчала, кусаючи губи й поглядаючи на лежак.

— Оберон Муйркетах, — продовжив ельф, — ніколи не застосує магію чи інші засоби, що можуть змінити ситуацію. А такі засоби існують. Добрі, міцні, гарантовані засоби. Куди сильніші за атрактанти, якими слуги Оберона насичують твою косметику.

Він швидко провів долонями над темними жилками столу. Коли відвів руку, на столі залишився маленький флакончик із сіро-зеленого нефриту.

— Ні, — прохрипіла Цірі. — Аж ніяк. На це я не погоджуся.

— Ти не дала мені закінчити.

— Не май мене за дурепу. Я не подам того, що міститься в цьому флаконі. Для цього ти мене не використаєш.

— Ти робиш занадто поквапні висновки, — сказав він повільно, дивлячись їй в очі. — Намагаєшся сама себе обігнати. Але якщо так робити, то це завжди скінчиться падінням. Дуже болісним падінням.

— Я сказала: ні.

— Помисли як слід. Незалежно від того, що є в цьому флаконі, ти виграєш — у будь-якому випадку. Ти завжди виграєш, Ластівко.

— Ні!

Рухом настільки ж спритним — такому міг позаздрити будь-який фокусник — ельф змусив флакончик зникнути зі столу. Потім довго мовчав, дивлячись на річку Еснад, що блищала між деревами.

— Ти помреш тут, метелику, — сказав нарешті. — Не дозволять вони тобі звідси піти. Але це твій вибір.

— Я домовилася. Моя свобода за...

— Свобода, — пирхнув він. — Ти все ще говориш про ту свободу. А що б ти зробила, якби її здобула? Куди б ти подалася? Зрозумій нарешті, що від того твого світу зараз відділяють тебе не лише відстань, але й час. Час тут плине інакше, ніж там. Ті, яких ти знала там як дітей, зараз уже сиві старці, а ті, що були твоїми ровесниками, давно вже померли.

— Я не вірю.

— Згадай ваші легенди. Легенди про людей, які таємничо зникли, а потім поверталися через роки лише для того, аби подивитися на зарослі травою могили рідних. Може, ти вважаєш, що це були фантазії, речі, висмоктані з пальця? Ти помиляєшся. У всі століття людей викрадали, забирали геть наші вершники, ті, кого ви називаєте Диким Полюванням. Викрадали, використовували, а потім викидали, наче шкаралупу випитого яйця. Але тебе не спіткає навіть те, Сіреаель. Ти помреш тут, тобі не дадуть навіть побачити могили твоїх друзів.

— Я не вірю в те, що ти говориш.

— Твоя віра — то твоя особиста справа. А долю свою ти обрала сама. Повертаймося. Я маю прохання, Ластівко. Чи не побажаєш поспідати — злегка — зі мною в Тір-на-Ліа?

Кілька ударів серця голод і шалене бажання змагалися в Цірі зі злістю, страхом перед отрутою й загальною апатією.

— Охоче. — Вона опустила погляд. — Дякую за пропозицію.

— Це я дякую. Ходімо.

Виходячи з альтанки, вона ще кинула оком на лежак. І подумала, що Анна Тіллер була дурнуватою й екзальтованою графоманкою.

Поволі в мовчанні, у запаху м'яти, шавлії й кропиви сходили вони до річки Зітханья. Сходами вниз. Берегом струмка, який звався Шепіт.

* * *

Коли увечері, напарфумлена, з вологим іще від ароматичної ванни волоссям, вона увійшла до королівських кімнат, застала Оберона на софі, схилоного над книжкою. Мовчки, жестом він зажадав, аби вона присіла поруч.

Книжка була багато ілюстрованою. Сказати правду, нічого, окрім ілюстрацій, у ній і не було. Цірі, хоча й старалася грати світську даму, відчула, як приливає до щік кров. У храмовій бібліотеці в Елландері вона бачила кілька подібних творів. Але з книжкою Короля Вільх ті конкурувати не могли ані багатством і розмаїстю позицій, ані мистецьким хистом їх виконання.

Розглядали вони їх довго й мовчки.

— Роздягнися, прошу.

Цього разу роздягнувся й він сам. Тіло мав худорляве й хлоп'яче, шупле, наче в Гіселера, Кейлі чи Рефа, яких вона бачила, коли ті купалися в струмках чи гірських озерах. Але від Гіселера та Щурів була вітальність, було з них життя, бажання жити, що палало між сріблястими крапельками розбризкуваної води.

А від нього, Короля Вільх, бив холод вічності.

Він був терплячим. Кілька разів здавалося, що от-от. Але ж нічого з того не вийшло. Цірі була на себе зла й упевнена, що це через її недосвідченість і паралізуючий брак вправності. Він заважив те й заспокоїв її. Як зазвичай, дуже результативно. А вона заснула. У його обіймах.

Але вранці його біля неї не було.

* * *

Наступного вечора Король Вільх уперше проявив нетерплячку.

Вона застала його схиленим над столом, на якому лежало оправлене в бурштин дзеркало. Дзеркало було засипане білим порошком.

«Починається», — подумалося їй.

Оберон маленьким ножичком зібрав фісстех і сформував його у дві стрічки. Узяв зі столу срібну трубочку й втягнув наркотик у носа спершу лівою, а тоді й правою ніздрею. Очі його, зазвичай блискучі, наче трохи пригасили й помутнішали, засльозилися. Цірі одразу ж зрозуміла, що була то не перша порція.

Він сформував на склі дві нові стрічки, запросив її жестом, подавши трубку. «А, що там, — подумала вона. — Легше буде».

Наркотик був неймовірно сильним.

Короткий час вони сиділи на ліжку, обійнявшись, і витріщалися на місяць затягнутими сльозами очима.

Цірі чхнула.

— Шнурована ніч, — сказала вона, витираючи носа рукавом шовкової блузочки.

— Чарівна, — виправив він, протираючи око. — *Ensh'eass*, не *en'leass*. Треба б тобі попрацювати над вимовою.

— Я попрацюю.

— Роздягайся.

Спочатку здавалося, що все буде добре, що наркотик подіяв на нього з тим самим піднесенням, що й на неї. Але на Цірі він подіяв так, що стала вона активно й заповзятливою, навіть нашепотіла йому на вухо багацько непристойних — як на її думку — слів. Це, може, трохи пройняло його, ефект був, гмм, відчутний, у певну мить Цірі була переконана, що вже ось-ось. Але воно «ось-ось» не було. Принаймні не до кінця.

І саме тоді він виявив нетерплячку. Встав, накинув на худорляві плечі соболине хутро. Стояв так, відвернувшись, задивившись у вікно, на місяць. Цірі всілася, обплела руками коліна. Була розчарована й зла, але водночас зійшла на неї якась дивна сентиментальність. Скоріше за все, була це побічна дія того міцного фішстеху.

— То все моя провина, — пробурмотіла вона. — Той шрам мене спотворює, я знаю. Знаю, що ти бачиш, коли дивишся на мене. Від ельфійки залишилося в мене небагато. Золотий самородок у купі компосту...

Він різко розвернувся.

— Ти надзвичайно скромна, — процідив. — Я б сказав, скоріше перлина в купі свинячого гною. Діамант на пальці гниючого трупа. У межах мовного тренування можеш і сама попрацювати над тими порівняннями. Завтра розпитаю в тебе про них, мала д'ойне. Людська істотка, у якій нічого, абсолютно нічого не залишилося від ельфійки.

Він підійшов до столу, узяв трубку, схилився над дзеркалом. Цірі сиділа, скам'яніла. Почувалася так, наче її обплювали.

— Я не приходжу до тебе з любові! — вишкірилася люто. — Я ув'язнена й шантажована, і ти про те чудово знаєш! Але я погодилася, роблю те для...

— Для кого?! — перервав він запально, аж ніяк не по-ельфійськи. — Для мене? Для ув'язнених у твоєму світі Ен Сейдхе? Ти дурнувата дівчина! Ти робиш те для себе, для себе приходиш сюди й надаремно намагаєшся мені віддатися. Бо це твоя єдина

надія, єдина рятівна дошка. І скажу тобі ще: молися, ревно молися своїм людським ідолам, божкам чи тотемам. Бо або буду я, або буде Аваллак'х і його лабораторія. Повір мені, не хотіла б ти потрапити в лабораторію й познайомитися з альтернативою.

— Мені все рівно, — сказала вона глухо, скорчившись на постелі. — Я погоджуюся на все, аби тільки здобути свободу. Аби зуміти нарешті від вас звільнитися. Піти. До мого світу. До моїх друзів.

— Твоїх друзів! — кпив він. — Ось твої друзі!

Він різко повернувся й кинув їй запорошене фісстехом дзеркальце.

— Маєш своїх друзів, — повторив. — Подивися.

Вийшов, розвіваючи полами хутра.

Спочатку в забрудненому склі вона бачила тільки власний змазаний відбиток. Але майже відразу дзеркало освітілося молочним сяйвом, сповнилося димом. А потім образами.

Йеннефер, яка висить над безоднею, напружена, з піднятими вгору руками. Рукави її сукні наче розпростерті крила птаха. Волосся її хвилюється, між ним проскакують маленькі рибки. Цілі зграйки вертких маленьких рибок. Деякі з них уже скубають чародійку за щоки й очі. Від ніг Йеннефер до дна озера йде мотузка, на кінці якої, загрузши в мул і мочарі, прив'язана велика корзина каміння. Високо вгорі світиться й блищить поверхня води.

Сукня Йеннефер хвилюється в тому ж ритмі, що й водорості.

Забруднену фісстехом поверхню дзеркала затягує дим.

Геральт, склисто-блідий, із заплученими очима, сидить під довгими бурульками, що наростили на стіну, нерухомих, заледених, його швидко засипає завірюхою сніг. Біле волосся відьмака стало вже білими гронами льоду, білі бурульки звисають у нього з брів, з вій, з губів. Сніг падає й падає, росте замет, що закриває вже ноги Геральта, ростуть пухнасті шапки на його плечах. Завірюха виє й свище...

Цірі підскочила на ліжку, з розмаху кинула дзеркало об стіну. Тріснула бурштинова рамка, скло розлетілося мільйоном уламків.

Вона впізнавала, знала, пам'ятала той рід видінь. Зі своїх давніх снів.

— Це все неправда! — крикнула вона. — Чуєш, Обероне? Я в те не вірю! Це неправда! Це тільки твоя злість, безсила, як і ти сам! Це тільки твоя злість...

Вона всілася на підлогу й розплакалася.

* * *

Підозрювала, що в палаці й стіни мають вуха. Назавтра не могла позбутися двозначних поглядів, відчувала за спиною насмішки, ловила шепотіння.

Аваллак'ха ніде не було. «Він знає, — подумала Цірі, — знає, що сталося, і уникає мене. Заздалегідь, до того, як я прокинулася, поплив чи поїхав кудись подалі зі своєю позолоченою ельфійкою. Не хоче зі мною розмовляти, не хоче визнати, що весь його план розбився на друзки.

Також ніде не було Ередіна. Але то, скоріше, було нормальним: він часто виїжджав зі своїми *Dearg Ruadhri*, Червоними Вершниками.

Цірі вивела Кельпі зі стайні й поїхала за річку. Увесь час вона гарячково думала, не зауважуючи нічого навколо себе.

«Утікати звідси. Не важливо, чи всі ті видіння були брехливими чи правдивими. Напевне можна сказати лише одне: Йеннефер і Геральт там, у моєму світі, і там моє місце, біля них. Я мушу звідси втекти, втекти без зволікань! Адже має бути якийсь спосіб. Я увійшла сюди сама, повинна зуміти й сама вийти. Ередін говорив, що я маю дикий талант, те саме підозрював Висогота. З Тор Сіреаель, яку я докладно дослідила, виходу не було. Але, може, тут є якась інша вежа...»

Цірі глянула вдалечінь, на далекий пагорб, на абрис кромлеху, що на ньому виднівся. «Заборонена територія, — подумала вона. — Ха, бачу, що воно далеченько. Бар'єр мене туди, напевне, не пустить. Шкода часу. Піду, скоріше, вверх по річці. Туди я ще не їздила...»

Кельпі заіржала, затрясла головою, різко брикнула. Не дала себе повернути, замість того швидко погнала клусом у бік пагорба. Цірі остовпіла настільки, що якусь мить не реагувала, дозво-

ляла кобилі бігти. Тільки за мить крикнула й натягнула віжки. У результаті Кельпі стала дибки, ударила передніми ногами, тоді підкинула зад і погнала галопом. Знову в тому самому напрямку.

Цірі її не стримувала, не могла контролювати. Була здивована безмежно. Але знала Кельпі надто добре. Кобила мала норів, але ж не такий. Така поведінка мусила щось значити.

Кельпі сповільнилася, перейшла на клус. Бігла точно в бік увінчаного кромлехом пагорба.

«Десь зі стайє, — подумала Цірі. — Зараз подіє Бар'єр».

Кобила забігла в кам'яне коло, між густо наставлених, замшілих і викривлених монолітів, що виростили з гущавини тернистої ожини, і стала, наче вкопана. Єдине, чим вона тепер рухала, були вуха, якими пильно стригла.

Цірі спробувала її розвернути. Потім — рушити з місця. Безрезультатно. Якби не вени, що пульсували на гарячій шиї, вона заприсяглася б, що сидить не на коні, а на скульптурі. Раптом щось торкнулося її спини. Щось гостре, щось, що пробило одяг і вкололо шкіру. Вона не зуміла обернутися. З-за каменя без найменшого звуку з'явився єдиноріг рудої масті й рішучим рухом упер її рога під пахву. Сильно. Різко. Вона відчула, як по її боку потік струмочок крові.

З іншого боку показався ще один єдиноріг. Той був повністю білим, від кінчиків вух до кінчика хвоста. Тільки ніздрі мав рожеві, а очі — чорні.

Білий єдиноріг наблизився й поволі, потихеньку поклав голову їй на лоно. Збудження було настільки сильним, що Цірі аж застогнала.

Я виріс, — почулося в її голові. — Я виріс, Зореока. Тоді, у пустелі, я не знав, як правильно поводитися. Тепер уже знаю.

— Конику? — простогнала вона, мало не висячи на двох упертих у неї рогах.

Моє ім'я Іхуарраквакс. Пам'ятаєш мене, Зореока? Пам'ятаєш, як ти мене лікувала? Рятувала?

Він відступив, розвернувся. Вона побачила слід від шраму на його нозі. Упізнала. Пригадала.

— Конику! Це ти! Але ж ти був іншої масті...

Я виріс.

У голові раптове запаморочення, шепіт, голоси, крики, іржання. Роги відсмикнулися. Вона помітила, що той, другий єдиноріг, за її спиною, був синій із плямами.

Старші вчать тебе, Зореока. Вчать тебе через мене. Ще хвилинка, і вони зуміють розмовляти самі. Самі скажуть тобі, чого від тебе хочуть.

Какофонія в голові Цірі вистрелила, наче вибухом лави, диким гомоном. І майже відразу злагідніла, попливла потоком думок, зрозумілих і ясних.

Ми хочемо допомогти тобі у втечі, Зореока.

Вона мовчала, хоча серце сильно закалатало в грудях.

Де шалена радість? Де подяки?

— А звідки, — запитала вона задержувато, — таке раптове бажання мені допомагати? Аж настільки ви мене любите?

Ми взагалі тебе не любимо. Але це не твій світ. Це не місце для тебе. Ти не повинна тут залишитися. Ми не хочемо, щоб ти залишилася.

Вона стиснула зуби. Хоча відчувала піднесення від перспективи, заперечувально похитала головою. Коник — Іхуарраквакс — застриг вухами, ударив об землю копитом, глянув на неї чорним оком. Рудий єдиноріг тупнув так, що аж земля затряслася, грізно труснув рогом. Форкнув гнівно, і Цірі зрозуміла.

Ти нам не довіряєш.

— Не довіряю, — визнала вона прохолодно. — Кожен тут грає в якусь свою гру, а мене, яка мало що розуміє, намагається використати. Чому ж я маю довіряти саме вам? Між вами та ельфами, схоже, немає приязні, я сама бачила там, у степу, як мало не дійшло до битви. Можу спокійно прийняти, що ви хочете скористатися мною, аби насолити ельфам. Я також не дуже їх люблю: вони ж ув'язнили мене тут і змушують до чогось, чого я ніскільки не бажаю. Але використати себе я не дозволю.

Рудий тряхнув головою — ріг його знову виконав небезпечний рух. Синій заіржав. У черепі Цірі загуділо, наче в криниці, а думка, яку вона вихопила, була поганою.

— Ага! — крикнула вона. — Ви такі самі, як вони! Або підкорення й слухняність, або смерть? Я не боюся! Не дам себе використати!

Вона знову відчула в голові запаморочення й хаос. Те трохи затягнулося, а потім із хаосу впливла читабельна думка.

Це добре, Зореока, що ти не любиш, коли тебе використовують. Саме це нам і потрібно. Саме це ми й хочемо тобі гарантувати. Собі. Усьому світу. Усім світам.

— Я не розумію.

Ти — грізна зброя, небезпечна. Ми не можемо дозволити, аби така зброя потрапила в руки Короля Вільх, Лиса та Яструба.

— Кого? — здивувалася вона. — Ах...

Лис, crevan. Аваллак'х. А хто такий Яструб, я знаю аж занадто добре.

Король Вільх уже старий. Але Лис із Яструбом не можуть здобути владу над Ard Gaeth, Воротами Світів. Одного разу вони вже ту владу дістали. І одного разу втратили. Тепер можуть не більше, ніж блукати, лазити між світами малими крочками, поодиноці, наче привиди, безсило. Лис — до Тір-на-Беа Арайнне, Яструб і його вершники — до Спіралі. Далі вони не можуть, не мають сил. Тому марять про Ard Gaeth і владу. Ми покажемо тобі, яким чином вони вже одного разу використали таку владу. Ми покажемо тобі те, Зореока, коли будеш ти звідси йти.

— Не можу звідси піти. Наклали на мене чари. Бар'єр. Geas Garadh...

Тебе не можна ув'язнити. Ти — Володарка Світів.

— Авжеж. Я не маю жодного дикого таланту, ніяк його не контролюю. А від Сили я відреклася там, у пустелі, рік тому. Коник тому свідок.

У пустелі ти відреклася від фокусів. Від Сили, яка є в тебе в крові, відректися неможливо. Ти все ще її маєш. Ми навчимо тебе, як нею скористатися.

— А часом не так, — крикнула вона, — що ту силу, ту владу над світами, яку начебто я маю, хотіли б здобути ви?!

Це не так. Нам немає потреби ту силу здобувати. Бо ми маємо її від початку.

Повір їм, — попросив Іхуарраквакс. — Повір їм, Зореока.

— За однієї умови.

Єдиногоги підвели голови, роздули ніздрі, з очей їхніх, могла б вона заприсягнутися, полетіли іскри. «Не люблять, — подумала Цірі, — коли ставлять їм умови, не люблять навіть звуків того слова. Прокляття, я й не знаю, чи правильно роблю... Аби воно тільки не закінчилося трагічно...»

Слухаємо. Що то за умова?

— Іхуарраквакс буде зі мною.

* * *

Під вечір захмарилося, стало парко, від річки підіймався густий, липкий туман. А коли на Тір-на-Ліа зійшла темрява, звіддала глухим погуркуванням відізначалася гроза, раз у раз освітлюючи горизонт загравою блискавок.

Цірі вже давно була готовою. Одягнена в чорне, із мечем за спиною, знервована й напружена, вона нетерпляче чекала на сутінки.

Тихо пройшла крізь пустий вестибюль, прослизнула вздовж колони, вийшла на терасу. Річка Еснад смолисто блищала в темряві, верби шуміли.

Небом прокотився далекий грім.

Цірі вивела Кельпі зі стайні. Кобила знала, що треба робити. Слухняно почалапала в напрямку Порфірового мосту. Цірі мить дивилася їй услід, тоді глянула на терасу, біля якої стояли човни.

«Не могу, — подумала вона. — Покажуся йому ще раз. Може, тим самим вдасться притримати? Це ризиковано, але я не могу інакше».

У першу мить вона думала, що його немає, що королівські кімнати порожні. Адже панували в них тиша й омертвіння.

Помітила його лише за мить. Сидів у кутку, у кріслі, у білій сорочці, розшнурованій на худих грудях. Сорочку було зроблено з тканини настільки тонкої, що обліплювала вона тіло, наче мокра.

Обличчя й долоні Короля Вільх були майже так само білими, як сорочка.

Він підняв на неї очі, а в очах тих була тільки пустка.

— Шіададь? — прошепотів він. — Добре, що ти тут. Знаєш, мені казали, що ти померла.

Він розтиснув кулак, щось упало на килим. Був то флакончик із сіро-зеленого нефриту.

— Ларо, — Король Вільх ворухнув головою, торкнувся шиї, наче золотий королівський *torc'h* його душив. — *Saemm a me, luned*. Іди до мене, донечко. *Saemm a me, elaine*.

У його диханні Цірі відчувала смерть.

— *Elaine blath, feainne wedd*... — заспівав він тихенько. — *Mire, luned*, розв'язалася в тебе стрічка... Дозволь мені...

Він хотів підняти руку, але не зумів. Глибоко зітхнув, раптом підвів голову, глянув їй в очі. Цього разу куди притомніше.

— Сіреаель, — сказав. — Лох'лайт. Ти й справді є призначенням, Володарко Озера. Моїм також, як виявилось.

— *Va'esse deireadh aep eigean*... — сказав за мить, а Цірі з переляком констатувала, що його слова й рухи жахливо сповільнюються.

— Але, — закінчив він, зітхнувши, — добре, що одночасно щось і починається.

З-за вікна долинув протяглий грім. Гроза була ще далеко, але швидко наближалася.

— І все ж, — сказав, — страшенно не хочеться мені помирати, Сіреаель. І мені страшно прикро, що я мушу. Хто б подумав. Думав я, що не стану шкодувати. Я довго жив, пізнав усе. І всім пересичився... І все ж я відчуваю жаль. І знаєш, що ще? Нахилися. Я скажу тобі це на вухо. Нехай це буде наш секрет.

Вона нахилилася.

— Я боюся, — прошепотів він.

— Я знаю.

— Ти біля мене?

— Я біля тебе.

— *Va faill, luned*.

— Прощавай, Королю Вільх.

Вона сиділа біля нього, тримаючи короля за руку, доки той зовсім не зтих і доки не згасло його легеньке дихання. Вона не витирала сліз. Дозволяла їм текти.

Гроза наближалася. Горизонт горів блискавками.

* * *

Вона швидко збігла мармуровими сходами на терасу з колонами, біля якої кохалися човни. Відв'язала один, крайній, який пригледіла собі ще з вечора. Відштовхнулася від тераси довгою жердиною з червоного дерева, яку завбачливо зняла з карниза. Адже сумнівалася, що човен стане її слухатися так само, як Аваллак'ха.

Човен безшелесно сунув течю. Тір-на-Ліа було тихим і темним. Тільки скульптури на терасах проводжали її мертвими поглядами. Цірі рахувала мости.

Небо над лісом освітилося загравою від блискавки. За якийсь час забурчав протяжно грім.

Третій міст.

Щось пролетіло мостом, тихо, вправно, наче величезний чорний щур. Човен заколихався, коли те «щось» заскочило на ніс. Цірі кинула жердину, дістала меч.

— Ти все ж, — просичав Ередін Бреакк Глас, — хочеш позбавити нас свого товариства?

Також видобув меча. У короткому світлі блискавки вона встигла придивитися до зброї. Клинок був односічним, трохи вигнутим, лезо вістря лисніло й поза сумнівом було гостре, руків'я — довге, гарда — у вигляді круглої, ажурної пластини. Те, що ельф уміє тим мечем користуватися, було видно відразу.

Він несподівано гойднув човна, сильно напіраючи ногою на борт. Цірі вміло забалансувала, урівноважила борт сильним нахилом тіла, майже відразу спробувала той самий фокус, скочивши на борт обома ногами. Він похитнувся, але втримав рівновагу й кинувся на неї з мечем. Цірі париувала удар, закрившись інстинктивно, бо мало що бачила. Відповіла швидким ударом униз. Ередін париував, ударив, вона відбила удар. З клинків, наче з кресал, летіли снопи іскор.

Він іще раз гойднув човна, сильно, мало не перекинувши Цірі. Вона затанцювала, балансуючи простягнутими руками. Він відступив на ніс, опустив меч.

— Де ти цього навчилася, Ластівко?

— Ти б здивувався.

— Сумніваюся. Про те, що як пливеш річкою, то можеш подолати Бар'єр, ти здогадалася сама чи хтось тобі те виказав?

— Неважливо.

— Важливо. І ми те з'ясуємо. Є для того методи. А зараз кинь меч, і ми повернемося.

— Авжеж.

— Повернемося, Сіреаель. Оберон чекає. Сьогодні вночі, присягаюся, він буде бадьорим і повним наснаги.

— Авжеж, — повторила вона. — Він перебрав із тим засобом для наснаги. Із тим, який ти йому дав. А може, він аж ніяк не для наснаги був?

— Про що ти говориш?

— Він помер.

Ередін швидко отямився від цієї звістки, раптом кинувся на неї, розколихавши човен. Балансуючи, вони обмінялися кількома лютими ударами — над водою розлігся звучний дзвін сталі.

Блискавка розітнула ніч. Над їхніми головами промайнув міст. Один з останніх мостів Тір-на-Ліа. А може, останній?

— Ти ж напевне розумієш, Ластівко, — сказав ельф хрипко, — що тільки відтягуєш невідворотне? Я не можу дозволити, аби ти пішла.

— Чому ж? Оберон помер. А я ж є ніким і нічого не значу. Ти сам мені те сказав.

— Бо це правда. — Він підняв меч. — Ти нічого не значиш. Так, малесенька міль, яку можна роздушити пальцями до блискучого пилку, але яка, якщо їй те дозволити, може прогризти дірку в коштовній тканині. Так, зернятко перцю, нікчемне й мале, але коли надкусиш його через неувважність, то зіпсує воно найвибагливішу страву, змусить її виплюнути, як би вона не смакувала. Ось що ти таке. Ніщо. Докучливе ніщо.

Блискавка. У її світлі Цірі помітила те, що хотіла побачити. Ельф здійняв меч, махнув ним, застрибуючи на сидіння човна. Мав перевагу в зрості. Наступну сутичку мусив виграти.

— Не треба було здійсмати на мене зброю, Сіреаель. Тепер уже запізно. Я тобі цього не пробачу. Не стану тебе вбивати, ні. Але кілька тижнів у ліжку, у бинтах, напевне, навчать тебе чогось.

— Зачекай. Спершу я хотіла б дещо тобі розповісти. Виказати одну таємницю.

— І що ж ти могла б мені сказати? — пирхнув він. — Що невідомого мені можеш ти виказати? Яку ж таку істину можеш відкрити?

— Таку, що не помістишся ти під мостом.

Він не встиг зреагувати, ударився потилицею об міст, полетів вперед, повністю втративши рівновагу.

Цірі, звичайно, могла просто випхати його з човна, але боялася, що цього не вистачить, що він не відмовиться від переслідування. Окрім того, хотів він того чи ні, але вбив Короля Вільх. А за те мав страждати.

Тяла вона коротко, у стегно, під край кольчуги. Він навіть не скрикнув. Вилетів за борт, хлюпнув у річку, вода зійшлася над ним.

Вона обернулася, дивилася. Минуло чимало часу, доки він випливав. Потім виліз на мармурові сходи, що спускалися до річки. Лежав нерухомо, стікаючи водою та кров'ю.

— Напевне навчать тебе чогось, — пробурмотіла вона, — кілька тижнів у ліжку, у бинтах.

Підхопила свою жердину, сильно відіпхнулася. Річка Еснад ставала все швидшою, човен пішов стрімкіше. Скоро будівлі Тір-на-Ліа залишилися позаду.

Вона не оглядалася.

Спершу стало надто темно: човен заплив у старезний ліс, між деревами, гілля яких спліталася над потоком, наче стеля. Потім стало світліше, ліс скінчився, по обох берегах стояли вільшані луги, очерет. У чистій доті річці з'явилися купи ряски, водоростей, топляки. Коли небо рвала блискавка, вона бачила на воді кола, коли гуркотів грім, чула плеск сполоханої риби. Щось постійно хлюпало й плюскало, мляскало й чамкало. Кілька разів неподалік

від човна вона бачила великі фосфорисцючі очиська, кілька разів човен здригнувся, натрапивши на щось велике й живе. «Не все тут красиве, для чужинців цей світ є смертю», — повторювала вона подумки слова Ередіна.

Течія значно роздалася, розлилася широко. З'явилися острови та відгалуження. Вона дозволяла човну плисти, куди заманеться, куди понесе течія. Але почала боятися. Що буде, якщо вона помилиться й попливе не тим відгалуженням?

Ледь подумала про те, як із берега, з чагарів долинуло до неї іржання Кельпі й сильний ментальний сигнал єдинорога.

— Ти тут, Конику!

Поспішай, Зореока. Їдь за мною.

— До мого світу?

Спершу я мушу дещо тобі показати. Так наказали мені Старші.

Вони їхали спочатку лісом, потім степами, густо потятими ярами та ямами. Блимали блискавки, гриміли громи. Гроза була все ближче, здіймався вітер.

Єдиноріг увів Цірі в один із ярів.

Це тут.

— Що тут?

Зійди й побачиш.

Вона послухалася. Земля була нерівною, вона спіткнулася. Щось хрупнуло й осунулося під її ногою. Блиснула блискавка, а Цірі глухо скрикнула.

Стояла вона серед моря кісток.

Піщане узбіччя яру осунулося, підміте, мабуть, зливами, і відкрило те, що приховувало. Цвинтарище. Труп'ярню. Величезне звалище кісток. Тазових, стегнових, ребер. Черепів.

Вона підняла один.

Блиснула блискавка, а Цірі скрикнула. Зрозуміла, чиї рештки тут лежать.

Череп, що носив слід удару клинком, мав ікла.

Тепер ти розумієш, — пролунало в її голові. — Тепер ти віриш. Це зробили вони, Ен Елле. Король Вільх. Лис. Яструб. Цей світ аж ніяк не був їхнім світом. Він ним став. Коли вони його здобули.

Коли відчинили Ard Gaeth, ошукавши й використавши тоді нас так, як зараз намагалися ошукати й використати тебе.

Цірі відкинула череп.

— Злочинці! — крикнула. — Убивці!

Через небо з гудінням прокотився грім. Іхуарраквакс голосно заіржав, попереджаючи. Вона зрозуміла. Одним стрибком опинилася в сідлі, криком послала Кельпі в галоп.

По їхньому сліду йшла погоня.

* * *

«Уже колись так було, — подумала вона, ковтаючи вітер у галопі. — Уже колись так було. Така скачка, дика, у темряві, серед ночі, повної страхів, примар і привидів».

— Уперед, Кельпі!

Лютий чвал, очі сльозяться від швидкості. Небо розтинає навпіл блискавка, у тому блиманні Цірі бачить обабіч дороги вільхи. Потворні дерева тягнуть звідусіль до неї довгі вузлуваті лаписька, клацають темними пащеками дупел, кидають услід прокляття й погрози. Кельпі пронизливо ірже, летить так швидко, що копита, здається, ледь торкаються землі. Цірі розпласталася на шиї кобили. Не тільки аби зменшити опір повітря, але й для того, щоб уникнути гілок вільх, що бажають збити її, стягнути із сідла. Гілки свистять, шмагають, січуть, намагаються вчепитися у вбрання та волосся. Криві стовбури хилитаються, дупла клацають і дудонять...

Кельпі дико ірже. Єдиноріг відповідає іржанням. Він — біло-сніжна пляма в мороці, він показує шлях.

Жени, Зореока! Жени з усіх сил!

Вільх усе більше, усе важче уникати їхнє гілля. Скоро вони закриють усю дорогу...

Позаду крик. Відгомін погоні.

Іхуарраквакс ірже. Цірі отримує його сигнал. Розуміє значення. Притискається до шиї Кельпі. Не мусить ту підганяти. Кобила, яку жене жах, іде карколомним чвалом.

Знову сигнал від єдинорога, виразніший, він вкручується до мозку. Це прохання, майже наказ.

Скачи, Зореока. Ти мусиш стрибнути. В інше місце й інший час.
Цірі не розуміє, але намагається зрозуміти. Дуже намагається зрозуміти, концентрується так сильно, що кров шумить і пульсує у вухах...

Блискавка. А потім раптова темрява, темрява м'яка й чорна, чорна чорнотою, яку не освітить нічого.

У вухах шум.

* * *

На обличчі вітер. Холодний вітер. Крапельки дощу. У ніздрях — запах сосни.

Кельпі брикається, форкає, тупотить. Шия її мокра й гаряча.

Блискавка. Одразу після неї грім. У його світлі Цірі бачить Іху-арраквакса, який трусить головою й рогом, б'є об землю копитом.

— Конику?

Я тут, Зореока.

Небо сповнене зірками. Сповнене сузір'ями. Дракон. Зимова Панна. Сім Кіз. Жбан.

А мало не над самим горизонтом Око.

— Вдалося, — зітхнула вона. — Нам вдалося, Конику. Це мій світ!

Його сигнал настільки виразний, що Цірі розуміє все.

Ні, Зореока. Ми втекли з того. Але це ще не те місце й не той час. Іще багато чого попереду.

— Не залишай мене саму.

Не залишу. Я перед тобою в боргу. Я мушу його сплатити. До кінця.

* * *

Разом із вітром, що оце подув, небо від заходу темнішає, по черзі зтягає хвилями хмар сузір'я. Гасне Дракон, гаснуть Зимова Панна, Сім Кіз, Жбан. Гасне Око, що світить сильніше й довше за інші.

Небосхил уздовж горизонту розриває короткий спалах блискавки. Грім прокочується з глухим гуркотом. Раптом посилився вітер, сипонув в очі курявою й сухим листям.

Єдиноріг заіржав, послав ментальний сигнал.

*Не можна витратити час. Єдина наша надія — це швидка втеча.
У потрібні місце й час. Поспішімо, Зореока.*

Я — Володарка Світів. Я — Старша Кров.

Я з крові Лари Доррен, дочки Шіададь.

Іхуарраквакс заіржав, підганяючи. Кельпі відповіла протяжним
форканням. Цірі натягнула рукавички.

— Я готова, — сказала.

Шум у вухах. Сяйво й світло. А потім темрява.

Процес, вирок і страта Йоахіма де Ветта більшість істориків звикли приписувати різкій, жорсткій і тиранічній натурі імператора Емгира. Не бракує також — особливо в авторів із тягою до белетристики — алюзійних гіпотез про помсту й суто приватні рахунки. Саме час нам сказати правду — правду, яка для будь-якого уважного дослідника більш ніж очевидна. Герцог де Ветт керував оперативною групою «Верден» у спосіб, для якого окреслення «невдалий» є винятково делікатним. Маючи проти себе удвічі менші сили, він затягував із наступом на північ, а вся його активність вилилася в битву з верденськими герильяс. Група «Верден» ставилася до населення з нечуваною жорстокістю. Результат було легко передбачити, ба більше, він був неминучим: якщо взимку сили інсургентів налічували неповні півтисячі людей, то навесні повстав мало не весь край. Відданого Імперії короля Ервилла було вбито, а повстання очолив його син, королевич Кістрін, який симпатизував нордлінгам. Маючи на фланзі десанти піратів зі Скедліге, з фронту наступ нордлінгів з Цідарісу, а в тилах реbelieю, де Ветт вступався в безпорадні битви, зазнаючи поразку за поразкою. Тим самим він затримав наступ групи армій «Центр» — замість, як було домовлено, зв'язати фланг нордлінгів, група «Верден» зв'язувала Менно Коегорна. Нордлінги миттєво скористалися із ситуації та перейшли в контрнаступ, розриваючи кільце навколо Майсни й Марібору, зводячи нанівець шанси на швидке повторне здобуття тих важливих фортець.

Неспроможність і дурість де Ветта мали значення й психологічне. Розлетівся на друзки міф про непереможність Нільфгарду. До армії нордлінгів почали сотнями приходити добровольці...

Рестіф де Монтолон.

Північні війни: міфи, брехня і напівправа

Що там казати: Ярре був розчарований. Виховання в храмі та його власна відкрита натура спричинилися до того, що він вірив у людей, у їхню доброту, доброзичливість і безкорисливість. Від тієї віри залишилося небагато.

Він уже провів дві ночі надворі, у рештках стогів, а тепер усе йшло до того, аби схожим чином провести й третю ніч. У кожному селі, де він просив пустити переночувати чи дати шматок хліба, з-за зачинених наглухо дверей за відповідь були або важке мовчання, або лайка й погрози. Нічого не допомагало, навіть коли говорив, хто він такий, куди й у якій справі подорожує.

Дуже, дуже розчарували його люди.

Швидко сутеніло. Хлопець крокував стежиною між полів бадьюро й рішуче. Видивлявся стіг, відчуваючи розчарування та пригніченість перспективою ще однієї ночі під голим небом. Щоправда, березень був неймовірно теплим, але вночі ставало насправді холодно. І насправді страшно.

Ярре глянув на небо, на якому щонаочі вже мало не тиждень було видно золотаво-червону бджолу комети, що проходила із заходу на схід, тягнучи за собою мерехтливий хвіст вогню. Задумався, що воно насправді може віщувати, те дивне явище, згада-не в багатьох пророцтвах.

Продовжив свій шлях. Ставало щоразу темніше. Стежина вела його вниз між рядами густих кущів, що в напівморозу набували дивовижних форм. Знизу, звідти, де було ще темніше, віяло

холодом, бридким запахом гнилої трави й чимось іще. Чимось дуже недобрим.

Ярре затримався. Намагався умовити себе, що те, що повзе в нього по спині й руках, то не страх, а холод. Дарма.

Береги каналу, порослого верболозом і кривими вербами, чорного й блискучого, наче свіжовилита смола, поєднував вузький місточок. Там, де колоди згнили та попадали, у містку зяяли довгасті діри, балюстраду його було зламано, палі позанурювалися у воду. За містком верби росли густіше. Хоча ще далеко було до справжньої ночі, хоча дальні луки за каналом усе ще посвічували пасмами туману, що висів на чубах трав, серед верб панувала темрява. У мороці Ярре невиразно бачив руїни якоїсь будівлі — напевне, млина, шлюзу чи копильні.

«Я мушу перейти через той місточок, — подумав хлопець. — Мушу! Хоча шкірою відчуваю, що там, у тій темряві, причаїлося щось недобре, я мушу перейти на інший бік того каналу. Мушу перейти той канал, як учинив би те той міфічний вождь чи герой, про якого я читав у зотлілих манускриптах у храмі Мелітеле. Перейду канал, і тоді... Як там було? Карти будуть здані? Ні, кості будуть кинуті. Позаду мене залишиться моє минуле, попереду ляже моє майбутнє...»

Він ступив на місток і відразу зрозумів, що передчуття його не підмануло. Ще раніше, ніж він їх побачив. І почув.

— І шо? — кахикнув один із тих, що заступили йому шлях. — Чи я не к'зав? К'зав же: тіко почекаати трошкі, а хтось уже підгребе.

— Ова, Окультіху, — другий з озброєних товстезними палицями типчиків трохи шепелявив. — Тобі б ворожитом чи волхвом бути. Ну, милешенький перехожий, шо йде шамотньо. Даши, шо там є в тебе, по-доброму, чи беж шарпанини не обійдемошя?

— Я нічого не маю! — щосили зарепетував Ярре, хоча й небагато мав надії, що хтось його почує й прибіжить на допомогу. — Я вбогий подорожній! Ані гроша за душею не маю! Що маю вам віддати? Отой кий? Одежину?

— І те теж, — сказав той шепелявий, а в голосі його було щось таке, від чого Ярре аж затрявся. — Бо тре' тобі жнати, убогий

подорожній, що насправді ми тут, у потребі великій перебуваючи, дівки якоїсь виглядали. Ну, але ж нічка вже наштала, ніхто вже не прийде, тож на безриб'ї і рак — риба! Хапай його, хлопці!

— Я маю ножа! — крикнув Ярре. — Попереджаю!

Він і справді мав ножа. Свиснув його на храмовій кухні напередодні втечі та сховав у вузлику. Але не потягнувся за ним. Паралізувало його — і лякало — усвідомлення, що воно без сенсу й що нічого йому не допоможе.

— Я маю ножа!

— Ти диви, — сказав насмішкувато той шепелявий, наближаючись. — Має він ножа. Хто б міг подумати.

Ярре не міг тікати. Жах призвів до того, що ноги його перетворилися на два вбиті в землю стовпи. Адреналін перехопив за горло, наче петля аркану.

— Гей! — крикнув раптом третій типчик молодим і дивовижно знайомим голосом. — Я його хіба знаю! Так-так, знаю його! Облиште, кажу, то мій знайомиць! Ярре? Пізнаєш мене? Я Мельфі! Гей, Ярре! Пізнаєш?

— Піз... наю... — Ярре з усіх сил змагався з паскудним, переможним і невідомим йому досі відчуттям. Тільки коли відчув біль у стегні, яким приклався до колод мосту, зрозумів, що воно було за відчуття.

Відчуття неприємності.

* * *

— Ото так несподіванка, — повторював Мельфі. — Ото випадок так випадок! От, свояка довелося зустріти! З Елландеру знайомця! Товариша! Га, Ярре?

Ярре проковтнув шматок твердої й тягучої солонини, якою почастивала його дивна компанія, закусив печеною ріпою. Не відповів, тільки кивнув у бік усієї шістки, що оточувала вогнище.

— А куди тобі дорога, Ярре?

— До Визіми.

— Ха! Так і нам до Визіми! Ото випадок так випадок! Що, Мільтоне? Пам'ятаєш Мільтона, Ярре?

Ярре не пам'ятав. Не був упевнений, чи взагалі колись бачив того в очі. Зрештою, і Мельфі трохи перебирав, звучи його товаришем. Був то син бондаря з Елландеру. Коли разом ходили вони до храмової інфіми, Мельфі звик регулярно й боляче бити Ярре, називаючи його зачатим у кропиві байстрюком без батька-матері. Тривало те близько року, після чого бондар забрав сина зі школи, бо стало зрозуміло, що підліток придатний винятково для бочок. Так ото Мельфі замість у поті чола свого пізнавати аркани читання та писання в поті чола стругав клепки в батьківській майстерні. А коли Ярре закінчив науку та з рекомендацією храму став помічником писаря в гродському суді, бондарчук — за прикладом тата — кланявся йому в пояс, давав презенти й виказував приятель.

— ...до Візими ми йдемо, — продовжував розповідь Мельфі. — До армії. Усі ми тут як один до війська йдемо. Оночки тут, бач, Мільтон й Ограбек, сини кметів, від ланової повинності відібрані, ну, знаєш, як воно...

— Знаю. — Ярре кинув на синів кметів погляд: ті були світловолосі, схожі, наче брати, тепер гризли якесь незрозуміле їдло, спечене в попелі. — Один від десяти ланів. Лановий контингенс. А ти, Мельфі?

— Зі мною, — зітхнув бондарчук, — знаєш, сталося так: за першим разом, як цехи мали дати рекрута, то батечко мій від витягання гілки оборонився. Але прийшла біда, тре' було вдруге жереб тягнути, бо так місто вирішило... Ну й знаєш, як воно...

— Ти тіко послухай, Щупаку, як ото він балакає, — втрутився хрипко кремезний, обстрижений під нуль тип, називаний Окультіхом, який нещодавно першим окрикнув його на мосту. — Панич! Мудрагель якийсь!

— Мудрагельчик! — завторував йому протягло другий, великий парубок із вічно приклеєною до круглої пики дурнуватою поспішкою. — Мудрагелятко!

— Штули пельку, Клапроте, — прошепелявив повільно отой, називаний Щупаком, найстарший із компанії, рослий, з обвислими вусами та підголоною потилицею. — Як мудрагель, то годити!

пошлухати, що балакає. Чимало з того бути може. Навука. А навука ніколи нікому не зашкодила. Ну, майже ніколи. І майже нікому.

— Що правда, то правда, — оголосив Мельфі. — Він, Ярре, значить, і справді недурний є, читати й писати знає... Учений! Він же ж в Елландері за писарчука судового працює, а в храмі Мелітеле усеньки книжки в опіці має...

— Але ж цікавенько тоді, — перервав Щупак, вдивляючись у Ярре крізь дим та іскри, — що такий судово-храмово-засраний книжник на гостинцю до Візіми поробляє?

— Як і ви, — сказав хлопець, — до війська йду.

— А чого б то, — очі Щупака блищали, відбивали блиск, наче очі справжньої риби у світлі лучини на носі човна, — чого б то судово-храмовий учений у війську знайти думає? Бо ти ж не в рекрути йдеш? Га? Бо ж кожен дурисвіт зна', що храми з-під контингенсу вийняті, не примушені вони рекрутів постачати. А ше й те зна' кожен дурисвіт, що будь-який суд свого писарчука від служби може відкараскати й відписати. Тож як воно з тим, пане уряднику?

— Я до війська як доброволець іду, — заявив Ярре. — Сам за-тягаюся, з власної волі, не за контингенсом. Частково з особистих причин, але переважно з почуття патріотичного обов'язку.

Компанія рикнула голосним, трубним, хоровим реготом.

— Бачте, хлопачки, — промовив урешті Щупак, — які ото суперечності в людині іншим разом сидять. Дві натури. Оночки: молодик, здавалося б, учений та вумний, а до того ж, мати, з народження недурнуватий. Знати повинен, що воно на війні діється, відати, хто кого б'є й скоро вшшент поб'є. А він, як самі чули, без примусу, з власної волі, з патеротичного обов'язку хче до програної партії приєднатися.

Ніхто не прокоментував. Як і Ярре.

— Такий патеротичний обов'язок, — сказав тоді Щупак, — зазвичай тіки хворим на голову властивий, а мо', воно навіть храмово-судовим вихованцям і пристойно. Але була тут мова про якісь там особисті причини. Страшенно я цікавенний, які ж оті особисті причини?

— Є вони настільки особистими, — відрізав Ярре, — що розповідати про них я не стану. Тим більше, що й ви, мосьпанство, якоесь про свої причини розповідати не поспішаєте.

— Ото, бач, якби простак який отак ото зі мною забалакав, — сказав після хвилини тиші Щупак, — відразу б у пику отримав. Ну, але якщо навчений писарчук... Такому те дарую... на цей раз. І відповідь: я також до війська йду. І також добровольцем.

— Аби, як хворий на голову, пристати до тих, хто програє? — Ярре й сам дивувався, звідки раптом береться в ньому стільки зухвалості. — Дорогою обдираючи подорожніх на мостах?

— Він, — зареготав Мельфі, випереджаючи Щупака, — усе ше на нас дується за засідку на мосту. Та забудь ти, Ярре, то ж тільки фіглі були! Такі собі жартики невинні! Правильно, Щупаку?

— Правильно. — Щупак позіхнув, клацнув зубами, аж відлуння пішло. — Жартики такі невинні. Життя смутне й осовіле, точнісінько наче теля, як того до бійні ведуть. Ото тільки жартиками чи фіглями можна себе розвеселити. Не вважаєш так, писарчуку?

— Вважаю. У цілому.

— То добре, — Щупак не спускав із нього блискучих очей. — Бо інакше марний був би з тебе для нас компаньйон, і крашше б було тобі до Визіми самопас піти. Хоч би й зараз.

Ярре мовчав. Щупак потягнувся.

— Я шо хотів — те сказав. Ну, хлопачки, тоді ми пошуткували, пофіглювали та повеселилися, а теперки пора нам. Як на одвечір у Визімі хочемо бути, то із сонцем тре' вирушати.

* * *

Ніч була дуже холодною. Ярре, незважаючи на втому, не міг заснути, згорнувшись у клубок під опанчею, мало не торкаючись підборіддя колінами. Коли нарешті заснув, спав погано, безперервно будили його сні. Більшості він не запам'ятав. Окрім двох. У першому сні відомий йому відьмак Ґеральт із Рівії сидів під бурюльками, що звисувалися зі скелі, нерухомий, заледенілий, і його швидко засипав густий сніг. У другому сні Цірі на вороній

кобилі, притулившись до гриви, чвалувала поміж рядами кривих верб, що намагалися схопити її кострубатим суччям.

Ах, а перед самим світанком приснилася йому Трісс Мерігольд. Після минулорічного перебування в храмі чародійка снилася хлопцеві кілька разів. Сні ті змушували Ярре до речей, яких він потім сильно соромився.

Зараз, зрозуміло, ні до якого сорому не дійшло. Було надто вже холодно.

* * *

Уранці й справді, ледь зійшло сонечко, уся сімка вирушила в дорогу. Мільтон та Ограбек, сини кметів із ланового контенгенсу, додавали собі духу вояцькою пісенькою:

Їде вояк, їде, збрусю брязкує.
Гей, тікай, дівчино, перш ніж поцілує!
А нехай цілує, хто й'му заборонить,
Він грудьми своїми вітчизну боронить!

Щупак, Окультіх, Клапрот і бондарчук Мельфі, що до них приклеївся, розповідали собі жартики та анекдоти, нечувано з їхньої точки зору смішні:

— ...а нільфгардець запитує: «Що тут так смердить?». А ельф на те: «Гівно». Хааа-хаа-хаааа!

— Хе-хе-хе-хеее!

— Ха-ха-ха! А такий знаєте? Ідуть нільфгардець, ельф і гном. Дивляться: летить миша...

Чим сильніше зростав день, тим більше зустрічали вони на шляху інших подорожніх, хлопських возів, комірничих фургонів, загонів війська на марші. Деякі вози були завантажено добром, за ними банда Щупака йшла з носами чи не біля землі, наче гончаки, підбираючи, що впало: то морквину, то картопельку, то ріпу, часом навіть цибулину. Частину здобичі завбачливо ховали на чорний день, частину жадібно жерли, не припиняючи розповідати жартики:

— ...а нільфгардець: «Тпрууу!» І засрався по самі вуха. Ха-ха-ха-ха-ха!

— Хааа-хааа-хааа! О боги, не втримаюся... Засрався... Хаааа-хаааа!

— Хе-хееее-хеее!

Ярре чекав на привід та okazji, щоб відділитися. Не подобався йому Щупак, не подобався йому Окуляріх. Не подобалися йому погляди, які Щупак та Окуляріх кидали на купецькі вози, на хлопські запряжки й на жінок і дівок, що сиділи на возах. Не подобався йому насмішкуватий тон Щупака, коли той раз у раз заговорював про доцільність іти добровольцем, коли програш і погибель наближаються напевне й очевидно.

Запахло ораною землю. Димом. У долині, серед правильної шахівниці полів, гаїв і блискаючих, наче дзеркальця, рибних ставків, уже видно було дахи будівель. До їхніх вух інколи долинали далеке гавкання пса, ревіння вола, спів півника.

— Видно, жажожні воно шельця, — прошепелявив Щупак, облизуючись. — Невеличкі, але живописні.

— Тут, у долині, — поспішив із поясненням Окуляріх, — половинчики живуть і господарюють. У них усе живописне й ладне. Господарчий вони народець, оті карлики.

— Проклята нелюдь, — харкнув Клапрот. — Хобольди кляті! Вони тут господарюють, а справжньому чоловікові біда через таких та бідність. Таким навіть війна не шкодить.

— Поки що. — Щупак розтягнув губи в гидкій посмішці. — Запам'ятайте, хлопчачки, оте сільце. Оту хатку, що скраю, серед березок, біля самого бору. Запам'ятайте добре. Якби колись захотіли ми туди в гості завітати, не хотів би я блукати.

Ярре відвернувся. Удавав, що не чує. Що бачить тільки гостинець перед собою.

Крокували. Мільтон і Ограбек, сини кметів із ланового побору, почали нову пісню. Менш вояцьку. Трохи наче песимістичнішу. Таку, що — особливо після попередніх натяків Щупака — могла бути сприйнята за погане віщування:

Гей-но, люди, дослухайте,
 Лютість смерті упізнайте,
 Чи старий, чи молодий ти,
 А від смерті не втекти-ти.
 Кого смерть піймала й душить,
 Кожен їй піддатись мусить...

* * *

— Отой, — оцінив похмуро Окультіх, — мусить мати бабло. Як бабла він не має, то хай мене каструють.

Особою, заради якої Окультіх ішов на такий жорстокий ризик, був мандрівний торговець, якого вони наздогнали і який ішов поряд із двоколкою з впряженим у неї віслюком.

— Бабло баблом, — засопів Щупак, — а віслючок теж чогось та вартий. Ширше крок, хлопчачки.

— Мельфі, — Ярре схопив бондарчука за рукав. — Розплющ очі. Чи не бачиш, що тут готується.

— То ж лише жартики, Ярре. — Мельфі вишарпнувся. — Тільки жартики...

Возик торговця — зблизька це було добре помітно — одночасно був ятками: міг зупинитися й розкластися за кілька хвилин. Усю конструкцію, що її тягнув віслюк, покрито було яскравими й мальовничо-розмашистими написами, згідно з якими торговець пропонував бальзами та лікувальні витяжки, талісмани й охоронні амулети, еліксири, фільтри й магічні катаплазми, засоби для миття, а перш за все викривачі металів, самородків і трюфелів, а також безвідмовні принади на рибу, качок і дівок.

Торговець, худий і зігнутий тягарем років мосьпан, озирнувся, побачив їх, вилаявся й підігнав віслюка. Але віслюк, як воно з віслюками буває, навіть не подумав їти швидше.

— А зацні лахи на ньому, — стиха зацінив Окультіх. — Та й на везечку чогосьочки напевне знайдемо...

— Ну, хлопчачки, — скомандував Щупак. — Раз-два! Упораємося із шправою, поки швідків мало на дорозі.

Ярре, сам не в змозі надивуватися своїй мужності, кількома швидкими кроками вирвався наперед компанії й розвернувся, встаючи поміж ними й купцем.

— Ні, — сказав, ледь добуваючи голос зі стиснутої горлянки. — Я не дозволю...

Щупак поволі розхилив плащ і показав заткнутий за пояс довгий ніж, швидше за все, вигострений, наче бритва.

— А відступи-но, пишарчуку, — прошепелявив зловороже. — Якщо шию свою цінуєш. Думав я, згодишся ти нашій купанії, але не, надто тебе, бачу, храм вихрамив, надто вже ти набожним ладаном просякнув. Тож відступи геть із дороги, а то я тебе...

— А що воно тута робиться, га?

З-за фланкуючих шлях пузатих та великих верб, найзвичнішого елементу пейзажу долини Ісмени, виступили дві дивовижні постаті.

Обидва чолов'яги мали навосковані та підкручені угору вусища, кольорові буфасті плудри, піковані, із різнобарвними стрічками каптани й великі м'які оксамитові берети з пучками пер. Окрім широких тесаків і кинджалів, що висіли біля пояса, обидва чолов'яги несли на спині дворучні мечі довжиною десь у сажень, із ліктьової довжини руків'ями й великими вигнутими гардами.

Ландскнехти, підскакуючи, зав'язували штани. Жоден із них ані руху не зробив до руків'я своїх страшних мечів, але Щупак та Окультіх миттєво затихли, а великий Клапрот зменшився, наче міх, з якого вийшло повітря.

— Ми тут... Ми тут ніц... — промовив Щупак. — Ніц поганого...

— Жарти тіки! — кувікнув Мельфі.

— Нікому не сталося кривди, — несподівано відіззався згорблений торговець. — Нікому!

— Ми, — швидко втрутився Ярре, — ідемо до Візіми, до війська вступати. Може, і вам туди по дорозі, панове вояки?

— І справді, — ландскнехт пирхнув, відразу зорієнтувавшись, про що йдеться. — І нам до Візіми. Хто хоче, можете з нами йти. Безпечніше буде.

— Точно, безпечніше, — промовив другий, міряючи Щупака довгим поглядом. — Годиться також додати, що бачили ми тут нещодавно поблизу кінний патруль визіmsького бейліфа. Дуже вже вони до вішання скорі: той горлоріз, якого вони в лісі спіймають, враз загине.

— І це пречудово. — Щупак уже оговтався, вишкірився щербато. — Дуже добре, мосьпанство, що є на різунів закон і кара, слухний то порядок. Рушаймо тоді в дорогу до Визіми, до армії, бо патеротичний обов'язок кличе.

Ландскнехт дивився на нього довго й досить презирливо, тоді ворухнув плечима, поправив мечисько за спиною й покрокував шляхом. Його товариш, а з ним Ярре й торговець зі своїм віслюком і возом рушили слідом, а позаду, на невеличкій відстані, почалапала галастра Щупака.

— Дякую вам, — сказав через якийсь час торговець, підганяючи віслюка пругом, — панове солдати. І тобі дякую, молодий паничу.

— Та нічого, — махнув рукою ландскнехт. — Я звик.

— Різні до війська тягнуться. — Його товариш озирнувся через плече. — Як прийде на село чи містечко наказ на новобранців з кожних десяти ланів одного віддати, то часом користаються, аби через те найбільшого мотлоху позбутися. А тоді на тракті повно таких горлорізів, як ті оночки. Та вже як в армії навчить їх слухняності єфрейторський кий, навчатся лобуряки дисципліни, як раз-другий підуть собі під різки та крізь стрій...

— Я, — поспішив із поясненням Ярре, — іду добровольцем, не з примусу.

— Славно, славно, — ландскнехт глянув на нього, підкрютив навоскований кінчик вуса. — Ото ж я й дивлюся, що ти — дитинка з іншої глини, ніж оті ось, ліплена. Чому ж із ними разом?

— Доля нас звела.

— Бачив я вже, — голос солдата був серйозним, — такі зустрічі, що доля принесла, та братання, що побратимів під одну шибеницю привели. Візьми з того науку, хлопче.

— Візьму.

* * *

Ще до того, як приховане хмарками сонце стало в зеніті, дісталися вони до тракту. Тут чекала на них вимушена перерва в подорожі. Подібно до чималої групи мандрівників, що дісталися сюди перед ними, Ярре і його компанія мусили затриматися, бо тракт щільно заповнений був військом на марші.

— На південь, — зі значенням прокоментував напрямок маршу один із ландскнехтів. — На фронт. До Марібору та Майєни.

— За знаками приглядай, — указав головою інший.

— Реданці, — сказав Ярре. — Срібні орли на кармазині.

— Правильно відгадав, — ландскнехт поплескав його по плечу. — А й спритний із тебе молодик. То реданське військо, яке королева Гедвіга нам на допомогу прислала. Ми зараз єдністю міцні. Темерія, Реданія, Едірн, Кедвен — усі ми тепер союзники, однієї справи прибічники.

— Шаме вчашненько, — відізався з-за їхніх спин Щупак із явною іронією. Ландскнехт озирнувся, але нічого не сказав.

— А чи не сісти нам, — запропонував Мельфі. — Дамо ходулям передиху. Того війська й кінця не видно, чимало часу пройде, доки шлях звільниться.

— Сядьмо, — сказав торговець, — отамочки, на гірці, звідти споглядання краще.

Реданська кіннота проїхала, за нею, здіймаючи пил, марширували арбалетники та щитоносці. За ними видно вже було колону панцирної кінноти, що їхала кроком.

— А оті он під іншим знаком ідуть, — указав на панцирних Мельфі. — Чорний мають штандарт, чимось білим спістрявлений.

— Ото провінція темна, — ландскнехт глянув на нього презирливо. — Герба власного короля не впізнає. То є сріблясті лілеї, тупа твоя довбешка...

— Поле чорне, сріблястими лілеями всипане, — сказав Ярре й відразу захотів довести, що вже хто-хто, а він зовсім не темна провінція. — На давньому гербі королівства Темерії, — почав, — був лев крокуючий. Але темерійські коронні княжичі інший герб використовували, причому таким чином, що до герба додавали

поле, на якому розташовували три лілеї. Бо ж у геральдичній символіці лілея є квіткою наступника трону, королівського сина, спадкоємця трону й берла...

— Мудрагель засраний, — гавкнув Клапрот.

— Облиш його й пашеку заткни, кінська довбешко, — сказав грізно ландскнехт. — А ти, хлопче, розповідай далі. Цікаве воно.

— А коли принц Гойдемар, син старого короля Гардіка, ішов на бій проти інсургентів дияволиці Фальки, темерійське військо під його власним знаком, під гербом лілеї, билосся й загальну перемогу здобуло. І коли Гойдемар після батька трон успадкував, на пам'ять про ту перемогу й про чудове визволення дружини й діточок із рук ворожих гербом королівства зробив три лілеї срібні на полі чорному. А пізніше король Кедрік спеціальним декретом державний герб таким чином змінив, що є ним зараз чорний щит, срібними лілеями всіяній. І таким є герб Темерії до сьогодні. У цьому ви всі можете переконатися на власні очі, бо трактом саме темерійські списоносці йдуть.

— Страшенно вміло, — сказав торговець, — ти, паничу, нам те пояснив.

— Не я, — зітхнув Ярре, — а тільки Ян з Аттре, учений геральдик.

— Та й ти, як видко, не гірше навчений.

— У самий раз, — докинув упівголоса Щупак, — як для рекрута. Аби дати забити себе під знаком тих срібних лілей за короля й Темерію.

Вони почули спів. Грізний, вояцький, він гудів, наче штормова хвиля, наче grimotіння грози, що наближалася. Слідом за темерійцями грізним, зімкнутим строєм ішло інше військо. Сіра, майже безбарвна кавалерія, над якою не вилися ані хоругви, ані навіть прапорці. Перед тими вояками, які їхали на чолі, несли оздоблену кінськими хвостами жердину з горизонтальною поперечиною, до якої прибиті були три людські черепа.

— Вільна Компанія, — указав на сірих вершників ландскнехт. — Кондотьєри. Наймане військо.

— Зразу видко, — зітхнув Мельфі, — що бойові. Хлоп у хлопа! А рівно ж йдуть, наче на параді...

— Вільна Компанія, — повторив ландскнехт. — Придивіться, селюки й молокососи, до справжнього солдата. Оті вже й у бою

були, саме вони, саме кондотьєри, бандери Адама Панґратта, Моллі, Фронтіна й Абатемарко, це вони терези у фортуни під Майєною в наш бік перетягнули, завдяки їм нільфгардське кільце розірвалося, їм треба завдячувати тим, що фортеця звільнена.

— Так вам скажу, — додав другий, — що бойовий і мужній то народ, оті кондотьєри, у битві непоступливі, наче скеля. Хоча й за гроші Вільна Компанія служить, як те з їхньої пісеньки враз зрозумієш.

Загін наближався ступою, спів гримів сильно й голосно, але і з на диво похмурою, злою нотою:

Жодні нас берло чи трон не позичать,
І з королями не будем в альянсах.
Ми у дуката, що золотом блищить,
На ординансах!

Що тих присяг ваших пусті слова?
Ваших штандартів та рук не цілуємо,
Тільки дукату, що сонцем виграва,
Вірність шануємо!

— Ех, у таких служити, — знову зітхнув Мельфі. — З такими разом воювати... Відгребла б людина слави й здобичі...

— Мені що, око милить, чи шо? — Окультіх скривив обличчя. — На чолі другого гуфця... Баба? То вони під бабським командуванням воюють, оті найманці?

— То баба, — підтвердив ландскнехт. — Але баба неабияка. То Юлія Абатемарко, що її Солодкою Вітрогонкою звать. Така воїтельниця, що гей-гей! Це під її рукою кондотьєри загін Чорних й ельфів під Майєною розігнали, хоча й було їх тільки двічі по п'ять сотень проти трьох тисяч.

— А я крайцем вуха чув, — відізався Щупак дивним, удавано улесливим, але й злостивим водночас тоном, — шо небагато до чого ота вікторія призвела, у гній пішли віддані за наймитів дукати. Позбирався Нільфгард і знову виписав нашим на боби, та ше й з обох рук. І Майєна знов в облозі. А може, уже й здобув він фортецю? А може, уже сюди прямує? Може, з дня на день тут

опиниться? Може, уже оті перекупні кондотьєри давно під нільфгардським золотом ідуть? А може...

— А може, — перервав його сердитий солдат, — у морду бажаєш отримати, хаме? Бач, за гавкання проти нашого війська мотузкою карають! То заткни пельку, поки я добрий!

— О-о-о-о! — бурмило Клапрот, широко роззявивши рота, розрядив ситуацію. — О-о-о, гляньтєчки! Які смішні курдупелі йдуть!

Дорогою під глухе grimотіння литаврів, під заядле дудіння волинок та дикий свист флейт марширували ряди піхоти, озброєної гвізармами, алебардами, бердишами, цепами та колючими сіканцями. Одягнені в хутряні бурки, кольчуги та гостроверхі шишаки, солдати й справді були незвично низькими.

— Гноми з гір, — пояснив ландскнехт. — Якийсь із загонів Магакамського добровольчого гуфця.

— А я оце мислив, — сказав Окультіх, — що гноми не з нами, а проти нас. Шо зрадили нас оті паскудні карлики й шо вони з Чорними в змові...

— Ти оце мислив... — ландскнехт глянув на нього з жалістю. — Цікаво, чим саме? Ти, башмак, якби в ющці таргана ковтнув, то в череві твоєму більше б розуму було, аніж у голові. Ті, що отам марширують, то якийсь із загонів гномської піхоти, яку нам на допомогу вислав Брувер Гог, староста Магакаму. Вони також майже всі в бою були, втрати мали чималі, тож їх під Визіму й відвели на переформування.

— Бойовий вони народ, гноми, — підтвердив Мельфі. — Мені в Елландері, у корчмі, один якось так у вухо на Саовін згелемсив, шо у вусі тому мені аж до Йуле дзвонило.

— Гномський загін у колоні останній, — ландскнехт прикрив очі долонею. — Кінець маршу, гостинець зараз вільний буде. Збираймося в дорогу, бо вже день скоро.

* * *

— Стільки військового люду на південь марширує, — сказав продавець амулетів і декоктів, — точно війна велика наближається. Великі на людей нещастя зійдуть! Великі поразки на армії! Гинути

люди стануть тисячами від меча й вогню. Ви ж, панове, зважте, що ота комета, яку щовечора на небі видно, червоний хвіст вогнистий за собою тягне. Як у комети хвіст синій чи блідий, то провіщує він холодні хвороби, фебри, пневми, флегми й катарі, а також нещастя водні, як то повінь, злива чи інші які мокридри. А червона барва вказує, що то комета гарячки, крові й вогню, а також заліза, що у вогні народжується. Страшенні, страшенні поразки на народи впадуть! Великі погроми будуть і різанина. Як воно в тому пророцтві стоїть: будуть трупи лежати високо, ліктів на дванадцять, на спустошеній землі стануть вити вовки, а люди-на слід людини іншої цілувати стане... Біда нам!

— Чому б то нам? — холодно перервав його ландскнехт. — Комета високо летить, з Нільфгарду її також видно, не говорячи вже про долину Іни, звідки, як кажуть, Менно Коегорн походить. Чорні також у небо поглядають і комету бачать. То чому б тоді не прийняти, що вона не нам, але їм поразку обіцяє? Що то їхні трупи в скирти будуть навалені?

— Саме так! — гарикнув другий ландскнехт. — Їм та біда, Чорним!

— Уміло то ви, панство, пояснили.

— Ну напевне.

* * *

Вони минули ліси, що оточували Визіму, увійшли між луки й пасовиська. Паслися тут цілі табуни різних коней: кавалерійських, запряжних, тяглових, важких першеронів. Траві, як воно буває в березні, було на луках небагато, як кіт наплакав, але стояли там повні вози сіна та ясла.

— Бачите? — облизнувся Окультіх. — Ех, коники! І ніхто ж не пильнує! Тіко брати-вибирати...

— Пельку стули, — просичав Щупак і підлабузницьки вишкірився до ландскнехтів щербатими зубами. — Він, мосьпанство, у кавалерії мріє служити, тому так ласо на тих скакунів поглядає.

— У кавалерії! — пирхнув ландскнехт. — Он воно про що хамові мріється! Конюхом йому скоріше бути, гній з-під коней вилами гребти, тачкою вивозити!

— Істину ви, пане, мовите!

Вони пішли далі, майже дісталися до греблі, що вела вздовж ставків та канав. І раптом над верхівками верб побачили червоні дахи веж визімського замку, що височів над озером.

— Ну, то ми майже на місці, — сказав торговець. — Відчуваєте?

— Фууу! — скривився Мельфі. — Але ж і сморід! Що воно?

— Напевне, солдати з голодухи здохли на королівському жолді, — пробурчав за їхніми спинами Щупак, але так, щоби не почувли ландскнехти.

— Мало носа не відриває, га? — засміявся один із них. — Ага, тисячами стояв тут усілякий військовий люд на спочинку, а військовий люд їсти мусить, а як поїсть, до сере. Таким уже чином природа нас поробила, і нічого тут не вдієш! А що насрато, то сюди, до тих оно ровів вивозять, вивалюють і навіть не присипають. Узимку, поки мороз гівно морозив, воно ще якомсь трималося, але від весни... Тьфу!

— А все нові надходять, і на стару купу грузять, — другий ландскнехт також сплюнув. — А оте гучне дзижчання чуєте? То мухи. Їх тут цілі хмари, рано навесні справа небачена! Морди собі чимось закрийте, до очей і вух навлазять, падлюки. І жвавенько: чим скоріше ми тут пройдемо — тим краще.

* * *

Вони минули рови, але так і не змогли позбутися смороду. Навпаки, Ярре голову заклав би, що чим ближче до міста, тим гіршою була задуха. Може, тільки різноманітніша, багатша масштабом та відтінками. Смерділи військові обози й намети, що оточували табір. Смердів величезний лазарет. Смерділо людне й рухливе підмур'я, смердів вал, смерділа брама, смерділо підвалля, смерділи плаці та вулички, смерділи стіни замчиська, що височів над містом. На щастя, ніс швидко призвичаївся, і скоро стало йому все одно: чи то гній, чи стерво, чи котяча сеча, чи чергові ятки з їдлом.

Мухи були всюди. Дзижчали настирливо, пхалися в очі, вуха, ніс. Не можна було їх відігнати. Легше було просто давити на обличчі. Або розкусувати.

Щойно вони увійшли в тінь під брамою, в очі їм упав величезний малюнок, який представляв рицаря зі спрямованим на них пальцем. Напис під малюнком запитував великими літерами: «А ТИ? ЧИ ТИ ВЖЕ ЗАПИСАВСЯ У ВІЙСЬКО?»

— Та вже, вже, — пробурмотів ландскнехт. — На жаль.

Подібних малюнків було чимало, можна сказати — що не стіна, то малюнок. Переважав отой рицар із пальцем, часто-густо була також патетична Мати-Вітчизна зі скуйовдженим сивим волоссям, а на її тлі видно було палаючі села й немовлят на нільфгардських піках. Траплялися також і малюнки ельфів зі скривавленими ножами в зубах.

Ярре раптом озирнувся й зрозумів, що вони тепер самі — він, ландскнехти й торговець. Від Щупака, Окультіха, забраних в армію кметів і Мельфі не було й сліду.

— Ага, — підтвердив його думку ландскнехт, допитливо до нього придивляючись. — Змилися твої товариші за першої ж нагоди, за першим же рогом хвостами замели. І знаєш, що я тобі, хлопче, скажу? Добре, що ваші шляхи розійшлися. І не намагайся, аби знову вони зійшлися.

— Шкода Мельфі, — буркнув Ярре. — Він у принципі пристойний хлопак.

— Кожен долю свою сам обирає. А ти йди з нами. Покажемо, де вербують.

Вони увійшли на плац, посередині якого на кам'яному підвищенні стояв ганебний стовп. Навколо стовпа стовбичили ласі до потіхи міщани та солдати. Закутий звинувачений, щойно діставши багнюкою в пику, плювався та плакав. Натовп ревів зі сміху.

— Гей же! — крикнув ландскнехт. — Гляньте, кого це в диби взяли! То ж Фусон! Цікавенько, за що його так?

— За рільництво, — поспішив із поясненнями товстий міщанин у вовчому хутрі й фетровому капелюсі.

— За що?

— За рільництво, — із натиском повторив товстун. — За те, що сів!

— Ха, ото ви зара' нагепали, наче, перепрошую, віл на підлогу. Я Фусона знаю, він же швець, син шевця та шевця онук. У житті

він ані орав, ані сів, ані збирав. Нагепали, кажу, ви з тим сіянням, що аж засмерділо.

— Бейліфа власні слова! — затявся міщанин. — Буде він біля ганебного стовпа до зорі стояти за те, що сів! А сів, злочинець, за нільфгардським підмовлянням і за нільфгардські срібники... Дивне, правда, збіжжя він якесь сів, заморське хіба... Нехай згадаю... Ага! Дефетизм!

— Так-так! — крикнув торговець амулетами. — Чув я, мовлено було про те! Нільфгардські шпигуни й ельфи мор ширять, криниці, джерела та струмки різними там отрутами труять, зокрема беленою, цукutoю, лепроу та дефетизмом.

— Ага, — кивнув міщанин у вовчій досі. — Учора двох ельфів повісили. Напевне, саме за оту отруту.

* * *

— За рогом тої вулички, — указав ландскнехт, — є корчма, у якій засідає комісія з вербування. Велику плахту там напнуто, а на ній темерійські лілеї, тобі, хлопче, відомі, тож втрапиш туди без проблем. Бувай здоровий. Най дадуть нам боги можливість зустрітись в кращі часи. Бувайте й ви, пане перекупнику.

Торговець захекав голосно.

— Мосьпанство, — сказав, риючись у ящикках та скриньках, — дозвольте, аби за вашу допомогу... Як трохи вдячності...

— Не утрудняйтеся, добрий чоловіче, — з усміхом сказав ландскнехт. — Помоглося — та й усе, нема про що говорити...

— Може, чудову мазь проти прострілу? — Торговець щось там вигріб із дна торби. — Може, універсальні, але безвідмовні ліки від бронхіту, подагри, паралічу, що й від лупи також допоможуть? Може, бальзам із живиці від укушення бджолами, зміями та вампірами? Може, талісман, щоби допомагав проти наслідків споглядання злим оком?

— А масте, може, — заговорив серйозно другий ландскнехт, — щось на допомогу проти наслідків злого їдла?

— Маю! — крикнув, аж засяявши, торговець. — Осьо дуже помічний декокт, з магічних коренів зроблений, пахучими зіллям

приправлений. Вистачить трьох крапель після їжі. Прошу, беріть, мосьпанство.

— Дякуємо. Тож бувайте, пане. Бувай і ти, хлопче. Щасти тобі!

— Поштиві, політичні й гречні, — оцінив торговець, коли солдати щезли в натовпі. — Не щодня таких зустрінеш. Але ж і ти, паничу, мені допоміг. Що ж тобі дати? Амулет проти блискавок? Безоар? Черепаховий камінь, добрий проти відьмівських чарів? Ха, є в мене ще трупний зуб для обкурювання, є в мене шматок сушеного диявольського лайна, такий добре в правому чоботі носити...

Ярре відвів погляд від людей, які завзято змивали зі стіни будинку напис «ГЕТЬ ЗАСРАНУ ВІЙНУ».

— Облиште, — сказав. — Час уже мені...

— Ха, — скрикнув торговець, витягуючи з пузатої скрині мідний медальйон у формі сердечка. — Ото має тобі згодитися, юначе, бо то річ саме для молодих. То великий раритет, тільки один я такий маю. Це чародійський амулет. Робить так, що про того, хто носить його, кохана не забуде, хоча б і час їх розділив та довгі милі. Отож глянь: тут відкривається, усередині папірець із тонкого папірусу. На отому папірці магічними червоними чорнилами, які я маю, досить буде ім'я коханої написати, і вона тебе не забуде, серця іншому не віддасть, не зрадить і не кине. Ну?

— Гм... — Ярре почервонів легенько. — Та чи я знаю...

— Яке ім'я, — купець занурив паличку в магічні чорнила, — мені записати?

— Цірі. Чи то Цірілла.

— Готово. Бери.

— Ярре! А ти тут що робиш, най тебе дідько!

Ярре різко повернувся. «Мав надію, — подумав машинально, — що лишив я позаду все моє минуле, що все відтепер буде нове. А безперервно зустрічаю старих знайомих...»

— Пане Деннісе Кранмер...

Гном у важезній шубі, кірасі, залізних карвахах і лисячому шликові з китицею окинув швидким поглядом хлопця й торговця, потім знову перевів очі на хлопця.

— Що ти, — запитав суворо, нашорошивши брови, вуса й бороду, — тут робиш, Ярре?

Хлопець завагався на мить, чи не збрехати йому й чи не вплатити для вірогідності в брехливу версію привітного до нього купця. Але майже відразу відкинув ту думку. Денніс Кранмер, який колись служив у гвардії князя Елландеру, мав репутацію гнома, якого важко обдурити. І не варто навіть намагатися.

— Хочу до війська вступити.

Знав, яким буде наступне запитання.

— Неннеке те дозволила?

Не мусив відповідати.

— Ти дав драла, — кивнув бородою Денніс Кранмер. — Просто дав драла з храму. А Неннеке й жриці рвуть там собі волосся на голові...

— Я залишив листа, — буркнув Ярре. — Пане Кранмер, я не міг... Я мусив... Не годилося сидіти склавши руки, коли ворог на кордонах... У грізний для батьківщини час... А до того ж вона... Цірі... Мати Неннеке ні за що не хотіла погодитися, хоча три чверті дівчат із храму послала в армію, а мені не дозволяла... Я не міг...

— І дав драла, — нахмурився гном. — До святого лайна демонів, я б повинен тебе зв'язати та відіслати до Елландеру кур'єрською поштою! Наказати закрити тебе в ямі під замком до часу, як жриці не прийдуть тебе забирати! Повинен я... — Засопів гнівно. — Коли ти востаннє їв, Ярре? Коли востаннє мав у роті теплу страву?

— По справжньому теплу? Три... Ні, чотири дні тому.

— Ходімо.

* * *

— Їж повільніше, синку, — зробив йому зауваження Золтан Хівай, один із камратів Денніса Кранмера. — То нездорово — жерти так жадібно, не прожувавши навіть. Куди ти так поспішаєш? Повір мені, ніхто в тебе тої страви не відбере.

Ярре не був у тому настільки впевнений. У головній залі заїзду «Під кудлатим ведмедиком» саме відбувався кулачний поєдинок. Двійко приземкуватих і широких, наче пічки, гномів гамселилися

кулаками так, що аж відлуння йшло, під ревіння камратів із Добровольчого гуфця й аплодисменти місцевих повій. Тричала підлога, падали меблі та посуд, а краплі сіяної з розбитих носів крові сипалися навколо, наче дощ. Ярре тільки й чекав, коли хтось із бійців упаде на їхній офіцерський стіл, збиваючи дерев'яну тарілку зі свинячими рульками, миску пареного гороху та глиняні кухлі. Швидко проковтнув відкушений шматок сала, виходячи з принципу, що те, що проковтнете, його.

— Я не дуже зрозумів, Деннісе, — другий гном, якого звали Шелдоном Скагґсом, навіть голови не повернув, хоча один із тих, що билися, мало його не зачепив, навішуючи кроком супротивникові. — Якщо той хлопець — жрець, то навіщо йому записуватися у військо? Жерцям крові проливати не можна.

— Він вихованець храму, не жрець.

— Ніколи, суча мати, не міг я зрозуміти отих дивних людських забобонів. Ну, але з чужих вірувань насміхатися не слід... Утім, впливає з твоїх слів, що оцей юнак, хоча в храмі вихований, нічого не має проти пролиття крові. Особливо нільфгардської. Га, юначе?

— Скагґс, дай йому спокійно поїсти.

— Я охоче відповім... — Ярре проковтнув шматок рульки й засунув у рота жменю гороху. — Отож воно так: проливати кров можна на справедливій війні. Захищаючи вищі інтереси. Тому я й пішов... Мати-батьківщина кличе...

— Самі бачите, — Шелдон Скагґс провів поглядом по друзям, — як багато правди у твердженнях, що люди — це раса, близька до нас і споріднена, що виводимося ми з одного кореня, ми й вони. Найкращий доказ осьо сидить перед нами й горох тріскає. Іншими словами: силу-силенну таких саме дурнувятих запальних хлопів зустрінете ви й серед молодих гномів.

— Особливо після майєнської потреби, — холодно зауважив Золтан Хівай. — Після виграної баталії завжди збільшується приплив добровольців. Менше їх стане, як розійдеться звістка про військо Менно Коегорна, що суне вверх по Іні, залишаючи позаду тільки голі воду й землю.

— Аби тоді тільки приплив в інший бік не розпочався, — про- бурмотів Кранмер. — Якось я довіри до добровольців не маю. Цікаво, що кожен другий дезертир — доброволець.

— Як ви можете... — Ярре мало не вдавився. — Як можете мовити щось подібне, пане... Я з ідейних причин... На війну справедливу й слушну... Мати-батьківщина...

Під ударом, від якого, як здалося хлопцеві, аж фундамент будівлі захитався, один із гномів, що билися, гепнувся на підлогу, аж курява зі щілин дощок пішла на півсажня вгору. Але, упавши цього разу, замість того, аби скочити на ноги й гепнути опонента, лежав, безвладно й беззбройно рухаючи кінцівками, нагадуючи величезного, перекинутого на спину хруща.

Денніс Кранмер устав.

— Справу розв'язано! — оголосив голосно, обводячи поглядом корчму. — Місце командира роти, що є вакантним із часу героїчної смерті Елькани Фостера, який поліг на полі слави під Майєною, отримує... Як тебе, сину? Бо я забувся.

— Бласко Грант! — переможець у кулачному бою виплюнув на підлогу зуб.

— ... отримує Бласко Грант. Чи є ще якісь спірні питання, що стосуються підвищення? Немає? От і добре. Господарю, пива!

— Про що то ми?

— Про війну справедливу, — почав перераховувати Золтан Хівай, відгинаючи пальці. — Про добровольців. Про дезертирів...

— Власне, — перервав його Денніс. — Знав я, що до чогось хотів повернутися, а справа торкалася добровольців, що зраджують і дезертирують. Пригадайте собі отой цінтрійський корпус Віссегерда. Сучі сини, виявляється, навіть знамен не змінили. Знаю те від кондотьєрів Вільної Компанії, від бандерії Юлії «Солодкої Вітрогонки». Під Майєною бандерія Юлії з цінтрійцями зіткнулася. Ішли в авангарді нільфгардського загону під тим самим прапором із левами...

— Призвала їх мати-батьківщина, — похмуро втрутився Скагґс. — І імператриця Цірі.

— Тихіше, — просичав Денніс.

— Правда, — відіззався четвертий гном, Ярпен Зігрін, що мовчав до тієї пори. — Тихіше — аж до тиші повної! І не через страх перед вухами в стінах, а тому, що не варто мовити про речі, про які ти ані найменшого уявлення не маєш.

— А ти, Зігрін, — виставив бороду Скагґс, — оте уявлення маєш, чи як?

— Маю. І одне скажу: ніхто, чи то Емгир вар Емрейс, чи то чаклуни-ребеліанти з Танедду, чи навіть сам диявол не зуміли б ні до чого змусити ту дівчину. Не зуміли б її зламати. Я те знаю. Бо я знаю її. Усе те одруження з Емгіром — то одна містифікація. Містифікація, на яку дали себе спіймати різні дурні... Інше, скажу я вам, у дівки тієї призначення. Цілковито інше.

— Так ти говориш, — пробурмотів Скагґс, — наче й справді її знав, Зігрін.

— Облиш, — гарикнув несподівано Золтан Хівай. — Із тим призначенням він має слухність. Я в те вірю. Маю для того причини.

— Ет, — махнув рукою Шелдон Скагґс. — Що тут дарма балакати. Цірілла, Емгир, призначення... Далекі то проблеми. Ближчими є, панове, проблеми такі, як Менно Коегорн і група армій «Центр».

— Ага, — зітхнув Золтан Хівай. — Щось бачиться мені, що не мине нас велика баталія. Може, навіть найбільша, яку історія знала.

— Багато, — буркнув Денніс Кранмер, — насправді багато що вирішиться...

— А ще більше скінчиться.

— Усе... — Ярре відригнув, увічливо заслоняючи рота долонею. — Усе скінчиться.

Гноми якийсь час приглядалися до нього, не кажучи ні слова.

— Не зовсім я, — відіззався врешті Золтан Хівай, — зрозумів тебе, юначе. Не хотів би ти пояснити, що саме мав на увазі?

— На княжій раді... — Ярре затнувся, — в Елландері, значить, говорилося, що перемога в цій великій війні тому є такою важливою, бо... Бо то є велика війна, яка покладе край усім війнам.

Шелдон Скагґс пирхнув і заплював собі бороду пивом. Золтан Хівай заіржав уголос.

— А ви, панове, так не думаєте?

Тепер настав час пирхати Деннісові Кранмеру. Ярпен Зігрін зберіг серйозність, дивився на хлопця уважно й наче зі співчуттям.

— Синку, — сказав він нарешті дуже серйозно, — глянь. Отам, біля шинкваса, сидить Евангеліна Парр. Вона, треба визнати, є статечною. Ба, навіть великою. Але, незважаючи на її розміри, вона, поза всіма сумнівами, не є курвою, яка може покласти кінець усім курвам.

* * *

Повернувши в тісний і безлюдний провулок, Денніс Кранмер затримався.

— Тре' мені тебе похвалити, Ярре, — сказав він. — Знаєш за що?

— Ні.

— Не вдавай. Переді мною не мусиш. Варто похвалити тебе, що ти й оком не змигнув, коли про ту Ціріллу мовлено було. І ще більше похвально, що ти рота тоді не розтулив... Ну-ну, не корч пику. Я багато знав про те, що в Неннеке відбувалося за храмовим муром, можеш уже повірити мені, що багато. А якщо тобі того мало, то знай, що чув я й те, яке ім'я торговець тобі в медальйон записав. Тримайся так і далі. — Гном тактовно зробив вигляд, що не помітив рум'янцю, який залив лице хлопця. — Тримайся так і далі, Ярре. І не тільки в справі Цірі... На що ти дивишся?

На стіні зерносковища, що її було видно в прольоті вулички, виднівся кривий, вапном вимальований напис, що проголошував: «РОБИ КОХАННЯ, А НЕ ВІЙНУ». Відразу під ним значно меншими літерами хтось нашкрябав: «РОБИ КУПУ ЩОРАНКУ».

— В інший бік дивися, дурню, — рявкнув Денніс Кранмер. — За саме споглядання таких написів можна відгребти, а скажеш щось невчасно, так прив'яжуть до стовпа та криваво шкіру з хребта злуплять. Тут суд швидкий! Надто швидкий!

— Я бачив, — буркнув Ярре, — шевця в дибах. Наче за сіяння дефетизму.

— Його сіяння, — серйозно підтвердив гном, тягнучи хлопця за рукав, — полягало, скоріше за все, у тому, що, відправляючи

сина до загону, цей чоловік плакав замість того, щоб вигукувати щось патріотичне. За сівбу серйознішу інакша тут кара. Ходімо, покажу.

Вони увійшли на плац. Ярре відступив, закриваючи рукавом рота та носа. На великій кам'яній шибениці висіло кільканадцять трупів. Деякі – видавали те вигляд і запах – висіли вже довго.

– Отой, – указав Денніс, одночасно відганяючи мух, – робив на мурах дурнуваті написи. Отой твердив, що війна – це справа панів і що нільфгардські рекрутовані хлопці не є його ворогами. Отой по п'яні розповідав такий ось анекдот: «Що таке піка? То зброя вельмож, кий, що має бідняка на кожному з кінців». А там, наприкінці, бачиш бабу? То бордель-маман із військового бардаку на колесах, який вона оздобила написом: «Топчи, вояче, сьогодні! Бо завтра, може, не зможеш».

– І тільки за те...

– Одна з її дівчат, як виявилось, мала трипер. А це вже стаття про диверсію й зниження боєздатності.

– Я зрозумів, пане Кранмер, – Ярре виструнчився в стійці, яку вважав військовою. – Але ви від мене не відкараскаєтеся. Я ніякий не дефетист...

– Та хрін там ти щось зрозумів, і не перебивай мене, бо я ще не скінчив. Отой, останній на шибениці, отой, що вже добряче засмердівся, провинився лише в тому, що на розповідь шпигуна-провокатора відреагував криком: «Праві ви, пане, правильно говорите, усе воно як двічі два – чотири!» Тепер скажи, що ти зрозумів.

– Зрозумів я, – Ярре роззирнувся крадькома. – Буду обережним. Але... Пане Кранмер... Як воно насправді?..

Гном також роззирнувся.

– Насправді, – сказав він тихо, – воно є так, що група армій «Центр» маршала Менно Коегорна йде на північ силами якихось ста тисяч жолдацтва. Насправді, якби не повстання у Вердені, вони вже були б тут. Насправді добре було б, якби дійшло до перемовин. Насправді Темерія й Реданія не мають сил, аби стримати Коегорна. Насправді не перед стратегічним рубежем Понтару.

— Річка Понтар, — прошепотів Ярре, — на північ від нас.

— Саме це я й хотів сказати. Але пам'ятай: про те краще мовчати.

— Буду обережним. А як уже буду в загоні, також мушу? Теж можу там натрапити на шпигуна?

— У лінійному відділі? Поблизу від лінії фронту? Скоріше ні. Шпигуни тому настільки старанні поза фронтом, бо бояться потрапити на фронт. До того ж, якби вішали кожного солдата, який бурчить, жалісться й матюкається, не було б кому воювати. Але писок, Ярре, завжди тримай стуленим. До стуленого — зваж на мої слова — ніколи жодна сралімуха не влетить. А зара' ходімо, проведе тебе до комісії.

— Замовите там за мене слівце? — Ярре з надією глянув на гнома. — Га? Пане Кранмер?

— От дурнуватий ти, писарчуку. Тут армія! Якби я за тебе говорив і тебе протегував, то наче б на спині тобі золотою ниткою вигаптував: «Роззява!» Ти б тоді життя в загоні не мав, хлопче.

— А до вас... — заблимав Ярре. — До вашого загону...

— Навіть про те не думай.

— Бо у вас, — гірко сказав хлопець, — тільки для гномів місце є, правда? Не для мене, правда?

— Правда.

«Не для тебе, — подумав Денніс Кранмер. — Не для тебе, Ярре. Бо в мене є ще несплачені борги Неннеке. Тому хотів би я, щоб ти цілим із цієї війни повернувся. А Магакамський добровольчий гуфець, із гномів сформований, з персон чужої й гіршої раси, завжди стануть посилати з найгіршими завданнями, на найважчі напрямки. Туди, звідки не повертаються. Туди, куди не послали б людей».

— Тож як тоді так зробити, — продовжив Ярре, нахмурений, — аби потрапити до доброго загону?

— А який же, по-твоєму, настільки надзвичайний, аби аж так туди прагнути?

Ярре відвернувся, почувши спів, що здіймався, наче хвиля припливу, що ріс, наче гримотіння грози, що швидко наближається.

Спів голосний, гордовитий, міцний, твердий, наче сталь. Він уже чув такий спів.

Вуличкою від замку, колоною по три, їхав ступою загін кондотьєрів. На чолі його на сивому огирі під прикрашеною людськими черепами жердиною прямував командир, шпакуватий чолов'яга з орлиним носом і волоссям, зав'язаним у кінський хвіст, що спадав на обладунок.

— Адам «Адью» Панґратт, — пробурмотів Денніс Кранмер.

Спів кондотьєрів гримів, гудів, гуркотів. Контрапунктований дзвоном підков по бруківці, він сповнював вуличку аж до вершечків будинків, злітав над ними ген високо, у блакитне небо над містом:

Сліз не проллють ні коханки, ні жони,
Як землю в обійми ми приймем криваві,
Бо ми за дукати, як сонце червоні,
У бій ідемо жваво!

— Питаєте, який загін... — сказав Ярре, не в змозі відвести погляд від кавалеристів. — А хоч би й такий, як отой! У такому хотів би я...

— У кожного своя пісенька, — тихо обірвав його гном. — І кожен по-своєму землю прийме в криваві обійми. Так, як випаде йому. І або заплачуть по ньому, або ні. На війні, писарчуку, тільки співається й марширується рівно та в строю рівно стоїться. А потім, у бою, кожному випадає те, що писано йому. Чи у Вільній Компанії «Адью» Панґратта, чи в піхоті, чи в таборах... Чи в блискучому обладунку й із червоним плюмажем, чи в лаптях та в кожусі завошивленому... Чи на жвавому джанеті, чи за щитом... Кожному своє. Як йому випаде! Ну, от і комісія, бачиш щит на входом? Туди тобі дорога, як ти жовніром стати надумав. Іди, Ярре. Бувай. Побачимося, як по всьому буде.

Гном провів хлопця поглядом аж до того моменту, коли той зник у дверях корчми, зайнятої рекрутаційною комісією.

— Або й не побачимося, — додав стиха. — Не відомо ж бо, кому що писано. Що кому випаде.

* * *

— Кінно їздиш? З лука чи арбалета лупиш?

— Ні, пане комісар. Але вмію писати й каліграфувати, зокрема й Старші Руни... Знаю Старшу Мову...

— Мечем умієш? Зумієш зі списками?

— Ні, не зумію... Але я непогано рахую...

Комісар скривився й махнув рукою.

— Начитаний мудрагель! Який то вже за сьогодні? Виписати йому папір до бе-йо-пе, юначе. Жени з тим квитком на південний кінець міста, а потім за Маріборську браму, над озеро.

— Але...

— Та точно потрапиш. Наступний!

* * *

— Гей, Ярре! Гей! Почекай!

— Мельфі?

— Авжеж, саме я! — Бондарчук похитнувся, сперся на мур. — Я тутки, хе-хе!

— Що з тобою?

— Зі мною? А ніби що? Нічого! Трохи напився! Пив за погибель Нільфгарду! Ух, Ярре, я радий тебе бачити, бо думав, що десь я тебе, друже, загубив... Мій ти друже...

Ярре відступив, наче хто його вдарив. Від бондарчука відгонило не тільки дешевим пивом і ще дешевшою горілкою, а й цибулею, часником і кат його знає, чим іще. Відгонило страшенно.

— А де ж, — запитав він іронічно, — твоя найсвятіша компанія?

— Ти про Щупака? — скривився Мельфі. — То я тобі так скажу: пес би на нього сцяв! Знаєш, Ярре, думаю, що недобра він був людина.

— Браво. Швидко ти його розшифрував.

— А то! — Мельфі надувся, не зауваживши насмішки. — Стерігся він, але дідько там хто мене надурить! Знаю вже я, що він там собі задумав! І навіщо сюди, до Візіми, приліз! Напевне, Ярре, вважаєш ти, що він і ті його лобузи до війська, як і ми, йшли? Ха, тоді ти надто помиляєшся! Знаєш, що він удумав? Ти б не повірив!

— Повірів би.

— Йому, — закінчив триумфально Мельфі, — коні потрібні були та уніформа, хотів їх десь тут вкрасти. Бо умислив він у військовому вбранні на розбій іти!

— А нехай би він до ката потрапив!

— І щонайшвидше! — Бондарчук захитався трохи, встав під муром і розв'язав штани. — Шкода мені тільки, що Ограбек і Мільтон, дурні сільські довбешки, дали себе замутити, за Щупаком пішли, тож до ката і їм дорога. Та срав би на них пес, дурнів пришелепуватих! А як воно там із тобою, Ярре?

— Це ти про що?

— Відправив тебе кудись комісар? — Мельфі пустив струмисько на білений мур. — Питаю, бо я вже також вступив. Треба мені за Маріборську браму, на південний край міста. А тобі куди треба?

— Також на південний.

— Ха! — Бондарчук кілька разів підскочив, струсив, зав'язав штани. — То, може, разом станемо воювати?

— Не думаю, — Ярре глянув на нього зверху. — Я отримав призначення відповідно до моєї кваліфікації. До бе-йо-пе.

— Ну напевне, — Мельфі чхнув і дихнув на нього своєю страшною мішанкою. — Ти ж учений! Таких мудрагелів, напевне, до якихось важливих справ беруть, а не до будь-яких. Ну, але ж що робити? Та поки воно станеться, трохи ще разом помандруємо, еге ж? На південний кінець міста разом же нам дорога.

— Так виходить.

— То ходімо.

— Ходімо.

* * *

— Воно, певно, не тут, — оцінив Ярре, дивлячись на оточений наметами майдан, на якому здіймала куряву рота халамидників із довгими палицями на плечах. Кожен халамидник, як зауважив хлопець, мав примотаний до правої ноги віхоть сіна, до лівої — соломи.

— Щось не туди ми потрапили, Мельфі.

— Солома! Сіно! — чути було з майдану крики єфрейтора, який диригував халамидниками. — Солома! Сіно! Рівніше, суца ваша мати!

— Над наметами штандарт в'ється, — сказав Мельфі. — Сам глянь, Ярре. Ті само лілеї, що ти про них на тракті мовив. Є штандарт? Є. Є військо? Є. Виходить, сюди нам. Правильно я потрапив.

— Ну, може, ти. Але я точно ні.

— А оно там, біля тину, чин якийсь стоїть. У тогочки запитаємося.

А потім усе пішло швидко.

— Новенькі? — гарикнув сержант. — Завербовані? Давайте папери! Чого, сука, стоїте один із другим? На місці марш! Не стояти, сука! Наліво! Вернутися, направо! Бігом марш! Назад, сука! Слухати та запам'ятовувати! Спершу, сука, до провіант-майстра! Узяти амуніцію! Кольчугу, шкіру, спис, сука, шолом і корд! Потім на муштру! Бути готовими до переклички, сука, у сутінках! Маааарш!

— Стривайте, — Ярре роззирнувся невпевнено. — Бо я, мабуть, маю в якийсь інший загін...

— Чогооооо?

— Перепрошую, пане офіцер, — Ярре почервонів. — Ідеться мені про те лише, щоби запобігти можливій помилці... Бо ж пан комісар виразно... Виразно мовив про направлення до бе-йо-пе, тож я...

— Ти вдома, хлопче, — пирхнув сержант, трохи обеззброєний отим «офіцером». — Саме сюди тебе призначили. Вітаю в Бідній Йоханій Піхоті.

* * *

— І чому б то, — повторив Рокко Гільдебрандт, — і через яку то причину маємо ми мосьпанству данину платити? Ми ж усе, що належало, заплатили вже.

— Отакої, гляньте на нього, половинчика-мудрагеля! — Щупак, який розсівся в сідлі вкраденого коня, вишкірив зуби до побратимів. — Уже жаплатив він! І вважає, що воно вше. Воїштину, наче отой індик, що думав про неділю. А йому в шуботу довбешку відтяли!

Окулярі, Клапрот, Мільтон та Ограбек зареготали разом. Бо жарт був смішним. А розвага обіцяла виявитися ще смішнішою.

Рокко помітив мерзотні, клейкі погляди наїзників, озирнувся. На порозі хати стояла Інкарвілія Гільдебрандт, його дружина, а також Алоє й Жасмин, обидві його доньки.

Щупак і його компанія дивилися на гоббіток, посміхаючись ласо. Так, розвага насправді обіцяла виявитися премилою.

До живоплоту з іншого боку гостинцю наблизилася племінниця Гільдебрандта, Імпатенція Вандербек, яку пестливо звали Імпі. Була вона насправді ладна дівчинка. Усмішки бандитів зробилися ще більш ласими й мерзенними.

— Ну, карлику, — підігнав його Щупак. — Давай королівському війську грошву, їдла давай, давай коней, виводь корів із сараю. Ми тут не будемо до заходу стояти. Мусимо ше пару сіл за сьогодні обскочити.

— Чому ми мусимо платити й давати? — голос Рокко Гільдебрандта трохи тремтів, але все ще чулися в ньому завзяття та впертість. — Кажете ви, що то на військо, що то на нашу оборону. А від голоду, запитую, хто нас оборонить? Ми вже й гіберну заплатили, і ліверунок, і поголовне, і поральне, і подимне, і хвостове, і осеп, і дідько його зна', що ще! Мало того, четверо з цього села, зокрема й син мій власний, запряжки у військових таборах водять! І ніхто інший, як шурина мій Міло Вандербек, якого Расті кличуть, є польовим хірургом і поважною в армії людиною. А це значить, що з привіском ми наш військовий обов'язок виконали... Тож чому б то нам платити? За що й навіщо?

Щупак скинув довгий погляд на дружину половинчика Інкарвілію Гільдебрандт із дому Бібервельдтів. На його пухкеньких дочок Алоє й Жасмин. На чарівну, наче лялечка, у зелену сукню вдягнену Імпі Вандербек. На Сема Гофмаєра і його діда, старого Голофернеса. На бабцю Петунію, що завзято длубалася на грядці мотикою. На інших половинчиків із хутора, головно жінок і підлітків, що тривожно виглядали з-за тинів і з хат.

— Чому, питаєш? — засичав, схилиючись у сідлі й заглядаючи в перелякані очі половинчика. — А я тобі скажу чому. Тому, що ти

паршивий половинчик, чужак, приبلуда, і хто тебе, нелюда мерзотного, обдирає, той богів радує. Хто тобі, нелюдіві, кривду чинить, той добрий і патеротичний вчинок робить. А також тому, що млосно від бажання те твоє нелюдське гніздечко за димом пустити. Тому, що мені аж щелепи зводить, так бажається отих твоїх карлиць відтрахати. І тому, що нас п'ятеро крутих хлопаків, а вас — лише жменька курдуплів-засранців. Тепер ти вже знаєш чому?

— Тепер уже знаю, — повільно промовив Рокко Гільдебрандт. — Ідіть звідси геть, Великі Люди. Ідіть геть, нешановні. Нічого ми вам не дамо.

Щупак випростався, потягнувся за кордом, що висів біля сідла.

— Бий! — крикнув. — Убивай!

Рухом настільки швидким, що аж неможливо було його помітити оком, Рокко Гільдебрандт схилився до тачки, витягнув прихований під рогожею арбалет, приставив приклад до щоки й всадив Щупакові стрілу прямо в розкритий у репеті рот. Інкарвалія Гільдебрандт із роду Бібервельдтів махнула навідліг рукою — у повітрі закрутився серп, точно й сильно вдаривши в горлянку Мільтона. Селянський син ригнув кров'ю й перекинувся через кінський зад, комічно махнувши ногами. Ограбек, виючи, гепнувся під копита коня, у череві його, увіткнутий аж по дерев'яні накладки ручок, стирчав секатор дідуса Голофернеса. Здоров'яга Клапрот замахнувся на бабцю дубцем, але злетів із сідла з нелюдським вереском, коли в око його увіткнувся шворінь, який кинула Імпі Вандербек. Окулярі розвернув коня й хотів утікати, але бабця Петунія підскочила до нього й всадила зубці мотики в стегно. Окуляріх крикнув, упав, нога його зав'язла в стремені, наляканий кінь поволік його через тини гострими тичками. Розбійник репетував і вив, а слідом за ним, наче дві вовчиці, летіли бабця Петунія з мотикою й Імпі з кривим ножом для щеплення дерев.

Дід Голофернес трубно висякався.

Уся пригода — від крику Щупака до шаркання діда Голофернеса — зайняла десь стільки часу, скільки необхідно, аби промовити: «Половинчики неймовірно швидкі й точно кидаються усілякого роду снарядами».

Рокко всівся на східцях хати. Поряд присіла його дружина Інкарвілія Гільдебрандт із дому Бібервельдтів. Дочки їхні Алое й Жасмин пішли допомогти Семові Гофмаєру дорізати поранених й обдерти вбитих.

Повернулася Імпі в зеленій сукенці з рукавами, скривавленими аж по лікті. Бабця Петунія поверталася також, ішла повільно, сопучи, стогнучи, підпираючись убабляною мотикою й тримаючись за попереk. «Ех, старіє наша бабця, старіє», — подумалося Гільдебрандту.

— Де закопати розбійників, пане Рокко? — запитав Сем Гофмаєр.

Рокко Гільдебрандт обійняв дружину за плечі й подивився в небо.

— У березовому гайку, — сказав. — Поряд із тими, попередніми.

Неймовірна пригода Малькольма Гасрі з Бремора вже насильно вдерлася на шпальти багатьох газет, навіть лондонська «Дейлі Мейл» присвятила їй кілька абзаців у рубриці «Дива». Утім, оскільки далеко не всі наші читачі читають пресу, що видається на південь від Твіда, а якщо вже й роблять те, то з газетами серйознішими, ніж «Дейлі Мейл», нагадаємо, як воно було. У день 10 березня цього року пан Малькольм Гасрі подався з вудкою на Лох Гласкарнох. І там пан Гасрі зустрів молоду дівчину з бридким шрамом на обличчі (sic!), яка їхала на вороній кобилі (sic!) у товаристві білого єдиногога (sic!), що випірнула з імлі й порожнечі (sic!). Дівчина промовила до остовпілого пана Гасрі мовою, яку він був ласкавий окреслити як — цитуємо — «французьку хіба або ще там якийсь діалект із континенту». Оскільки пан Гасрі не володіє ані французькою, ані жодним іншим діалектом із континенту, до перемовин не дійшло. Дівчина й звірі, що її супроводжували, зникли, — і тут знову процитуємо пана Гасрі, — «наче сон золотий».

Наш коментар: сон пана Гасрі, схоже, був настільки ж золотим, як колір віскі «single malt», яке пан Гасрі звик, як ми довідалися, пити часто та в такій кількості, що це цілком пояснює видіння білих єдиногогів, білих мишей і потвор з озера. А запитання, яке ми хочемо поставити, звучить таким чином: що пан Гасрі хотів робити з вудкою над Лох Гласкарнох за чотири дні до кінця охоронного сезону?

«Inverness Weekly» від 18 березня 1906 року

Разом із вітром, що оце здійнявся, небо від заходу потемнішало, хвилі хмар гасили по черзі сузір'я. Згас Дракон, згасла Зимова Панна, згасли Сім Кіз. Згасло Око, що світило найдовше й найсильніше.

Небосхил уздовж горизонту освітився коротким сяйвом блискавки. Вітер зміцнів раптово, сипонув в очі курявою й сухим листям.

Єдиноріг заіржав і послав ментальний сигнал. Цірі відразу зрозуміла, що він хотів сказати.

Немає вже часу. Єдина наша надія — на швидку втечу. У відповідне місце й відповідний час. Поспішаймо, Зореока.

«Я Володарка Світів, — нагадала вона собі. — Я Старша Кров, я маю владу над часом і простором. Я від крові Лари Доррен».

Іхуарраквакс заіржав, підганяючи. Кельпі відповіла протяжним форканням. Цірі натягнула рукавички.

— Я готова, — сказала.

Шум у вухах. Блиск і світло. А потім темрява.

* * *

По воді озера й крізь вечірню тишу розносилася лайка Короля-Рибалки, який у своєму човні підсмикував і тягнув волосінь, намагаючись звільнити блешню, що зачепилася за дно. Глухо стукнуло кинуте весло.

Німує кашлянула нетерпляче, Кондвірамурс відвернулася від вікна, знову схилилася над аквафортами. Особливо притягував

погляд один із картонів. Дівчина зі скуйовдженим волоссям верхи на вороній кобилі, що стала дибки. Поряд білий єдиноріг, також дибки, грива його тріпоче, як і волосся дівчини.

— Хіба до одного цього фрагменту легенди, — прокоментувала адептка, — в істориків не було претензій, бо вони одноставно визнавали його вимислом і казковою оздобою, майже деліричною метафорою. А художники й графіки, на зло вченим, уподобали цей епізод. О, наприклад: що не картина, то Цірі та єдиноріг. Що в нас тут? Цірі та єдиноріг на урвищі над морським пляжем. А тут, прошу, Цірі та єдиноріг у пейзажі, як із наркотичного трансу, уночі, під двома місяцями.

Німує мовчала.

— Словом, — Кондвірамурс відкинула картони на стіл, — усюди Цірі та єдиноріг. Цірі та єдиноріг у лабіринті світів, Цірі та єдиноріг у безодні часу...

— Цірі та єдиноріг, — перервала Німує, дивлячись у вікно, на озеро, на човен і на Короля-Рибалку, що там шурував. — Цірі та єдиноріг випірнують із ніщо, наче привиди, висять над дзеркалом вод якогось з озер... А може, того самого озера, озера, яке з'єднає, наче пряжка, часи й місця: усе ще іншого, а водночас такого самого?

— Пробач?

— Примари, — Німує не дивилася на неї. — Прибульці з інших вимірів, інших площин, інших місць, інших часів. Видіння, що змінюють чиєсь життя. Змінюють також своє життя, свою долю... Не знаючи про те. Для них це просто... чергові місця. Не те місце, не той час... Знову, укотре не те місце й не той час...

— Німує, — перервала Кондвірамурс. — Це я тут сняча, нагадую тобі, то я тут для сонних бачень й онейроскопії. А ти ні з того ні з сього починаєш віщувати. Наче те, про що ти говориш, бачила... уві сні.

Королю-Рибалці, судячи за раптово напруженим голосом і прокляттям, не вдалося відчепити блешню, і волосінь порвалася. Німує мовчала, дивлячись на графіку. На Цірі та єдинорога.

— Те, про що я говорила, — сказала вона нарешті дуже спокійно, — і справді бачила уві сні. Я бачила те уві сні багато разів. І одного разу наяву.

* * *

Подорож із Члухува до Мальборка може, як відомо, зайняти — за певних обставин — навіть п'ять днів. А оскільки листи члухувського комтура до Вінриха фон Кніпроде, великого майстра ордену, мусили безумовно дійти до адресата не пізніше, ніж у день Зелених Святків, рицар Генріх фон Швельборн не зволікав і вирушив назавтра після неділі *Exaudi Domine*, аби мати можливість подорожувати спокійно й без жодного ризику спізнитися. *Langsam, aber sicher*¹. І дуже той підхід рицаря подобався його ескорту, який складала шістка кінних стрільців, що ними командував Гассо Планк, син пекаря з Колонії. Арбалетники й Планк були призначені скоріше до таких пасованих панів, які лаялися, верещали, підганяли й наказували стрімголов чвалувати, а пізніше, якщо не добиралися вчасно, усю провину перекладали на бідних кнехтів і брехали при тому, що для рицаря негідно, тим паче для рицаря орденського.

Було тепло, хоча й хмарно. Час від часу мжичило, яри затягнуло імлюю. Зелені, у буйній рослинності пагорби нагадували рицареві Генріху його рідну Тюрингію, матір і той факт, що вже з місяць у нього не було жінки. Арбалетники, що їхали позаду, оспало співали баладу Вальтера фон дер Фогельвейде. Гассо Планк дрімав у сідлі.

Wer guter Fraue Liebe hat
Der schämt sich aller Missetat...²

Подорож тягнулася спокійно, і хтозна, може, була б спокійною й до кінця, якби не те, що близько опівдня рицар Генріх помітив унизу від гостинця блискуче плесо озера. А оскільки назавтра була п'ятниця й годилося подбати заздалегідь про пісну страву, рицар наказав з'їхати до води й розглянутися, чи немає там якоїсь рибальської садиби.

---

¹ Повільно, зате напевне (нім.).

² Кого полюбить добра жінка / той стане соромитися злочинств (нім.).

Озеро було великим, був на ньому навіть острів. Назви озера не знав ніхто, але, напевно, звалося воно Святим. У цьому поганському краї — наче в насмішку — щодруге озеро звалося Святим.

Підкови захрупали на мушлях, що вкривали берег. Над озером висів туман, але все рівно було видно, що тут безлюдно, що нема ані сліду від човна, сітки чи живої душі. «Треба буде пошукати десь-інде, — подумав Генріх фон Швельборн. — А як ні, то що ж... З'їмо, що маємо в саквах, хай буде то й шинка, а в Мальборку висповідуємося, капелан задасть покуту — і по гріху».

Уже готувався дати наказ, коли в голові йому під шоломом щось зашуміло, а Гассо Планк крикнув налякано. Фон Швельборн глянув і зблід. Перехрестився.

Побачив він двох коней — одного білого й одного вороного. За мить же зі страхом помітив, що білий кінь має на опуклому лобі спіральню завернутий ріг. Побачив також, що на вороному сидить дівчина із сірим волоссям, зачесаним так, аби закривати щоку. Здавалося, групове видіння не торкалося землі чи води, наче висячи над туманом, що затягнув озеро.

Вороний кінь заіржав.

— Уууупс... — цілком виразно сказала дівчина із сірим волоссям. — *Ire lokke, ire tedd! Squaess'me.*

— Свята Урсуло, патронко... — пробелькотів Гассо, блідий, наче смерть. Арбалетники завмерли з роззявленими ротами, перехрестилися.

Фон Швельборн також перехрестився, після чого тремтячою рукою витягнув меч з піхов, приторочених біля сідла.

— *Heilige Maria, Mutter Gottes!* — крикнув. — *Steh mir bei!!*¹

Рицар Генріх у той день не осоромив своїх войовничих предків, фон Швельборнів, зокрема й Дитриха фон Швельборна, який відважно бився під Дамієттою й один із небагатьох не втік, коли сарацини вичарували й випустили на хрестоносців чорного демона. Ударивши коня острогами й згадавши безстрашного предка, Генріх фон Швельборн понісся на примару в бризках води з-під копит.

¹ Свята Марія, Мати Божа! Допоможи мені! (нім.)

— Орден і святий Георгій!

Білий єдиноріг став дибки по-справжньому геральдично, чорна кобила затанцювала, дівчина перелякалася — те було видно відразу. Генріх фон Швельборн нісся вперед. Хтозна, чим би воно все скінчилося, якби з озера не наповзла раптом імла, а образ дивної групи розбився, розпався, наче вдарений каменем вітраж. І все зникло. Усе. Єдиноріг, чорний кінь, дивна дівчина...

Жеребчик Генріха фон Швельборна з хлюпом в'їхав в озеро, зупинився, затряс головою, завищав, заскреготів зубами по вудилу.

Ледь опанувавши неспокій коня, Гассо Планк під'їхав до рицаря. Фон Швельборн дихав і сопів, мало не давлячись, а очі в нього були вибалушені, наче в пісної риби.

— Кісткою святої Урсули, святою Кордулою й усіма одинадцятьма тисячами кельнських дівиць-міщанок... — вичавив із себе Гассо Планк. — Що воно було, *edler Herr Ritter*? Чудо? Видіння?

— *Teufelswerk!* — простогнав фон Швельборн, тільки зараз страшенно бліднучи й стукаючи зубами. — *Schwarze Magie! Zauberey!* Проклята, поганська й чортяча справа...

— Краще їдьмо звідси, пане. Чим скоріше... До Пельпліна недалечко, аби нам тільки дістатися до місця, де церковні дзвони чути...

Під самим лісом, на пагорбі, рицар Генріх озирнувся востаннє. Вітер прогнав туман, у місцях, не прикритих стіною лісу, дзеркальна поверхня озера стала матовою, побігла нею мілка хвиля.

Над водою кружляв великий орел-рибалка.

— Безбожний, поганський край, — пробурмотів Генріх фон Швельборн. — Багато, багато праці, багато справ і дій чекає на нас, перш ніж Орден німецьких госпітальєрів прожене нарешті звідси диявола.

* * *

— Конику, — сказала Цірі з докором та іронією заразом. — Я б не хотіла бути настирливою, але трохи поспішаю до свого світу. Я потрібна моїм близьким, ти ж знаєш. А ми спершу опиняємося над якимсь озером і біля якогось смішного дивака в картатому вбранні, потім — біля купки якихось брудних і верескливих патланів

із дубинами, і нарешті, — біля якогось вар'ята з чорним хрестом на плащі. Не ті часи, не ті місця! Я дуже тебе прошу, постарайся краще. Я дуже тебе прошу.

Іхуарраквак заіржав, кивнув рогом і передав їй щось, якусь думку. Цірі не до кінця зрозуміла. Задумуватися часу вона не мала, бо всередині черепу знову виникло сліпуче сяйво, у вухах зашуміло, по потилиці пішли сироти.

І знову обійняло її чорне й непроглядне ніщо.

* * *

Німуе, радісно сміючись, потягнула чоловіка за руку, обоє вони збігли до озера, петляючи серед низеньких вільх і беріз, серед кореневищ і звалених стовбурів. Забігши на піщаний пляж, Німуе скинула сандалики, підняла трохи сукню, зачлупала босими ногами в прибережній воді. Чоловік також стягнув чоботи, але до води заходити не квапився. Зняв плащ і розклав його на піску.

Німуе підбігла, закинула йому руки за шию й здійнялася навшпиньки, але щоб її поцілувати, чоловікові все одно довелося сильно нахилитися. Німуе не просто так звалася Ліктиком, але зараз їй уже виповнилося вісімнадцять років і була вона адептною магічних мистецтв, тому привілей так її називати мали зараз лише найближчі приятелі. І деякі чоловіки.

Чоловік, не відриваючи губ від уст Німуе, застромив долоню в її декольте.

Потім усе пішло швидко. Обоє вони опинилися на розстеленому на піску плащі, сукню Німуе підкотила вище талії, стегна її міцно обійняли чоловіка, а долоні вп'ялися в його спину. Коли він її брав, як завжди надто нетерпляче, вона стиснула зуби, але швидко його наздогнала в піднесенні, зрівнялася й дотримала кроку. Мала вправність.

Чоловік видавав смішні звуки. Над його плечем Німуе роздивлялася хмаринки фантастичних форм, що повільно пливли небом.

Щось задзвонило, як дзвонить утоплений в океані дзвін. У вухах Німуе різко зашуміло. «Магія», — подумала вона, відвертаючи голову, визволяючись з-під щоки й плеча чоловіка, який на ній лежав.

Біля берега озера — майже висячи над його поверхнею — стояв білий єдиноріг. Біля нього — чорний кінь. А в сідлі чорного коня сиділа...

«Але ж я знаю ту легенду, — пронеслося в голові Німуе. — Я знаю ту казку! Я була дитиною, малою дитиною, коли почула ту казку, розповідав її дід Посвист, мандрівний казкар... Відьмачка Цірі... Зі шрамом на щоці... Чорна кобила Кельпі... Єдиноріг... Країна ельфів...»

Рухи чоловіка, який з'явив геть не помітив, стали різкішими, звуки, які він видавав, — смішнішими.

— Ууупс, — сказала дівчина, яка сиділа в сідлі на вороній кобилі. — Знову помилка! Не те місце, не той час. А на додачу ще й недоречно, як бачу. Перепрошую.

Образ розтанув і розколовся, розколовся так, як розколюється мальоване скло, розлетівся раптом, розпався на райдужне миготіння блискіток, вогників та золоченого пилу. А потім усе зникло.

— Ні! — крикнула Німуе. — Ні! Не зникай! Я не хочу!

Вона випростала коліна й хотіла вивернутися з-під чоловіка, але не зуміла: він був більшим і важчим за неї. Чоловік охнув та застогнав.

— Оооох, Німуе... Оооох!

Німуе крикнула й уп'ялася йому зубами в плече.

Вони лежали на плащі, розпалені та гарячі. Німуе дивилася на берег озера, на шапки збитої хвилям піни. На очерет, що стелився під вітром. На безбарвну, безнадійну пустку, пустку, яку залишила по собі легенда, що зникла.

По носі адепки текла сльоза.

— Німуе... Щось трапилось?

— Авжеж, трапилось. — Вона притулилася до нього, але все ще дивилася на озеро. — Не говори нічого. Обійми мене й нічого не говори.

Чоловік посміхнувся зверху.

— Знаю, що сталося, — сказав хвалькувато. — Земля ворухнулася?

Німуе смутно всміхнулася.

— Не тільки, — відповіла після хвилини мовчання. — Не тільки.

* * *

Сяйво. Темрява. Наступне місце.

* * *

Наступне місце було місцем похмурих, зловорожих і паскудних.

Цірі рефлекторно згорбилася в сідлі, переживши струс як у бунквалю, так і в переносному сенсі. Бо підкови Кельпі із силою вдарили об щось болісно тверде, пласке й непоступливе, наче скеля. Після тривалого перебування в м'якенькому небутті враження від твердості було настільки несподіваним і прикрим, що кобила заіржала та різко кинулася вбік, вибиваючи по чомусь стакато, від якого аж зуби занили.

Другий струс, метафоричний, дістав нюх. Цірі охнула й затулила уста та ніс рукавом. Відчувала, як очі миттєво наповнилися сльозами.

Навколо здіймався кислий, їдучий, густий і клейкий сморід, жахливий, душний, який неможливо було визначити, що не нагадував ніщо, що Цірі колись нюхала. Але був то — у цьому вона була впевненою — сморід розпаду або розкладання, трупний запах кінцевої деградації та дегенерації, запах розпаду або розкладання й знищення, причому складалося враження, що те, що тут зникало, смерділо зараз не краще, ніж коли жило. Навіть під час свого розквіту.

Вона зігнулася в блювотному рефлексі, який не зуміла проконтролювати. Кельпі форкала та трясла головою, роздуваючи ніздрі. Єдиноріг, який матеріалізувався поряд із ними, присів на задні ноги, підскочив, ударив задом. Тверде підніжжя відповіло струсом і глибоким відлунням.

Навколо була ніч, ніч темна й брудна, закутана в липкий і смердючий саван пільми.

Цірі глянула угору, шукаючи зірки, але вгорі не було нічого, тільки безодня, місцями підсвічена невиразною, червоною загравою, наче віддаленою пожежею.

— Ууупс, — сказала вона й скривилася, відчуваючи, як кисло-гнилий запах осідає на її губах. — Бууееє! Не те місце, не той час! У жодному випадку не ті!

Єдиноріг форкнув і кивнув, ріг його описав короткий, різкий рух.

Підніжжя, що скреготіло під копитами Кельпі, було скелею, але дивною, майже ненатурально рівною, вона виділяла інтенсивний сморід горілого й брудного попелу. Минуло трохи часу, поки Цірі зорієнтувалася: те, на що вона дивиться, це дорога. З неї було досить цієї твердої поверхні, що змушувала нервуватися. Спрямувала кобилу на узбіччя, позначене чимось, що колись було деревами, а тепер — паскудними голими скелетами. Трупамі, наче обвішаними клоччям одягу, наче були то рештки згнилих саванів.

Єдиноріг застеріг її іржанням і ментальним сигналом. Але було запізно.

Одразу за дивною дорогою й засохлими деревами починався насип, а далі, за ним, схил, що різко йшов униз, майже прірва. Цірі крикнула, вдарила п'ятками в боки кобили, яка почала вже зсуватися. Кельпі шарпнулася, давлучи копитами те, з чого складався насип. А то були уламки. У більшості своїй якийсь дивний посуд. Посуд той не кришився під підковами, не хрупотів, а тільки тріскався гидко м'яко, клейкувато, наче величезні риб'ячі пухирі. Щось захрупотіло й забулькотіло, різкий запах мало не звалив Цірі із сідла. Кельпі, дико іржучи, топтала сміттєзвалище, рвучись наверх, на дорогу. Цірі давилася від смороду, схопилася за шию кобили.

Їм вдалося. Немилу твердість дивної дороги привітали вони з радістю й полегшенням.

Цірі, уся трясучись, глянула униз, на насип, що закінчувався в чорному дзеркалі озера, яке заповнювало дно котловини. Поверхня озера була мертвою та блискучою, наче була це не вода, а застигла смола. За озером, за смітником, за курганамі попелу й завалами шлаку небо червоніло від далеких заграв, по червоному тлі повзли смуги димів.

Єдиноріг форкнув. Цірі хотіла обтерти манжетою сльози з очей, але раптом зрозуміла, що весь її рукав укритий пилом. Верстами пилу вкриті були також її стегна, лука сідла, грива й шия Кельпі.

Сморід душив.

— Огидність, — забурмотіла вона. — Огидність... Здається мені, що я вся липка. Забираємося звідси... Забираємося звідси якомога швидше, Конику.

Єдиноріг застриг вухами, форкнув.

Тільки ти можеш це зробити. Дій.

— Я? Сама? Без твоєї допомоги?

Єдиноріг кивнув рогом.

Цірі почухала голову, зітхнула, прикрила очі. Сконцентрувалася.

Спочатку були лише недовіра, розчарування, страх. Але швидко опустилися на неї холодна ясність, ясність знання й сили. Не мала вона поняття, звідки береться те знання й та сила, де мають коріння й джерело. Але знала, що зможе. Що зуміє, якщо забажає.

Вона ще раз кинула погляд на завмерле та мертве озеро, на куряву над курганами сміття, на скелети дерев. На небо, підсвітлене далекою загравою.

— Добре, — вона схилилася й сплюнула, — що воно не мій світ. Дуже добре.

Єдиноріг промовисто заіржав. Вона зрозуміла, що він хотів сказати.

— Якщо навіть це й мій, — вона витерла очі, рота й ніс хусточкою, — усе ж одночасно не мій, бо віддалений у часі. Адже й правда віддалений у часі. Це минуле або...

Вона зупинила себе.

— Минуле, — повторила глухо. — Глибоко вірю, що це минуле.

* * *

Проливний дощ, важкі грозові хмари, під які вони потрапили в наступному місці, привітали наче справжнє благословення. Дощ був теплим та ароматним, пахнув літом, травами, болотом і компостом, дощ змивав із них ту мерзоту, очищав, викликав справжній катарсис.

Як будь-який катарсис, варто йому було затягнутися, відразу став монотонним, надмірним; винести його стало неможливо. Вода, яка їх обмивала, через якийсь час почала набридливо

мочити, литися за комір і противно холодити. Тож вони перенеслися з того дощового місця.

Тому що це також було не те місце. І не той час.

* * *

Наступне місце було надто теплим, панувала там спека, тож Цірі, Кельпі та єдиноріг сохли й парували, наче три чайники. Перебували вони в нагрітих сонцем заростях вересу на краю лісу. Відразу ставало зрозуміло, що це величезний ліс, просто-таки пуща, густі, дикі й неприступні хащі. У серці Цірі заклекотіла надія — це міг бути ліс Брокілон, а тому, нарешті, місце відоме й відповідне.

Вони поїхали повільно краєм пущі. Цірі видивлялася щось, що могло стати вказівкою. Єдиноріг форкав, високо підводив голову та ріг, розглядався. Був неспокійним.

— Думаєш, Конику, — запитала вона, — що можуть за нами гнатися?

Форкання, зрозуміле й однозначне навіть без телепатії.

— Ми ще не встигли втекти надто далеко?

Того, що у відповідь він передав думкою, вона не зрозуміла. Не існувало далекого й близького? Спіраль? Яка спіраль?

Не розуміла, про що йдеться. Але неспокій передався і їй.

Спекотні зарості вересу не були відповідним місцем і часом.

Вони зрозуміли те під вечір, коли спека спала, а на небі над лісом замість одного місяця зійшло два. Один великий, другий малий.

* * *

Наступним місцем був берег моря, стрімке урвище, з якого бачили вони білу піну хвиль, що билися об скелі дивних форм. Пахло морським вітром, верещали крячки, чайки-пересмішники й фульмари, що вкривали білим та рухливим шаром виступи урвища.

Море сягало обрію, затуляного темними хмарами.

Унизу, на кам'янистому пляжі, Цірі раптом помітила частково засипаний галькою скелет величезної риби з потворно великою головою. Зубиська, якими були найжачені білі щелепи, мали щонайменше зо три п'яді довжини, а до пащі, здавалося, можна

було в'їхати на коні й спокійно, не чіпаючи головою хребта, проїхатися під арками ребер.

Цірі не була впевнена, чи в її світі й у її часі існували такі риби.

Поїхали вони краєм урвища, а чайки та альбатроси не полохалися, неохоче сходили з дороги, ба, намагалися навіть дзьобати й щипати за ноги Кельпі та Іхуарраквакса.

Цірі відразу зрозуміла, що птахи ті ніколи не бачили ані людини, ані коня. Ані єдинорога.

Іхуарраквакс форкав, тряс головою й рогом, був явно неспокійним. Виявилось, що слушно.

Щось затріщало, наче роздирали полотно. Крачки з вереском і шумом злетіли, на мить закривши все білою хмарою. Повітря над урвищем раптом затремтіло, розпливлося, наче залите водою скло. І, наче скло, тріснуло. А з тріщини вилася темрява, а з темряви сипнула кіннота. Навколо їхніх плечей звивалися плащі, чия кіноварно-амарантово-кармазинова барва нагадувала заграву пожежі на небі, підсвітленому саявом західного сонця.

Dearg Ruadhri. Червоні Вершники.

Ще не відлунали крик птахів і попереджувальне іржання єдинорога, а Цірі вже розвертала кобилу й пускала її у чвал. Але повітря тріскалося і з іншого боку, і з тріщини, махаючи плащами, наче крилами, випадали все нові вершники. Півколо облави замикалося притискаючи її до прірви. Цірі крикнула, вишарпуючи з піхов Ластівку.

Єдиноріг покликав її різким сигналом, що, наче шпилька, увіткнувся їй у мозок. Цього разу вона все зрозуміла швидко. Він указував їй шлях. Дірку в кільці. Сам же став дибки, заіржав пронизливо й кинувся на ельфів, грізно схиливши голову.

— Коніку!

Рятуйся, Зореока! Не дозволь себе схопити!

Вона притиснулася до гриви.

Двоє ельфів заступили їй шлях. Мали аркани, петлі на довгих держаках. Намагалися накинути їх на шию Кельпі. Кобила вправно вивернулася, ні на мить не сповільнюючи галопу. Цірі розрізала

другу петлю одним помахом меча, криком підігнала Кельпі, щоб та бігла швидше. Кобила летіла, наче буря.

Але наступні вже дихали в потилицю, вона чула їхні крики, цокіт копит, лопотіння плащів. «Що з Коником? — подумала вона. — Що вони з ним зробили?»

Не було часу на роздуми. Єдиноріг був правий: вона не могла дозволити, аби її знову схопили. Мусила пірнути в простір, укритися, загубитися в лабіринті місць та часів. Вона сконцентрувалася, із жахом відчуваючи, що в голові пуста й дивний, дзвінкий шум, що швидко зростав.

«Вони кидають на мене закляття, — подумала. — Хочуть збити мене чарами. Не дочекаєтеся! Чари мають свою відстань. Я не дозволю вам наблизитися до себе».

— Жени, Кельпі!

Ворона кобила витягнула шию й погнала, наче вітер. Цірі впаля їй на гриву, аби до мінімуму зменшити опір повітря.

Крики з-за її спини, іще мить тому голосні й небезпечно близькі, стихли, заглушені вереском сполошеного птаства. Потім стихли зовсім. Далеко позаду.

Кельпі гнала, наче буря. Аж вив у вухах морський вітер.

У далеких криках погоні дзвеніли нотки люті. Зрозуміли вони, що не дадуть цьому ради. Що нізащо не наздоженуть тої вороної кобили, що бігла без сліду втоми, легко, м'яко й еластично, наче гепард.

Цірі не оглядалася. Але знала, що гналися за нею довго. До тієї миті, коли власні їхні коні почали хропіти й хрипіти, спотикатися й чи не до землі опускати вишкірені й спінені писки. Тільки тоді вони відмовилися від погоні й лише слали вслід їй прокляття й безсилі погрози.

Кельпі йшла, наче вихор.

* * *

Місце, куди вона втекла, було сухим і вітряним. Різкий, виючий вітер швидко висушив сльози на її щоках.

Була вона сама. Знову сама. Сама, наче палець.

Мандрівник, вічний блукач, мореплавець, загублений у безкрайніх морях серед архіпелагу місць та часів.

Мореплавець, який втрачав надію.

Вихор свистав і вив, котив по розтрісканій землі кулю засохлих хвощів.

Вихор сушив сльози.

* * *

Усередині черепа холодна ясність, у вухах шум, монолітний шум, наче зі скручених нутрощів морської мушлі. Мурахи по потилиці. Чорне й м'якеньке ніщо.

Нове місце. Інше місце.

Архіпелаг місць.

* * *

— Сьогодні, — сказала Німуе, закутуючись у хутро, — буде добра ніч. Я те відчуваю.

Кондвірамурс не прокоментувала, хоча чула таке щонайменше вже кілька разів. Бо не перший вечір сиділи вони на терасі, маючи перед собою палаюче під західним сонцем озеро, а позаду — магічне дзеркало й магічний гобелен.

З озера, посилена відлунням, що йшло хвилями, долинала до них лайка Короля-Рибалки. Король-Рибалка звик часто жвавим словом підкреслювати незадоволення від своїх рибальських невдач: невдалих підсікань, ривків, кльовів та інших проблем. Того вечора, зважаючи на силу й репертуар лайки, велося йому, схоже, винятково погано.

— Час, — сказала Німуе, — не має ані початку, ані кінця. Час наче змій Уроборос, який схопив іклами власний хвіст. У будь-якому моменті криється вічність. А вічність складається з миттєвостей, що її створюють. Вічність — це архіпелаг миттєвостей. Можна тим архіпелагом плавати, хоча навігація тут дуже важка, а зробити помилку небезпечно. Добре мати маяк, світлом якого можна керувати. Добре серед туману почути заклик...

Вона замовкла на мить.

— Як скінчиться та легенда, що нас цікавить? Нам, тобі й мені, здається, що ми знаємо, як вона скінчиться. Але змії Уроборос хапає зубами власний хвіст. Те, як легенда скінчиться, вирішується зараз. Цієї миті. Закінчення легенди буде залежати від того, чи мореплавець, загублений серед архіпелагу миттєвостей, побачить світло маяка й коли це станеться. Чи почує заклик.

З озера долинули лайка, плюскіт, стукіт весел у кочетах.

— Сьогодні буде добра ніч. Остання перед літнім сонцестоянням. Місяць зменшується. Сонце з Третього переходить у Четвертий Дім, у знак Козлориби. Найкращий час для дивінацій... Найкращий час... Сконцентруйся, Кондвірамурс.

Кондвірамурс, як і багато разів до того, слухняно сконцентрувалася, помалу входячи в стан, близький до автотрансу.

— Пошукай її, — сказала Німуе. — Вона десь там, серед зірок, серед місячного блиску. Серед місць. Вона десь там. Сама. Чекає на допомогу. Допоможімо їй, Кондвірамурс.

* * *

Концентрація, кулаки біля скронь. У вухах шум, наче зсередини морської мушлі. Сяйво. І раптове, м'яке й чорне ніщо.

* * *

Було місце, де Цірі бачила палаючі стоси. Жінки, прив'язані ланцюгами до стовпів, дико й страшенно вили про милосердя, а натовп, що зібрався навколо, кричав, сміявся й танцював. Було місце, де палало велике місто, гуло полум'я й били вгору іскри з падаючих дахів, а чорний дим закривав усе небо. Було місце, де велетенські двоногі ящери билися, зчепившись між собою, а яскрава кров лилася з-під іклів і пазурів.

Було місце, у якому сотні однакових білих вітряків мололи небо стрункими крилами. Було місце, де сотні змії сичали й звивалися на каменях, хрустячи й шелестячи лускою.

Було місце, у якому існувала лише темрява, а в темряві — голоси, шепоти та тривога.

Були й інші місця. Але жодне не було тим, відповідним.

* * *

Перенесення з місця на місце виходило в неї вже настільки добре, що почала вона експериментувати. Одним із небагатьох місць, яких вона не боялася, були ті теплі зарості вересу на краю дикого лісу, ті, над якими сходили два місяці. Прикликавши в пам'яті вигляд тих місяців, повторюючи собі подумки, чого саме вона бажає, Цірі сконцентрувалася, напружилася, занурилася в ніщо.

Удалося їй уже за другим разом.

Роззухвалена, наважилася вона на сміливіший експеримент. Було очевидним, що, крім місць, навідувалася вона ще й у часи. Говорив про те й Висогота, говорили про те ельфи, згадували єдинокорги. Виходить, вона вже вміла — нехай несвідомо — робити це й раніше! Коли поранили її в обличчя, вона втекла від переслідувачів у часі, скочила на чотири дні вперед, потім Висогота не міг тих днів дорахуватися, нічого в нього не сходилося...

Тож, може, це був її шанс? Стрибок у часі?

Вирішила спробувати. Палаюче місто, наприклад, не палало ж вічно. А як так, то чому б не опинитися там перед пожежею? Або після неї?

Вона опинилася мало не посеред пожежі, обсмаливши собі брови та виї й викликавши чималу паніку серед погорільців, що тікали з палаючого міста.

Вона втекла на приємні поля вересу. «Може, не варто так ризикувати, — подумала, — грець його знає, чим воно може скінчитися. З місцями в мене виходить краще, тож тримаймося місць. Намагаймося дістатися до місць. Відомих місць, таких, які я добре пам'ятаю. І таких, про які залишилися в мене добрі згадки».

Почала вона з відвідування храму Мелітеле, уявивши собі браму, величні стіни, парк, майстерні, дорміторіум адепток, кімнату, у якій вона мешкала з Йеннефер. Концентрувалася з кулаками біля скронь, викликаючи в пам'яті обличчя Неннеке, Еурнейд, Катъє, Іоли Другої.

Не вийшло з того нічого. Потрапила вона в якісь затуманені й повні москітів мочарі, де було чути посвистування черепах і гучний регіт жаб.

Спробувала ще раз — із настільки ж поганим результатом — дістатися до Каер Морену, островів Скелліге, банку на Ґорс Велені, де працював Фабіо Сахс. Не відважилася спробувати з Цінтрою: знала, що місто те окуповане нільфгардцями. Замість того спробувала з Визімою — містом, де вони з Йеннефер колись скуповувалися.

* * *

Ааргеній Крантц, мудрець, алхімік, астроном та астролог, крутився на твердій лавці з оком, притиснутим до окуляра телескопа. Комета першої величини та яскравості, яку десь із тиждень можна було бачити на небі, заслугувувала на спостереження та дослідження. Така комета, що має вогнисто-червоний хвіст, як знав Ааргеній Крантц, зазвичай віщує великі війни, пожежі та різанину. Правду сказати, зараз комета трохи спізнилася з віщуванням, бо війна з Нільфгардом тривала в повну силу, а пожежі й різанину можна було віщувати, заплющивши очі й безпомилково, бо й дня без них не минало. Утім, Ааргеній Крантц, обізнаний із рухами небесних сфер, мав надію обрахувати, коли саме, за скільки років чи століть комета з'явиться знову, провіщаючи чергову війну, до якої, хтозна, може, вдасться приготуватися краще, ніж до теперішньої.

Астроном устав, помасажував зад і пішов полегшити сечовий міхур. З тераси, крізь балюстраду. Він завжди відливав із тераси просто на клумби з піонами, не звертаючи уваги на догани господині. До сортиру зазвичай було далекувато, а втрата часу на далеке ходіння не співвідносилася із самоповагою вченого. Кидання праці й далеке ходіння до вітру загрожувало втратою цінних думок, а такого жоден учений не міг собі дозволити.

Він став біля балюстради, розв'язав штани, дивлячись на вогні Визіми, що віддзеркалювалися у водах озера. Зітхнув із полегшенням, підводячи погляд до зірок.

«Зірки, — подумав він, — і сузір'я. Зимова Панна, Сім Кіз, Жбан. Відповідно до окремих теорій то ніякі там не миготливі вогники, а світи. Інші світи. Світи, від яких нас відділяють час і космос...

Я глибоко вірю, — подумав він, — що колись будуть можливі подорожі до тих інших місць, до тих інших часів і космосів. Так, напевне, це буде колись можливим. Знайдеться спосіб. Але це буде вимагати цілковито нового мислення, нової оживляючої ідеї, яка розірве жорсткий корсет, що стримує нас сьогодні — той, що зветься раціональним пізнанням... Ах, — подумав він, підстрибуючи, — якби воно вдалося... Якби досягнути осяяння, знайти слід! Якби хоча б якась одна-однісінька оказія...»

Унизу, під терасою, щось блиснуло, темрява ночі зоряно розкололася, і з блиску того з'явився кінь. Із вершником на хребті. Вершником була дівчина.

— Доброго вечора, — привіталася вона ґречно. — Перепрошую, якщо я невчасно. Чи можу я дізнатися, що воно за місце? І який це час?

Аргеній Крантц скотвнув слину, розтулив рота й забелькотів.

— Місце, — терпляче й чітко повторила дівчина. — Час.

— Еге... Того... Беее...

Кінь форкнув. Дівчина зітхнула.

— Що ж, напевне, я знову погано потрапила. Погане місце, поганий час! Але відповідай же мені, чоловіче! Хоча б одним зрозумілим слівцем. Бо не могла ж я опинитися у світі, де люди забули про артикульовану мову!

— Ееее...

— Одне слівце!

— Геє...

— А хай би тебе грім ударив, дурний цапе, — сказала дівчина. І зникла. Разом із конем.

Аргеній Крантц закрив рота. Постояв хвилинку біля балюстради, вдивляючись у ніч, в озеро й далекі вогні Візіми, що в ньому віддзеркалювалися. Потім зав'язав штани й повернувся до свого телескопа.

Комета швидко пробігала небом. Наложало її спостерігати, не випускаючи з поля зору ока та скелець. Слідкувати, поки та не зникне в безодні космосу. Це була нагода, а вченому не годиться втрачати нагоди.

* * *

«А може, спробувати з іншого боку, — подумала вона, вдивляючись у два місяці над вересовими полями; ті зараз виднілися, наче два серпикі: один малий і другий великий і не такий серпуватий. — Може, не уявляти собі місця та обличчя, — подумала вона, — а сильно прагнути... Сильно забажати собі, дуже сильно, наче із самих нутроців... Що воно мені шкодить спробувати? Геральт. Я хочу до Геральта. Я дуже хочу до Геральта».

* * *

— Та ні! — крикнула вона. — Ото я втрапила, най йому халепа!

Кельпі підтвердила іржанням, що теж так вважає: форкала парою з ніздрів, переступала заритими в сніг копитами.

Завірюха свистіла та вила, сліпила, гострі дробинки снігу тляли щоки та долоні. Холод пробирав наскрізь, кусав суглоби, наче вовк. Цірі трусилася, стискувала плечі, ховаючи шию за слабкою заслоною поставленого сторчма коміра, який аж ніяк не рятував.

Зліва й справа вставали величні, грізні верхівки, сірі скелясті монументи, чії піки губилися десь високо, у імлі та заметілі. Дном долини неслася швидко, із високою водою річка, густа від шуги та брил льоду. Усюди навколо було біло. І холодно.

«Ото й усі мої здібності, — подумала Цірі, відчуваючи, як змерзається в неї в носі. — Ото й тільки моєї сили. Добра з мене Володарка Світів, що й казати! Хотіла до Геральта, а втрапила всередину якоїсь холерної, клятої глушини, зими й завірюхи».

— Ну, Кельпі, ворушися, бо замерзнеш на кістку! — Вона вхопилася за вуздечку пальцями, що від морозу не відчували нічого. — Далі, далі, ворона! Я знаю, що воно не те місце, що треба, зараз я нас звідси заберу, зараз повернемося на наші теплі вересові поля. Але я мушу зосередитися, а це може трохи потривати. Тому рушай! Ну, уперед!

Кельпі форкнула парою з ніздрів.

Вітер дув, сніг ліпився до обличчя, танув на віях. Морозна завірюха вила та свистіла.

* * *

— Гляньте! — гукнула Ангулема, перекрикуючи вихор. — Погляньте туди! Там сліди! Хтось там їхав!

— Що ти кажеш? — Геральт відсунув шаль, якою обкрутив собі голову, ховаючи вуха від відмороження. — Що ти кажеш, Ангулемо?

— Сліди! Сліди коня!

— А звідки тут кінь? — Кагірові також доводилося кричати: заметіль ставала сильнішою, а річка Сансретур, здавалося, шуміла й гуділа все гучніше. — Звідки б тут мав узятися кінь?

— Та самі подивіться!

— І справді, — оцінив вампір, який єдиний із компанії не виказував проявів тотального промерзання, очевидним чином залишаючись маловразливим як для низької, так і для високої температури. — Сліди. Але чи коня?

— Неможливо, щоб то був кінь, — Кагір із силою розтер щоки та ніс. — Не в цьому задуп'ї. Ті сліди, напевне, залишив якийсь дикий звір. Імовірно, муфлон.

— Та сам ти муфлон! — крикнула Ангулема. — Як кажу, що кінь — то значить кінь!

Мільва, як завжди, поставила практику вище за теорію. Зіскочила із сідла, схилилася, відсуваючи на потилицю лисячий ковпак.

— Шмаркуля права, — винесла вердикт. — Це кінь. Може, навіть підкутий, але важко сказати, хуртовина сліди позаносила. Туди поїхав, у тамтий яр.

— Ха! — Ангулема з розмаху плеснула в долоні. — Я знала! Хтось тут мешкає! Поблизу! Їдьмо тим слідом, може, потрапимо до якоїсь теплої хати? Може, дозволять нам погрітися? Може, пригостять?

— Авжеж, — уїдливо промовив Кагір. — Напевне, стрілою з арбалета.

— Розумніше буде дотримуватися плану й річки, — виніс вердикт своїм усезнаючим тоном Регіс. — Тоді нам не загрожуватиме заблукати. А в нижній течії Сансретур має бути траперська фабрика, там нас пригостять із набагато більшою вірогідністю.

— Геральте? Що скажеш?

Відмак мовчав, задивившись у вируючі в заметілі сніжинки.

— Їдьмо по слідах, — вирішив він нарешті.

— Насправді... — почав вампір, але Геральт відразу його обірвав.

— По слідах копит! Уперед, у дорогу!

Вони погнали коней, але далеко не відїхали. Увійшли в яр не більше, ніж на чверть стадія.

— Кінець, — ствердила факт Ангулема, дивлячись на гладенький, незайманий сніг. — Було, а немає! Як в ельфійському цирку.

— Що тепер, відьмаче? — Кагір повернувся в сідлі. — Сліди закінчилися. Їх занесло.

— Їх не занесло, — заперечила Мільва. — Сюди, у яр, завірюха не доходила.

— То що сталося з тим конем?

Лучниця ворухнула плечима, зіщулилася в сідлі, втягуючи голову в плечі.

— Де подівся той кінь? — не відступав Кагір. — Він зник? Полетів? А може, це все нам здавалося? Геральте? Що ти скажеш?

Завірюха завила над яром, замела, закурила снігом.

— Чому, — запитав вампір, уважно приглядаючись до відьмака, — ти наказав нам їхати по цьому сліду, Геральте?

— Не знаю, — зізнався той за мить. — Щось... Щось я відчув. Щось мене торкнуло. Неважливо, що саме. Ти мав рацію, Регісе. Повертаймося до Сансретур і тримаймося річки без кружляння й відскоків у боки, які можуть погано скінчитися. Відповідно до того, що говорив Рейнар, справжня зима та погана погода чекають на нас тільки на перевалі Мальхойр. Коли ми туди доберемося, мусимо бути сповнені сил. Не стійте так, повертаємо.

— Не з'ясувавши, що сталося з тим дивним конем?

— А що тут з'ясувати? — гірко кинув відьмак. — Сліди замело й тільки. Зрештою, це й справді міг бути муфлон.

Мільва подивилася на нього дивно, але втрималася від коментаря.

Коли вони повернулися до річки, таємничих слідів уже не було й там: замело їх і засипало мокрим снігом. У кіноварно-сірому потоці Сансретур густо пливла шуга, крутилися й вирували шматки льоду.

— Я вам дещо скажу, — відгукнулася Ангулема. — Але обіцяйте, що не станете сміятися.

Вони подивилися на неї. У натягненій на вуха вовняній шапці з помпоном, із почервонілими від морозу щоками й носом, одягнена у безформний кожух, дівчина виглядала кумедно — точнісінько як малий і пузатий кобольд.

— Я дещо скажу вам стосовно тих слідів. Як була я в Солов'я, у ганзі, то говорили, що взимку на перевалах їздить на заклятому сивковій Король Гір, володар льодових демонів. Зустріти його вічна-віч — то певна смерть. Що скажеш, Геральте? Чи воно можливо, щоби?..

— Усе, — перервав він, — усе можливе. У дорогу, компаніє. Перед нами перевал Мальхойр.

Сніг шмагав і сік, вітер дув, серед завірюхи свистіли й вили льодові демони.

* * *

Те, що вересове поле, куди вона потрапила, не її знайоме вересове поле, Цірі зрозуміла відразу. Вона навіть не мусила чекати вечора, була впевнена, що не побачить тут двох місяців.

Ліс, краєм якого вона поїхала, був настільки ж диким і неприступним, як і той, але різницю можна було помітити. Наприклад, тут було набагато більше берез і набагато менше буків. Там не чула й не бачила птахів, а тут було їх багато. Там між вересом були тільки пісок і мох, а тут цілими ковдрами розпласталася дика дереза. Навіть коники, що вистрибували з-під копит Кельпі, були тут якимись іншими. Наче домашніми. А потім...

Серце її забилося сильніше. Вона побачила доріжку, зарослу й занедбану. Ту, що вела вглиб лісу.

Цірі озирнулася й упевнилася, що дивна дорога не біжить далі, що тут вона має свій кінець. Що веде не до лісу, а з нього або через нього. Не роздумуючи довго, вона штурхнула підбором кобилу в бік і в'їхала між дерев. «Буду їхати до опівдня, — подумала вона, — а як до опівдня не натраплю ні на що, розвернуся й поїду в протилежний бік, за вересові поля».

Їхала вона ступом під балдахіном гілля, уважно розглядаючись, намагаючись не оминати нічого важливого. Завдяки тому не оминула дідуса, який виглядав з-за стовбура дубу.

Дідусь, низенький, але принаймні не згорблений, одягнений був у лляну сорочку та штани з такого самого матеріалу. На ногах мав великі та смішні на вигляд лапті з лика. В одній руці тримав сучкуватий костур, у другій – кошик із лози. Обличчя його Цірі докладно не бачила: приховував його пошарпаний та низько звисаючий край солом'яного бриля, з-під якого стирчали засмаглий ніс і сива нечесана борода.

– Не бійся, – сказала вона. – Я не зроблю тобі нічого поганого.

Сивобородий переступив із лаптя на лапоть і зняв капелюха. Обличчя мав кругле, у старечих плямах, але здорове й не дуже поморщене, брови – рідкі, підборіддя – мале та запале. Довге сиве волосся носив зібраним на потилиці в кінський хвіст, натомість верх голови мав абсолютно лисий, блискучий і жовтий, наче гарбуз.

Бачила вона, що дивиться він на її меч, на руків'я, що стирчить над плечем.

– Не лякайся, – повторила вона.

– Гей-гей! – сказав той, трохи мимрячи. – Гей-гей, моя панно. Лісовий Дідусь не лякається. Він не з лякливих, о ні.

Він усміхнувся. Зуби мав великі, сильно виставлені вперед через поганий прикус та запалу щелепу. То через те він так мимрив.

– Лісовий Дідусь не боїться мандрівників, – повторив він. – Навіть розбійників. Лісовий Дідусь – убогий неборачок. Лісовий Дідусь спокійний, нікому не перешкоджає. Гей!

Він знову всміхнувся. Коли всміхався, то здавалося, що складається він винятково з передніх зубів.

– А ти, моя панно, Лісового Дідуса не боїшся?

Цірі пирхнула.

– Уяви собі, що ні. Я також не з лякливих.

– Гей-гей-гей! Дивіться-но!

Він зробив крок у її бік, підпираючись костуром. Кельпі форкнула. Цірі натягнула її вуздечку.

— Не любить вона чужих, — застерегла. — І може вкусити.

— Гей-гей! Лісовий Дідусь знає! Негречна, недобра кобилка! А звідки це, цікаво мені, панна їде? І куди, запитаємо ми, вона прямує?

— То довга історія. Куди веде оця дорога?

— Гей-гей! Так панна того не знає?

— Не відповідай запитанням на запитання, будь ласка. Куди я цією дорогою доїду? Що воно взагалі за місце? І що це... за час?

Старий знову вишкірив зубиська, ворухнув ними, наче нутрія.

— Гей-гей, — промимрив. — Дивись-но. Який час, панна питає? Ой, здалеку, видно, панна приїхала до Лісового Дідуся!

— Доволі здалеку, авжеж, — кивнула вона байдуже. — З інших...

— Місць і часів, — закінчив він. — Дідусь знає. Дідусь здогадався.

— Що саме? — запитала вона піднесено. — Про що ти здогадався? Що ти знаєш?

— Лісовий Дідусь багато що знає.

— Кажі!

— Напевно, панна голодна? — Він виставив зуби. — Спрагла? Утомлена? Якщо захоче, то Лісовий Дідусь заведе її до хати, нагодує, напоїть. У гості прийме.

Цірі вже довго не мала часу й голови, аби думати про відпочинок і їжу. Тепер слова дивного дідугана призвели до того, що шлунок її скорчився, кишки скрутилися у вузол, а язик запав кудись глибоко. Дідуган розглядав її з-під краю капелюха.

— Лісовий Дідусь, — промимрив він, — у хаті має їдло. Має воду джерельну. Має й сіно для кобилки, злої кобилки, хотіла вона поштивого Дідуся угризти. Гей! Усе є в хаті Лісового Дідуся. Та й погомоніти про часи й місця можна буде... Це зовсім недалечко, о ні. Скористається панна мандрівниця? Не зневажить гостинність убогого небораки Дідуся?

Цірі ковтнула слину.

— Веди.

Лісовий Дідусь розвернувся й почалапав ледь помітною стежиною серед чагарників, відміряючи шлях енергійним вимаху-

ванням костура. Цірі їхала за ним, схиляючи голову під гілками та стримуючи вуздечкою Кельпі, що, схоже, завзято хотіла вкусити старого чи принаймні з'їсти його капелюх.

Незважаючи на його запевнення, було аж ніяк не «недалеко». Коли дісталися вони на місце, на галявину, сонце вже стояло майже в zenіті.

Хата Дідуся виявилася мальовничою руїною на палях, із дахом, що, схоже, був ремонтований часто й за допомогою того, що виявлялося під рукою. Стіни хати оббито було шкірами, схожими на свинячі. Перед хатою стояла дерев'яна конструкція у формі шибениці, низький стіл і пеня із вбитою в нього сокирою. За хатою виднілася пічка з каменю та глини, на якій стояли великі обсмажені казани.

— Ото дім Лісового Дідуся. — Дідуган не без гордоців указав костуrom. — Тута Лісовий Дідусь мешкає. Тута спить. Тута їдло готує. Як має що готувати. Труд, мозольний то труд — добувати їдло в пуці. Панна мандрівниця любить кашку перлову?

— Любить, — Цірі знову ковтнула слину. — Панна все любить.

— З м'яском? З жирком? Зі шкварками?

— Гм...

— А не видно, — Дідусь обвів її поглядом, наче зважив, — щоби панна останнім часом часто м'яска зі шкварками куштувала, ні, не видно. Худенька панна, худесенька. Шкіра та кістки! Гей-гей! А це що такого? За твоєю, панно, спиною?

Цірі озирнулася, даючи впіймати себе найстарішим і найпримітивнішим фокусом у світі.

Страшний удар сукатого костура поціливі їй просто в скроню. Рефлексу вистачило тільки на те, щоб підняти руку — долоня частково амортизувала удар, який міг розбити череп, наче яйце. Але Цірі все одно опинилася на землі, оглушена, приголомшена та цілковито дезорієнтована.

Дідусь, вишкірившись, підскочив до неї й гепнув костуrom іще раз. Цірі знову зуміла затулити голову руками, у результаті чого обидві повисли безвладно. Ліву напевне було ушкоджено, кістки передпліччя, скоріше за все, зламані.

Дідусь, підстрибуючи, доскочив до неї з іншого боку й гепнув києм у живіт. Вона крикнула, згорнувшись у клубок. Тоді він кинувся на неї, наче яструб, звалив обличчям до землі, придавив колінами. Цірі напружилася, різко відмахнулася назад, схибивши, завдала сильного удару ліктем, влучивши. Дідусь рикнув люто й гепнув її кулаком у потилицю з такою силою, що вона зарилася обличчям у пісок. Він схопив її за волосся на карку й притиснув ніс та рот до землі. Вона відчула, що задихається. Дідуган усівся на ній, усе ще притискаючи її голову, зірвав з її спини меча та відкинув його геть. Потім почав вошкатися біля штанів, знайшов пряжку, розстібнув. Цірі завилала, давлячись і плюючись піском. Він придавив її сильніше, знерухомив, накрутивши волосся на кулак. Міцним ривком здер із неї штани.

— Гей-гей, — замимрив, хрипко дихаючи. — Оце ж Дідусеві трапилася файна дупка. Ху, хуу, давно Дідусь такої не мав.

Цірі, відчуючи гидкий дотик його сухої кігтистої долоні, крикнула з ротом, повним піску та соснових голок.

— Лежи спокійно, панно. — Вона відчула, як він слинить, мацає її сідниці. — Дідусь уже немолодий, не відразу, помалу... Але не бійся, Дідусь зробить, що треба. Гей-гей! А тоді Дідусь під'їсть собі, гей, як під'їсть. Рясно собі...

Він урвався, загарчав, заскавчав.

Відчувши, як ослабла його хватка, Цірі сіпнулася, вишарпнулася з-під нього й, наче пружина, скочила на ноги. І побачила, що сталося.

Кельпі, підкравшись тихцем, схопила Лісового Дідуся зубами за кінський хвіст на потилиці й майже підняла. Дідуган вив та верещав, шарпався, кóпався й махав ногами, нарешті зумів видертися, залишивши в зубах кобили довгу сиву китицю. Хотів схопити свій костур, але Цірі копняком прибрала той подалі. Другим копняком хотіла почастивати його туди, куди належало, але рухи її стримували штани, стягнені до середини стегон. Час, який у неї зайняло підтягування, Дідусь зумів використати якнайкраще. Кількома стрибками доскочив до пенька, вирвав із нього сокиру, відмахнувся, відганяючи Кельпі, що все ще намагалася його

угризти. Загарчав, вишкірив свої страшніючі зуби й кинувся на Цірі, піднімаючи сокиру для удару.

— Дідусь тебе відтрахає, панянку! — завив дико. — Нехай би тебе Дідусеві спочатку на шматки довелося порубати! Дідусеві все одно, цілою чи в порціях!

Вона думала, що впорається з ним легко. Кінець-кінцем, це ж був старий, згорблений дідуган. Сильно помилялася.

Не зважаючи на монструозні лапті, він стрибав, наче дзиґа, скакав, наче кріль, а сокирою з вигнутим держакком крутив із вправністю різника. Коли темне й гостре вістря кілька разів мало не обтерлося об неї, Цірі зорієнтувалася, що єдине, що її може врятувати, — це втеча.

Але врятував її збіг обставин. Відступаючи, вона зачепилася ногою за свій меч. Блискавично підняла його.

— Кинь сокиру, — видихнула, вихопивши із сичанням Ластівку з піхов. — Кинь сокиру на землю, хтивий старигане. Тоді хтозна, може, і залишишся здоровим. І цілим, не частинами.

Він зупинився. Сопів і харчав, а борода в нього була гидко заплівана. Утім, зброю він не кинув. Бачила, як перебирає пальцями по держаку. Бачила дику лють у його очах.

— Ну! — крутнула вона мечем вісімку. — Зроби мені приємність!

Мить він дивився на неї, наче не розуміючи, потім вишкірив зуби, вибалушив очі, заричав і кинувся на неї. З Цірі було досить цих жартів. Вона вивернулася швидким напівобертом і втяла низу через обидві підняті руки, вище ліктів. Дід випустив сокиру з рук, з яких стікала тепер кров, але відразу скочив на неї знову, цілячись в очі розчепіреними пальцями. Вона відскочила й коротко хльоснула його в карк. Скоріше з милосердя, ніж через необхідність; з обома перерубаними артеріями на руках він і так скоро б стік кров'ю.

Він лежав, неймовірно важко прощаючись із життям, продовжуючи, незважаючи на перерубані хребці, зватися, наче хробак. Цірі стала над ним. Пісок усе ще скреготів у неї на зубах. Виплюнула його просто дідові на спину. Ще до того, як скінчила відпльовуватися, той помер.

* * *

Дивна конструкція перед хатинкою, що нагадувала шибеницю, мала залізні гаки й талі. Стіл і пеньок були витертими, липнули від жиру, бридко смерділи.

Наче бійня.

На кухні Цірі знайшла казан із рештками отої славетної перлової каші, багато намащеної, повної шматочків м'яса та грибів. Була вона дуже голодна, але щось їй наказувало того не їсти. Напилася тільки води з цеберця, згризла мале й зморщене яблучко.

За хатинкою знайшла погріб зі східцями, глибокий і холодний. У погребі стояли горнятка зі смальцем. До стропил було прив'язано м'ясо. Рештки напівтуші.

Вона випала з погребу, спотикаючись об східці, наче гналися за нею дияволи. Перекинулася в кропиві, скочила на ноги, непевним кроком добігла до хатинки, обіруч ухопилася за одну з жердин, на яких та стояла. Хоча в шлунку не мала майже нічого, блювала дуже різко й довго.

Напівтуша, що висіла в погребі, належала дитині.

* * *

За смородом знайшла в лісі підмочений водою яроч, до якого акуратний Лісовий Дідусь викидав недоїдки й те, чого з'їсти йому не вдалося. Дивлячись на черепи, ребра й тазові кістки, що стирчали з намулу, Цірі з жахом зрозуміла, що вона жива тільки завдяки хтивості страшного старигана, тільки завдяки тому, що захотілося йому розважитися. Якби голод виявився сильнішим від мерзотної хтивості, то й ударив би він зрадницьки не києм, а сокирою. Повішену за ноги на дерев'яній шибениці, він би випатрав її та зняв би шкіру, розділив би та порубав на пеньку...

Хоча вона похитувалася від запаморочення, а опухла ліва долоня стріляла болем, затягнула труп до ями в лісі й зіпхнула до смердючого багна, між кістки жертв. Повернулася, завалила гілками та підліском вхід до погребу, обклала хмизом стовпи хатинки й увесь дідів реманент. Потім дбайливо підпалила все з чотирьох боків.

Зітхнула полегшено, тільки як воно все добряче зайнялося, коли вогонь розгорівся та запалав як треба. Тільки коли впевнилася, що жоден випадковий дощ не завадить стиранню будь-якого сліду з цього місця.

* * *

З рукою було не так уже й погано. Та, звичайно, спухла, боліла, але, здається, жодну кістку не було зламано.

Коли наблизився вечір, на небо й справді зійшов лише один місяць. Але Цірі якось дивним чином не хотілося визнавати цей світ своїм.

І залишатися в ньому довше, аніж є на те потреба.

* * *

— Сьогодні, — промурмотіла Німуе, — буде добра ніч. Я те відчуваю. Кондвірамурс зітхнула.

Горизонт горів золотом і багрянцем. Такого ж кольору смуга лягала на води озера, від горизонту до острова.

Сиділи вони на терасі, у кріслах, маючи за спинами дзеркало в ебеновій рамі та гобелен, що зображував замок, притулений до кам'яної стіни, який заглядав у води гірського озера.

«Який же це вже вечір, — подумала Кондвірамурс, — який же це вже вечір ми оце сидимо так, аж поки не впаде темрява, і навіть після того? Без жодного ефекту. Лише розмовляючи».

Ставало холодно. Чародійка та адептка загорнулися в хутра. З озера вони чули скрип кочетів човна Короля-Рибалки, але самого його не бачили — ховався в сліпучому блиску заходу.

— Досить часто мені сниться, — Кондвірамурс повернулася до перерваної розмови, — що я перебуваю в льодовій пустелі, де немає нічого, тільки білий сніг і завали іскристого від сонця льоду. Аж до самого горизонту навколо немає нічого, тільки сніг і крига. І панує тиша, тиша аж до дзвону у вухах. Неприродна тиша. Тиша смерті.

Німуе кивнула, наче давала знати, що вона розуміє, про що йдеться. Але не прокоментувала.

— Раптом, — продовжила адептка, — раптом здається мені, що я щось чую. Чую, як крига тремтить під моїми ногами. Я присідаю, розгортаю сніг. Крига прозора, наче скло, як деякі гірські озера, коли каміння на дні та риб, що там плавають, видно на глибині в сажень. Я в моєму сні також бачу, хоча глибина там у десятки, а може, і сотні сажнів. Мені те не перешкоджає бачити... І чути... людей, що кличуть на допомогу. Там, унизу, глибоко під кригою... лежить замерзлий світ.

Німуе не прокоментувала й цього.

— Можливо, я знаю, де саме джерело того сну. Провіщення Ітліни, прославлений Білий Холод, Час Морозу й Вовчої Завірюхи. Світ, що помирає серед снігу та льоду, аби, як говорить віщування, народитися через віки знову. Очищеним і новим.

— У те, — тихо сказала Німуе, — що світ відродиться, я вірую глибоко. У те, що буде кращим, — не дуже.

— Вибач?

— Ти мене чула.

— А мені не почулося? Німуе, Білий Холод віщували вже тисячі разів: як сувора зима, то відразу говорять, що оце, нарешті, настало. Зараз навіть діти не вірять, що яка-небудь зима може загрожувати світу.

— Ну прошу. Діти не вірять. А я, уяви собі, вірую.

— Спираючись на якісь раціональні дані? — запитала з легкою іронією Кондвірамурс. — Чи винятково на містичну віру в безпомилковість ельфійських пророцтв?

Німуе мовчала довго, поскубуючи хутро, яким була вкрита.

— Земля, — почала нарешті дещо менторським тоном, — має форму кулі й кружляє навколо Сонця. Ти з цим погоджуєшся? Чи, може, також належиш до якоїсь із новомодних сект, які доводять щось цілком супротивне?

— Ні. Не належу. Приймаю геліоцентризм і погоджуюся з теорією про кулясту форму Землі.

— Чудово. Тоді ти, напевне, погоджуєшся і з тим фактом, що вертикальна вісь земної кулі нахилена під кутом, а шлях Землі навколо Сонця не має форми правильного кола, а є еліптичним?

— Я це вчила. Але я не астроном, тож...

— Не треба бути астрономом, вистачить того, щоб мислити логічно. Земля крутиться навколо Сонця по орбіті у формі еліпса, тож під час того кружляння стає до нього то ближче, то далі. Чим більше Земля віддаляється від Сонця, тим холодніше — і це логічно — на ній стає. А чим менше світова вісь відхиляється від перпендикуляра, тим менше світла дістається до північної півкулі.

— Це також логічно.

— Ті обидва чинники — еліптичність орбіти та ступінь нахилу світової осі — зазнають змін. Як вважають, циклічних. Еліпс може бути більш чи менш еліптичним, або ж ставати розтягненим і видовженим; світова вісь може бути більше чи менше нахилена. Умови екстремальні, якщо говорити про клімат, викликають водночас зміну обох явищ: максимальне розтягнення еліпса та незначне відхилення від вертикальної осі. Земля, оббігаючи Сонце, отримує в апогеї дуже мало світла й тепла, а райони приполюсні до того ж мерзнуть іще більше від поганого кута в нахилі осі.

— Зрозуміло.

— Менше світла в північній півкулі означає довший час залягання снігів. Білий та іскристий сніг відбиває сонячне світло, температура знижується ще більше, на щоразу більших просторах сніг не тоне взагалі або тоне на короткий час. І чим більше снігу, що залягає на довше, тим більшою стає біла поверхня відбиття...

— Я зрозуміла.

— Сніг падає, падає, падає, і його щоразу більше. Зауваж також, що з морськими течіями з півдня йдуть маси теплого повітря, що скупчується над охолодженим північним континентом. Тепле повітря згущується й випадає снігом. Чим більша різниця температур, тим густіші опади. Чим густіші опади, тим більше білого снігу, що довго не тоне. Тим холодніше. Тим більша різниця температур і більше згущення повітряних мас...

— Я зрозуміла.

— Сніговий покрив стає настільки товстим, що перетворюється на спресований лід. Льодовик. На який, як ми вже знаємо, падає

сніг, пригнічуючи його ще більше. Льодовик росте, він не просто щоразу товстішає, а й розростається вшир, покриваючи все більші території. Білі території...

— Що відбивають сонячне проміння, — кивнула Кондвірамурс. — Холодніше, холодніше й ще холодніше. Білий Холод, який напроорокувала Ітліна. Але чи можливий той катаклізм? Чи насправді загрожує нам, що лід, який завжди лежить на півночі, посуне зненацька на південь, давлючи, пресуючи та закриваючи все? З якою швидкістю розростається льодова шапка на полюсах? Кілька дюймів на рік?

— Як ти напевне знаєш, — сказала Німуе, вдивляючись в озеро, — єдиним портом, що не замерзає в затоці Пракседа, є Понт Ваніс.

— Я те знаю.

— Збагати знання: сто років тому не замерзав жоден із портів затоки. Сто років тому — і про те збереглися численні перекази — у Тальгарі росли огірки та гарбузи, у Кайнгорні розводили соняшник і люпин. Зараз не розводять, бо вегетація тих овочів є неможливою: там занадто холодно. А чи ти знаєш про те, що в Кедвені були виноградники? Вина з тамтешньої лози не були, може, найкращими, бо з документів, що збереглися, випливає, що були задешевими. Але ними все одно обпивалися місцеві поети. Тепер у Кедвені виноград не росте зовсім. Тому що зараз зими, на відміну від колишніх, приносять сильні морози, а сильний мороз виноград убиває. Не просто гальмує вегетацію, а вбиває. Нищить.

— Я розумію.

— Так, — замислилася Німуе. — Що б тут іще додати? Може, те, що сніг у Тальгарі випадає в середині листопада й суне на південь зі швидкістю понад п'ятдесят миль за добу? Що на зламі грудня та січня завірюхи бувають над Альбою, де ще сто років тому сам сніг був сенсацією? А те, що сніги тануть, а озера в нас відмерзають у квітні, знає ж кожна дитина! І кожна дитина дивується, чого б то місяць той зветься квітнем. Тебе це не дивувало?

— Не дуже, — зізналася Кондвірамурс. — Зрештою, у нас, у Віковаро, говорять не «квітень», а «ложноцвіт». Або по-ельфійськи

Birke. Але я зрозуміла, на що ти натякаєш. Назва місяця походить із часів давніших, коли у квітні й справді все розквітало...

— Ті давніші часи були лише сто, сто двадцять років тому. Це ж майже вчора, дівчино. Ітіна мала абсолютну слухність. Її провіщення точні. Світ зникне під товщею льоду. Цивілізація загине через провину Нищительки, яка могла, мала відкрити дорогу для порятунку. Як відомо з легенди, вона того не зробила.

— З причин, які легенда не пояснює. Чи пояснює за допомогою каламутного й наївного мораліте.

— Це правда. Але факт залишається фактом. Фактом є Білий Холод. Цивілізація північної півкулі приречена на загибель. Вона зникне під кригами льодовика, що поширюється, під вічною мерзлотою та снігом. Утім, немає причин панікувати, бо це станеться трохи пізніше.

Сонце вже повністю зайшло, з поверхні озера зник сліпучий відблиск. Тепер на воду лягла смуга куди м'якішого, лагіднішого світла. Над вежею Ініс Вітре зійшов місяць, світлий, наче перерубаний сокирою навіл золотий талар.

— Як довго? — запитала Кондвірамурс. — Як довго, по-твоєму, воно триватиме? Тобто скільки ми маємо часу?

— Багато.

— Скільки, Німуе?

— Якись три тисячі років.

На озері, на човні, Король-Рибалка гупнув веслом і вилаявся. Кондвірамурс голосно зітхнула.

— Ти трохи мене заспокоїла, — сказала вона за мить. — Але лише трохи.

* * *

Наступне місце було одним із найпаскудніших, які Цірі відвідала: напевне, перебувало в першій десятці, а то й очолювало її.

Був то порт, портовий канал — вона бачила човни та галери біля причалів і кнехтів, бачила ліс щогл, бачила вітрила, що важко обвисли в нерухомому повітрі. Навколо повз і звивався дим, клуби смердючого диму.

Дим уставав з-за кривих хатинок, що стояли над каналом. Звідти було чути голосний, надривний плач дитини.

Кельпі зафоркала, сильно трясучи головою, відступила, б'ючи копитами об бруківку. Цірі глянула вниз і помітила мертвих щурів. Ті лежали всюди. Мертві, скручені в муках гризуни з блідими рожевими лапками.

«Щось тут не так, — подумала вона, відчуваючи, як охоплює її жах. — Щось тут не так. Утікати звідси. Утікати якнайшвидше!»

Під обвішаним сітками та линвами стовпом сидів чолов'яга в розхристаній сорочці, з головою, схиленою на плече. За кілька кроків далі лежав інший. Не схоже було, що сплять. Навіть не здригнулися, як підкови Кельпі застукотіли об каміння поблизу них. Цірі схилила голову, проїжджаючи під лахміттям, розвішаним на мотузках, від якого йшов терпкий запах бруду.

На дверях однієї з руїн виднівся хрест, вимальований вапном чи білою фарбою. З-за даху в небо вставав чорний дим. Дитина все ще плакала, десь удалечині хтось кричав, десь ближче хтось кашляв і хрипів. Вив пес.

Цірі відчула, як сверблять у неї долоні. Глянула.

Руки в неї, наче в кмині, були в чорних цятках бліх.

Вона крикнула на все горло. Уся трясучись від жаху й відрази, почала обтрушуватися й збивати комах, різко вимахуючи руками. Сполошена Кельпі кинулася в галоп, Цірі мало не впала. Стискаючи боки кобили ногами, вона обіруч чесала волосся, струшувала куртку та сорочку. Кельпі чвалом увірвалася на вуличку, затягнену димом. Цірі крикнула, перелякана.

Їхала вона крізь пекло, крізь інферно, крізь найкошмарніший із кошмарів. Серед будинків, позначених білими хрестами. Серед тліючих куп шмаття. Серед померлих, що лежали поодиноці, і тих, що лежали купами, одне на одному. І серед живих, обдертих, напівголих примар із запалими від болю щоками, які повзали в гною, кричали мовою, яку вона не розуміла, простягаючи до неї худі, укріті жажливою кривавою коростою руки...

«Тікати! Тікати звідси!»

Навіть у чорному ніщо, у небутті архіпелагу місць, Цірі ще довго відчувала в ніздрях ті дим і сморід.

* * *

Наступне місце також було портом. Також був тут причал, був укріплений палями канал, у каналі — коги, баркаси, шкути, човни, а над ними — ліс щогл. Але тут, у цьому місці, над щоглами весело покрикували чайки, а смерділо звичайно й звично: мокрим деревом, смолою, морською водою, а також рибою в усіх трьох базових варіаціях: свіжою, несвіжою та смаженою.

На палубі найближчого кога лаялися двоє чоловіків, перекрикуючись на підвищених тонах. Вона розуміла, що вони говорять. Ішлося про ціну на оселедець.

Неподалік була таверна, з її відкритих дверей виривався сморід тухлятини та пива, чути було голоси, брязкіт, сміх. Хтось гарчав непристойну пісеньку з тим самим приспівом:

Luned, v'ard t'elaine arse,
Aen a meath ail aen sparse!

Вона знала, де була. Ще до того, як прочитала на кормі назву одного з галеасів — «Евалл Муйре». І порт приписки: «Баччала». Знала, де вона опинилася.

У Нільфгарді.

Утекла ще до того, як хтось устиг звернути на неї увагу.

Утім, раніше, ніж вона встигла пірнути в ніщо, блоха, остання з тих, що обсіли її на попередньому місці, яка пережила подорож у часі й просторі, зачаївшись на полі куртки, скочила довгим блошиним скоком на портового кнехта.

Ще того само вечора блоха поселилася на линялому хутрі щура, старого самця, ветерана багатьох щуриних битв, про що свідчило відгризене біля самого черепа вухо. Ще того само вечора блоха та щур закорабелилися. А вже наступного ранку пішли в рейс. На хольку, старому, занедбаному та дуже брудному.

Хольк звався «Катріона». Та назва мала увійти в історію. Але тоді про це не знав ще ніхто.

* * *

Наступне місце — хоча насправді в те не просто було повірити — здивувало її виглядом цілком ідилічним. Над спокійною, лінливою річкою, що текла серед похилених над водою верб, вільх і дубів, поряд із мостом, що поєднував береги гарною кам'яною аркою, серед мальв стояла корчма, крита соломомою, поросла диким виноградом, плющем і в'юнком. Над ганком колихалася вивіска, на якій були золочені літери. Літери, для Цірі абсолютно чужі. Але на вивісці також виднівся досить вдалий малюнок kota, тож вона вирішила, що це корчма «Під чорним котом».

Запах їдла, який ішов від корчми, просто-таки зневолював. Цірі довго не замислювалася. Поправила меч на спині й увійшла.

Усередині було порожньо, тільки за одним зі столів сиділи троє чоловіків, що виглядали, наче селяни. Вони навіть не глянули на неї. Цірі сіла в кутку спиною до стіни.

Корчмарка, товстенька жіночка в чистенькому фартуху й рога-тому чепці, підійшла й про щось запитала. Голос її звучав брязкітливо, але мелодійно. Цірі показала пальцем на відкритий рот, похлопала по череву, після чого відірвала один зі срібних гудзиків куртки, поклала його на столі. Побачивши здивований погляд, уже збиралася відривати другий, але жінка стримала її жестом і словами, що сичали, але були милозвучними.

Еквівалентом гудзика виявилася миска густої овочевої юшки, глиняне горнятко з квасолею й шинкою, а також шматок хліба та жбан розведеного вина. За першою ложкою Цірі подумала, що, певно, розплачеться. Але опанувала себе. Їла поволі. Насолоджувалася.

Корчмарка підійшла, задзижчала питально, приклала щоку до складених разом долонь. Чи зостанеться на ніч?

— Не знаю, — сказала Цірі. — Може. У будь-якому разі дякую за пропозицію.

Жінка всміхнулася та пішла на кухню.

Цірі розстібнула пояс, сперлася спиною на стіну. Вирішувала, що робити далі. Місце — особливо порівняно з кількома останніми — було симпатичним, спокушало залишитися тут трохи на довше. Утім, вона знала, що занадто велика довіра може виявитися небезпечною, а відсутність настороженості — згубною.

Чорний кіт, точнісінько такий, як на вивісці корчми, з'явився невідомо звідки, потерся об її литку, вигинаючи хребет. Вона його погладила, кіт легенько буцнув лобом їй у долоню, усівся та почав вилизувати собі хутро на грудях. Цірі дивилася.

Бачила Ярре, що сидить біля вогнища в колі якихось підозрілих на вигляд халамидників. Усі там гризли щось, що нагадувало шматки деревного вугілля.

— Ярре?

— Так треба, — сказав хлопець, дивлячись у полум'я вогнища. — Я читав про те в «Історії воєн», у творі авторства маршала Пелліграма. Так треба, коли батьківщина в небезпеці.

— Що треба? Гризти вугілля?

— Так. Саме так. Мати-батьківщина кличе. А частково з особистих спонукань.

— Цірі, не спи в сідлі, — говорить Йеннефер. — Ми під'їжджаємо.

На будинках міста, до якого вони під'їжджають, на всіх дверях і воротах виднілися великі хрести, намальовані білою фарбою чи вапном. Клубочився густий смердючий дим, дим від кострищ, на яких палять трупи. Йеннефер, здається, цього не помічає.

— Я мушу причепуритися.

Перед її обличчям, між вухами коня, висить дзеркальце. Гребінець танцює в повітрі, причісує чорні локони. Йеннефер користується тільки чарами, узагалі не використовує рук, бо...

Бо її руки — лише кривава маса.

— Мамусю! Що вони тобі зробили?

— Устань, дівчино, — говорить Коен. — Опануй біль і стань на гребінь! Інакше ввіймаєш переляк. Хочеш до кінця життя помирати зі страху?

Його жовті очі недобре світяться. Він позіхає. Його гострі зуби блискають біло. Це зовсім не Коен. Це кіт. Чорний кіт...

Марширує довга, на кілька миль колона війська, над нею гойдається й хилитається ліс списів і знамен. Ярре також марширує, на голові він має круглий шолом, на плечі — піку, таку довгу, що мусить тримати її з усіх сил обіруч, інакше вона його переважить. Гримлять барабани, дудонить і гуркотить вояцький спів. Над колоною кружляють ворони. Багато ворон...

Берег озера, на пляжі шматки піни, викинутий гнилий очерет. На озері острів. Башта. Зубчаста верхівка, прикрашений наростами машікулів стовп.

Над вежею вечірнє небо, воно темнішає, блищить місяць, світлий, наче перерубаний навпіл талар. На терасі дві жінки в кріслах, загорнуті в хутро. Чоловік у човні...

Дзеркало й гобелен.

Цірі смикається, підводить голову. Навпроти, за столом, сидить Ередін Бреакк Глас.

— Ти не можеш не знати, — говорить він, вишкірюючи в усмішці свої рівні зуби, — що тільки відтягуєш неминуче. Ти належиш нам, і ми тебе отримаємо.

— Авжеж!

— Ти повернешся до нас. Трохи помандруєш часами й місцями, а потім потрапиш на Спіраль, а на Спіралі ми тебе дістанемо. До свого світу й свого часу ти не повернешся вже ніколи. Зрештою, уже й пізно. Ти не маєш до кого повертатися. Люди, яких ти знала, уже давно померли. Могили їхні заросли травою й запали. Їхні імена забуто. Як і твоє ім'я.

— Брешеш! Я не вірю!

— Твоя віра — то твоя особиста справа. Повторюю: ти скоро потрапиш на Спіраль, а я вже буду там чекати. Але ж потайки ти саме того й прагнеш, *me elaine lured*.

— Ти, певно, мариш!

— Ми, Ен Елле, відчуваємо такі справи. Ти мною зацікавилася, ти прагнула мене та боялася того прагнення. Ти прагнула й надалі мене прагнеш, Сіреаель. Мене. Моїх рук. Мого дотику...

Вона підхопилася, відчувши дотик: сильно, перекинувши кухоль, на щастя, уже порожній. Схопилася за меч, але відразу

заспокоїлася. Була в корчмі «Під котом», мабуть, заснула, задрімала над столом. Рука, яка торкнулася її волосся, належала пухкенькій господині. Цірі не дуже любила такого стибу фамільярності, але жінка випромінювала чуйність і доброту, на які не можна було відповідати негречністю. Вона дозволила погладити себе по голові, з усмішкою вислухала мелодійну, дзенькітливую мову. Була заморена.

— Я мушу їхати, — сказала нарешті.

Жінка всміхнулася, співучо задзенькотіла. «Як це стається? — подумала Цірі. — Чому це приписати, що в усіх світах, місцях і часах усіма мовами й говірками те єдине слово завжди звучить зрозуміло? І завжди схоже?»

— Так. Мушу до мами. Моя мама на мене чекає.

Корчмарка провела її надвір. Ще до того, як Цірі опинилася в сідлі, раптом міцно обійняла її, притиснула до пухкого бюсту.

— До побачення. Дякую за гостинність. Кельпі, уперед.

Вона поїхала прямо на горбатий міст над спокійною річкою. Коли підкови кобили задзвонили по камінню, озирнулася. Жінка все ще стояла перед корчмою.

Концентрація, кулаки біля скронь. У вухах шум, наче всередині морської мушлі. Блиск. І раптово м'яке темне ніщо.

— *Bonne chance, ma fille!*¹ — крикнула їй услід Тереза Ляпін, корчмарка з корчми «Au Chat Noir»² у Пон-сюр-Йонні біля шляху, що вів із Мелуна до Осера. — Щасти на шляху!

* * *

Концентрація, кулаки біля скронь. У вухах шум, наче всередині морської мушлі. Блиск. І раптово м'яке темне ніщо.

Місце. Озеро. Острів. Вежа. Місяць, ніби талар, перерубаний навіл, його блиск стелиться по воді сяючою смужкою. На смузі човен, у ньому чоловік із вудкою...

На терасі вежі... Дві жінки?

¹ Бажаю удачі, моя дівчинко (фр.).

² «Під чорним котом» (фр.).

* * *

Кондвірамурс не витримала, скрикнула від враження, відразу прикрила рота долонею. Король-Рибалка з плюскотом утопив якір, буркітливо вилаявся, потім відкрив рота — так і завмер. Німує навіть не здригнулася.

Перекреслена смугою місячного світла поверхня озера затремтіла й здригнулася, наче під ударом вітру. Нічне повітря над поверхнею розколослося, як розколюється розбитий вітраж. З тріщини з'явився вороний кінь. З вершницею на спині.

Німує спокійно витягнула руку, проскандувала закляття. Гобелен, що висів на стійці, запалав раптом, засяяв феєрією різнобарвних вогників. Вогники віддзеркалилися в овалі дзеркала, затанцювали, заklubочилися в склі, наче різнобарвні бджоли, і раптом впливли райдужною примарою, смугою, що поширювалася й від якої стало світло, наче вдень.

Чорна кобила встала дибки, заіржала дико. Німує різко розкинула руки, крикнула формулу. Кондвірамурс, побачивши картину, що з'явилася в повітрі й почала розширюватися, сконцентрувалася. Картина відразу стала чіткішою. Перетворилася на портал. Брам, за якою було видно...

Плоскогір'я, виповнене залишками кораблів. Замок, утоплений у гострі скали прірви, що висівся над чорним дзеркалом гірського озера...

— Туди! — крикнула пронизливо Німує. — Ото шлях, який ти мусиш подолати! Цірі, дочка Павеити! Заїдь у той портал, прямуй шляхом, що веде на спіткання з призначенням! Нехай замкнеться коло часу! Нехай змії Уроборос запустить зуби у власний хвіст! Не блукай більше! Поспішай, поспішай на допомогу близьким! Це правильна дорога, відьмачко!

Кобила заіржала знову, знову вдарила копитами повітря. Дівчина в сідлі крутила головою, дивлячись то на неї, то на картину, породжену гобеленом і дзеркалом. Відгорнула волосся, а Кондвірамурс побачила бридкий шрам на її щоці.

— Вір мені, Цірі! — крикнула Німує. — Адже ти мене знаєш! Ти вже колись мене бачила!

— Пам'ятаю, — почули вони. — Вірю. Дякую.

Вони побачили, як кобила, яку штурхнули п'ятками, легким і танцювальним кроком забігає у світло порталу. Ще до того, як картина розпливлася і змазалася, вони побачили, як сірволоса дівчина махає рукою, розвернувшись до них у сідлі.

А потім усе зникло. Поверхня озера поволі заспокоювалася, стрічка місячного світла вигладилася знову.

Було так тихо, що здавалося їм, наче чують хрипке дихання Короля-Рибалки.

Стримуючи сльози, що набігали на очі, Кондвірамурс міцно обійняла Німуе. Відчувала, як мала чародійка тремтить. Стояли вони так в обіймах деякий час. Без слів. Потім обидві повернулися до того місця, де зникла Брама Світів.

— Щасти, відьмачко! — крикнули в унісон. — Щасти на шляху!

Неподалік від того пустища, місця отієї суворої битви, у якій мало не вся міць Півночі зіткнулася з мало не всією міццю нільфгардських загарбників, двоє було селищ рибальських: Старі Жопки й Бренна. Але оскільки Бренну на той час ущент було спалено, відразу говорили про «битву під Старими Жопками». Але зараз ніхто не говорить інакше, як «битва під Бренною», і дві є для того причини. *Primo*: відбудована Бренна нині велика й квітуча, а Старі Жопки перед часом не встояли, і слід за ними заріс кропивою, будяком і лопухами. *Secundo*: якимось не узгоджувалася та назва з тим славетним, вікопам'ятним і трагічним zarazом боєм. Бо як же ж це: тут баталія, у якій тридцять із гаком тисяч люду життя поклало, а осьочки — мало того, що Жопки, так іще й Старі.

Тож тоді в усьому історичному й військовому письменництві винятково про «битву під Бренною» почали писати — як у нас, так і в нільфгардських джерелах, яких — *notabene* — куди більше за наші є.

*Превелебний Ярре Старший з Елландеру.
Annales seu Cronicae Incliti Regni Temeriae¹*

---

¹ «Аннали, чи Хроніка славетного королівства Темерія» (лат.).

— Кадете Фітц-Ойстерлен, оцінка «незадовільно». Прошу сідати. Хотів би звернути увагу пана кадета, що відсутність знань про славетні й важливі битви з історії Вітчизни є компрометуючою для кожного патріота й доброго громадянина, а у випадку майбутнього офіцера це просто скандально. Дозволю собі ще одне маленьке зауваження, кадете Фітц-Ойстерлен. Уже двадцять років відтоді, як я є в цій школі викладачем, і не пригадаю собі іспиту на звання офіцера, на якому не звучало б запитання про битву при Бренні. Тож необізнаність із цією проблемою практично перекреслює шанс на кар'єру у війську. Але ж якщо ти барон, то немає потреби бути офіцером, можна спробувати сили в політиці. Або в дипломатії. Чого я сердечно вам бажаю, кадете Фітц-Ойстерлен. А ми повертаємося під Бренну, панове. Кадете Путткаммер!

— Я!

— Прошу до мапи. Прошу продовжувати. З того місця, у якому пана барона облишило красномовство.

— Слухаюся! Причиною, через яку фельдмаршал Менно Коегорн вирішив провести маневр і швидкий марш на захід, були рапорти розвідки, що свідчили, буцімто армія нордлінгів іде на допомогу обложеної фортеці Майєна. Фельдмаршал вирішив закрити нордлінгам шлях і змусити їх до вирішальної битви. З тією метою він розділив сили групи армій «Центр». Частина сил він залишив під Майєною, а з рештою сил швидким маршем вирушив...

— Кадете Путткаммер! Ви не письменник-белетрист. Ви майбутній офіцер! Що то за визначення: «з рештою сил»? Прошу подати мені докладний *ordre de bataille*¹ ударної групи фельдмаршала Коегорна. Уживайте військову термінологію!

— Слухаюся, пане ротмістре! Фельдмаршал Коегорн мав під своїм командуванням дві армії: IV Кінну армію, якою командував генерал-майор Маркус Брайбант, патрон нашої школи...

— Дуже добре, кадете Путткаммер.

— Засраний підлиза, — засичав зі своєї лавки кадет Фітц-Ойстерлен.

— ...а також III Армію під командуванням генерал-лейтенанта Реца де Мелліс-Стока. До складу IV Кінної армії, що нараховувала понад двадцять тисяч солдатів, входили дивізія «Венендаль», дивізія «Магне», дивізія «Фрюндсберг», II Віковарська бригада, VII Дерланська бригада, а також бригади «Навсікая» й «Вріхедд». До складу II Армії входили дивізія «Альба», дивізія «Дейтвен», а також... гмм... також дивізія...

* * *

— Дивізія «Ард Фейнн», — заявила Юлія Абатемарко. — Якщо зрозуміло, ви чогось не поплутали. Вони точно мали на гонфалоні велике срібне сонце?

— Мали, полковнику, — твердо заявив командир загону. — Точно мали!

— «Ард Фейнн», — буркнула Солодка Вітрогонка. — Гмм... Цікаво. Це б означало, що в тих трьох маршових колонах, які ви начебто бачили, іде на нас не тільки вся Кінна, але й частина Третьої. Ха, ні! Не можу повірити! Я мушу те побачити на власні очі! Ротмістре, під час моєї відсутності ви командуєте бандерією. Наказую відіслати зв'язкового до полковника Панґратта...

— Але ж, полковнику, чи то розумно — власною особою...

— Виконувати!

¹ «Військовий ордер» (фр.) — список частин, що брали участь у безпосередніх подіях.

— Слухаюся!

— Це справжній ризик, полковнику! — прокричав у галопі командир розвідки. — Ми можемо напоротися на якийсь ельфійський патруль...

— Не патякай! Веди!

Загін швидким галопом погнав униз ярмом, пролетів, наче вітер, річищем струмка, увірвався в ліс. Тут довелося сповільнитися. Скакці заважала гущавина, а найбільше загрожувало їм, що впакуються зненацька в рекогносцирувальний загін чи у форпост, які нільфгардці точно мали вислати. Розвідка кондотьєрів, щоправда, заходила на неприятеля з флангу, не в лоб, але фланги, напевне, також було захищено. Тож уся імпреза була до дідька ризиковою. Але Солодка Вітрогонка любила такі імпрези. А в усій Вільній Компанії не було солдата, який би за нею не пішов. Нехай би й до пекла.

— Це тут, — сказав командир розвідки. — Ота вежа.

Юлія Абатемарко покрутила головою. Вежа була кривою, наїжаченою зламаними балками, ажурною від дір, на яких західний вітер грав, наче на флейті. Невідомо було, хто й навіщо ту вежу збудував тут, на безлюдді. Але відомо було, що збудував давно.

— А воно не завалиться?

— Напевне, ні, полковнику.

У Вільній Компанії, серед кондотьєрів, не уживали слів «пан» і «пані». Тільки звання.

Юлія залізла на верхівку вежі швидко, мало не забігла туди. Командир розвідки долучився лише через хвилину й сапав при тому, наче бугай, що крив корову. Зіпершись на криве підвіконня, Солодка Вітрогонка слідувала за долиною за допомогою підзорної труби, виставивши між губами кінчик язичка та випнувши зграбний задок. Командир розвідки відчув від тієї картини пожадливе тремтіння. Утім, швидко опанував себе.

— «Ард Фейнн», немає сумнівів, — облизала губи Юлія Абатемарко. — Також я бачу дерланців Елана Траге, є там і елфи з бригади «Вріхедд», наші давні знайомі з-під Марібору й Майєни... Ага! Є й Черепи, славетна бригада «Навсікая»... Також бачу

полум'я на прапорцях панцирної дивізії «Дейтвен»... І білу хоругву з чорним алеріоном¹, знак дивізії «Альба»...

— Ви їх розпізнаєте, — буркнув командир розвідки, — наче й справді знайомих... Стільки-то ви знаєте?

— Я закінчила військову академію, — відрізала Солодка Вітрогонка. — Я отримала офіцерське звання на іспиті. Добре, усе, що хотіла, я побачила. Повертаємося до бандерії.

* * *

— Іде на нас Четверта Кінна й Третя, — сказала Юлія Абатемарко. — Повторюю: уся Четверта Кінна й, певно, уся кавалерія Третьої. За хоругвами, які я бачила, до неба ціла хмара куряви вставала. Там, у трьох колонах, іде, як на моє око, десь із сорок тисяч кінноти. А може, і більше. Може...

— Може, Коегорн розділив групу армій «Центр», — закінчив Адам «Адью» Панґратт, вождь Вільної Компанії. — Узяв лише Четверту Кінну й кінноту з Третьої, без піхоти, аби йти швидко... Ха, Юліє, якби я був на місці конетабля Наталіса чи короля Фольтеста...

— Знаю. — Очі Солодкої Вітрогонки блиснули. — Знаю, що б ти зробив. Ти послав до них гінців?

— Зрозуміло.

— Наталіс — старий лис. Може, уже завтра...

— Може, — не дав їй закінчити Адью. — І навіть думаю, що так і буде. Піджени коня, Юліє. Хоч тобі дещо показати.

Вони швидко відїхали на кілька стайє, значно обігнавши решту війська. Сонце вже майже торкалося пагорбів на заході, ліси та переліски в заплаві зтягували долину довгими тінями. Але видно було достатньо, аби Солодка Вітрогонка відразу здогадалася, що хотів їй показати «Адью» Панґратт.

— Отут, — підтвердив її здогадки Адью, здіймаючись у стремених. — Отут я б прийняв завтра битву. Якби я командував армією.

¹ Геральдичний знак у вигляді птаха без дзьоба та лап, що символізує рани, які дістали члени загону в битвах.

— Добрі терени, — визнала Юлія Абатемарко. — Рівно, твердо, гладенько... Є де вишикуватися... Гмм... Від тих гірок до отих ставків, отамочки... Буде десь зо три милі... Оті пагорби, оно, виміряне місце для командира...

— Добре кажеш. А отам, — глянь, — посередині, ще одне озерце чи рибний ставок, оно там, що отамочки блищить... Можна використати... Річка також згодиться за рубіж, бо хоча мала вона, але багниста... Як там та річка зветься, Юліє? Ми ж тамочки вчора проїжджали. Пам'ятаєш?

— Забула. Хохла хіба. Чи якось так.

* * *

Хто тамту місцину зна, той пречудово всю справу собі уявити може; тим же, що менш бували, відкрию, що ліве крило війська королівського сягало того місця, де нині поселення Бренна розташоване. У час битви ніякого поселення тамо не було, бо минулого перед тим року ельфи-білки його за димом пустили, згола спалили. Отож тамо, на крилі лівому власне, стояв реданський королівський корпус, яким граф де Рюйтер командував. А було в тому корпусі людей вісім тисяч у піхоті й кінноті.

Середина королівського угруповання стояла побіля пагорба, який пізніше названо було Шибеничним. Там, на пагорбі, стояли з почтом король Фольтест і конетабль Ян Наталіс, із висоти на всю битву перспекцію маючи. Тут головні сили військ наших було згруповано: дванадцять тисяч темерських та реданських інфантеріїв у чотири великі чотирикутники поставлені, з десятима хоругвами кінноти на охороні, що стояли аж на північному краю ставка, який місцева людність Золотим зве. У другій же лінії середнє угруповання мало гуфець резервний — три тисячі визімської й маріборської піхоти, над якою мав командування воєвода Бронібор.

А від південного краю Золотого ставка, аж по низку ставків рибних і по закрути річки Хотлі, на рубежі в милю завширшки, стояло армії нашої крило праве; складалося воно з магакамських гномів Добровольчого гуфця, восьми хоругов легкої кавалерії

і з бандерії знаменитої Кондотьєрської Вільної Компанії. Командування над крилом правим мали кондотьєр Адам Панґратт і ґном Барклай Ельс.

Навпроти, за якусь милю чи дві, на полі голому перед лісом вишикував нільфгардське військо фельдмаршал Менно Коегорн. Люд залізний стояв там, наче чорна стіна, полк біля полку, рота біля роти, ескадрон біля ескадрону; скільки око бачило, не було їм кінця-краю. А за лісом списів і пік можна було здогадатися, що порядок той не тільки широкий, а й глибокий. Бо війська того було сорок і шість тисяч, про що в час той мало хто знав, і добре, що так, бо не одне серце при виді тієї нільфгардської сили тоді зайшлося.

Та й навіть у тих, хто сміливішим був, серця міцніше почали битися під панциром, билися вони, наче молоти, бо зрозумілим стало, що важкі й криваві тут зараз почнуться жнива й що не один і не двоє з тих, хто в порядках оцих стоїть, заходу сонця не побачить.

Ярре, підтримуючи окуляри, що раз у раз зсувалися з носа, іще раз перечитав увесь фрагмент тексту, зітхнув, потер лисину, після чого взяв губку, трохи її віджав і витер останнє речення.

Вітер шумів у листі липи, дзижчали бджоли. Діти, як воно з дітьми буває, намагалися перекричати одне одного.

Об ногу старого вдарив м'яч, що котився по траві. Перш ніж він устиг схилитися, незграбний і невмілий, котресь із його онучат промайнуло поруч наче малий вовчок, підхопивши м'ячик на повному бігу. Зачеплений стіл хитнувся, Ярре правицею не дав перевернутися каламарю, а куксою лівиці притримав аркуші паперу.

Бджоли дзижчали, важкі від жовтих кульок акацієвого пилку.

Ярре знову почав писати.

Ранок був похмури́м, але сонце пробилосся крізь хмари й вишиною своєю про години, що минають, явно нагадувало. Зірвався вітер, зафуркотіли й залопотіли прапорці, наче численні зграї птаства, що злітають над землею. А Нільфгард як стояв, так і залишався, аж усі почали дивуватися, чому ж то фельдмаршал Менно Коегорн не дає своїм наказу виступати...

* * *

— Коли? — Менно Коегорн підвів голову від мап, обвів командирів важким поглядом. — Коли, запитуєте, я накажу розпочинати?

Ніхто не відізався. Менно метнув швидкий погляд на своїх командирів. Найбільш неспокійними та нервуючими видавалися ті, які мали залишитися в резерві: Елан Траге, командир Сьомої дерланської, та Кес ван Ло з бригади «Навсікая». Явно нервував-ся й Аудер де Вінгальт, *aide-de-camp*¹ маршала, який на участь у бою мав найменші шанси.

Ті, які мали вдарити першими, виглядали спокійними, та що там — навіть трохи знудженими. Маркус Брайбант позіхав. Генерал-лейтенант Ретц де Мелліс-Сток длубався мізинцем у вусі й раз у раз той палець оглядав, немов і справді думав знайти на ньому щось варте уваги. Оберштер Рамон Тирконнель, молодий командир дивізії «Ард Фейнн», насвистував тихо, увіткнувши погляд у тільки собі відому точку на виднокраї. Оберштер Лайм еп Муїр Мосс із дивізії «Дейтвен» крутив свій ненаглядний томик поезії. Тібор Еггебрахт із важкої дивізії списоносців «Альба» чухав потилицю кінчиком шпіцрутена.

— Атаку ми розпочнемо, — сказав Коегорн, — щойно повернеться патруль. Непокоять мене ті пагорби на півночі, панове офіцери. Перш ніж ми вдаримо, я мушу знати, що там є, за тими пагорбами.

* * *

Ламарр Флаут боявся. Жахливо боявся: страх повзав у нього по кишках, здавалося йому, що в череві має щонайменше дюжину слизьких, укритих смердючим слизом вугрів, що постійно шукають отвори, крізь які могли б вилізти на волю. Годину тому, коли патруль отримав накази й вирушив, Флаут стиха розраховував, що холод ранку прожене тривогу, що страх буде задавлено рутинною, вивченим ритуалом, твердими й суворими церемоніалами служби. Він помилявся. Зараз, після того, як минули години, і після

---

¹ Ад'ютант (фр.).

того, як пройшли вони десь із п'ять миль, опинившись жахливо далеко від своїх, глибоко, небезпечно глибоко на територію ворога, близько, смертельно близько до невідомої небезпеки, страх таки показав, що він може.

Флаут затримався на краєчку ялинкового лісу, завбачливо не виходячи з-за великих ялин, що поросли по його межі. Перед ними, за пасом менших ялинок, простягалася широка котловина. Туман висів на верхів'ях трав.

— Нікого, — оцінив Флаут. — Жодної живої душі. Повертаємося. Ми вже трохи задалеко.

Вахмістр глянув на нього скоса. Далеко? Вони ледь на милю відїхали. Волочилися, наче хворі черепахи.

— Требки б було ше, — сказав, — заглянути за тамтий пагорб, пане лейтенанте. Звідти, як мені бачиться, кращий буде вигляд. Далеко, на обидві долини. Як хто туди преться, не зможемо їх не помітити. То як? Скочимо, пане? То ж лише пара стайє.

«Пара стайє, — подумав Флаут. — Відкритим простором, наче по пательні». Вугрі звивалися, настирливо шукали виходу з його черева. Принаймні один — Флаут добре те відчував — був на шляху до волі.

«Я чув брязкіт стремен. Форкання коня. Там, серед соковитої зелені молодих сосонок на піщаному схилі. Там щось ворухнулося? Фігура? Вони нас оточують?»

У таборі ходила плітка, що кілька днів тому кондотьєри з Вільної Компанії, упіймавши в засідці розїзд бригади «Вріхедд», узяли живцем одного ельфа. Казали, що його кастрували, вирвали язика, відтяли всі пальці на руках... А наприкінці вичавили очі. Тепер — насміхалися — жодним чином уже не побавитися йому зі своєю ельфійською повією. І навіть не подивитися, як вона стане розважатися з іншими.

— Ну, пане? — прохрипів вахмістр. — Закінчимо на пагорбі? Ламарр Флаут проковтнув слину.

— Ні, — сказав. — Не час відволікатися. Ми перевірили: тут ворога немає. Ми мусимо віддати про те рапорт начальству. Повертаємося!

* * *

Менно Коєгорн вислухав рапорт, підвівши голову від мап.

— До хоругви, — наказав коротко. — Пане Брайбант, пане де Мелліс-Сток. Ударити!

— Хай живе імператор! — крикнули Тирконнель та Еггебрахт. Менно дивно глянув на них.

— До хоругви, — повторив він. — Нехай Велике Сонце залле вас своєю славою.

* * *

Міло Вандербек, половинчик, польовий хірург, відомий як Расті, хтиво втягнув у ніздрі жахливу суміш йоду, аміаку, алкоголю, ефіру та магічних еліксирів, суміш, що висіла під тканиною намету. Хотів насититися тим запахом зараз, поки той залишався ще здоровим, чистим, дівочо-незмінним і клінічно стерильним. Знав, що залишиться запах таким ненадовго.

Він глянув на операційний стіл, також цнотливо білий, і на інструментарій, на десятки знарядь, що пробуджували респект і довіру холодною та грізною гідністю голої сталі, недоторканим відблиском чистого металу, порядком та естетикою розташування.

Біля інструментів крутився персонал — три жінки. «ТЬфу, — поправив себе подумки Расті. — Одна жінка й дві дівчини. Тьфу. Одна стара, хоча красива й молода з вигляду баба. І двоє дітлахів».

Магічка та цілителька на ім'я Марті Содерґрен. І добровольці. Шані, студентка-медик з Оксенфурту. Іола, жриця з храму Мелітеле в Еллендарі.

«Марті Содерґрен я знаю, — подумав Расті, — працював із цією красунею вже не раз. Трохи німфоманка, також має схильність до істерії, але це нічого, поки діє її магія. Анестезійні чари, чари дезінфікувальні та ті, що спиняють кровотечу.

Іола. Жриця чи, скоріше, адептка. Дівчина з красою безхитрисною та простою, наче ляне полотно, з великими, міцними сільськими долонями. Храм дозволив, аби долоні ті не знівечила важка та брудна праця біля ріллі. Але не зуміла замаскувати їхнього родоводу.

Ні, — подумав Расті, — за неї я аж ніяк не хвилююся. Ті руки селянки — це напевне руки, які гідні довіри. Окрім того, дівчата з храмів рідко підводять: у моменти розпачу вони не ламаються, а шукають підпорки у своїй релігії, у тій їхній містичній вірі. Що цікаво, воно допомагає».

Він глянув на рудоволосу Шані, що вміло втягала нитку у вічка кривих хірургічних голок.

«Шані. Дитя смердючих міських завулків, яке потрапило до оксенфуртського універу завдяки власній жадобі до знань і неймовірному самозреченню родичів, що те навчання оплачували. Жак. Франт. Веселий шибеник. Що вона вміє? Втягати нитку в голку? Накладати джгути? Тримати гаки? Ха, та тут запитання звучить: коли руда студенточка зомліє, відпустить гаки й впаде носом у відкрите черево оперованого?

Люди такі вразливі, — подумав він. Я ж просив, аби дали мені ельфійку. Або когось моєї раси. Але ні. Не довіряють.

Зрештою, як і мені.

Я половинчик. Нелюдь.

Чужий».

— Шані!

— Слухаю, пане Вандербек.

— Расті. Чи то для тебе «пане Расті». Що це, Шані? Для чого служить?

— Екзаменуєте мене, пане Расті?

— Відповідай, дівчино!

— То распатор! Для стягування надкісниці під час ампутації! Аби надкісниця не потріскалася під зубцями пилки, аби мати чистий і гладенький спил! Ви задоволені? Я склала іспит?

— Тихіше, дівчино, тихіше.

Пройшовся пальцями по волоссю.

«Цікаво, — подумав. — Тут нас четверо лікарів. І кожен рудий! Фатум чи як?»

— Звольте, — кивнув, — із намету, дівчата.

Вони послушалися, хоча всі троє пирхнули собі під носи. Кожна на свій манер.

Перед наметом сиділа групка санітарів, утішаючись останніми хвилинами солодкого неробства. Расті окинув їх суворим поглядом, прийняв, чи не напилися вони вже.

Коваль, великий хлопець, крутився біля свого столу, що нагадував лаву для тортур, упорядковував знаряддя, що служило для вилушування поранених із броні, кольчуг і погнутих шоломів.

— Там, — почав Расті без вступу, показуючи на поле, — за мить почнеться різанина. А за мить плюс мить з'являться перші поранені. Усі знають, що треба робити, кожен знає свої обов'язки і своє місце. Якщо кожен буде слідкувати, за чим він повинен слідкувати, нічого не може піти погано. Зрозуміло?

Жодна з «дівчат» не прокоментувала.

— Отам, — продовжив Расті, знову вказуючи, — якісь сто тисяч людей за мить почнуть взаємно одне одного калічити. У дуже вишукані способи. Нас, враховуючи два інші шпиталі, дванадцять лікарів. Ми ні за що не зуміємо допомогти всім, хто допомоги потребуватиме. Навіть малому відсотку з тих, хто її потребуватиме. І на це ніхто й не очікує. Але лікувати ми будемо. Бо це — перепрошую за банальність — сенс нашого існування. Допомогати тим, хто допомоги потребує. Тож банально допоможемо стільком, скільком допомогти зуміємо.

Знову ніхто не прокоментував. Расті озирнувся.

— Ми не зуміємо зробити більше за те, на що будемо спроможні, — сказав тихіше й тепліше. — Але намагатимемося всі, щоб не вийшло набагато за те менше.

* * *

— Вони рушили, — заявив конетабль Ян Наталіс і витер спітнілу руку об стегно. — Ваша Королівська Величносте, Нільфгард рушив. Ідуть на нас!

Король Фольтест, приборкуючи танцюючого коня, сівка в оздобленому лілеями наряді, повернувшись до конетабля свій красивий — прямо для монети — профіль.

— Тоді нам треба прийняти їх гідно. Вашмосце конетаблю! Панове офіцери!

— Смерть Чорним! — крикнули в один голос Адам «Адьо» Панґратт і де Рюйтер.

Конетабль глянув на них, потім випростався й набрав повітря в груди.

— До хоругви!!!

Віддалік глухо брязнули нільфгардські литаври й барабани, загуділи кривули, оліфанти й сурми. Земля, об яку били тисячі копит, затремтіла.

* * *

— Уже, — відіззався Анді Бібервельдт, половинчик, старший по табору, відгортаючи волосся з малого, із гострим кінчиком вуха. — Будь-якої миті...

Тара Хільдербрандт, Діді «Хмеляр» Хофмайєр та інші фургонники, що зібралися біля них, кивали. Вони також чули глухий одно-стайний гуркіт копит, що долинав з-за пагорба й лісу. Вони чули вереск і рик, що наростали, нагадуючи гудіння величезного джмеля. Відчували тремтіння землі.

Рик раптом став гучнішим, підскочив на тон вище.

— Перший залп лучників, — Анді Бібервельдт мав досвід, бачив — а точніше чув — не одну битву. — Буде ще один.

Він був правий.

— А тепер зіткнуться!

— Крр... краще ззз... залізьмо ппп... під вози, — запропонував Вільям Хардботтом, якого звали Заїкою, неспокійно крутячись. — Ккк... кажу вам...

Бібервельдт та інші половинчики глянули на нього з жалем. Під вози? Навіщо? Від місця битви їх відокремлювало близько чверті милі. А якби навіть який загін увірвався сюди, у тил, до табору, то чи вбереже когось сидіння під возами?

Рик і гуркіт наростали.

— Уже, — оцінив Анрі Бібервельдт. І знову був правий.

З відстані чверті милі, з-за пагорба й лісу, крізь рик і раптовий гуркіт заліза, що билосся об залізо, до табірників долинув виразний жажливий звук, від якого волосся на потилиці ставало дибки.

Виск. Страшений, розпачливий, дикий виск і кувікання скалічених тварин.

— Кавалерія... — Бібервельдт облизав губи. — Кавалерія настрикнулася на піки...

— Тт... тільки, — вичавив зблідний Заїка, — не знаю, чим їм ккк... коні завинили, ссс... ккк... сучим синам.

* * *

Ярре витер губкою невідомо який раз уже написане речення. Приплющив очі, пригадуючи той день. Момент, коли зіткнулися дві армії. Коли два війська, як завязаті вовкодави, вчепилися одне одному в горлянку, сплелися в смертельних обіймах.

Він шукав слів, якими це можна було описати.

Марно.

* * *

Клин кінноти з розмаху встряг у чотирикутник. Наче гігантський кинджал в уколі, дивізія «Альба» зламала все, що захищало доступ до живого тіла темерійської піхоти: піки, списи, алебарди, павежі й щити. Наче кинджал, дивізія «Альба» уп'ялася в живе тіло й пустила кров. Кров, у якій зараз борсалися й ковзали коні. Але вістря кинджала, хоча й увіткнута глибоко, не дійшло до серця чи якогось важливого органа. Клин дивізії «Альба» замість рознести й розчленити темерійський чотирикутник увіткнувся та зав'язнув. Застряг в еластичній і густій, наче смола, юрмі пішого люду.

Спочатку це не виглядало грізно. Вістря й бокові сторони клину становили елітарні важкоозброєні роти, від щитів та броні панцирів клинки та вістря ландскнехтів відскакували, наче молоти від ковадла, і неможливо було дістатися до оладрованих вершників. І хоча раз за разом хтось із панцирних падав із коня чи разом із конем, але мечі, сокири, чекани й моргенштерни кавалеристів клали піхотинців, що перли на них, справжнім покотом. Клин, що ув'язнув у натовпі, здригнувся й почав втикатися глибше.

— «Альбаааа!» — молодший лейтенант Дельвін еп Мера почув крик оберштера Еггебрахта, що здійснювся над брязкотом, гарчанням, виттям та іржанням. — Уперед, «Альба!» Хай живе імператор!

Вони рушили, рубаючи, товчучи й колючи. З-під копит коней, що вищали й билися, чути було плюскіт, хрупання, скрегіт і тріск.

— «Ааальбааа»!

Клин зав'язнув знову. Ландскнехти, хоча й були проріджені й скривавлені, не відступили, наперли, стиснули кінноту, наче обценьками. Аж затріщало. Під ударами алебард, бердишів і бойових цепів зігнулися й репнули панцирні першої лінії. Колоті протазанами та списами, стягнуті із сідел гаками гвізарм і рогатин, безжально биті залізними обушками та дубинами, кавалеристи дивізії «Альба» почали вмирати. Увіткнутий у чотирикутник піхоти клин, грізне ще донедавна залізо, що калічило живий організм, зараз стало наче бурулька льоду у великій хлопській долоні.

— Темеріяааа! За короля, хлопці! Бий Чорних!

Але й ландскнехтам велося несолодко. «Альба» не давала себе розірвати, мечі й сокири підіймалися та опускалися, рубали й тягли, за кожного зваленого із сідла вершника піхота платила чималу криваву ціну.

Оберштер Еггебрахт, якого пхнули в щілину панцира тонким, наче шило, вістрям списа, скрикнув та захитався в сідлі. Раніше, ніж підіспіла допомога, страшений удар бойового цепа збив його на землю. Піхота заклубочилася поверху.

Штандарт із чорним алеріоном із золотим *perisionium* на грудях похилився й упав. Панцирні — а серед них і молодший лейтенант Дельвін еп Мера — кинулися в той бік, рубаючи, січучи, топчучи та кричучи.

«Хотів би я знати, — подумав Дельвін еп Мера, вириваючи меча з розбитого капаліна та черепа темерійського ландскнехта. — Хотів би я знати, — подумав він, широким ударом відбиваючи зубате вістря гвізарми, що цілило в нього. — Я хотів би знати, навіщо це все. Для чого це все. І через кого все це».

* * *

— Еее... І тоді зібрався конвент великих майстринь... Наших Шановних Матерів... Еее... Чия пам'ять завжди буде з нами... Або ж... Еее... великі майстрині з Першої Ложі... ухвалили... Еее... Ухвалили...

— Адептко Абонда, ти не підготувалася. Оцінка «незадовільно». Сідай.

— Але ж я справді вчила...

— Сідай.

— На біса ми маємо вчити оту старезність, — забурчала Абонда, сідаючи. — Кому сьогодні є діло... І яка з того користь...

— Тиша! Адептко Німуе!

— Присутня, пані майстрине.

— Це я бачу. Чи ти знаєш відповідь на те запитання? Якщо не знаєш, то сідай і не витрачай мого часу.

— Знаю.

— Слухаю.

— Тож вчать нас хроніки, що конвент майстринь зібрався в замку Лиса Гора, аби ухвалити, яким чином закінчити ту шкідливу війну, яку вели між собою імператор Півдня та володарі Півночі. Достойна Мати Ассіре, свята мучениця, сказала, що володарі не припинять воювати, поки добряче не стечуть кров'ю. А Достойна Мати Філіппа, свята мучениця, відповіла: «Тож дамо їм велику й криваву, страшну й жорстоку битву. Доведемо до такої битви. Нехай армія імператора та війська королів стечуть у тій битві кров'ю, а тоді ми, Велика Ложа, змусимо їх укласти мир». І так воно, власне, і сталося. Достойні Матері зробили так, аби дійшло до битви під Бренною. А володарі були змушені укласти Цінтрійський мир.

— Дуже добре, адептко Німуе. Я поставила б тобі оцінку «відмінно», якби не оте «тож» на початку твоєї відповіді. Не починають речення з «тож». Сідай. А зараз про Цінтрійський мир нам розповість...

Пролунав дзвоник на перерву. Але адептки не відреагували відразу вереском і грюканням парт. Зберігали тишу й гідний, витриманий спокій. Не були вже шмаркачками з початківні. Були третім класом! Мали по чотирнадцять років! А це зобов'язувало.

* * *

— Ну, отут мало що можна додати, — Расті оцінив стан першого пораненого, що саме плямував кров'ю незайману ще білість столу. — Стегнова кістка розкришена... Артерія вціліла, інакше б донесли труп. Виглядає, наче удар сокирою, причому твердий край сідла подіяв як лісорубський пеньок. Прошу подивитися...

Шані та Іола нахилилися. Расті потер долоні.

— Як уже сказав, тут мало що можна додати. Можна тільки відняти. До роботи. Іоло! Джгут, міцно. Шані, ніж. Не той. Двосторонній, ріжучий. Ампутаційний.

Поранений не спускав неспокійного погляду з їхніх рук, слідкував за їхніми діями очима переляканого, упійманого в пастку звіра.

— Трохи магії, Марті, якщо можу попросити, — кивнув половинчик, нахилиючись над пацієнтом так, аби той не зумів нічого побачити.

— Буду ампутувати, синку.

— Ніііі! — заволав поранений, мотаючи головою, намагаючись утекти від рук Марті Содергрен. — Не хоооочу!

— Якщо не ампутую, ти помреш.

— Краще вмерти... — поранений говорив усе повільніше під впливом магії цілительки. — Краще померти, ніж бути калікою... Дайте мені померти... Благаю... Дайте мені померти!

— Не можу, — Расті підняв ніж, глянув на клинок, на все ще блискучу, незайману сталь. — Не можу дозволити тобі померти. Так-бо воно склалося, що я лікар.

Рішуче увіткнув вістря й глибоко втяв. Поранений завив. Як для людини — нелюдськи.

* * *

Гонець зупинив коня так різко, що з-під копит аж полетів дерен. Двоє ад'ютантів вчепилися в узду, осадили спіненого скакуна. Гонець зіскочив із сідла.

— Від кого? — крикнув Ян Наталіс. — Від кого ти прибув?

— Від пана де Рюйтера... — викашляв гонець. — Ми затримали Чорних... Але великі втрати... Пан де Рюйтер просить про допомогу...

— Немає допомоги, — відповів за хвилину мовчання конетабль. — Мусите витримати. Мусите!

* * *

— А тут, — указав Расті з виразом, наче в колекціонера, який демонструє свою колекцію, — тільки погляньте, панянки, чудовий результат рублячого удару в живіт... Хтось нас трохи виручив, заздалегідь зробивши нещасному аматорську лапаротомію... Добре, що несли його обережно й не позагублювали найважливіших органів... Чи то, мабуть, не позагублювали. Як воно з тим, Шані, як на тебе? Чому таке обличчя, дівчино? Ти досі знала чоловіків тільки ззовні?

— Тут ушкоджено кишки, пане Расті...

— Діагноз настільки ж точний, наскільки й очевидний! Тут навіть дивитися немає потреби, досить буде понюхати. Хустку, Іоло! Марті, тут усе ж забагато крові, будь ласкава, приділи нам іще трохи тієї твоєї безцінної магії. Шані, затиск. Наклади судинну клеми, ти ж бачиш, як воно ллє. Іоло, ніж.

— Хто перемагає? — запитав раптом цілком притомно, хоча й трохи белькочучи, оперований, крутячи виряченими очима. — Скажіть... хто... перемагає?

— Синку, — Расті схилився над відкритою, кривавою й пульсуючою ямою черева. — Це насправді остання справа, якою б я переймався, якби був на твоєму місці.

* * *

...вибухнув тоді на крилі лівому та в центрі бій жорстокий і кривавий, але тут, хоча великі були в Нільфгарду затятість та натиск, розбився їхній наступ об королівське військо, як морська хвиля об скелю розбивається. Бо відбірний тут стояв солдат, доблесні маріборські, визімські та третогорські панцирні хоругви, а також завзятий темерійський ландскнехт, професійний юргельдник, якого кіннотою не налякаєш.

І отак там воювали, воїстину, наче море зі скелями, такий тривав там бій, у якому не здогадаєшся, хто гору бере, бо хоча хвиля безустанно об скелю луплять, але не слабнуть, але відступають

тільки для того, аби знову вдарити, але ж і скеля стоїть, як стояла, і все ж її серед хвиль бурхливих видно.

Інакше склалася справа на правому крилі королівського війська.

Наче старий шуліка, який знає, куди впасти й на смерть дзьобнути, так і фельдмаршал Менно Коєгорн знав, куди завдати удару. Стиснувши в кулак залізний відбірні свої дивізії, — списову «Дейтвен» та панцирну «Ард Фейнн», — ударив він на стику лінії вище від Золотого ставу, там, де стояли хоругви з Брюгге. Хоча брюггійці противилися героїчно, виявилися слабшими збройно — як обладунком, так і духом. Не витримали нільфгардського натиску. Скоком пішли туди на підтримку дві бандерії Вільної Компанії під старим кондотьєром Адамом Панґраттом, і Нільфгард стримали, чималу віддавши за те платню кров'ю. Але гномам із Добровольчого гуфця, що стояв на правому фланзі, зазирнула в очі страшна загроза оточення, а всьому королівському війську загрожувало розірвання строю.

Ярре тицьнув пером у каламар. Онуки в глибині саду кричали пискляво, сміх їхній звучав, наче скляні дзвіночки.

Утім, ту небезпечну загрозу помітив сторожкий, наче журавель, Ян Наталіс, умить зрозумів, що може статися. І, не барячись, відправив гінця до гномів із наказом до полковника Ельса...

* * *

З усією своєю сімнадцятирічною наївністю корнет Обрі вважав, що дістатися до правого крила, передати накази й повернутися на пагорб займе в нього найбільше десять хвилин. І аж ніяк не більше! Не на Чікіті, кобилі зграбній і швидкій, наче лань.

Ще до того, як він дістався до Золотого ставу, корнет усвідомив дві речі. По-перше, не відомо, коли саме він зуміє дістатися на праве крило, і не відомо, коли звідти зуміє повернутися. І по-друге, швидкість Чікіті дуже-дуже йому допоможе.

На полі на схід від від Золотого ставу кипів бій: Чорні сіклися з брюггівською кіннотою, що охороняла стрій піхоти. На очах корнета з юрби тих, хто бився, сипонули, наче іскри, наче скельця

розбитого вітража, фігури в зелених, жовтих і червоних плащах, що безладно бігли до річки Хотлі. За ними, наче чорна ріка, розлилися нільфгардці.

Обрі зупинив кобилу, шарпнув вуздечкою, готовий повертати й утікати, зійти зі шляху втікачів і переслідувачів. Відчуття обов'язку взяло гору. Корнет притиснувся до кінської шиї й пішов карколомним чвалом.

Навколо були вереск і тупотіння, калейдоскопічне миготіння фігур, блиск мечів, дзвін, стукання. Деякі приперті до ставка брюггійці розпачливо боронилися, збившись у купку навколо хоругви з яскравим хрестом. На полі Чорні вирізали розпорошену, позбавлену допомоги піхоту.

Вид йому закрив чорний плащ зі знаком срібного сонця.

— *Egyr, Nordling!*

Обрі крикнув, Чікіта, підігнана тим вереском, стрибнула, наче олень, рятуючи йому життя, виносячи з-під нільфгардського меча. Над головою раптом засвистіли стріли, в очах знову замиготіли фігури.

«Де я опинився? Де свої? Де вороги?»

— *Egyr morv, Nordling!*

Стукіт, брязкіт, іржання коней, крики.

— Стій, молокососе! Не туди!

Голос жінки. Жінка на чорному жеребчику, в обладунках, із розпущеним волоссям, обличчя вкрите цятками крові. Поряд панцирні вершники.

— Ти хто такий? — Жінка розмазала кров кулаком, у якому тримала меч.

— Корнет Обрі... Флігель-ад'ютант конетабля Наталіса... Із наказами до полковників Панґратта та Ельса...

— Не маєш і шансу дістатися туди, де б'ється Адью. Їдьмо до гномів. Я Юлія Абатемарко... Уперед, зараза! Оточують нас! Чвалом!

Він не зумів запротестувати, бо не було сенсу.

За хвилину лютого галопу з пилюки з'явилася маса піхоти, чотирикутником, у шкаралупі — наче черепаха — стіни ростових щитів, найжачені, наче подушка для голок, залізяччям. Над чотирикутником віялася велика жовта хоругва зі схрещеними

молотами, а поряд із нею стирчала тичка з кінськими хвостами й людськими черепами.

Чотирикутник атакували нільфгардці, сягаючи його й відстрибуючи, наче пси, що шарпають старців, які вимахують палицями. Дивізію «Ард Фейнн» завдяки великим сонцям на плащах неможливо було переплутати з жодною іншою.

— Бий, Вільна Компаніє! — крикнула жінка, крутнувши мечем вісімку. — Заробімо на грошву!

Вершники — а з ними й корнет Обрі — ринули на нільфгардців.

Бій тривав кілька секунд. Але був страшенним. Тоді стіна ростових щитів перед ними розкрилася. Вони опинилися всередині чотирикутника, у тісноті, серед гномів у кольчугах, місьюрках і гострих шоломах, серед реданської піхоти, легкої брюггівської кавалерії та кондотьєрів у панцирних обладунках.

Юлія Абатемарко — Солodka Вітрогонка, кондотьєрка, Обрі тільки зараз це співставив — потягнула його до товстезного гнома в шишаку, оздобленому червоною скуфією; гном той незграбно сидів на нільфгардському, вкритому обладунком коні, у сідлі списоносця з високими луками, куди він видряпався, аби зуміти роздивитися над головами піхотинців.

— Полковнику Барклаю Ельс?

Гном кивнув скуфією, із явним схваленням зауваживши кров, якою було забризкано корнета і його кобилу. Обрі мимоволі почервонів. То була кров нільфгардців, яких кондотьєри рубали біля нього. Він сам не зумів навіть витягнути меча.

— Корнет Обрі...

— Син Анзельма Обрі?

— Наймолодший.

— Ха! Я знавав твого батька! І що ти маєш для мене від Наталіса та Фольтеста, корнетику?

— У середині угруповання нам загрожує перелам... Пан конетабль наказує, аби Добровольчий гуфець якомога швидше вигнув крило, вийшов з-під Золотого ставу й річки Хотлі... Аби підтримати...

Слова його заглушили рик, брязкіт та іржання коней. Обрі раптом усвідомив, наскільки беззмістовні він привіз накази. Як

небагато значать ті накази для Баркляя Ельса, для Юлії Абатемарко, для того гномського чотирикутника під жовтою хоругвою з молотами, що віялася над чорним морем штурмуючого Нільфгарду, що оточив їх з усіх боків.

— Я запізнився... — бурмотів він. — Я прибув надто пізно...

Солодка Вітрогонка пирхнула. Барклай Ельс вишкірився.

— Ні, корнетику, — сказав. — То Нільфгард прийшов завчасно.

* * *

— Дякую паннам і собі за вдалу резекцію кишечника, тонкого й товстого, спленектомії й зшивання печінки. Звертаю увагу на час, який зайняло в нас усунення результатів того, що нашому пацієнтові зроблено в битві за кілька секунд. Рекомендую це як матеріал для філософських роздумів. Пацієнта нам зашиє панна Шані.

— Але я того ще ніколи не робила, пане Расті!

— Колись треба починати. Червоне з червоним, жовте з жовтим, біле з білим. Ший так — і напевно буде добре.

* * *

— Це як воно? — рвонув себе за бороду Барклай Ельс. — Що це ти, корнетику, балакаєш? Наймолодший сине Анзельма Обрі? Що ми тут ніби що? Байдики б'ємо? Ми, курва ж його мати, під натиском навіть не здригнулися! На крок не відступили! Не наша провина, що ці, з Брюг'ге, не витримали!

— Але наказ...

— Та в дупі я маю наказ!

— Якщо не заткнемо діри, — перекричала шум Солодка Вітрогонка, — Чорні зламають фронт! Відкрий мені стрій, Баркляю! Я вдарю! Продеруся!

— Виріжуть вас, іще до ставка не дістанетеся! Згинете марно!

— То що пропонуєш?

Гном вилаявся, зірвав із голови шолом, гепнув ним об землю. Очі мав дикі, червоні, страшні.

Чікіта, сполохана вищанням, танцювала під корнетом, наскільки дозволяла тіснява.

— Покличте-но мені сюди Ярпена Зігріна й Денніса Кранмера! Мигцем!

Двоє гномів прибули з найзатятішого бою, видно це було з першого погляду. Обидва забризкані кров'ю. Сталевий наплічник одного мав на собі слід від удару, що аж поставив краї бляхи сторчма. Голову іншого було обв'язано шматтям, крізь яке сочилася кров.

— Усе в порядку, Зігрін?

— Цікаво, — видихнув гном, — чому б то всі про те питають?

Барклай Ельс розвернувся, знайшов корнета поглядом й уп'явся в того очима.

— То як, наймолодший сину Анзельма? — вигарчав. — Король і конетабль наказують, аби ми до них прийшли і їм допомогли? Ну то розплющ очі, корнетику. Буде на що подивитися.

* * *

— Холера! — гарикнув Расті, відстрибуючи від столу й вимахуючи скальпелем. — Чому? Суча мати, чому так мусить бути?

Ніхто йому не відповів. Марті Содергрен тільки розвела руками. Шані схилила голову, Іола шморгнула носом.

Пацієнт, який щойно помер, дивився вгору, а очі мав нерухомі та склисті.

* * *

— Бий-убивай! На погибель сучим синам!

— Ану рівно! — гарчав Барклай Ельс. — Рівний крок! Тримати стрій! І купно! Купно!

«Не повірять мені, — подумав корнет Обрі. — Ніколи мені не повірять, як стану про те розповідати. Той чотирикутник б'ється в повному оточенні... З усіх боків напиріє кавалерія, його шарпають, січуть, товчуть і колють... А той чотирикутник іде. Іде, рівний, зімкнутий, щит до щита. Іде, топчучи й переступаючи через трупи, відпихає кінноту, відпихає елітну дивізію «Ард Фейнн»... І йде.

— Бий!

— Рівний крок! Рівний крок! — гарчав Барклай Ельс. — Тримати стрій! Пісню, суча ваша мати, пісню! Нашу пісню! Уперед, Магакам!

З кількох тисяч гномських глоток вирвалася славетна магакама-ська бойова пісня:

Хоооууу! Хоооууу! Хоу!
 Чекай-но, клієнте,
 Бо прийде момент!
 Розвалим бордель
 Аж до фундаменту!
 Хоооууу! Хоооууу! Хоу!

— Бий, Вільна Компаніє! — у громовий гномів спів увіткнулося, наче тонкий, гранчастий клинок мізерикорда, високе сопрано Юлії Абатемарко.

Кондотьєри, вихопившись зі строю, контратакували атакуючу чотирикутник кінноту. Був то хід по-справжньому самовбивчий: на позбавлених охорони гномських пік, алебард і ростових щитів найманців ударила вся сила нільфгардського натиску. Стукіт, крики й виск коней змусили корнета Обрі мимоволі зіщулитися в сідлі. Хтось ударив його по спині — хлопець відчув, як разом із кобилою, зажатою у тісняві, суне він у керунку найбільшої сутички й найстрашнішої різанини. Корнет міцно вхопився за руків'я меча, що раптом видався йому слизьким і на диво незручним.

За мить, винесений за лінію щитів, він уже рубав навколо себе, наче навіжений, і, як навіжений, волав на все горло.

— Ще раз! — почув він дикий крик Солодкої Вітрогонки. — Ще одне зусилля! Витримайте, хлопці! Бий-убивай! За дукат, що, як сонце, сяє! До мене, Вільна Компаніє!

Нільфгардський вершник без шолома, зі сріблястим сонцем на плащі вдерся в стрій, здійнявся на стременах, страшеним ударом бойової сокири повалив гнома разом із ростовим щитом, розвалив голову другому. Обрі розвернувся в сідлі й втяв навідліг. Від голови нільфгардця відлетів чималий шматок із волоссям, а сам він гепнувся на землю. У той самий момент корнет також отримав чимось у голову і звалився із сідла. Тіснява призвела до того, що внизу він опинився не відразу, а кілька секунд висів, тоненько кричачи, між небом і землею, між боками двох коней. І хоча аж

по горло наївся він страху, болю скуштувати не встиг. Коли впав, підкуте копито майже відразу розчавило йому череп.

* * *

Через шістдесят п'ять років бабуся, яку розпитували про той день, про брентнське поле, про чотирикутник, що йшов до Золотого ставка по трупах приятелів і ворогів, усміхнулася, ще сильніше зморщивши поморщене й темне, наче чорнослив, обличчя. Роздосадувана, — а може, тільки вдаючи досаду, — махала тремтячою, кістлявою, страшенно покрученою артритом рукою.

— Жодним чином, — мимрила, — жодна зі сторін не могла здобути перевагу. Ми були всередині. В оточенні. Вони — назовні. І ми просто вбивали одне одного. Вони — нас, ми — їх, кхе-кхе-кх... Вони — нас, ми — їх...

Бабуся ледь опанувала напад кашккання. Ті зі слухачів, які стояли поближче, побачили на її щоках сльози, що ледь торували собі шлях між зморшками й старими шрамами.

— Були вони настільки ж мужніми, як і ми, — бурмотіла бабуся, яка колись звалася Юлією Абатемарко, Солодкою Вітрогонкою з Вільної Кондотьєрської Компанії. — Кхе-кхе... Були ми однаково мужніми. Ми й вони.

Бабуся замовкла. Надовго. Слухачі її не підганяли, бачачи, як вона всміхається спогадам. Своїй славі. Затуманеним в імлі непам'яті обличчям тих, хто тоді славетно загинув. Обличчям тих, хто тоді славетно вижив. Для того, аби пізніше підло вбили їх горілка, наркотики й туберкульоз.

— Ми були однаково мужніми, — закінчила Юлія Абатемарко. — Жодна зі сторін не мала сил, аби бути більш мужньою. Але ми... Ми зуміли залишатися мужніми на мить довше.

* * *

— Марті, я дуже тебе прошу, дай нам іще трохи тієї твоєї чудової магії! Ще трішечки, хоча б десять хвилинок! Маємо в череві того нещасного один великий гуляш, до того ж приправлений силою-силенною дротяних кілець із кольчуги! Я нічого не можу зробити,

коли він ото так смикається, наче риба, яку патрають! Шані, грець йому, тримай гаки! Іоло! Спиш, заразо? Затиск! Заааатиск!

Іола важко зітхнула, ледь зуміла проковтнути слину, якої був у неї повен рот. «Зараз я зомлію, — подумала. — Не витримаю, не витерплю цього довше, цього смороду, тієї жакливої суміші запахів крові, блювоти, калу, сечі, вмісту кишок, поту, страху й смерті». Я не витримаю довше цього жакливого крику, цього виття, цих закривавлених слизьких рук, що чіпляються за мене так, наче я й справді є їхнім порятунком, їхньою втіхою, їхнім життям... Не витерплю я безглуздості того, що ми робимо. Бо це безглуздо.

Я не винесу втоми та зусилля. Усе ще несуть нових... І нових...

Я не витримаю. Зблюю. Зомлію. Буде сором...»

— Хустку! Тампон! Затиск для кишки! Не той! М'який затиск! Пильнуй, що ти робиш! Іще раз так помилишся, і я гепну тебе в той твій рудий лоб! Чула? Гепну в той твій рудий лоб!

«Велика Мелітеле. Допоможи мені. Допоможи мені, богине».

— Ну, прошу! Відразу краще пішло! Ще один затиск, жрице! Клема на нутроці! Добре! Добре, Іоло, так тримай! Марті, витри їй обличчя й очі. І мені також...

* * *

«Звідки той біль? — подумав конетабль Ян Наталіс. — Що в мене так болить? Ага. Стиснуті кулаки».

* * *

— Ми їх доріжемо! — крикнув, потираючи руки, Кес ван Ло. — Доріжемо їх, пане фельдмаршале! Фронт тріщить на стику, вдаримо! Вдаримо не зволікаючи, і — Великим Сонцем клянуся — вони зламаються! Розбіжаться!

Менно Коегорн нервово закусив ніготь, зрозумів, що на нього дивляться, і швидко вийняв палець з рота.

— Ударимо, — повторив Кес ван Ло спокійніше, уже без ейфорії. — «Навсікая» готова...

— «Навсікая» мусить стояти, — різко сказав Менно. — Дерланська також мусить стояти. Пане Фаойльтіарна!

Командир бригади «Вріхедд» Ізенгрім Фаойльтіарна, прозваний Залізним Вовком, повернув до фельдмаршала своє страшне обличчя, знівечене шрамом, що проходив через лоб, брови, хребет носа й щоку.

— Ударте, — указав булавою Менно, — у стик Темерії та Реданії. Там.

Ельф відповів салютом. Знівечене обличчя навіть не здригнулося, великі глибокі очі не змінили виразу.

«Союзники, — подумав Менно. — Товариші зі зброї. Б'ємося ми разом. Проти спільного ворога. Але я їх зовсім не розумію, тих ельфів. Вони такі інші. Такі чужі».

* * *

— Цікаво, — Расті спробував витерти обличчя ліктем, але лікоть теж був у крові. Іола поспішила йому на допомогу.

— Цікаво, — повторив хірург, указуючи на пацієнта. — Пробитий вилами чи якимось двозубим різновидом гвізарми... Один зубець зброї пробив серце, ось, прошу глянути. Камера беззаперечно пробита, аорта мало не відсепарована... А він іще нещодавно дихав. Тут, на столі. З пробитим серцем, дожив аж до столу...

— Хочете сказати, — похмуро сказав кавалерист легкої волонтерської кавалерії, — що він помер? Що ми даремно його з битви несли?

— Ніколи не даремно, — не став відводити очі Расті. — Але якщо по правді, то так, він мертвий, на жаль. *Exitus*¹. Забирайте... Ех, холера... Скин'йте-но оком, дівчатка.

Марті Содергрен, Шані та Іола схилилися над трупом. Расті відтягнув його повіку.

— Чи ви колись бачили щось подібне?

Жінки затремтіли.

— Так, — сказали всі троє одночасно. Перезирнулися, наче були здивовані.

¹ *Exitus* (лат.) — кінець, вихід; переносно — смерть.

— Я також бачив, — сказав Расті. — Це відьмак. Мутант. Це пояснює, чому він так довго... Це був ваш товариш зі зброї, люди? Чи ви принесли його випадково?

— Наш то був друг, пане медику, — похмуро промовив другий волонтер, довгаль із перев'язаною головою. — З нашого ескадрону, доброволець, як і ми. Ех, майстер він був із мечем! Звався Коеном.

— І був відьмаком?

— Точно. Але, незважаючи на те, порядний був чоловіча.

— Ха, — Расті зітхнув, побачивши чотирьох солдатів, що несли на просякнутому — аж капало — кров'ю плащі нового пораненого, дуже молодого, судячи з того, як він тоненько вив. — Ха, шкода... Охоче взявся б я за секцію цього, не зважаючи на те, що це порядний відьмак. І цікавість палить, і дисертацію можна б написати, якби йому всередину якомось заглянути... Але немає часу! Труп геть зі столу! Шані, воду. Марті, дезинфекція. Іоло, подай... Гей, дівчино, ти знову зі сльозами? Що цього разу?

— Нічого, пане Расті. Нічого. Усе вже гаразд.

* * *

— Почуваюся, — повторила Трісс Мерігольд, — наче обкрадена.

Неннеке довго не відповідала, дивлячись із тераси на храмовий сад, де жриці й адепки займалися весняною роботою.

— Ти зробила вибір, — сказала нарешті. — Обрала свій шлях, Трісс. Свою долю. Добровільно. Не час жалітися.

— Неннеке. — Чародійка опустила погляд. — Я насправді не можу сказати тобі більше, ніж уже сказала. Повір мені й пробач.

— Хто я така, щоб тобі пробачати? І що тобі до мого пробачення?

— Я ж бачу, — вибухнула Трісс, — як ти на мене дивишся! Ти й твої жриці. Я бачу, як питаєте мене очима: «Що ти робиш тут, магічко? Чому ти не там, де Іола, Еурнейд, Катъє, Мирра, Ярре?»

— Не перебільшуй, Трісс.

Чародійка дивилася вдалечінь, на ліс, що синів за муром храму, на дими великих багать. Неннеке мовчала. Думками вона була далеко. Там, де кипіла битва й лилася кров. Думала про дівчат, яких вона туди послала.

— Вони, — відізвалася Трісс, — у всьому мені відмовили.
Неннеке мовчала.

— Відмовили мені у всьому, — повторила Трісс. — Такі мудрі, такі логічні, такі розсудливі... Як їм не вірити, коли пояснюють, що є справи важливі та менш важливі, що від тих менш важливих належить відмовитися без роздумів, присвятивши себе більш важливим без тіні жалю? Що немає сенсу рятувати людей, яких ти знаєш і кохаш, бо це одинаки, а доля одинаків не має значення для долі світу? Що немає сенсу боротися, захищаючи честь, гонор та ідеали, бо це пусті поняття? Що справжнє поле битви за долю світу в іншому місці, що деінде буде битва? А я відчуваю себе обкраденою. Обкраденою в можливості чинити нерозсудливо. Не можу без розсуду поспішити на допомогу Цірі, не можу, наче шалена, бігти й рятувати Геральта чи Йеннефер. Мало того, у війні, що йде, у війні, на яку ти послала своїх дівчат... У війні, на яку втік Ярре, мені відмовляють у можливості навіть стати на Горі. Ще раз стати там, на тій Горі. Цього разу повністю усвідомлюючи, що рішення дійсно правильне.

— Кожен має якесь своє рішення та якусь свою Гору, Трісс, — тихо промовила архіжриця. — Кожен. Ти також від своїх не втечеш.

* * *

Біля входу в намет закипіло. Занесли чергового пораненого в супроводі кількох рицарів. Один, у повному обладунку, покрикував, командував і підганяв:

— Швидше, костоправи! Ворушіться! Давайте його сюди! Гей, ти, фельдшере!

— Я зайнятий, — Расті навіть не підвів погляд. — Прошу покласти пораненого на носі. Займуся ним, як тільки закінчу...

— Ти займешся ним зараз же, дурнувятий медікусе! Бо це сам ясновельможний пан граф Гаррамон!

— Цей шпиталь, — Расті підвищив голос, злий, бо в кишках пораненого стирчав наконечник арбалетної стріли, який знову вислизнув із щипців. — Цей шпиталь має дуже мало спільного з демократією. Сюди зазвичай приносять від пасованих і вище. Баронів, графів, маркізів, усяких таких. Про тих поранених, хто

нижче, якось мало турбуються. Але якась рівність тут усе таки є. Зокрема, у мене на столі!

— Га? Це ти про що?

— Неважливо, — Расті знову встромив у рану зонд і щипці, — чи той, кому я оце зараз витягаю залізаччя з бебехів, хам, скартабель, стара шляхта чи аристократія. Він лежить у мене на столі. А в мене, так я оце скажу, князь блазня вартий.

— Це ти про що?

— Ваш граф зачекає своєї черги.

— Ти, половинчику йоханий!

— Допоможи мені, Шані. Візьми другі щипці. Увага на артерію! Марті, ще трошки магії, якщо можу попросити, у нас тут потужний крововилив.

Рицар ступив крок уперед, заскреготівши обладунком та зубами.

— Я тебе повісити накажу! — заричав. — Повісити тебе накажу, ти, нелюде!

— Мовчи, Паперброк, — важко відізвався, кусаючи губи, поранений граф. — Мовчи. Залиш мене тут і повертайся в бій...

— Ні, мій пане! Нізащо!

— Це був наказ.

З-за тканини намету долинали стукіт і брязкіт заліза, форкання коней і дикий вереск. Поранені в лазареті вили на всі голоси.

— Прошу глянути. — Расті підняв щипці, продемонструвавши нарешті витягнений гачкуватий наконечник. — Виробив цю цяцьку ремісник, завдяки цій продукції утримуючи чисельну родину, чимало допомагаючи тим самим і розвитку дрібного підприємництва, а тому й загальному добробуту й усіхньому щастю. А спосіб, за допомогою якого ота чудасія тримається в людських кишках, точно захищено патентом. Хай живе прогрес.

Він недбало викинув закривавлену залізачку в цебро, глянув на пораненого, який під час промови встиг зомліти.

— Зашити й прибрати, — кивнув. — Як буде мати щастя, то виживе. Давайте наступного в черзі. Того, із розрубаною головою.

— Той, — спокійно відізвалася Марті Содерґрен, — звільнив чергу. Мить тому.

Расті втягнув і випустив повітря, без зайвих коментарів відійшов від столу, став над пораненим графом. Руки мав замазані, фартух — забризканий кров'ю, наче різник. Даніель Етчеверрі, граф Гаррамон, зблід іще більше.

— Ну, — просопів Расті. — Черга вільна, графе. Давайте його на стіл. Що ми тут маємо? Ха, від цього суглоба нічого не залишилося, що можна було б рятувати. Каша! М'язга! Чим то ви, пане графе, там б'єтеся, що воно так розбиває кістки? Ну, то трохи поболить, ясний пане. Трохи поболить. Але прошу не боятися. Буде точнісінько, як у битві. Джгут. Ніж! Ампутуємо, ваша милосте!

Даніель Етчеверрі, граф Гаррамон, який до тієї пори зберігав героїчний вираз, завив, наче вовк. До того, як він стиснув від болю щелепи, Шані швидким рухом сунула йому в зуби паличку з липового дерева.

* * *

— Ваша королівська величносте! Пане конетабле!

— Кажі, чоловіче!

— Добровольчий гуфець і Вільна Компанія тримають перемицку біля Золотого ставу... Гноми й кондотьєри стоять твердо, хоча скривавлені страшенно... Кажуть, «Адью» Панґратта вбито, Фронтіно вбито, Юлію Абатемарко вбито... Усі, усі вбиті! Хоругву доріанську, що йшла їм на допомогу, відрізано...

— Резерв, мосьпане конетабле, — сказав тихо, але чітко Фольтест. — Якщо хочете знати мою думку, то час на введення резерву. Нехай Бронібор веде на Чорних свою піхоту! Зараз! Тепер! Інакше розріжуть нам стрій, а це означатиме кінець.

Ян Наталіс не відповів, уже здалеку помітивши наступного вістового, що гнав до них коня в плямах піни.

— Віддихайся, чоловіче. Віддихайся й кажі складно!

— Прорвали... фронт... ельфи з бригади «Вріхедд»... Пан де Рюйтер переказує вашмосцям...

— Що він переказує? Кажі!

— Що час рятувати життя.

Ян Наталіс здійняв очі до неба.

— Бленкерт, — сказав він глухо. — Нехай прийде Бленкерт. Або нехай прийде ніч.

* * *

Земля навколо намету задудоніла від копит, тканина, здавалося, аж роздулася від криків та іржання коней. До намету увірвався солдат, слідом за ним — два санітари.

— Люди, втікайсі! — ричав солдат. — Рятуєйсіся! Нільфгард наших б'є! Смерть! Смерть! Поразка!

— Клема! — Расті відхилився від цівки крові, що енергійним і живим фонтаном біла з артерії. — Затиск! І тампон! Затиск, Шані! Марті, зроби, як твоя ласка, щось із цим кровотоком...

Хтось поряд із наметом завив по-звірячому, коротко й обірвано. Кувікнув кінь, щось із брязкотом і гуркотом гепнулося на землю. Арбалетна стріла з тріском пробила полотно, сикнула, вилетіла з протилежного боку, на щастя, досить високо, аби загрожувати пораненим на ношах.

— Нільфгааард! — крикнув солдат знову високим, тремтячим голосом. — Пани фельшери! Не чуєсі, що кажу? Нільфгард прорвав королівські лінії, іде й мордує! Утікайсі!

Расті відібрав у Марті Содергрен голку, наклав перший шов. Оперований уже якийсь час не рухався. Але серце билосся. Було це помітно.

— Я не хочу вмирааати! — дер горлянку хтось із притомних поранених.

Солдат вилаявся, скочив до виходу, раптом крикнув, упав назад, бризкаючи кров'ю, звалився на землю. Юла, яка стояла навколішки біля нош, підвелася на ноги, відступила.

Раптом стало тихо.

«Погано, — подумав Расті, побачивши, хто входить до намету. — Ельфи. Срібні блискавки. Бригада "Вріхедд". Славетна бригада "Вріхедд"».

— Лікуємо, ага, — ствердив факт перший з ельфів, високий, із довгим, вродливим, виразним обличчям і з великими волошко-вими очима. — Лікуємо, так?

Ніхто не відізвався. Расті відчув, як починають тремтіти в нього руки. Швидко віддав голку Марті. Побачив, як лоб та перенісся Шані стають білими.

— Це ж як? — сказав ельф, зловороже тягнучи слова. — То навіщо ми там, на полі, їх ранимо? Ми там, у битві, завдаємо ран для того, аби від тих ран помирили. А ви лікуєте? Я бачу в цьому абсолютну відсутність логіки. І конфлікт інтересів.

Він згорбився та майже без замаху всадив меч в груди пораненого на ношах, найближчих до входу. Інший ельф приколів другого пораненого. Третій поранений, притомний, намагався стримати укол лівою рукою та нашвидкуруч перебинтованою кукусою правої.

Шані крикнула. Тоненько, пронизливо. Заглушаючи важкий, нелюдський стогін мордованого каліки. Іола, кинувшись на ноші, закрила собою наступного пораненого. Обличчя її побілішало, наче полотно пов'язки, губи мимоволі почали тремтіти. Ельф прирнувся.

— *Va vort, beanna!* — гавкнув. — Бо проб'ю тебе разом із тим д'ойне!

— Геть звідси! — Расті в три кроки опинився поряд з Іолою, затулив її. — Геть із мого намету, вбивце! Геть туди, на поле. Там твоє місце. Серед інших убивць. Можете повбивати там один одного, як така ваша воля! Але звідси геть!

Ельф глянув униз. На пузатого половинчика, що тремтів від страху й маківкою кучерявої голови сягав йому трохи вище поясу.

— *Bloede Pherian*, — просичав. — Людський прислужнику! Відійди!

Другий з ельфів підскаочив, пхнув хірурга держакком шпонтонна. Расті впав на коліна. Високий ельф грубо скинув Іолу з пораненого, здійняв меч.

І завмер, побачивши на чорному згорнутому плащі під головою пораненого срібне полум'я дивізії «Дейтвен». І знаки полковника.

— *Yaevinn!* — крикнула, вриваючись у намет, ельфійка з темним, заплетеним у кіски волоссям. — *Caemm, veloe! Ess'evgyriad a'Dh'oine a'en va! Ess' tedd!*

Високий ельф іще мить дивився на пораненого полковника, потім глянув на мокрі від жаху очі хірурга. Потім розвернувся на п'ятці й вийшов.

З-за стіни намету знову долинули тупіт, крики та дзвін заліза.

— Дави Чорних! Бий-убивай! — кричала тисяча голосів. Хтось завив по-звірячому, виття перейшло в жахливе хрипіння.

Расті спробував підвестися, але ноги його не слухали. Як і руки.

Іола, яку били сильні спазми ледь стримуваного плачу, скрутилася на ношах пораненого нільфгардця. У формі зародка.

Шані плакала, не намагаючись приховувати сліз. Але тримала гаки. Марті спокійно шила, тільки губи її рухалися в якомусь німому, безголосому монолозі.

Расті, усе ще не в силах звестися, усівся. Знайшов поглядом очі скорченого, затиснутого в кут намету санітара.

— Дай-но мені ковток горілки, — сказав із зусиллям. — Тільки не кажи, що не маєш. Знаю я вас, шельм. Завжди маєте.

* * *

Генерал Бленгайм Бленкерт звівся в стременах, витягнув, наче журавель, шию, прислухаючись до відголосків битви.

— Розвернути стрій, — наказав командирам. — А за тим пагорбом відразу переходимо у чвал. З того, що говорять розвідники, випливає, що ми вийдемо прямісінько на правий фланг Чорних.

— І дамо їм на боби! — тоненько крикнув один із лейтенантів, шмаркач із шовковистими й дуже рідкими вусиками. Бленкерт глянув на нього скося.

— Прапорonosців наперед, — наказав, витягуючи меча. — А в атаці кричати: «Реданія!», кричати, скільки духу в грудях! Нехай хлопці Фольтеста й Наталіса знають, що йде допомога.

* * *

Граф Коб де Рюйтер бився в різних битвах сорок років, від шістнадцятого року життя. Більше того, був солдатом у восьмому поколінні, без сумніву, мав щось у генах, щось, що призводило

до того, що рик і шум битви, гармидер, які для будь-кого іншого були б просто жахливими й всеохопними, для Коба де Рюйтера були наче симфонія, наче інструментальний концерт. Де Рюйтер миттєво почув у тому концерті нові ноти, акорди й тони.

— Уррра, хлопці! — рикнув, розмахуючи булавою. — Реданія! Реданія надходить! Орли! Орли!

З півночі, з-за пагорба, неслася до битви маса кінноти, над якою фуркотили амарантові прапорці та великий гонфалон зі срібним реданським орлом.

— Допомога! — крикнув де Рюйтер. — Допомога йде! Уррра! Бий Чорних!

Солдат у восьмому поколінні, він миттєво помітив, що нільфгардці розгортають фланг, намагаючись розвернутися до допомоги зімкнутим фронтом. Знав, що не може їм того дозволити.

— За мною! — крикнув, вириваючи з рук хорунжого штандарт. — За мною! Третогорці, за мною!

Вони вдарили. Ударили самовбивчо й страшно. Але результативно. Нільфгардці з дивізії «Венендаль» змішали стрій, і тоді в них із розгону врізалися реданські хоругви. До неба здійнявся великий вереск.

Коб де Рюйтер уже того не бачив і не чув. Випадкова арбалетна стріла вдарила його просто в скроню. Граф обвис у сідлі та впав із коня, хоругва накрила його, наче саван.

Вісім поколінь де Рюйтерів, що загинули в боях, слідкуючи за битвою із засвітів, схвально кивали.

* * *

— Можна сказати, пане ротмістре, що нордлінгів того дня врятувало чудо. Або збіг обставин, якого ніяк не можна було передбачити... Щоправда, Рестіф де Монтолон пише у своїй книжці, що фельдмаршал Коегорн помилився в оцінці сил і намірів супротивника. Що вдався до великого ризику, розділивши групу армій «Центр» і вирушивши кавалерійським загonom. Що ризиковано прийняв битву, не маючи щонайменше трикратної переваги. І що

він не скористався розвідкою, не виявив реданської армії, яка йшла на допомогу...

— Кадете Путткаммер! Сумнівної вартості «творів» пана де Монтолона немає в програмі цієї школи! А Його Імператорська Величність висловився про ту книжку принципово критично! Тож, кадете, не цитуйте її тут. Бо, чесно кажучи, це мене дивує. Досі ви відповідали добре, майже відмінно, і раптом, кадете, починаєте нам тут теревенити про чудеса та збіги обставин, а насамкінець дозволяєте собі критику командних умінь Менно Коегорна, одного з найвидатніших військових вождів, яких мала Імперія. Кадете Путткаммер і решта, якщо ви серйозно думаєте про складання іспиту на офіцерський чин, вам треба послухати й запам'ятати: під Бренною причиною поразки були ніякі не чудеса чи випадковості, а змова! Ворожі диверсійні сили, зрадницькі елементи, підлі баламути, космополіти, політичні банкрути, зрадники та продажні тварюки! Виразка, яку пізніше випалили розпеченим залізом. Але перш ніж це сталося, ті підлі зрадники власного народу поширювали своє павутиння й плели змови! Це вони тоді обплели й зрадили фельдмаршала Коегорна, ошукали його та змусили помилитися! То вони, розбійники без честі й віри, звичайні...

* * *

— Сучі сини, — повторив Менно Коегорн, не відводячи підзорну трубу від ока. — Звичайні сучі сини. Але я вас знайду, почекайте, я вас навчу, що значить «рекогносцировка»! Де Вінгальт! Особисто відшукаєш офіцера, який був у патрулі за пагорбами на півночі. Усіх, увесь патруль повісити.

— Слухаюся! — клацнув підборами Аудер де Вінгальт, *aide-de-camp* фельдмаршала. На той момент він не міг знати, що Ламарр Флаут, той офіцер із патруля, саме зараз помирає, затоптаний кіньми атакуючого з флангу секретного резерву нордлінгів — того самого, який він так і не виявив. Де Вінгальт також не міг знати, що й самому йому залишилося тільки дві години життя.

— Скільки там їх, пане Траге? — Коєгорн і далі не відводив підзорну трубу від ока. — Як на вашу думку?

— Щонайменше десять тисяч, — сухо відповів командир Сьомої дерланської. — Переважно Реданія, але бачу також крокви Едірну... Є і єдиноріг, а значить, маємо ще й Кедвен... Силою щонайменше хоругви...

* * *

Хоругва йшла чвалом, з-під копит летіли пісок та каміння.

— Уперед, Бура! — ричав п'яний, як завжди, сотник Півгарнца. — Бий-убивай! Кедвееен! Кедвееен!

«Прокляття, але ж хочеться мені відлоти, — подумав Зивік. — Треба було відлоти перед битвою...»

Тепер, може, і не буде коли.

— Уперед, Бура!

«Завжди Бура. Де щось погане діється — то Бура. Кого шлють як експедиційний корпус у Темерію? Буру. Завжди Буру. А мені відлоти хочеться».

Вони були вже поруч. Зивік крикнув, крутнувся в сідлі й утяв від вуха, розвалюючи наплічник і плече вершника в чорному плащі зі сріблястою восьмикутною зіркою.

— Бура! Кедвееен! Бий-убивай!

З громом, гуркотом і дзвоном серед рику людей і вищання коней Бура хоругва зіткнулася з нільфгардцями.

* * *

— Де Мелліс-Сток і Бребан упораються з тієї підмогою, — сказав спокійно Елан Траге, командир Сьомої дерланської бригади. — Сили рівні, нічого поганого ще не сталося. Дивізія Тирконнеля врівноважує лівий фланг, «Магне» та «Венендаль» тримаються на правому. А ми... Ми можемо перехилити шальки, пане фельдмаршале...

— Ударити в стик, як тоді ельфи, — зльоту зрозумів Менно Коєгорн. — Виходячи в тили, породжуючи паніку. Точно! Так і зробимо, Великим Сонцем клянуся! До хоругов, панове! «Навсікая» й Сьома, настав ваш час!

— Хай живе імператор! — крикнув Кес ван Ло.

— Пане Вінгальт. — Фельдмаршал обернувся. — Прошу зібрати ад'ютантів та ескадрон охорони. Досить бездіяльності! Ідемо в наступ разом із Сьомою дерланською!

Аудер де Вінгальт трохи зблід, але відразу опанував себе.

— Хай живе імператор! — крикнув, і голос його майже не тремтів.

* * *

Расті кроїв, поранений вив і шкрябав стіл. Іола, стійко змагаючись із запамороченням, пильнувала пов'язки й затиски. З боку входу в намет було чути підвищений голос Шані.

— Куди? Чи ви подуріли? Тут живі чекають на порятунок, а ви куди претесь з тим трупом?

— Але ж це сам барон Анзельм Обрі, пані фельдшерко! Командир хоругви!

— Це був командир хоругви! А тепер він покійник! Вдалося вам принести його сюди одним шматком тільки завдяки тому, що його лати щільні! Заберіть його. Тут лазарет, а не морг!

— Але ж, пані фельдшерко...

— Не загороджувати вхід! Оно, несуть когось, хто ще дихає. Принаймні здається, що дихає. Бо, може, то тільки газу.

Расті пирхнув, але відразу нахмурився.

— Шані! Підійди-но сюди! Запам'ятай, шмаркачко, — сказав він крізь стиснуті зуби, схилений над розпатраною ногою, — хірург може дозволити собі цинізм тільки після десяти років практики. Запам'ятала?

— Так, пане Расті.

— Візьми распатор та відтягни надкісницю... Прокляття, варто його ще трохи знеболити... Де Марті?

— Ригає за наметом, — без тіні цинізму промовила Шані. — Наче кіт.

— Чародії, — Расті взяв пилку, — замість того, щоб вигадувати страшні та потужні закляття, повинні зосередитися, я вважаю, на винайденні одного-єдиного. Завдяки якому могли б накладати дрібні чари. Наприклад, знеболювальні. Але безпроблемно. І без ригачки.

Пилка заскреготіла та захрупала по кості. Поранений вив.

— Міцніше пов'язку, Іоло!

Кістка нарешті уступила. Расті обробив її долотом, обтер чоло.

— Судини й нерви, — промовив машинально й без потреби, оскільки раніше, ніж він закінчив фразу, дівчата вже шили. Він зняв зі столу відрізану ногу й відкинув у куток, на купу інших відрізаних кінцівок. Поранений із якогось часу не ричав і не вив.

— Зомлів чи помер?

— Зомлів, пане Расті.

— Добре. Заший куксу, Шані. Давайте наступного! Іоло, іди й перевір, чи Марті вже все виригала.

— Цікаво, — тихенько промовила Іола, не піднімаючи голови, — скільки років практики маєте ви, пане Расті? Сто?

* * *

Через кільканадцять хвилин форсованого маршу, душного, у куряві, верески сотників і десятників урешті припинилися, і визімські загони розгорнулися в бойовий стрій. Ярре, дихаючи, наче риба, — хапаючи повітря устами, — побачив воєводу Бронібора, який гордовито височів перед строєм на своєму пречудовому скакуні, вкритому залізним панциром. Сам воєвода також був у повному обладунку. Зброя його була емальованою в блакитні паси, від чого Бронібор здавався величезною бляшаною макреллю.

— Як ви себе маєте, тюхтії?

Шеренги пікінерів відповіли розкотистим, наче далекий грім, бурчанням.

— Чую якісь такі звуки, наче пердїж, — констатував воєвода, розвертаючи броньованого коня й проводячи його перед фронтом. — Значить, добре ся маєте. Бо коли маєте ся погано, то не пердите впівголоса, а виєте та скавчите, наче скажені. По пиках ваших бачу, що рветися ви до бою, що марите про битву, що нільфгардців уже дочекатися не в змозі! Що, визімські розбійники? Маю для вас тоді добру звістку! Ваші мрії здійсняться за малу хвилинку. За хвилинку масесеньку та тонюсіньку.

Пікінери знову забурчали. Бронібор, доїхавши до кінця лінії, розвернувся, говорив далі, постукуючи буздиганом об оздоблену луку сідла.

— Нажерлися ви куряви, піхото, маршируючи за панцирними! До цієї пори замість слави й трофеїв нюхали ви кінські сраки. Ще б трохи — і сьогодні навіть, коли до великої потреби дійшло, не потрапили б ви на поле слави. Але вдалося вам, вітаю від усього серця! Тут, під селом цим, назву якого я забув, покажете нарешті, чого ви як військо варті. Та хмара, що на полі бачите, то нільфгардська кавалерія, яка має намір рознести нашу армію фланговим ударом, зіпхнути нас, потопити в багні цієї річки, назву якої я також забув. Вам, славетним визімським пікінерам, з ласки короля Фольтеста та конетабля Наталіса випала честь боронити діру, що виникла в наших шеренгах. Заткнете ту діру власними, так висловлюся, грудьми, стримаєте нільфгардську атаку. Радієте, братики, га? Розпирає вас від гордощів?

Ярре, стискаючи держак піки, роззирнувся навколо. Нічого не вказувало на те, аби солдати раділи перспективі близького бою, а якщо й розпирала їх гордість через закривання діри, то вміло вони ту гордість приховували. Мельфі, який стояв праворуч від хлопця, бурмотів під носа молитву. Зліва Дьосла, професійний солдат, шмаркав, лаявся й нервово кахикав.

Бронібор розвернув коня, вирівнявся в сідлі.

— Не чую! — гарикнув. — Спитав я, чи розпирає вас, сука, гордість?

Цього разу пікінери, не бачачи іншого виходу, заревіли єдиним голосом, що розпирає. Ярре також ричав. Як усі, то всі.

— Добре! — Воєвода зупинив коня перед фронтом. — А зараз поставте отут мені порядний стрій! Сотники, на що ви чекаєте, трясця вашій матері?! Сформувати чотирикутник! Перша шеренга на коліно, друга — стоїть! Піки в землю! Не тим кінцем, дурню! Так, так, тобі кажу, ти, виродку зарослий! Вище, вище залізачка, діди! Тісніше, щільніше, поряд, плечем до плеча! Ну, тепер-от добре виглядаєте! Майже як військо!

Ярре опинився в другій шерензі. Міцно впер піку в землю, стиснув держак спітнілими від страху долонями. Мельфі безустанку

правив молитву за конаючих. Дьосла гарчав невиразно, повторював по колу різні слова, які здебільшого стосувалися подробиць інтимного життя нільфгардців, собак, сук, королів, конетаблів, воєвод і матерів їх усіх.

Хмара на полі росла.

— Не пердіти там, зубами не стукати! — гарикнув Бронібор. — Ідея, що тими звуками можна наполошити нільфгардських коней, хибна! Нехай ніхто не має таких думок! Те, що на вас іде, це бригади «Навсікая» та Сьома дерланська, знамените, люте, вишколене військо! Їх не вдасться налякати! Їх не вдасться перемогти! Їх просто треба позабивати! Вище піки!

Звіддала було чути тихий ще, але все голосніший перестук копит. Земля почала тремтіти. У хмарі пилу, наче іскри, почали блискати вістря.

— На ваше засране щастя, визімці, — заричав воєвода знову, — звичайна піка піхоти нового модернізованого зразка має двадцять один фут довжини! А в нільфгардському мечі три з половиною фути. Ви ж, певно, умієте рахувати? То знайте, що вони також уміють. Але розраховують, що ви не витримаєте, що вилізе з вас правдива ваша натура, що підтвердиться й назовні вилізе, що ви — засранці, боягузи та паршиві вівцеїбці. Чорні на те розраховують, що кинете ви ваші тички та почнете втікати, а вони стануть гнати вас полем і сікти по хребтах, потилицях і карках, сікти комфортно та без проблем. Запам'ятайте, сволото, що хоча страх надає п'яткам надзвичайної пружності, від кінних ви не втечете. Хто хоче жити, кому милі слава та здобич, той має стояти! Стояти твердо! Як мур стояти! І тримати стрій!

Ярре озирнувся. Арбалетники за лінією пікінерів уже крутили рукоятями, нутроці чотирикутника најжачилися вістрями гвізарм, рунок, алебард, глевій, кос і вил. Земля тряслася все виразніше та сильніше; у чорній стіні кінноти, що на них неслася, можна було розрізнити вже окремих вершників.

— Мамо, мамуню, — повторював тремтячими губами Мельфі. — Мамо, мамуню...

— ...твою мати, — буркотів Дьосла.

Тупіт наростав. Ярре хотів облизнути губи, але не зумів. Язик припинив поводитися нормально, зробився чужим, кілком, а сухий був, наче мочало. Тупіт наростав.

— Тісніше! — гарикнув Бронібор, видобуваючи меча. — Відчути плече товариша! Пам'ятайте: жоден із вас не б'ється сам! А єдиними ліками проти страху, який ви відчуваєте, є піка в руках! Готуйся до бою! Піки на рівень грудей коня! Що станемо робити, визімські розбишаки? Питаю вас!

— Стояти твердо! — гарикнули єдиним голосом пікінери. — Стояти, як мур! Тримати стрій!

Ярре також ричав. Як усі, то всі. З-під копит кінноти, що йшла клином, розліталися пісок, камінці та дерен. Атакуючі вершники верещали, наче демони, крутили зброєю. Ярре навалився на піку, втягнув голову в плечі та приплющив очі.

* * *

Ярре, не перериваючи писання, різким рухом кукси відігнав осу, що крутилася над каламарем.

На ніщо зійшов концепт маршала Коегорна: його фланкований загін затримала героїчна визімська піхота під воєводою Бронібором, криваво за своє геройство заплативши. А під час того, коли визімці чинили опір, на крилі лівому нільфгардці пішли врозсип: одні розбіглися, інші купчитися почали й купами боронитися, звідусіль оточені. Те саме начебто сталося й на правову крилі, де завзятість гномів і кондотьєрів наприкінці над натиском Нільфгарду верх узяли. На всьому фронті один великий крик тріумфу піднявся, а в серця королівських рицарів новий дух вступив. А в нільфгардців дух підупав, руки в них помліли, а наші луцяти їх почали, наче горох, аж відлуння пішло.

І зрозумів фельдмаршал Коегорн, що баталію програно, побачив, як гинуть і навтікача йдуть навколо нього бригади.

І прибігли в той час до нього офіцери та рицарі, коня подаючи свіжого, волаючи, аби тікав, рятував своє життя. Але нелякливо билосся серце в грудях нільфгардського маршала. «Не годиться! —

заволав він, відпихуючи простягнену до нього вуздечку. — Не годиться, аби мав я, наче боягуз, тікати з поля, на якому під моїм командуванням стільки добрих мужів пало за імператора». І додав мужній Менно Коєгорн...

* * *

— Немає вже куди з'їохувати, — додав спокійно й тверезо Менно Коєгорн, оглядаючи поле. — Закрили нас з усіх боків.

— Дайте ваш плащ і шолом, пане маршале. — Ротмістр Сіверс стер з обличчя піт і кров. — Беріть мої! Спускайтеся з коня, беріть мого... Не протестуйте! Ви мусите жити! Ви потрібні Імперії, незамінні... Ми, дерланці, ударимо по нордлінгам, відтягнемо їх на себе, а ви ж спробуйте пробитися туди, вниз, за рибний ставок...

— Не вийти нам із того! — пробурмотів Коєгорн, хапаючи вуздечку, що йому подали.

— То честь, — вирівнявся в сідлі Сіверс. — Я солдат! Із Сьомої дерланської! До мене, нумо! До мене!

— Удачі, — буркнув Коєгорн, накидаючи на спину дерланський плащ із чорним скорпіоном на плечі. — Сіверс?

— Так, пане фельдмаршале?

— Нічого. Удачі, хлопче.

— І вам нехай щастя сприяє, пане фельдмаршале. На коня, уперед!

Коєгорн дивився їм услід. Довго. До того моменту, коли групка Сіверса з криками, виском та брязкотом зіткнулася з кондотьєрами. Із загonom, що переважав їх кількістю і якому на допомогу відразу поспішили інші. Чорні плащі Дерлану зникли серед кондотьєрської сірості, усе потонуло в куряві.

Коєгорна повернуло до тям нервового покашлювання де Вінгальта та ад'ютантів. Він підтягнув пуглиці та крила. Заспокоїв нервового скакуна.

— На коней! — скомандував.

Спочатку їм щастило. На початку долинки, що вела до річки, завзято боронився танучий, збитий у найжачене вістрями кільце загін недобитків бригади «Навсікая», на якому нордлінги на

короткий час зосередили весь свій натиск і всю силу, пробиваючи в кільці діру. Цілковито насухо, зрозуміло, їм не пішло — мусили прорубуватися крізь лаву легкої волонтерської кавалерії, якщо судити за знаками, то брюггівської. Бій був коротенький, але лютий. Коегорн втратив та відкинув уже всі рештки, навіть видимість пафосного героїзму, зараз хотів уже тільки вижити. Навіть не оглядаючись на ескорт, що сікся з брюггійцями, погнав з ад'ютантами до річки, припадаючи до шиї коня.

Дорога була вільною, за річкою, за кривими вербами розтягувалася пуста рівнина, на якій не було видно жодних ворожих військ. Чвалуючи поряд із Коегорном, Аудер де Вінгальт також те побачив і закричав тріумфально.

Завчасно.

Від повільної та каламутної течії річки їх відділяла поросла яскраво-зеленим рдестом лука. Коли вони увірвалися на неї на повному галопі, коні раптово провалилися по черева в багно.

Фельдмаршал перелетів через голову жеребця й хлюпнув у грязюку. Навколо іржали та борсалися коні, верещали люди — у багні, вкриті зеленою ряскою. Серед того пандемоніуму Менно почув раптом інший звук. Звук, що означав смерть.

Сичання стріл.

Кинувся в бік річища, лізучи по стегна в густому намулі. Ад'ютант, який продирався поряд, раптом упав долілиць, фельдмаршал устиг побачити стрілу, що стирчала в його спині аж по пера. Тієї самої миті відчув страшенний удар у голову. Хитнувся, але не впав, зав'язнувши в багні та мочарах. Хотів крикнути, але зумів лише загарчати. «Я живий, — подумав, намагаючись вирватися з лабетів клейкого шламу. Кінь, що рвався з пастки, вдарив його копитом у голову, глибоко вдавнена бляха розбила йому щоку, вибила зуби, покалічила язик... — У мене кровотеча... Ковтаю кров... Але живу...»

Знову брязкання тятиви, сичання пір'я, стукіт стріл, що пробивають панцирі; крики, кувікання коней, хлюпіт та бризки крові. Маршал обернувся й побачив на березі стрільців: малі, пузаті фігури в кольчугах, місюрках і шпичастих шоломах. «Гноми», — подумав.

Брязкіт тятиви арбалетів, свист стріл. Іржання шаліючих коней. Крики людей, що захиляються водою й грязюкою.

Обернений до стрільців Аудер де Вінгальт крикнув, що здається, високим, писклявим голосом просив про милосердя й пощаду, обіцяв викуп, благав про життя. Уторопавши, що ніхто не розуміє його слів, підняв над головою меч, який тримав за клинок. Міжнародним, чи не космополітичним жестом здавання простягнув зброю в бік гномів. Не був зрозумілим або був зрозумілий неправильно, бо дві стріли вдарили його в груди з такою силою, що удар аж вирвав його з багна.

Коегорн здер із голови побитий шолом. Досить добре знав мову нордлінгів.

— Я фельфмалшал Коеон... — пробелькотів, плюючись кров'ю. — Фельфмалшал... Коеон... Фдаюфя... Палдону... Палдону...

— Що там він говорить, Золтане? — здивувався один зі стрільців.

— Та пес грав його та його балаканину! Бачиш гаптування на його плащі, Монро?

— Срібний скорпіон! Хааа! Хлопаки, бийте сучого сина! За Калеба Страттона!

— За Калеба Страттона!

Клацнули тятиви. Одна стріла вдарила Коегорна просто в груди, друга — у стегно, третя — у ключицю. Фельдмаршал Імперії Нільфгард перекинувся назад, у рідку грязюку; рдест і мочарі розступилися під його вагою. «Ким, прокляття, міг бути отой Каліб Страттон? — устиг подумати він. — У житті ніколи не чув я про жодного Калеба...»

Каламутна, густа, брудно-кривава вода річки Хотлі плюснула над його головою й вдерлася до горлянки.

* * *

Вона вийшла з намету, аби ковтнути свіжого повітря. І тоді побачила його, як сидить поряд зі столом коваля.

— Ярре!

Він підвів на неї очі. У тих очах була пустка.

— Юла? — запитав, ледь ворущачи напухлими губами. — Звідки ти...

— Теж мені запитання! — перервала його відразу. — Краще скажи, звідки тут ти взявся?

— Ми принесли нашого командира... Воєводу Бронібора... Пораненого...

— Тебе також поранено. Покажи мені ту руку. Богине! Ти ж кров'ю стечеш, хлопче!

Ярре дивився на неї, а Іола почала раптом сумніватися, чи він її бачить.

— Зараз битва, — сказав хлопець, трохи поклацуючи зубами. — Треба стояти, наче мур... Твердо, у строю. Ті, хто поранений легко, повинен носити до лазарету... тих, хто поранений важко. То наказ.

— Руку покажи.

Ярре завив коротко, стиснуті зуби заклацали в дикому *staccato*. Іола нахмурилася.

— Йой, жакливо воно виглядає... Йой, Ярре, Ярре... Побачиш, матінка Неннеке буде сердитися... Ходімо зі мною.

Помітила, як він зблід, коли побачив. Коли відчув сморід, що висів під тканиною намету. Похитнувся. Вона його підтримала. Бачила, як дивиться на закривавлений стіл. На людину, що там лежить. На хірурга, малого половинчика, який раптом підскочив, затупав ногами, вилаявся гидко й кинув на землю скальпель.

— Холера! Сука! Навіщо? Навіщо воно так?! Навіщо воно так мусить бути?!

На те запитання не відповів ніхто.

— Хто це був?

— Воєвода Бронібор, — пояснив слабким голосом Ярре, дивлячись просто перед собою своїм порожнім поглядом. — Наш командир... Стояли ми в строю твердо. Наказ. Наче мур. А Мельфі вбили.

— Пане Расті, — попросила Іола. — Цей хлопець — мій знайомий... Він поранений...

— Тримається на ногах, — оцінив хірург. — А тут один помираючий чекає на трепанацію. Тут немає місця для жодного кумівства...

Цієї миті Ярре з чималим відчуттям драматизму зомлів і звалився на підлогу. Половинчик пирхнув.

— Ну добре, на стіл його, — скомандував. — Ого, а рука добряче побита. На чому вона, цікаво, тримається? Хіба на рукаві? Джгут, Іоло! Міцно! І не думай мені тут плакати! Шані, подай мені пилку.

Пилка з огидним хрупанням вгризлася в кістку вище від розбитого ліктьового суглоба. Ярре прийшов до тями та закричав. Жахливо, але коротко. Бо, коли кістка піддалася, зомлів знову.

* * *

Так ото й полягла сила Нільфгарду в пилу й поросі на брентських полях, а маршові Імперії на північ було покладено остаточний край. Забитими й у полон узятими Імперія людей втратила при Бренні сорок і чотири тисячі. Лягли квіт рицарства, елітна кавалерія. Загинули, у неволю пішли або безвісти загинули вожді такі, як Менно Коегорн, Брайбант, де Мелліс-Сток, ван Ло, Тирконнель, Егтебрахт та інші, чиї імена в наших архівах не збереглися.

*Так воно й стала Бренна початком кінця. Але годиться записати, що битва та була лише малим камінцем у будівлі, і малою була б увага до неї, якби не те, що плоди перемоги мудро було використано. Годиться нагадати, що замість на лаврах спочивати, слави й почестей чекати Ян Наталіс майже без перепочинку рушив на південь. Загін кавалерії під Адамом Панґраттом та Юлією Абате-марко розбив дві дивізії Третьої армії, що йшли із запізнілою допомогою до Менно Коегорна, розгромив їх так, що *pesc nuntius cladis*¹. На звістку про те решта групи армій «Центр» соромницьки зади показала й за Яругу в поспіху відійшла, а оскільки Фольтест і Наталіс їм на п'ятки наступали, то втратили імперці цілі табори й усі свої обложні машини, якими в пилі своїй думали Визіму, Ґорс Велен і Новіград здобувати.*

І як лавина, що з гір сходить, щомиті снігом обростає й усе більшою стає, так і Бренна для Нільфгарду все гірші мала наслідки. Погані настали часи для групи армії «Верден» під керівництвом де Ветта, якій корсарі зі Скелліге та король Етайн із Цідарісу великі прикрості в партизанській війні вчиняли. Коли ж де Ветт про Бренну довідався, коли

¹ Без (жодного) свідка поразки (лат.).

звістка про те до нього дійшла, що форсованим маршем ідуть на нього король Фольтест і Ян Наталіс, відразу ж він до відступу наказав грати й спішно за річку до Цінтри втік, трупами встеляючи шлях утечі, бо на звістку про нільфгардську поразку у Вердені наново повстання розпалилося. Тільки в Настрозі, Розрозі й Бодрозі, фортецях нездобутих, міцні залишилися залоги, звідки вони лише після Цінтрійського миру почесно й зі штандартами вийшли.

В Едірні ж звістка про Бренну до того призвела, що розсварені королі Демавенд і Генсельт правиці один одному подали та разом проти Нільфгарду виступили. Група армій «Схід», що під командуванням герцога Ардала еп Дагі до долини Понтару марширувала, проти обох примирених королів стати не змогла. Зміцнені загони з Реданії та гверільями королеви Меви, які тили нільфгардцям жорстоко рвали, Демавенд та Генсельт, не барячись, по нільфгардцям ударили, і там, під Альдерсбергом, відповідно, скажімо так, історичній справедливості у славетній битві доценту тих розбили, хоча за Нільфгардом і чимала чисельна перевага тоді була. Так ото дух і мистецтво над силою тупою й брутальною тріумф узяли.

Годиться ще про одну справу написати: того, що під Бренною із самим Менно Коегорном сталося, ніхто не відає. Одні мовлять: загинув, а тіло нерозпізнаним у братській поховали могилі. Другі мовлять: живим утік, але, імператорського лякаючись гніву, до Нільфгарду не повернувся, а сховався в Брокілоні, серед дріад, і там пустельником залишився, бороду до самої землі відпустивши. І там-таки, засмучений, і помер.

А серед простого люду ширяться оповідки, що немовби повертався ночами маршал на поле Бренни й ходив між курганами, стогнучи: «Віддайте мені мої легіони!» — а наприкінці повісився на осиці на пагорбі, який після того Шибеничним названо. І ночами можна привид того славетного маршала серед інших примар зустріти, які побойовисько купно провідують.

— Дідусю Ярре! Дідусю Ярре!

Ярре підвів голову від паперів, поправив окуляри, що сповзали по спітнілому носі.

— Дідусю Ярре! — крикнула знову на верхніх регістрах його наймолодша онука, рішуча й метка шестилітка, яка, дякувати богам, удалася, скоріше, у доньку Ярре, ніж у млявого зятя.

— Дідусю Ярре! Бабця Люцена веліла сказати, що досить вже на сьогодні отого пустого калякання буде й що підвечірок на столі!

Ярре обережно склав списані аркуші та закоркував каламар. У куксі руки пульсував біль. «Погода зміниться, — подумалося йому. — Прийде дощ».

— Дідусю Яаааррееее!

— Іду вже, Цірі. Іду.

* * *

Коли вони впоралися з останнім пораненням, було вже добряче за північ. Завершальні операції проводили вже при світлі — звичайному, від лампи, а потім і магічному. Марті Содерґрен прийшла до тями після короткої кризи, і хоча була блідою, наче смерть, скутою та ненатуральною в рухах, наче голем, чарувала вправно й ефективно.

Була чорна ніч, коли вони вийшли з намету, усі четверо, коли сиділи, спершись спинами об тканину.

Рівнина була сповнена вогнями. Різними вогнями — нерухомими вогнями биваків, рухливими вогнями смолоскипів і скіпок. Ніч звучала далекими співами, скандуваннями, криками й віватами.

Ніч навколо них також жила уривчастими криками й стогонами поранених. Благаннями й зітханнями помираючих. Вони того вже не чули. Призвичаїлися до відлуння страждань та помирання, звуки ті були для них звичайними, натуральними, настільки ж невід'ємними від ночі, як і скрекотання жаб на болотах над річкою Хотлі чи співи цикад на акаціях над Золотим ставом.

Марті Содерґрен лірично мовчала, спершись на плече половинчика. Йола й Шані, обійнявшись, притулившись, пирхали час від часу тихим і безглуздим сміхом.

До того, як сісти під наметом, вони випили кілька келихів горілки, а Марті почастивала всіх своїм останнім закляттям — зве-

селяючим чаром, що зазвичай використовувала під час виривання зубів. Расті почувався ошуканим тим почастунком: поєднаний із магією трунок замість того, щоб розслабляти, отупляв його, а замість того, щоб нівелювати зморення, посилював. Замість того, щоб дати забуття, загострював спогади.

«Виглядає, — подумав він, — що алкоголь і магія діють як належить тільки на Іолу та Шані».

Він озирнувся й у світлі місяця побачив на обличчях обох дівчат полиск від сріблястого сліду сліз.

— Цікаво, — сказав, облизуючи задерев'янілі, нечутливі губи, — хто в цій битві переміг. Чи хтось те знає?

Марті повернула до нього обличчя, але й далі продовжувала лірично мовчати. Цикади грали серед акацій, верб та вільх над Золотим ставом, жаби скрекотали. Поранені стогнали, благали, зітхали. І помирали. Шані та Іола хихотили крізь сльози.

* * *

Марті Содергрен померла через два тижні після битви. Зв'язалася з офіцером з Вільної Кондотьєрської Компанії. Сприймала ту пригоду легко. На відміну від офіцера. Коли Марті, яка полюбляла зміни, зв'язалася з темерійським ротмістром, ошалілий від ревності офіцер штрикнув її ножом. Його за те повісили, але цілительку врятувати не вдалося.

Расті та Іола померли в Маріборі через рік після битви, під час найбільшого вибуху епідемії кривавої гарячки — зарази, що звалася Червоною Смертю, або — за назвою корабля, на якому її привезли, — чумою Катріони. Тоді з Марібора втекли всі медики й більшість жерців. Расті та Іола, зрозуміло, залишилися. Лікували, бо були лікарями. Те, що на Червону Смерть не було ліків, не мало для них жодного значення. Заразилися обоє. Він помер на її руках, у міцному, що будив довіру, утиску її великих, некрасивих, селянських долонь. Вона померла на чотири дні пізніше. Самотня.

Шані померла через сімдесят два роки після битви. Як славетна й оточена пошаною відставна деканка медичної кафедри

оксенфуртського університету. Покоління майбутніх хірургів повторювали її славетний жарт: «Зший червоне з червоним, жовте — з жовтим, біле — з білим. Точно буде добре».

Мало хто зауважував, як після виголошення того жарту пані деканка крадькома витирала очі.

Мало хто.

* * *

Жаби скрекотали, цикади грали серед верб над Золотим ставом. Шані та Іола хихотіли крізь сльози.

— Цікаво, — повторив Міло Вандербек, половинчик, польовий хірург, відомий як Расті. — Цікаво, хто переміг?

— Расті, — сказала лірично Марті Содерґрен. — Повір мені, це остання річ, якою б я переймалася, якби була на твоєму місці.

Одні з вогників високі були та яскраві, світили ясно й жваво, інші ж були малесенькі, хисткі та тремтливі, а світло їхнє тьмянішало та завмирало. На самому кінці ж був один вогник малесенький і такий слабкий, що ледь тлів, ледь жеврів, блискаючи з чималою натугою, майже згаснувши вже цілковито.

— Чиїм є отой вогник, що пригасає? — запитав відьмак.

— Твій, — відповіла Смерть.

Флоуренс Деланной. Казки й казання

Плоскогір'я чи не аж до далеких, синіх від імли верхівок гір було як справжнє кам'яне море: там із хвилию у вигляді горба чи грані, а тут найжачене гострими зубцями рифів. Враження те лише посилювалося остовами кораблів. Десятками остовів. Галер, галеасів, когів, каравел, бригів, хольків, дракарів. Деякі виглядали так, наче вони опинилися тут нещодавно, інші були купами дощок і шпангоутів, у яких ледь вгадувалися колишні кораблі, — вони лежали тут десятки, а може, і сотні років.

Деякі з кораблів лежали кілями догори, інші, перекинуті на бік, виглядали так, наче їх викинули сатанинські шторми та шквали. Ще інші справляли враження таких, що ось-ось тільки пливли, ішли вперед посеред того кам'яного океану. Стояли рівно й просто, із погордливо випнутими галеонами, зі щоглами, що вказували на зеніт, із рештками розгорнутих вітрил, вантів та штагів. Мали вони навіть свої примарні екіпажі — застрягли в згнилих дошках і заплутані в мотузках кістяки мертвих моряків, навіки зайнятих нескінченною навігацією.

Попереджена появою вершника, сполошена стукотом копит, зі щогл, рей, канатів і скелетів із карканням зірвалася хмара чорних птахів. На мить вони пістряво засіяли небо, закрутилися зграєю над краєм прірви, на дні якої, сіре й гладеньке, наче ртуть, лежало озеро. На верхівці, частково здіймаючись вежами над вересовими пустками, частково нависаючи над озером утопленими в прямовисну скелю bastіонами, відкривалася темна й похмура фортеця. Кельпі

затанцювала, зафоркала, рухаючи вухами, косилася на корпуси кораблів, на скелети, на весь той пейзаж смерті. На чорнептаство, що, каркаючи, поверталось вже, розсідалось на щоглах і салінгах, на вантах і черепах. Птахи зрозуміли, що самотнього вершника бояться нема чого. Якщо хтось повинен тут боятися, то саме вершник.

— Спокійно, Кельпі, — сказала зміненним голосом Цірі. — Це кінець дороги. Це відповідне місце й відповідний час.

* * *

Вона з'явилася перед брамою невідомо звідки, вигулькнула, наче мара, між кущами. Стражники з-під брами помітили її першими, попереджені карканням ворон, і тепер кричали, жестикулюючи й показуючи на неї пальцями, скликаючи інших.

Коли вона дісталася до надбрамної вежі, тут уже панувала товкотнеча. І збуджений гомін. Витріщалися на неї всі. Небагато тих, хто вже її знав і бачив раніше, як Бореас Мун і Дакр Сіліфант. І куди більше тих, які про неї лише чули, — новозавербовані люди Скеллена, найманці та звичайні розбійники з Еббінґа та навколишніх місцин, які зараз зі здивуванням поглядали на сіроволосу дівчину зі шрамом на обличчі та з мечем на спині. На красиву ворону кобилу, що високо тримала голову, пофоркуючи й дзвонячи копитами по камінню двору.

Гомін стих. Стало дуже тихо. Кобила ступала, наче балерина, підкови дзвонили, наче молоти по ковадлу. Довго тривало, аж поки не заступили їй шлях, сходячи гвізарми та рунки. Хтось невпевненим і зляканим жестом простягнув руку до вуздечки. Кобила форкнула.

— Проведіть мене, — сказала звучно дівчина, — до пана цього замку.

Бореас Мун, сам не розуміючи, навіщо він те робить, притримав їй стремено й подав руку. Інші притримали кобилу, що тупала та форкала.

— Упізнаєш мене, мосьпанно? — тихо запитав Бореас. — Ми ж уже зустрічалися.

— Де?

- На льоду.
 Вона глянула йому просто в очі.
 — Я тоді не дивилася вам в обличчя, — сказала спокійно.
 — Ти була Володаркою Озера, — серйозно кивнув він. — Навіщо ти сюди приїхала, дівчино? Навіщо?
 — За Йеннефер. І за моїм призначенням.
 — Скоріше, за смертю, — прошепотів він. — Це замок Стигга. На твоєму місці я б тікав звідси якнайдалі.
 Вона знову глянула. А Бореас відразу зрозумів, що вона тим поглядом хотіла мовити.
 З'явився Стефан Скеллен. Довго роздивлявся дівчину, схрестивши руки на грудях. Урешті енергійним жестом наказав іти слідом. Вона пішла мовчки, з усіх боків ескортована озброєними людьми.
 — Дивна дівка, — буркнув Бореас. І здригнувся.
 — На щастя, то вже не наша проблема, — ядуче промовив Дакр Сіліфант. — А тобі я дивуюся, що так ото ти з нею говорив. Бо це ж вона, відьма, Варгаса й Фріппа вбила, а потім й Ола Гарсгайма...
 — То Пугач Гарсгайма вбив, — відрізав Бореас. — Не вона. Вона нам життя подарувала там, на льоду, хоча могла нас до ноги вирізати та потопити. Усіх. Пугача також.
 — Авжеж, — Дакр сплюнув на плити подвір'я. — Винагородить він її нині за те милосердя разом із чарівником і Бонгартом. Побачиш, Мун, добряче вони її оброблять. Вони з неї шкіру тонкими пасками здеруть.
 — Що здеруть — у те я схильний вірити, — гарикнув Бореас. — Бо вони шкуродери. І ми також не кращі, якщо їм служимо.
 — А є в нас вихід? Немає.
 Хтось із найманців Скеллена раптом тихо скрикнув, хтось його підтримав. Хтось вилаявся, хтось зітхнув. Хтось мовчки вказав рукою.
 На мерлонах, на крокштинах, на дахах веж, на гзімсах, на парапетах і вімпергах, на ринвах, ґаргульях та химерах сиділи, куди не глянь, чорні птахи. Тихцем, без каркання надлітали вони з вересових полів і тепер сиділи тихо, очікуючи.
 — Смерть чують, — буркнув хтось із найманців.

- І трупи, — додав інший.
- Немає в нас виходу, — повторив машинально Сіліфант, дивлячись на Бореаса. Бореас Мун дивився на птахів.
- Може, час, — відповів тихо, — аби він з'явився?

* * *

Вони зійшли вгору великими сходами через три прольоти, пройшли між рядом статуй, розставлених у нішах уздовж довгого коридору, минули галерею, що оточувала вестибюль. Цірі йшла сміливо, не відчувала ляку: страху не викликали в неї ані обладунки, ані розбійницькі пики ескорту. Вона брехала, говорячи, що не пам'ятає облич людей із замерзлого озера. Пам'ятала. Пам'ятала, як Стефан Скеллен, той самий, який тепер із похмурих обличчям вів її вглиб цього страшного замку, трясся й стукотів зубами на льоду.

Тепер, коли він раз у раз оглядався та пропалював її поглядом, вона відчувала, що він продовжує її трохи боятися. Вдихнула глибше.

Вони увійшли до зали, під високу, сперту на колони, різьблену зірково стелю, під величезні, наче павуками сплетені люстри. Цірі побачила, хто там на неї чекає. Страх учепився їй у кишки кігтистими пальцями, стиснув кулак, шарпнув та крутнув.

Бонгарт за три кроки опинився біля неї. Обома руками схопив її за кубрак на грудях, підняв, одночасно притягнувши до себе, наблизив її обличчя до своїх блідих риб'ячих очей.

— Пекло, — прогарчав, — мусить бути насправді страшним, якщо ти вважаєш за краще повернутися до мене.

Вона не відповіла. У його диханні відчула алкоголь.

— А може, пекло тебе не схотіло, мала тварюко? Може, та диявольська вежа з несмаком виплюнула тебе, скуштувавши твоєї отрути?

Підтягнув її ще ближче. Вона відвернулася й відвела обличчя.

— Слушно, — сказав він стиха. — Слушно ти боїшся. Це край твоєму шляху. Звідси ти вже не втечеш. Тут, у цьому замку, випущу я кров із твоїх жил.

— Ти вже скінчив, Бонгарт?

Вона сходу впізнала того, хто це сказав. Чародій Вільгефорц, який на Танедді спершу був закутим у кайдани в'язнем, а потім переслідував її у Вежі Чайки. Тоді, на острові, був він дуже красивим. Тепер в обличчі його щось змінилося, щось призвело до того, що стало воно бридким і страшним.

— Дозволь, пане Бонгарт, — чародій навіть не ворухнувся на схожому на трон кріслі, — мені, господареві, узяти на себе приємний обов'язок вітання в замку Стигга нашої гості, панни Цірілли з Цінтри, дочки Павеетти, онуки Каланте, спадкоємиці славетної Лари Доррен еп Шіададь. Вітаємо. І просимо ближче.

В останніх словах чародія зникла прихована під маскою ввічливості насмішка. Залишилися в них лише погроза та наказ. Цірі одразу відчула, що наказу цьому вона не зуміє противитися. Відчула страх. Жахливий паралізуючий страх.

— Ближче, — просичав Вільгефорц. Тепер вона помітила, що було не так із його обличчям. Ліве око, значно менше за праве, блимало, стрибало й крутилося, як дике, у зморщеному, синьому очодолі. Вид був жахливий.

— Постава гордовита, ані тіні ляку на обличчі, — сказав чародій, схилиючи голову до плеча. — Мої вітання. Якщо відвага не впливає з дурості. Відразу розвію нерозумні мрії. Звідси, як слушно зауважив пан Бонгарт, не втечеш. Ані телепортом, ані за допомогою твоїх власних особливих можливостей.

Вона знала, що він правий. Раніше вмовляла себе, що, якби що, то завжди, нехай і в останній момент, зуміє втекти, заховатися серед часів і місць. Тепер знала, що була то марна надія, мрія. Замок аж вібрував від злої, ворожої, чужої енергії, ворожа й зла магія просякала її, пронизувала, повзала нутрощами, наче паразит, мерзотно слимачила мозком. Вона не могла з тим нічого зробити. Була під контролем ворога. Безсила.

«Що ж, — подумала, — я знала, що роблю. Знала, навщо я сюди приходжу. Усе інше й справді були дурні мрії. Тож нехай станеться, що має статися».

— Браво, — сказав Вільгефорц. — Чітка оцінка ситуації. Буде, що має статися. Точніше, буде, чому я вирішу бути. А от цікаво, моя красунечко, чи ти здогадуєшся, що я вирішу?

Вона хотіла відповісти, але перш ніж зуміла подолати опір перехопленого й скорченого горла, він знову її обігнав, прозондувавши думки:

— Вочевидь, що ти знаєш. Володарко Світів. Володарко Часів і Місць. Так, так, моя красунечко, твій візит мене не заскочив зненацька. Я, звичайно, знав, куди ти втекла з озера і яким чином це вчинила. Знаю, і з ким, і з чим ти там зустрілася. Знаю, яким чином ти дісталася сюди. Одне, чого я не знаю: чи шлях був довгим? І чи дістала ти достатньо вражень?.. Ох, — посміхнувся поганющо, знову її обігнавши. — Ти не мусиш відповідати. Я знаю, що було цікаво й захопливо. Бачиш, я не можу дочекатися, аби й самому спробувати. Я дуже заздрю твоєму таланту. Тобі доведеться ним зі мною поділитися, моя красунечко. Так, «доведеться» — відповідне слово. Поки ти не поділишся зі мною своїм хистом, я просто не випущу тебе з рук. Ані вдень, ані вночі не випущу тебе з рук.

Цірі зрозуміла нарешті, що горло її перехоплює не лише страх. Чародій поставив їй кляп, давив її магічно. Насміхався з неї. Принижував. На очах усіх.

— Відпусти... Йеннефер, — прокашляла вона, аж горблячись від зусилля. — Відпусти її... А зі мною можеш робити, що забажаєш.

Бонгарт розреготався, Стефан Скеллен також сухо розсміявся. Вільгефорц подлубався мізинцем у кутику свого жадливого ока.

— Ти ж не можеш бути такою немудрою, аби не знати, що я й так можу зробити з тобою, що захочу. Твоя пропозиція доволі патетична, але жалісна й смішна.

— Я тобі потрібна... — Вона підвела голову, хоча те коштувало їй величезних зусиль. — Аби мати зі мною дитину. Усі того бажають, тож і ти також. Так, я у твоїх руках, я сама сюди прийшла... Ти мене не захопив, хоча ганявся за мною половиною світу. Я прийшла сюди сама й сама віддаюся тобі. За Йеннефер. За її життя.

Для тебе це настільки смішно? То спробуй зі мною насильно... Побачиш: умить мине тобі бажання сміятися.

Бонгарт підскочив до неї, замахнувся нагайкою. Вільгефорц зробив недбалий жест, легенький рух долонею, але й того вистачило, аби батіг вилетів із руки мисливця за нагородами, а сам він похитнувся, наче вдарив у нього навантажений вугіллям візок.

— Пане Бонгарт, — сказав Вільгефорц, масажуючи пальці, — як я бачу, ви все ще маєте клопоти з розумінням обов'язків гостей. Вам треба запам'ятати: коли вас приймають, ви не нищите меблі та витвори мистецтва, не крадете дрібних предметів, не смітите на килими та по кутках. Не гвалтуєте й не б'єте інших гостей. Останнє — принаймні доти, доки не скінчить гвалтувати та бити сам господар, доки не дасть знаку, що бити та гвалтувати вже можна. З того, що я щойно сказав, маєш зуміти зробити правильний висновок і ти, Цірі. Не можеш? Я допоможу. Ти віддаєшся мені сама й покійно погоджуєшся на все, дозволяєш мені робити із собою все, що я схочу. І вважаєш, що пропозиція ця пречудова. Ти помиляєшся. Бо справа така, що робити я з тобою буду те, що зробити я мушу, а не те, чого б прагнув. Приклад: я прагнув би в межах реваншу за Танедд вичавити тобі принаймні одне око, а не можу, бо боюся, що ти того не переживеш.

Цірі зрозуміла: або зараз, або ніколи. Крутнулася в напівоберті, вишарпнула Ластівку з піхов. Увесь замок завирував раптом — вона відчула, що падає, болісно забивши коліна. Зігнулася, мало не торкаючись чолом підлоги, боролася з бажанням зблукати. Меч випав із її здерев'янілих пальців. Хтось його підняв.

— Тааак, — сказав протягло Вільгефорц, спираючи підборіддя на долоні, складені, наче до молитви. — На чому я зупинився? Ах, точно, на твоїй пропозиції. Життя й свобода Йеннефер в обмін... На що? На твоє добровільне віддання, охоче, без гвалту й примусу? Прикро мені, Цірі. Для того, що я тобі зроблю, гвалт і примус просто необхідні... Так-так, — повторив він, із цікавістю поглядаючи, як дівчина гарчить, випльовує слину й намагається ригати. — Без гвалту й примусу аж ніяк не обійдеться. На те, що я тобі зроблю, ти ніколи не погодилася б добровільно, запевняю

тебе. Тож, як бачиш, твоя пропозиція, усе ж таки жалісна та смішна, майже нічого не варта. Тож я її відкидаю. Ну ж бо, візьміть її. Відразу до лабораторії.

* * *

Лабораторія мало відрізнялася від тієї, яку Цірі знала з храму Мелітеле в Елландері. Теж була добре освітлена, чиста, із довгими столами з бляшаним покриттям, на яких була сила-силенна скла — банок, реторт, колб, трубок, лінз, алембиків, що шипіли й булькотіли, та іншого дивовижного приладдя. Тут, як і там, в Елландері, гостро смерділо ефіром, спиртом, формаліном і чимось іще, чимось, що призводило до того, що відчувала вона страх. Навіть там, у приязному храмі, поряд із приязними жрицями та Йеннефер, Цірі відчувала в лабораторії страх. Але ж там, в Елландері, ніхто не волік її до лабораторії силою, ніхто не всаджував брутально на лавку, ніхто не тримав за плечі та руки залізним утиском. Там, в Елландері, не було посеред лабораторії страшного металевого крісла, форма якого була майже садистськи очевидною. Не було там одягнених у біле, наголо поголених типчиків, не було там Бонгарта, не було там Скеллена, збудженого, почервонілого, який нервово облизував губи. І не було там Вільгефорца з одним оком нормальним, а другим — малесеньким і жахливо рухливим.

Вільгефорц обернувся від столу, на якому якийсь час розкладав якісь інструменти, що будили переляк.

— Бачиш, моя чарівна панно, — почав, підходячи, — ти є для мене ключем до сили й влади. Влади не тільки над цим світом, що є марнотою над марнотами й до того ж приречений на швидку загибель, а над усіма світами. Над усією гамою часів і місць, що повстали під час Кон'юнкції. Ти напевне мене розумієш, бо деякі з тих місць та часів і сама вже відвідала. Мене, — продовжив він за мить, підсмикуючи рукави, — хоча й соромно в тому зізнатися, страшенно вабить влада. Знаю, це тривіально, але я хочу бути володарем. Володарем, якому стануть бити поклони, якого люди стануть благословляти тільки за те, що він є, віддавати божеські почесті, якщо, наприклад, захоче він позбавити їхній світ

катаклізму. Нехай позбавить він його лише через примху. Ох, Цірі, серце радіє в мене від думки про те, як великодушно я нагороджуватиму вірних та як жорстоко каратиму неслухняних і непокірних. Медом, солодкою патокою для моєї душі стануть звернені цілими поколіннями молитви до мене й за мене, щодо моєї милості й моєї ласки. Цілі покоління, Цірі, цілі світи. Прислухайся. Чуєш? Від повітря, голоду, вогню, війни й гніву Вільгефорца...

Він ворухнув пальцями біля самого її обличчя, потім різко схопив за щоки. Цірі крикнула, шарпнулася, але тримали її міцно. Губи її почали тремтіти. Вільгефорц побачив те й захихотів.

— Дитя Призначення, — засміявся він нервово, а в кутику губ забіліла плямка піни. — Ен Ген Іхер, свята ельфійська Старша Кров... Але тепер тільки моя.

Різко випростався. Витер губи.

— Різні дурні та містики, — заявив уже своїм звичайним прохолодним тоном, — намагалися змінити тебе відповідно до байок, легенд і віщувань, відслідковували ген, який ти носиш, спадщину за предками. Плутаючи небо із зірками, що віддзеркалюються на поверхні ставка, містично вирішили, що ген, який обіцяє величезні можливості, стане еволюціонувати далі, що повноти сил досягне у твоїй дитині або в дитині твоєї дитини. І росла навколо тебе чарівна аура, повз дим від кадила. А правда настільки ж банальна, наскільки й прозаїчна. Сказав би я: органічно прозаїчна. Важливою є, моя красуне, твоя кров. Але в абсолютно дослівному, цілком непоетичному значенні цього слова.

Він узяв зі столу скляний стрижень завдовжки приблизно півфута. Стрижень закінчувався тонкою, легенько вигнутою голкою. Цірі відчула, як у роті їй стає сухо. Чародій оглянув шприц крізь світло.

— За хвилину, — заявив прохолодно, — тебе буде роздягнуто й посаджено в крісло, саме те, яке ти споглядала з такою цікавістю. Хоча й у незручній позі, але проведеш у тому кріслі деякий час. За допомогою ж оцього приладдя, яке, як бачу, також тебе захоплює, тебе буде запліднено. Це не буде настільки вже страшно, ти майже весь час будеш напівпритомна від еліксирів, які

я впускатиму тобі у вени для стовідсоткового загнознення яйцеклітини плоду та виключення позаматочної вагітності. Ти не мушиш боятися: я маю вправність, робив те сотні разів. Щоправда, ніколи — обраниці долі та призначення, але я не думаю, що матка та яєчники обранок аж настільки відрізнялися б від маток та яєчників простих дівчат. А зараз справа найважливіша. — Вільгефорц насолоджувався тим, що говорив. — Може, тебе це збентежить, а може, втішить, але знай, що дитину ти народжувати не станеш. Хтозна, може, і справді був би то великий обраний із незвичайними здібностями, рятівник світу й король народів. Утім, ніхто не може того гарантувати, та й я не маю наміру очікувати так довго. Мені потрібна кров. А точніше — кров плацентна. Щойно плацента сформується, я вийму її з тебе. Решта моїх планів і намірів, моя красуне, тебе, як сама розумієш, не стосується, тож немає сенсу інформувати тебе про них, бо це була б непотрібна фрустрація.

Він замовк, зробивши ефектну паузу. Цірі не могла опанувати тремтіння губ.

— А тепер, — чародій театральньо кивнув, — запрошую на крісло, панно Цірілло.

— Варто б, — Бонгарт блиснув зубами з-під сивих вусів, — щоби та сука Йеннефер на це поглянула. Вона має те побачити!

— А й справді, — у кутиках усміхнених губ Вільгефорца знову виступила біла бульбашка слини. — Запліднення — це ж справа свята, піднесена та урочиста, це містерія, якій повинна асистувати вся близька родина. А Йеннефер — це ж справжня квазі-мати, а така в примітивних культурах чи не персонально бере участь у покладинах дочки. Приведіть її сюди!

— Що ж до цього запліднення... — Бонгарт нахилився над Цірі, яку британці аколіти чародія вже почали роздягати. — А чи не можна, пане Вільгефорце, зробити це природно? По-божому?

Скеллен пирхнув, крутячи головою. Вільгефорц трохи нахмурился.

— Ні, — заперечив він холодно. — Ні, пане Бонгарт. Не можна.

Цірі, наче тільки зараз зрозуміла всю серйозність ситуації, крикнула пронизливо. Раз, а потім другий.

— Ну-ну, — скривився чародій. — Гордо, з піднесеною головою й мечем увійшли ми до печери лева, а тепер злякалися малої скляної трубки? Соромно, моя панно.

Цірі, класти бажаючи на сором, крикнула втретє так, що аж задзвонило лабораторне начиння.

А весь замок Стигга раptom відповів вереском і тривожними криками.

* * *

— Біда буде, синки, — повторив Задирлік, окутим кінцем рунки видряпуючи засохлий гній з-поміж каменів у дворі. — Йой, побачите, біда буде нам, неборакам.

Оглянув соратників, але жоден із вартових ніяк те не прокоментував. Також нічого не сказав і Бореас Мун, який залишився зі стражниками біля брами. З власної волі, не з наказу. Міг, як і Сіліфант, піти з Пугачем, міг на власні очі переконатися, що станеться з Володаркою Озера, яка доля її спіткає. Але Бореас не хотів на те дивитися.

Волів залишитися тут, на подвір'ї, під голим небом, подалі від кімнат і зал верхнього замку, куди забрали дівчину. Тут він був упевнений, що не почує навіть її крику.

— Злий воно знак, те чорне птаство. — Задирлік рухом голови вказав на ворон, що все ще сиділи на мурах та гримсах. — Злий воно знак, ота молодиця, що на чорній кобилі прибула. У злій, скажу я вам, справі ми Пугачеві служимо. Бо ж балакають, що й сам Пугач уже не коронер і ніякий не важливий пан, а вигнанець, як і всі ми, що страшенно імператор на нього злий. Як нас, синки, разом схоплять, біда буде нам, неборакам.

— Йой! — додав другий вартівник, вусач у капелюшку, прикрашеному перами чорного лелеки. — Паля близько! Погано, як імператор злий!

— Та ви що, — втрутився третій, який прибув до замку Стигга зовсім недавно, з останньою партією на вербованих Скелленом найманців. — В імператора на нас — може так статися — і часу не буде. У нього зара', балакають, інші турбуленції. Кажуть, сурьйозна

битва десь там була, на півночі. Побили нордлінги імператорських, побили доценту.

— Тоді, — сказав четвертий, — може, воно й не так погано, що ми з Пугачем? Завжди краще з тим бути, хто зара' зверху.

— Напевне, — сказав отой новий, — що краще. Пугач, бачиться воно мені, угору піде. А при ньому й ми впливемо!

— Йой, синки, — сперся на рунку Задирлік. — Дурні ви, наче кінські хвости.

Чорне птаство злетіло з приголомшливим шумом та карканням, потемнішало від нього небо, завирувало воно хмарами навколо бастиону.

— Що за дідько? — простогнав хтось із вартових.

— Прошу відчинити браму.

Бореас Мун раптом відчув проникливий запах зілля: шавлії, м'яти й кмину. Сковтнув слину, тряхнув головою. Заплющив і розплющив очі. Не допомогло. Худий, шпакуватий мосьпан, з вигляду наче збирач податків, який раптом коло них з'явився, навіть не мислив зникати. Стояв і посміхався стиснутими губами. Волосся Бореаса під капелюхом мало не встало сторчма.

— Прошу відчинити браму, — повторив той із посмішкою. — Без зволікання. Так воно насправді буде краще.

Задирлік із брязкотом випустив рунку, став прямо й заходився безголосо ворухити губами. Очі він мав порожні. Інші підійшли до брами, крокуючи напружено й неприродно, наче автомати. Зняли колоду. Роз'єднали ланцюги.

На подвір'я зі стукотом підків вдерлася четвірка вершників.

Один мав волосся біле, наче сніг, меч у його руці миготів, наче блискавка. Другою була світловолоса жінка, що на бігу коня напинала лук. Третій вершник — цілком молода дівчина — замашистим ударом кривої шаблі розсік скроню Задирлікові.

Бореас Мун підхопив випущену з рук рунку, заслонився держакон. Четвертий вершник раптом виріс над ним. До його шолома з обох боків були прип'яті крила хижого птаха. Блиснув здійснений меч.

— Облиш, Кагіре, — різко сказав біловолосий. — Заощадимо собі час і кров. Мільво, Рєгісе, туди...

— Ні, — пробелькотів Бореас, сам не знаючи, навіщо він те робить. — Не туди... Там тільки сліпа ділянка між мурами. Отуди вам дорога, тамтими сходами... У верхній замок. Як хочете врятувати Володарку Озера... то тре' вам поспішати.

— Дякую, — сказав біловолосий. — Дякую тобі, незнайомцю. Регісе, чув? Веди!

За хвилину на площі залишилися тільки трупи. І Бореас Мун, усе ще спертий на держак рунки, якого не міг відпустити: так сильно тремтіли під ним ноги.

Ворони з карканням кружляли над замком Стигга, траурною хмарою оповиваючи вежі та бастіони.

* * *

Вільгефорц вислухав задихану доповідь найманця, що оце прибіг до нього, зі стоїцистським спокоєм і кам'яним обличчям. Але око, що бігало й мружилося, його видавало.

— Допомога в останню мить, — проскреготів він. — Повірити не можу. Таких речей просто не буває. Або бувають, але лише в поганих ярмаркових виставах, що те на те й виходить. Зроби мені приємне, добра людино, скажи, що все це ти вигадав для, скажімо, фацетії.

— Я не вигадав! — обурився жовнір. — Правду кажу! Вдерлися сюди якісь... Гассою цілою...

— Добре, добре, — перервав його чародій. — Я пожартував. Скеллен, займися тією справою особисто. Буде okazія показати, чого насправді варте твоє військо, найняте на мої гроші.

Пугач підстрибнув, нервово замахав руками.

— Чи не надто легко ти все це сприймаєш, Вільгефорце? — крикнув. — Ти, здається, не розумієш усю серйозність ситуації! Якщо замок атаковано, то військом Емгира! А це значить...

— Це нічого не значить, — відрізав чародій. — Але я знаю, про що тобі йдеться. Добре, якщо той факт, що ти маєш мене за плечима, підвищить твою мораль, то нехай так і буде. Ходімо. А також ви, пане Бонгарт.

— Що до тебе, — втупив він своє страшне око в Цірі, — то не май сумнівів. Я знаю, хто з'явився сюди з тією гідною дешевого фарсу

допомогою. І запевняю тебе, що той дешевий фарс я перетворю на жахіття. Гей, ви! — Він махнув пахолкам та аколітам. — Закувати дівчину у двімерит, зачинити в камері на три засуви, ока з неї не спускати. Головою за неї відповідаєте, зрозуміло?

— Так точно, пане.

* * *

Вони увірвалися в коридор, з коридору — до великої зали, повної статуй, справжньої гліптотеки. Ніхто не заступив їм шлях. Бачили лише кількох пахолків, які втекли, ледь угледівши їх.

Вони збігли сходами. Кагір копняком виніс двері, Ангулема увірвалася досередини з бойовим вереском, ударом шаблі збила шолом з обладунку, що стояв біля дверей: прийняла його за вартового. Зрозуміла помилку, зайшлася від сміху.

— Хе-хе-хе! Тільки погляньте...

— Ангулемо! — Геральт закликав її до порядку. — Не стій так! Далі!

Попереду відчинилися двері, замаячили фігури. Мільва без роздумів нап'яла лук та послала стрілу. Хтось крикнув. Двері зачинилися, Геральт почув, як клацнув засув.

— Далі, далі! — крикнув. — Не стояти!

— Відьмаче, — сказав Регіс. — Така біганина без сенсу. Піду... Полечу на розвідку.

— Лети.

Вампір зник, наче його вітром здуло. Геральт не мав часу дивуватися.

Знову наштотхнулися на людей, цього разу — озброєних. Кагір та Ангулема з криками скочили до них, а люди кинулися навтьоки, переважно, як здавалося, через Кагіра та його помітний шолом із крилами.

Вони ж увірвалися на галерею, що оточувала внутрішній вестибюль. Від портика, що вів углиб замку, відділяло їх, може, кроків двадцять, коли на протилежному боці галереї з'явилися постаті. Відлунням рознеслися крики. І засвистіли стріли.

— Ховайся! — крикнув відьмак.

Стріли летіли справжнісіньким градом. Фуркотало пір'я, нако-
нечники викрешували іскри з підлоги, збивали зі стін штукатурку,
засипаючи їх дрібним пилом.

— Падай! За балюстраду!

Вони впали, ховаючись, як хто зумів, за спіральними стовпчи-
ками, на яких було вирізьблено листки. Але цілими вони не пішли.
Відьмак почув, як Ангулема крикнула, побачив, як вона хапається
за плече, за миттєво просяклий кров'ю рукав.

— Ангулемо!

— Нормально! Прошло м'якоттю! — крикнула дівчина у відпо-
відь лише трохи тремтячим голосом, підтверджуючи те, що він знав.
Якби наконечник розготив кістку, Ангулема зомліла б від шоку.

Лучники з галереї стріляли без перерви, кричали, кличучи на
допомогу. Кілька побігло вбік, аби бити по тих, які причаїлися,
з гострішого кута. Геральт вилаявся, оцінив відстань, яка відділя-
ла їх від аркади. Це не виглядало добре. Але залишатися тут, де
вони були, означало смерть.

— Стрибаємо! — крикнув він. — Увага! Кагіре, допоможи Ангулемі!

— Вони нас переб'ють!

— Стрибаємо! Ми мусимо!

— Ні! — крикнула Мільва, встаючи з луком у кулаку.

Стала рівно, у стрілецькій позі, справжня статуя, мармурова
амазонка з луком. Стрільці на галереї крикнули.

Мільва спустила тятиву.

Один із лучників полетів назад, гримнув спиною об стіну, на
стіні розквітнула кривава пляма, що нагадувала великого вось-
минога. З галереї пролунав крик, рик гніву, злості та погрози.

— Велике Сонце... — простогнав Кагір. Геральт стиснув йому
плече.

— Стрибаємо! Допоможи Ангулемі!

Стрільці на галереї зосередили весь обстріл на Мільві. Лучниця
навіть не здригнулася, хоча навколо неї аж курилося від тиньку,
летіли шматки мармуру та тріски від битих стріл. Вона спокійно
спустила тятиву. Знову крик, другий стрілець відлетів, наче ган-
чір'яна лялька, забризкуючи компаньйонів кров'ю й мозком.

— Зараз! — крикнув Геральт, побачивши, як стражники розбігаються з галереї, як валяться на підлогу, криючись від нехибних стріл. Стріляти продовжували лише троє найвідважніших.

Наконечник ударив у гранчастий стовп, засипаючи Мільву пудрою тиньку. Лучниця здмухнула волосся, що опадало на обличчя, нап'яла лук.

— Мільво! — Геральт, Ангулема й Кагір уже дісталися до аркади. — Облиш! Тікай!

— Ще разочок! — сказала лучниця з пір'ям стріли біля губ.

Клацнула тятива. Один із тих трьох відважних завив, перехилився через балюстраду й полетів униз, на плити подвір'я. Інших при тому відвага облишила. Упали на підлогу, втиснулися в неї. Ті, які підбігали, не квапилися виходити на галерею й підставлялися Мільві під стріли.

За єдиним винятком.

Мільва оцінила його відразу. Невисокий, худорлявий, смаглявий. З витертим до блиску наручником на лівому зап'ястку, з лучницькою рукавичкою на правиці. Бачила, як він підіймає вигнутий композитний лук із профільованим, різьбленим держакком, як плавно його напинає. Бачила, як нап'ята до кінця тятива перекреслює його смагляве обличчя, бачила, як червоне пір'я стріли торкається його щоки. Бачила, що цілиться він добре.

Підкинула лук, плавно нап'яла його, цілячись уже під час напинання. Тятива торкнулася обличчя, перо стріли — кутика губ.

* * *

— Сильно, сильно, Марійко. Аж до мармизки. Скручуй тятиву пальцями, аби шип у тебе із сидельця не спадав. Цілься! Обидва ока розплющені! А зара' стримай дихання. Стріляй!

Тятива, незважаючи на вовняний наручник, болісно вкусила в лівий зап'ясток.

Батько хотів відізватися, але напав на нього кашель. Важкий, сухий, болісний кашель. «Кашель стає все жакливішим, — подумала Марійка Баррінг, опускаючи лук. — Усе жакливішим і все частішим. Учора він розкашлявся, коли цілвся в козла. І тому на обід була тільки варена лобода. Ненавиджу голод. І бідність».

Старий Баррінг втягнув повітря, хриплячи скреготливо.

— За п'ядь від середини пішов твій шип, дівко! Цілу п'ядь! А я ж казав, аби ти не тремтіла, як тятиву спускаєш! А ти скачеш, наче тобі слимак між сідницями вповз. І довго цілишся. З утомленої руки стріляєш! Тільки шипи псуєш!

— Я ж у нього поцілила! І не за п'ядь, а тіко за півп'яді від середини!

— Не груби! Ач, покарали мене боги, дівку недолугу замість сина наславши.

— Я не недолуга!

— Ну то покажи. Стрель разок іще. І пам'ятай, шо я тобі казав. Маєш стояти, наче в землю врита. Цілитися й стріляти швидко. Чого кривишся?

— Бо намовляєте ви на мене.

— Моє батьківське право. Стрільай.

Вона нап'яла лук, набурмосена й близька до плачу. Він те зауважив.

— Я тебе люблю, Марійко, — сказав глухо. — Завжди про те пам'ятай.

Вона відпустила тятиву, ледь пір'я торкнулося кутика губ.

— Добре, — сказав батько. — Добре, дочко.

І розкашлявся жахливо, хрипко.

* * *

Смаглявий лучник із галереї загинув на місці. Стріла Мільви поцілила йому під ліву пахву й увійшла глибоко, більш ніж до половини, ламаючи ребра, розриваючи легені й серце.

Випущена за мить до того стріла смаглявого лучника, та, із червоним пір'ям, поцілила Мільві низько в живіт і вийшла ззаду, дроблячи таз, розриваючи кишки та артерії. Лучниця впала на підлогу, наче тараном ударена.

Ґеральт і Кагір крикнули єдиним голосом. Не звертаючи уваги, що на галереї після падіння Мільви знову взяли за луки, вискочили з-під портика, який їх охороняв, схопили лучницю й потягнули її, попри град стріл. Один із наконечників задзвонив по шолому

Кагіра. Другий — Геральт міг би заприсягтися — причесав йому волосся.

Мільва залишала за собою широку й лискучу смугу крові. У місці, де вони її поклали, на підлозі миттєво виросла гігантська калюжа. Кагір лаявся, руки в нього тремтіли. Геральт відчував, як охоплює його розпач. І лють.

— Тітонько! — завила Ангулема. — Тітонько, не помиирааай!

Марія Баррінг відкрила рота, кашлянула жадливо, випльовуючи кров на підборіддя.

— Я також тебе люблю, татусю, — сказала цілком виразно.

І померла.

* * *

Поголені аколіти не могли дати собі ради з Цірі, що билася й верещала; на допомогу їм поспішили пахолки. Один, точно копнутий, відскочив, зігнувся й упав на коліна, обіруч стискаючи низ живота й спазматично хапаючи повітря.

Але інших це лише розлютило. Цірі дістала кулаком у потилицю, відкритою долонею — в обличчя. Її перекинули, хтось з усіх сил кóпнув у стегно, хтось усівся на литках. Один із лисих аколітів, молодий типчик зі злими зелено-жовтими очима, сів їй на груди, учепився пальцями у волосся, сильно шарпнув. Цірі завила.

Аколіт також завив. І вибалушив очі. Цірі побачила, як із поголеної голови струменем полилася кров, бруднячи білий халат химерним візерунком.

А наступної миті в лабораторії вибухнуло пекло.

Застукотіли перекинуті меблі. Різкий тріск і хрупотіння битого скла злилися з божевільним завиванням людей. По столах і підлозі хлюпнули декокти, фільтри, еліксири, екстракти та інші магичні субстанції, — вони змішувалися й поєднувалися, деякі за контакту сичали й випльовували клуби жовтого диму, який відразу заповнив приміщення.

У диму, не звертаючи уваги на витиснуті з очей сльози, Цірі з жахом побачила, як по лабораторії з несамовитою швидкістю сновигає чорна постать, що нагадує гігантського нетопира. Бачила,

як той нетопир у польоті зачіпляє людей, бачила, як зачеплені падають із вереском. На її очах пахолок, що намагався утекти, підлетів із підлоги й був кинутий на стіл, де бився, бризнув кров'ю, і хрипів серед стовчених реторт, алембиків і колб.

Розлиті суміші бризнули на лампу. Засичало, засмерділо, і в лабораторії раптом вибухнуло полум'я. Хвиля жару розвіяла дим. Цірі стиснула зуби, аби не скрикнути.

На сталевому кріслі, призначеному для неї, сидів худорлявий, шпакуватий, одягнений в елегантну чорноту чоловік. Чоловік спокійно кусав і смоктав шию перевішеного через коліно поголеного аколита. Аколит тонесенько квилив і конвульсивно тремтів, його напружені руки й ноги ритмічно підстрибували.

Трупно-синє полум'я танцювало на бляшаній поверхні столу. Реторти й колби голосно вибухали одна за одною.

Вампір відірвав загострені ікла від шиї жертви, вступив у Цірі чорні, наче гагати, очі.

— Бувають випадки, — сказав, наче пояснюючи, поки злизував кров із губ, — коли просто не можна не напиться. Не лякайся, — усміхнувся, побачивши вираз її обличчя. — Не лякайся, Цірі. Тішуся, що я тебе знайшов. Звуся Еміель Регіс. Я, хоча це й може здатися тобі дивним, товариш відьмака Геральта. Прибув сюди разом із ним, аби тебе врятувати.

До палаючої лабораторії увірвався озброєний найманець. Товариш Геральта повернув до нього голову, засичав і вишкірив ікла. Найманець пронизливо завив. Виття те довго затихало вдалечині.

Еміель Регіс скинув із коліна нерухоме й м'яке, наче шмаття, тіло аколита, підвівся й потягнувся, зовсім наче кіт.

— Хто б подумав, — сказав. — Наче непоказний, а яка ж зацна в ньому кров. То зветься «приховані якості». Дозволь, Цірілло, я проведу тебе до Геральта.

— Ні, — вичавила Цірі.

— Ти не мусиш мене боятися.

— Я не боюся, — запротестувала вона, героїчно контролюючи зуби, що все намагалися застукотіти. — Не в тому справа... Тут

десь ув'язнено Йеннефер. Я мушу якнайскоріше її звільнити. Боюся, що Вільгефорц... Прошу, пане...

— Еміель Регіс.

— Попередьте Геральта, добрий пане, що Вільгефорц тут. Це чародій. Сильний чародій. Нехай Геральт зважає.

* * *

— Ти маєш зважати, — повторив Регіс, дивлячись на тіло Мільви. — Бо Вільгефорц — це сильний маг. А вона звільняє Йеннефер.

Геральт вилаявся.

— Далі! — крикнув, аби тим риком пробудити в компаньйонах підупалий дух. — Ходімо!

— Ходімо. — Ангулема підвелася, втерла сльози. — Ходімо! Час, сука, кóпнути кілька срак!

— Я відчуваю в собі, — засичав, жакливо посміхаючись, вампір, — таку силу, що міг би, певно, увесь цей замок розйохати! Відьмак глянув на нього підозріло.

— Аж так — то, може, і ні, — сказав. — Але пробийтеся на верхній поверх і наробіть трохи шуму, щоб відтягнути від мене увагу. Я спробую знайти Цірі. Недобре, недобре воно сталося, вампіре, що ти залишив її саму.

— Вона так захотіла, — пояснив спокійно Регіс. — Тонем і поставою виключаючи дискусію. Признаюся, вона заскочила мене зненацька.

— Знаю. Ідіть на верхні поверхи. Тримайтеся! Я спробую її знайти. Її або Йеннефер.

* * *

Знайшов, причому дуже швидко.

Зіткнувся з ними зненацька, раптово вибігши з-за рогу коридору. Побачив. І від той призвів до того, що адреналін аж заколов йому у вени на тильному боці долонь.

Коридором кілька здоровил тягнули Йеннефер. Чародійка була розчухрана й закута в ланцюги, що не перешкоджало їй вириватися, борсатися та лаятися, наче портова перекупка.

Геральт не дозволив здоровилам отямитися. Ударив тільки раз, тільки одного, коротко, від ліктя. Здоровило заскавчав пособачому, заточився, з брязкотом і громом гепнувся головою в обладунок, що стояв у ніші, осунувся по ньому, розмазуючи кров по залізу.

Ті, що лишилися, — було їх троє, — відпустили Йеннефер та відскочили. Крім четвертого, який схопив чародійку за волосся й приклав їй ніж до шиї, над самим двімеритовим нашійником.

— Не підходь! — завив. — Заріжу її! Я не жартую!

— Я також, — Геральт крутнув мечем і глянув здоровилу в очі. Здоровило не витримав. Відпустив Йеннефер і долучився до товаришів. Усі вже мали в руках зброю. Один здер із настінної паноплії старовинну, але грізну на вигляд алебарду. Усі, згорблені, вагалися між атакою та захистом.

— Я знала, що ти прийдеш, — сказала Йеннефер, гордовито випроставшись. — Покажи, Геральте, тим байстрюкам, що може відьмацький меч.

Високо підняла скуті руки, напинаючи ланцюг, що з'єднував окуви.

Геральт узяв сігіль обіруч, трохи нахилив голову набік, примірівся. І втяв. Так швидко, що ніхто не помітив руку з клинком.

Окуви з брязкотом упали на підлогу. Хтось із бурмил зітхнув. Геральт міцніше вхопився за руків'я, поклав указівний палець вище від гарди.

— Стань певніше, Йен. Голову трохи набік, прошу.

Чародійка навіть не здригнулася. Звук удареного мечем металу був зовсім негучним.

Двімеритовий нашійник упав поряд із кайданами. На шиї Йеннефер з'явилася одна-єдина червона крапелька.

Вона засміялася, масажуючи зап'ястки. І повернулася до бурмил. Жоден не витримав її погляду.

Той, з алебардою, обережно, наче боячись, аби та не брязнула, поклав старовинну зброю на підлогу.

— Із кимось таким, — пробурмотів, — то нехай Пугач сам б'ється. Нам життя миліше.

— Нам наказали, — забурмотів, відступаючи, другий. — Наказали нам... Ми мимоволі...

— Я ж ніколи, пані, — облизав губи третій, — вам не докучав... У вашому ув'язненні... Засвідчіть те про нас...

— Геть, — сказала Йеннефер. Визволена від двімеритових оков, випрямлена, з гордовито підведеною головою, виглядала вона, наче титанка. Чорна грива, здавалося, сягала стелі.

Здоровила зникли. Горблячись і не озираючись. Йеннефер, змалівши до нормальних розмірів, кинулася Геральтові на шию.

— Знала, що ти прийдеш по мене, — пробурмотіла, шукаючи устами його уст. — Що прийдеш, не зважаючи ні на що.

— Ходімо, — сказав він за мить, хапаючи повітря. — Тепер Цірі.

— Цірі, — підтвердила вона. А за мить у її очах розгорівся грізний фіолетовий жар. — І Вільгефорц.

* * *

З-за рогу вискочив бурмило з арбалетом, крикнув, вистрелив, цілячись у чародійку. Геральт скочив, наче підштовхнутий пружиною, махнув мечем, і відбита стріла пролетіла над головою арбалетника, так близько, що той аж присів. Розпрямитися він уже не встиг: відьмак підскочив до нього й розпластав, наче коропа. Далі по коридору стояли ще двоє, також мали арбалети, теж вистрілили, але в них надто трусилися руки, аби могли поцілити. Наступної миті відьмак уже був біля них — і обидва померли.

— Куди, Йен?

Чародійка зосередилася, приплющивши очі.

— Туди. Тими сходами.

— Ти впевнена, що то добра дорога?

— Так.

Різуни атакували їх майже за рогом коридору, неподалік від оздобленого архівольтом порталу. Виступило їх понад десяток, а озброєні були навіть списами, протазанами й корсеками. Були рішучі й завзяті. Але все скінчилося швидко. Одного Йеннефер відразу поцілила в середину грудей вистреленою з долоні вогнистою стрілою. Геральт крутнувся в піруеті, увірвався поміж іншими,

ґномський сігіль мигтів і сичав, наче вуж. Коли впало четверо, решта втекли, брязкотом і тупотом пробуджуючи в коридорі відлуння.

— Усе добре, Йен?

— Не може бути краще.

Під архівольтом стояв Вільгефорц.

— Я вражений, — сказав звучно й спокійно. — Я дійсно вражений, відьмаче. Ти наївний і безнадійно дурний, але техніка й справді видатна.

— Твої зарізяки, — відповіла настільки ж спокійно Йеннефер, — щойно ретирувалися, залишаючи тебе на нашу ласку. Віддай мені Цірі — і відпустимо тебе живим.

— Знаєш, Йеннефер, — вишкірився чародій, — що це вже друга за сьогодні неймовірно шляхетна пропозиція? Дякую, дякую. А оце моя відповідь.

— Обережно! — крикнула Йеннефер, відстрибуючи. Геральт відстрибнув також. Саме вчасно. Стовп вогню, що бив із рук чародія, перетворив на чорну й шиплячу грязюку місце, у якому вони щойно стояли. Відьмак стер з обличчя сажу та рештки брів. Побачив, що Вільгефорц простягає руку. Пірнув убік, притиснувся до підлоги за стовпом колони. Загуркотіло так, що аж у вухах загуло, а весь замок затрусився біля фундаменту.

* * *

Гуркіт відлунням прокотився замком, стіни затремтіли, задзвонили люстри. З гримотінням гепнувся на підлогу великий портрет у вкритій позолотою рамі.

Найманці, що надбігли з боку вестибюлю, в очах мали дикий страх. Стефан Скеллен вистудив їх грізним поглядом, закликав до порядку войовничою міною та голосом.

— Що там? Доповідати!

— Пане коронере... — вигарчав один. — Там жахіття! Це демони й дияволи... З луков шикють нехибно... Рубають страшно... Смерть там... Усюди червоно від крові!

— Десь із десятків загинуло... Може, і більше... А там... Чуєте? Загуркотіло знову, замок затрусився.

— Магія, — пробурчав Скеллен. — Вільгефорц... Ну, подивимося. Гляньмо, хто кого.

Прибіг наступний жовнір. Був блідий і запорошений тиньком. Деякий час не міг вимовити ані слова, а коли нарешті заговорив, руки його трусилися, а голос тремтів:

— Там... Там... Потвора... Пане коронере... Як великий чорний кажан... На моїх очах голови людям уривав... Кров тільки летіла! А він свистів та сміявся... Отакенні мав зубиська!

— Голів не збережемо... — зашепотів хтось за спиною Пугача.

— Пане коронере, — наважився заговорити Бореас Мун. — Це ж привиди. Я бачив... молодого графа Кагіра еп Келлаха. А він же мертвий.

Скеллен глянув на нього, але не сказав нічого.

— Пане Стефане... — пробелькотів Дакр Сіліфант. — Із ким же нам воювати випало?

— То не люди, — простогнав хтось із найманців. — Характерники це й пекельні дияволи! Проти таких людська сила не встане...

Пугач схрестив руки на грудях, повів по жовнірах поглядом сміливим і владним.

— Тож ми не будемо, — заявив гучно й рішуче, — втручатися до того конфлікту пекельних сил! Нехай там собі демони б'ються з демонами, чарівниці — з чарівниками, а упирі — з повсталими з трун мертв'яками. Ми їм не будемо перешкоджати! Ми собі туточки спокійно почекаємо результатів бою.

Обличчя жовнірів посвітлішали. Мораль відчутно зросла.

— Ці сходи, — твердим голосом продовжив Скеллен, — єдина дорога до виходу. Ми почекаємо тут. Побачимо, хто спробує ними вийти.

Згори пролунав страшенний гуркіт, зі стелі з відчутним шерехом посипалася штукатурка. Засмерділо сіркою й гаром.

— Темнувато тут! — крикнув Пугач, голосно й сміливо, аби додати духу своєму війську. — Хутенько запаліть-но, що тільки зумієте! Смолоскипи, скіпки! Мусимо добре бачити, хто з'явиться на тих сходах! Наповніть якимось паливом ті залізні коші!

— Яким паливом, пане?

Скеллен без слів показав яким.

— Картинами? — з недовірою запитав жовнір. — Живописом?

— Еге ж, — пирхнув Пугач. — Чого ви так дивитеся? Мистецтво вмерло!

На тріски пішли рами, на клоччя — картини. Добре висушене дерево й просякнуте оліями рядно зайнялися миттєво, ожили ясним полум'ям.

Бореас Мун дивився. Він уже точно вирішив, що робити.

* * *

Гримнуло, блиснуло, колона, за яку чи не в останню мить він устиг відскочити, розпалася. Фуст її зламався, оздоблений акантом капітель гепнув на підлогу, розбиваючи теракотову мозаїку. У їхній бік із сичанням полетіла куляста блискавка. Йеннефер відбила її, викрикуючи закляття та жестикулюючи.

Вільгефорц ішов у їхній бік, плащ його тріпотів за спиною, наче драконові крила.

— Щодо Йеннефер я не дивуюся, — говорив він, ідучи. — Вона жінка, а тому істота еволюційно нижча, та, якою править гормональна буря. Але ж ти, Геральте, ти ж не тільки чоловік розсудливий за натурою, ти ж іще й мутант, непіддатний емоціям.

Він махнув рукою. Гримнуло, блиснуло. Блискавка відбилася від щита, що його вичарувала Йеннефер.

— І попри свою розсудливість, — промовляв далі Вільгефорц, переливаючи вогонь із долоні в долоню, — в одній справі ти виказуєш дурнувату й дивовижну послідовність: ти незмінно прагнеш гребти проти течії та сцяти проти вітру. І це мусило скінчитися погано. Знай, що сьогодні в замку Стигга ти висцявся проти урагану.

* * *

Десь на нижніх рівнях кипіла битва, хтось жажливо кричав, репетував, вив від болю. Щось там горіло, Цірі відчувала дим і сморід гару, відчувала дихання теплого повітря.

Щось гепнуло з такою силою, що аж затруслилися колони, що підпирали стелю, а зі стін посипалася замазка.

Цірі обережно визирнула з-за рогу. Коридор був порожнім. Пішла вона ним тихо й швидко, маючи праворуч і ліворуч ряди поставлених у ніші скульптур. Уже бачила колись ті скульптури.

У снах.

Вийшла з коридору. І впакувалася просто в чоловіка зі списом. Відскочила, готова до сальто та уників. І тоді зорієнтувалася, що то не чоловік, а сива, худа й згорблена жінка. І що то не спис, а мітла.

— Десь тут, — відкашлялася Цірі, — ув'язнена чародійка з чорним волоссям. Де?

Жінка з мітлюю довго мовчала, ворущачи губами, наче щось жуючи.

— А мені звідки знати, голубонько? — промимрила нарешті. — Я тут тільки прибираюся. Ніц іншого, тільки прибираюся після них та прибираюся, — повторила, не дивлячись на Цірі. — А вони нічого, тільки все бруднять. Глянь сама, голубонько.

Цірі глянула. На підлозі видно було зигзагову, розмазану смугу крові. Смуга тягнулася кілька кроків і закінчувалася біля скорченого під стіною трупа. Далі лежали ще два трупи: один згорнутий у клубок, другий майже непристойно розкинутий. Обіч них лежали арбалети.

— Тільки бруднять. — Жінка взяла відро й шмаття, стала навколішки, заходилася витирати. — Тільки бруд, нічого іншого, тільки бруд, завжди бруд. А ти прибирайся й прибирайся. Чи буде колись тому кінець?

— Ні, — сказала глухо Цірі. — Ніколи. Такий уже цей світ.

Жінка перестала витирати. Але голови не підвела.

— Я прибираю, — сказала. — Нічого більше. Але тобі, голубонько, скажу, що тре' тобі прямо, а тоді наліво.

— Дякую.

Жінка опустила голову ще нижче й відновила витирання.

* * *

Вона була сама. Сама й заблукана в плутанині коридорів.

— Пані Йенееефееер!

Досі вона зберігала тишу, боячись накликати собі на шию людей Вільгефорца. Але тепер...

— Йеенееефееер!

Здалося їй, що вона щось почула. Так, напевне!

Забігла на галерею, а звідти — до більшого залу, поміж струнками колонами. До її носа знову долетів запах паленого.

Бонгарт, наче дух, випірнув із ніші й вдарив її кулаком в обличчя. Вона заточилася, а він скочив на неї, наче яструб, схопив за горло, припер передпліччям до муру. Цірі глянула в його риб'ячі очі й відчула, як серце її з'їжджає вниз, до черева.

— Я б тебе не знайшов, якби ти не волала, — прогарчав він. — Але ж ти волала, до того ж тужливо! То ти за мною так тужила, кохана?

Усе ще придавлюючи її до муру, він стромив долоню їй у волосся на карку. Цірі зашарпала головою. Мисливець за нагородами вишкірився. Проїхався долонею по її плечу, стиснув груди, брутально хапнув за пах. Потім відпустив її, пхнув так, що вона аж осунулася під стіну.

І кинув їй під ноги меч. Її Ластівку. А вона миттєво зрозуміла, чого він хоче.

— Я волів би на арені, — процідив він. — Як коронація, як фінал багатьох пречудових вистав. Відьмачка проти Лео Бонгарта! Ех, платили б люди, аби щось таке побачити! Ну ж бо! Піднімай залізо та діставай його з ящірки!

Вона послухалася. Але не витягнула клинка з піхов, тільки перекинула ремінь через спину так, аби руків'я було під рукою.

Бонгарт відступив на крок.

— Думав я, — сказав, — що вистачить мені, якщо втішу очі видом того, що готує для тебе Вільгефорц. Я помилявся. Я мушу відчувати, як твоє життя стікає моїм клинком. Срати я хотів на чари та чарівників, на призначення, на провіщення, на долю світу, срати я хотів на старшу й молодшу кров. Що значать для мене всі ті віщування й чари? Що мені з них прийде? Нічого! Нічого не можна порівняти з приємністю...

Він обірвав себе. Вона бачила, як стиснув губи, як зловороже блиснули його очі.

— Я випущу тобі кров із вен, відьмачко, — засичав він. — А потім, доки ти не вистигнеш, відсвяткуємо зашлюбини. Ти моя. І помреш моєю. Витягай зброю.

Почулося далеке гримотіння, замок затрясся.

— Вільгефорц, — пояснив із кам'яним обличчям Бонгарт, — перетворює там на м'язгу твоїх відьмацьких рятівників. Ну ж бо, дівчино, діставай меч.

«Утікати, — подумала вона, аж скручуючись від страху, — тікати в інші місця, в інші часи, аби подалі від нього, аби подалі». Відчувала сором: як же так, утікати? Залишити на їхню ласку Геральта та Йеннефер? Але розум підказував: мертва й їм аж ніяк не допоможу...

Вона зосередилася, притискаючи кулака до скроні. Бонгарт миттю зрозумів, що може статися, кинувся до неї. Але було запізно. У вухах Цірі зашуміло, щось блиснуло. «Вдалося», — подумала вона з тріумфом.

Але відразу зрозуміла, що тріумф був передчасним. Зрозуміла, що чує люті крики та лайку. У фіаско винна була хіба зла, ворожа й паралізуюча аура того місця. Перенеслася, але недалеко. Лишилася в полі його зору — на протилежному кінці галереї. Недалеко від Бонгарта. Але поза досяжністю його рук та меч. Принаймні на якийсь час.

Цірі, переслідувана його гарчанням, розвернулася й побігла.

* * *

Вона пробігла довгим і широким коридором, за нею слідували мертві погляди алебастрових канефор, що підтримували арки. Вона завершила раз, потім ще один. Хотіла обдурити та заплутати Бонгарта, але також ішла на звуки битви. Там, де б'ються, там її приятелі.

Вона увірвалася до великого круглого приміщення, посередині якого стояла на мармуровому цоколі статуя, що зображувала жінку із закритим обличчям, найпевніше — богиню. З приміщення виходили два коридори, обидва досить вузькі. Вона обрала перший-ліпший. Вочевидь, обрала погано.

— Дівка! — рикнув один із зарізяк. — Вона в нас!

Було їх надто багато, аби ризикувати боєм, навіть у вузькому коридорі. А Бонгарт уже, напевне, був близько. Цірі розвернулася й кинулася навтьоки. Увірвалася до зали з мармуровою богинею. І завмерла.

Перед нею стояв рицар із великим мечем, у чорному плащі та в шоломі, оздобленому крилами хижого птаха.

Місто палало. Вона чула ревіння вогню, бачила полум'я, відчувала дихання пожежі. У вуха билися іржання коней, крики тих, кого вбивали... Крила чорного птаха били повітря, затулили собою все... На допомогу!

«Цінтра, — подумала вона, приходячи до тями. — Острів Танедд. Він дотягнувся до мене аж сюди. Це демон. Мене впіймав демон, жахіття з моїх снів. Позаду Бонгарт, попереду він».

Було чутно крики й тупіт пахолків, що надбігали.

Рицар у шоломі з перами раптом зробив крок. Цірі перелама-ла страх. Вишарпнула Ластівку з піхов.

— Ти мене не торкнешся!

Рицар знову зробив крок, і Цірі зі здивуванням помітила, що за його плащем криється світловолоса дівчина, озброєна кривою шаблею. Дівчина, наче рись, промайнула повз Цірі, ударом шаблі вклала на підлогу одного з пахолків. А чорний рицар — о диво — замість напасти на Цірі, потужним ударом розпластав другого зарізяку. Інші відступили до коридору.

Світловолоса дівчина кинулася до дверей, але не зуміла їх зачинити. Хоча грізно вертіла шаблею й верещала, пахолки випхали її з-під арки. Цірі помітила, як один дзиґнув її сулицею, побачила, як дівчина падає навколішки. Стрибнула, від вуха тнучи Ластівкою; з іншого боку, страхітливо січучи довгим мечем, підбігав Чорний Рицар. Світловолоса дівчина, усе ще стоячи на колінах, вихопила з-за пояса сокирку й кинула нею, поціливши одному із зарізяк просто в обличчя. Потім доскочила до дверей, зачинила їх, а рицар спустив засув.

— Уфф, — сказала дівчина. — Дуб і залізо! Поки вони через те прорубаються, трохи часу мине!

— Вони не стануть втрачати час, пошукають іншої дороги, — оцінив резонно Чорний Рицар, після чого раптом спохмурнів, побачивши штанину дівчини, що вже просякла кров'ю. Дівчина махнула рукою: мовляв, нічого.

— Тікаймо звідси. — Рицар зняв шолом, глянув на Цірі. — Я Кагір Мавр Диффрин, син Келлаха. Прибув я разом із Ґеральтом. На твій порятунок, Цірі. Знаю, що це неймовірно.

— Бачила я більш неймовірне, — буркнула Цірі. — Далекий ти шлях подолав... Кагіре... Де Ґеральт?

Він дивився на неї. Вона пам'ятала його очі з Танедду. Темно-сині та м'які, наче атлас. Красиві.

— Рятує чародійку, — відповів він. — Ту...

— Йеннефер. Ходімо.

— Так! — сказала світловолоса, затягуючи імпровізовану пов'язку на стегні. — Треба кóпнути ще кілька дуп! За тітоньку!

— Ходімо, — повторив рицар.

Але було запізно.

— Тікайте, — прошепотіла Цірі, побачивши, хто наближається коридором. — Це втілений диявол. Але він хоче тільки мене. Вас він не буде переслідувати... Біжіть... Допоможіть Ґеральтові...

Кагір покрутив головою.

— Цірі, — сказав лагідно. — Я дивуюся тому, що ти говориш. Я їхав на кінець світу, аби тебе знайти, урятувати й захистити. А ти бажаєш, аби я зараз утік?

— Ти не знаєш, із ким маєш справу.

Кагір підтягнув рукавички, здер плащ, обкрутив його навколо лівої руки. Махнув мечем, крутнув ним, аж зафуркотіло.

— Зараз дізнаюся.

Бонгарт, помітивши всю їхню трійцю, затримався. Але лише на мить.

— Ага! — сказав. — Підмога прибула? Твої товариші, відьмачко? Добре. Двома більше, двома менше. Ніякої різниці.

Цірі раптом відчула прозріння.

— Прощайся з життям, Бонгарт! — крикнула. — Це твій кінець! Натрапила коса на камінь!

Певно, перебрала — він зловив фальш у її голосі. Затримався, глянув підозріло.

— Відьмак? Справді?

Кагір крутнув мечем, стаючи в стійку. Бонгарт ані здригнувся.

— А молодші, ніж мені здавалося, чаклунці до смаку, — просичав. — Глянь-но, юначе, сюди.

Розвів комір сорочки. У кулаці його блиснули срібні медальйони. Кіт, грифон та вовк.

— Якщо ти насправді є відьмаком, — заскреготів зубами, — то знай, що твій власний знахарський амулет зараз оздобить мою колекцію. Якщо ти не відьмак, то будеш трупом раніше, ніж встигнеш моргнути. Тому мудро було б тобі зійти мені зі шляху й утекти, де дідько сидить. Я хочу оту дівку, до тебе претензій у мене немає.

— Побалакати ти мастак, — спокійно сказав Кагір, крутячи вістрям. — Перевіримо, чи тільки побалакати. Ангулемо, Цірі. Тікайте!

— Кагіре...

— Біжіть, — виправився він, — на допомогу Геральтові.

Вони побігли. Цірі підтримувала Ангулему, яка шкутильгала.

— Ти сам цього хотів, — Бонгарт примружив вицвілі очі, зробив крок, крутячи мечем.

— Я сам цього хотів? — повторив глухо Кагір Мавр Диффрин еп Келлах. — Ні. Так хоче призначення!

Вони скочили один до одного, зійшлися швидко, оточили себе диким танцем клинків. Коридор наповнився брязкотом заліза, від якого, здавалося, тремтять і хилитаються мармурові барельєфи.

— А ти непоганий, — вигарчав Бонгарт, коли вони розчепилися. — Непоганий ти, юначе. Але ніякий не відьмак, мала змія мене обдурила. Ти вже труп. Готуйся до смерті.

— Побалакати ти мастак.

Кагір глибоко вдихнув. Бій переконав його, що з риб'ячою шансу він не має. Тип був для нього надто швидкий і сильний. Єдиний шанс був у тому, що той поспішав, аби переслідувати Цірі. І явно нервувався.

Бонгарт атакував знову. Кагір парирував удар, зігнувся, стрибнув, схопив супротивника за пояс, пхнув на стіну, гепнув коліном

у пах. Бонгарт схопив його за обличчя, із силою вдарив руків'ям у скроню, раз, другий, третій. Третій удар Кагіра відкинув. Він побачив блиск клинка. Парировував рефлекторно.

Надто повільно.

* * *

Традиція роду Диффринів суворо вимагала того, щоб над покладеним у замковій зброярні тілом полеглого родича всі чоловіки роду відправляли всенощний та вседенний мовчазний почит. Жінки, зібрані у віддаленому крилі замку, аби не перешкоджати чоловікам, не відволікали їхню увагу й не бентежили їхньої зосередженості, хлипали, ревіли та зомлівали. Як приводили їх до тями, знову починали хлипати й ревіти. І так *da capo*¹.

Спазми й сльози навіть у жінок, шляхтичок віковарських, були неприйнятною нетактовністю й великим безчестям. Але в Диффринів саме такою, а не іншою була традиція, і ніхто її не змінював. І змінювати наміру не мав.

Десятирічний Кагір, наймолодший брат полеглого в Назаїрі Айллія, що, власне, лежав зараз у замковій зброярні, з точки зору традиції й звичаю чоловіком іще не був. Не допустили його до грона чоловіків, які зібралися над відкритою труною, не дозволили, аби він сидів і мовчав разом із дідом Груффидом, батьком Келлахом, братом Дераном і всією громадою дядьків, стріїв та кузенів. Хлипати й зомлівати разом із бабцею, матір'ю, трьома сестрами й усією громадою кузин — стрійових та вуйкових — не дозволили йому, зрозуміло, також. Разом з іншими малолітніми родичами, що прибули до Дарн Диффра на панахиду, похорони та тризну, Кагір бісився та носився мурами. І бився навкулачки з тими, які вважали, що наймужнішими в битвах за Назаїр були, власне, їхні батьки та старші брати, а не Айлліль еп Келлах.

— Кагіре! Ходь до мене, синочку!

На галереї стояла Мавра, мати Кагіра, і її сестра, тітка Кінедвар Анагід. Обличчя матері було червоним і настільки опухлим від

¹ До кінця (лат.).

плачу, що Кагір аж перелякався. Його збентежило, що навіть із такої шляхетної жінки, як його мати, плач міг зробити таке страхиття. Він твердо вирішив не плакати ніколи-ніколи.

— Пам'ятай, синку, — хлинула Мавра, притискаючи хлопця до подолу так, що в нього аж духу забракло. — Запам'ятай цей день. Пам'ятай, хто позбавив життя твого брата Айлліля. Зробили те прокляті нордлінги. Твої вороги, синочку. Маєш їх завжди ненавидіти. Маєш ненавидіти ту прокляту злочинну націю!

— Я буду їх ненавидіти, матінко, — пообіцяв Кагір, трохи здивований. По-перше, його брат Айлліль загинув у бою з гонором, славетною та гідною заздрості смертю воїна, тож над чим усі ллють сльози? По-друге, не було таємницею, що бабця Евіва, мати Маври, походила з нордлінгів. Тато в гніві не раз звав бабцю «вовчицею з Півночі». Зрозуміло, за її спиною.

Але якщо вже зараз мати каже...

— Я буду їх ненавидіти, — заявив він запально. — Я їх уже ненавиджу! А коли я буду великим і матиму справжнього меча, то піду на війну й голови їм постинаю! От побачите, пані-мати!

Мама набрала повітря в груди й почала хлипати. Тітка Кінед її підтримала.

Кагір стискав кулаки й трусився від ненависті. Від ненависті до тих, що скривдили його маму, призвівши до того, що вона стала настільки некрасивою.

* * *

Удар Бонгарта розвалив йому скроню, щоку й губи. Кагір випустив меч і заточився, а мисливець за нагородами з півоберту втяв його між шиєю та ключицею. Кагір гепнувся до стоп мармурової богині, і його кров, наче язичницька жертва, забризкала цоколь статуї.

* * *

Гепнуло, підлога затремтіла під ногами, з настінної паноплії з гуркотом упав щит. Коридором вився та повз ядучий дим. Цірі прикрила обличчя. Світловолоса дівчина, яку вона підтримувала, важила, наче млинарський камінь.

— Швидше... Біжімо швидше...

— Я не можу швидше, — сказала дівчина й раптом важко всілася на підлогу. Цірі з жахом помітила, як із-під неї, сидячої, починає вилитися й збиратися на камінні червона калюжа.

Дівчина була бліда, наче труп.

Цірі кинулася на коліна поряд із нею, стягнула з дівчини шаль, тоді пояс, спробувала зробити джгут. Але рана була надто великою. І надто близько до паху. Кров не переставала текти.

Дівчина схопила її за руку. Пальці мала холодні, наче лід.

— Цірі...

— Так.

— Я Ангулема. Я не вірила... Не вірила, що ми тебе знайдемо. Але я пішла за Геральтом... Бо за ним не можна не йти. Ти ж знаєш?

— Знаю. Він такий.

— Ми знайшли тебе. І врятували. А Фрінгілла кричала на нас... Скажи мені...

— Не говори нічого. Прошу.

— Скажи... — Ангулема ворушила губами все повільніше й з усе більшим зусиллям. — Скажи, ти ж королева... У Цінтрі... Ми ж будемо в тебе в ласці, правильно? Зробиш із мене... графиню? Скажи. Тільки не бреші... Зумієш? Скажи!

— Не кажи нічого. Бережи сили.

Ангулема зітхнула, раптом похилилася вперед і сперлася чолом у плече Цірі.

— Я знала... — сказала цілком чітко. — Я знала, сука, що бордель у Туссані був кращою ідеєю, щоб вижити.

Минула довга, дуже довга хвилина, поки Цірі збагнула, що тримає в обіймах мертвої дівчину.

* * *

Вона побачила, як він наближається, супроводжуваний мертвими поглядами алебастрових канефор, що підтримували стелю. І раптом зрозуміла, що втеча неможлива, що від нього втекти не вдасться. Що доведеться їй ставати до бою. Знала про те.

Але все ще його боялася.

Вийняла зброю. Вістря Ластівки заспівало тихенько. Вона знала той спів.

Відступала широким коридором, а він ішов за нею, тримаючи меч обіруч. Кров стікала вістрям, важкими краплями крапала з гарди.

— Труп, — оцінив він, проходячи повз тіло Ангулеми. — І добре. Той юнак також уже землю гризе.

Цірі відчула, як охоплює її відчай. Як пальці до болю стискаються на руків'ї. Відступала.

— Ти мене обдурила, — цідив Бонгарт, ідучи за нею. — Юнак медальйона не мав. Але щось мені говорить, що знайду я тут, у замку, того, хто медальйон таки має. Знайдеться хтось такий — старий Лео Бонгарт голову на те готовий поставити — десь неподалік від Йеннефер. Але перша справа першою, зміюко. Насамперед ми. Ти та я. І наші заручини.

Цірі зважилася. Окресливши Ластівкою коротке напівколо, вона стала в стійку. Почала йти півколом усе швидше, змушуючи мисливця за нагородами повертатися на місці.

— Останнього разу, — процідив він, — тобі не дуже придався цей фокус. Що це? Не вмієш учитися на помилках?

Цірі пришвидшила крок. Плавними, неквапними рухами клинка дурила та збивала з пантелику, манила й гіпнотизувала.

Бонгарт закрутив мечем вісімку.

— Це на мене не діє! — гарикнув. — І мені нудно!

Двома швидкими кроками скоротив дистанцію.

— Грай, музико!

Стрибнув, різко втяв, Цірі крутнулася в піруеті, підскочила, упевнено приземлилася на ліву ногу, вдарила відразу, не стаючи в стійку, ще до того, як клинок задзвонив по блоку Бонгарта, крутилася навколо, спритно пірнаючи під свист леза. Вдарила ще раз без замаху, з неприродного, дивного вигину ліктя. Бонгарт парирував, інерцію блока використав для миттєвого удару зліва. Вона на те сподівалася, їй досить було легкого згинання колін і хитання корпусом, аби на уламок нігтя розминутися з вістрям.

Вона відразу контратакувала, тяла коротко. Але він цього разу на неї чекав, обманув фінтом. Не зустрівши блока, вона мало не втратила рівновагу, врятувалася блискавичним відскоком, але його меч усе одно зачепив її за плече. Спочатку вона думала, що вістря перетяло лише ватований рукав, але за мить відчула під пахвою й на руці теплу рідину.

Алебастрові канефори поглядали на них байдужими очима.

Вона відступала, а він ішов слідом, згорблений, роблячи мечем широкі рухи косаря. Наче кістлява смерть, яку Цірі бачила на картині в храмі. «Танець скелетів, — подумала вона. — Іде курноса».

Відступала. Тепла рідина вже текла її передпліччям.

— Перша кров — для мене, — сказав він, побачивши зірковий розбризк крапельок на підлозі. — Для кого буде друга? Га, моя коханочко?

Вона відступала.

— Обернися. То кінець.

Він був правий. Коридор закінчувався нічим, прірвою, на дні якої було видно закурені, брудні та розвалені дошки підлоги поверху нижче. Ця частина замку була зруйнована, вона взагалі не мала підлоги. Залишилася тільки ажурна опорна конструкція: стовпи, сідки та павутиння балок, що все те поєднували.

Вона не вагалася довго. Ступила на балку, відходила по ній, не зводячи з Бонгарта очей, відслідковуючи кожен його рух. Це її врятувало. Бо він раптом кинувся на неї, побігши балкою, тнучи швидкими круговими ударами, крутячи мечем у блискавичних фінтах. Знала, на що він розраховував. Поганий блок або помилка у фінті позбавили б її рівноваги, і тоді вона впала б із балки вниз, на розвалений паркет нижнього поверху.

Цірі цього разу не дала себе ошукати фінтами. Навпаки, вивернулася вправно й сама позначила удар управо, а коли він на півмиті завагався, втяла декстером секундою, таким швидким та міцним, що Бонгарт аж гойднувся після блока. І був би впав, аби не його зріст. Простягнута вгору ліва рука зуміла обпертися об бруси крокв і втримати рівновагу. Але на мить він втратив

концентрацію. А Цірі тієї миті вистачило. Вона втяла у випаді, міцно, на повну довжину руки й клинка.

Він навіть не поморщився, коли вістря Ластівки із сичанням проїхалося йому по грудях і лівому плечі. Відразу контратакував так страшно, що, якби Цірі не крутнула сальто назад, удар перерубав би її навпіл. Вона скочила на сусідню балку, присідаючи навколішки, з мечем горизонтально над головою.

Бонгарт глянув на свою руку, підняв лівицю, уже позначену павутинням червоних зміюк, подивився на густі краплі, що крапали вниз, у прірву.

— Ну-ну, — сказав. — Але ж ти таки вмієш учитися на помилках.

Голос його тремтів від люті. Але Цірі знала Бонгарта надто добре. Був спокійний, зосереджений та готовий до вбивства.

Стрибнув до неї на балку, косячи мечем, ішов на неї, наче буря, ступав упевнено, твердо, навіть не дивлячись під ноги. Балка потріскувала, сіяла курявою й пилом.

Він пер, тнучи нахрест. Змусив її, аби задкувала. Атакував так швидко, що не могла вона ризикнути ані стрибком, ані сальто, мусила весь час парирувати та робити уники.

Побачила блиск у його риб'ячих очах. Знала, у чому справа. Він припирав її до стовпа, до хреста під бруси крокв. Пхав її в місце, звідки не було втечі.

Вона мусила щось зробити. І раптом зрозуміла, що саме.

Каер Морен. Маятник.

Відштовхуєшся від маятника, приймаєш його інерцію, його енергію. Приймаєш інерцію через відштовхування. Розумієш?

«Розумію, Геральте».

Зненацька зі швидкістю атакуючої змії вона перейшла від блока до удару. Клинок Ластівки застогнав, зустрівшись із залізом Бонгарта. У той само момент Цірі відштовхнулася й стрибнула на сусідню балку. Приземлилася, чудом утримуючи рівновагу. Пробігла пару легких кроків і стрибнула знову, тепер на балку Бонгарта, приземлившись за його спиною. Він обернувся вчасно, тям широко, мало не наосліп, у місце, куди повинен був винести її стрибок. Схибив на волос, і сила удару повела його. Цірі атакувала,

наче блискавка. Тяла з випаду, падаючи навколішки. Тяла міцно й упевнено.

І завмерла з мечем, витягненим убік. Спокійно дивилася, як довгий, навскісний і гладенький розріз на його каптані починає просякати й насичуватися густою червоноютою.

— Ти... — Бонгарт хитнувся. — Ти...

Кинувся на неї. Був уже повільним і некмітливим. Вона втекла стрибком назад, а він не втримав рівноваги. Упав на коліно, але й коліном не втрапив на балку. А дерево було вже мокрим і слизьким. Мить він дивився на Цірі. А потім упав.

Вона бачила, як він гепнувся на паркет у клубах куряви, тиньку й крові, як меч його відлетів на кілька сажнів убік. Лежав нерухомо, розкинувшись хрестом, великий, худий. Поранений і цілком беззбройний. Але й надалі страшний.

Минуло трохи часу, поки він здригнувся. Застогнав. Спробував підвести голову. Ворухнув руками. Ворухнув ногами. Підсунувся до стовпа, сперся спиною. Застогнав знову, обіруч мацаючи закривавлені груди й живіт.

Цірі стрибнула. Упала поряд із ним навприсядки. М'яко, наче кіт. Бачила, як його риб'ячі очі стають ширшими від страху.

— Ти виграла... — прохарчав, дивлячись на вістря Ластівки. — Ти виграла, відьмачко. Шкода, що це не на арені... Було б видосько...

Вона не відповіла.

— То я дав тобі той меч, пам'ятаєш?

— Я все пам'ятаю.

— Хіба мене... — простогнав він. — Хіба ж ти мене не доріжеш, га? Не зробиш того... Не доб'єш поваленого й беззбройного... Я ж тебе знаю, Цірі. Ти як на те... надто шляхетна.

Вона дивилася на нього довго. Дуже довго. Потім нахилилася. Очі Бонгарта розширилися ще більше. Але вона лише зірвала в нього з шиї медальйони — вовка, ката й грифона. Потім розвернулася і пішла в бік виходу.

Він кинувся на неї з ножом, скочив паскудно й зрадливо. І тихо, наче нетопир. Тільки в останню мить, коли кинджал ось-ось

мав по гарду увіткнути її у спину, він рикнув, вкладаючи в той рик усю ненависть.

Вона вивернулася від зрадливого удару швидкими напівобертотом і відскоком, розвернулася в інший бік і вдарила, ударила швидко й широко, міцно, від плеча, посилюючи удар розворотом стегон. Ластівка свиснула й втяла, втяла самим кінчиком клинка. Засичало й мляснуло, Бонгарт схопився за горло. Риб'ячі його очі вилазили з очодолів.

— Я ж казала, — холодно промовила Цірі, — що все пам'ятаю.

Бонгарт вибалушив очі ще сильніше. А потім упав. Нахилився й гепнувся назад, здіймаючи куряву. І лежав так, великий, худий, наче смерть, на брудній підлозі, поміж поламаних жердин. Усе ще хапався за горло, судомно, з усіх сил. Але хоча тримав міцно, життя все одно швидко тікало йому між пальцями, розливалося навколо голови великим чорним ореолом.

Цірі стала над ним. Без слова. Але так, аби він добре її бачив. Бо то її, лише її образ забирав він із собою туди, куди відходив.

Бонгарт глянув на неї помутнілим поглядом, що раз у раз сильніше розпливався. Затрусився конвульсивно, зачовгав по дошках підборами. Потім видав булькотіння, таке, яке видає воронка, коли все вже крізь неї виліється.

І то був останній звук, який він видав.

* * *

Гримнуло, із гуркотом та брязкотом повилітали вітражі.

— Геральте, обережно!

Він відскочив саме вчасно. Сліпуча блискавка проорала підлогу, у повітрі завили уламки теракоти та гострі шматочки мозаїки. Друга блискавка вдарила в колону, за якою сховався відьмак. Колона розпалася на три частини. Від стелі відірвалася половина арки й гепнулася на підлогу з приголомшливим гуркотом. Геральт, розпластавшись на підлозі, закрив голову долонями, усвідомлюючи, наскільки слабкий то захист від падаючих на нього уламків на кільканадцять пудів. Приготувався до найгіршого, але те найгірше все не наставало. Він зірвався на ноги, побачив над

собою відблиск магічного щита, зрозумів, що врятувала його магія Йеннефер.

Вільгефорц повернувся до чародійки, розвалив на дрібний мак колону, за якою та ховалася. Рикнув люто, пронизуючи хмару куряви та диму нитками вогню. Йеннефер зуміла відскочити, відповіла, вистрелюючи в чародія власну блискавку, яку Вільгефорц відбив без зусилля й чи не недбало. Відповів ударом, який кинув Йеннефер на підлогу.

Геральт кинувся на нього, обдираючи обличчя об тиньк. Вільгефорц направив на нього очі та руку, з якої з ревінням вихопилося полум'я. Відьмак рефлекторно заслонився мечем. Укритий рунами гномський клинок, на диво, закрив його, розтявши смугу вогню навпіл.

— Ха! — гарикнув Вільгефорц. — Захоплюю, відьмаче! А що скажеш на це?

Відьмак не сказав нічого. Полетів, наче вдарений тараном, упав на підлогу, проїхався по ній і затримався тільки біля цоколя колони. Колона тріснула й розлетілася на шматки, знову прихопивши із собою чималий шмат стелі. Цього разу Йеннефер не зуміла дати йому магічного захисту. Великий уламок, відколотив від арки, ударив Геральта в плече, валячи з ніг. Біль на мить паралізував.

Йеннефер, скандуючи закляття, кидала в бік Вільгефорца блискавку за блискавкою. Жодна не влучила в ціль, усі безсило відбилися від захисної сфери, що охороняла його. Вільгефорц раптом витягнув руки, різко розкинув їх. Йеннефер крикнула від болю, підлетіла вгору, левітуючи. Вільгефорц скрутив долоні, наче викручував мокре шмаття. Чародійка голосно завилала й почала скручуватися.

Геральт скочив на ноги, перемагаючи біль. Але обігнав його Регіс.

Вампір з'явився невідомо звідки в образі величезного нетопира, безшелесно впав на Вільгефорца. Перш ніж чародій устиг захиститися чарами, Регіс хльоснув його кігтями по обличчю, промазавши мимо ока тільки тому, що було воно ненормально малим. Вільгефорц заревів, замахав руками. Звільнена Йеннефер гепнулася на купу уламків із відчутним стогоном, кров із носа полилася їй на обличчя та груди.

Геральт був уже близько, уже підіймав сігіль для удару. Але Вільгефорц ще не був переможеним і капітулювати не збирався. Відьмака він відкинув потужною хвилею сили, а у вампіра стрелив сліпучо-білим променем, що пролетів крізь колону, наче гарячий ніж крізь масло. Регіс вправно уникнув променю, матеріалізувався в нормальній своїй подобі поряд із Геральтом.

— Стережися, — простогнав відьмак, намагаючись побачити, що там із Йеннефер. — Стережися, Регісе...

— Стерегтися? — крикнув вампір. — Мені? Не для того я сюди прибув!

Неймовірним, блискавичним, по-справжньому тигровим стрибком він кинувся на чародія й схопив його за горло. Блиснули ікла.

Вільгефорц завив від люті й страху. На мить здалося, що йому кінець. Але була це ілюзія. Чародій мав в арсеналі зброю на будь-який випадок. І на будь-якого супротивника. Навіть на вампіра.

Долоні, якими він схопив Регіса, розжарилися, наче розпечене залізо. Вампір крикнув. Геральт крикнув також, побачивши, що чародій буквально роздирає Регіса. Стрибнув тому на допомогу, але не встиг. Вільгефорц відкинув роздертого вампіра на колону, випалив зблизька, з обох рук, білим вогнем. Регіс закричав, закричав так, що відьмак затулив вуха долонями. З гуркотом і брязкотом вилетіла решта вітражів. А колона просто розтанула. Вампір розтанув разом із нею, розлився безформною масою.

Геральт вилаявся, вкладаючи в ту лайку свої розпач та лютю. Вільгефорц розвернувся до нього й ударив магичною енергією. Відьмак пролетів через весь хол, гепнувся з розмаху об стіну, сповз по ній. Лежав, хапаючи повітря, наче риба, задумуючись не над тим, чи є в нього перелами, а над тим, що в нього залишилося цілим. Вільгефорц ішов до нього. У руці його матеріалізувалася залізна палиця завдовжки шість футів.

— Я міг би спелити тебе закляттям, — сказав він. — Міг би розтопити тебе на скло, як щойно ту потвору. Але ти, відьмаче, повинен померти інакше. У битві. Може, не дуже чесній, але все ж таки.

Геральт не вірив, що йому вдасться встати. Але він устав. Виплюнув кров із роззятої губи. Міцніше перехопив меча.

— На Танедді, — Вільгефорц підійшов ближче, крутнув палицею вісімку, — я лише трішечки, ощадливо надламав тебе, бо то мала бути наука. Оскільки пішла та наука в ліс, цього разу ламаю я тебе ретельно, до найменшої кісточки. Так, аби ніхто ніколи не зумів тебе склеїти.

Він атакував. Геральт не тікав. Прийняв бій.

Палиця миготіла й свистіла, чародій кружляв навколо відьмака, а той танцював, уникав ударів і сам їх завдавав, але Вільгефорц уміло парирував, і тоді жалібно стогнала сталь, зустрічаючись із сталлю.

Чародій був швидким і вправним, як демон.

Підманув Геральта, скрутивши тулуб і показавши удар зліва, а сам поцілів знизу в ребра. Відьмак іще не відновив рівновагу й дихання, а дістав у плече такий сильний удар, що аж упав навколішки. Відскочивши, урятував череп від удару згори, але не уникав зворотного поштовху знизу, над стегном. Хитнувся й ударився спиною об стіну. Мав іще досить притомного розуму, щоб упасти на підлогу. Саме вчасно, бо залізна палиця обтерлася об його волосся й вальнула в мур, аж іскри пішли.

Геральт перекотився, палиця скресала іскри на підлозі поряд із його головою. Другий удар влучив у лопатку. Був струс, паралізуючий біль, слабкість, що потекла в ноги. Чародій підняв палицю. У його очах палав тріумф.

Геральт стиснув у кулаку медальйон Фрінгілли.

Палиця опустилася, аж задзвонило, ударивши в підлогу десь за фут від голови відьмака. Геральт відкотився й швидко встав на одне коліно. Вільгефорц підскочив до нього, ударив. Палиця знову розминулася з ціллю на кілька дюймів. Чародій покрутив головою з недовірою, завагався на мить.

Зітхнув, раптом зрозумівши. Очі його блиснули. Він підступив, узявши розмах. Запізно.

Геральт утяв його різко через живіт. Вільгефорц вереснув, кинув палицю, зігнутий відступив назад. Відьмак уже був поряд. Пхнув його чоботом на куксу розвалені колони, утяв розмашисто, навскіс, від ключиці до стегна. Кров бризнула на підлогу, малюючи

на ній нерівну лінію. Чародій закричав, упав на коліна. Опустив голову, подивився на живіт і груди. Довго не міг відвести погляду від того, що бачив.

Геральт чекав спокійно в стойці із сігілем, готовим для удару. Вільгефорц застогнав несамовито й підвів голову.

— Геееральте...

Відьмак не дав йому закінчити.

Тривалий час було дуже тихо.

— Не знала я... — сказала нарешті Йеннефер, важко підводячись із купи уламків. Виглядала жахливо. Кров, що текла з носа, заливала їй підборіддя й декольте. — Не знала я, — повторила вона, побачивши нерозуміючий погляд Геральта, — що тобі відомі ілюзійні чари. Причому такі, що можуть збити з пантелику Вільгефорца...

— То мій медальйон.

— Ага, — глянула вона підозріло. — Цікава річ. Але живі ми завдяки Цірі.

— Вибач?

— Його око. Він так і не повернув повну координацію. Не завжди влучав. А я життям завдячую винятково...

Вона замовкла, глянула на залишки розтопленої колони, у якій можна було розпізнати рештки чиєїсь фігури.

— Хто то був, Геральте?

— Друг. Буде мені його дуже бракувати.

— Він був людиною?

— Уособленням людяності. Як ти, Йен?

— Пара зламаних ребер, струс мозку, стегновий суглоб, хребет. Поза тим усе чудово. А в тебе?

— Приблизно те саме.

Вона байдуже глянула на голову Вільгефорца, що лежала точнісінько посередині мозаїки на підлозі. Мале склисте око чародія поглядало на них із німим докором.

— Чудовий вид, — сказала.

— Факт, — визнав він за мить. — Але я вже надивився. Ти зумієш іти?

— З твоєю допомогою — так.

* * *

І вони нарешті зустрілися, усі троє, у місці, де сходилися коридори, під арками. Зустрілися під мертвими поглядами алебастрових канефор.

— Цірі, — сказав відьмак і протер очі.

— Цірі, — сказала Йеннефер, підтримувана відьмаком.

— Геральт, — сказала Цірі.

— Цірі, — відповів він, долаючи раптовий спазм горла. — Радий тебе знову бачити.

— Пані Йеннефер.

Чародійка визволилася з-під руки відьмака та з величезним зусиллям вирівнялася.

— Як ти виглядаєш, дівчино, — сказала вона суворо. — Тільки глянь на себе, як ти виглядаєш! Поправ волосся! Не горбся. Іди-но сюди.

Цірі підійшла, штивна, наче автомат. Йеннефер поправила їй розгладила їй комірець, спробувала стерти з рукава засохлу вже кров. Торкнулася її волосся. Відкрила шрам на щоці. Міцно обійняла. Дуже міцно. Геральт бачив її руки на спині Цірі. Бачив деформовані пальці. Не відчував гніву, жалю або ненависті. Відчував тільки втому. І величезне бажання з усім тим покінчити.

— Мамусю.

— Донечко.

— Ходімо, — зважився він нарешті перервати їх. Але тільки через якийсь час.

Цірі голосно шморгнула носом, витерла його верхом долоні. Йеннефер докорила їй поглядом, обтерла око, напевне, чимось запорошене. Відьмак дивився в коридор, з якого вийшла Цірі, наче очікуючи, що звідти вийде хтось іще. Цірі покрутила головою. Він зрозумів.

— Ходімо звідси, — повторив Геральт.

— Так, — сказала Йеннефер. — Я хочу побачити небо.

— Я вже ніколи вас не покину, — глухо сказала Цірі. — Ніколи.

— Ходімо звідси, — повторив він. — Цірі, підтримай Йен.

— Не треба мене підтримувати!

— Дозволь мені, мамусю.

Попереду були сходи, великі сходи, що тонули в диму, у миготливому відблиску смолоскипів і вогню в залізних кошах. Цірі здригнулася. Вона вже бачила ті сходи. У снах і видіннях.

Унизу, далеко, чекали озброєні люди.

— Я змучена, — прошепотіла вона.

— Я також, — зізнався Геральт, дістаючи сігіль.

— Мені вже досить убивств.

— Мені також.

— Немає звідси іншого виходу?

— Ні. Немає. Тільки ці сходи. Так треба, дівчино. Йен хоче побачити небо. А я хочу побачити небо, Йен і тебе.

Цірі озирнулася, глянула на Йеннефер, яка, аби не впасти, сперлася на балюстраду. Простягнула відібрані в Бонгарта медальйони. Кота повісила собі на шию, вовка віддала Геральтові.

— Я сподіваюся, — сказав він, — що ти знаєш, що то лише символ?

— Усе те тільки символ.

Вона витягнула Ластівку з піхов.

— Ходімо, Геральте.

— Ходімо. Тримайся близько від мене.

Унизу сходів чекали на них найманці Скеллена, стискаючи зброю в спітнілих долонях. Пугач швидким жестом послав на сходи першу партію. Підкуті чоботи жовнів застукотіли східцями.

— Поволі, Цірі. Не поспішай. Ближче до мене.

— Так, Геральте.

— І спокійно, дівчино, спокійно. Пам'ятай: без злості, без ненависті. Ми мусимо вийти й побачити небо. А ті, що стануть у нас на шляху, повинні померти. Не вагайся.

— Я не заважаюся. Хочу побачити небо.

До першого сходового майданчика вони зійшли без перешкод. Найманці відступали перед ними, заскочені та здивовані їхнім спокоєм. Але за хвилину троє з вереском стрибнули до них, крутячи мечами. Померли миттєво.

— Купою! — волав знизу Пугач. — Забити їх!

Скочили до них наступні троє. Геральт швидко зробив крок уперед, підманув їх фінтом, утяв одного знизу в горло. Він повернувся, пропустивши Цірі з-під правої руки. Відьмачка гладенько хльоснула другого здорованя під пахву. Третій хотів урятувати життя стрибком через балюстраду. Не зумів.

Геральт стер з обличчя бризки крові.

— Спокійніше, Цірі.

— Я спокійна.

Наступні троє. Блиск клинків, крик, смерть.

Густа кров сповзала вниз, стікала сходами.

Різун у поцяткованій латунню бригантині скочив до них із довгим списом. Очі мав дикі від наркотиків. Цірі швидким скісним блоком відсунула держак, Геральт утяв. Витер обличчя. Вони йшли не оглядаючись.

Другий майданчик був уже близько.

— Убити! — репетував Скеллен. — На них! Убиитиити!

На сходах тупіт, крик. Блиск клинків, вереск. Смерть.

— Добре, Цірі. Але спокійніше. Без ейфорії. І ближче до мене.

— Я тепер завжди буду близько біля тебе.

— Не тни від плеча, якщо можна від ліктя. Будь обережна.

— Буду.

Блиск клинків. Верески, кров. Смерть.

— Добре, Цірі.

— Я хочу побачити небо.

— Я дуже тебе люблю.

— Я тебе також.

— Обережніше. Стає слизько.

Блиск клинків, виття. Вони йшли, наздоганяючи кров, що лилася сходами. Ішли вниз, постійно вниз сходами замчиська Стигга.

Зарізяка, що атакував їх, послизнувся на закривавлених східцях, ринув їм пласко просто під ноги, завив про милість, обіруч закриваючи голову. Вони пройшли повз, не озираючись.

Аж до третього майданчика ніхто не наважувався заступати їм шлях.

— Луки! — волав знизу Стефан Скеллен. — Давайте арбалети! Бореас Мун мав принести арбалети! Де він?

Бореас Мун — про що Пугач знати не міг — уже був досить далеко. Їхав просто на схід, притуливши голову до кінської гриви, витискав із жеребця стільки галопу, скільки міг.

З інших посланих за луками й арбалетами повернувся тільки один.

У того, що наважився стріляти, трохи тряслися руки й сльозилися від фісштеху очі. Перша стріла ледь зачепила балюстраду. Друга не вцілила навіть у сходи.

— Вище! — дер горлянку Пугач. — Вище зійди, дурню! Стрільяй зблизька!

Арбалетник удав, що не чує. Скеллен вилаявся в три загиби, вирвав у нього арбалет, стрибнув на сходи, став на коліно й прицілився. Геральт швидко затулив собою Цірі. Але дівчина блискавично вивернулася з-за нього і, коли клацнула тятива, була вже в стійці. Крутнула меч у верхню квартиру, відбила стрілу так сильно, що та довго крутилася, перш ніж упала.

— Дуже добре, — пробурмотів Геральт. — Дуже добре, Цірі. Але якщо ще раз зробиш щось таке, буде тобі від мене непереливки.

Скеллен кинув арбалет. І раптом зрозумів, що він сам.

Усі його люди, збиті в купку, були на самому низу. Жоден не квапився піднятися сходами. Було їх начебто менше, кілька знову кудись побігли. Напевне, за арбалетами.

А відьмак і відьмачка спокійно, не прискорюючись, але й не сповільнюючи кроку, ішли вниз, униз залитими кров'ю сходами замчиська Стигга. Поряд, пліч-о-пліч, дурячи й збиваючи з пантелику швидкими рухами клинків.

Скеллен відступив. І не зміг припинити відступати. Аж до самого низу. Коли опинився в групці своїх людей, помітив, що відступ той триває. Безсило вилаявся.

— Хлопці! — крикнув, а голос його фальшиво зламався. — Сміливо! Нумо на них! Купую! Ну ж бо, сміливо! За мною!

— Самі йдіть, — буркнув котрийсь, підносячи до ніздрів зап'ясток із фісштехом. Пугач ударом кулака забілів йому наркотиком обличчя, рукав і груди каптана.

Відьмак і відьмачка проминули другий майданчик.

— Коли вони зйдуть на самий низ, — загарчав Скеллен, — їх удасться оточити! Ну ж бо, хлопці! Сміливо! До зброї!

Геральт глянув на Цірі. І мало не завив від люті, помітивши в її сірому волоссі біленькі пасма, що виблискували сріблом. Опанував себе. Не час для злості.

— Обережно, — сказав він глухо. — Будь поруч.

— Я завжди буду поруч.

— Унизу буде гаряче.

— Знаю. Але ми разом.

— Ми разом.

— Я з вами, — сказала Йеннефер, сходячи за ними сходами, червоними й слизькими від крові.

— Докупи! Докупи! — кричав Пугач.

Кілька з тих, які побігли за арбалетами, поверталися. Без арбалетів. Дуже налякані.

Зі всіх трьох коридорів, що вели до сходів, почувся гуркіт вибитих бердишами дверей, грукіт, дзвін заліза й відголос важких кроків. І раптом з усіх трьох коридорів вийшли, карбуючи крок, солдати в чорних шоломах, обладунках і плащах зі знаком срібної саламандри.

Найманці Скеллена, коли до них гукнули грізно й гучно, із брязкотом кидали на підлогу зброю один за одним. На тих, хто виявився менш рішучим, наставили арбалети, вістря глевій та рогатин, підігнали ще більш грізними криками. Тепер послухалися всі, бо було видно, що чорні солдати аж палають бажанням когось пришити, тільки й чекаючи на привід. Пугач став під колоною, схрестивши на грудях руки.

— Чудесна підмога? — буркнула Цірі. Геральт заперечливо покрутив головою.

Арбалети та залізничця націлилися також на них.

— *Glaeddyvan vort!*

Опіратися сенсу не було. Від солдатів унизу сходів було чорно, наче від мурашви, а вони були вже дуже, дуже змучені. Але мечів не кинули. Обережно поклали їх на сходах. А потім відступили. Геральт відчував тепле плече Цірі, відчував її дихання.

Згори, оминаючи трупи та калюжі крові, показуючи солдатам неозброні руки, зійшла Йеннефер. Важко всілася поряд, на сходах. Геральт відчув тепло й біля другого плеча. «Шкода, що так не може бути завжди», — подумав він, бо знав, що не може.

Людей Пугача в'язали й по черзі виводили. Чорних солдатів у плащах із саламандрами ставало все більше. Раптом з'явилися серед них офіцери високого рангу, яких можна було розпізнати за білими плюмажами й срібною окантовкою на обладунках. І за пошаною, з якою перед ними розступалися.

Перед одним з офіцерів, чий шолом було оздоблено сріблом надзвичайно багатого, розступалися з пошаною винятковою. Майже з уклони.

Він же саме затримався перед Скелленом, що стояв біля колони. Пугач — це було чітко помітно навіть у миготливому світлі скіпок і решток картин, що догоряли в залізних кошах — зблід, став білим, наче папір.

— Стефане Скеллен, — сказав офіцер звучним голосом, голосом, який аж задзвенів під стелею зали. — Ти постанеш перед судом. Понесеш кару за зраду.

Пугача вивели, але не стали зв'язувати руки, як гемайнам¹.

Офіцер відвернувся. З гобелена нагорі відірвався палаючий шматок, упав, кружляючи, наче великий вогнистий птах. Блиск відобразився на сріблястій окантовці обладунку, на бічних заслонах шолома, що сягали половини щоки: мала вона, як й у всіх Чорних Солдатів, форму потворної зубатої щелепи.

«Наша черга», — подумав Геральт. І не помилився.

Офіцер дивився на Цірі, а очі його в отворах шолома палали, помічаючи та реєструючи все. Блідість. Шрам на щоці. Кров на рукаві та на долоні. Білі пасемка у волоссі.

Потім офіцер звів погляд на Геральта.

— Вільгефорц? — запитав він своїм звучним голосом. Геральт заперечливо покрутив головою.

---

¹ Гемайни — в старій Польщі так звалися рядові в полках «іноземного» типу; переносно «найманці».

— Кагір еп Келлах?

Знову заперечливий рух голови.

— Бійня, — сказав офіцер, дивлячись на сходи. — Кривава бійня. Але що ж, хто з мечем прийде... Виходить, ти зменшив катам роботу. Далекий ти пройшов шлях, відьмаче.

Ґеральт не прокоментував. Цірі голосно шморгнула й витерла ніс зап'ястком. Йеннефер дорікнула їй поглядом. Нільфгардець зауважив і те й усміхнувся.

— Далекий ти пройшов шлях, — повторив. — Прийшов сюди з краю світу. За нею й заради неї. Уже хоча б через те дещо я тобі заборгував. Пане де Рідо!

— Слухаюся, Ваша Імператорська Величносте!

Відьмак не здивувався.

— Прошу знайти тут окрему кімнату, де я міг би спокійно, без перешкод порозмовляти з паном Ґеральтом із Рівії. На цей час прошу забезпечити всі зручності та вигіді для обох пані. Зрозуміло, під ретельною й уважною охороною.

— Слухаюся, Ваша Імператорська Величносте!

— Пане Ґеральте, прошу за мною.

Відьмак устав. Глянув на Йеннефер і Цірі, бажаючи їх заспокоїти, попередити, щоб не робили дурниць. Але цього не було потрібно. Обидві вони були змучені. І байдужі.

* * *

— Далекий ти пройшов шлях, — повторив, знімаючи шолом, Емгир вар Емрейс, Дейтвен Аддан ін Карн еп Морвудд, Біле Полум'я, що Танцює на Курганах Ворогів.

— Не знаю, — спокійно відповів Ґеральт, — чи ти, Дані, не пройшов довший.

— Ти ба, упізнав мене, — усміхнувся імператор. — А начебто відсутність бороди та зміни в поведінці зробили мене цілковито іншим. Багато людей, які раніше бачили мене в Цінтрі, прибували потім до Нільфгарду й дивилися на мене під час аудієнції. Не впізнав мене ніхто. А ти ж бачив мене тільки раз, та ще й шістнадцять років тому. Аж так я запав тобі в пам'ять?

— Я б тебе не впізнав, бо ти й справді дуже змінився. Я просто здогадався, хто ти такий. Уже якийсь час тому. Не без чужої допомоги й підказки, але відгадав, яку роль відіграв інцест у родині Цірі. У її крові. У якомусь із найжахливіших снів наснився мені інцест найстрашніший, найогидніший із можливих. І прошу — ось і він, власною персоною.

— Ти ледь тримаєшся на ногах, — холодно сказав Емгир. — А нахабні слова й дії, що ти їх намагаєшся вчиняти, призводять до того, що хилитаєшся ще більше. Можеш сісти в присутності імператора. Цей привілей я дарую тобі... пожиттєво.

Геральт із полегшенням усівся. Емгир усе ще стояв, спершись на шафу.

— Ти врятував життя моїй дочці, — сказав. — Кілька разів. Дякую тобі за те. Від власного імені й від імені нащадків.

— Ти мене обеззброюєш.

— Цірілла, — Емгир не звернув уваги на кпини, — поїде до Нільфгарду. У відповідний час стане імператрицею. Точнісінько так само, як ставали й стають королевами десятки дівчат. Інакше кажучи, майже не знаючи свого чоловіка. Часто не маючи про нього доброго враження на підставі першої зустрічі. Часто розчаровані першими днями й... ночами заміжжя. Цірілла не стане першою.

Геральт утримався від коментарів.

— Цірілла, — продовжував імператор, — буде щаслива, як більшість королев, про яких я говорив. Це прийде з часом. Кохання, якого я аж ніяк від неї не вимагаю, Цірілла перенесе на сина, якого я з нею сплоджу. Ерцгерцога, а потім імператора. Імператора, який сплодить сина. Сина, який стане володарем світу та врятує його від знищення. Так говорить пророцтво, точний зміст якого знаю тільки я... Зрозуміло, — продовжив Біле Полум'я, — Цірілла ніколи не довідається, хто я такий. Ця таємниця помре. Разом із тими, хто її знає.

— Авжеж, — кивнув Геральт. — Зрозуміліше й бути не може.

— Ти не можеш не помічати, — відізвся через якийсь час Емгир, — руки призначення, яка була на цьому всьому. На всьому. Як і на твоїх учинках. Від самого початку.

— Я, скоріше, бачу на тому руку Вільгефорца. Бо це ж він скерував тебе тоді до Цінтри, правильно? Коли ти був Заклятим Єжаком? Він зробив так, щоб Паветта...

— Ти ходиш у тумані, — різко обірвав його Емгир, відкидаючи за спину плащ із саламандрою. — Ти не знаєш нічого. І не мусиш знати. Я запросив тебе сюди не для того, щоб розповідати історію власного життя. Ані для того, щоб перед тобою виправдовуватися. Єдине, на що ти заслужив: я тебе запевняю, що дівчину не спіткає ніяка кривда. Я не маю щодо тебе ніяких боргів, відьмаче. Ніяких...

— Маєш! — Геральт перервав його настільки ж різко. — Ти порушив укладену угоду. Ти вислизнув з-під даного слова. Це твої борги, Дані. Ти зламав те, у чому присягався, як княжич, а борг маєш як імператор. З імператорськими відсотками. За десять років!

— І все?

— І все! Бо саме те мені належить, не більше. Але й не менше! Я мав повернутися за дитиною, коли їй виповниться шість років. Ти не став чекати призначеного строку. Хотів украсти її в мене ще до того, як той минув. Утім призначення, про яке ти теревениш, з тебе насміялося. Наступні десять років ти намагався з тим призначенням боротися. Тепер ти її отримав, отримав Цірі, власну доньку, яку колись безчесно й підло позбавив батьків і з якою тепер бажаєш безчесно й підло плодити в кровозмішенні дітей. Не змушуючи її кохати тебе. Врешті слушно. Ти не заслуговуєш на її кохання. Між нами, Дані, я не знаю, чи зумієш ти дивитися їй в очі.

— Мета виправдовує засоби, — глухо сказав Емгир. — Те, що роблю, я роблю для нащадків. Для порятунку світу.

— Якщо світ має вціліти в такий спосіб, — підвів голову відьмак, — то нехай той світ краще загине. Повір мені, Дані, краще було б, аби він загинув.

— Ти блідий, — мало не лагідно промовив Емгир вар Емрейс. — Не збуджуйся так, бо можеш зомліти.

Він відійшов від шафи, відсунув крісло, усівся. У відьмака й справді паморочилося в голові.

— Залізний Єжак, — спокійно й тихо розпочав імператор, — це мав бути спосіб, аби змусити мого батька співпрацювати з узурпатором. Було це після перевороту, батька, скинутого імператора, було ув'язнено й катовано. Утім, його не вдавалося зламати, тож спробували інший спосіб. На очах у батька найнятий узурпатором чарівник перетворив мене на чудовисько. Чарівник трохи додав із власної ініціативи. Трохи гумору. *Eimyr* — то по-нашому «їжак». ...батько не дав себе зламати, і його замучили. Мене ж із насмішками й кпинами випустили в лісі та зацькували псами. Життя я зберіг: не переслідували мене надто вже ретельно, бо ж не знали, що чарівник роботу спартачив і що вночі я знову перетворююся на людину. На щастя, я знайшов кількох осіб, у чий вірності міг бути упевнений. А було мені на той час, щоб ти знав, тринадцять років.

З країни я мусив утікати. А те, що рятунку від прокляття я повинен шукати на Півночі, за Сходами Марнадалю, вичитав за зірками один трохи схибнутий астролог на ім'я Ксартісій. Потім, коли вже був імператором, за це я подарував йому вежу та інструменти. Бо на той час він мусив працювати з позиченими.

Про те, що сталося в Цінтрі, ти знаєш — не будемо витратити час, аби занурюватися в ті справи. Але я заперечу тобі, що в ті справи якимось втрутився тоді Вільгефорц. Бо, по-перше, я його тоді ще не знав, а по-друге, мав величезну відразу до магів. Зрештою, я їх аж до сьогодні не люблю. Ах, до речі, коли я відбив трон, то дістався до того чарівника, який вислужувався перед узурпатором і катував мене на очах у батька. Також показав, що в мене є почуття гумору. Магік звався Браатенс, а нашою мовою це звучить майже так само, як «смажений».

Утім, досить відступів, повернімося до справи. Вільгефорц таємно відвідав мене в Цінтрі скоро після народження Цірі. Видав себе за конфідента людей, які продовжували залишатися вірними мені в Нільфгарді та які змовлялися проти узурпатора. Запропонував допомогу й швидко довів, що допомогти зуміє. Коли я все ще без довіри запитав у нього про мотиви, він напруго заявив, що розраховує на вдячність. На ласки, привілеї та владу, якими

обдарує його великий імператор Нільфгарду. Тобто я. Могутній володар, який володітиме половиною світу. Який сплодить нащадка, котрий володітиме вже цілим світом. Під боком отих великих володарів, заявив без зайвої скромності чарівник, він і сам має намір піднятися високо. Тут він витягнув перев'язані зміїною шкірою сувої та познайомив мене з їхнім змістом.

Таким чином я ознайомився з пророцтвом. Довідався про долю світу й Всесвіту. Довідався, що я мушу зробити. І дійшов висновку, що мета виправдовує засоби.

— Авжеж.

— Тим часом у Нільфгарді, — Емгир пропустив іронію повз вуха, — мої справи йшли все краще. Мої партизани здобували все більший вплив. Урешті, маючи за собою групу офіцерів лінійних частин та корпус кадетів, вони наважилися на заколот. Утім, для цього був потрібен я. Власною персоною. Прямий спадкоємець трону й корони Імперії, справжній Емрейс із крові Емрейсів. Мав я стати чимось на кшталт знамена революції. Між нами кажучи, багато революціонерів плекали надію, що я не стану чимось особливим. Ті з них, хто ще живе, досі не можуть собі це вибачити.

...але як я вже сказав, облишимо відступи. Я мусив повернутися додому. Настав час, аби Дані, фальшивий принц із Маехту та липовий цінтрійський герцог пригадав про свій спадок. Утім, я не забув про провіщене. Мусив повернутися разом із Цірі. А Каланте, між тим, уважно, дуже уважно стежила за моїми руками.

— Вона тобі ніколи не довіряла.

— Знаю. Вважаю, що вона також щось знала про ту ворожбу. І зробила б усе, аби мені перешкодити, а в Цінтрі я був у її владі. Було зрозуміло: я мушу повернутися до Нільфгарду, але так, щоб ніхто не зумів здогадатися, що я — Дані, а Цірі — моя дочка. Спосіб мені підкинув Вільгефорц. Дані, Паветта та їхня дитинка мали померти. Щезнути без сліду.

— Начебто в корабельній катастрофі.

— Саме так. Під час рейсу зі Скелліге до Цінтри над Безоднею Седни Вільгефорц мав втягнути корабель у магічний всмоктувач.

Я, Паветта та Цірі мали перед тим зачинитися в спеціально об-
лаштованій каюті й вижити. А екіпаж...

— Мав не вижити, — закінчив відьмак. — І так почалася твоя
дорога по трупах.

Емгир вар Емрейс якийсь час мовчав.

— Вона почалася раніше, — сказав він нарешті, і голос його
звучав глухо. — На жаль. У момент, коли виявилось, що Цірі немає
на борту.

Геральт здійняв брови.

— На жаль, — обличчя імператора не виражало нічого, — у сво-
їх планах я недооцінив Паветту. Та меланхолійна дівчина із завж-
ди опущеними очима викрила мене й мої наміри. Перш ніж під-
няли якір, вона таємно відіслала дитину на суходіл. Я впав у лють.
Вона також. Мала істеричний напад. Під час шарпаніни... випа-
ла за борт. До того, як я встиг стрибнути за нею, Вільгефорц
втягнув корабель у той свій всмоктувач. Я гепнувся об щось голо-
вою й знепритомнів. Вижив дивом, заплутавшись у мотузках. При-
йшов до тями увесь у бинтах. Мав зламану руку...

— Цікаво мені, — холодно запитав відьмак, — як почуваеться
людина, що забила власну дружину?

— Паршиво, — без зволікання відповів Емгир. — Я почувався
й почувуюся паршиво. Почувуюся підлою людиною. Не змінює
цього навіть той факт, що я її ніколи не кохав. Мета виправдовує
засоби. Утім, мені й справді шкода її загибелі. Я не хотів того й не
планував. Паветта загинула випадково.

— Брешеш, — сказав сухо Геральт, — а це недостойно для імпе-
раторів. Паветта не могла вижити. Вона б тебе демаскувала. І ніко-
ли б не дозволила зробити з Цірі те, що ти мав намір зробити.

— Вона б залишилася живою, — заперечив Емгир. — Десь...
далеко. Є достатньо замків... Хоча б і Дарн Рован... Я не зміг би
її вбити.

— Навіть заради мети, яка виправдовує засоби?

— Завжди, — імператор витер обличчя, — можна знайти якийсь
менш радикальний засіб. Їх завжди більше від одного.

— Не завжди, — сказав відьмак, дивлячись йому в очі.

Емгир сховав від нього очі.

— Саме це я й мав на увазі, — кивнув Геральт. — Скінчи розповідь. Час біжить.

— Каланте стерегла малу, як зіницю ока. Про те, щоб її викрасти, я навіть думати не міг... Мої стосунки з Вільгефорцом значно охолонули, до інших магів я все ще відчував відразу... Але мої військові й аристократія планомірно штовхали мене до війни, до нападу на Цінтру. Казали, що народ цього бажає, що народ прагне життєвого простору, що піти за тим *vox populi* буде моїм імператорським іспитом. Я вирішив застрелити двох зайців разом. Здобути одним махом і Цінтру, і Цірі. Решту ти знаєш.

— Знаю, — кивнув Геральт. — Дякую тобі за цю розмову, Дані. Я вдячний, що ти захотів присвятити мені цей час. Але довше зволікати потреби немає. Я дуже заморився. Я бачив смерть друзів, які йшли сюди за мною з краю світу. Ішли, аби врятувати твою доньку. Вони навіть її не знали. Окрім Кагіра, ніхто з них навіть не знав Цірі. А пішли, аби її рятувати. Це було для них щось, що є порядним і шляхетним. І що? Знайшли вони смерть. Я вважаю, що це несправедливо. І якщо хтось хоче знати, то я з цим не погоджуюся. Бо до дупи така історія, коли в ній помирають порядні, а розбійники живуть і продовжують робити своє. Я вже не маю сил, імператоре. Клич людей.

— Відьмаче...

— Таємниця мусить померти разом із тими, хто її знає. Ти сам про це сказав. Не маєш іншого виходу. Неправда, начебто ти маєш їх багато. Я втечу в тебе з будь-якої в'язниці. Відберу в тебе Цірі. Немає такої ціни, якої я не заплачу, аби відібрати її в тебе. Ти добре те знаєш.

— Я добре те знаю.

— Йеннефер ти можеш дозволити жити. Вона таємниці не знає.

— Вона, — сказав серйозно Емгир, — заплатить будь-яку ціну, аби врятувати Цірі. І помститися за твою смерть.

— Це точно, — кивнув відьмак. — І справді, я забув, як сильно вона любить Цірі. Ти правий, Дані. Що ж, від призначення не втечеш. Я маю прохання.

— Слухаю.

— Дозволь мені з ними попрощатися. А потім я у твоєму розпорядженні.

Емгир встав біля вікна, задивившись на верхів'я гір.

— Я не можу тобі відмовити. Але...

— Не бійся. Я не скажу Цірі нічого. Я б її скривдив, сказавши, хто ти такий. А я не можу її скривдити.

Емгир мовчав довго, усе ще повернувшись до вікна.

— Може, у мене і є борг щодо тебе. — Він крутнувся на п'ятці. — Тож послухай, що я маю запропонувати тобі як плату. Давно-давно, у старезні часи, коли люди ще мали честь, гордість і гідність, коли цінували своє слово, а боялися тільки сорому, бувало так, що приречена на смерть людина честі, аби не піти в ганьбі від руки ката, входила до ванної з гарячою водою й різала собі вени. Чи можна б...

— Накажи наповнити ванну.

— Чи можна б розраховувати, — спокійно продовжив імператор, — на те, аби і Йеннефер захотіла супроводжувати тебе в тій купелі?

— Я в цьому майже впевнений. Але треба запитати. Вона досить бунтівна натура.

— Я знаю.

* * *

Йеннефер погодилася відразу.

— Коло замкнулося, — додала вона, дивлячись на свої зап'ястки. — Змій Уроборос учепився у свій власний хвіст.

* * *

— Я не розумію! — пирхнула, наче розсерджений кіт, Цірі. — Я не розумію, чого я маю з ним іти? Куди? Навіщо?

— Донечко, — лагідно промовила Йеннефер. — Саме таким, а не іншим є твоє призначення. Зрозумій, воно просто не може бути інакшим.

— А ви?

— На нас, — Йеннефер глянула на Геральта, — чекає наше призначення. Так просто мусить бути. Іди-но сюди, донечко. Обійми мене міцно.

— Вони хочуть вас убити, правда? Я не погоджуюся! Я ледве вас знайшла! Це несправедливо!

— Хто з мечем приходить, — глухо відіззався Емгир вар Емрейс, — той від меча й гине. Вони билися зі мною, але програли. І програли гідно.

Цірі в три кроки опинилася біля нього, а Геральт тихо втягнув повітря. Почув, як зітхає Йеннефер. «Прокляття, — подумав, — адже всі те бачать! Адже все його чорне військо те бачить, і не можна цього приховати! Та сама постава, ті самі іскристі очі, та сама гримаса на губах. Ідентично схрещені на грудях руки. На щастя, на величезне щастя, сіре волосся вона успадкувала від матері. Але й так, як придивитися, видно, чия кров...»

— А ти, — сказала Цірі, міряючи Емгира вогняним поглядом. — А ти виграв. І вважаєш, що гідно?

Емгир вар Емрейс не відповів. Тільки всміхнувся, міряючи дівчину явно задоволеним поглядом. Цірі стиснула зуби.

— Стільки померло. Стільки людей померло через усе те. Програли гідно? Смерть є гідною? Тільки тварюка може так мислити. Із мене, хоча смерть я бачила зблизька, тварюки зробити не вдалося. І не вдасться.

Він не відповідав. Дивився на неї, і здавалося, що поглинає її поглядом.

— Я знаю, — засичала вона, — що ти крутиш. Що ти хочеш із мене зробити. І скажу тобі відразу: я не дозволю тобі мене торкнутися. А якщо ти мене... Якщо ти мене... То я тебе вб'ю. Навіть якщо буду зв'язаною. Коли заснеш, я горло тобі перегризу.

Імператор швидким жестом стишив бурмотіння, що здіймалося серед офіцерів, які його оточували.

— Станеться те, — процідив, не зводячи з Цірі погляду, — що призначено. Попрощайся з друзями, Цірілло Фіоно Елен Ріаннон.

Цірі глянула на відьмака. Геральт заперечливо хитнув головою. Дівчина зітхнула.

Потім обійнялася з Йеннефер, вони постояли, шепочучи щось одна одній. Потім Цірі підійшла до Геральта.

— Шкода, — сказала тихо. — Було обіцяне краще.

— Значно краще, — підтвердив він.

Вони обійнялися.

— Будь мужньою.

— Він мене не отримає, — прошепотіла вона. — Не бійся. Я втечу. Маю спосіб...

— Ти не можеш його вбити. Пам'ятай, Цірі. Не можеш.

— Не бійся. Я зовсім не думаю про вбивство. Знаєш, Геральте, убивств із мене досить. Забагато їх було.

— Забагато. Прощавай, відьмачко.

— Прощавай, відьмаче.

— Тільки не плач.

— Легко тобі говорити.

* * *

Емгир вар Емрейс, імператор Нільфгарду, супроводжував Геральта та Йеннефер аж до лазні. Майже до краю великого мармурового басейну, наповненого паруючою й пахучою водою.

— Прощайте, — сказав. — Не мусите поспішати. Я від'їжджаю, але залишу тут людей, яких проінструктую і яким віддам накази. Коли будете готові, крикніть, і лейтенант подасть вам ножі. Але повторюю: поспішати ви не мусите.

— Ми оцінили ласку, — серйозно кивнула Йеннефер. — Ваша Імператорська Величносте?

— Так?

— Прошу в міру можливостей не кривдити моєї доньки. Я не хотіла б помирати з думкою, що вона плаче.

Емгир довго мовчав. Навіть дуже довго. Спершись на двері. Відвернувшись.

— Пані Йеннефер, — відповів нарешті, а обличчя в нього було дуже дивне. — Ви можете бути впевненою, що я не скривджу вашої й відьмака Геральта дочки. Я топтав трупи людей і танцював на курганах ворогів. І думав, що зумію геть усе. Але того, у чому ви

мене підозрюєте, зробити б не зумів. Зараз я про те знаю. Зокрема, завдяки вам обом. Прощавайте.

Він вийшов, тихенько причинивши за собою двері. Геральт зітхнув.

— Роздягнемось? — глянув на паруючий басейн. — Не дуже радію я від думки, що виволочуть мене звідси як голий труп...

— А мені, уяви собі, геть однаково, як мене виволочуть. — Йеннефер скинула черевички й швидкими рухами розстігнула сукню. — Навіть якщо це моя остання купіль, я не стану купатися у вбранні.

Вона стягнула сорочку через голову й увійшла до басейну, енергійно розбризкуючи воду.

— Ну, Геральте? Чому ти стоїш, наче замуrowаний?

— Я геть забув, яка ти красива.

— Залегко забув. Нумо, до води.

Коли він усівся поряд із нею, вона відразу закинула йому руки на шию. Він поцілував її, пестячи над водою й під водою.

— Чи це, — запитав для годиться, — відповідний час?

— Для цього, — промуркотіла вона, занурюючи одну руку й торкаючись його, — будь-який час відповідний. Емгир двічі повторив, що ми не мусимо поспішати. І як ти волів би провести останні хвилини, що нам даровані? Серед плачу й жалю? Так не годиться. Серед докорів сумління? То банально й гупо.

— Не те я мав на увазі.

— А що тоді?

— Якщо вода вихолоне, — пробурмотів він, пестячи її груди, — рани болітимуть.

— За розкіш, — Йеннефер занурила під воду другу руку, — варто заплатити болем. Ти боїшся болю?

— Ні.

— Я також ні. Сядь на краю басейну. Я кохаю тебе, але не стану, най йому дідько, пірнати.

* * *

— Ой-йой, — сказала Йеннефер, відхиляючи голову так, що її вологе від пари волосся розсипалося по краю басейну, наче малі чорні змійки. — Ой... йой.

* * *

— Кохаю тебе, Йен.

— Кохаю тебе, Геральте.

— Уже час. Кличмо.

— Кличмо.

Покликали. Спочатку покликав відьмак, потім — Йеннефер. Потім, не дочекавшись жодної реакції, крикнули вони хором:

— Ужееее! Ми готові! Давайте нам той ніж! Геєєє! Прокляття!

Вода вихолоне!

— То вийдіть із неї, — сказала Цірі, заглядаючи до лазні. — Вони всі пішли.

— Щооо?

— Я ж кажу. Пішли собі. Крім нас трьох, немає тут ані живої душі. Вдягніться. Голими виглядаєте страшенно смішно.

* * *

Коли вдягалися, почали труситися в них руки. В обох. З чималими проблемами боролися вони з гачками, застібками й гудзиками. Цірі теревенила:

— Поїхали. Отак просто. Усі, скільки тут їх було. Забрали звідси всіх, сіли на коней та поїхали. Аж курява здійнялася.

— Не залишили нікого?

— Нікогісінько.

— Незрозуміло, — прошепотів Геральт. — Це незрозуміло.

— Чи щось сталося, — відкашлялася Йеннефер, — що могло б це розтлумачити?

— Ні, — тихо відповіла Цірі. — Нічого.

Брехала.

* * *

Спочатку вона тримала обличчя. Ідучи рівно, із гордовито задертою головою й кам'яним обличчям, вона одіпхнула від себе руки чорних рицарів, — були в рукавичках, — сміливо й із викликом глянула на маски їхніх шоломів. Рицарі більше її не торкалися, тим паче, що стримало їх від того гарчання офіцера —

плечистого здорованя зі срібними галунами й білим плюмажем із пера чаплі.

Вона пішла до виходу, ескортована з обох боків. З гордовито піднесеною головою. Стукали важкі чоботи, хрустіли кольчуги, дзвеніли обладунки.

Після кільканадцяти кроків вона вперше озирнулася. Після кількох наступних — вдруге. «Але ж я їх уже ніколи-ніколи не побачу, — жахливою й холодною ясністю запалала їй під тім'ям думка. — Ані Геральта, ані Йеннефер. Ніколи».

Усвідомлення миттєво, одним рухом стерло маску вдаваної відваги. Обличчя Цірі скорчилося й скривилося, очі сповнилися сльозами, з носа потекло. Дівчина змагалася з тим з усіх сил, але дарма. Хвиля сліз прорвала греблю удаваності.

Нільфгардці із саламандрами на плащах дивилися на неї в тиші. І здивовано. Дехто з них бачив її на закривавлених сходах, усі бачили її розмову з імператором. Відьмачку з мечем, відьмачку непереможену, яка відважно стрибала межі очі самому імператорові. І тепер вони дивувалися, побачивши її такою: як хлипала й ревіла, наче дитина.

Вона те розуміла. Їхні погляди палили, наче вогонь, кололи, наче шпильки. Вона противилася тому, але безрезультатно. Чим більше стримувала плач, тим сильнішим він ставав.

Вона сповільнила кроки, потім зупинилася. Ескорт став також. Але лише на мить. Після гиркання офіцера, який віддав команду, залізні руки підхопили її під пахви та за зап'ястки. Цірі, ревучи та ковтаючи сльози, обернулася востаннє. Потім її поволокли далі. Вона не опиралася. Але рюмсала все голосніше й розпачливіше.

Зупинив їх імператор Емгир вар Емрейс, той темноволосий чоловік з обличчям, що пробуджувало в ній дивний, неясний спомин. Вони відпустили її після його різкого наказу. Цірі шморгнула носом, витерла очі рукавом. Побачивши, що він підходить, стримала плач, гордовито задерла голову. Але тепер — вона те усвідомлювала — виглядало це майже смішно.

Емгир довго на неї дивився. Без слів. Потім підійшов. І простягнув руки. Цірі, яка на такі жести завжди реагувала рефлекторним

відходом, тепер, на своє здивування, так не відреагувала. З іще більшим здивуванням помітила, що дотик його аніскільки їй не огидний.

Він торкнувся до її волосся, немов рахуючи біленькі, наче сніг, пасемка. Торкнувся деформованої шрамом щоки. Потім притулив її, гладив по голові та спині. А вона, здригаючись від плачу, дозволяла йому те, а руки тримала рівно, наче опудало.

— Дивна вона річ, те призначення, — почувла шепіт. — Прощавай, дочко.

* * *

— Як він сказав?

Обличчя Цірі трохи скорчилося.

— Сказав: *va fail, lured*. Старшою Мовою «прощавай, дівчино».

— Знаю, — кивнула Йеннефер. — Що було потім?

— Потім... Потім він відпустив мене, відвернувся й вийшов. Викрикнув накази. І всі пішли собі. Минали мене цілковито бай-дуже, тупаючи, стукотячи й брязкаючи обладунками так, що аж відлуння йшло коридорами. Сіли на коней та поїхали, я чула іржання й тупіт. Ніяк цього не зрозумію. Бо якщо замислитися...

— Цірі.

— Що?

— Не замислюйся.

* * *

— Замок Стигга, — повторила Філіппа Ейльгарт, дивлячись із-під вій на Фрінгіллу Віго. Фрінгілла не почервоніла. Протягом трьох місяців, що минули, їй вдалося зробити магічний крем, який звужував кровоносні судини. Завдяки тому крему рум'янець не виступав на обличчі, нехай там яким не був би сором.

— Криївка Вільгефорца була в замку Стигга, — повторила Ассіре вар Анагід. — В Еббінгу, над гірським озером, назву якого мій інформатор, звичайний солдат, не спромігся запам'ятати.

— Ти сказала «була», — звернула увагу Франческа Фіндабайр.

— Була, — перебила її Філіппа. — Бо Вільгефорц мертвий, мої дорогоцінні панянки. Він і його спільники, уся їхня банда гризе вже землю. Ту послугу нам зробив ніхто інший, як добрий наш знайомий — відьмак Геральт із Рівії. Якого ми недооцінили. Жодна з нас. Щодо якого ми помилилися. Усі. Одні — менше, інші — більше.

Усі чародійки наче за командою поглянули на Фрінгіллу, але крем діяв дуже добре. Ассіре вар Анагід зітхнула. Філіппа ляснула долонею об стіл.

— Хоча й виправдовує нас, — сказала сухо, — навала занять, пов'язаних із війною й підготовкою мирних перемовин, треба визнати за поразку Ложі той факт, що в справі Вільгефорца нас було випереджено. І такого з нами, дороженькі пані, більше статися вже не повинно.

Ложа — за винятком блідої, наче труп, Фрінгілли Віго — покивала.

— У цю мить, — продовжила Філіппа, — відьмак Геральт десь в Еббінгу. Разом із Йеннефер і Цірі, яку він звільнив. Треба буде прикинути, як їх відшукати...

— А той замок? — перервала Сабріна Глевіссіг. — Ти, бува, не забула про дещо, Філіппо?

— Ні, не забула. Легенда, якщо вже вона виникне, повинна мати версію єдину й правильну. Я саме про те й хотіла просити тебе, Сабріно. Візьми із собою Кейру й Трісс. Вирішіть ту справу. Так, аби й сліду не залишилося.

* * *

Гуркіт вибуху було чути аж в Маехті, блиск — бо ж воно мало місце вночі — бачили навіть у Метінні та Гесо. Серія тектонічних поштовхів, спричинених вибухом, відчутною виявилася ще далі. У по-справжньому віддалених кінцях світу.

Конгрев, Естелла вел Стелла, дочка барона Оттона де Конгрев, пошлюблена зі старим графом Ліддерталем, після раптової швидкої його смерті так уміло добром покійного розпорядилася, що чималий прибуток отримала. Великою повагою імператора Емгира вар Емрейса (див.) користуючись, дуже значною була особою при дворі. Хоча офіційного статусу не мала жодного, відомо було, що голос її та думку імператор завжди з прихильністю та увагою сприймав. Завдяки великій приязні до молоді імператриці Цірілли Фіони (див.), яку вона, наче дочку власну, любила, жартівливо «імператорською матінкою» при дворі називалася. Переживши обох, як імператора, так й імператрицю, пом. в 1331 р., а величезний її маєток у дальшому спадку дістався кровним із бічної лінії Ліддерталів, званих Білими, а ті ж, людьми несерйозними й легковажними будучи, дощенту його прогуляли.

Еффенберг і Тальбот. Encyclopaedia Maxima Mundi, т. II

Людина, яка підкралася до біваку, — треба віддати їй належне, — була вмілою та хитрою, наче лис. Змінювала позицію швидко, а рухалася так вправно та тихо, що будь-хто дав би себе обдурити. Будь-хто. Але не Бореас Мун. Бореас Мун був дуже досвідченим у справі скрадання.

— Вилазь, чоловіче! — крикнув він, намагаючись додати голосу самовпевненої та нахабної пихи. — Оті твої фокуси даремні! Я тебе бачу. Ти оно де.

Один із мегалітів, гребенями яких наїжачився схил пагорба, здригнувся на тлі зоряного, темно-синього неба. Ворухнувся. І набув людської подоби.

Бореас провернув рожен із печенею, бо запахло горілим. Удаючи, що він недбало підпирається, поклав долоню на держак лука.

— Мої багатства мізерні, — в удавано спокійний тон він уплів жорстку, металеву нотку застереження. — Та й речей у мене небагато. Але я до них прив'язаний. Стану боронити їх на життя й смерть.

— Я не бандит, — сказав глибоким голосом чоловік, який підкрався, удаючи менгір. — Я пілігрим.

Пілігрим був високим і міцно збудованим, зросту в ньому було ніяк не менше семи футів, а щоб переважити його на шальках, — Бореас готовий був поклястися, — знадобилося б не менше десяти пудів. Кий пілігрима — палиця завтовшки з голоблю — виглядав у його руці наче тростинка. Бореас Мун дивувався, яким чином такий великий чолов'яга зумів так уміло підкрастися. А також

трохи занепокоївся. Його лук, композитна семидесятифунтівка, з якої за півсотні кроків клав лося, раптом видався йому малим і делікатним, наче дитяча іграшка.

— Я пілігрим, — повторив міцний чолов'яга. — Я не маю поганих...

— Той другий, — різко перервав Бореас, — також нехай виходить.

— Який дру... — почав пілігрим й обірвав себе, побачивши, як із темряви з протилежного боку виринає худорлява фігура, безшелесна, наче тінь. Цього разу Бореас Мун не здивувався нічому. Другий із чоловіків був ельфом — те, як він рухався, миттєво виказувало це тренваному оку слідопита. А не помітити ельфа — у тому немає ганьби.

— Прошу вибачення, — сказав навдивовижу неельфійським, трохи хрипким голосом ельф. — Я крився від вас обох не через злі наміри, а зі страху. І я б провернув той рожен.

— Правда, — сказав пілігрим, спираючись на кий і приношуючись. — М'ясу на тому боці вже більш ніж досить.

Бореас провернув рожен, зітхнув, хахикнув. І знову зітхнув.

— Сідайте, панове, — зважився він. — І трохи зачекайте. Звірятко того й дивися спечеться. Ха, я так скажу: падлюка той, хто не почастує мандрівників на шляху.

Жир із сичанням потік у вогонь, вогонь вистрелив язиком полум'я, стало світліше.

Пілігрим носив повстаний капелюх із широкими крисами, тінь якого непогано ховала обличчя. Ельф за накриття для голови використовував скручену кольорову хустку, що обличчя не приховувала. Коли вони в блиску вогню побачили те обличчя, здригнулися обидва, Бореас і пілігрим. Але не видали навіть зітхання. Навіть тихенького зітхання, побачивши те обличчя, колись, напевне, по-ельфійськи чарівне, а тепер знівечене паскудним шрамом, що збігав навскіс через чоло, брови, ніс і щоку аж до підборіддя.

Бореас Мун відкашлявся, знову провернув рожен.

— Отой, виходить, запашок, — заявив, не запитуючи, — звабив панство до мого біваку, точно?

— Саме так. — Пілігрим нахилив криси капелюха, а голос його трохи змінився. — Я винюхав — не стану хвалитися дарма —

ту печеню здалеку. Утім, зберігав обережність. На вогнищі, до якого я наблизився кілька днів тому, пекли жінку.

— Це правда, — сказав ельф. — Я був там наступного ранку, бачив у попелі людські кістки.

— Наступного ранку, — повторив протяжно пілігрим, а Бореас готовий був би поставити будь-що на те, що на обличчі його, прихованому тінню капелюха, з'явилася поганезна посмішка. — Давно ти йдеш тихцем моїм слідом, пане ельф?

— Давно.

— А що не давало тобі відкритися?

— Розсудок.

— Перевал Ельскердег, — Бореас Мун провернув рожен і перервав незручну тишу, — це місце, що аж ніяк не має доброї слави. Я також бачив кістки в кострищах, скелети на палях. Повішених на деревах. Повно тут диких адептів жорстоких культів. Та істот, що тільки-но й дивляться, як би тебе з'їсти. Начебто.

— Не начебто, — перервав ельф. — Напевне. І чим далі в гори, на схід, тим гірше буде.

— Мосьпанству також на схід дорога? За Ельскердег? До Зеріканії? А може, ще далі, до Гакланду?

Вони не відповіли, ані пілігрим, ані ельф. Бореас, сказати чесно, і не очікував на відповідь. По-перше, запитання було нетактовним. По-друге, дурнуватим. З того місця, де вони перебували, іти можна лише на схід. Через Ельскердег. Туди, куди прямував і він.

— Печеня готова. — Бореас умілим і не позбавленим демонстративності рухом розклав ніж-метелик. — Прошу панство. Без ніяковості.

У пілігрима був корделас, в ельфа — кинджал, з вигляду також не кухонний. Але всі три нагострені для грізнішої мети вістря нині послужили для краяння м'яса. Якийсь час чуто було лише хруст та хрупотіння щелеп. І шкварчання обгризених кісток, які кидали у вогнище.

Пілігрим задоволено бекнув.

— Дивне створіннячко, — сказав, оглядаючи лопатку, яку об'їв та облизав так, що виглядала вона, начебто три дні провела

в мурашнику. — Смакувало ніби козел, а крихкий, наче кролик... Не пригадую собі, аби колись щось таке їв.

— То був скрекк, — сказав ельф, із тріском ламаючи хрящики зубами. — Я також не пригадую, коли щось таке їв.

Бореас тихенько засопів. Ледь чутна нотка саркастичної веселості в голосі ельфа доводила, що той знав, що печеня була з гігантського щура з кривавими очиськами та великими зубиськами, у якого один лише хвіст був у три лікті. Принаймні слідопит гігантського гризуна не вполював. Застрелив його, захищаючись. Утім, вирішив його запекти. Був він людиною розсудливою й мислячою тверезо. Не став би їсти щура, що нагулював жирок на смітниках та недоїдках. Але з низів перевалу Ельскердег до найближчої спільноти, здатної продукувати недоїдки, було добрі триста миль. Щур — чи, якщо вже ельфіві так хотілося, скрекк — мусив бути чистим і здоровим. Не мав контакту з цивілізацією. А тому не мав ані чим забруднитися, ані чим заразитися.

Скоро останню, найменшу, дочиста обгризену й висмоктану кісточку було вкинуто в жар. Місяць визирнув над зубатими верхівками Вогнистих гір. З підсиленого вітром вогню сипонули іскри, помираючи й гаснучи серед блимаючих зірок.

— Вашмосці, — знову ризикнув із не дуже делікатним запитанням Бореас Мун, — віддавна на шляху? Тут, на Пустинях? Чи давно ви, насмілюся запитати, залишили позаду Браму Сольвейг?

— Давно, недавно, — сказав пілігрим, — це справа відносна. Я пройшов через Сольвейг другого дня після вересневої повні.

— А я, — сказав ельф, — шостого дня.

— Ха, — продовжував Бореас, підбадьорений реакцією. — Дивно, що ми ще там не зустрілися, бо і я тамочки тоді йшов, а точніше їхав, бо тоді ще мав коня.

Замовк, женучи дурні думки та спогади, пов'язані з втратою коня. Упевнений був, що й випадкові товариші його мусили зустрітися з такими самими пригодами. Мандруючи весь час пішими, ніколи б не наздогнали його тут, на Ельскердезі.

— Тож роблю висновок, — продовжив він, — що вирушили вашмосці в дорогу відразу після війни, як уклали Цінтрійський мир.

Зрозуміло, ніц мені до того, але наслідуюся припустити, що ваш-мосця не сподобався порядок й образ того світу, що було створено й усталено в Цінтрі.

Тишу, що на досить тривалий час залягла біля вогнища, перервало віддалене виття. Напевне, вовка. Хоча в околицях перевалу Ельскердег ніколи не можна було мати в цьому впевненість.

— Якщо бути щирим, — несподівано відізався ельф, — то я не маю підстав, аби після Цінтрійського миру любити світ і його образ. Не згадуючи вже про порядок.

— У моєму випадку, — сказав пілігрим, схрещуючи могутні руки на грудях, — було щось подібне. Хоча я в тому переконався, як сказав би один мій знайомий, *post factum*.

Довго панувала тиша. Замовкло навіть те щось, що вило на перевалі.

— Спочатку, — продовжив пілігрим, хоча Бореас та ельф готові були закластися, що не продовжить, — спочатку все вказувало на те, що Цінтрійський мир принесе корисні зміни, створить цілком стерпний порядок у світі. Якщо не для всіх, то принаймні для мене...

— Королі, — кахикнув Бореас, — з'їхалися до Цінтри, якщо я правильно пам'ятаю, у квітні?

— Другого квітня, — уточнив пілігрим. — Був, як пам'ятаю, новий місяць на небі.

* * *

Уздовж стін, розташовані трохи нижче від темних балок, що підпирали галерейки, висіли закріплені ряди щитів із різнобарвними малюнками геральдичних знаків, гербами цінтрійської шляхти. Уже на перший погляд впадала в очі різниця між трохи побляклими знаками старовинних родів і гербами шляхти, що стала такою в новітні часи, за правління Дагорода й Каланте. Ті, новіші мали живі, не потріскані ще кольори, не позначено ще було їх рядками дірок кородів.

Найживіші ж кольори мали щити, додані цілком недавно, — з гербами шляхти нільфгардської. Тієї, що її отримала під час здобуття міста та п'ятирічного імператорського правління.

«Коли ми вже повернемо Цінтру, — подумав король Фольтест, — треба буде допилувати, аби цінтрійці не знищили цих щитів у святому запалі відновлення. Політика — то одне, а прикрашання зали — інше. Державні зміни не можуть бути виправданням для вандалізму».

«Значить, це тут усе почалося, — подумав Дійкстра, розглядаючи величезну залу. — Славетний бенкет на заручинах, під час якого з'явився Сталевий Єжак і зажадав руки принцеси Паветти... А королева Каланте найняла відьмака...»

«Як же дивовижно сплітаються людські долі», — подумав шпигун, сам дивуючись із тривіальності своїх думок.

«П'ять років тому, — подумала королева Мева, — п'ять років тому мозок Каланте, Левиці з крові Кербінів, розбризкався на плитах двору, саме цього, який видно з вікон. Каланте, чий гордовитий портрет ми бачили в коридорі, була передостанньою особою королівської крові. Після того, як потонула її донька Паветта, залишилася тільки онука. Цірілла. Хіба що звістка, що Цірілла мертва, правда».

— Прошу, — махнув тремтячою долонею Цирус Енгелькінд Геммельфарт, ієрарх Новіграда, з огляду на вік, становище й загальну пошану *per acclamationem*¹ призначений тим, хто проводитиме засідання. — Прошу зайняти місце».

Вони розсілися, знаходячи позначені табличками стільці червоного дерева за круглим столом. Мева, королева Рівії та Лирії. Фольтест, король Темерії, і його ленник — король Венцлав із Брюгге. Демавенд, король Едірну. Генсельт, король Кедвену. Король Етайн із Цідарісу. Молодий король Кістрін із Вердену. Князь Нітерт, голова реданської Регентської Ради. І граф Дійкстра.

«Цього шпигуна треба буде спробувати позбутися, усунути від столу переговорів, — подумав ієрарх. — Король Генсельт і король Фольтест, та що там, навіть молодий Кістрін уже дозволили собі кислі зауваження, того й диви, дочекаємося демаршу з боку представників Нільфгарду. Той Сігізмунд Дійкстра — людина невідповідного стану, а до того ж з огидним минулим і поганою славою,

¹ Відкритим голосуванням (лат.).

*persona turpis*¹. Не можна дозволити, аби присутність *persona turpis* порушувала атмосферу перемовин».

Голова нільфгардської делегації, барон Шілярд Фітц-Естерлен, якому випало за круглим столом сидіти акурат проти Дійкстри, привітав шпигуна ґречним дипломатичним уклоном.

Бачачи, що всі вже сидять, ієрарх Новіграду усівся також. Не без допомоги пажів, що підтримували його під тремтячі руки. Ієрарх усівся на стільці, виконаному роки тому для королеви Каланте. Стілець мав пречудово високу та оздоблену спинку, завдяки чому відрізнявся від інших.

Круглий стіл круглим столом, але треба, щоб бачили, хто найголовніший.

* * *

«Значить, це тут, — подумала Трісс Мерігольд, роздивляючись кімнатку, позираючи на гобелени, картини й численні мисливські трофеї, роги абсолютно невідомого чародійці рогатого звіра. — Тут після знаменитого розгاردіяшу в тронній залі відбулася славетна приватна розмова Каланте, відьмака, Паветти й Заклятого Єжака. Та сама, під час якої Каланте дала згоду на той дивний мар'яж. А Паветта вже була вагітна. Цірі народилася десь місяців через вісім або й менше... Цірі, спадкоємиця трону... Левеня з крові Левиці... Цірі, моя мала сестричка. Яка зараз десь далеко на півдні. На щастя, уже не сама. Вона разом із Геральтом і Йеннефер. Вона в безпеці. Хіба що вони знову мені набрехали».

— Сідайте, любі пані, — підігнала їх Філіппа Ейльгарт, з якогось часу уважно придивляючись до Трісс. — Володарі світу почнуть за мить по черзі промовляти інавгураційні промови, а я не хотіла б пропустити ані слова.

Чародійки, перериваючи кулуарні плітки, швидко позаймали місця. Шеала де Танкарвіль у боа зі сріблястих лисів, що додавали жіночності її суворому чоловічому одягу. Ассіре вар Анагід у сукні з фіолетового шовку, що незвично поєднувала скромну простоту

---

¹ Жахлива, погана людина (лат.).

та шикову елегантність. Франческа Фіндабайр, як завжди, велична. Іда Емен еп Сівней, як завжди, таємнича. Маргарита Ло-Антіль, достойна й поважна. Сабріна Глевіссіг у бірюзі. Кейра Мец у зеленому та нарцисово-жовтому. І Фрінгілла Віго. Пригноблена. Смутна. І бліда воістину смертельною, хворою, примарною майже блідістю.

Трісс Мерігольд сиділа поряд із Кейрою, навпроти Фрінгілли. Над головою нільфгардських чарівниць висіла картина, на якій було зображено вершника, що мчить у карколомному галопі між рядами верб. Вербни простягали до вершника монструозні лапи гілок, ядуче сміялися потворними пащеками дупел. Трісс мимоволі здригнулася.

Поставлений посередині столу тривимірний телекомунікатор працював. Філіппа Ейльгарт налаштувала закляттям картинку й звук.

— Як пані бачать і чують, — промовила не без сарказму, — у тронній залі Цінтри, точнісінько під нами, поверхом нижче, володарі світу починають вирішувати його долю. А ми тут, поверхом вище, припильнуємо, аби наші хлопці не дуже загралися.

* * *

До виючого на Ельскердезі співуна долучилися інші. Бореас сумнівів не мав. То були не вовки.

— Я також, — сказав, аби оживити знову завмерлу бесіду, — не сподівався багато чого від тих цінтрійських перемовин. Та що там, ніхто з тих, кого я знав, не розраховував, що ті перемовини принесуть хоча б щось добре.

— Важливим був, — спокійно опротестував те пілігрим, — сам факт, що перемовини розпочалися. Проста людина — а я, якщо панство те дозволить, саме такою людиною і є — мислить просто. Людина проста знає, що королі та імператори як воюють, то в ненависті своїй такі затяті, що якби могли, якби мали на те сили, то повбивали б один одного. Перестали вбивати й замість того сіли за круглий стіл? Значить, не мають уже сил. Є вони, значить, кажучи по-простому, безсилями. А з безсилля того випливає, що жодні збройні не нападуть на двір простої людини, не заб'ють, не скалічать, не сплять будівель, не заріжуть дітей, не згвалтують

дружину, не поженуть у неволю. Ні. Замість того зібралися в Цінтрі та ведуть перемовини. Радіймо!

Ельф поправив палкою поліно у вогнищі — те стрелило іскрами — і глянув на пілігрима скоса.

— Навіть людина проста, — сказав, не приховуючи сарказму, — навіть обрадувана, та що там, навіть в ейфорії, має розуміти, що політика — це також війна, тільки ведуть її трохи по-іншому. Мала б вона розуміти й те, що перемовини наче торгівля. Мають схожий саморозгінний механізм. Виторгувані успіхи окуповуються поступками. Тут отримаєш, там втратиш. Інакше кажучи, щоб одні могли бути куплені, інші мусять бути продані.

— Справді, — промовив за хвилину пілігрим, — це настільки просте й очевидне, що зрозуміє кожна людина. Навіть дуже проста.

* * *

— Ні, ні й ще раз ні! — гарикнув король Генсельт, гепаючи обома кулаками об стіл так, що аж перекинувся бокал і підскочили каламарі. — Жодної дискусії на цю тему! Жодних торгів у цій справі! Кінець, край, *deireadh!*

— Генсельте, — промовив спокійно, тверезо й дуже примирливо Фольтест. — Не ускладнюй. І не компрометуй нас своїми криками перед його превосходительством.

Шілярд Фітц-Естерлен, переговорник із боку імперії Нільфгард, уклонився з фальшивою усмішкою, що мала промовляти, що вибрики короля Кедвену його ані непокоять, ані займають.

— Ми домовилися з Імперією, — продовжував Фольтест, — а між собою починаємо раптом гризтися, наче пси? Сором один, Генсельте.

— Ми домовилися з Нільфгардом у справах настільки важких, як Дол Ангра й Заріччя, — відізався начебто неохоче Дійкстра. — Глупо було б...

— Звільніть мене від такого роду зауваг! — заричав Генсельт, цього разу так, що не кожен буйвол міг би з ним змагатися. — Звільніть мене від такого роду зауваг, особливо від різної масті шпигунів! Я, сука, король!

— Та це навіть видно, — пирхнула Мева. Демавенд, відвернувшись, дивився на гербові щити на стінах зали, легковажно всміхаючись, начебто це не його королівство зараз було на кону.

— Досить, — просопів Генсельт, повівши навколо диким поглядом. — Досить, досить, богами клянуся, бо в мене кров закипить. Сказав же я: ані п'яді землі. Жодних, жоднісіньких ревіндикацій! Не погоджуюся на зменшення мого королівства навіть на п'ядь, навіть на півп'яді землі! Боги вручили мені честь Кедвену, і богам одним я її можу віддати! Долина Марки — то земля наша... того... ети... ет... етнічно. Долина Марки споконвіку належить Кедвену...

— Верхній Едірн, — знову відізався Дійкстра, — належить Кедвену від минулого літа. Точніше — від двадцять четвертого липня минулого року. Від миті, коли вступив туди кедвенський окупаційний корпус.

— Прошу, — сказав не запитуваний про те Шілярд Фітц-Естерлен, — аби було запротокольовано *ad futuram rei memoriam*¹, що імперія Нільфгард не мала нічого спільного з тією анексією.

— Окрім того, що саме в той час вона грабувала Венґерберг.

— *Nihil ad rem*²!

— Правда?

— Панове! — сказав Фольтест.

— Кедвенська армія, — відкашлявся Генсельт, — вступила до Нижньої Марки як визвольна! Моїх солдатів вітали там квітами! Мої солдати...

— Твої бандити, — голос короля Демавенда був спокійним, але з обличчя його було зрозуміло, скількох зусиль коштує збереження спокою. — Твої розбійники, які увірвалися до мого королівства розбійницькою гассою, убивали, гвалтували й грабували. Панове! Ми зібралися тут і радимося понад тиждень, радимося, як має виглядати подальше обличчя світу. Боги, чи повинно воно виглядати як обличчя злочину та грабівництва? Чи має бути збережений

¹ Для пам'яті майбутніх владців (лат.).

² Нічого такого (лат.).

бандитський статус-кво? Чи пограбоване добро має залишитися в руках горлоріза й грабіжника?

Генсельт схопив зі столу мапу, роздер її різким рухом і кинув у бік Демавенда. Король Едірну навіть не ворухнувся.

— Моє військо, — гарчав Генсельт, а обличчя його набуло кольору доброго старого вина, — здобуло Марку в нільфгардців. Твого гідного лише спомину королівства вже тоді не існувало, Демавенде. Скажу більше: якби не моє військо, ти й сьогодні не мав би жодного королівства. Хотів би я побачити, як ти без моєї допомоги проженеш Чорних за Яругу та Дол Ангра. Тож невеликим перебільшенням буде твердження, що ти є королем із моєї ласки. Але тут моя ласкавість закінчується! Сказав я, що не віддам навіть п'яді своєї землі. Не дозволю зменшити моє королівство.

— Як і я — моє! — Демавенд підвівся. — Тож ми не домовимося!

— Панове, — раптом примирливо сказав Цирус Геммельфарт, ієрарх Новіграда, який доти дрімав. — Напевне, можливий тут якийсь компроміс...

— Імперія Нільфгард, — відіззався знову Шілярд Фітц-Естерлен, який любив втручатися ні в п'ять, ні в десять, — не прийме жодного миру, який став би шкідливим для Країни Ельфів у Дол Блатанна. Якщо це необхідно, я знову зачитаю панам зміст меморандуму...

Генсельт, Фольтест і Дійкстра пирхнули, але Демавенд глянув на імператорського амбасадора спокійно й майже доброзичливо.

— Для загального блага, — заявив, — і для миру визнаю автономію Дол Блатанна. Але не як королівства, а лише як князівства. Умовою є те, щоб княгиня Еніда ан Гленна склала мені ленну клятву й зобов'язалася прирівняти людей та ельфів у правах і привілеях. Готовий я на те, як уже сказав, *pro publico bono*¹.

— Ото, — сказала Мева, — слова справжнього короля.

— *Salus publica lex suprema est*², — сказав ієрарх Геммельфарт, який уже якийсь час вишукував можливість похвалитися знанням дипломатичного жаргону.

¹ Для народного блага (лат.).

² Благо народу є вищим законом (лат.).

— Утім, я додам, — продовжував Демавенд, дивлячись на набурмосеного Генсельта, — що поступка стосовно Дол Блатанна не є прецедентом. Це єдине порушення інтегральності моїх земель, на яке я погоджуюся. Жодного іншого розподілу чи захоплення я не визнаю. Кедвенська армія, що вторглася в мої кордони як агресор і загарбник, має протягом тижня покинути безправно окуповані фортеці та замки Верхнього Едірну. Це умова моєї подальшої участі в перемовинах. А оскільки *verba volant*¹, то мій секретар додасть до протоколу офіційну заяву з цього питання.

— Генсельте? — Фольтест глянув на бороданя вичікувально.

— Ніколи! — заревів король Кедвену, перекидаючи стілець і стрибаючи, наче вжалений шершнями шимпанзе. — Ніколи я не віддам Марки! Через мій труп! Не віддам! Ніщо мене до того не змусить! Жодна сила! Жодна, сука, сила!

І щоб довести, що він також чогось навчався й не в сороки з-під хвоста випав, гарикнув:

— *Non possumus*²!

* * *

— От я йому дам *non possumus*, старому дурневі! — пирхнула Сабріна Глевіссіг у кімнаті поверхом вище. — Пані можуть не боятися, змушу цього дурбещела визнати ревіндикаційне побажання з приводу Верхнього Едірну. Кедвенські війська вийдуть звідти протягом десяти днів. Це очевидна справа. Двох думок тут бути не може. Якщо хтось із вас у цьому сумнівається, то я насправді маю право почуватися ображеною.

Філіппа Ейльгарт і Шеала де Танкарвіль уклонами виразили своє задоволення її словами. Ассіре вар Анагід подякувала усмішкою.

— Для вирішення залишилася нам на сьогодні справа Дол Блатанна, — сказала Сабріна. — Зміст меморандуму імператора Емгира нам відомий. Королі внизу ще не встигли обговорити цю

¹ Слова минають (лат.).

² «Не можемо!» (лат.) — використовуване як форма офіційної категоричної відмови.

проблему, але вже просигналізували про свої бажання. Зайняв позицію й найбільш, я б сказала, зацікавлений. Король Демавенд.

— Позиція Демавенда, — зреагувала Шеала де Танкарвіль, ховаючи шию в боа зі сріблястих лисів, — має моменти компромісу, що заходить досить далеко. Це позиція позитивна, продумана й виважена. Шілярд Фітц-Естерлен матиме серйозні проблеми, бажаючи аргументувати подальші поступки. Не знаю, чи захоче він цього.

— Захоче, — спокійно ствердила Ассіре вар Анагід. — Бо має такі інструкції з Нільфгарду. Буде звертатися до *ad referendum*¹ і складати ноти. Буде пручатися десь добу. Після того піде на поступки.

— Нормально, — утяла Сабріна Глевіссіг. — Як нормально й те, що нарешті десь зустрінуться й щось узгодять. Але не будемо на те чекати, зараз домовимося, що саме ми їм урешті-решт дозволимо. Франческо! Відізвися! Адже це про твою країну йдеться.

— Саме тому, — чарівно всміхнулася Маргаритка з Долин. — Саме тому я й мовчу, Сабріно.

— Переможи гордоці, — серйозно сказала Маргарита Ло-Ангіль. — Ми мусимо знати, що маємо дозволити королям.

Франческа Фіндабайр усміхнулася ще чарівніше.

— Для справи миру й *pro bono publico*, — сказала, — я погоджуюся на пропозицію короля Демавенда. Можете, дорогенькі дівчата, з цього моменту перестати титулувати мене «найсвітлішою пані», вистачить просто «ваша світлість».

— Ельфійські жарти, — скривилася Сабріна, — аж ніяк мене не смішать. Певно, тому, що я їх не розумію. Що з іншими умовами Демавенда?

Франческа тріпнула віями.

— Я погоджуюся на рееміграцію людських поселенців і на повернення їхніх маєтків, — сказала серйозно. — Гарантую рівноправ'я всіх рас...

---

¹ «За схвалення» (лат.) — принцип міжнародного права, що має на увазі умовне підписання договору як виявлення попередньої згоди держави на обов'язковість для неї договору.

— Побійся богів, Енідо, — засміялася Філіппа Ейльгарт. — Не погоджуйся на все! Постав якісь умови!

— Поставлю. — Ельфійка раптом споважніла. — Я не погоджуюся на ленну клятву. Хочу Дол Блатанна як алод. Жодних повинностей, окрім обітниць лояльності й незавдання шкоди созерену.

— Демавенд не погодиться, — коротко оцінила Філіппа. — Він не відмовиться від доходів і рент, що давала йому Долина Квітів.

— У цьому питанні, — Франческа звела брови, — я готова до двосторонніх перемовин і впевнена, що ми досягнемо консенсусу. Алод не змушують до виплат, але ж виплати не забороняють і не виключають.

— А що з фідеїкомісом? — не відступала Філіппа Ейльгарт. — Що з примогенітурою? Погоджуючись на алод, Фольтест захоче гарантій неподільності князівства.

— Фольтеста, — знову всміхнулася Франческа, — і справді могли б обдурити мої шкіра та фігура, але тобі, Філіппо, я дивуюся. Вік, коли можливе було запліднення, у мене давно вже позаду. Щодо примогенетури та фідеїкомісу, то побоювання Демавенда ні до чого. Це я буду *ultimus familiae*¹ роду володарів Дол Блатанна. Хоча, незважаючи на начебто корисну для Демавенда різницю у віці, проблеми спадку після мене вирішувати ми станемо не з ним, а, скоріше, із його онуками. І запевняю пані, що в тій справі не буде спірних пунктів.

— У тій — ні, — погодилася Ассіре вар Анагід, дивлячись в очі ельфійській чародійці. — А що зі справою бойових команд Білок? Що з ельфами, які билися на боці Імперії? Якщо не помиляюся, ідеться тут про більшість твоїх підданих, пані Франческо?

Маргаритка з Долин перестала всміхатися. Глянула на Іду Емен, але мовчазна ельфійка із Синіх гір уникала її погляду.

— *Pro publico bono*... — почала й обірвала себе. Ассіре, також дуже серйозна, кивнула на знак того, що розуміє.

— Що ж поробиш, — сказала повільно. — Усе має свою ціну. Війна вимагає жертв. Мир, як виявляється, також.

¹ Кінець роду (лат.).

* * *

— Еге ж, така правда, — повторив замислено пілігрим, дивлячись на ельфа, який сидів з опущеною головою. — Перемовини про мир — це базар. Ярмарок. Щоб одні могли бути купленими, інші мусять бути проданими. Так світ і крутиться. Справа в тому, аби не купити задорого...

— І не продатися задешево, — закінчив ельф, не підводячи голови.

* * *

— Зрадники! Нікчемні лайдаки!

— Сучі сини!

— *An'badraigh aen cuach!*

— Пси нільфгардські!

— Тихо! — рикнув Гамількар Данза, гепаючи броньованою рукавичкою об балюстраду галереї. Стрільці з галереї націлили арбалети на збитих у *cul de sac*¹ ельфів.

— Спокійно! — ще голосніше прогарчав Данза. — Досить! Утихомиртеся, панове офіцери! Майте гідність!

— Ти маєш нахабство говорити про гідність, падлюко?! — крикнув Койннех Да Рео. — Ми проливали за вас кров, прокляті д'ойне! За вас і вашого імператора, який прийняв від нас присягу на вірність! І отак ви нам віддячили? Віддаєте нас тим катам із Півночі! Як злочинців! Як розбійників!

— Я сказав: досить! — Данза знову гепнув кулаком об балюстраду так, що аж відлуння пішло. — Візьміть це до відома як факт, панове ельфи! У Центрі укладено угоди, що є умовами для встановлення миру, і вони накладають на Імперію обов'язок видання нордлінгам військових злочинців...

— Злочинців?! — крикнув Ріордан. — Злочинців?! Ти, клятий д'ойне!

— Військових злочинців, — повторив Данза, аж ніяк не звертаючи уваги на заворушення внизу. — Тих офіцерів, проти яких існують

¹ Дослівно «сліпий мішок», тобто глухий кут (фр.).

доведені звинувачення в тероризмі, убивствах цивільного люду, катуванні бранців, різанині поранених у лазаретах...

— Ви сучі сини! — крикнув Ангус Брі Крі. — Ми ж убивали, бо була війна!

— Убивали ми за вашим наказом!

— *Cuach'te aep arse, bloede Dh'oine!*

— Це справа вирішена! — повторив Данза. — Ваші прокляття та крики не змінять нічого. Прошу поодинокі підходити до кордегардії, прошу не чинити опору під час заковування в кайдани.

— Треба було залишитися, як вони тікали за Яругу, — заскреготів зубами Ріордан. — Треба було залишитися й битися далі в команду. А ми, дурні, придурки, ідіоти, дотрималися солдатської присяги! Заслужили ми це!

Ізенгрім Фаойльтіарна, Залізний Вовк, найславетніший і чи не легендарний уже командир Білок, тепер імператорський полковник, із кам'яним виразом на обличчі здер із рукава й наплічника срібні блискавки бригади «Вріхедд» і кинув їх на плити двору. Інші офіцери наслідували його приклад. Гамількар Данза, який спостерігав за тим із галереї, нахмурився.

— Така демонстрація ні до чого, — сказав він. — Крім того, я на вашому місці не позбувався б так легковажно імперських інсигній. Відчуваю обов'язок проінформувати панство, що як імперським офіцерам під час обговорення умов миру вам гарантували справедливі процеси, лагідні вироки та швидку амністію...

Збиті в *cul de sac* ельфи рикнули дружним, гучним, злим сміхом.

— Звертаю також вашу увагу, — додав спокійно Гамількар Данза, — на той факт, що ми видаємо нордлінгам тільки вас. Тридцятьох двох офіцерів. Не видаємо жодного солдата, якими ви командували. Жодного.

Сміх у *cul de sac* стих, наче ножем відтятий.

* * *

Вітер дмухнув на вогнище, здійняв куряву іскор, ударив в очі димом. З перевалу знову долинуло виття.

— Торгували всім, — перервав мовчання ельф. — Усе йшло на продаж. Честь, вірність, шляхетське слово, присяга, звичайна порядність... Усе те були просто товари, що мали вартість настільки довго, наскільки довго були на них попит і кон'юнктура. А якщо не було, не варті вони ставали й жмені клоччя та відкидалися в куток. На смітник.

— На смітник історії, — кивнув пілігрим. — Ви маєте рацію, пане ельф. Так це виглядало тоді там, у Цінтрі. Усе мало свою ціну. І вартувало стільки, скільки можна було отримати як еквівалент. Щоранку починала засідати біржа. І, як на справжній біржі, раз у раз зустрічалися несподівані хоси й беси. І як на справжній біржі, важко було відкараскатися від враження, що хтось смикає за ниточки.

* * *

— Чи я добре чую? — запитав протягло Шілярд Фітц-Естерлен, тоном і міною виражаючи недовіру. — Чи не підводить мене слух?

Беренгар Льоварден, спеціальний посланець імператора, навіть не став відповідати. Розкинувшись у кріслі, він продовжував дивитися, як колишеться вино в бокалі в руках.

Шілярд нашорошився, після чого начепив на обличчя маску презирства й вищості. Ту, що мовила: «Або ти брешеш, псячий сину, або хочеш мене підколоти, випробувати. В обох випадках я тебе розкусив».

— Чи маю я розуміти, — сказав він, задерши носа, — що після серйозних поступок у справах кордонів, у справі військових полонених і повернення здобичі, у справі офіцерів бригади «Вріхедд» і командо скойа'таелів імператор наказує мені, аби я пішов на угоду й прийняв неможливі претензії нордлінгів щодо репатріації поселенців?

— Ви чудово все зрозуміли, бароне, — відповів Беренгар Льоварден, характерним чином розтягуючи звуки. — Воістину, я сповнений подиву щодо швидкості вашого розуму.

— Великим Сонцем клянуся, пане Льоварден, чи ви там, у столиці, інколи роздумуєте над наслідками ваших рішень? Нордлінги вже зараз шепчуться, що наша імперія — то колос на глиняних

ногах! Уже зараз вони кричать, що перемогли нас, побили, погнали геть! Чи імператор розуміє, що піти на подальші поступки — значить підтримати їхні нахабні та зверхні ультиматуми? Чи імператор розуміє, що вони сприймуть те як прояв слабкості, що в майбутньому може мати катастрофічні наслідки? Чи імператор, урешті, розуміє, яка доля спіткає кілька тисяч наших переселенців у Брюгге та Лирії?

Беренгар Льоварден перестав хилитати бокал і в'явся в Шілярда очима, чорними, наче вуглини.

— Я передав вам, пане бароне, імператорський наказ, — процідив. — Коли пан барон виконає його й повернеться до Нільфгарду, то може сам розпитувати імператора, чому наказ той настільки нерозумний. Ви тоді можете також висловити імператорові свої реприменди. Звинуватити його. Обляяти. Чому ні? Але самі. Без мого посередництва.

«Ага, — подумав Шілярд. — Я вже знаю. Сидить біля мене новий Стефан Скеллен. І з ним треба, як зі Скелленом. Але ж ясно, що він прибув сюди не без мети. Наказ міг привезти й звичайний кур'єр».

— Що ж, — почав Фітц-Естерлен удавано спокійно, навіть конфіденційно. — Горе переможеним! Але імператорський наказ зрозумілий і конкретний, і саме таким чином його й буде виконано. Я намагатимуся також, щоб це виглядало як результат перемовин, а не як повна капітуляція. На цьому я знаюся. Я дипломат уже тридцять років. І в четвертому поколінні. Рід мій — один із найзначніших, найбагатших... і найвпливовіших.

— Знаю, знаю, аякже, — перервав його з легкою посмішкою Льоварден. — Тому я тут.

Шілярд легенько вклонився. Терпляче чекав.

— Труднощі в порозумінні, — мовив посланець, знову почавши хилитати бокал, — виникли тому, що ви, любий бароне, вважаєте, що перемога й підкорення полягають у безглуздому людобойстві. У тому, аби десь там увіткнути в скривавлену землю держак знамена, кричачи: «До суди моє, я здобув!» Подібна думка, на жаль, досить поширена. Але ж для мене, пане бароне, як і для людей, які надали мені повноваження, перемога й підкорення полягають

у речах принципово інших. Перемога має виглядати так: переможені змушені купувати речі, що продукуються переможцями, причому роблять те з охотою, бо речі переможців є кращими й дешевшими. Валюта переможців є міцнішою за валюту переможених, і переможені мають до неї куди більшу довіру, ніж до своєї власної. Чи ви мене розумієте, пане бароне Фітц-Естерлен? Чи починаєте ви потроху відрізняти переможців від переможених? Чи розумієте, у кого справжні проблеми?

Амбасадор кивком голови підтвердив, що розуміє.

— Але щоб перемогу зміцнити та узаконити, — продовжив за мить Льоварден, тягнучи звуки, — мусить бути укладений мир. Швидко й за будь-яку ціну. Не якесь там перемир'я, а справжній мир. Творчий компроміс. Згода, яка розбудовує. І не вводить господарчих блокад, митних обмежень та протекціонізму в торгівлі.

Шілярд і цього разу кивком підтвердив, що розуміє, про що йдеться.

— Ми знищили їхнє рільництво й зруйнували промисли не без причини, — продовжував спокійним, протяжним і безтурботним голосом Льоварден. — Зробили ми це для того, аби за недостачі власних товарів мусили вони купувати наші. Але через неприязнь і закриті кордони наші купці та наші товари не пройдуть. І що тоді станеться? Я скажу вам, що тоді станеться, любий бароне. Настане криза надвиробництва, бо наші мануфактури працюють на всіх парах, розраховуючи на експорт. Великих втрат зазнали б і спілки морської торгівлі, укладені в кооперації з Новіградом і Ковіром. Ваша впливова родина, любий бароне, має в тих спілках чималу частку. А родина, як напевне вам відомо, це клітина суспільства. Чи це вам відомо?

— Відомо, — Шілярд Фітц-Естерлен знизив голос, хоча кімната була абсолютно захищена від підслухування. — Я розумію, авжеж. Утім, я хотів би впевнитися, чи виконую наказ імператора... А не якоїсь... корпорації...

— Імператори йдуть собі, — процідив Льоварден. — А корпорації живуть. І виживають. Але це трюїзм. Я розумію ваші побоювання. Ви можете бути впевнені, що виконусте наказ імператора. Який має

на меті добробут та інтереси імперії. Хоча й виданий, не стану суперечити, у результаті порад, які дала імператорові певна корпорація.

Посланець відхилив комір і сорочку, демонструючи золотий медальйон, на якому була зображена оточена полум'ям зірка, вписана в трикутник.

— Красива прикраса, — Шілярд усміхнувся й легеньким уклоном підтвердив, що все зрозумів. — Я усвідомлюю, що вона дуже дорога... І елітарна... Чи можна її десь купити?

— Ні, — з притиском заперечив Беренгар Льоварден. — Її треба заслужити.

* * *

— Якщо пані й панове дозволять... — голос Шілярда Фітц-Естерлена набрав специфічного, відомого вже перемовникам тону, який свідчив: те, що амбасадор зараз скаже, він вважає незмірно важливим. — Якщо панове й пані дозволять, я прочитаю зміст надісланої мені *aide-mémoire*¹ Його Імператорської Величності Емгира вар Емрейса, з ласки Великого Сонця імператора Нільфгарду...

— О ні. Не знову, — заскреготів зубами Демавенд, а Дійкстра лише застогнав. Від уваги Шілярда те не сховалося, бо сховатися не могло.

— Нота довга, — визнав він. — Тож я її переповім замість того, щоб читати. Його Імператорська Величність висловлює велике задоволення перебігом перемовин і, як людина, налаштована миролюбно, із радістю приймає досягнуті компроміси й поєднання. Його Імператорська Величність зичить подальшого прогресу в перемовинах і їх закінчення для загальної користі...

— Тож берімося до діла, — перервав його Фольтест. — І живо! Закінчимо для загальної користі й повертаємося додому.

— Слушно, — сказав Генсельт, якому додому було далі за інших. — Закінчимо, бо якщо будемо валандатися, то нас тут і зима застане!

— Чекає на нас іще один компроміс, — нагадала Мева. — І справа, якої ми кілька разів ледь торкалися. Думаю, лякаючись, що

¹ Пам'ятна записка (фр.).

вона може нас розділити. Час зламати той переляк. Бо проблема ж не зникне від того, що ми її боїмося.

— Це точно, — сказав Фольтест. — Тож до діла. Вирішимо статус Цінтри, проблему наслідування трону, спадку після Каланте. Це проблема велика, але я не сумніваюся, що ми з нею впораємося. Правильно, ваша вельможносте?

— Ох, — усміхнувся дипломатично й таємничо Шілярд Фітц-Естерлен. — Справа щодо спадку трону Цінтри матиме рішення дуже швидко. Це ж справа легша, аніж пані та панове собі припускають.

* * *

— Я подаю на обговорення, — оголосила Філіппа Ейльгарт досить бездискусійним тоном, — наступний проект: зробимо з Цінтри повірницьку територію. Надамо мандат Фольтестові з Темерії.

— Щось занадто в нас той Фольтест зростає, — скривилася Сабріна Глевіссіг. — Надто великі він має апетити. Брюгге, Содден, Ангрен...

— Нам потрібна, — відрізала Філіппа, — сильна держава в гирлі Яруги. І на Сходах Марнадалю.

— Я не проти, — кивнула Шеала де Танкарвіль. — Нам те потрібно. Але не Емгірові вар Емрейсу. А нашою метою є компроміс, а не конфлікт.

— Кілька днів тому Шілярд пропонував, — нагадала Франческа Фіндабайр, — провести демаркаційну лінію, поділивши Цінтру на зони впливу, на Зону Північну й Зону Південну...

— Дурість і дитячі пустощі, — обурилася Маргарита Ло-Антіль. — Такі поділи не мають жодного сенсу, вони є винятково причиною для конфліктів.

— Я думаю, — сказала Шеала, — що Цінтра має бути перетворена на кондомініум. Владу ж слід увести комісаричну, через представників королівств Півночі й імперії Нільфгард. Місто й порт Цінтра дістануть статус вільного міста... Ви щось хотіли сказати, дорогенька пані Ассіре? Прошу. Зізнаюся, я найчастіше краще сприймаю дискурси, що складаються з повних, закінчених фраз, але прошу. Ми слухаємо.

Усі магічки, не виключаючи блідої, наче привид, Фрінгілли Віго, уп'ялися очима в Ассіре вар Анагід. Нільфгардська чародійка не поспішала.

— Пропоную, — заявила своїм милим і лагідним голосом, — зосередитися на інших проблемах. Цінтру ж залишити в спокої. Про окремі справи, про які мені донесено, я просто не встигла вам повідомити. Справу Цінтри, шановні соратниці, уже вирішено й закінчено.

— Що? — Очі Філіппи звузилися. — Що то має означати, дозвольте запитати?

Трісс Мерігольд голосно зітхнула. Вона вже здогадалася, уже знала, що то має означати.

* * *

Ваттє де Рідо був смутним та прибитим. Чарівна й чудова в коханні золотоволоса Кантарелла кинула його раптово й несподівано, без зайвих слів і пояснень. Для Ваттє це був удар, удар страшенний, після якого він ходив, наче отруєний, був знервованим, розсіяним та одурілим. Мусив контролювати себе, пильно стерегтися, аби не впійматися, аби не бовкнути якоїсь дурні в розмові з імператором. Часи великих змін не сприяють нервовим і некомпетентним.

— Купецькій гільдії, — продовжив, зморщивши лоба, Емгир вар Емрейс, — ми вже відплатили за неоціненну допомогу. Дали ми їм досить привілеїв, більше, ніж діставали вони від трьох попередніх імператорів, разом узятих. Що до Беренгара Льовардена, то ми і йому винні за допомогу в розкритті змови. Він обійняв високу й прибуткову посаду. Але якщо Льоварден виявиться некомпетентним, то, незважаючи на його заслуги, вилетить звідти, наче з праці. Добре, щоб він про те знав.

— Я постараюся, Ваша Величносте. А що з Дійкстрою? І з тим його таємничим інформатором?

— Дійкстра скоріше помре, аніж видасть мені свого інформатора. Йому самому, щоправда, мали б віддячити за ту звістку, що впала, наче з неба... Але як? Дійкстра нічого від мене не прийме.

— Якщо можна, Ваша Імператорська Величносте...

— Говори.

— Дійкстра прийме інформацію. Щось таке, чого він не знає, а знати хотів би. Ваша Величність може відплатити йому інформацією.

— Браво, Ваттьє.

Ваттьє де Рідо зітхнув із полегшенням. Щоб зітхнути, відвернув обличчя. Тому перший помітив дам, які до них наближалися. Графиню Ліддерталь Стеллу Конгрев і довірену їй турботі світловололосу дівчину.

— Ідуть, — указав рухом брови. — Ваша Імператорська Величносте, дозволю собі нагадати... Державні інтереси... Позиція Імперії...

— Облиш, — досить різко відрізав Емгир вар Емрейс. — Я ж сказав: подумаю. Прикину справу та прийму рішення. А коли прийму, то проінформую тебе щодо того рішення.

— Слухаюся, Ваша Імператорська Величносте!

— Що ще? — Біле Полум'я Нільфгарду нетерпляче стукнув рукавичкою по стегну мармурової нереїди з оздоблення цоколю фонтана. — Чому ти не йдеш, Ваттьє?

— Справа Стефана Скеллена...

— Не помилюю. Смерть зрадників. Але після чесного та докладного процесу.

— Слухаюся, Ваша Імператорська Величносте!

Емгир навіть не глянув, як той вклонявся і йшов. Дивився на Стеллу Конгрев. І на світловололосу дівчину.

«Ото йде інтерес Імперії, — подумав він. — Фальшива принцеса, фальшива королева Цінтри. Фальшива володарка гирла річки Ярри, яке настільки важливе для Імперії. Ось вона підходить, опустивши очі, перелякана, у білій шовковій сукні із зеленими рукавами та перідотовому кольє в невеличкому декольте. Тоді, у Дарн Ровані, я зробив комплімент цій сукні, похвалив добір коштовностей. Стелла знає мій смак. Тож знову одягла лялечку під нього. Але що я маю з лялечкою робити? Поставити на каміні?»

— Шляхетні пані, — схилився першим. Поза тронною залою придворні манери та ввічливість стосовно жінок зобов'язували в Нільфгарді навіть імператора.

Вони відповіли глибокими реверансами й похиленими головами. Стояли перед увічливим, але все ж імператором.

З Емгира було вже досить протоколу.

— Залишись тут, Стелло, — наказав сухо. — А ти, дівчино, супроводжуватимеш мене на прогулянці. Ось мій лікоть. Голову вище. Досить, досить мені отих дрижаків. Це ж тільки прогулянка.

Пішли алейкою, серед кущів і живоплотів, які ледь зеленіли. Імператорська охорона, солдати з елітарної гвардійської бригади «Імпера», славетні Саламандри, трималися на узбіччі, але постійно наготові. Знали, коли не належить перешкоджати імператорові.

Минули озерце, зараз спустіле та сумне. Віковий короп, якого запустив сюди ще імператор Торрес, уже два дні як здох. «Запусти сюди нового, молодого, сильного, красивого дзеркального коропа, — подумав Емгир вар Емрейс. — Накажу прип'яти йому медаль із моїм портретом та датою. *Vaessee deireadh aep eigean*. Щось закінчується, щось починається. Це нова ера. Нові часи. Нове життя. Тож нехай, зараза, буде й новий короп».

Занурений у думки, він ледь не забув про дівчину, яку тримав під руку. Нагадали йому про неї її тепло, її конвалійний запах, інтереси Імперії. Саме в цій, а не інакшій послідовності.

Вони зупинилися над озерцем, посеред якого здіймався штучний острів, а на ньому — кам'яний сад, фонтан та мармурова скульптура.

— Ти знаєш, що зображує та фігура?

— Так, Ваша Імператорська Величносте, — відповіла вона, хоча й не відразу. — То пелікан, який роздирає дзьобом власні груди, аби кров'ю нагодувати дітей. Це алегорія шляхетного принесення себе в жертву. А також...

— Слухаю тебе уважно.

— А також великого кохання.

— Ти вважаєш, — він розвернув її до себе, стиснув губи, — що розідрані груди болять через те менше?

— Не знаю... — промовила вона. — Ваша Імператорська Величносте... Я...

Він узяв її за руку. Відчув, як вона здригнулася, це тремтіння пробігло його долонею, рукою, плечима.

— Мій батько, — сказав, — був великим володарем, але ніколи не любив міфи та легенди, ніколи не мав на них часу. І завжди їх плував. Щоразу, — пам'ятаю, ніби то було вчора, — коли приводив мене сюди, до парку, говорив, що та скульптура являє собою пелікана, що постає з попелу. Ну, дівчино, хоча б усміхнися, коли імператор розповідає жарт. Дякую. Набагато краще. Для мене була б прикрою думка, що тобі не подобається прогулюватися тут зі мною. Глянь мені в очі.

— Я рада... що я можу тут бути... із Вашою Величністю. Це для мене честь, я знаю... Але ж і велика радість. Я тішуся...

— Справді? Чи, може, це також лише придворні лестоці? Етикет, добра школа Стелли Конгрев? Проблема, яку Стелла наказала закарбувати намертво? Признайся, дівчино.

Вона мовчала, опустивши погляд.

— Твій імператор поставив запитання, — повторив Емгир вар Емрейс. — А коли імператор запитує, ніхто не наважується мовчати. Брехати, зрозуміло, також не наважується.

— Насправді, — сказала вона мелодійно. — Я насправді втішаюся, Ваша Імператорська Величносте.

— Я тобі вірю, — сказав за хвилину Емгир. — Вірю. Хоча й дивуюся.

— Я також... — прошепотіла вона. — Я також дивуюся.

— Що-що? Сміливіше, прошу!

— Я хотіла б могти частіше... прогулюватися. І розмовляти. Але розумію... Розумію, що це неможливо.

— Ти правильно розумієш. — Він закусив губу. — Імператори розпоряджаються імперією, але двома речами розпоряджатися не можуть: своїм серцем і своїм часом. Одне й інше належать Імперії.

— Я знаю про те, — прошепотіла вона, — аж надто добре.

— Я не розважатимуся тут довго, — сказав він через хвилину важкого мовчання. — Я мушу поїхати до Цінтри, ушанувати власною присутністю урочистості з підписання миру. Ти повернешся до Дарн Рована... Вище голову, дівчино. Ну, ні. Ти вже вдруге шморгаєш носом у моїй присутності. А що в очах? Сльози? О, це серйозний відхід від правил етикету. Доведеться мені висловити

графині Ліддерталь своє найвище незадоволення. Вище голову, я ж просив.

— Прошу... вибачити те пані Стеллі... Ваша Імператорська Величносте. Це моя провина. Тільки моя. Пані Стелла вчила мене... І підготувала добре.

— Я зауважив та оцінив. Не бійся, Стеллі Конгрев не загрожує моя немилість. Ніколи не загрожувала. Я пожартував із тебе. Негідно.

— Я зауважила, — прошепотіла дівчина, бліднучи, перелякана власною сміливістю. Але Емгир лише розсміявся. Трохи штучно.

— Отакою я волю тебе бачити, — заявив. — Повір мені. Відважною. Такою, як...

Урвав себе. «Такою, як моя донька», — подумав. Відчуття провини вгризлося в нього, наче пес.

Дівчина не зводила з нього погляду. «Це не лише витвір Стелли, — подумав Емгир. — Це справжня її натура. Усупереч усьому, це діамант, який не подряпати. Ні. Я не дозволю Ваттє вбити цю дитину. Цінтра Цінтрою, державні інтереси державними інтересами, але ця справа, здається мені, має лише одне чесне й гонорове вирішення».

— Дай мені руку.

То був наказ, виголошений суворим голосом. Але, незважаючи на те, він не міг не помітити, що виконано його було охоче. Без примусу.

Її рука була малою та холодною. Але вже не тремтіла.

— Як тебе звати? Тільки прошу, не говори, що Цірілла Фіона.

— Цірілла Фіона.

— Я маю бажання покарати тебе, дівчино. Суворо.

— Знаю, Ваша Імператорська Величносте. Я заслужила. Але я... Я мушу бути Ціріллою Фіоною.

— Можна подумати, — сказав він, не відпускаючи її долоню, — що ти жалкуєш, що не є нею.

— Жалкую, — прошепотіла вона. — Жалкую, що я нею не є.

— Справді?

— Якби я була... справжньою Ціріллою... імператор дивився б на мене ласкавіше. Але я лише фальсифікат. Імітація. Двійник, який ні для чого не придатний. Ні для чого...

Він різко розвернувся, схопив її за руки. І відразу відпустив. Відступив на крок.

— Прагнеш корони? Влади? — мовив він тихо, але швидко, удаючи, що не бачить, як вона заперечує різкими рухами голови. — Почестей? Пишнот? Розкошів?

Він обірвав себе, важко зітхнув. Удаючи, що не бачить, як дівчина все ще крутить опущеною головою, усе ще заперечуючи подальші образливі звинувачення, які, може, навіть більше кривдили через те, що їх не висловили.

Вона зітхнула глибоко й голосно.

— Чи ти знаєш, маленький нічний метелику, що те, що ти перед собою бачиш, це полум'я?

— Знаю, Ваша Імператорська Величносте.

Мовчали вони довго. Запах весни раптом запаморочив їм голови. Обом.

— Бути імператрицею, — урешті глухо промовив Емгир, — це, що б там не думали, нелегкий шмат хліба. Не знаю, чи зумію я тебе покохати.

Вона кивнула на знак того, що знає й про те. Він побачив сльози на її щоці. Як тоді, у замку Стигга, він відчув, як ворухнувся глибоко вбитий в його серце шматочок холодного скла.

Він обійняв її, міцно притиснув до грудей, погладив по волоссю, що пахло конвалією.

— Моя ти бідолашна... — сказав не своїм голосом. — Моя ти бідна мала державна необхідність.

* * *

В усій Цінтрі дзвеніли дзвони. Достойно, глибоко, урочисто. Але якось незвично жалібно.

«Незвичайна врода, — думав ієрарх Геммельфарт, дивлячись, як усі, на повішений портрет — як і всі інші, щонайменше півсажня на сажень. — Дивна врода. Голову дам, що то якась метиска. Голову ставлю, що має вона в жилах прокляту кров ельфів».

«Ладна, — подумав Фольтест, — ладніша, ніж на мініатюрі, яку показували мені люди з розвідки. Але що ж, портрети часто лестять».

«Зовсім не схожа на Каланте, — думала Мева. — Зовсім не схожа на Ройгнера. Зовсім не схожа на Паветту... Гммм... Пліт-кували... Але ні, це неможливо. Це мусить бути королівська кров, справжня кров володарки Цінтри. Мусить. Вимагає того державна необхідність. І історія».

«Це не та, яку я бачив у снах, — думав недавно прибулий до Цінтри Естерад Тиссен, король Ковіру. — З усією впевненістю це не вона. Але я не розповім про те нікому. Збережу те для себе й для моєї Зулейки. Разом із моєю Зулейкою ми вирішимо, яким чином використати знання, що дали нам сни».

«Ледь-ледь не стала вона моєю дружиною, та Цірі, — думав Кістрін із Вердену. — Був би я тоді князем Цінтри, а відповідно до звичаю — наступником трону... І напевне загинув би, як Каланте. Добре, ой, добре сталося, що вона тоді від мене втекла».

«Я навіть на мить не вірив у розповіді про велике кохання з першого погляду, — думав Шілярд Фітц-Естерлен. — Навіть на мить. А втім, Емгир одружується з дівчиною. Відкидає можливість поєднання з князями, замість якоїсь із нільфгардських княгинь бере собі за дружину Ціріллу з Цінтри. Чому? Аби володіти цим маленьким, бідним краєчком, чюю половину — якщо не більше — ми б і так отримали для Імперії на перемовинах? Аби заволодіти гирлом Яруги, яке й так уже у володінні нільфгардсько-новіградсько-ковірських спілок морської торгівлі?»

Нічого я не розумію в тих державних інтересах.

Підозрюю, що не все вони мені говорять».

«Чародійки, — думав Дійкстра, — То робота чародійок. Але нехай воно так буде. Видно, було так писано, що Цірі стане королевою Цінтри, дружиною Емгира й імператрицею Нільфгарду. Як видно, так хотіло призначення. Доля».

«Нехай воно так буде, — думала Трісс Мерігольд. — Нехай так залишиться. Дуже добре сталося. Цірі тепер буде в безпеці. Забудуть про неї. Дозволять їй жити».

Портрет нарешті опинився на своєму місці; слуги, що його вішали, відступили, забрали драбини.

У довгому ряду потемнілих і закурених контерфектів володарів Цінтри, за колекцією Кербінів та Корамів, за Корбеттом, Дагораром і Ройгнером, за гордовитою Каланте, за меланхолійною Паветтою, висів тепер останній портрет. Той, що зображував монархиню, яка ласкаво панує тут нині. Спадкоємицю трону королівської крові.

Портрет худорлявої дівчини зі світлим волоссям і смутним поглядом. Одягненої в білу сукню із зеленими рукавами.

Ціріллу Фіону Елен Ріаннон.

Королеву Цінтри та імператрицю Нільфгарду.

«Призначення», — думала Філіппа Ейльгарт, відчуваючи на собі погляд Дійкстри.

«Бідна дитина, — думав Дійкстра, дивлячись на портрет. — Непевне, вона думає, що то вже кінець її страждань і нещастям. Бідна дитина».

Дзвони Цінтри дзвонили, полохаючи чайок.

* * *

— Скоро після закінчення перемовин і підписання Цінтрійського миру, — поновив свою розповідь пілігрим, — у Новіграді провели кількадедне гучне свято, фестиваль, фіналом та вінцем якого була велика й урочиста дефіляда військ. День, як воно й буває з першими днями нової ери, був по-справжньому чудовим...

— Маємо ми розуміти, — саркастично запитав ельф, — що мосьпан був там присутній? На отій дефіляді?

— Якщо чесно, то я трохи спізнився, — пілігрим, схоже, не належав до тих, хто від сарказму ніяковіє. — День, як я казав, був чудовим. Від самого світанку.

* * *

Васкуань, комендант форту Дракенборг, донедавна заступник коменданта з політичних справ, нетерпляче вдарив себе батогом по халяві.

— Швидше там, швидше! — підігнав. — Наступні чекають! Після того підписаного в Цінтрі миру в нас тут чималий шмат роботи!

Кати, накинувши на засуджених мотузки, відступили. Васкуань стьобнув батоном по халяві.

— Якщо хтось із вас має щось промовити, — сказав сухо, — то саме тепер відповідна остання мить.

— Хай живе свобода! — промовив Кайбре еп Діаред.

— Суд був тенденційним, — промовив Орест Коппс, мародер, грабіжник і вбивця.

— Поцілуйте мене в дупу, — сказав Роберт Пільх, дезертир.

— Перекажіть панові Дійкстрі, що я жалкую, — сказав Ян Леннеп, агент, засуджений за хабар і злочинство.

— Я не хотів... Я насправді не хотів... — заплакав, хилитаючись на березовому пеньку, Іштван Ігальффі, колишній комендант форту, знятий із посади й поставлений перед трибуналом за вчинки щодо ув'язнених жінок.

Сонце, сліпуче, наче розплавлене золото, вибухнуло над остроколом форту. Шибеничні стовпи відкидали довгі тіні. Над Дракенборгом ставав новий, чудовий, сонячний день.

Перший день нової ери.

Васкуань ударив себе батоном по халяві. Підняв та опустив руку.

Пеньки вибили з-під ніг.

* * *

Усі дзвони Новіграда били, їхні глибокі та протяжні звуки відбивалися від дахів та мансард купецьких будинків, розтікалися відлунням серед вуличок. Високо стріляли ракети та штучні вогні. Натоп ревів, кричав «віват», підкидав капелюхи, махав хусточками, перев'язами, прапорцями, та що там — навіть штанами.

— Хай живе Вільна Компанія!

— Хай жиини-веее!

— Хай живуть кондотьєри!

Лоренцо Молла відсалютував натовпу, послав повітряний поцілунок красивим міщанкам.

— Якщо платити премію стануть настільки ж щедро, як віватують, — перекричав шум, — то ми багаті!

— Шкода, — сказала крізь перехоплене горло Юлія Абатемарко. — Шкода, що Фронтіно не дочекався...

Їхали вони ступою головною вулицею міста — Юлія, Адам «Адью» Панґратт і Лоренцо Молла — на чолі Компанії, святково вдягненої, сформованої в рівнесенські четвірки так, що жоден із вичищених і вичесаних до полиску коней не вистромлювався зі строю навіть на палець. Кондотьєрські коні були, як і їхні вершники, спокійні та гордовиті, не лякалися «віватів» і криків натовпу, квітів та вінків, що в них летіли, реагували ледь помітним шарпанням голів.

— Хай живуть кондотьєри!

— Хай живе Адам «Адью» Панґратт! Хай живе Солодка Вітрогонка!

Юлія крадькома витерла сльози, підхоплюючи на льоту кинуті з натовпу гвоздики.

— Навіть не мріяла я... — сказала. — Такий тріумф... Шкода, що Фронтіно...

— Та ти романтик, — усміхнувся Лоренцо Молла. — Ти така зворушлива, Юліє.

— Зворушлива. Увага, рівняйсь! На лііиво! Смирно!

Вони напружилися в сідлах, повертаючи голови до трибун і до виставлених перед ними тронів і стільців. «Бачу Фольтеста, — подумала Юлія. — Отой бородатий — то, мабуть, Генсельт із Кедвену, а той красунчик — то Демавенд з Едірну... Та матрона — це мусить бути королева Гедвіга... А оте щеня поряд із нею — то принц Радовід, син того вбитого короля... Бідний шмаркач...»

* * *

— Хай живуть кондотьєри! Хай живе Юлія Абатемарко! Віват Адью Панґратту! Віват Лоренцо Молла!

— Хай живе конетабль Наталіс!

— Хай живуть королі! Фольтест, Демавенд, Генсельт хай живуть!

— Хай живе пан Дійкстра! — гарикнув якийсь підлабузник.

— Хай живе Його Святість! — викрикнули з натовпу кілька оплачених крикунів. Цирус Енгелькінд Геммельфарт, ієрарх Новіграда, встав, привітав натовп і військо, що дефілювало повз нього,

підняттям рук, не дуже чемно повертаючись задом до королеви Гедвіги й неповнолітнього Радовіда й затуляючи їх полами своїх масивних шат.

«Ніхто не крикне: “Хай живе Радовід”, – подумав прикритий від натовпу широкою дупою ієрарха принц. – Ніхто навіть не гляне в мій бік. Ніхто не викрикнує на честь моєї матері. І навіть не згадає мого батька, не оголосить викриком його слави. Сьогодні, у день тріумфу, у день згоди, примирення, до якого батько також мав стосунок. Тому його й убили».

Він відчув на потилиці погляд. Делікатний, наче щось, чого він не знав, або ж знав, але лише з марень. Щось, що було наче м'який дотик гарячих жіночих уст. Він озирнувся. Побачив втуплені в себе темні, бездонні очі Філіппи Ейльгарт.

«Почекайте, – подумав принц, відвертаючи погляд. – Тільки почекайте».

Ніхто тоді не міг передбачити й здогадатися, що з того тринадцятирічного підлітка з країни, якою правлять Регентська Рада та Дійкстра, з особи, з якою зараз анітрохи не рахуються, виросте король. Король, який, відплативши всім за зневагу, якої зазнали він і його мати, увійде в історію як Радовід V Суворий.

Натовп викрикував «віват». Під копита кондотьєрських коней, що йшли парадом, сипалися квіти.

* * *

– Юліє?

– Слухаю, Адьо.

– Виходь за мене. Стань моєю дружиною.

Солодка Вітрогонка довго не відповідала, приходячи до тями від здивування. Натовп викрикував «віват». Ієрарх Новіграда, спітнілий, хапаючи повітря, наче великий товстий сом, благословляв із трибуни містян і дефіляду, місто й світ.

– Але ж ти одружений, Адаме Панґратт!

– Я в сепарації. Розлучуся.

Юлія Абатемарко не відповіла. Відвернулася. Здивована. Збентежена. І дуже щаслива. Не відомо чому.

Натовп кричав «вівати» й кидав квіти. Над дахами з тріском рвалися ракети та феєрверки.

Дзвони Новіграда заходилися стогоном.

* * *

«Жінка, — подумала Неннеке. — Коли я відсилала її на ту війну, була вона дівчинкою. Повернулася жінкою. Упевнена в собі. З усвідомленням власної сили. Спокійна. Зважена. Жіночна».

Вона виграла ту війну. Не дозволивши, аби війна її знищила.

— Дебора, — продовжувала перелік тихим, але впевненим голо-
сом Еурнейд, — померла від тифу в обозі під Майсною. Прюн пото-
нула в Ярузі, коли перекинувся човен із пораненими. Мирру вбили
ельфи, Білки, під час нападу на лазарет під Армерією... Катъє...

— Кажі, дитинко, — лагідно підіграла її Неннеке.

— Катъє познайомилася в шпиталі з пораненим нільфгардцем.
Коли уклали мир й обміняли бранців, вона пішла разом із ним до
Нільфгарду.

— Я завжди казала, — зітхнула пухка жриця, — що любов не знає
кордонів. А що з Юлою Другою?

— Вона жива, — поспішила запевнити Еурнейд. — Вона в Ма-
ріборі.

— Чому не повертається?

Адептка нахилила голову.

— Вона не повернеться до храму, матінко, — сказала тихо. —
Вона в шпиталі пана Міло Вандербєка, того хірурга, половинчика.
Сказала, що бажає лікувати. Що тільки тому себе й присвятить.
Пробач їй, матінко Неннеке.

— Пробачити? — пирхнула жриця. — Я нею пишаюся.

* * *

— Ти запізнився, — просичала Філіппа Ейльгарт. — Ти запізнився
на урочистості, у яких беруть участь королі. До дияволової жопи,
Сігізмунде, твоє презирство до протоколу настільки добре відоме,
що не було жодної необхідності так настирливо його підкреслю-
вати. Особливо сьогодні, у такий день...

— У мене були причини. — Дійкстра уклоном відповів на погляд королеви Гедвіги й задерті брови ієрарха Новіграда. Уловив кутиком ока криву міну на обличчі жерця Віллемера та гримасу презирства на обличчі короля Фольтеста, гідному, щоб вибити на монеті.

— Я мушу з тобою поговорити, Філь.

Філіппа вигнула брову.

— Напевне, віч-на-віч?

— То було б найкраще, — Дійкстра легенько всміхнувся. — Утім, якщо ти визнаєш за необхідне, я погоджуся на кілька додаткових пар очей. Наприклад, на ті чарівні очі панн із Монтекальво.

— Тихіше, — засичала чародійка з-за усмішки.

— Коли я можу сподіватися на аудієнцію?

— Я подумаю й дам тобі знати. А тепер облиш мене в спокої. Це ж важлива урочистість. Це велике свято. Я тобі про те нагадую, якщо ти сам не зауважив.

— Велике свято?

— Ми стоїмо на порозі нової ери, Дійкстра.

Шпигун стеноу плечима.

Натовп кричав. Стріляли в небо феєрверки. Дзвони Новіграда били, били на тріумф, на славу. Але звучали якось напрочуд жалібно.

* * *

— Потримай-но віжки, Ярре, — сказала Люцена. — Я зголодніла, щось перекушу. Дай, примотаю тобі ремінь на руку. Я знаю, тобі однією ніяк.

Ярре відчував рум'янець сорому й приниження. Він іще не призвичаївся. Усе ще мав враження, що всьому світу немає більше чого робити, як тільки роздивлятися його куксу за складеним та підшитим рукавом. Що весь світ ні про що інше не думає, тільки як би побачити каліцтво, як би лицемірно поспівчувати каліці та нещиро його пожаліти, а глибоко всередині його зневажати й вважати тим, хто спотворює такий красивий краєвид, залишаючись чимось бридким і нахабним. Таким, що наслідуються існувати.

Люцена — він мусив те визнати — з цього погляду трохи відрізнялася від цілого світу. Вона ані вдавала, що не бачить, ані впадала

в манеру принизливої допомоги та ще більш принизливого милосердя. Ярре була близькою думка, що світловолоса фургонниця сприймає його природно й нормально. Але він відганяв від себе цю думку. Не довіряв їй.

Бо все ще не міг погодитися з тим, щоб самому сприймати себе нормально.

Військовий фургон, що віз інвалідів, скрипів і стукотів. Після короткого періоду дощів настала спека й роз'їджені військовими таборами вибоїни засохли та застигли складками, гранями, горбами фантастичних форм, крізь які мусив таскатися екіпаж, що його тягнула четвірка коней. На більших вибоїнах віз аж підскакував, тріщав, його короб хилитався, наче корабель під час шторму. Каліки — переважно безногі солдати — тоді лаялися настільки ж вишукано, як мерзотно, а Люцена, аби не впасти, притулялася до Ярре та обіймала його, щедро ділячись із хлопцем своїм магічним теплом, дивовижною м'якістю й збудливою мішанкою запахів коней, ременів, сіна, вівса й молодого, різкого, дівочого поту.

Віз зіскочив із чергової вибоїни, Ярре вибрав слабіну закручених навколо кукси віжок. Люцена, відкушуючи поперемінно від хліба та ковбаси, притулилася до його боку.

— Ну-ну, — помітила вона його латунний медальйон і ловкенько скористалася з того факту, що одну руку він мав зайняту віжками. — І тебе також надурили? Амулет незабудки? Ох, пройда той був, хто ці фіглі видумав. Великий на них був попит під час цієї війни, більший — хіба лише на горілку. А яке ж там усередині ім'я дівчини, зараз подивимося...

— Люцено, — Ярре спалахнув, наче лаканос, відчував, що за мить кров бризне в нього зі щік. — Мушу тебе просити... аби ти не відкривала... Вибач, але то особиста річ. Я не хотів тебе образити, але...

Віз підскаочив, Люцена притулилася до нього, а Ярре замовк.

— Ці... ріл... ла, — прочитала із зусиллям по складах фургонниця, але все одно здивувавши Ярре, який не підозрював у сільської дівчини настільки серйозні здібності.

— Вона про тебе не забуде. — Вона закрила медальйон, відпустила ланцюжок, глянула на хлопця. — Ота Цірілла, значить. Якщо

вона й справді кохала. До дупи чари й амулети. Якщо вона насправді кохала, то не забула, вірною залишилася. Чекає.

— На оце? — Ярре підняв куксу.

Дівчина трохи примружила очі, сині, наче волошки.

— Якщо вона насправді кохала, — повторила твердо, — то чекає, а все інше — гівно. Я те знаю.

— Аж настільки великий маєш у цій справі досвід?

— То не твоя справа, — тепер уже Люцені випала черга трохи примружити очі, — з ким я що мала. І не думай, що я з тих, яким тіко кивни, а вони вже готові в сіні борюкатися. Але що знаю, те знаю. Якщо хлопа кохаєш, то всього, а не шматками. Тоді до дупи, якби навіть який фрагмент відсутнім був.

Віз підскочив.

— Ти сильно спрощуєш, — сказав крізь стиснуті зуби Ярре, хтиво вдихаючи запах дівчини. — Сильно спрощуєш і сильно ідеалізуєш, Люцено. Вважаєш за краще не помічати хоча б тієї дрібної деталі, що цілість чоловіка може говорити про його здібності щодо утримання дружини та родини. Каліка просто не може...

— Ну-ну-ну! — перервала вона його рішуче. — Не виплакуйся тут мені в спідницю. Голову тобі Чорні не відірвали, а ти ж головатий, головою працюєш. Що так витріщився? Я із села, але очі й вуха в мене на місці. І досить швидкі вони, аби помітити таку деталь, як чийсь спосіб балаканини — по-справжньому панський та навчений. А до того ж...

Вона нахилила голову й кахикнула. Ярре також кахикнув. Віз підскочив.

— А до того ж, — закінчила дівчина, — я чула, що інші говорили. Що ти писарчук. І що жрець із храму. Тож сам бачиш, що та твоя рука... Тьфу, до дупи й тільки.

Віз не підскакував уже якийсь час, але Ярре та Люцена, здавалося, того аж ніяк не помітили. І те їм аж ніяк не перешкоджало.

— Щось я, — сказала через деякий час дівчина, — до навчених щастя маю. Був такий один... Колись... Залицявся до мене... Учений був і в академіях навчений. Уже із самого імені то було помітно.

— А яке ж мав він ім'я?

— Семестр.

— Гей же, панно, — крикнув з-за їхніх спин гефрейтор Деркач, злостивець і похмурий тип, скалічений під час битви за Майєну. — Удар-но, панно, тих валахів бичем над задами, бо повзе та твоя фура, наче шмаркля по стінці!

— Точно-точно, — додав другий каліка, чухаючи куксу, що виднілася з-під підвернутої штанини, рожеву від зарослого шраму. — Дістала вже ця пуста! За корчмою я затужив, бо ж, скажу вам правду, напився б я пива. Чи не можна скоріше їхати?

— Можна, — Люцена розвернулася на козлах. — Але як на грудці вісь чи маточина зламається, то тиждень чи два не пиво, а дощову водичку та березовий сік хлебтати станеш, підводи чекаючи. Самі бо ви не підете, а я ж вас на собі не понесу.

— Ото насправді жаль, — вишкірився Деркач. — Бо ночами мені сниться, що мене ти на себе береш. Спиною, чи то ззаду. Я так люблю. А ти, панно?

— Ти, нездаро кульгавий! — крикнула Люцена. — Ти, цапе смердючий! Ти...

Урвала себе, побачивши, як обличчя всіх інвалідів, що сиділи на возі, вкриває раптом смертельна, трупна блідість.

— Матінко, — хлипнув хтось. — А так же недалечко було до дому...

— Пропали ми, — сказав Деркач тихо й повністю без емоцій. Просто стверджуючи факт.

«А казали, — промайнуло в голові Ярре, — що вже немає білок. Що вже всіх їх убили. Що вже, як вони висловлюються, було остаточно вирішено ельфійське питання».

Було шестеро кінних. Але після уважнішого погляду виявилось, що шестеро було коней, а вершників — восьмеро. Два коня несли по двоє кінних. Усі ступали штивно й аритмічно, низько опускали голови. Виглядали змарнілими.

Люцена голосно зітхнула.

Ельфи наблизилися. Виглядали ще більш змарнілими, ніж коні.

Нічого не залишилося від їхніх гордоців, від їхньої чистої, зверхньої, харизматичної інакшості. Одяг, зазвичай навіть у гверільяс із командо елегантний та красивий, був брудним, подертим, укритим

плямами. Волосся, їхня гордість та пиха, було скуйовджене, перемазане липким брудом і засохлою кров'ю. Їхні великі очі, зазвичай якимсь дивом позбавлені будь-якого виразу, були тепер безоднями паніки й розпачу.

Нічого не залишилося в них від їхньої інакшості. Смерть, жах, голод і поневір'яння зробили так, що стали вони звичайними. Надто вже звичайними.

Перестали навіть викликати страх.

На мить Ярре здавалося, що вони їх просто проминуть, перетнуть тракт і зникнуть у лісі по інший бік, не вдостойвши ані воза, ані пасажирів навіть поглядом. Що залишиться від них тільки той цілком неельфійський, гидкий, паскудний запах, запах, який Ярре знав аж надто добре з лазаретів — запах біди, сечі, бруду й роз'ятрених ран.

Ельфи минали їх, не дивлячись.

Не всі.

Ельфійка з темним, довгим, зіпленим засохлою кров'ю волоссям стримала коня біля возу. Сиділа вона в сідлі, незграбно похилена, няньчачи руку в просякнутій кров'ю пов'язці, навколо якої дзижчали й клубочилися мухи.

— Торувіель, — сказав, відвертаючись, один з ельфів. — *En'ca digne, luned.*

Люцена миттєво зорієнтувалася, зрозуміла, у чому справа. Зрозуміла, на що ельфійка дивиться. Селянка, з дитинства привчена до синього й спухлого привида, примари голоду, що таїлася за рогом халупи. Тому вона відреагувала інстинктивно й безпомилково. Простягнула ельфійці хліб.

— *En'ca digne, Toruviel,* — повторив ельф. Він єдиний з усієї команди мав на подертому рукаві запиленої куртки срібні блискавки бригади «Вріхедд».

Інваліди на возі, до тієї миті скам'янілі та застигли без руху, раптом здригнулися, наче оживлені магічним закляттям. У їхніх долонях, простягнутих у бік ельфів, з'явилися, наче вичаровані, чверті хлібця, шматочки сиру, шматки солонини та ковбаси.

А ельфи вперше за тисячі років простягнули руки в бік людей.

Люцена та Ярре були першими людьми, які побачили, як ельфійка плаче. Як давиться схлипами, навіть не намагаючись витирати сльози, що текли брудним обличчям. Це ставило під сумнів твердження, що ельфи взагалі не мали сльозових залоз.

— *En'ca... digne*, — повторив ламким голосом ельф із блискавками на рукаві.

А потім простягнув руку й узяв хліб у Деркача.

— Дякую тобі, — сказав хрипко, із зусиллям пристосовуючи язик і губи до чужої мови. — Дякую тобі, людино.

Через якийсь час, зауваживши, що все вже скінчилося, Люцена цмокнула коням, хлопнула віжками. Віз скрипив і торохтів. Усі мовчали.

Було вже добре по опівдні, коли гостинець зароївся від озброєних вершників. Командувала ними жінка з цілком білим, коротко стриženим волоссям, зі злим, затятим обличчям, знівеченим шрами, з яких один перекреслював щоку від скроні до кутика губ, а другий підковкою обіймав око. Жінка також не мала більшої частини правого вуха, а її ліва рука нижче ліктя закінчувалася шкіряним циліндром із мідним гаком, за який зачеплено було вуздечку.

Жінка, міряючи їх злим, повним запеклої мстивості поглядом, запитувала про ельфів. Про скойа'таелів. Про терористів. Про недобитків командо, які зуміли втекти після розгрому кілька днів тому.

Ярре, Люцена та інваліди, уникаючи погляду біловолосої та однорукої жінки, говорили, невиразно мимрячи, що ні, що нікого вони не зустрічали й нікого не бачили.

«Брешете, — думала Біла Райла, та, яка колись була Райлою Чорною. — Брешете, а я про те знаю. Брешете з милосердя.

Але то все одно не має значення.

Бо я, Біла Райла, милосердя не знаю».

* * *

— Урррааааа, славтеся, ґноми! Віват, Барклаю Ельс!

— Хай жиіііі-вууууть!

Новіградська бруківка гуділа під підкованими чобітьми бравих жовнірів із Добровольчого гуфця. Ґноми марширували в типовому

для них строю, п'ятірками, штандарт із мітлами розвивався над колоною.

— Хай живе Магакам! Віват, гноми!

— Хвала їм! Слава!

Раптом хтось у натовпі засміявся. Кілька осіб підхопили. А за мить від сміху вже падали всі.

— Це афронт... — ковтнув повітря ієрарх Геммельфарт. — То скандал... Це не можна пробачити...

— Мерзотні нелюди, — просичав жрець Віллемер.

— Удавайте, що ви не бачите, — спокійно порадив Фольтест.

— Не треба було скупитися їм на винагороду, — кисло сказала Мева. — Ані відмовляти в продовольчому постачанні.

Гномські офіцери зберігали повагу й форму, перед трибуною вони виструнчилися й відсалютували. Сержанти та солдати Добровольчого гуфця натомість висловили своє незадоволення стосовно зроблених королями й ієрархом бюджетних скорочень. Одні, минаючи трибуну, показували королям зігнутий лікоть, інші демонстрували інакший зі своїх улюблених жестів — кулак із випрямленим угору середнім пальцем. Жест той в академічних колах мав назву *digitus infamis*. Плебс називав його більш образливо.

Рум'янець на обличчях королів та ієрарха доводив, що вони знають обидві назви.

— Не треба було ображати їх скупістю, — повторила Мева. — Це амбітний народець.

* * *

Співун на Ельскердезі завив, виття перейшло в жахливий заспів. Ніхто з тих, що сиділи біля вогнища, не повернув навіть голови.

Тим, хто після довгого мовчання заговорив першим, був Бо-реас Мун.

— Світ змінився. Справедливість затріумфувала.

— Ну, з тією справедливістю то, може, і перебір, — легенько всміхнувся пілігрим. — Утім, я б погодився з тим, що світ начебто пристосувався до фундаментального принципу фізики.

— Цікаво, — протяжно промовив ельф, — чи ми про той самий принцип думаємо.

— Кожна дія, — сказав пілігрим, — спричиняє протидію.

Ельф пирхнув, але було те пирхання досить зичливе.

— Очко на твою користь, чоловіче.

* * *

— Стефане Скеллен, сину Бертрама Скеллена, ти, який був імператорським коронером, встань. Найвищий Трибунал Вічної з ласки Великого Сонця Імперії визнав тебе винним у тих злочинах, у яких тебе звинувачують, та у вчинках неправих, як-то: державна змова й участь у заколоті, що мав за мету злочинний замах на фундаментальний порядок Імперії, а також на власну особу Імператорської Величності. Вину твою, Стефане Скеллен, було підтверджено й доведено, а Трибунал не вбачає полегшувальних обставин. Його Найясніша Імператорська Величність не скористався у твоєму випадку правом помилування.

Стефане Скеллен, сину Бертрама Скеллена. Із зали приговору тебе буде переведено до Цитаделі, звідки, коли настане відповідний час, буде тебе виведено. Як зрадник, ти негідний ступати землю Імперії, а тому будеш покладений на дерев'яний щит і на тому щиті кіньми поволочений на площу Тисячоліття. Як зрадник, не гідний ти дихати повітрям Імперії, а тому на плацу Тисячоліття будеш повішений рукою ката за шию на шибениці, між небом і землею. І будеш там висіти доти, доки не помреш. Тіло твоє буде спалене, а попіл — розвіяний на чотири боки.

Стефане Скеллен, сину Бертрама, зраднику. Я, голова Найвищого Трибуналу Імперії, виносячи тобі вирок, востаннє вимовляю твоє ім'я. З цієї хвилини хай буде воно забуте.

* * *

— Вдалося! Вдалося! — крикнув, вриваючись до деканату, професор Оппенгаузер. — Вдалося, панове! Нарешті! Нарешті! Це функціонує! Воно крутиться! Працює! Це працює!

— Справді? — зухвало й досить скептично запитав Жан Ля Вуазьє, професор хімії, що серед студентів звався Вуглесморородором. — Та бути не може! А що, цікаво мені оце, працює?

— Вічний двигун!

— *Perpetuum mobile*? — зацікавився Едмунд Бумблер, старенький викладач зоології. — Насправді? Чи ви не перебільшуєте, колего?

— Анітрохи! — крикнув Оппенхаузер і підскочив по-козлиному. — Ані крихти! Працює! Двигун діє! Я його запустив — і він діє! Діє без перерви! Безустанку! Вічно! Віковічно! Цього неможливо переповісти, колеги, це треба побачити! Ходімте до моєї майстерні, швидко!

— Я їм сніданок, — запротестував Вуглесморородор, але його протест потонув у гомоні та загальному піднесеному розгардіяші. Професори, магістри й бакалаври в поспіху накидали на тоги плащі й делії, бігли до виходу, очолювані Оппенхаузером, який усе ще продовжував кричати. Вуглесморородор показав їм услід *digitus infamis* і повернувся до булки з паштетом.

Групка вчених, під час маршу все завзятіше бажаючи побачити результат тридцятирічних зусиль Оппенхаузера, швидко подолала дистанцію, що віддаляла їх від майстерні славетного фізика. Ось-ось уже мали вони відчинити двері, коли ґрунт здригнувся. Відчутно. Та що там — сильно. Та що там — дуже сильно.

Був то сейсмічний струс, один із серії струсів, які спричинило знищення чародійками фортеці Стигга, криївки Вільгефорца. Сейсмічна хвиля дісталася з далекого Еббінґа аж сюди, до Оксенфурта.

З брязкотом вилетіло кілька скелець вітражу на фронтоні кафедри мистецтва. Упало із замальованого бридкими словами цоколю погруддя Нікодема де Боота, першого ректора університету. Упала зі столу кружка з відваром, яким Вуглесморородор запивав булку з паштетом. Упав із паркового платана студент першого року фізики Альберт Сольпетра, який заліз на той платан, аби похвалитися перед студентками медицини.

А *perpetuum mobile* професора Оппенхаузера, його легендарний вічний двигун, ворухнувся ще раз і став. Назавжди.

І ніколи вже не вдалося його знову запустити.

* * *

— Хай живуть ґноми! Хай живе Магакам!

«Що воно за збиранина, що воно за банда, — думав ієрарх Геммельфарт, благословляючи тремтячою рукою дефіляду. — Кого тут славлять? Перекупних кондотьєрів, непристойних ґномів, що воно за дивний авторамент? Хто врешті-решт виграв цю війну — ми чи вони? Боги, треба б звернути на те увагу королів. Коли історики й письменники візьмуться до роботи, належить піддати їхні писання цензурі. Найманці, відьмаки, платні розбійники, нелюди й усіякий інший підозрілий елемент має зникнути з хронік людськості. Має виявитися викресленим, стертим. Ані слова про них. Ані слова».

«І ані слова також про нього, — подумав він, стискаючи губи й дивлячись на Дійкстру, який спостерігав за дефілядою з досить утомленим виразом обличчя».

«Треба буде, — подумав ієрарх, — дати королям доручення щодо справи цього Дійкстри. Його присутність — образа для чесних людей. То безбожник і лотр. Хай зникне без сліду. І нехай про нього забудуть».

* * *

«Не дочекаєшся, ти, пурпуровий святобливий кабане, — думала Філіппа Ейльгарт, без зусилля читаючи інтенсивні думки ієрарха. — Хотів би ти правити, хотів би диктувати й впливати? Хотів би вирішувати? Не дочекаєшся. Вирішувати ти можеш винятково справи власного геморою, та й там, у власній твоїй дупі, твої рішення небагато будуть значити.

А Дійкстра залишиться. Так довго, як буде він мені потрібен».

* * *

«Колись ти зробиш помилку, — думав жрець Віллемер, дивлячись на блискучі кармінові губи Філіппи. — Колись котрась із вас зробить помилку. Занапаستять вас пиха, нахабство й самовпевненість. Змови, у яких ви берете участь. Аморальність. Огида й збочення, яким ви віддаєтеся, у яких ви живете. Усе вилізе назовні,

розійдеться сморід ваших гріхів, коли ви зробите помилку. Така мить мусить настати.

А навіть якщо помилку ви не зробите, знайдеться спосіб, аби якось вас звинуватити. Впаде на людськість якеś нещастя, якась поразка, якась епідемія чи, може, зараза... Тоді ми звалимо провину на вас. Звинуватимо вас у тому, що ви не зуміли заразі протистояти, у тому, що не зуміли ви усунути її результатів.

Ви будете в усьому винними.

І тоді запалають багаття».

* * *

Старий смугастий котяра, якого люди через масть називали Рудьком, помирав. Помирав паскудно. Шарпався, напружувався, дряпав землю, блював кров'ю й слизом, били його конвульсії. До того ж мав він кривавий понос. Нявчав, хоча було те нижче від його гідності. Нявчав жалісно, тихо. Швидко втрачав сили.

Рудько знав, чому він помирає. Принаймні здогадувався, що його вбило.

Кілька днів тому до цінтрійського порту зайшов дивний фрахтовець, старий і дуже брудний хольк, занедбане корито, мало не розвалина. «Катріона» — проказували ледь видні літери на носі холька. Літер тих Рудько, зрозуміло, прочитати не вмів. З дивного корита, використовуючи швартовий, на набережну зліз щур. Тільки один. Щур був линялим, запаршивленим, млявим. І він не мав одного вуха.

Рудько шура загриз. Був голодним, але інстинкт утримав його від того, щоб з'їсти те паскудство. Але кілька бліх, великих блискучих бліх, яких було повно на шерсті гризуна, встигли перелізти на Рудька й оселитися в його хутрі.

— Що воно з тим нещасним котом?

— Напевне, отруїв його хтось. Або зурочив!

— Тьфу, огида! Але ж і воняє, наволоч! Забери його геть зі сходів, жінко!

Рудько напружився й безголосно відкрив закривавлену пащу. Уже не відчував ні копняків, ні штурхання мітлою, якими господиня

саме дякувала йому за одинадцять років ловлення мишей. Викинутий із подвір'я, він помирав у канаві, сповненій змилками й уриною. Помирав, бажаючи тим невдячним людям, аби вони захворіли також. Аби страждали так само, як і він.

Його бажання мало скоро здійснитися. Причому у великому масштабі. У насправді великому масштабі.

Жінка, яка викинула й вимела Рудька з подвір'я, зупинилася, задерла спідницю й почесала під коліном. Свербіло.

Вкусила її блоха.

* * *

Зірки над Ельскердегом інтенсивно підморгували. Іскри від вогнища гаснули на їхньому тлі.

— Ані Цінтрійський мир, — сказав ельф, — ані тим більше пафосна новіградська дефіляда не могли вважатися цезурою й верстовими каменями. Бо що воно за поняття? Політична влада не може творити історію за допомогою актів чи декретів. Політична влада також не може історію оцінювати, виставляти ноти чи розкладати по шухлядках, хоча у своїй писі жодна влада цю правду не визнає. Одним із яскравих проявів вашої людської зухвалості є так звана історіографія — намагання робити висновки та виносити вирок про, як ви кажете, «минулі діяння». Є те для вас, люди, типовим і впливає з того факту, що натура обдарувала вас ефемерним, комашиним, мурашковим життям, смішним середнім віком ледь менше ста років. Ви ж до свого комашиного існування намагаєтеся допасувати світ. А тим часом історія є процесом, що йде безперервно й ніколи не закінчується. Не вдається ділити її на шматочки, звідти до сюди, від сюди до туди, від дати до дати. Не вдається історію окреслити, а тим більше перетворити на королівське знаряддя. Навіть якщо війна виграна.

— Я не підхоплю філософської дискусії, — сказав пілігрим. — Як було сказано, людина я проста й малоосвічена. Утім, наслідую звернути увагу на дві речі. По-перше, коротке, наче в комах, життя оберігає нас, людей, від декаденції, схиляє до того, аби, шануючи життя, жити інтенсивно й творчо, аби використовувати кожен

мить життя й втішатися нею. А коли треба, то й віддати те життя за справу без жалю. Говорю й мислю я як людина, але ж так само мислили й довговічні ельфи, ідучи битися й помирати в командо скойа'таелів. Якщо я неправий, то прошу мене виправити.

Пілігрим вичекав якусь хвилину, але ніхто його не виправив.

— По-друге, — продовжив він, — видається мені, що політична влада, хоча й не може змінювати історію, своїми діями може створювати цілком непогану ілюзію й видимість такої можливості. Для того влада має методи та інструменти.

— О, так, — відповів ельф, відвертаючи обличчя. — Тут ти поцілив у саму суть, пілігриме. Влада має методи та інструменти. Такі, з якими не подискутуєш.

* * *

Галера стукнула бортом об палю, оброслу водоростями та мушлями. Кинули швартові. Залунали крики, прокльони та команди.

Дерлися чайки, б'ючись за недоїдки, що плавали в зеленій, брудній воді порту. На причалі було аж темно від людей. Переважно тих, що в мундирах.

— Кінець рейсу, панове ельфи, — сказав нільфгардський командир конвою. — Ми в Діллінжені. Висадка! Тут на вас уже чекають. Факт. На них чекали.

Жоден з ельфів — і вже напевне не Фаойльтіарна — ані на гріш не вірив запевненням про справедливі суди та амністії. Скойа'таелі та офіцери бригади «Вріхедд» не мали жодних ілюзорних надій щодо долі, яка чекала на них за Яругою.

У більшості своїй вони з тим погодилися, стоїчно — навіть із байдужістю — прийняли те. Як думали, нічого не зможе заскочити їх зненацька.

Вони помилялися.

Їх зігнали з галери, кайдани дзвонили й бряжчали; погнали на мол, тоді на набережну, між рядами озброєних жовніврів. Були там також і цивільні, такі, чий швидкі очки моргали, перескакуючи з обличчя на обличчя, з фігури на фігуру.

«Селекціонери», — подумалося Фаойльтіарні. І він не помилився.

На те, що його пошрамоване обличчя не помітять, розраховувати, вочевидь, не міг. І на те не розраховував.

— Пан Ізенгрім Фаойльтіарна? Залізний Вовк? Що за чудова несподіванка! Просимо, просимо!

Жовніри виволокли його з шеренги.

— *Va fail!* — крикнув йому Койнеах Да Рео, упізнаний і витягнений іншими солдатами, тими, що носили ринграфи з реданським орлом. — *Se'ved, se caerme dea!*

— Побачитеся, — просичав цивільний, який вибрав Фаойльтіарну, — але хіба в пеклі. На нього вже там чекають, у Дракенборзі. Гей, стояти! Чи це випадково не пан Ріордан? Узяти його!

Загалом витягли їх трьох. Лише трьох. Фаойльтіарна зрозумів і раптом — на своє здивування — почав боятися.

— *Va fail!* — крикнув товаришам витягнений із шеренги Ангус Брі Крі, дзвонячи кайданами. — *Vafail, fraeren!*

Жовніри грубо його пхнули.

Далеко їх не повели. Дійшли лише до одного із сараїв поблизу пристані. Відразу над басейном порту, де хилитався ліс щогл.

Цивільний дав знак. Фаойльтіарну пхнули під стовп, під балку, через яку перекинули мотузку. До мотузки почали прив'язувати залізний гак. Ріордана та Ангуса посадовили на двох поставлених на глинобитній підлозі табуретах.

— Пане Ріордан, пане Брі Крі, — холодно промовив цивільний. — Ви обидва потрапили під амністію. Суд постановив виказати вам ласку... Утім, справедливість мусить здійснитися, — додав, не дочекавшись реакції. — А за те, аби так сталося, заплатили родини тих, кого ви повбивали, панове. Вирок винесено.

Ріордан та Ангус не зуміли навіть скрикнути. Ззаду накинули їм на шию петлі, придавили, разом із табуретами перекинули, потягли підлогою. Коли скутими руками вони дарма намагалися зірвати шнурки, що врізалися в тіло, кати всілися їм на груди. Блиснули та вдарили ножі, бризнула кров. Тепер навіть петлі не могли заглушити їхнього крику, вису, від якого ставало дибки волосся.

Тривало це довго. Як завжди.

— Ваш вирок, пане Фаойльтіарна, — сказав цивільний, повільно повертаючи до нього обличчя, — було забезпечено додатковим пунктом. Таке собі екстра...

Фаойльтіарна не мав наміру чекати на щось «екстра». Клямка кайданів, над якою ельф працював уже два дні й дві ночі, тепер звалилася з його передпліччя наче за дотиком магічної палички. Страшений удар важкого ланцюга повалив обох жовнірів, що його стерегли. Фаойльтіарна в стрибку копнув в обличчя наступного, шмагнув кайданами цивільного, кинувся просто в затягнене павутинням віконце сараю, вилетів із нього разом із рамою, залишаючи на цвяхах кров і шматки одягу. Зі стукотом приземлився на дошки молу. Перекинувся, перевернувся через голову й пірнув у воду, між човнами й баркасами рибалок.

Усе ще прикутий до його правого зап'ястка важезний ланцюг тягнув на дно. Фаойльтіарна змагався з ним. З усіх сил змагався за життя, яке йому — як здавалося ще донедавна — було геть нецікаве.

— Хапай! — волали солдати, вибігаючи із сараю. — Хапай! Бий-убивай!

— Там! — кричали інші, що бігли молотом. — Туди, туди стрибнув!

— До човнів!

— Стріляти! — ревів цивільний, намагаючись обома руками стримати кров, що дзюркотіла з очодолу. — Убити його!

Заклацала тятива арбалетів. Чайки злетіли з вереском. Брудна зелена вода поміж баркасами закипіла від стріл.

* * *

— Віват! — дефіляда продовжувалася, натовп мешканців Новіграда вже виказував ознаки втоми й захриплості. — Віват! Хай живуть!

— Уррра!

— Слава королям! Слава!

Філіппа Ейльгарт розглянулася, упевнилася, що ніхто не прислухається, нахилилася до Дійкстри.

— Про що ти хочеш зі мною поговорити?

Шпигун також роззирнувся.

— Про замах на короля Візіміра, що був скоєний у липні минулого року.

— Вибач?

— Напівельф, який скоїв те вбивство, — Дійкстра ще більше стишив голос, — аж ніяк не був шаленцем, Філь. І не діяв сам-один.

— Про що ти говориш?

— Тихіше, — усміхнувся Дійкстра. — Тихіше, Філь.

— Не називай мене Філь. Маєш докази? Які? Звідки?

— Ти б здивувалася, Філь, якби я тобі розповів звідки. Коли я можу сподіватися на аудієнцію, ясновельможна пані?

Очі Філіппи Ейльгарт були наче два чорні, бездонні озера.

— Скоро, Дійкстра.

Дзвони били. Натовп охрипло вигукував. Військо марширувало. Пелюстки квітів, наче сніг, укривали новіградську бруківку.

* * *

— Усе пишеш?

Орі Реуен здригнувся й зробив ляпку. Служив він Дійкстрі вже дев'ятнадцять років, але й досі не призвичаївся до безшумного кроку шефа, до того, що той з'являвся невідомо звідки й невідомо яким чином.

— Доброго вечора, кхе-кхе, ваша вельмож...

— «Люди з тіней», — прочитав Дійкстра титульну сторінку рукопису, яку безцеремонно підняв зі столу. — «Історія таємних королівських служб, писана Орібасієм Джанфранко Паоло Реуеном, магістром...». Ох, Орі, Орі. Старий чолов'яга, а такі дурниці.

— Кхе-кхе...

— Я прийшов попрощатися, Орі.

Реуен дивився на нього здивовано.

— Бачиш, вірний дурню, — продовжував шпигун, не очікуючи, поки секретар щось промовить, — я також старий, і виходить, що ще й такий самий дурень. Сказав одне слово одній особі. Тільки одній. І тільки одне слово. І було це на одне слово більше й на одну особу більше, ніж треба. Прислухайся, Орі. Чуєш їх?

Орі Реувен, широко розплющивши здивовані очі, покачав головою. Дійкстра мовчав мить-другу.

— Не чуєш, — заявив. — А я їх чую. У всіх коридорах. Щури бігають за третогорськими стінами, Орі. Ідуть сюди. Наближаються на м'яких щурячих лапках.

* * *

Вони з'явилися з тіней, з темряви. Чорні, замасковані, верткі, мов щури. Стражники та охоронці у вестибюлях упали без стогонів під швидкими ударами стилетів із вузькими, гранчастими клинками. Кров текла по підлозі третогорського замку, розливалася, плямувала паркет, всотувалася в дорозі венгерберзькі килими.

Наближалися вони всіма коридорами, а за ними лишалися трупи.

— Він там, — сказав один, указуючи. Голос його приглушував чорний шарф, що приховував обличчя аж по очі. — Туди він увійшов. Через канцелярію, у якій головує Реувен, той кошлатий дід.

— Звідти немає виходу. — Очі іншого майбутнього керівника горіли в отворах чорної оксамитової маски. — Кімната за канцелярією — це глухий кут. Там навіть вікон немає.

— Усі інші коридори під контролем. Усі двері та всі вікна. Він не може від нас утекти. Він у пастці.

— Уперед!

Двері піддалися копнякам. Блиснули стилети.

— Смерть!!! Смерть кривавому кату!

— Кхе-кхе? — Орі Реувен підвів від паперів короткозорі очі, що сльозилися. — Вибачаюся? Чим я можу, кхе-кхе, панству служити?

Убивці з розгону вивалили двері до приватних кімнат Дійкстри, оббігли їх, наче щури, стромляючи носи в усі кутки. Полетіли на підлогу зірвані гобелени, картини й панелі, стилети розпорювали драпіровки та шпалери.

— Немає його! — крикнув один, увірвавшись у канцелярію. — Немає його!

— Де? — вигарчав головний, схилиючись над Орі, пробиваючи його поглядом з отворів чорної маски. — Де є той кривавий пес?

— Немає його, — спокійно відповів Орі Реувен. — Ви ж самі бачите.

— Де він є? Кажі! Де Дійкстра?

— А чи я, — кахикнув Орі, — є, кхе-кхе, сторожем братові моєму?

— Загинеш, старче!

— Я старий. Хворий. І дуже зморений. Кхе-кхе. Я не боюся ані вас, ані ваших ножів.

Убивці вибігли з кімнати. Зникли настільки ж швидко, як і з'явилися.

Вони не вбили Орі Реувена. Були найманими вбивцями. І в наказах їхніх не було жодної згадки про Орі Реувена.

Орібасій Джанфранко Паоло Реувен, магістр права, провів шість років у різних в'язницях, постійно під допитами все новими слідчими, які розпитували його про різні речі та справи, що часом начебто й не мали жодного сенсу.

Через шість років його звільнили. Тоді він уже був дуже хворий. Скорбут відібрав у нього всі зуби, анемія — волосся, глаукома — зір, а астма — дихання. Пальці на обох руках йому поламали на допитах.

На волі він прожив неповний рік. Помер у храмовому притулку. У бідності. Забутий.

Рукопис книжки «Люди з тіней, чи Історія таємних королівських служб» зник безслідно.

* * *

Небо на сході посвітлішало, над узгір'ями розквітнув блідий ореол, обіцянка скорого ранку.

Біля вогнища вже якийсь час панувала тиша. Пілігрим, ельф і слідопит мовчки дивилися в полум'я, яке помирало.

Тиша панувала над Ельскердегом. Виюче страшидло пішло собі, знудившись даремним виттям. Виюче страшидло мусило нарешті зрозуміти, що троє чоловіків біля вогнища останнім часом бачили занадто багато жажіть, щоб перейматися якимсь страшидлом.

— Якщо ми маємо йти далі разом, — сказав раптом Бореас Мун, дивлячись у рубіновий жар вогнища, — то відкинемо недовіру.

Залишімо позаду те, що було. Світ змінився. Попереду нове життя. Щось скінчилося, щось починається. Попереду...

Він обірвав себе, хахикнув. Не звук до таких промов, боявся здатися смішним. Але його випадкові товариші не сміялися. Навіть більше, Бореас відчув чи не доброзичливість, що її вони випромінювали.

— Попереду перевал Ельскердег, — закінчив він уже впевненішим голосом. — А за перевалом — Зерріканія та Гакланд. Попереду далекий і небезпечний шлях. Якщо нам дано пройти його разом... Відкиньмо недовіру. Я — Бореас Мун.

Пілігрим у капелюсі з широкими крисами встав, розпрямляючись усією своєю могутньою постаттю, потиснув простягнену до нього руку. Ельф устав також. Його жажливо знівечене обличчя дивно скривилося.

Потиснувши долоню слідопита, пілігрим та ельф простягнули руки один одному.

— Світ змінився, — сказав пілігрим. — Щось скінчилося. Я... Сігі Реуен.

— Щось починається, — ельф скривив пошрамоване обличчя в чомусь, що беззаперечно мало бути усмішкою. — Я... Вольф Ізенгрім.

Вони потиснули один одному руки, швидко, міцно, майже різко, на мить те було схожим більше на початок битви, ніж на жест примирення. Але тільки на мить.

Поліно вистрелило іскрами, вітаючи те, що сталося, радісним феєрверком.

— Щоб мене дідько взяв, — Бореас Мун широко всміхнувся, — якщо це не початок чудової дружби.

...яко й інших Вірних, так і Св. Філіппу обмовлено, що, мовляв, до зради королівства дійшла, що до заворушень і заколотів під'юджує, що люд підбурює й заколот готує. Вільмерій, єретик та сектант, що архієрцем самовільно звався, Св. схопити повелів, до в'язниці темної та суворої кинув і там холодом і голодом катував, волаючи, аби вона гріхи на себе взяла та аби видала, які з них вчинила. І показував Вільмерій Св. Філіппі інструмент мерзенний для муки й погрожував дуже. Св. тоді лише в пику йому плюнула й у содомії звинуватила.

Наказав єретик із неї шати обдерти й голу воловими жилами сікти без милосердя та під нігті тріски забивати. І постійно при тому запитував і закликав, аби від віри своєї й від Богині вона відреклася. Але тільки розсміялася Св. і порадила йому, аби йшов він геть.

Наказав тоді він Св. до катівні тягнути, по всьому тілу залізними острогами та гаками гострими дерти та боки її свічками смалити. Але хоча й катована, Св. у тілі смертному безсмертну терплячість виказувала. Аж кати оті ослабли й з великим страхом відступили, але Вільмерій грізно на них гарикнув та наказав, аби й далі її мучили та руками прикладалися сильніше. Узялися тоді Св. Філіппу залізом розпеченим пекти, члени із суглобів вибивати та перси жіночі кліщами рвати. І в тих-то муках вона, нічого не визнавши, сконала.

А Вільмерія-м'ясника, про що у Св. Отців читай, така кара пізніше спіткала, що воші його та робацтво живого обсіли й морили, аж увесь він зогнив та подох від того. А смердів, наче пес, тож його без погребіння до річки кинути мусили.

Через що Св. Філіппі хвала й корона мученицька, Матері Великій Богині на велику хвалу, а нам наука та пересторога, амінь.

*Житіє Св. Філіппи Мучениці з Монс Кальвус¹,
писане в старовину писарями мученицькими,
у Брев'ярії Третогороському сумоване,
узяте від багатьох Св. Отців, які у творах своїх її славлять*

---

¹ Від *Mons Kalvus* – Лиса Гора (лат.).

Летіли вони щодуху, наче шалені, карколомно. Їхали крізь дні, що пульсували весною. Коні несли летючим чвалом, а люди, випростовуючи зігнуті над риллею шиї й спину, спостерігали за ними, невпевнені, що саме бачили — вершників чи привидів.

Їхали вони крізь ночі, темні й мокрі від теплої дощу, а розбуджені, на теплих постелях усівшись, люди розглядалися, перелякані, переборюючи тиснучий біль, що здіймався в горлі та грудях. Люди підхоплювалися, дослухуючись до гримотіння віконниць, до плачу розбуджених дітей, до виття собак. Притуляли обличчя до пухирів у вікнах, невпевнені, що саме вони бачили — вершників чи привидів.

Еббінґом почали кружляти оповідки про трьох демонів.

* * *

Трійця вершників з'явилася невідомо як, невідомо звідки й невідомо яким дивом, страшенно здивувавши Кульгавця та не даючи йому жодного шансу на втечу. Допомогу також було ніяк звати. Від крайніх будинків містечка каліку віддаляло десь кроків п'ятсот. Навіть якби було ближче, мізерним був шанс, аби хтось із мешканців Ревнощів перейнявся криками про допомогу. Була пора сіести, що в Ревнощах тривала зазвичай від раннього полудня до раннього вечора. Аристотель Бобек, на прізвисько Кульгавець, місцевий жебрак і філософ, аж надто добре знав, що під час сіести Ревнощі не реагують ні на що.

Вершників було троє. Дві жінки та чоловік. Чоловік мав біле волосся й носив меч, перекинутий за спину. Одна з жінок, зріла, вдягнена в чорне та біле, мала волосся вороняче, кручене в локони. Молодша, чиє пряме волосся було кольору попелу, мала на лівій щоці паскудний шрам. Сиділа вона на пречудовій вороній кобилі. Кульгавцеві здалося, що колись він уже бачив таку кобилу.

Власне, та молодша й відгукнулася першою:

— Ти тутешній?

— Я не винен! — заклацав зубами Кульгавець. — Я тут тільки строчки збираю! Змилюйтеся, не кривдьте калічку...

— Ти тутешній? — повторила вона, а її зелені очі грізно блиснули. Кульгавець скорчився.

— Ага, ясна пані, — пробелькотів. — Тутешній, так і є. Туточки я й народився, у Бірці, значить, у Ревнощах. І тут, напевне, і померти доведеться...

— Минулого року влітку й восени був тут?

— А де ж я мав бутоньки?

— Відповідай, як питаю.

— Був, вельможна.

Ворона кобила тряхнула головою, застригла вухами. Кульгавець відчував на собі гострі, немов їжаків голки, погляди тих двох інших — чорноволосої та біловолосого. Того біловолосого він боявся більше, ніж інших.

— Рік тому, — продовжила дівчина зі шрамом, — у вересні, а точніше дев'ятого вересня, у першій чверті місяця вбили тут шістьох молодих людей. Чотирьох хлопців... і двох дівчат. Пригадуєш?

Кульгавець сковтнув слину. Від якогось часу він підозрював, а тепер уже знав, уже був упевнений.

Дівчина змінилася. І йшлося не лише про шрам на обличчі. Була вона цілковито іншою, ніж тоді, коли звивалася, прив'язана до жердини конов'язі, дивлячись, як Бонгарт відрізає голови вбитим Щурам. Абсолютно іншою, ніж тоді, коли в корчмі «Під головою химери» він її роздягнув та лупцював. От тільки ці очі... Ці очі не змінилися.

— Відповідай, — різко підігнула його друга жінка, чорноволося. — Поставлено запитання.

— Пам'ятаю, вельможне панство, — підтвердив Кульгавець. — Чом би мені не пам'ятати. Шістьох молодих убито. Дійсно, минулого року те було. У вересні.

Дівчина довго мовчала, дивлячись не на нього, а кудись удалечінь, над його плечем.

— Тож маєш ти знати... — сказала нарешті із зусиллям. — Маєш знати місце, де тих хлопців і ту дівчину закопано. Під яким тином... На якому смітнику чи в гноївці... А якщо тіла їхні спалено... Якщо вивезено в ліс, кинуту лисам та вовкам... то ти покажеш те місце. Відведеш мене туди. Зрозумів?

— Зрозумів, ясна пані. Дозвольте. Бо ж воно цілком недалечко.

Пошкунтильгав, відчуваючи на потилиці гаряче дихання їхніх коней. Не оглядався. Щось підказувало йому, що не треба.

— Оно, туточки, — указав нарешті. — То наш жальник ревнощовський, у тому гайку. А ті, що ви питали, ясна панячко Фалько, оночки, тамочки лежать.

Дівчина голосно зітхнула. Кульгавець глянув крадькома, побачив, як змінилося її обличчя. Біловолосий та чорноволося мовчали, а обличчя їхні були наче з каменю.

Дівчина довго дивилася на курганчик, ладний, рівний, доглянутий, обмурований брилами піщаника, плитами шпату та сланцю. Ялиця, якою колись прикрасили курган, порудішала. Квіти, які тут колись покладали, засохли й пожовкли.

Дівчина зіскочила з коня.

— Хто? — запитала голосно, усе ще не озираючись.

— Ну, — відкашлявся Кульгавець, — багато хто з Ревнощів допомагав. Але більшою мірою вдова Гулуе. І молодий Никляр. Вдова завжди доброю та сердешною жіночкою була. А Никляр... Його сни страшенно мучили. Спокою не давали. Поки він отим убитим порядного поховання не справив...

— Де я їх знайду? Вдову й того Никляра?

Кульгавець довго мовчав.

— Вдова отамочки лежить, за тією кривою берізкою, — сказав нарешті, без страху дивлячись у зелені очі дівчини. — На пневмонію померла взимку. А Никляр у військо пішов і десь на чужій сторонці... Кажуть, на війні поліг.

— Я забула, — прошепотіла вона. — Забула я, що обох їх доля зі мною звела.

Вона підійшла до курганчика, стала навколішки, майже впала на коліна. Похилилася настільки низько, що майже торкалася чолом каменя біля його підніжжя. Кульгавець бачив, як біловолосий зробив рух, наче хотів зіскочити з коня, але чорноволоса жінка схопила його за руку, стримала жестом і поглядом.

Коні форкали, трясли головами, дзвеніли кільцями мундштуків.

Дівчина довго, дуже довго стояла навколішках біля могили, сильно похилена, а губи її рухалися в якійсь безголосій літанії.

Коли вона встала, то похилилася. Кульгавець рефлекторно її підтримав. Вона сильно здригнулася, вишарпнула лікоть, глянула на нього вороже крізь сльози. Але й слова не промовила. Навіть подякувала кивком голови, коли він притримав для неї стремено.

— Так, ясновельможна паняно Фалько, — наважився він. — Дивним шляхом доля йде. Ви ж тоді в страшених проблемах були, у великих негараздах... Мало хто з нас тут, у Ревнощах, думав, що цілою ви з того вийдете... А ви ж ниньки здорові, а Гулуе та Никляр на тому світі... Немає навіть кому подякувати, га? За курганчик отой віддячити...

— Я звуся не Фалькою, — сказала вона різко. — Звуся я Цірі. А щодо подяки...

— Почуйтеся так, наче над вами зглянулися, — холодно втрутилася чорноволоса, і в голосі її було щось таке, від чого Кульгавець затрясся.

— За отой курганчик, — сказала чорноволоса жінка повільно. — За вашу людяність, за людську вашу гідність та праведність зустрілося селище ваше з милістю, подякою та нагородою. Ви навіть не відаєте, з наскільки великою.

* * *

Дев'ятого квітня, скоро після опівночі, перших мешканців Клермонта розбудило миготливе сяйво, червоний блиск, що вдарив і вдерся у вікна їхніх домівок. Решту мешканців містечка вирвали з ліжок крики, шум та дике бамкання дзвона, що бив на сполох.

Палав лише один будинок. Велике дерев'яне страшидло давнього храму, колись присвяченого божеству, імені якого не пам'ятав уже ніхто, крім найстаріших бабів. Храму, що зараз перетворений був на амфітеатр, у якому час від часу відбувалися герці, бійки та інші розважальні імпрези, які могли вирвати містечко Клермонт із нудьги, хандри та сонного отупіння.

Саме той амфітеатр і стояв тепер у морі ревучого полум'я, здригався від вибухів. З усіх його вікон стріляли рвані, у кілька сажнів завдовжки язички вогню.

— Гааасіііть! — ревів власник амфітеатру, купець Хувенагель, бігаючи й розмахуючи руками, трясучи величезним черевом. Був він у халаті й важкій деліі з випоротків, яку накинув на нічну сорочку. Босими ногами місив він гній та багно вулички.

— Гааасіііть! Люуудиии! Воооодииии!

— То божа кара, — авторитетно відказала одна з найстарших бабів. — За ті непотребства, що вони в тому закладі вправляли...

— Так, так, моя пані. Беззаперечно, саме за те!

Від амфітеатру, що гудів від полум'я, бив жар, у калюжах парувала й смерділа кінська сеча, сичали іскри. Невідомо звідки зірвався вітер.

— Гааасіііть! — дико завив Хувенагель, бачачи, що вогонь перекидається на броварню та комори. — Люуудиии! До відер! До віііідер!

Охочих не бракувало. Та що там, у Клермонті була навіть власна пожежна сторожа, утримувана та обставлена Хувенагелем. Гасили наполегливо й із завзяттям. Але дарма.

— Не дамо ради... — стогнав комендант пожежної сторожі, витираючи вкрите пухирями обличчя. — Це не звичайний вогонь... Це вогонь диявольський!

— Чорна магія... — другий стражник задихався від диму.

Зсередини амфітеатру чутно було страшенний тріск зламаних крокв, стовпів та колод. Гажнуло, grimнуло, врзало, бухнув у небо потужний стовп вогню й іскор, дах зламався й впав усередину, на арену. Увесь дім похилився — можна було б сказати, що вклонився публіці, яку розважив і звеселив він востаннє, утішив ефективним, по-справжньому вогняним бенефісом.

А потім упали стіни.

Зусилля стражників і рятівників дозволили зберегти половину комори і якусь чверть броварні.

Настав смердючий світанок.

Хувенагель сидів у грязюці та попелі в обсмаленому халаті та делії з випоротків. Сидів і голосно плакав, рюмсав, наче дитина.

Театр, що йому належав, броварня й комора були, зрозуміло, застраховані. Проблема полягала в тому, що страхове товариство також було власністю Хувенагеля. Нічого, навіть податкове шахрайство, не було в змозі компенсувати хоча б частину його втрат.

* * *

— Куди тепер? — запитав Ґеральт, дивлячись на стовп диму, що розмитою смугою перехрещував рожеве світанкове небо. — Кому ще ти хочеш віддячити, Цірі?

Вона глянула на нього, і він миттєво пошкодував, що запитав. Раптом захотів її обійняти, замріяв, аби потримати її в обіймах, притулити, погладити волосся. Охороняти. Ніколи-ніколи не дозволить він, аби була вона сама. Аби спіткало її зло. Аби спіткало її щось, що призведе до того, що запрагне вона помсти.

Йеннефер мовчала. Йеннефер останнім часом багато мовчала.

— Тепер, — дуже спокійно промовила Цірі, — ми поїдемо до селища, що має назву Говорог. Назва та походить від солон'яного єдинорога, який опікується тою місциною — смішної, бідної лялечки. Хочу, аби на пам'ять про те, що там сталося, мешканці мали... Ну, якщо не більш коштовний, то хоча б більш вишуканий тотем. Розраховую на твою допомогу, Йеннефер, бо без магії...

— Знаю, Цірі. Що далі?

— Болота Переплуту. Маю надію, що потраплю... до хати серед мочарів. У хаті ми знайдемо рештки людини. Хочу, аби рештки ті впокоїлися в пристойній могилі.

Геральт усе ще мовчав. І не відводив погляду.

— Потім, — продовжила Цірі, без найменших проблем витримуючи його погляд, — заглянемо в селище Дун Даре. Тамтешню корчму, скоріш за все, спалили, не виключаю, що й корчмаря вбили. З моєї вини. Засліпили мене ненависть та бажання помститися. Спробую якимось віддячити його родині.

— На те, — сказав він, усе ще дивлячись, — способу немає.

— Знаю, — відповіла вона відразу твердо, майже з гнівом. — Але я стану перед ними в покорі. Запам'ятаю вираз їхніх очей. Маю надію, що пам'ять про ті очі вбереже мене від таких помилок. Ти розумієш це, Геральте?

— Розумію, Цірі, — сказала Йеннефер. — Обоє, вір нам, ми розуміємо тебе дуже добре, донечко. Їдьмо.

* * *

Коні несли, наче вітер. Наче магічний вихор. Стривожений трійкою вершників, що пронеслися повз нього, підвів голову подорожній на шляху. Підвів голову купець на возі з товаром, злочинець, що тікав від закону, бідолаха-осадник, вигнаний політиками із землі, на якій він осів, повіривши іншим політикам. Підводили голови вагабунд, дезертир і пілігрим із костуром. Підводили вони голови, перелякані та здивовані. Не впевнені в тому, що бачили.

Еббінґом і Гесо почали кружляти оповідки про Дике Полювання. Про Трьох Вершників-Привидів.

Оповідки придумували й розповідали вечорами в хатах, що просмерділи топленим смальцем і цибулею, у задимлених корчмах, трактирах, хуторах, смолярнях, лісових поселеннях і прикордонних стражницях. Розповідали, вимислювали, казкували. Про війну. Про геройство й рицарство. Про дружбу й справедливість.

Про підлість і зраду. Про любов вірну й правдиву, про кохання, що завжди тріумфує. Про злочин і покарання, що завжди наздоганяє злочинця. Про справедливість, завжди справедливу.

Про правду, що, наче олія, завжди наверх випливає.

Казкували, казкам тим радіючи. Утішаючись казковою вигадкою. Бо все ж навколо, у житті, усе діялося цілком інакше.

Легенда росла. Слухачі в справжньому трансі поглинали повні почуттів слова казкарів, що розповідали про відьмака та чародійку. Про Вежу Ластівки. Про Цірі, відьмачку зі шрамом на обличчі. Про Кельпі, зачаровану кобилу.

Про Володарку Озера.

Це прийшло пізніше, через роки. Через багато-багато років.

Але вже зараз, ніби насіння, набубнявіле після теплого дощу насіннячко, легенда проростала та вкорінювалася в людях.

* * *

Невідомо коли настав травень. Спершу ночами, що сяяли й іскрилися далекими вогнями Беллетейну. Коли Цірі, дивно піднесена, скочила на Кельпі й погнала чвалом до вогнища, Геральт і Йеннефер скористалися з тієї можливості, хвилинки самотності. Роздягнувшись ледь настільки, наскільки було потрібно, кохалися вони на кинутому на землю кожусі. Кохалися в поспіху й забутті, мовчки, без слів. Кохалися швидко та недбало. Аби більше й сильніше.

А коли надійшло заспокоєння, обоє вони, тремтячи й зцілюючи одне одному сльози, дивувалися дуже, скільки щастя дало їм оте кохання, що відбулося абияк.

* * *

— Геральте?

— Слухаю, Йен.

— Коли я... Коли ми не були разом, ти був з іншими жінками?

— Ні.

— Ані разу?

— Ані разу.

— І голос у тебе навіть не здригнувся. Навіть не знаю, чому я тобі не вірю.

— Я завжди думав тільки про тебе, Йен.

— А тепер вірю.

* * *

Невідомо коли настав травень. Тепер і вдень. Осот забризкав жовтим та поцяткував луки, дерева в садах стали пухкі й важкі від цвіту. Діброви, надто статечні, аби поспішати, усе ще залишалися темними й голими, але вже зазеленіли зеленою імлою, а по краях яскравілися яскравими плямами берези.

* * *

Якоїсь ночі, коли стояли вони табором у порослій вербами котловині, відьмака розбудив сон. Кошмар, у якому він був паралізований і беззбройний, а велика сіра сова орала йому пазурами обличчя, шукала кривавим дзьобом очі. Він прокинувся. І не був упевнений, чи не перенісся він з одного кошмару в інший.

Над їхнім табором клубочилося сяйво, на яке бочилися та форкали коні. У сяйві було видно щось на кшталт нутрощів будинку, щось, схоже на підперту чорною колонадою замкову залу. Геральт бачив великий стіл, навколо якого сиділи десять постатей. Десять жінок.

Чув слова. Уривки слів.

...її до нас доставити, Йеннефер. Наказуємо тобі.

Ви не можете мені наказувати. Не можете наказувати їй! Не маєте ви над нею жодної влади!

Я їх не боюся, мамо. Вони нічого мені не можуть зробити. Якщо бажать, я стану перед ними.

...збирається першого червня, у ніч місяця. Наказуємо вам обом, аби ви були тут. Застерігаємо, що покараємо неслухняність.

Я прибуду зараз, Філіппо. Нехай вона ще побуде з ним. Нехай він не буде сам. Лише кілька днів. Я прибуду відразу ж. Як заручниця доброї волі.

Виконай моє прохання, Філіппо, прошу.

Сяйво запульсувало. Коні дико зафоркали, забили копитами. Відьмак прокинувся. Цього разу насправді.

* * *

Назавтра Йеннефер підтвердила його побоювання. Після довгої, проведеної на узбіччі розмови з Цірі.

— Я йду, — сказала вона сухо й без вступу. — Мушу. Цірі залишається з тобою. Ще на якийсь час. Тоді я викличу її, і вона поїде також. А потім ми всі зустрінемося знову.

Він кивнув. Неохоче. Набридла йому необхідність мовчазно погоджуватися. Погоджуватися з усім, що вона говорила, з усім, що вирішувала. Але кивнув. Кохав її, що б там не було.

— Це імператив, — сказала вона лагідно, — якому неможливо опиратися. Як не можна цього й відкладати. Тому треба просто зробити. Зрештою, я роблю це також і для тебе. Для твого добра. А особливо для добра Цірі.

Він кивнув.

— Коли ми вже зустрінемося, — сказала вона ще лагідніше, — я винагороджу тебе за все, Геральте. Навіть за мовчання. За велике мовчання, за велику тишу, що була між нами. А тепер замість того, щоб кивати, обійми мене та поцілуй.

Він послухався. Кохав її, що б там не було.

* * *

— Куди тепер? — тихо запитала Цірі одразу після того, як Йеннефер зникла в блиску овального телепорту.

— Річка... — Геральт відкашлявся, перемагаючи біль у сонячному сплетінні, від якого аж відбирало мову. — Річка, проти течії якої ми йдемо, це Сансретур. Веде вона до країни, яку я дуже хочу тобі показати. Бо це країна з казки.

Цірі спохмурніла. Він бачив, як вона стиснула кулаки.

— Усі казки, — процідила, — закінчуються погано. А країн із казок зовсім немає.

— Є. Побачиш.

* * *

Був день після повні, коли вони побачили Туссан, скупаний у зелені та сонці. Коли побачили гори, схили, виноградники. Дахи веж замків, що лисніли під вранішнім дощиком.

Вид не підвів. Справив враження. Завжди справляв.

— Але ж красиво, — промовила в захваті Цірі. — Йой! Ці замки наче іграшки... Наче глазуровані декорації на торті... Аж кортить лизнути!

— Архітектура самого Фарамонда, — мудро повчав Геральт. — Почекай, поки побачиш зблизька палац та сади Боклера.

— Палац? Ми їдемо до палацу? Ти знаєш тутешнього короля?

— Княгиню.

— Та княгиня, може, — запитала вона кисло, уважно спостерігаючи за ним з-під чубчика, — має зелені очі? Коротке чорне волосся?

— Ні, — відрізав він, відводячи погляд. — Виглядає вона цілком інакше. Не знаю, звідки таке прийшло тобі в голову...

— Облиш це, Геральте, добре? То як воно там, із місцевою княжною?

— Як я казав, я її знаю. Трохи. Не дуже добре й... не дуже близько, якщо хочеш знати. Але я дуже добре знаю місцевого князя-консорта або ж кандидата на князя-консорта. І ти його також знаєш, Цірі.

Цірі торкнула Кельпі острогою, змусила її танцювати на шляху.

— Не муч мене довше!

— Любисток.

— Любисток? З тутешньою княгинею? Яким дивом?

— То довга історія. Ми залишили його тут, біля його коханої. Обіцяли, що відвідаємо, коли повертатимемося, коли...

Він замовк і спохмурнів.

— З цим нічого не поробити, — тихо сказала Цірі. — Не мучся, Геральте. Це не твоя вина.

«Моя, — подумав він. — Моя. Любисток запитає. А мені доведеться відповідати.

Мільва. Кагір. Регіс. Ангулема.

Меч — зброя обосічна.

Ох, боги, досить цього. Досить цього. Треба з цим урешті, покінчити!»

— Їдьмо, Цірі.

— У цьому одязі? — гмикнула вона. — До палацу?

— Не бачу нічого негожого в нашому одязі, — відрізав він. — Ми ж туди не вірчі листи їдемо віддавати. І не на бал. З Любистком можемо зустрітися хоча б і в стайнях. Зрештою, — додав він, побачивши, як вона набурмосилася, — я спершу їду до містечка, у банк. Зніму трохи готівки, а на ринку, у суконних рядах, безліч кравців та модисток. Купиш собі, що забажаєш, та вдягнешся, як душа забажає.

— Так багато, — насмішувато нахилила вона голову набік, — у тебе тої готівки?

— Купиш собі, що забажаєш, — повторив він. — Хоча б і горностаїв. І тфельки з василіска. Знаю шевця, який повинен мати кілька таких на складі.

— На чому ти стільки заробив?

— На вбивствах. Їдьмо, Цірі, шкода часу.

* * *

У філії банку Чанфанеллі Геральт наказав зробити перерахування та відкриття акредитиву, узяв банківський чек і трохи готівки. Написав листи, що мали бути додані до швидкої кур'єрської пошти, яка йшла на Яругу. Гречно відмовився від обіду, яким хотів його пригостити послужливий та гостинний банкір.

Цірі чекала на вулиці, пильнуючи коней. Вулиця, ще за мить порожня, зарοїлася від людей.

— Хіба потрапили ми на якесь свято. — Цірі рухом голови вказала на натовп, що тягнувся в бік ринкової площі. — Може, ярмарок...

Геральт глянув швидко.

— То не ярмарок.

— Ах... — Вона також глянула, стаючи в стременах. — Чи ж бо знову...

— Страта, — підтвердив він. — Найпопулярніша повоєнна розвага. Що ми вже бачили, Цірі?

— Дезертирство, зраду, боягузтво перед ворогом, — перерахувала вона швидко. — І справи економічні.

— Постачання пліснявих сухарів для армії, — кивнув відьмак. — Важка у військові часи доля заповзятливого купця.

— Тут не будуть страчувати купчиська. — Цірі натягнула повід Кельпі, що вже занурилася в натовп, наче у хвилі збіжжя. — Глянь лишень: поміст накрито сукном, а в ката новісінький і чистий каптур. Стануть страчувати когось важливого, щонайменше барона. А тому це, вважаю, таки боягузтво перед ворогом.

— Туссан, — похитав головою Геральт, — не посилав військ проти жодного ворога. Ні, Цірі, вважаю, що то знову економіка. Страчують когось за крутість в торгівлі їхнім славетним вином, фундаментом тутешньої економіки. Їдьмо, Цірі. Не будемо на те дивитися.

— Їдьмо? Але як?

І справді, подальша їзда була неможливою. Вони й озирнутися не встигли, як зав'язли в згромадженому на площі натовпі, упіймані юрбою, і тому й мови не було про те, аби дістатися на інший бік ринку. Геральт гидко вилаявся, озирнувся. На жаль, повернення також було неможливим: хвиля людей, що вливалися на площу, добряче закоркувала вуличку позаду них. Натовп мить ніс їх, наче річка, потім рух сповільнився, коли поспільство відбилося від щільного муру алебардників навколо ешафота.

— Їдуть! — крикнув хтось, а натовп зашумів, захвилювався й підхопив крик. — Їдуть!

Стукіт копит і туркотання возу потонули й зникли серед джмелиного гудіння натовпу. Тож запряжений двійкою коней ґратчастий візок вони побачили цілком несподівано; на візку тому, ледь утримуючи рівновагу, стояв...

— Любисток... — вихопилося в Цірі.

Геральт раптом відчув себе зле. Дуже зле.

— То ж Любисток, — повторила не своїм голосом Цірі. — Так, це він.

«Це несправедливо, — подумав відьмак. — Це величезна й холодна несправедливість. Так не може бути. Так не повинно бути. Я знаю, що наївно й гупо було б вважати, що щось і колись від мене залежало, що якимось я впливав на долю цього світу, що цей

світ чимось мені завдячує. Я знаю, що була б то думка наївна — та що там, навіть нахабна... Але я про те знаю! Не треба мене в тому переконувати! Не треба мені це доводити! Особливо в такий спосіб... Це несправедливо!»

— То не може бути Любисток, — сказав він глухо, дивлячись на гриву Плітки.

— То Любисток, — повторила Цірі. — Геральте, ми мусимо щось зробити.

— Що? — запитав він із гіркотою. — Скажи мені — що?

Кнехти стягнули Любистка з воза, ставлячись до нього на диво ґречно, без брутальності, майже з визнанням, найвищим, на яке їх стало. Перед східцями, що вели на ешафот, розв'язали йому руки. Поет нахабно почухав собі дупу й неквапно ступив на східці.

Одна зі сходинок раптом затріщала, а поручень, зроблений з ошкіреної жердини, прогнувся. Любисток ледь утримав рівновагу.

— Прокляття! — крикнув. — Це треба відремонтувати! Гляньте, хоть колись на цих сходах уб'ється! Ото буде нещастя!

На помості Любистка прийняли двоє помічників ката в шкіряних кубраках без рукавів. Кат, широкий у плечах, наче замкова вежа, дивився на засудженого крізь прорізи в каптурі. Поряд стояв типчик у багатому, хоча й по-жалобному чорному одязі. Вираз обличчя в нього також був як за жалоби.

— Зацні панове та містяни з Боклера та околиць! — зачитав він гучно й жалібно з розгорнутого пергаменту. — Цим доводиться до відома, що відомий як Юліан Альфред Панкрац віконт де Леттенхоф, *alias*¹ Любисток...

— Панкрац що? — запитала пошепки Цірі.

— ...вироком вищого княжого суду визнаним був винним у всіх звинуваченнях у злочинах і провинах, а саме: образі величності, державній зраді, а передусім — у спалюванні гідності шляхетського стану через клятвoporушення, пашквілянство, наклеп та брехню, а також через пияцтво, непристойний через те дебош, інакше кажучи — розпусництво. Тому трибунал присудив, аби

¹ Відомий як (лат.).

віконта Юліана *et cetera, et cetera*¹ покарати *primo*² ущербком герба через накладання на щит стрічки чорної укісної. *Secundo*³ — конфіскацією власності, земель, гаїв, борів, замків...

— Замків, — простогнав відьмак. — Яких замків?

Любисток нахабно пирхнув. Вираз його обличчя точнісінько свідчив, що він сердечно забавляється з тієї оголошеної трибуналом конфіскації.

— *Tertio*⁴ — кара головна. Передбачену за ті злочину кару волочіння кіньми, ламання колом та четвертування милостиво над нами пануюча Анна Генрієтта, Ясновельможна Княжна Туссану й пані в Боклері, вирішила вмилювати до рубання голови сокирою. Нехай справедливість здійсниться!

Натовп видав кілька нечітких викриків. Баби, які стояли в перших рядах, заходилися лицемірно скрикувати та нещиро голосити. Дітей брали на руки чи на запліччя, аби вони побачили зі спектаклю все. Помічники ката викотили на середину помосту плаху та накрили її серветкою. Було трохи замішання, бо ж виявилось, що хтось свиснув плетену корзину для відтятої голови, але скоренько знайшли іншу.

Під ешафотом четверо обдертих вуличників розгорнули хустку, аби впіймати на неї кров. Був великий попит на такого типу сувеніри, на тому можна було непогано заробити.

— Геральте. — Цірі не підводила опущеної голови. — Ми мусимо щось зробити...

Він не відповідав.

— Я хочу сказати слово до народу, — гордовито заявив Любисток.

— Аби коротко, віконте.

Поет став на краєчку помосту, підняв руки. Натовп завмер і затих.

— Гей, люди! — крикнув Любисток. — Як воно? Як ви самі?

— Та яюсь живемо, — буркнув після короткої паузи хтось із задніх рядів.

¹ Тощо (лат.).

² По-перше (лат.).

³ По-друге (лат.).

⁴ По-третє (лат.).

— То й добре, — кивнув поет. — Дуже я радий. Ну, а тепер можемо вже починати.

— Майстре кате, — сказав зі штучним піднесенням той, у жалобі. — Роби свою повинність!

Кат наблизився, згідно з давнім звичаєм став перед засудженим навколішки, схилив голову в каптурі.

— Прости мені, добрий чоловіче, — попросив замогильно.

— Я? — здивувався Любисток. — Тебе?

— Еге.

— Ніколи в житті.

— Еее?

— Ніколи в житті не пробачу. З якого такого дива? Бачили ви його, фігляра? За мить він голову мені відрубас, а я маю йому вибачити? Та ви жартуєте, чи що? У таку мить?

— Як же воно так, пане? — сторопів кат. — Але ж такий закон... І звичай такий... Засуджений перш за все повинен пробачити катові. Пане добродію! Відпусти вину, пробач гріх...

— Ні.

— Ні?

— Ні!

— Не стану його страчувати, — похмуро заявив кат, встаючи з колін. — Хай простить, сучий син, інакше нічого з того не буде.

— Пане віконте... — той, у жалобі, узяв Любистка під лікоть. — Не ускладнюйте. Люди зібралися, чекають... Простить йому, він же ґречно просить...

— Не прощу й усе тут!

— Майстре кате... — Той, у жалобі, наблизився до ката. — Страчуйте його без прощення, га? Я вас за те винагороджу...

Кат без слова простягнув лапу, величезну, наче пательня. Той, у жалобі, зітхнув, сягнув до кошеля, насипав жменю монет. Кат дивився на них хвилину, потім стиснув долоню. Очі в отворах каптура зловороже блиснули.

— Добре, — сказав він, ховаючи грошву й розвертаючись до поета. — Ну, ставайте навколішки, пане упертий. Покладіть-но

голову на плаху, пане злостивий. Я також, як тре', можу бути злостивим. Буду вас рубати два рази. А як вдасться мені, то й три.

— Вибачаю! — завив Любисток. — Вибачаю!

— Дякую.

— Ну, раз він уже простив, — сказав похмуро урядник у жалобі, — то віддавайте гроші.

Кат відвернувся й підніс сокиру.

— Відсуньтеся, вельможний пане, — сказав зловорожим глухим голосом. — Не плачте тут над інструментом. Ви ж знаєте, як воно буває: там, де голови рубають, і уха летять.

Урядник відсахнувся так різко, що ледь не впав з ешафота.

— Так добре? — Любисток став навколішки й витягнув шию на пласі. — Майстре? Гей, майстре?

— Чого?

— Ви ж жартували, правда? Зрубаєте за одним разом? З одного замаху? Га?

Кат блиснув очима.

— Несподіванка, — гарикнув зловісно.

Натовп раптом захвилювався, розступився перед вершником на спіненому коні, що рвався до помосту.

— Стояти! — крикнув вершник, вимахуючи великим, обвішаним червоними печатками рулоном пергаменту. — Зупиніть страту! Княжий наказ! З дороги! Зупиніть страту! Везу помилування для приреченого!

— Знову? — ревно кат, опускаючи вже підняту сокиру. — Знову помилування? Це вже стає нудним.

— Помилування! Помилування! — репетував натовп. Баби в першому ряду почали лементувати ще гучніше. Багато хто, особливо підлітки, свистіли та вили з незадоволенням.

— Утіштеся, зацні панове та містяни! — крикнув жалібний, розкручуючи пергамент. — Ото воля її милості Анни Генрієтти! У своїй незмірній доброті для святкування підписання миру, який-бо, як вість несе, був підписаний у місті Цінтра, її Милість прощає віконтові Юліану Альфреду Панкрацу де Леттенхофу, *alias* Любистку, його провини та милує його від страти...

— Кохана Ласочко, — сказав Любисток, широко всміхаючись.

— ...наказуючи одночасно, аби той пойменований віконт Юліан Панкрац *et cetera* без зволікання покинув столицю й межі королівства Туссан і ніколи сюди не повертався, бо не бажає її Милість на нього дивитися! Ви вільні, віконте.

— А моя маєтність? — крикнув Любисток. — Га? Мої маєтки, гаї, бори й замки можете залишити собі, але віддайте, прокляття на вашу голову, лютню, коня Пегаса, сто сорок таларів і вісімдесят галерів, плащ, підбитий єнотами, перстень...

— Заткнися! — крикнув Геральт, розштовхуючи конем буркотливий натовп, що неохоче розступався. — Заткнися, злязь та ходи сюди, дурню! Цірі, торуй шлях! Любистку! Чуєш, що я кажу?

— Геральте? То ти?

— Не питай, а злязь! До мене! Стрибай на коня!

Вони прoderлися крізь натовп, чвалом погнали вузькою вуличкою. Цірі — попереду, за нею — Геральт та Любисток на Плітці.

— Навіщо цей поспіх? — відіззався бард з-за спини відьмака. — Ніхто за нами не женеться.

— Поки що. Твоя княгиня полюбляє змінювати рішення й зненацька відкликати те, що раніше постановила. Признайся, ти знав про те помилування?

— Ні, не знав, — пробурмотів Любисток. — Але визнаю, розраховував. Ласочка — моя кохана й має добре серденько.

— Та облиш ти з тією Ласочкою, най тобі дідько. Відкрутився від образи величності, то бажаєш потрапити під рецидив?

Трубадур замовк. Цірі стримала Кельпі, почекала їх. Коли вони порівнялися, глянула на Любистка та витерла очі.

— Ех ти... — сказала. — Ти... Панкраце...

— У дорогу, — підігнав їх відьмак. — Покиньмо це місто та межі цього чудового князівства. Поки ще можемо.

* * *

Майже на самому кордоні Туссану, у тому місці, звідки видно вже було гору Горгону, наздогнав їх гонець княгині. Тягнув за собою осідланого Пегаса, віз лютню, плащ та перстень Любистка. Питання

про сто сорок таларів і вісімдесят галерів пропустив повз вуха. Проханья барда, аби переказав пані княгині цьомки, вислухав із кам'яним обличчям.

Поїхали вгору, уздовж Сансретур, що тепер уже була малесеньким і жвавим струмком. Оминули Бельгавен.

Стояли табором у долині Неві. У місці, яке відьмак і бард добре пам'ятали.

Любисток витримав дуже довго. Запитань не ставив.

Але зрештою треба було йому про все розповісти.

І приєднатися до нього в мовчанні. У паскудній, важкій, гнійній, наче чиряк, тиші, що запала після розповіді.

* * *

У полудень наступного дня вони були на Стоках, під Рідбруном. У всіх околицях панували спокій, лад і порядок. Люди були довірливі й послужливі. Відчувалася безпека.

Усюди стояли важкі від повішених шибениці.

Вони оминули місто, прямуючи в Дол Анг'ра.

— Любистку! — Геральт тільки тепер зауважив те, що мав зауважити давно. — Твій безцінний тубус! Твої «віки» поезії! Гонець їх не мав! Вони залишилися в Туссані!

— Залишилися, — байдуже погодився бард. — У гардеробі Ласочки, під купою суконь, трусиків і корсетів. І нехай там собі й лежать віки вічні.

— Не бажаєш пояснити?

— А що тут пояснити? У Туссані я мав досить часу, аби докладно перечитати, що там понаписував.

— І що?

— Напишу ще раз. Знову.

— Розумію, — кивнув Геральт. — Коротко кажучи, ти виявився настільки ж поганим письменником, як і фаворитом. Кажучи більш грубо: чого ти не торкнешся, усе перехречуєш. Ну, але якщо ти свої «Піввіку поезії» ще маєш шанс виправити й переписати наново, то в княгині Анарієтти ти все просрав дощенту. Тьфу, коханець, вигнаний із ганьбою. Так-так, нічого тут кривити

пику! Не було тобі, Любистку, писано стати князем-консортом у Туссані.

— Це ми ще побачимо.

— На мене не розраховуй. Я на те дивитися наміру не маю.

— А ніхто тебе не просить. Утім, скажу тобі, що в Ласочки добре й поблажливе серденько. Правда, її трохи понесло, коли впіймала мене з молодою донькою барона Нікве... Але тепер уже вона напевне охолоча! Зрозуміла, що чоловіки не створені для моногамії. Вибачила мені й напевне чекає...

— Ти безнадійний дурень, — заявив Геральт, а Цірі енергійним кивком підтвердила, що вважає так само.

— Я не стану з вами дискутувати! — надувся Любисток. — Тим більше, що то справа інтимна. Скажу вам іще раз: Ласонька мені пробачить. Напишу відповідну баладу чи сонет, пришлю їй, а вона...

— Змилуйся, Любистку.

— Ох, і справді немає про що з вами розмовляти. Поїхали далі! Жени, Пегасе! Жени, літуне білоногий!

Вони їхали.

Був травень.

* * *

— Через тебе, — з докором промовив відьмак, — через тебе, вигнаний коханцю, я також мусив утікати з Туссану, наче якийсь баніта чи вигнанець. Я навіть не зумів побачити...

— Фрінгіллу Віго? Не побачився б. Вона скоро після того, як ви вирушили, ще в січні, виїхала. Просто зникла.

— Не про неї мені йшлося, — Геральт відкашлявся, побачивши, як Цірі із зацікавленням нашорошує вуха. — Я хотів зустрітися з Рейнаром. Познайти його з Цірі...

Любисток втупив очі в гриву Пегаса.

— Рейнар де Буа-Френ, — пробурмотів, — десь наприкінці лютого поліг у сутичці з розбійниками на перевалі Сервантеса, поблизу від стражниці Ведетт. Анарієтта вшанувала його посмертно орденом...

— Заткнися, Любистку.

Любисток заткнувся, на диво слухняний.

* * *

Травень тривав і розкручувався. З лук зникла яскрава жовч осоту, замінена пухнастою, бруднуватою й летючою білістю кульбаб.

Було зелено й дуже тепло. Повітря, якщо не освіжувала його коротесенька гроза, було густим, гарячим і липким, наче крупник.

* * *

Двадцять шостого травня вони перейшли Яругу по новенькому, біленькому, із запахом живиці мосту. Рештки мосту старого — чорні, обсмалені, згорілі колоди — було видно у воді та на березі.

Цірі стала неспокійною.

Геральт знав. Знав її наміри, знав про плани, про умову з Йеннефер. Був до того готовий.

Але все ж думка про розставання болісно вколола його. Наче там, у грудях, усередині, за ребрами, спав і раптом прокинувся малий злий скорпіон.

* * *

На перепутті за селом Кріпниця, за руїнами спаленої корчми, стояв — десь років із сотню вже — розложистий черешчатий дуб, обвішаний тепер, навесні, дрібнесенькими суцвіттями. Люд усіх околиць, навіть із віддаленої Спалли, звик використовувати того гіганта для вішання на ньому дощок і табличок, що містили різну інформацію. Дуб, слугуючи міжлюдській комунікації, через те звався Деревом Знання Добра й Зла.

— Цірі, почни з того боку, — скомандував Геральт, спішуючись. — Любистку, ти приглядаєшся з того.

Підвішені на гіллі дощечки рухалися на вітрі, зі стукотом билися одна об одну.

Домінували звичайні після війни пошуки загублених і розлучених родин. Багато було оголошень на кшталт «ПОВЕРНИСЯ, Я ВСЕ ПРОЩУ», багато пропозицій еротичного масажу й подібних послуг у навколишніх селах та містечках, багато торговельних оголошень та реклами. Була любовна кореспонденція, були доноси та анонімки від доброзичливців. Траплялися також дощечки, на яких

містилися філософські погляди їхніх авторів — переважно кретинсько-безглузді або обридливо-непристойні.

— Ха! — крикнув Любисток. — У замку Растбург терміново потрібен відьмак, пишуть, що оплата висока, вигідні ночівлі та екстраординарно смачна їжа гарантовані. Скористаєшся, Геральте?

— Абсолютно точно ні.

Звістку, яку вони шукали, знайшла Цірі.

І тоді повідомила йому те, на що відьмак очікував уже давно.

* * *

— Я їду до Венґерберга, Геральте, — повторила вона. — Не роби такого обличчя. Ти ж знаєш, що я мушу. Йеннефер мене викликала. Вона там чекає на мене.

— Знаю.

— Ти їдеш до Рівії, на ту зустріч, з якої ти все ще робиш секрет...

— Несподіванку, — обірвав він. — Несподіванку, не секрет.

— Несподіванку, згода. А я завершу у Венґерберзі, що треба, заберу Йеннефер, і ми будемо в Рівії через шість днів. Не роби такого обличчя, я ж просила. І ми не прощаємося, наче навіки. Це лише шість днів! До побачення.

— До побачення, Цірі.

— Рівія, через шість днів, — повторила вона ще раз, розвертаючи Кельпі.

Відразу перейшла у чвал. Зникла дуже швидко, а Геральт відчував, як якась страшенна, холодна, кігтиста лапа стискає йому шлунок.

— Шість днів, — повторив замислено Любисток. — Звідси до Венґерберга та назад до Рівії... Загалом буде десь миль двісті п'ятдесят... Це неможливо, Геральте. Авжеж, на тій її диявольській кобилі, на якій дівчина може подорожувати зі швидкістю кур'єра, утричі швидше за нас, теоретично, дуже теоретично, за шість днів можна було б подолати таку дистанцію. Але навіть ота диявольська кобила мусить відпочивати. А та таємнича справа, яку Цірі має завершити, також займе якийсь час. А тому це нездійсненно...

- Для Цірі, — стиснув губи відьмак, — немає справ нездійснених.
- То чи...
- Це вже не та дівчина, яку ти знав, — перервав він різко. — Не та. Любисток мовчав довго.
- Маю я дивне передчуття...
- Замовкни. Нічого не кажи. Дуже тебе прошу.

* * *

Травень скінчився. Наближалася новина, місяць мілішав, був уже дуже вузький. Вони їхали до видних на горизонті гір.

* * *

Пейзаж був типово повоєнний. Серед полів ні з того ні з сього виростили кургани й могили, серед буйної весняної трави білили черепи та скелети. На придорожніх деревах висіли повішеники, біля доріг, чекаючи на голодну смерть, сиділи бідняки. Під лісом, чекаючи, поки бідняки ослабнуть, сиділи вовки.

Трава не росла на чорних плямах, де колись пройшлися пожежі.

Села та містечка, від яких залишилися тільки закопчені комини, відбудовувалися під стукіт молотків і свист пилок. Поряд із руїнами баби дірявили спалену землю сапами. Деякі з них, зашпортуючись, тягли борони й плуги, а полотняні шлеї врізалися їм у худі плечі. У виораних борознах діти полювали на черв'яків та личинок.

— Маю неясне передчуття, — сказав Любисток, — що щось тут не так, як бути повинно. Чогось тут бракує... Тобі так не здається, Геральте?

— Га?

— Щось тут ненормально.

— Тут усе ненормально, Любистку. Усе.

* * *

Коли настала ніч, тепла, чорна й безвітряна, роз'яснена далеким миготінням блискавок і неспокійними побуркуваннями громів, Геральт і Любисток на постой побачили, як горизонт на заході затуляє червона заграва пожежі. Було не дуже далеко — вітер, що здійснюється, доніс запах диму. Вітер приніс також уривки звуків.

Чули вони — хотіли того чи ні — крики тих, кого вбивали, виття жінок, зухвалий, тріумфальний вереск банди.

Любисток не говорив нічого, але час від часу зі страхом поглядав на відьмака.

Але відьмак навіть не здригнувся, навіть голови не повернув. А обличчя мав наче з бронзи.

Уранці вони рушили в подальшу дорогу. На смужку диму, що ставала над лісом, навіть не дивилися.

А пізніше спіткали колону поселенців.

* * *

Ішли ті довгою вервечкою. Повільно. Несли малесенькі вузлики. Ішли в повній тиші. Чоловіки, хлопці, жінки та діти. Ішли без нарікань, без плачу, без слова скарги. Без криків і розпачливого плачу.

Крик і розпач були в їхніх очах. Порожніх очах скривджених людей. Пограбованих, побитих, вигнаних.

— Хто то? — Любисток не перейнявся ворожістю, що визирала з очей офіцера, що наглядав за тим маршем. — Кого то ви так женете?

— То нільфгардці, — відбуркнувся з високого сідла піднамісник, рум'яне щеня, не більш ніж років вісімнадцяти. — Нільфгардські поселенці. Прилізли на нашу землю, наче таргани! То ми їх, як тарганів, і вимітаємо. Так у Цінтрі постановлено, і так воно в мирному договорі записано.

Схилився й сплюнув.

— А я, — продовжив, дивлячись із викликом на Любистка та Геральта, — якби воно від мене залежало, не випустив би їх звідси живими, стерв'ятників!

— А я, — відізвався протяжно сержант із сивим вусом, придивляючись до свого командира поглядом, дивовижно позбавленим пошани, — якби воно від мене залежало, їх би в спокої залишив на їхніх фермах. Не гнав би з країни добрих рільників. Радів би, що рільництво в мене процвітає. Що є що жерти.

— Дурню ви, вахмістре, плетете, — гарикнув піднамісник. — То ж Нільфгард! Не наша мова, не наша культура, не наша кров.

Ми б оце рільництвом утішалися, а змію на грудях пригрівали б. Зрадників, що удару в спину готові завдати. Думаєте, може, що між нами й Чорними вже навіки згода? Ні, хай ідуть, звідки прийшли... Гей, солдате! Там в одного візок! Відібрати, мерщій!

Наказ виконано було аж надто ретельно. У хід пішли не тільки палки й кулаки, а й підбори.

Любисток кахикнув.

— А що, вам щось не до смаку, може? — Шмаркач піднамісник зміряв його поглядом. — Може, ви нільфгардофіл?

— Боги збавте, — скотнув слину Любисток.

У багатьох порожньооких жінок та дівчат, що йшли повз них, наче автомати, була пороздирана одежа, опухлі та в синцях обличчя, литки й стегна їхні позначено було смужками крові. Багатьох доводилося підтримувати, аби могли йти. Любисток глянув в обличчя Геральта й став боятися.

— Час нам у дорогу, — пробурмотів. — Бувайте, панове солдати.

— Бувайте, панове подорожні, — відгукнувся вахмістр.

Піднамісник навіть голови не повернув, поглинутий видивлянням, чи, бува, хтось із поселенців не несе багажу більшого, ніж вирішено те в Цінтрійському мирі.

Колона поселенців ішла.

Почули вони високі, розпачливі, повні болю крики жінки.

— Геральте, ні, — простогнав Любисток. — Нічого не роби, благаю... Не втручайся...

Відьмак повернув до нього обличчя, і Любисток того обличчя не знав.

— Втручатися? — повторив. — Влазити в це? Рятувати когось? Ризикувати шією для якихось шляхетних принципів чи ідеї? О, ні, Любистку. Уже ні.

* * *

Якоїсь ночі, неспокійної, розсвітленої далекими блискавками, відьмака знову розбудив сон. Цього разу він також не був упевненим, чи не потрапив просто з одного кошмару до іншого.

Знову над рештками вогнища поставала пульсуюча світлість, полохаючи коней, знову в тому сьайві був замок, чорні колони, стіл, жінки, які за ним засідали.

Дві жінки не сиділи, а стояли. Чорно-біла й чорно-попеляста. Йеннефер і Цірі.

Відьмак застогнав крізь сон.

* * *

Йеннефер була права, коли досить категорично відрядила їй одягати чоловічий одяг. Одягнена наче хлопець, Цірі почувалася б зараз гупо — тут, у залі, навпроти тих виряджених і блискітливих від прикрас жінок. Була рада, що дала вдягнути себе в комбінацію чорного й сірого, лестило їй, коли відчувала повні задоволення погляди на своїх рукавах із прорізами й буфами, на високій талії, на оксамитці з маленькою діамантовою брошкою у формі троянди.

— Просимо ближче.

Цірі трохи здригнулася. І аж ніяк не лише від звуку того голосу. Йеннефер, як виявилось, була права й ще в одному — відрядила декольте. Утім, Цірі вперлася, і тепер мала враження, що протяг аж гуляє їй по грудях, а весь бюст, мало не до пупка, вкрито гусячою шкірою й мурашками.

— Ще ближче, — повторила темноволоса й темноока жінка, яку Цірі знала: пам'ятала її з острова Танедд. І хоча Йеннефер сказала їй, кого вони застануть у Монтекальво, описуючи всіх і називаючи всі імена, ту жінку Цірі подумки моментально почала титулувати Пані Совою.

— Вітаємо, — сказала Пані Сова, — у Ложі Монтекальво, панно Цірі.

Цірі схилилася так, як радила Йеннефер: гречно, але скоріше по-чоловічому, без присідання по-дівоному й без покірливого опускання очей. Усмішкою відповіла на щиру й милу усмішку Трісс Мерігольд, трохи глибшим кивком — на приязний погляд Маргарити Ло-Антіль. Витримала інші вісім поглядів, хоча були ті наче свердлярчі бури. Наче гострі вістря списів.

— Прошу сідати, — по-монаршому кивнула Пані Сова. — Ні, не ти, Йеннефер! Тільки вона. Ти, Йеннефер, не запрошена гостя, а тільки звинувачена, викликана для засудження й покарання. Допоки Ложа не прийме рішення щодо твоєї долі, будеш ти стояти.

Для Цірі протокол миттєво закінчився.

— Раз так, то я також стоятиму, — сказала вона аж ніяк не тихо. — Я тут також не гостя. Мене також викликали, аби оголосити мені мою долю. Це по-перше. А по-друге, доля Йеннефер — то моя доля. Що вона — те і я. І цього розірвати не вдасться. З усією пошаною.

Маргарита Ло-Антіль усміхнулася, дивлячись їй в очі. Скромна, елегантно вдягнена, з трохи гачкуватим носом, яка могла бути лише нільфгардкою, Ассіре вар Анагід кивнула, легенько барабаниючи по столу.

— Філіппо, — відізвалася жінка з шиєю, обмотаною сріблястими лисами. — Ми не мусимо, як мені здається, бути аж настільки принциповими. Принаймні не сьогодні, не в цю хвилину. Це ж круглий стіл Ложі. Навколо нього ми засідаємо як рівні. Навіть якщо є за що нас судити. Вважаю, ми всі можемо погодитися щодо того, аби...

Не закінчила, обвела поглядом інших чародійок. Ті ж по черзі кивками висловлювали згоду: Маргарита, Ассіре, Трісс, Сабріна Г'левіссіг, Кейра Мец, обидві чарівні ельфійки. Тільки друга нільфгардка, Фрінгілла Віго, із вороново-чорним волоссям, сиділа нерухомо, дуже бліда, не відводячи погляду від Йеннефер.

— Нехай так буде, — махнула рукою в перснях Філіппа Ейльгарт. — Тож сідайте обидві. Хоча я й проти. Але єдність Ложі понад усе. Інтереси Ложі понад усе. І важливіші за все. Ложа є всім, усе інше — нічим. Маю сподівання, що ти, Цірі, це розумієш?

— Аж надто добре, — Цірі навіть не думала відводити погляду. — Особливо якщо тим нічим є я.

Франческа Фіндабайр, прекрасна ельфійка, засміялася перлинно й звучно.

— Вітаю, Йеннефер, — сказала вона гіпнотично мелодійним голосом. — Розпізнаю гідність, пробу цього золота. Розпізнаю школу.

— Розпізнати неважко, — Йеннефер повела навкруги вогняним поглядом, — бо то школа Тіссаї де Фрьес.

— Тіссяя де Фрьес мертва, — спокійно сказала Пані Сова. — Немає її за цим столом. Тіссяя де Фрьес померла, і то справа оплакана та віджалувана. І водночас вона стала цезурою й зворотнім пунктом. Бо настали нові часи, прийшла нова ера, ідуть великі зміни. А тобі, Цірі, що колись була Ціріллою з Цінтри, доля визначила відіграти в тих змінах важливу роль. І ти, напевне, уже знаєш, яку саме.

— Знаю, — вишкірилася Цірі, не відреагувавши на заспокійливе шипіння Йеннефер. — Це пояснив мені Вільгефорц! Готуючись до всадження мені між ногами скляної трубки. Якщо тим має бути моє призначення, то красно дякую.

Темні очі Філіппи запалали темним гнівом. Але тою, хто відізналася, була Шеала де Танкарвіль.

— Ти ще багато чого маєш навчитися, дитинко, — сказала, ховаючи шию в боа зі сріблястих лисів. — А багато від чого, як бачу й чую, тобі доведеться відучуватися — самій чи з чиєюсь допомогою. Останнім часом отримала ти, скажімо так, чимало поганого знання, і беззаперечно набула також злого досвіду. Зараз, у своїй дитячій черствості, ти відмовляєшся від того, аби помічати добро, відкидаєш те добро й добрі інтенції. Настовбурчуєш голки, наче їжак, не в силах розпізнати тих, кому, власне, про твоє добро йдеться. Форкаєш і показуєш пазурі, наче дика кицька, не залишаючи нам вибору: доведеться взяти тебе за шкірку. І ми те зробимо, дитино, ані на мить не задумуючись. Бо ми за тебе старші, мудріші, ми знаємо все про те, що було, про те, що є, багато знаємо й про те, що буде. Візьмемо тебе за шкірку, кицю, аби колись, скоро, як досвідчена й мудра кішка, ти засідала тут, за цим столом, серед нас. Як одна з нас. Ні! Ні слова! Не смій розтуляти рота, коли говорить Шеала де Танкарвіль!

Голос ковірської чародійки, різкий і пронизливий, наче ніж, що дряпає скло, раптом наче повис над столом. Скорчилася не лише Цірі; трохи здригнулися й втягнули голови в плечі навіть інші магічки з Ложі — ну, може, за винятком Філіппи, Франчески та Ассіре. І Йеннефер.

— Ти була права, — продовжила Шеала, ховаючи шию в боа, — вважаючи, що викликали тебе до Монтекальво, аби ознайомити з твоєю долею. Не була ти права, коли вважала, що ти є нічим. Бо ти є всім, ти майбутнє світу. Зараз ти, звісно, того можеш не знати й не розуміти, у цю мить ти нашорошена й форкаюча кицька, дитина після травматичного досвіду, яка в кожному бачить Емгира вар Емрейса або Вільгефорца з інсемінатором у руці. І немає сенсу зараз, у цю мить, пояснювати тобі, що ти помиляєшся, що йдеться про твоє добро й про добро світу. Настане час і на такі пояснення. Колись. Бо зараз, нашорошена, ти все одно не побажаєш слухати голосу розуму, зараз на будь-який аргумент ти матимеш відповідь із дитячої затятості й крикливого заперечення. Тож зараз тебе просто візьмуть за шкірку. Я закінчила. Оголоси дівчині її долю, Філіппо.

Цірі сиділа прямо, погладжуючи голови сфінксів, якими закінчувалися поручні стільців.

— Ти поїдеш, — перервала важку, мертву тишу Пані Сова, — зі мною й Шеалою до Ковіру, до Понт Ванісу — літньої резиденції королівської столиці. Оскільки ти вже ніяка не Цірілла з Цінтри, будеш представлена там як адептка магії, наша підопічна. На аудієнції ти познайомишся з дуже мудрим королем Естерадом Тиссенном, воістину королівської крові. Познайомишся з його дружиною, королевою Зулейкою, особою незвичайної шляхетності та доброти. Познайомишся із сином королівської пари, принцом Танкредом.

Цірі, починаючи розуміти, широко розплющила очі. Пані Сова те помітила.

— Так, — підтвердила. — Передусім ти мусиш справити враження на принца Танкреда. Бо ти станеш його коханкою й народиш йому дитину.

— Якби ти й надалі була Ціріллою з Цінтри, — продовжила через довгу мить Філіппа, — якби ти й надалі була донькою Паветти й онукою Каланте, ми б зробили з тебе чесну дружину Танкреда. Принцесу, а тоді й королеву Ковіру й Повіссу. На жаль, — і кажу я те зі справжнім жалем, — доля відібрала в тебе все те. Як відібрала й майбутнє. Будеш ти лише коханкою. Фавориткою.

— З імені, — втрутилася Шеала, — і формально. Бо на практиці ми намагатимемося, аби біля Танкреда ти мала статус княгині, а потім навіть і королеви. Танкред мусить прагнути, аби ти була в нього під боком. Удень і вночі. Ми навчимо тебе, як розпалювати такі прагнення. Але тільки від тебе залежить, чи не піде та наука в ліс.

— То, по суті, дріб'язок, — сказала Пані Сова. — Набагато важливіше, аби ти якнайшвидше завагітніла від Танкреда.

— Ну звісно, — пробурчала Цірі.

— Дитині — твоїй і Танкреда, — Філіппа не спускала з неї своїх темних очей, — Ложа забезпечить майбутнє й становище. Ти маєш знати, що ми тут думаємо про справи по-справжньому важливі. Врешті-решт, ти станеш у тому брати участь, бо відразу після народження дитини станеш брати участь у наших зібраннях. Будеш учитися. Адже ти, нехай сьогодні це для тебе й незрозуміло, є однією з нас.

— На острові Танедд, — Цірі перемогла опір передавленого горла, — ви назвали мене потворою, Пані Сова. А зараз кажете, що я — одна з вас.

— У тому немає протиріччя, — пролунав мелодійний, наче шум струмочка, голос Еніди ан Гленни, Маргаритки з Долин. — Ми, *те lunedì*, усі є потворами. Кожна у свій спосіб. Справді ж, Пані Сова? Філіппа стонула плечима.

— Той мерзотний шрам на обличчі, — знову відізвалася Шеала, начебто байдуже поскубуючи боа, — ми замаскуємо ілюзією. Будеш чарівною й таємничою, а Танкред Тиссен, запевняю тебе, просто збожеволіє від тебе. Треба буде придумати тобі особистість. Цірілла — то ім'я красиве й загалом не таке вже й рідкісне, аби тобі від нього відмовлятися, щоб зберегти інкогніто. Але треба дати тобі інше прізвище. Не стану протестувати, якщо ти обереш моє.

— Або моє, — сказала Пані Сова, усміхаючись кутиком губ. — Цірілла Ейльгарт також звучить непогано.

— Те ім'я, — у залі знову задзвонили сріблясті дзвіночки голоска Маргаритки з Долин, — звучить добре в будь-якому обрамленні.

І кожна з нас, тих, хто тут сидить, хотіла б мати таку доньку, як ти, Сіреаель, ластівко з очима сокола, ти, яка є кров від крові та плоть від плоті Лари Доррен. Будь-яка з нас віддала б усе, навіть цю Ложу, навіть долю королівства й усього світу, аби мати таку доньку, як ти. Але це неможливо. Ми знаємо, що це неможливо. А тому заздriamo Йеннефер.

— Дякую, пані Філіппо, — сказала за мить Цірі, стискаючи долоні на головах сфінксів. — Дякую й за пропозицію взяти прізвище де Танкарвіль. Утім, оскільки так виглядає, що прізвище — то єдина річ, яка в усій цій справі залежна від мене й мого вибору, єдина річ, яку ви мені не нав'яжете, я мушу обом вам, пані, подякувати, але обрати сама. Зватися я хочу Цірі з Венґерберга, дочкою Йеннефер.

— Ха! — блиснула зубами чорноволоса чародійка, що була, як здогадувалася Цірі, Сабріною Ґлевіссіґ із Кедвену. — Танкред Тиссен виявиться дурнем, якщо не візьме з нею морганатичний шлюб. Якщо замість неї дасть востромити собі дружиною якусь мигдалеву принцесу, він виявиться дурнем і сліпцем, що не вміє розпізнавати діамант поміж скельцями. Мої вітання, Йенна. І я тобі заздрю. А ти знаєш, наскільки щирою я можу бути в заздрості.

Йеннефер подякувала кивком. Без бодай тіні усмішки.

— Тож, — сказала Філіппа, — усе вирішено.

— Ні, — сказала Цірі.

Франческа Фіндабайр стиха пирхнула. Шеала де Танкарвіль підвела голову, а риси її обличчя некрасиво затверділи.

— Я мушу все обдумати, — заявила Цірі. — Прикинути. Усе в собі повкладати. Спокійно. Коли я те зроблю, повернуся в Монтекальво. Стану перед вами. Скажу вам, що вирішила.

Шеала ворухнула губами, наче мала в роті щось, що потрібно відразу сплюнути. Але вона не відізвалася.

— Я, — задерла голову Цірі, — домовилася зустрітися з відьмаком Ґеральтом у місті Рівія. Я пообіцяла йому, що там із ним зустрінуся, що приїду туди разом із Йеннефер. Я дотримаю цієї обіцянки за вашою згодою чи ні. Присутня тут пані Рита знає, що я, як ідеться про Ґеральта, завжди знайду шпарину в мурі.

Маргарита Ло-Антіль з усмішкою кивнула.

— З Геральтом я мушу порозмовляти. Попрощатися з ним. І признатися, що він правий. Бо про одне вам треба знати. Коли відїжджали ми із замку Стигга, залишаючи по собі трупи, я запитала в Геральта, чи воно вже кінець, чи ми перемогли, чи зло було переможене, а добро — триумфус. А він лише всміхнувся якось так дивно й смутно. Я думала, що то через утому, через те, що ми всіх своїх друзів поховали там, під замком Стигга. Але сьогодні я вже знаю, що значила та усмішка. То була усмішка поблажливості щодо наївності дитини, яка вважала, що перерізання горла Вільгефорцові та Бонгарткові означає перемогу добра над злом. Я мушу йому обов'язково сказати, що стала мудрішою, що зрозуміла. Я мушу про це йому обов'язково сказати.

Також я мушу спробувати переконати його в тому, що те, що пані бажать зі мною зробити, принципово відрізняється від того, що хотів зробити мені скляною трубкою Вільгефорц. Мушу я спробувати пояснити йому, що є різниця між замком Монтекальво й замком Стигга, хоча Вільгефорц пікся про добро для світу й пані також печуться про добро для світу.

Знаю, що мені не буде легко переконати такого старого вовка, як Геральт. Геральт скаже, що я шмаркачка, що мене легко надурити шляхетними ілюзіями, що все призначення та добро світу — це глупі фрази. Але я мушу спробувати. Важливо, щоб він зрозумів і щоб прийняв. Це дуже важливо. Для пані також.

— Ти нічого не зрозуміла, — різко заявила Шеала де Танкарвіль. — Ти надалі залишаєшся дитиною, яка від періоду шмаркатоного плачу й тупання ніжками переходить до шмаркатоного нахабства. Єдине, що пробуджує надію, це жвавність твого розуму. Ти будеш вчитися швидко і скоро — уже повір мені — сміятимешся, пригадуючи дурість, що тут проголошувала. Що ж до твого виїзду до Рівії, то прошу, нехай промовить Ложа. Я рішуче заперечую. З причин принципових. Аби довести тобі, що я, Шеала де Танкарвіль, ніколи не кидаю слів на вітер. І що я можу схилити свою горду шию. Треба для твого власного добра навчитися дисципліни.

— Тож розв'яжімо цю проблему, — Філіппа Ейльгарт поклала долоні на стіл. — Прошу вас, пані, сказати своє рішення. Чи ми маємо дозволити, аби гордовита панянка Цірі поїхала до Рівії? На зустріч із якимось відьмаком, для якого скоро в її житті не буде місця? Чи маємо ми допустити, аби вкорінився в ній сентименталізм, якого скоро вона повинна буде позбутися максимально? Шеала проти. А інші пані?

— Я також проти, — заявила Сабріна Глевіссіг. — І також із причин принципових. Дівчина мені подобається, подобаються мені, що тут і казати, її зухвалість і тверде нахабство, я волю це, аніж теплу галушку. Я не мала б нічого проти її прохання, особливо маючи на увазі, що вона беззаперечно повернеться сюди: такі, як вона, слова не порушують. Але панянка наважилася нам погрожувати. Тож нехай знає, що ми насміхаємося з таких погроз!

— Я проти, — сказала Кейра Мец. — З причин практичних. Дівчина подобається й мені, а той Геральт ніс мене на Танедді на руках. Немає в мені ані крихти сентименталізму, але було мені тоді страшенно приємно. Був би то спосіб віддячити. Але ні! Бо ти, Сабріно, помиляєшся. Дівчина є відьмачкою й намагається нас по-відьмачому перехитрити. Коротко кажучи — завіятися.

— Чи хтось тут, — запитала Йеннефер, зловороже тягнучи слова, — наслідуються сумніватися в слові моєї доньки?

— Ти, Йеннефер, мовчи, — просичала Філіппа. — Не відзивайся, аби я не втратила терпець. У нас є три голоси «проти». Слухаємо інших.

— Я голосую за те, аби дозволити їй поїхати, — сказала Трісс Мерігольд. — Я знаю її та ручаюся за неї. Я хотіла б також, якщо шановне товариство на те погодиться, супроводжувати її в тій подорожі. Допомогти їй, якщо вона погодиться, у рішеннях та роздумах. І, якщо вона погодиться, і в розмові з Геральтом.

— Я також голосую «за», — усміхнулася Маргарита Ло-Антіль. — Вас здивує те, що я скажу, але роблю я це для Тіссаї де Фрьес. Тіссая, якби вона тут була, обурилася б на думку про те, що для утримання єдності Ложі треба використовувати примус та обмеження особистої свободи.

— Я голосую «за», — сказала Франческа Фіндабайр, поправляючи мережива на декольте, — бо причин тому багато, і говорити про них я не мушу й не стану.

— Я голосую «за», — настільки ж лаконічно сказала Іда Емен еп Сівней. — Бо так наказує мені моє серце.

— А я проти, — сухо заявила Ассіре вар Анагід. — Не керують мною жодні симпатії, антипатії чи питання принципів. Я боюся за життя Цірі. Під опікою Ложі вона в безпеці, а на шляхах, що ведуть до Рівії, залишиться легкою ціллю. А я боюся, що знайдуться й такі, які, відібравши в неї ім'я та самість, усе ще вважають, що того замало.

— Залишилося нам, — сказала досить ядуче Сабріна Глевіссіг, — дізнатися рішення пані Фрінгілли Віго. Хоча воно повинно бути очевидним. Дозволю собі нагадати всім пані про замок Рис-Рун.

— Я вдячна за нагадування, — Фрінгілла Віго гордовито підвела голову. — І я віддам свій голос за Цірі. Аби довести пошану й симпатію, які я маю до цієї дівчини. А передусім роблю я те для Ґеральта з Рівії, відьмака, без якого дівчини не було б сьогодні поміж нас. Який, аби врятувати Цірі, пішов на кінець світу, воюючи з усім, що ставало в нього на дорозі, навіть із самим собою. Було б підлістю відмовляти тепер йому в зустрічі з нею.

— Утім, замало було тут підлості, — цинічно промовила Сабріна, — і забагато наївної сентиментальності, яку ми маємо намір із цієї панни викоренити. Та що там, тут навіть про серце була мова. А результат такий, що шальки терезів стали в рівновазі. П'ять голосів «за», п'ять — «проти». Тож у нас тут мертва точка. Ми нічого не вирішили. Треба голосувати ще раз. Пропоную таємно.

— А навіщо?

Усі глянули на ту, яка відізвалася. На Йеннефер.

— Я все ще член тої Ложі, — сказала Йеннефер. — Ніхто мене цього членства не позбавляв. Не прийняли ви нікого на моє місце. Формально я маю право голосу. І, певно, зрозуміло, за що я голосуватиму. Тож голоси «за» переважають і справу вирішено.

— Твоє нахабство, — сказала Сабріна, сплівши оздоблені оніковими обручками пальці, — перебуває десь на межі доброго смаку, Йеннефер.

— На твоєму місці я б мовчала в покорі, — серйозно додала Шеала. — Думаючи про голосування, предметом якого ти скоро станеш сама.

— Я підтримала Цірі, — сказала Франческа, — але тебе, Йеннефер, мушу закликати до порядку. Ти вийшла з Ложі, коли втекла з неї та відмовилася співпрацювати. Ти не маєш жодних прав. Натомість маєш зобов'язання, борги, які треба сплатити, і вирок, який треба вислухати. Якби не те, тебе й на поріг Монтекальво не пустили б.

Йеннефер притримала Цірі, яка рвалася, аби встати та почати кричати. Цірі без опору та в тиші всілася знову на стілець із ручками, вирізаними у вигляді сфінксів. Побачивши, як зі свого крісла встає, раптом нависнувши над столом, Пані Сова. Філіппа Ейльгарт.

— Йеннефер, — заявила вона звучно, — не має права голосу, це зрозуміло. Але я маю. Я вислухала голоси всіх присутніх, тож можу врешті, як думаю, сама проголосувати?

— Як це? — нахмурилася Сабріна. — Що ти цим хочеш сказати, Філіппо? Що ти ще не голосувала? Я була впевнена...

Філіппа Ейльгарт глянула через стіл. Зустріла очі Цірі й зазирнула в них.

* * *

Дно басейну з різнокольорової мозаїки, плитки переливаються й, здається, рухаються. Уся вода тремтить, миготить між світлом і тінню. Під великим, наче тарілки, листям латаття, серед зелених водоростей блискають карасики. У воді віддзеркалюються великі темні очі дівчинки, її довге волосся сягає поверхні, плаває по ній.

Дівчинка, забувши про весь світ, водить ручками поміж стеблинами латаття, перевисившись через край басейну. Хоче торкнутися котроїсь із золотих та червоних рибок. Рибки підпливають до

ручок дівчинки, кружляють навколо них зацікавлено, але схопити себе не дають, невловимі, наче з'яви, наче сама вода. Пальці темноокої дівчинки стискаються на порожньому місці.

— Філіппо!

То найкоханіший голос. І все ж дівчинка не реагує відразу. І далі дивиться на воду, на рибок, на латаття, на своє відображення.

— Філіппо!

* * *

— Філіппо! — різкий голос Шеали де Танкарвіль вирвав її із задуми. — Ми чекаємо.

З відкритого вікна повіяло холодним весняним вітром. Філіппа Ейльгарт здригнулася. «Смерть, — подумала вона. — Смерть пройшла поряд зі мною».

— Ця Ложа, — промовила вона нарешті голосно, упевнено та рішуче, — вирішуватиме долю світу. Тому ця Ложа є його віддзеркаленням. У рівновазі тут розум, що не завжди означає холодну підлість і розрахунок, і сентиментальність, що не завжди є наївною. Відповідальність, залізна дисципліна, що накладається нехай навіть силою, лагідність і довіра. Доречний холод всеможливості... і серце. Я, — продовжила вона в тиші, що запала в колонній залі замку Монтекальво, — віддаючи свій голос останньою з тих, хто голосує, беру до уваги ще одну річ. Ту, яка, не врівноважена ні з чим, урівноважує все.

Услід за її поглядом усі глянули на стіну, на мозаїку, на якій змії Уроборос, викладений із маленьких плиток, хапав зубами власний хвіст.

— Тою річчю, — продовжила вона, упиваючись у Цірі темними очима, — є призначення. Яке я, Філіппа Ейльгарт, віднедавна почала розуміти. Призначення — це не вироки й не сувої, записані рукою деміурга, це не фаталізм. Призначення — це надія. Будучи сповнена надією, вірячи, що те, що має статися, станеться, я й віддаю свій голос. Віддаю свій голос Цірі. Дитині призначення. Дитині надії.

Довго тривала тиша в колонній залі замку Монтекальво, що була занурена в легеньке сяйво. З-за вікна долинув крик орла-рибалки, що кружляв над озером.

— Пані Йеннефер, — прошепотіла Цірі. — Чи це значить...

— Ходімо, донечко, — відповіла тихим голосом Йеннефер. — Геральт на нас чекає, а дорога попереду далека.

* * *

Геральт прокинувся й зірвався на ноги, чуючи у вухах крик нічного птаха.

Потім чародійка й відьмак побралися й гучно відсвяткували весілля. Я теж там був, мед-пиво пив. А вони пізніше жили щасливо, але дуже коротко. Він помер просто, від серцевого нападу. Вона померла невдовзі після нього, а від чого – казка про те не згадує. Кажуть, що з жалю й туги, але хто ж тим казкам йме віри.

Флоренс Деланной. Казки й казання

Був шостий день після червневої новини, коли вони дісталися до Рівії.

Виїхали з лісів на схили гір, і тоді під ними, унизу, раптово й без попередження блиснуло дзеркало озера Лох Ескалотт у формі руни, від якої воно взяло назву, наповнюючи котловину. У дзеркало його задивлялися схили Крааг Рос, що поросли ялинами та модринами — рубіж масиву Магакам. І червоні дахи веж пузатого замку Рівія, що стояв над озером, — зимової резиденції королів Лирії. А в затоці біля південного краю Лох Ескалотта лежав рівійський град, полискуючи солом'яними пригородами та темніючи будинками, що, наче опеньки, обросли берег озера.

— Ну, то ми начебто доїхали, — ствердив факт Любисток, прикриваючи очі долонею. — Зробили ми коло, знову в Рівії. Дивно, ой, як дивно сплітаються долі... На жодній із замкових веж не бачу біло-блакитного прапорця, тож королева Мева в замку не гостює. Утім, я не думаю, що вони ще пам'ятають оте дезертирство...

— Повір мені, Любистку, — перервав його Ґеральт, направляючись униз схилом. — Мені глибоко байдуже, хто й що пам'ятає.

Під містом, неподалік від застави, стояв різнобарвний намет, що нагадував здобну бабу. Перед наметом на палиці висів білий щит із червоними кроквами. Під піднятою полою намету стояв рицар у повному обладунку та в білій яккі, оздобленій тим самим знаком, що й щит. Рицар проникливим і досить зухвалим поглядом міряв тих, що минали його: бабів із хмизом, мазярів та дьогтярів із бурдюками

товару, пастухів, лоточників і старців. Коли вартовий побачив Любистка та Геральта, які їхали ступою, його очі зблиснули надією.

— Дама вашого серця, — Геральт льодяним голосом розвіяв надії рицаря, — ким би вона не була, є найвродливішою та найчотливішою дівцею від Яруги до самої Буйни.

— Честю клянуся, — проревів у відповідь рицар, — ви, пане, праві.

* * *

Світловолоса дівчина в шкіряній, густо набитій срібними заклепками куртці блювала посеред вулиці, зігнута навпіл, тримаючись за стремено гречковатої кобили. Двоє товаришів дівчини, ідентично вдягнені, з мечами на спинах, пов'язками на чолі, мерзотно лаяли перехожих трохи белькотливими голосами. Обидва були більш ніж напідпитку, погойдувалися, раз у раз наштовхуючись то на боки коней, то на конов'язь перед корчмою.

— Ми насправді мусимо туди йти? — запитав Любисток. — У середині цього закладу може виявитися більше таких-от милих діток.

— Я домовився тут. Чи ти забув? Це саме корчма «Під когутом і квочкою», про яку говорила табличка на дубі.

Світловолоса дівчина знову зігнулася, ригаючи спазматично й вельми густо. Кобила голосно форкнула й шарпнулася, зваливши дівчину й протягнувши її по блювотинні.

— Ну й чого витріщаєшся, дубино? — пробелькотів один із хлопців. — Дідугане сивий...

— Геральте, — пробурмотів Любисток, спускаючись на землю. — Прошу тебе, не нароби дурниць.

— Не бійся. Не нароблю.

Вони прив'язали коней до конов'язі по інший бік сходів. Юнаки перестали звертати на них увагу, заходилися лаяти та обпльовувати міщанку з дітьми, що йшла вулицею. Любисток глянув скося на обличчя Геральта. Те, що побачив, йому не сподобалося.

Першим, що кидалося в очі після входу в корчму, був напис «НАЙМУ КУХАРЯ». Іншим був великий малюнок на збитому з дощок щиті, що зображував бородату почвару зі скривавленою сокирою. Підпис повідомляв: «Гном — ЗАШМАРКАНИЙ КАРЛИК-ЗРАДНИК».

Любисток побоювався слушно. Практично єдиними гостями корчми, окрім кількох добре п'яних п'яниць і двох худих повій із колами під очима, були вдягнені в блискучу від заклепок шкіру «діти» з мечами за спинами. Було їх восьмеро, обох статей, але шуму робили за вісімнадцятьох, взаємно перекикуючись та лаючись.

— Пізнаю й відаю, ким панство є, — підскочив до них корчмар, ледь їх побачив. — І маю для вас звістку. Податися вам треба на В'язово, до господи «У Вірсінга».

— О-о-о, — повеселішав Любисток. — Це добре...

— Ну, як добре, то добре. — Корчмар поновив витирання кухля фартухом. — Як не бажаєте в моєму трактирі бути — то справа ваша. Але я вам скажу, що В'язово — то гномський квартал, не-люди там живуть.

— І що з того? — примружився Ґеральт.

— Та ні, вам, напевне, нічого, — знизав плечима корчмар. — Бо ж той, хто для вас ту звістку залишив, гномом був. Раз ви вже з такими кумаєтеся... ваша справа. Ваша справа, чия вам компанія миліша.

— Ми не дуже вибагливі, як ідеться про компанію, — заявив Любисток, рухом голови вказуючи на шмаркачів у чорних кубраках та пов'язках на вкритих прищами лобах, шмаркачів, що верещали та шарпалися за столами. — Але така, як оце тут, нам точно не до вподоби.

Корчмар відставив витертий кухоль і зміряв їх бридким поглядом.

— Поблажливішим тре' бути, — повчав із притиском. — Молодь мусить вишумітися. Як у тому вислові: молоді вишумітися треба. Війна їх скривдила. Батьки загинули...

— А матері загуляли, — закінчив Ґеральт голосом, льодяним, наче гірське озеро. — Розумію й сповнений я поблажливості. Принаймні стараюся таким бути. Любистку, ходімо.

— А йдіть, на все добре, — без добра в голосі промовив корчмар. — Але щоб потім не скаржилися, що я вас не попереджав. У теперішні часи легко в гномській дільниці проблеми знайти. За okazji.

— За okazji чого?

— А чи я знаю? А чи моя то справа?

— Ходімо, Геральте, — підігнав його Любисток, бачачи кутиком ока, що скривджена війною молодь, яка була ще в міру притомна, приглядається до них блискучими від фісстеху очима.

— До побачення, пане корчмарю. Хтозна, може, колись ми ще відвідаємо твій заклад. Через деякий час. Коли вже не буде біля входу отих написів.

— А який вашмосьцям не подобається? — Корчмар нахмурився й узявся в боки. — Га? Може, той про гнома?

— Ні. Отой, про кухаря.

Трійко з юнацтва встали з-за столу, трохи погойдуючись: схоже, із наміром заступити їм шлях. Дівчина й двоє хлопців у чорних куртках. З мечами на спинах.

Геральт не сповільнив кроку, а обличчя й погляд мав холодні й цілковито байдужі.

Шмаркачі в останню мить розійшлися, відступили. Любисток відчув від них запах пива. Поту. І страху.

— Треба бути поблажливішим, — сказав відьмак, як вони вийшли. — Треба пристосовуватися.

— Часом важко.

— Це не аргумент. Це зовсім не аргумент, Любистку.

Повітря було гарячим, густим і клейким. Наче суп.

* * *

Назовні, перед корчмою, двоє хлопців у чорних куртках допомагали світловолосій дівчині вмитися в кориті. Дівчина форкала, невиразно доводила, що їй уже краще, і оголошувала, що мусить напитися. Що, еге ж, поїде на базар, аби заради жартиків поперекидати прилавки, але спочатку мусить вона напитися.

Дівчина звалася Надя Еспозіто. Ім'я те залишилося записане в анналах. Перейшло в історію.

Але про те Геральт і Любисток не могли ще нічого знати.

Як і сама дівчина.

* * *

Вулиці рівійського міста пульсували життям, а тим, що, здавалося, цілковито поглинало і мешканців, і прибульців, була торгівля. Схоже було на те, що всі тут торгують усім і з усього намагаються отримати щось більше. Звідусіль долинала какофонія криків — рекламували товар, завзято торгувалися, взаємно лялися, голосно звинувачували в обмані, злодійстві й шахрайстві, як і в інших гріхах, геть із торгівлею не пов'язаних.

Раніше, ніж Ґеральт і Любисток дісталися до В'язово, їм зробили безліч привабливих пропозицій. З-поміж іншого пропонували їм астролібію, бляшаний горн, комплект столових приборів, оздоблених гербом роду Франгіпаніх, акції копальні міді, банку п'явок, обшарпану книжку під назвою «Уявне чудо, чи Голова Медузи», кількох фреток, еліксир для збільшення потенції, а також — у межах пов'язаної транзакції — не дуже молоду, не дуже худу й не дуже свіжу жіночку.

Чорнобородий ґном надзвичайно нахабно хотів сплавити їм до всього дешево люстерко в рамці з орайду, доводячи, що то магичне дзеркало Камбускана, але тут влучно кинутий камінь вибив йому товар із руки.

— Паршивий кобольде! — закричав, утікаючи, босий та брудний вуличний хлопчак. — Нелюдь! Цап бородатий!

— А щоб тобі кишки вигнили, людська потворо! — репетував ґном. — Щоб вони тобі вигнили та дупою витекли!

Люди поглядали на нього в похмурій мовчанці.

* * *

Квартал В'язово лежав понад самим озером, у затоці серед вільх, верб і — зрозуміла річ — в'язів. Тут було значно тихіше й спокійніше, ніхто нічого не купував і не хотів продати. Від озера віяв вітерець, особливо приємний після того, як вийдеш із великого, повного мух та смороду міста.

Корчму «У Вірсінга» шукали вони недовго. Перший же перехожий, якого вони зустріли, указав на неї без усякого вагання.

На східцях ґанку, оповитого дикою трояндою та в'юнком, під дашком, що обріс зелененьким мохом і гніздами ластівок, сиділи двоє бородатих ґномів, потягуючи пиво з кухлів, що їх тулили до животів.

— Ґеральт і Любисток, — промовив один із них і вдячно бекнув. — Довго ж довелося на вас чекати, бродяги.

Ґеральт зліз із коня.

— Привіт, Ярпене Зіґрін. Утішаюся, що бачу тебе, Золтане Хівай.

* * *

Вони були єдиними гостями заїзду, де інтенсивно пахло печенею, часником, травами й чимось іще, чимось невловимим, але дуже милим. Сиділи біля важкого столу з видом на озеро, що крізь підфарбовані шибки у свинцевих рамках виглядало таємничо, чарівно й романтично.

— Де Цірі? — запитав без зволікань Ярпен Зіґрін. — Хіба не...

— Ні, — швидко перервав його Ґеральт. — Приїде. Скоро. Ну, бородані, розповідайте, що там у вас чути.

— А я не казав? — кинув насмішкувато Ярпен. — Не казав я, Золтане? Повертається з кінця світу, де, якщо вірити пліткам, ходив по коліна в крові, забиваючи драконів та нищачи імперії. А нас запитує, що там у нас чути. Як є — відьмак.

— Чим тут так, — втрутився Любисток, приношуючись, — смачно несе?

— Обідом, — сказав Ярпен Зіґрін. — М'ясцем. Запитай, Любистку, звідки ми те м'ясце маємо.

— Не запитаю, бо знаю той дотеп.

— Не будь свинею.

— Звідки ви маєте те м'ясце?

— Саме прийшло.

— А тепер серйозно. — Ярпен витер сльози, що зронив від сміху, хоча дотеп, правду кажучи, був бородатим. — З їдлом ситуація кризова, як воно по війні буває. М'яса не знайдеш, навіть птиці, з рибою також непросто... Погано з борошном та картоплею,

зі стручковими... Ферми спалено, склади пограбовано, ставки спущено, поля пусті...

— Торгівля лежить, — додав Золтан. — Підвозу немає. Функціонують тільки лихварництво та обмінна торгівля. Бачили базар? Серед нездар, що розпродають і вимінюють рештки добра, спекулянти збивають грубу грошву...

— Якщо до всього того ще й неврожай додається, узимку люди почнуть мерти від голоду.

— Насправді так погано?

— Їдучи з півдня, ти мав минати села та осади. Згадай, у скількох чув гавкіт собак.

— От прокляття, — Любисток ляснув себе в чоло. — Я знав... Казав я тобі, Ґеральте, що там було ненормально! Що чогось бракувало! Ха! Отепер усе на своїх місцях! Собак не було чути! Ніде не було...

Обірвав себе раптом, глянув у бік кухні, що пахла часником та зіллями, а в очах його з'явився переляк.

— Та не бійся, — пирхнув Ярпен. — Наше м'ясце не з тих, що гавкає, нявкає чи кричить: «Змилуйтеся!» Наше м'ясце цілком інакше. Гідне королів!

— Та вже кажи, ґноме!

— Коли ми отримали вашого листа й стало зрозуміло, що зустрінемося саме в Рівії, ми із Золтаном думали, чим би вас здивувати. Придумували ми, придумували, аж від того придумування захотілося нам сцяти, тож відійшли в прибережний вільшаник. Дивимося, а там повно виноградних слимаків. Тож узяли ми мішок і нахпали манесеньких, скільки в мішок влізло...

— Чимало їх від нас повтікало, — покивав Золтан Хівай. — Ми ж бо трохи п'яні були, а вони — диявольськи швидкі.

Обидва ґноми знову аж розплакалися зі сміху від чергового немолодого дотепу.

— Вірсінг, — Ярпен указав на корчмаря, що крутився біля пічки, — знається на приготуванні слимаків, а справа та, треба вам знати, потребує чималого мистецтва. Але ж він справжній кухмайстер. До того, як овдовів, тримав із дружиною трактир у Маріборі

з такою кухнею, що сам король до нього в гості ходив. Кажу вам, зараз наїмося!

— А перед тим, — кивнув Золтан, — закусимо свіжокопченим сигом, що на донку ми взяли в бездонних глибинах цього озера. Та поп'ємо сивуху з глибин тутешнього підвалу.

— І розповідь, панове, — нагадав Ярпен, наливаючи. — Розповідь!

* * *

Сиг був іще теплим, товстим, пахнув димом із вільхового гілля. Горілка була холодною, аж зуби зводило.

Спершу розповідав Любисток, квітчасто, розлого, барвисто та з відступами, орнаментуючи розповідь настільки красиво й примхливо, що це майже приховувало дурню та вигадку. Потім розповідав відьмак. Розповідав саму правду, а говорив настільки сухо та безбарвно, що Любисток не витримував і раз у раз втручався, за що отримував від гномів догани.

А потім розповідь завершилася й запанувала тиша.

— За Мільву-лучницю! — Золтан Хивай кахикнув, відсалютував кубком. — За нільфгардця. За травника Регіса, який у своїй хатинці пригостив подорожніх самогоном із мандрагори. І за оту Ангулему, котру я й не знав. Нехай їм земля буде легкою, усім. Нехай мають там, у засвітах, усього багато, чого в цьому світі їм бракувало. Нехай у всі часи живуть їхні імена в піснях та оповідках. Вип'ємо.

— Вип'ємо, — повторили глухо Любисток та Ярпен Зігрін.

«Вип'ємо», — подумав відьмак.

* * *

Вірсінг, чолов'яга шпакуватий, блідий та худий, наче тріска, справжнє заперечення стереотипу корчмаря й майстра кухонних арканів, поставив на стіл кошик білесенького й пахучого хліба, а після того — величезну дерев'яну таріль, на якій на підкладці з листя хрону лежали слимаки, шкварчачи та бризкаючи часниковим маслом. Любисток, Геральт і гноми завзято заходилися їсти. Страва була надзвичайно смачна й до того ж незвично

кумедна з огляду на необхідність жонгливання дивними щипчиками та виделками.

Вони їли, чавкали, брали на хліб рідке масло. Лаялися радо, коли слимаки раз у раз вислизали зі щипчиків. Два кошеняти дико раділи, турляючи та ганяючи по підлозі пусті черепашки.

Запах, що линув із кухні, доводив, що Вірсінг пече другу порцію.

* * *

Ярпен Зігрін неохоче махнув рукою, але розумів, що відьмак не відчепиться.

— У мене, — сказав, висмоктуючи черепашку, — і справді нічого нового. Трохи повоювалося... Трохи повладарювалося, бо мене підстаростою обрали. Почну кар'єру в політиці робити. У будь-якій іншій справі висока конкуренція. А в політиці дурень на хабарнику сидить і злодієм поганяє. Легко наверх вилізти.

— Я, — сказав Золтан Хівай, жестикулюючи слимаком у щипцях, — до політики кмітливості не маю. Я водно-парову кузню закладаю разом із Фігґісом Мерлузо та Марло Брюи. Пам'ятаєш їх, відьмаче, Фігґіса та Марло?

— Не тільки їх.

— Йазон Варда поліг над Яругою, — сухо проінформував Золтан. — Зовсім по-дурному, в одній з останніх сутичок.

— Шкода хлопчину. А Перціфаль Шуттенбах?

— Гном? О, у того все добре. Хитрун, від мобілізації відкрутився, заслонився якимись старезними гном'ячими законами, ніби йому релігія воювати забороняє. І вдалося йому, хоча ж усі знали, що він весь пантеон богів та богинь за маринований оселедець віддав би. Зараз у нього ювелірна майстерня в Новіграді. Знаєш, викупив у мене папугу Фельдмаршала Дуду й зробив із того птаха живу рекламу, навчивши кричати: «Бррриліанти! Бррриліанти!» І уяви собі, воно діє. Гном клієнтів до біса має, повні руки роботи та напханий капшук. Так-так, бо це ж Новіград! Там гроші на вулицях лежать. Тому й ми нашу кузню в Новіграді маємо намір поставити.

— Стануть тобі люди двері гівном мазати, — сказав Ярпен. — Каміння у вікна кидати. І запльованим карликом звати. І ніскільки

тобі не допоможе, що ти комбатант, що за них бився. Станеш у тому твоєму Новіграді парією.

— Якось воно та буде, — весело промовив Золтан. — У Магака-ми велика конкуренція. І забагато політиків. Нап'ємося, хлопці. За Калеба Страттона. За Йазона Варду.

— За Регана Дальберга, — додав Ярпен, спохмурнівши.

Геральт похитав головою.

— Реган також...

— Також. Під Майєною. Сама залишилася стара Дальбергівна. Ах, до дідька, досить про те, досить, нап'ємося! І поспішімо з тими слимаками, бо Вірсінг уже другу миску несе!

* * *

Гноми, послабивши ремені, слухали розповідь Геральта про те, як княжий роман Любистка закінчився на ешафоті. Поет удавав ображеного й не коментував. Ярпен і Золтан аж ревіли зі сміху.

— Так-так, — сказав нарешті Ярпен Зігрін, вишкірившись. — Як стара пісенька говорить, «хлоп, що гне сталеві штаби, підкориться волі баби». Кілька чудових прикладів правдивості цих слів зібранося ниньки за одним столом. Золтан Хівай, аби далеко не ходити. Розповідаючи, що в нього нового, забув, певно, додати, що жениться. Скоро, десь у вересні. Щасливу обранку звати Евдорою Брекекекс.

— Брекенрігґс! — чітко виправив Золтан, хмурячи брови. — Починає мене діставати необхідність виправляти твою вимову, Зігрине. А я, знаєш, коли мене щось дістає, могу й ввалити!

— А де шлюб? І коли точно? — примирливо втрутився Любисток. — Питаю, бо, може, зазирнемо. Зрозуміло, якщо запросиш.

— Ще не вирішено, що, де, як і чи взагалі буде, — пробурмотів явно сконфужений Золтан. — Ярпен випереджає факти. Ми ніби з Евдорою й заручені, але чи можна знати, що воно буде? У такі-то, сука, часи?

— Другий приклад бабського всесилля, — продовжував Ярпен Зігрін, — то Геральт із Рівії, відьмак.

Геральт удавав, що зайнятий слимаком. Ярпен пирхнув.

— Чудом отримавши свою Цірі, — продовжив він, — дозволяє їй поїхати, дозволяє знову розстатися. Знову залишає її саму, хоча як тут хтось слушно зауважив, часи, сука, неспокійні. А все те відьмак робить тому, що хоче так одна жінка. Відьмак усе й завжди робить так, як хоче та жінка, усім відома як Йеннефер із Венгерберга. І якби то відьмак із того ще щось мав. Але він не має. Воістину, як говорив король Дезмод, зазирнувши, як сходив до вітру, до нічного горщика: «Розум не в змозі того осягнути».

— Пропоную, — Геральт із примирливою усмішкою підняв кубок, — напиться й змінити тему.

— От-от, — дуетом підтвердили Любисток та Золтан.

* * *

Вірсіг приніс на стіл третю, а потім і четверту миску виноградних слимаків. Не забув також, зрозуміло, і про хліб із горілкою. Співрозмовники вже трохи наситилися їдлом, тож нічого дивного, що тости підіймали трохи частіше. І нічого дивного, що до розмов усе сильніше закрadalася філософія.

* * *

— Зло, із яким я бився, — повторив відьмак, — було проявом дій Хаосу, дій, приречених на те, аби каламутити Порядок. Бо там, де поширюється Зло, Порядок запанувати не може, а все, що Порядок збудує, упаде й не встоїть. Сяйво мудрості та промінчик надії, жар тепла замість світити погаснуть. Стане темно. А в темряві будуть ікла, пазури та кров.

Ярпен Зігрін погладив бороду, жирну від часникового масла, що натекло зі слимаків.

— Дуже воно красиво сказано, відьмаче, — визнав. — Але, як казала молодесенька Керро королеві Вріданку на їхній першій свіданці: «Річ непогана, але чи має вона якесь практичне застосування?»

— Сенс існування, — відьмак не всміхався, — і сенс буття відьмаків похитнулися, бо ж битва Добра зі Злом відбувається зараз на іншому полі, та й ведеться геть по-іншому. Зло перестало бути

хаотичним. Перестало бути сліпою та стихійною силою, проти якої мусив виступати відьмак — мутант настільки ж убивчий, наскільки й хаотичний, як і саме Зло. Нині Зло править законом і закон йому прислуговує. Працює воно відповідно до підписаних мирних угод, бо підписували ті угоди з думкою про нього...

— Ти бачив поселенців, яких гнали на південь, — здогадався Золтан Хівай.

— І не тільки, — серйозно додав Любисток. — Не тільки.

— І що з того? — Ярпен Зігрін усівся зручніше, сплів пальці на череві. — Кожен із нас щось бачив. Кожного з нас щось розлютило, кожен на якийсь час — довгий чи короткий — втратив апетит. Або сон. Так буває. Так бувало. І так буватиме. Більше філософії з того, наче з цих черепашок, аж ніяк не витиснеш. Бо більше її й нема. Що тобі не до смаку, відьмаче, що тобі не до думки? Зміни, яких зазнає світ? Розвиток? Прогрес?

— Може.

Ярпен довго мовчав, дивлячись на відьмака з-під кошла-тих брів.

— Прогрес, — сказав нарешті, — він наче стадо свиней. І саме так треба на прогрес дивитися, так його треба оцінювати. Як стадо свиней, що лазить по току й по дворі. Із самого факту існування того стада випливають найрізноманітніші користі. Є з них рулька. Є ковбаси, є солонина, є ніжки в холодці. Словом, є користь. І нічого крутити носом, що всюди насрано.

Усі мовчали якийсь час, вирішуючи в душах і сумлінні різні важливі речі й справи.

— Треба напиться, — сказав врешті Любисток.

Ніхто не став протестувати.

* * *

— Прогрес, — сказав у тиші Ярпен Зігрін, — буде, якщо серйозно, розганяти темряву. Темрява відступить перед світлом. Але не відразу. І, напевне, не без битви.

Геральт, який саме задивлявся у вікно, усміхнувся власним думкам та маренням.

— Темрява, про яку ти говориш, — сказав, — це стан духу, а не матерії. До битви з чимось таким треба школити якихось зовсім інших відьмаків. І зараз найкращий час, щоб почати.

— Почати перекваліфіковуватися? Це ти мав на увазі?

— Аж ніяк не це. Мене відьмацтво вже не цікавить. Переходжу в стан спочинку.

— Та авжеж!

— Я говорю дуже серйозно. З відьмацтвом я скінчив.

Запала тривала тиша, яку переривало люте нявкання кошенят, що гризлися та дерлися під столом, вірні звичаям свого роду, для якого забава без болю — то ніяка не забава.

— Ти скінчив із відьмацтвом, — повторив нарешті протяжно Ярпен Зігрін. — Ха! І сам не знаю, що про це подумати, як сказав король Дезмод, коли впіймали його на махлюванні в картах. Але підозрювати можу найгірше. Любистку, ти з ним подорожуєш, багато часу з ним проводиш. Він проявляє інші симптоми параної?

— Добре, добре, — обличчя Геральта було наче з каменю. — Жарти вбій, як сказав король Дезмод, коли посеред бенкету гості раптом почали синіти та помирати. Я сказав, що хотів сказати. А тепер перейду до дій.

Він зняв меч зі спинки стільця.

— Оце твій сігіль, Золтане Хівай. Повертаю його тобі з подякою та поклоном. Він послужив. Допоміг. Рятував життя. І відбирав життя.

— Відьмаче... — Гном підняв руки, наче захищаючись. — Меч твій. Я тобі його не позичав, а подарував. Подарунки...

— Мовчи, Хівай. Я повертаю тобі твій меч. Він мені вже не буде потрібен.

— Та авжеж, — повторив Ярпен. — Налий йому горілки, Любистку, бо балакає він, наче старий Шрадер, коли йому в копальні кирка на голову впала. Геральте, я знаю, що ти натура глибока та душа піднесена, але нумо, дуже тебе прошу, без такої ото херні, бо в аудиторії тут, як легко помітити, не сидить ані Йеннефер, ані жодна інша з твоїх чародійських конкубін, а тільки ми, старі вовки. Не нам, старим вовкам, плести про те, що меч непо-

трібен, відьмак непотрібен, що світ — бе-бе-бе, що те-се. Ти є відьмаком і будеш ним...

— Ні, не буду, — лагідно заперечив Геральт. — Напевне, вас, старі вовки, те здивує, але я дійшов висновку, що дурістю є ризикувати шиєю за когось. Навіть якщо той хтось платить. І до того ніякого стосунку не має екзистенціальна філософія. Не повірите, але власна шкіра раптом стала для мене надзвичайно важливою. Я дійшов висновку, що дурістю було б ризикувати нею, захищаючи іншого.

— Я зауважив, — кивнув Любисток. — З одного боку, те мудро. З другого...

— Немає другого.

— Йеннефер і Цірі, — за якусь мить запитав Ярпен, — мають щось спільне з твоїм рішенням?

— Багато чого.

— Тоді все зрозуміло, — зітхнув ґном. — Щоправда, я не дуже тямлю, як ти, професіонал від меча, маєш намір себе утримувати та як станеш управлятися зі своїм подальшим життям. От що б ти не робив, хоч зуби мені дери, не бачу я тебе в ролі, наприклад, такого собі плантатора капусти, але ж що робити, вибір треба шанувати. Господарю, нумо, сюди! Ото меч, магакамський сігіль із кузні самого Рундуріна. Був то подарунок. Обдарований його не хоче, а тому, хто подарував, повертати дароване не годиться. Тож візьми його та повісь над каміном. Переназви корчму «Під відьмачим мечем». Нехай зимовими вечорами тут ведуть розповіді про скарби й потвор, про криваву війну та про запеклі битви, про смерть. Про велике кохання та незламну приязнь. Про відвагу та гонор. Нехай отой меч налаштовує слухачів і дарує натхнення оповідачам. А тепер налийте мені, панове, в оту посудину горілки, бо я говоритиму далі, виголошуватиму глибокі істини й різні там філософії, зокрема й екзистенціальні.

Горілку розлили по кубках у тиші та гідності. Щиро глянули одне одному в очі й випили. З не меншою гідністю. Ярпен Зігрін відкашлявся, обвів поглядом слухачів, упевнився, чи вони досить зосереджені та гідні.

— Прогрес, — промовив із притиском, — розганятиме темряву, бо саме для того той прогрес і є, як, перепрошую, дупа для срання. Буде все світліше, усе менше станемо ми боятися темряви та Зла, що в ній таїться. І настане, може, і такий день, коли ми взагалі перестанемо вірити, що в тій темряві щось таїться. Будемо такі страхи висміювати. Називати дитячими. Соромитися їх! Але завжди, завжди існуватиме темрява. І завжди в темряві буде Зло, завжди будуть у темряві ікла та пазури, смерть і кров. І завжди будуть потрібні відьмаки.

* * *

Сиділи вони в задумі й мовчанні, поринувши в думки так глибоко, що поза їхньою увагою залишилися шум і галас міста, що почав зростати, — зловорожий, гнівний, такий, що входив у силу, наче дзижчання розсерджених ос.

Вони ледь помічали, як тихим і пустим надозерним бульваром промайнула одна, друга, третя постать.

У мить, коли над містом вибухнув рев, двері корчми «У Вірсінга» з тріском розчинилися, і всередину увірвався молодий гном, червоний від зусилля, ледь хапаючи ротом повітря.

— Що там? — підвів голову Ярпен Зігрін.

Гном, і далі не в змозі звести подих, указав долонею в бік міста. Очі мав дикі.

— Вдихни глибше, — порадив Золтан Хівай. — І кажи, у чому справа.

* * *

Потім говорили, що трагічні події в Рівії були абсолютно випадковими, що була то реакція спонтанна, був то раптовий і неможливий для передбачення вибух справедливого гніву, породжений взаємною ворожістю й неприйняттям людей, гномів та ельфів. Казали, що це не люди, а гноми атакували першими, що це з їхнього боку проявилася агресія. Що гномський торговець образив молоду шляхтичку Надю Еспозіто, воєнну сироту, що застосував проти неї силу.

Коли ж на її захист стали приятелі, гном гукнув своїх родичів. Дійшло до бійки, а потім — і битви, що миттєво охопила весь базар. Битва переросла в різанину, у масований напад людей на заселену нелюдьми частину підгір'я та дільницю В'язово. За неповну годину — від інциденту на базарі до інтервенції магів — було вбито сто вісімдесят чотири особи, і близько половини становили жінки та діти.

Саме таку версію всього, що сталося, дає у своїй праці професор Еммеріх Готтшалк з Оксенфурту.

Але були й такі, які говорили дещо інше. «Де там спонтанність, де там раптовий і непередбачуваний вибух, — запитували вони, — коли протягом кількох хвилин після сварки на базарі на вулицях з'явилися вози, з яких людям почали роздавати зброю? Який тут раптовий і слухний гнів, якщо поводитися безладу, тими найбільш помітними й активними під час різанини, були люди, яких ніхто не знав і які прибули до Рівії за кілька днів до заворушень невідомо звідки? І зникли потім невідомо куди? Чому військо втрутилося так пізно? І спочатку так неспішно?»

Ще інші науковці відшукували коріння рівійських заворушень у нільфгардській провокації, а були й такі, які стверджували, що все те замислили самі гноми в спілці з ельфами. Що самі себе повбивали, аби очорнити людей.

Серед поважних голосів науковців повністю загубилася надто смілива теорія одного молодого та ексцентричного магістра, який — поки його не втишили — стверджував, що в Рівії справи завернулися так не через якісь там змови та таємні домовленості, а через звичайні та поширені риси місцевого людства: темноту, ксенофобію, брутальне хамство й глибоке оскотинення.

А потім та справа набридла всім, і перестали про неї говорити зовсім.

* * *

— До підвалу! — повторив відьмак, неспокійно прислухаючись до реву й вереску натовпу, що швидко наближався. — Гноми, у підвал! Без дурнуватого героїства!

— Відьмаче! — простогнав Золтан, стискаючи держак сокири. — Я не можу... Там гинуть мої брати...

— До підвалу. Подумай про Евдору Брекекекс. Бажаєш, аби вона овдовіла до шлюбу?

Аргумент подіяв. Гноми спустилися до льоху. Геральт і Любисток закрили вхід солом'яною рогожкою. Вірсінг, зазвичай блідий, тепер був білим. Наче сир.

— Я бачив погром у Маріборі, — вичавив, дивлячись на вхід до підвалу. — Якщо їх там знайдуть...

— Іди на кухню.

Любисток також був блідим. Геральт тому не дуже дивувався. У безформенному й однотайному донедавна рику, який до них долинав, зазвучали індивідуальні нотки. Такі, на звук яких на голові ставало дибки волосся.

— Геральте, — пробелькотів поет. — Я трохи схожий на ельфа...

— Не дурій.

Над дахами розквітли клуби диму. А з вулички вибігли втікачі. Гноми. Обох статей.

Двоє без роздумів стрибнули в озеро та попливли, збиваючи воду, прямо на плесо. Решта розбіглася. Частина завершила в бік корчми.

З вулички вирвався натовп. Був швидшим за гномів. У тих перегонах жадоба вбивства перемагала.

Крики вбитих свердлили вуха, задзвонили по пофарбованих шибках у вікнах корчми. Геральт відчув, як починають тремтіти його руки.

Одного гнома буквально розшарпали, розірвали на шматки. Іншого перекинули на землю, за кілька секунд перетворили на криваву безформну масу. Жінку закололи вилами та списами, дитину, яку вона боронила до останку, просто розтоптали, задавили ударами підборів.

Троє — гном і дві жінки — утікали просто до корчми. За ними гнав розлючений натовп.

Геральт глибше вдихнув. Встав. Відчуваючи на собі перелякані погляди Любистка та Вірсінга, зняв із камінної полиці сігіль, меч, відкутий у Магакамі, у кузні самого Рундуріна.

— Геральте... — застогнав перелякано Любисток.

— Добре, — сказав відьмак, ідучи до виходу. — Але це вже востаннє! Хай мене дідько, це вже по-справжньому востаннє!

Він вийшов на ганок, а з ганку стрибнув уперед, швидким ударом розпластав здорованя в каменярьському фартусі, що замахувався на жінку кельмою. Наступному відрубав руку, якою той вчепився у волосся іншої жінки. Тих, які кóпали перекинутого гнома, засік двома швидкими укiсними ударами.

І пішов на натовп. Швидко, крутячись у напівобертах. Тяв спеціально широко, начебто безладно, знаючи, що такі удари найбільш криваві й показні. Не хотів їх убивати. Хотів їх лише добряче скалічити.

— Ельф! Ельф! — дико кричав хтось із натовпу. — Убити ельфа!

«То вже перебір, — подумав він. — Любисток — може, але я ж ельфа з будь-якого боку не нагадую».

Видивився того, що кричав, певно, солдата, бо в бригантині й високих чоботах. Відьмак вкрутився, наче вугор, у натовп. Солдат заслонився сулицею, що її тримав обіруч. Геральт тяв уздовж держака, відрубуючи йому пальці. Крутнувся, ще одним широким замахом викликаючи навколо крики болю та фонтани крові.

— Змилуйся! — розчухраний молодик з ошалілими очима впав перед ним на коліна. — Пощади!

Геральт пощадив, стримав руку й меч, призначений для удару розгін використав для оберту. Кутиком ока побачив, як розчухраний стрибає, побачив, що той тримає в руках. Зламав оберт, аби увійти в протилежний фінт. Але застряг у натовпі. На мить застряг у натовпі.

Міг тільки дивитися на тризуб вістря вил, що летів на нього.

* * *

Вогонь у паці величезного каміна пригас, у залі стало темно. Вихор, що дув від гір, свистів у щілинах мурів, вив, вриваючись крізь нещільні віконниці Каер Морену, Відьмачого Оселища.

— Зараза! — Ескель не витримав, устав, відкрив буфет. — «Чайка» чи горілка?

— Горілка, — в один голос промовили Коен та Ґеральт.

— Ну напевне, — відізався схований у тіні Весемір. — Ну напевне, а то! Утопіть вашу дурість у горілці. Дурні проклятуші...

— То був нещасний випадок... — пробурчав Ламберт. — Вона вже справлялася на гребені...

— Хавальник заткни, дурню! Чути твого голосу не бажаю! Кажу тобі, якщо дівчинці щось сталося...

— Почувається добре, — м'яко перервав його Коен. — Спить спокійно. Глибоко й здорово. Як прокинеться, то трохи болітиме, але на тому все. Про транс, про те, що сталося, вона взагалі не пам'ятатиме.

— Аби ви пам'ятали, — просопів Весемір. — Довбешки капусти-ні! Налий і мені, Ескелю.

Довго мовчали, прислухаючись до виття завірюхи.

— Треба когось викликати, — сказав урешті Ескель. — Треба притягнути сюди якусь магічку. Те, що діється з цією дівчинкою, це ненормально.

— Це вже третій такий транс.

— Але вперше вона мовила чітко...

— Повторіть мені ще раз, що вона говорила, — наказав Весемір, одним махом хильнувши стакан. — Слово в слово.

— Слово в слово не вдасться, — сказав Ґеральт, вдивляючись у полум'я. — Але сенс, якщо вже є сенс у вишукуванні в тому сенсу, був таким: я та Коен помремо. Зуби стануть нашою погібеллю. Обох нас уб'ють зуби. Його два. Мене — три.

— Досить правдоподібно, — прихнув Ламберт, — що ми будемо загризені. Кожного з нас у будь-яку мить можуть погубити зуби. Але вас двох, якщо вже те віщування є насправді віщим, прикінчать якісь винятково щербаті монстри.

— Або гнилісна гангрена від зіпсутих зубів, — кивнув Ескель начебто серйозно. — От тільки в нас зуби не псуються.

— А я, — сказав Весемір, — не став би кепкувати з тої справи. Відьмаки мовчали.

Вихор вив і свистів у мурах Каер Морену.

* * *

Розчухраний молодик, наче переляканий тим, що зробив, відпустив держак. Відмак, сам того не бажаючи, крикнув від болю, зігнувся, увіткнуті в його черево тризубчаті вили переважили його, а коли він упав на коліна, самі вислизнули з тіла, упали на бруківку. Кров полилася з шумом і плюскотом, гідним водоспаду.

Геральт хотів підвестися з колін. Замість того перекинувся набік.

Звуки, що його оточували, стали переливчастими, із відлунням, чув він їх так, наче з головою занурився під воду. Бачив теж невіразно, у зміненій перспективі та в абсолютно фальшивій геометрії.

Але бачив, як натовп розбігається. Бачив, як чухрає від підмоги. Від Золтана і Ярпена із сокирами, Вірсінга з тесаком для м'яса й Любистка, озброєного мітлюю.

«Стійте, — хотів він крикнути. — Куди ви? Досить і того, що я завжди сюю проти вітру».

Але не міг крикнути. Голос удавився хвилиєю крові.

* * *

Минав полудень, коли чародійки дісталися до Рівії, коли внизу, з перспективи шляху, дзеркально блиснули води озера Лох Ескалотт, червоні дахівки замку та дахи міста.

— Ну, ми доїхали, — ствердила факт Йеннефер. — Рівія! Ха, як дивно сплітається доля.

Цірі, уже якийсь час дуже збуджена, змусила Кельпі танцювати та дріботіти копитами. Трісс Мерігольд непомітно зітхнула. Чи то вважала, що було воно непомітно.

— Але ж, — Йеннефер глянула на неї скоса. — Які ж то дивні звуки здійсмають твої дівочі груди, Трісс. Цірі, їдь наперед, перевір, чи тебе там немає.

Трісс відвернулася, вирішивши не провокувати та не давати приводу. Не розраховувала, що вдасться. Уже тривалий час відчувала в Йеннефер злість та агресію, що лише збільшувалися мірою того, як вони наближалися до Рівії.

— Ти, Трісс, — повторила ядуче Йеннефер, — не зарум'янюйся, не зітхай, не пускай слину й не крути дупкою в сідлі. Вважаєш, чому я піддалася на твоє прохання й погодилася, аби ти поїхала з нами? Для твоєї млосно розкішної зустрічі з колишнім коханцем? Цірі, я просила тебе поїхати трохи вперед! Дай нам по-розмовляти!

— Це монолог, не розмова, — гордовито промовила Цірі, але під грізним фіалковим поглядом відразу капітулювала, свиснула Кельпі й погнала галопом по гостинцю.

— Ти не їдеш на зустріч із коханцем, Трісс, — продовжила Йеннефер. — Я не настільки шляхетна й не настільки дурна, аби надавати тобі можливість, а йому — спокусу. Тільки один-єдиний раз сьогодні, пізніше я подбаю про те, аби обоє ви не мали ані спокус, ані можливості. Але сьогодні я не відмовлю собі в солодкій та збоченій приємності. Він знає про роль, яку ти зіграла. Подякує тобі за те своїм славетним поглядом. А я стану дивитися на тремтіння твоїх губ та рук, стану слухати твої незграбні вибачення й виправдання. І знаєш що, Трісс? Я млітиму від насолоди.

— Я знала, — буркнула Трісс, — що ти мені не пробачиш, що станеш мститися. Я погоджуюся на це, бо й справді провинилася. Але одне я мушу тобі сказати, Йеннефер. Не дуже розраховуй на те мління. Він уміє пробачати.

— За те, що зроблено йому — так, — примружила очі Йеннефер. — Але він ніколи не вибачить того, що зроблено Цірі. І мені.

— Може, — Трісс невпевнено ковтнула слину. — Може, і не вибачить. Особливо якщо ти про те подбаєш. Але напевне не буде презирства. До того він не принизиться.

Йеннефер хльоснула коня нагайкою. Кінь заіржав, стрибнув, затанцював так різко, що чародійка хитнулася в сідлі.

— Досить цієї дискусії! — ревнула вона. — Більше покори, ти, нахабна шантрапо! Це мій чоловік і тільки мій! Розумієш? Ти маєш припинити про нього говорити, маєш припинити про нього думати, маєш припинити захоплюватися його шляхетним характером... Від зараз, відразу! Ох, маю бажання вхопити тебе за руді кучері...

— Тільки спробуй! — крикнула Трісс. — Тільки спробуй, мавпо, і я очі тобі видряпаю! Я...

Вони замовкли, побачивши, як гонить до них Цірі: стрімголов, у хмарі куряви. І відразу зрозуміли, що щось не так. Відразу побачили, що саме. Раніше, ніж Цірі до них доїхала.

Над стріхами близького вже передмістя, над дахами та трубами міста раптом вистрелили червоні язики полум'я, вирвався клубами дим. До вух чародійок долинув крик, далекий, наче дзижчання нахабних мух, наче гудіння розлючених джмелів. Крик зростав, ставав голоснішим, пронизаний поодинокими високими вересками.

— Що там, най його зараза, діється? — Йеннефер здійнялася в стременах. — Напад? Пожежа?

— Геральт... — простогнала раптом Цірі, побліднувши, наче веленевий папір. — Геральт!

— Цірі? Що з тобою?

Цірі підвела руку, а чародійки побачили кров, що стікала її долонею. Лінією життя.

— Коло замкнулося, — сказала дівчина, приплюсуючи очі. — Мене поранив шип троянди з Шерраведду, а змії Уроборос укусив себе за хвіст. Я їду, Геральте! Їду до тебе! Не залишу тебе самого!

Раніше, ніж хтось із чародійок устиг запротестувати, дівчина розвернула Кельпі та миттю послала її чвалом.

Вони мали достатньо розуму, аби відразу послати в галоп і власних коней. Але їхні скакуни не могли зрівнятися з Кельпі.

— Що воно? — крикнула Йеннефер, хапаючи вітер. — Що діється?

— Ти ж знаєш! — хлинула Трісс, несучись чвалом біля її боку. — Жени, Йеннефер!

Перш ніж вони увірвалися поміж будинками передмістя, перш ніж минули їх перші втікачі з міста, Йеннефер уже мала настільки ясну картинку ситуації, аби знати: те, що діється в Рівії, це не пожежа й не напад ворожих військ, а погром. Вона також знала, що відчула Цірі, до чого — до кого — вона жене. Вона також знала, що не дожене її. Не було й шансу. Людей, спанікованих, збитих у натовп, перед якими вона й Трісс мусили зупинити коней так

різко, що мало не перелетіли через їхні голови, Кельпі просто перескочила, копита кобили збили тільки кілька капелюхів і шапок.

— Цірі! Стій!

Не зрозуміти як вони опинилися вже на вуличках, повних натовпу, що тепер бігав та верещав. Йеннефер на ходу помітила тіла в канавах, бачила трупи, повішені на балках та стовпах за ноги. Вона бачила гнома, який лежав на землі: того кóпали та били кийками; бачила й ще одного, якого різали відбитими шийками пляшок. Чула крики катів, виття катованих. Вона бачила, як жінку, викинуту з вікна, захлеснув натовп, як замиготіли палиці, як вони піднялися й опустилися.

Натовп густішав, ревіння зростало. Чародійкам здалося, що відстань між ними й Цірі зменшилася. Наступною перешкодою на шляху Кельпі була групка дезорієнтованих алебардників, яких ворона кобила сприйняла за паркан і перескочила, збивши з одного плаский капалін. Інші аж присіли зі страху.

На повному ході вони увірвалися на площу. Тут було аж чорно від людей. І від диму. Йеннефер зрозуміла, що Цірі, яку вело пророче видіння, летить у саме ядро, у самий центр подій. У самий вогонь пожеж, туди, де шаліла смерть.

Бо на вулиці, куди вона завершила, кипів бій. Гноми та ельфи зятят боронили імпровізовану барикаду, боронили втрачену позицію, яка вже піддавалася та гнулася під напором люду, що рвався на неї. Цірі крикнула, притиснулася до кінської шиї. Кельпі злетіла й перемахнула через барикаду не як кінь, а як великий чорний птах.

Йеннефер увірвалася в натовп, зупинила коня, перекинувши кількох людей. Її стягнули із сідла раніше, ніж вона встигла крикнути. Вона чимось дістала по спині, у крижі, у потилицю. Упала на коліна, побачила зарослого типа в шевському фартусі, що готувався її кóпнути.

Йеннефер було досить тих, хто кóпає.

З її розчепіrenих пальців вистрелив синій шипучий вогонь, що, наче батіг, шмагав обличчя, торси, руки людей, які її оточували. Засмерділо паленим м'ясом, крики та болісне виття на мить перекрили загальний рейвах і гармидер.

— Відьма! Ельфійська відьма! Чарівниця!

Наступний тип уже скочив до неї з піднятою сокирою. Йеннефер вистрелила йому вогнем прямо в обличчя — очі типа вибухнули, закипіли та із сичанням витекли на щоки.

Стало трохи менш людно. Хтось схопив її за руку, вона шарпнулася, готова палити, але це була лише Трісс.

— Тікаймо звідси... Йенна... Тікаймо...

«Я вже чула, як вона говорить таким голосом, — пронеслося в голові Йеннефер. — Губами, що дерев'яніють, що не зволожує навіть крапелька слини. Губами, які паралізовано страхом, які тремтять від паніки.

Я вже чула її, як говорить таким голосом. На горі Содден.

Коли вона помирала зі страху.

Тепер вона також помирає зі страху. Помиратиме від страху до кінця життя. Бо той, хто раз не переламає в собі боягузтва, помиратиме від страху до кінця своїх днів».

Пальці, якими Трісс чіплялася за її рукав, були наче зі сталі — Йеннефер визволилася з їх хватки з чималим зусиллям.

— Як хочеш, то втікай! — крикнула. — Сховайся за спідницями твоєї Ложі! Я маю що боронити! Я не залишу Цірі саму! І не залишу Ґеральта! Геть, голото! З дороги, якщо вам життя миле!

Натовп, що відрізав її від коня, відступив перед блискавками, що сипалися з очей і рук чародійки. Йеннефер потрусила головою, розсипаючи по спині чорні кучері. Виглядала, наче втілена фурія, наче ангел смерті, караючий ангел смерті з вогнистим мечем.

— Геть, по домівках, хами! — крикнула вона, шмагаючи натовп вогняним бичем. — Геть! Потаврюю вас вогнем, наче скотину!

— Люди, то лише одна відьма! — долинув із натовпу звучний і металевий голос. — Одна миршава ельфійська заклинателька!

— Вона сама! Та друга втекла! Гей, дітлашки, до каміння!

— Смерть нелюдям! Смерть чаклунці!

— Хай згине!

Перший камінь свиснув у неї коло вуха. Другий гепнув у плече так, що вона аж заточилася. Третій ударив просто в обличчя. Біль спочатку полум'яно вибухнув в очах, а потім накрив усе чорним оксамитом.

* * *

Вона прийшла до тям та застогнала від болю. Обидва передпліччя й зап'ястки рвалися від болю. Рефлекторно потягнулася, торкнулася, відчула товсті пов'язки. Застогнала знову, глухо, розпачливо. Із жалем, що то не сон. І від жалю, що нічого не вдалося.

— Не вдалося тобі, — сказала Тіссая де Фрьес, що сиділа поруч.

Йеннефер хотілося пити. Прагнула, аби хтось змочив її вкриті липким нальотом губи. Але не просила. Гордість того не дозволяла.

— Не вдалося тобі, — повторила Тіссая де Фрьес. — Але не тому, що ти не старалася. Тяла ти добре й глибоко. Саме тому я зараз біля тебе. Якби то було лише вдавання, якби то була тільки дурнувата, несерйозна демонстрація, я мала б до тебе винятково зневагу. Але ти тяла глибоко. Всерйоз.

Йеннефер тупо вдивлялася в стелю.

— Я займуся тобою, дівчино. Бо, певно, варто. А потреба над тобою попрацювати буде, йой, буде. Доведеться не лише виправити тобі хребет та лопатку, але й вилікувати руки. Ріжучи вени, ти перерізала собі сухожилля. А руки чародійки — то важливий інструмент, Йеннефер.

Волога на вустах. Вода.

— Виживеш, — голос Тіссаї був серйозним, суровим навіть. — Твій час іще не настав. Коли ж він надійде, ти згадаєш цей день.

Йеннефер жадібно висмоктувала вологу з обмотаної мокрим бинтом палички.

— Я займуся тобою, — повторила Тіссая де Фрьес, лагідно торкаючись її волосся. — А зараз... Ми тут самі. Без свідків. Ніхто не побачить, а я нікому не розповім. Плач, дівчино. Виплачся. Виплачся востаннє. Потім тобі вже не можна буде плакати. Немає паскуднішого виду, аніж чародійка, що хлипає.

* * *

Вона опритомніла, кашлянула, сплюнула кров'ю. Хтось тягнув її по землі, була то Трісс: Йеннефер упізнала її за запахом парфумів. Недалеко від них по камінню дзвонили копита коней, вібрував крик. Йеннефер побачила вершника в повному обладунку, у білій

яккі з червоними кроквами, який із висоти сідла хльостає по натовпу бичем. Каміння, що кидав люд, безсило відбивалося від обладунку й забрала. Кінь іржав, бився, квилів.

Йеннефер відчувала, що замість верхньої губи в неї картоплина. Принаймні один передній зуб був зламаний або вибитий, болісно калічив язик.

— Трісс... — пробелькотіла. — Телепортуй нас звідси!

— Ні, Йеннефер, — голос Трісс був дуже спокійним. І дуже холодним.

— Вони нас уб'ють...

— Ні, Йеннефер. Я не втечу. Не сховаюся за спідниці Ложі. Не побоюся, не зомлію від страху, як під Содденом. Я те в собі переламаю. Я те вже переламала!

Біля виходу з вулички, перед замшілими стінами, громадилася велика купа гною, компосту та сміття. Була то чимала купа. Можна сказати, гора.

Натовпу нарешті вдалося затиснути й обезвладнити рицаря і його коня. Стягнули його на землю зі страшенним гуркотом, люд поліз на нього, наче воші, закрив рухливою масою.

Трісс, втягнувши Йеннефер, стала на верхівці купи сміття, здійняла руки вгору. Викрикнула закляття — і викрикнула його з правдивою люттю. Так пронизливо, що натовп стих на малу мить.

— Уб'ють нас, — Йеннефер сплюнула кров'ю. — Це точно...

— Допоможи мені, — Трісс на мить перервала закляття. — Допоможи мені, Йеннефер. Кинемо на них Блискавку Альзура...

«І вб'ємо штук п'ять, — подумала Йеннефер. — Після чого інші нас розшарпають. Але добре, Трісс, як захочеш. Якщо ти не втікаєш, то не побачиш, як утікати му я».

Вона підключилася до закляття. Тепер кричали вони вдвох.

Натовп мить витріщався на них, але досить скоро прийшов до тями. Навколо чародійок засвітило каміння. Біля скроні Трісс пролетів дротик. Та навіть не здригнулася.

«Це взагалі не діє, — подумала Йеннефер, — наші чари взагалі не діють. Не маємо й шансу, аби вискандувати щось таке складне, як Блискавка Альзура. Альзур, як твердять, голос мав, наче дзвін,

і дикцію оратора. А ми пищимо та белькочемо, плутаємо слова та мелодію...»

Вона була готова перервати заспів, сконцентрувати залишки сил на якомусь іншому заклятті, що могло б або телепортувати їх обох, або почастивати натовп — хоча б лише на уламок миті — чимось неприємним. Але виявилось, що немає в тому потреби.

Небо раптом потемнішало, над містом закрубилися хмари. Стало диявольськи похмуро. І повіяло холодом.

— Йой, — простогнала Йеннефер. — Здається, щось ми таки нарobili.

* * *

— Нищівне Градобиття Мерігольд, — повторила Німуе. — По суті, ту назву вживають нелегально: чари ніколи не було зареєстровано, бо після Трісс Мерігольд нікому не вдавалося їх повторити. З прозаїчних причин. Трісс тоді мала скалічені вуста й мовила невиразно. Злостивці ж твердили, що й язик у неї плугався від страху.

— Саме в те, — надула вуста Кондвірамурс, — важкувато повірити: прикладів мужності та відваги шановної Трісс не бракує, деякі хроніки навіть звать її Безстрашною. Але я хотіла запитати про дещо інше. Одна з версій легенди говорить, що Трісс була на Рівійській горі не сама. Що була там із нею Йеннефер.

Німуе дивилася на акварель, що зображувала чорну, круту, гостру, наче ніж, гору на тлі підсвітлених темно-синіх хмар. На вершечку гори виднілася струнка фігура жінки з розпростертими руками й збуреним волоссям.

З туману, що вкривав поверхню води, долинув ритмічний стукіт весел човна Короля-Рибалки.

— Якщо хтось і був там із Трісс, — сказала Володарка Озера, — то він не зберігся у видінні митця.

* * *

— Йой, нарobili ми, — повторила Йеннефер. — Обережно, Трісс!

З чорної хмари, що клубочилася над Рівією, миттю ринув на місто град — гранчасті льодяні кульки розміром із куряче яйце.

Били вони так сильно, що з гуркотом розвалювали дахи будинків. Били так густо, що всю площу миттєво вкрила густа їхня верства. Натовп скипів, люди падали, закриваючи голови, заповзали одне під одного, тікали, перекидаючись, юрмилися в підворіттях і брамах, втулялися в стіни. Не всім те вдавалося. Деякі залишалися лежати, наче риби на льоду, густо пофарбованому кров'ю.

Град валив такий, що трясся й загрожував репнути магічний щит, який Йеннефер чи не в останню мить встигла вичарувати над їхніми головами. Інші закляття вона навіть не намагалася поставити. Знала, що те, що вони наробили, затримати буде неможливо, що вони випадково розплели стихію, яка мусить вичерпатися сама. І скоро вичерпається.

Принаймні вона так сподівалася.

Блиснуло, раптом grimнув грім, протяжно, з тріском. Аж затрусилася земля. Град падав на дахи й бруківку, навколо летіли дробини розбитих градин.

Небо трохи розвиднілося. Просяяло сонце, промінь, пробившись крізь хмари, мазнув містом, наче батіг. З горла Трісс вирвалося щось подібне чи то до схлипу, чи то до стогону.

Град усе ще падав, бив, покривав площу товстим шаром льодових кульок, що виблискували, наче діаманти. Але градини падали все слабкіше й рідше, Йеннефер те зрозуміла за зміною відголосу стукотіння по магічному щиту. А потім град перестав падати. Відразу. Наче ножем відрізало. На площу увірвалися солдати, підкуті копита захрупали льодом. Натовп кричав і тікав, шмаганий нагайками, битий держаками списів і плазом мечів.

— Браво, Трісс, — прохрипіла Йеннефер. — Не знаю, що воно було... Але вийшло в тебе добряче.

— Було що захищати, — прохрипіла Трісс Мерігольд, героїня з гори.

— Завжди є. Побігли, Трісс. Бо це ще не кінець.

* * *

То був уже кінець. Град, який чародійки спустили на місто, охолодив гарячі голови. Аж настільки, аби військо відважилося вдарити

та встановити порядок. До того солдати боялися. Знали, чим загрожує атака на подурілий натовп, на люд, що упився кров'ю та вбивствами. Але вибух стихії вгамував жорстоку багатоголову bestію, а наступ війська зробив усе інше.

Град зчинив у місті страшенне спустошення. І ото чоловік, що за мить перед тим затовк гномську жінку за допомогою голоблі, а голову її дитини розбив об стіну, зараз хлипав, ковтав сльози й шмарклі, дивлячись на те, що залишилося від даху його будинку.

У Рівії запанував спокій. Якби не близько двохсот понівечених трупів та кільканадцять спалених дворів, можна було б подумати, що нічого й не сталося. У дільниці В'язово, над самим озером Лох Ескалотт, де небо розпромінилося чарівною дугою веселки, плакучі верби красиво віддзеркалювалися від поверхні води, гладенької, наче люстро, птахи відновили спів, пахло мокрим листям. Усе тут зараз виглядало ідилічно.

Навіть відьмак, що лежав у калюжі крові перед Цірі, яка стояла над ним навколішках.

* * *

Геральт був непритомним і білим, наче вапно. Лежав нерухомо, але коли вони стали над ним, почав кашляти, хрипіти, плювати кров'ю. Почав тремтіти, тряситися так, що Цірі не могла його втримати. Йеннефер присіла поруч. Трісс бачила, як тремтять її руки. Сама раптом відчула себе слабкою, наче дитина, в очах її потемнішало. Хтось підтримав її, не дав упасти. Упізнала Любистка.

— Це аніскільки не діє, — почувла вона голос Цірі, від якого відгонило розпачем. — Твоя магія взагалі його не лікує, Йеннефер.

— Прибули ми... — Йеннефер ледь ворушила губами. — Прибули ми запізно.

— Твоя магія не діє, — повторила Цірі, наче її не почувши. — То чого вона варта, уся ця ваша магія?

«Ти права, Цірі, — подумала Трісс, відчуваючи, як щось стискає її горло. — Ми вміємо викликати град і не вміємо відганяти смерть. Хоча на перший погляд те друге є легшим».

— Ми послали по медика, — хрипко промовив ґном, що стояв поряд із Любистком. — Але щось його не видно...

— Запізно для медика, — сказала Трісс, сама дивуючись спокую у своєму голосі. — Він помирає.

ґгеральт затремтів знову, викашляв кров, напружився й став нерухомим. Любисток, що все ще підтримував Трісс, зітхнув із розпачем, ґном вилаявся. Йеннефер застогнала, обличчя її раптом змінилося, викривилося, зробилося бридким.

— Немає нічого більш жалюгідного, — різко сказала Цірі, — ніж чародійка, що плаче. Ти сама мене цього вчила. Але зараз це ти жалюгідна, насправді жалюгідна, Йеннефер. Ти й твоя магія, яка ні для чого не може мені придатися.

Йеннефер не відповіла. Обіруч тримала безвладну голову ґгеральта, що все з тих рук вислизала, ламким голосом повторювала закляття. По її долонях, по щоках і чолу відьмака танцювали сині іскорки та потріскували вогники. Трісс знала, скільки енергії коштує таке закляття. Знала також і те, що це закляття тут ні в чому не допоможе. Була вона більш ніж упевнена, що безсилі тут виявилися б навіть закляття цілительок, що спеціалізуються на цьому. Було запізно. Чари Йеннефер її лише вичерпували. Трісс навіть дивувалася, що чорноволося чародійка так довго витримала.

Перестала дивуватися, бо Йеннефер замовкла на середині магічної формули й посунулася на бруківку поряд із відьмаком.

Один із ґномів знову вилаявся. Другий стояв із похиленою головою. Любисток, що все ще підтримував Трісс, шморгнув носом.

Раптом стало дуже холодно. Поверхня озера задимилася, наче казан відьом, його затягнули опари. Туман швидко зростав, клубочився над водою, хвилями викочувався на берег, сповиваючи все білим, густим молоком, у якому стихали всі звуки, гинули форми, розмивалися абрисы.

— А я, — повільно промовила Цірі, усе ще стоячи навколішках на скривавленій бруківці, — колись відмовилася від своєї сили. Якби я не відмовилася, я б зараз його врятувала. Вилікувала б

його, я про те знаю. Але запізно. Я відмовилася й зараз нічого не зможу зробити. А це наче я сама його вбила.

Тишу перервало спочатку голосне іржання Кельпі. Потім здушений крик Любистка.

Усі остовпіли.

* * *

З туману з'явився білий єдиноріг, біжучи легенько, вправно й беззвучно, гордовито несучи красиву голову. Саме в тому не було нічого незвичайного: усі знали легенди, а ті одностайні були щодо того, що єдинороги бігають легенько, вправно й безшелесно, а голови тримають гордовито, як вони й звикли. Якщо щось було дивним, то це те, що єдиноріг біг поверхнею озера, а вода під ним навіть не брижилася.

Любисток застогнав, цього разу здивовано. Трісс відчула, як охоплює її зворушення. Ейфорія.

Єдиноріг застукав копитами по камінню бульвару. Тряхнув головою. Заіржав протяжно й мелодійно.

— Іхуарраквакс, — промовила Цірі. — Я сподівалася, що ти прийдеш.

Єдиноріг підійшов ближче, знову заіржав, погрібся копитом, сильно вдарив ним об бруківку. Ріг, що стирчав із його опуклого чола, раптом запалав різким світлом, блиском, який на мить розігнав туман.

Цірі торкнулася рогу.

Трісс глухо скрикнула, побачивши, як розгоряються раптом молочним полум'ям очі в дівчинки, як усю її оточує на мить вогняний ореол. Цірі її не чула, не чула нікого. Однією рукою вона все ще трималася за ріг, другу спрямувала в бік нерухомого відьмака. З пальців її витекла стрічка мерехтливого й розжареного, наче лава, сяйва.

* * *

Ніхто не зумів би оцінити, скільки те тривало. Бо було воно не-реальним.

Наче сон.

* * *

Єдиноріг, майже розпливаючись у тумані, що почав густішати, заіржав, ударив копитом, кілька разів махнув головою й рогом, наче вказував на щось. Трісс глянула. Під балдахіном вербового гілля, що нависало над озером, побачила на воді темну форму. То був човен.

Єдиноріг указав рогом іще раз. І почав швидко зникати в тумані.

— Кельпі, — сказала Цірі. — Іди з ним.

Кельпі зафоркала. Затрусила головою. Слухняно пішла за єдинорогом. Підкови ще мить дзвонили бруківкою. Потім той звук обірвався. Наче кобила злетіла, зникла, дематеріалізувалася.

Човен був біля самого берега, на хвилях: як туман розвіювався, Трісс уже бачила те докладно. Була це примітивно збита барка, незграбна й кострубата, наче велике свиняче корито.

— Допоможіть мені, — сказала Цірі. Голос мала впевнений і рішучий.

Спочатку ніхто не розумів, що дівчина має на увазі, на яку допомогу вона очікує. Першим уторопав Любисток. Може, тому, що знав ту легенду, бо читав колись одну з її поетизованих версій. Тож узяв на руки все ще непритомну Йеннефер. Здивувався, яка вона невеличка та легка. Заприсягнувся б, що хтось допомагає йому її нести. Присягнувся б, що відчуває біля свого плеча плече Кагіра. Кутиком ока зловив проблиск лляного волосся Мільви. Як укладав чародійку в човен, заприсягнувся б, що бачить руки Ангuleми, яка притримує борт.

Гноми несли відьмака, допомагала їм Трісс, притримуючи йому голову. Ярпен Зігрін аж заблимав очима, бо на мить привиділися йому брати Дальберги. Золтан Хівай заприсягнувся б, що класти відьмака в човен допомагав Калєб Страттон. Трісс Мерігольд дала б голову на відсіч, що відчуває парфуми Літти Нейд, на прізвисько Корал. А на мить побачила серед клубів туману світлі жовто-зелені очі Коена з Каер Морену.

Отакі витівки виробляв із розумом туман, густий туман з-над озера Лох Ескалотт.

— Готово, Цірі, — глухо промовила чародійка. — Твій човен чекає.

Цірі відгорнула волосся з чола, шморгнула носом.

— Попроси пробачення за мене в пань із Монтекальво, Трісс, — сказала. — Але не може бути інакше. Я не можу лишатися, коли Геральт і Йеннефер ідуть. Просто не можу. Вони мусять то зрозуміти.

— Мусять.

— Тож прощай, Трісс Мерігольд. Бувай, Любистку. Бувайте всі.

— Цірі, — прошепотіла Трісс. — Сестричко... Дозволь мені пливти з вами...

— Ти сама не знаєш, про що просиш, Трісс.

— Чи я тебе колись іще...

— Напевне, — сказала та рішуче.

Увійшла до човна, який захитався й відразу почав відпливати. Пропадати в тумані. Стоячи на березі й не чуючи жодного плюскоту, не бачили вони ані хвиль, ані руху води. Наче то був не човен, а примара.

Дуже недовго вони ще бачили дрібну та зграбну фігурку Цірі, бачили, як довгою тичкою відпихується вона від дна, як підганяє й так уже швидко барку.

А потім був уже лише туман.

«Вона мені збрехала, — подумала Трісс. — Я вже ніколи її не побачу, бо... *vaesse deireadh aep eigean*. Щось закінчується...»

— Щось закінчилося, — здушеним голосом промовив Любисток.

— Щось починається, — підтримав його Ярпен Зігрін.

Звідкись із боку міста голосно заспівав півень.

Туман почав швидко розвіюватися.

* * *

Геральт розплющив очі, які подразнювала крізь повіки гра світла й тіні. Побачив над собою листя, калейдоскоп листя, яке мигтіло на сонці. Побачив важкі від яблук гілки.

На скроні й щоках відчував легенький дотик пальців. Пальців, які він знав. Які кохав до болю.

Болів також і живіт, груди, боліли ребра, а тісний корсет бинтів переконливо доводив, що місто Рівія й тризубі вили не були сонним кошмаром.

— Лежи спокійно, моє кохання, — лагідно промовила Йеннефер. — Лежи спокійно. Не рухайся.

— Де ми, Йен?

— Чи це важливо? Ми разом. Ти і я.

Співали птахи, зеленяки чи дрозди. Пахли трави, зілля та квіти. Яблука.

— Де Цірі?

— Відійшла.

Вона змінила позу, обережно звільнила руку з-під його голови, лягла поруч на траві так, аби мати можливість заглядати йому в очі. Дивилася на нього жадібно, наче хотіла насититися видом, наче хотіла надивитися про запас, на всю вічність. Він дивився й собі, а туга перехоплювала йому горло.

— Ми були з Цірі на човні, — згадував він. — На озері. Потім на річці. На річці із сильною течією. У тумані...

Її пальці відшукали його руку, стиснули сильно.

— Лежи спокійно, мій коханий. Лежи спокійно. Я поряд. Тепер я поряд. І ніколи вже тебе не покину. Ніколи.

— Я кохаю тебе, Йен.

— Я знаю.

— І все ж, — зітхнув він, — хотілося б знати, де ми є.

— Мені також, — сказала Йеннефер тихо й не відразу.

* * *

— І це, — запитав за мить Галахад, — кінець тієї історії?

— Чому б то, — запротестувала Цірі, потираючи ногу об ногу, збиваючи присохлий пісок із пальців та підшви. — Ти б хотів, аби розповідь закінчувалася так? Отож! Я б також не хотіла!

— То що ж було далі?

— Та в порядку, — пирхнула вона. — Побралися.

— Розкажи.

— А-а-а, що там розповідати? Було гучне весілля. З'їхалися всі: Любисток, матінка Неннеке, Іола та Еурнейд, Ярпен Зігрін, Весемір, Ескель... Коен, Мільва, Ангулема... І моя Містле... І я там була, мед-пиво пила. А вони, значить, Геральт та Йеннефер, мали потім власний дім і були щасливі, дуже-дуже щасливі. Як у казці. Розумієш?

— Чому ти плачеш, Володарко Озера?

— Нічого я не плачу. Очі в мене сльозяться від вітру й тільки!

Мовчали вони довго, дивлячись, як розжарена до червоного куля сонця торкається верхівок гір.

— І справді, — перервав тишу Галахад, — дуже дивною була та історія, ой, дивною. Воїстину, пані Цірі, несамовитим є світ, з якого ти прибула.

Цірі голосно шморгнула носом.

— Та-ак, — продовжив Галахад, кілька разів хахикнувши, трохи збентежений її мовчанням. — Але й тут, у нас, трапляються дивовижні пригоди. Візьмімо хоча б те, що сталося з паном Гавейном та Зеленим Рицарем... Або з моїм дядьком, паном Борсом, і паном Трістаном... Уявляєш собі, пані Цірі, пан Борс і пан Трістан одного разу вирушили на захід, до Тінтагелю. Шлях вів їх лісами дикими й небезпечними. Їдуть вони, їдуть, аж дивляться: стоїть біла лань, а поруч пані, у чорне вдягнена, воїстину, чорнішої чорноти й на марах не побачиш. І вродлива та пані така, що вродливішої у всьому світі не знайдеш, ну, хіба що королева Гвіневра... Помітила вона рицарів, та пані, що біля лані стояла, рукою махнула й так ото до них відізвалася...

— Галахаде.

— Що?

— Замовкни.

Він закашлявся, замовк. Мовчали обоє, дивлячись на сонце. Мовчали дуже довго.

— Володарко Озера?

— Я просила, аби ти мене так не називав.

— Пані Цірі?

— Що?

— Їдьмо зі мною до Камелота, пані Цірі. Король Артур, ось побачиш, викаже тобі честь та повагу... А я... Я завжди буду тебе кохати й поважати...

— Встань із колін, зараза! Або й ні. Якщо ти вже там, то розітри мені стопи. Жахливо замерзли. Дякую. Ти милий. Я ж сказала: стопи! Стопи закінчуються на кістках!

— Пані Цірі?

— Я тут увесь час.

— Сонце хилиться до заходу...

— Правильно, — Цірі застєбнула чоботи, встала. — Запрягаймо коней, Галахаде. Є десь поблизу якесь місце, де можна буде переночувати? Ха, по твоєму обличчю бачу, що ці терени ти знаєш так само, як і я. Але це нічого, рушаймо в дорогу, навіть якщо доведеться спати під голим небом, аби десь подалі, у лісі. Від цього озера тягне... Чому ти так дивишся? Ага, — здогадалася, побачивши, як він зашарівся. — Мрієш про ночівлю під кущем ліщини, на килимі з моху? В обіймах феї? Послухай-но, хлопче, я не маю ані найменшого бажання...

Вона обірвала себе, дивлячись на його рум'янець та блискучі очі. На, по суті, цілком небридке обличчя. Щось стисло їй шлунок і низ живота, і не був то голод.

«Що зі мною діється, — подумала вона. — Що зі мною діється?»

— Не втрачай часу! — ледь не крикнула вона. — Сідлай жеребчика!

Коли вони вже були в сідлах, вона подивилася на хлопця й голосно засміялася. Він глянув на неї, а очі мав здивовані, було в них запитання.

— Нічого-нічого, — сказала вона вільно. — Це я просто про дещо задумалася. Уперед, Галахаде.

«Килим із моху, — подумала вона, ледь стримуючи хихотіння. — Під кущем ліщини. А я в ролі феї. Ну-ну».

— Пані Цірі...

— Що?

— Поїдеш зі мною до Камелота?

Вона простягнула руку. І він простягнув свою. Вони поєднали долоні, скачучи поряд.

«До дідька, — подумала вона. — Чому б і ні? Я готова заклатися на будь-які гроші, що й у цьому світі знайдеться справа для відьмачки. Бо немає такого світу, у якому не було б справи для відьмачки».

— Пані Цірі...

— Не будемо про те поки що говорити. Їдьмо.

Їхали вони просто в захід сонця. За ними залишалася темна долина. За ними було озеро, озеро зачароване, озеро синє й гладеньке, наче шліфований сапфір. Позаду залишилося каміння на озерному березі. Сосни на схилах.

Це було за ними.

А перед ними було все.

Кінець

Світ після війни

Події «Володарки Озера» закінчують історію відьмака Геральта, відьмачки Цірі та чарівниці Йеннефер. Але будь-хто з нас знає, що світ не зникає після завершення історії героїв. І це незалежно від того, чи живі герої, чи увійшли вони до пантеону.

Що ж ми знаємо про світ відьмака після завершення історії? Хто виграв перегони у «великій політиці» й у якому світі живуть нащадки Північних Королівств та Нільфгарду?

Джерела

Перш за все це джерела наших знань про події поза межами саги безпосередньо: про долі країн, вождів та сильних світу цього.

Про деякі з них нам відомо з вуст безпосередніх учасників (спогади Вольфа Ізенгріма та Сігі Реувена, Солодкої Вітрогонки та онука короля Ковіру – ВО).

Дещо є у свідоцтвах нащадків – не стільки факти, скільки тон, ідеологічне забарвлення, з яким подана інформація (як, наприклад, в екзаменуванні студентів у військовій академії Нільфгарду та в школі чарівниць на Півночі – ВО).

Але найдокладніші відомості ми отримуємо з фундаментального компендіуму, уривки якого є в сазі, – багатотомної (щонайменше 15 томів) «*Encyclopaedia Maxima Mundi*» Еффенберга та Тальбота.

Про неї ми дозволимо собі кілька слів.

По-перше, звернемо увагу на форму цього твору – класична енциклопедія (складена за алфавітним принципом, що свідчить про високий рівень закоріненості абстрактних принципів побудови знання; нагадаємо про важливу для нашої реальності «Енциклопедію» Дідро та д'Аламбера, що з'явилася лише під кінець доби Просвітництва).

По-друге, назва її, що перекладається як «Енциклопедія всього (найширшого) світу», свідчить і про ступінь освоєння території того світу читачами «Енциклопедії»: Нільфгард і Північ описані як елементи єдиного політико-культурного пейзажу.

Нарешті, по-третє, вона є «нільфгардськоцентричною» — не тільки ідеологічно, але й на рівні мови: у категоріях енциклопедії, як і в іменах Нільфгарду, раз у раз трапляються імена з літерами, нехарактерними для імен та географічних назв Північних Королівств, які є здебільшого в назвах ельфійських та нільфгардських («v», «q», «x» — на жаль, в українському перекладі цю особливість неможливо передати).

Підсумовуємо: твір Еффенберга та Тальбота написано для Нільфгарду, але він містить як «свої», так і ті географічні терени, що належали до територій Північних Королівств.

Настільки ж характерними є й джерела, звідки прийдешні покоління черпають свої знання про героїв саги. Усі вони (перш за все твори Флоуренса Делланоя) теж походять із Нільфгарду.

Нарешті, розкопки в Боклері професора Шліманна (з університету в Кастель Грауп'яні, Нільфгард) презентують досить характерні особливості розуміння історії за часів «Енциклопедії» Еффенберга та Тальбота: XIII століття — то Темні Століття, а королівство Рівія — *«старожитнє»* та *«із непідтвердженою локалізацією»*; мови ж Півночі вивчають *«лінгвісти й дослідники мертвих мов»* (ВЛ).

Короткострокова перспектива

Північні війни (за атрибуцією Еффенберга та Тальбота — 1239–1268 рр.) закінчилися формальним Цінтрійським миром; війська Півночі та Нільфгарду було розведено по обидва боки Яруги, Цінтра увійшла до Імперії на цілком законних засадах (імператор Емгир вар Емрейс оженився з «Цїрїллою», «онукою Каланте» — і цінтрійцями це було сприйнято як доконаний факт ще до офіційної церемонії: війська маршала Віссегерда перейшли на бік Нільфгарду ще до наступу Імперії навесні 1268 р. на Північ).

Того ж року в Реданії стався «тихий переворот»: було зміщено Сігізмунда Дійкстру — незмінного керівника зовнішньої та внутрішньої розвідки країни, найбільш впливову в королівстві людину й одного з ковалів перемоги Півночі. Наскільки можна розуміти, зміщено його чи не за безпосереднім наказом Філіппи Ейльгарт (а тому слід, на який вийшов Дійкстра і який стосувався винних у смерті короля Візіміра, навряд чи можна вважати нільфгардською брехнею).

Утім, насолоджуватися результатами перемоги (як тактичної — для Королівств Півночі, так і стратегічної — для Нільфгарду) жодній зі сторін не довелося довго: у 1268 р. настав Великий Мор, відомий як лихоманка Катріони. Усе, що ми знаємо про епідеміологічні загрози в середньовічних та ранньомодерних суспільствах, дає нам право говорити про велику смертність, особливо у великих містах. Страх перед мором був настільки сильним, що повторний його прихід у 1272 р. спричинив масові заворушення, жертвою яких стали чародійки.

Як відомо з джерел, у результаті від державного управління були відсторонені найбільш активні чародійки (причому як на півночі, так і на півдні: у святцях чародійських шкіл згадують як мученицю Філіппу, так і мученицю Ассіре). Результат — посилення ролі храмів (перш за все Храму Вогню) і спровоковане полювання на відьом (бо тут уже йшлося не про чародійок, які мали офіційний статус, а про розправу над підозрілими з точки зору натовпу жінками).

Утім, ці переслідування не позначилися на функціонуванні чародійських шкіл: як Горс Велен, так і Бан Ард продовжили своє існування як центри чародійської освіти. Більше того, *«потім був час пропаганди, коли майстриям доводилося уже й виглядом своїм викликати повагу, подив і набожний ляк»* (ВО).

Нарешті, у короткостроковій перспективі відбулися зміни й у політичному житті Півночі й Півдня. Протягом кількох років після згадуваних подій у Ковірі від рук змовників загинув король Естерад Тиссен. Онук його Гвіскар Вермулен, зберігши титул герцога Крейдену, королем уже не був. Тому є кілька пояснень, однак характерно, що наприкінці його життя неактуальним стало збереження таємниці щодо домовленостей Дійкстри та Ковіру — перш за все в контексті принципового ковірського нейтралітету.

А в Реданії досить швидко увійшов у силу Радвід V Суворий, у 1268 р. — тринадцятирічний підліток (як відомо, його звеличення напряму пов'язане зі смертю Філіппи Ейльгарт після 1272 р.).

Подальша глобальна історія

Якщо на Півночі потрясіння соціальні йшли пліч-о-пліч із політичними негараздами, то Нільфгард іще щонайменше чверть століття був під владою імператора Емгира вар Емрейса. Нам точно відомо, що він залишався при владі після 1290 р. (хоча на межі XIII–XIV століть імператором став узурпатор Морвран Воріс). Скоріше за все, смерть Емгира була пов'язана з третім приходом Великого Мору в 1294 р. Але майже сорок років на престолі

й послідовність внутрішньої та зовнішньої політики зуміли перетворити Нільфгард на непереможну державу.

Морврана Воріса, як пам'ятають читачі, було обрано як заміну Емгірові ще за часів Північних війн. Підтримала його не лише стара аристократія, але й Торговельна гільдія, та, що, з одного боку, контролювала ганзи на території Імперії, а з другого, з легкістю вирішувала проблеми міжнародних контактів.

Імператор Воріс позбувся довірених людей Емгіра — доля Евертсена Петера є тут лакмусовим папірцем.

Утім, ще до кінця XIII ст. узурпатора було скинуто й замість нього на престол сів Ян Кальвейт. Про нього нам відомо щонайменше дві речі: по-перше, він продовжував політику Емгіра вар Емрейса; по-друге, на троні він сидів тридцять років, якщо не більше.

З важливих подій під час його панування можна згадати так звану Війну двох єдинорогів (1309—1318). Подробиці її нам невідомі, крім двох моментів: навіть за часів «Енциклопедії» Еффенберга й Тальбота її звать «кривавою»; а єдина країна, на гербі якої є єдинороги, — це Кедвен, країна, на території якої перебуває, крім іншого, школа чоловіків-чарівників Бан Ард.

Також під час його панування мореплавець Фабіо Сахс відкрив невідомий раніше континент, що розширило знання про світ і торговельні трансакції.

На сході (де розташовані Зерріканія та Гакланд) успіхи експансії як Півночі, так й Імперії не дуже значущі. 1350 року знаний нам світ потерпав від навали гааків — події настільки серйозної, що та увійшла в перелік бід ельфійської пророчиці Ітліни. Утім, уже в 1373 р. Німуе, подорожуючи всім знайомим на той час світом, — від нільфгардських провінцій до Півночі, — не зустріла на своєму шляху якихось слідів тієї навали.

І тут треба зробити, мабуть, головний невтішний для Північних Королівств висновок: майбутнє — це світ, що кардинально змінився, але змінився під владою Нільфгарду. (Відзначимо, що не тільки Німуе йде до Горс Велену з далекого півдня, але й Кондвірамурс говорить *«у нас у Віковаро»* — ВО.)

Але це світ із більш-менш єдиною владою, раціональними законами, співпрацею магії та науки під контролем держави... Але це світ, де Північ у довгостроковій перспективі програє.

Утім, серйозною проблемою в цій довгостроковій перспективі є не політичний процес, а те, що через багато століть Еффенберг і Тальбот назвуть «кліматичними змінами». Те, що дається взнаки вже через два століття після історії Геральта: *«...єдиним портом, що не замерзає в затоці Пракседа, є Понт Ваніс. (...) ...сто років тому не замерзав жоден із портів затоки. (...) А чи ти знаєш про те, що в Кедвені були виноградники? (...) Тепер*

у Кедвені виноград не росте зовсім. Тому що зараз зими, на відміну від колишніх, приносять сильні морози, а сильний мороз виноград убиває. Не просто гальмує вегетацію, а вбиває. Нищить. «...» ...на зламі грудня та січня завірюхи бувають над Альбою, де ще сто років тому сам сніг був сенсацією. А те, що сніги тануть, а озера в нас відмерзають у квітні, знає ж кожна дитина! І кожна дитина дивується, чого б то місяць той зветься квітнем» (ВО).

Це ще не апокаліпсис, але тенденція примушує замислитися.

Нарешті, з цього світу пішли ельфи. Це сталося протягом ста років після подій саги: уже за часів Кондвірамурс є потреба пояснити ці обставини: «Коли відчинили Двері й ельфи відійшли, то забрали із собою або ж знищили всі твори мистецтва, не залишивши жодної картини» (ВО).

А наприкінці зі світу, здається, пішла й магія. Уже Еффенберг і Тальбот говорять про неї як про давні легенди та забобони.

А може, магія й наука таки зуміли поєднати свої зусилля і, як говорив в іншій реальності письменник А. Кларк, магія стала лише певним рівнем технології? Це також можливо. Але в будь-якому разі то вже інша історія для іншої книжки.

Хронологія світу відьмака¹

1. Сага

Наскрізна хронологія представлена наприкінці поданого розділу, нижче ж ми наводимо приклади, що дозволяють зрозуміти, як відбувалася атрибуція подій циклу.

1.1. «Володарка Озера»

Датувати закінчення саги про відьмака дозволяє епілог роману «Сезон гроз» (останнього роману, присвяченого Геральтові; його події відбуваються співвідносно з базовим циклом, за кілька років перед подіями першого з оповідань – «Відьмака»):

« – Який нині рік?

– Тисяча триста... – вона здивовано підвела погляд. – Тисяча триста сімдесят третій *post Resurrectionem*.

– Тоді, – біловолосий потер обличчя рукою в рукавичці, – Геральт із Рівії вже давно мертвий. Помер він сто п'ять років тому».

(Перехресним підтвердженням цієї дати є датування Північних воєн «Енциклопедією» Ефпенберга й Тальбота: 1268 р. як дата їх закінчення – XV).

Таким чином, відьмак загинув 6 червня 1268 р.: «Був шостий день після червневої новини, коли вони дісталися до Рівії» (BO). Від цієї точки можна датувати події саги, ідучи у зворотному порядку.

---

¹ Низка дат та авторських ідей скорегована для поданого видання за узгодженням з автором.

Битва в замку Стигга сталася в березні (2 квітня, у день початку Цінтрійських перемовин, Трісс Мерігольд думає про Цірі таким чином: «*Вона разом із Геральтом і Йеннефер. Вона в безпеці...*» (ВО); 9 квітня Цірі разом із Геральтом та Йеннефер підпалює арену Хувенагеля — ВО).

Різанина на озері Тарн Міра, після якої Цірі увійшла до Вежі Ластівки, сталася в той самий день у 1267 р., коли відбувся транс Юли Першої на прохання Трісс Мерігольд: «*Був дев'ятнадцятий день листопада. Повня*» (ВЛ).

Час перебування Цірі серед Народу Вільх: вісім днів до прибуття в Тір-на-Ліа («— *Я увійшла до вежі більш ніж тиждень тому... — Сіреаель, це ж тільки вісім днів*» (ВО)), плюс п'ять ночей перебування там із Королем Вільх; дата втечі — 1 грудня 1267 р. (утім, треба мати на увазі, що час у країні Народу Вільх тече інакше, ніж у рідному світі Цірі).

Приблизно в той самий час відбувся обід Йеннефер із Вільгефорцом, що його побачила у своєму сні Кондвірамурс. Бонгарт говорить чародійці: «*У вересні, три місяці тому, в Еббінзі я зловив твою малу падлюку. Оту Цірі, про яку стільки говорять*» (ВО).

У середині березня відбувається битва під Бренною. Текст ВО дає нам дві межові дати. По-перше, це вже згадане 2 квітня 1268 р., коли розпочалися перемовини в Цінтрі.

На той момент закінчилася не тільки битва під Бренною, але й розгром групи армії «Верден». По-друге, битва не могла розпочатися раніше, ніж пригоди Ярре на шляху до Визіми і його вербунк в армію; у цей час над ним стоїть червона комета. Згідно ж із Німуе, «*червону комету було видно шість днів навесні в рік підписання Цінтрійського миру. Точніше, у перші дні березня*» (ВО). До строку вербунку Ярре треба б додати щонайменше час, необхідний армії для маршу з-під Визіми до поля під Бренною.

Окремо про часову лінію, пов'язану з Німуе та Кондвірамурс. З чародійкою Німуе читач іще зустрінеться на сторінках «Сезону гроз» — у її подорожі до Аретузи, щоб вступити на навчання (у 1373 р.; згідно зі спогадами Німуе, «*до якої я, зрештою, вступила тільки після другої спроби*» — ВО). На третій рік навчання в Аретузі їй було чотирнадцять років (може, трохи більше з огляду на нестандартний шлях, яким вона до школи потрапила): «*Не були вже шмаркачками з початківні. Були третім класом! Мали по чотирнадцять років!*» (ВО) Тому дату її народження треба віднести до першої половини 1360-х рр.

На час зустрічі з Кондвірамурс Німуе — серйозна й поважна чародійка (хоча й має репутацію дивачки); крім того, за спогадами Кондвірамурс, «*замолоду звали її Ліктик, а тепер знала, що прізвисько те було точним.*

Але була вона також і впевненою, що принаймні з півстоліття ніхто вже не наважувався називати так малу чародійку» (В0). Плюсюючи роки для закінчення Аретузи та час, необхідний, щоб зайняти місце в ієрархії (нехай навіть час короткий), події в замку Ініс Вітре не можна вважати такими, що відбулися раніше, ніж у 1430-х рр. (і Німує на той час років 70–80).

1.2. «Вежа Ластівки»

Записки Любистка («Півстоліття поезії») дають можливість зафіксувати й дату Битви-на-Мосту, якою закінчилася попередня книжка, і початок подорожі відьмака. Любисток пише про битву: «...сталось це п'ятого дня після вересневої новини місяця, точно на тридцятий день нашої мандрівки, якщо рахувати від виходу з Брокілоу, і через шість днів після Битви-на-Мосту» (ВЛ). Таким чином, битва на мосту біля Червоної Бендюги відбулася 30 серпня 1267 р., похід же розпочато 5 серпня того самого року. Ця дата підтверджується спогадами Мільви з попередньої книжки: «...я повернулася до Брокілоу (...) через п'ять днів після Свята Жнив, через п'ять днів після нового місяця, що починав у людей місяць серпень, а в ельфів — Ламмас» (ХВ).

У серпні того само року Йеннефер спочатку опинилася на островах Скелліге («Йеннефер з'явилася тут дев'ятнадцятого серпня, ефектно впавши з неба в рибацькі сітки» — ВЛ), а потім зникла в Безодні Седни (за день до вересневої новини місяця — саме 30 серпня 1267 р.).

У вересні Цірі потрапила в лапи до Бонгарта: 7 вересня 1267 р. відбулася зустріч Готспорна зі Шурами (він говорить Гіселеру: «уже сім днів як від першого вересня, знаком є роздвоєна пурпурова стріла» — ВЛ), а 9 вересня сталася різанина в Ревнощах.

1.3. «Хрещення вогнем»

Перше й друге засідання новоствореної Ложі Чародійок датоване в розмові з іншими чародійками Філіппою Ейльгарт: «Ми сьогодні маємо п'ятий день серпня, — говорить вона під час першої зустрічі, — п'ятий день за новим місяцем. Зустрінемося наступного разу на другий день після повні, дорогі конфратерки, через чотирнадцять днів» (ХВ).

Напередодні другої зустрічі Еніда Фіндабайр «розпаковує» Йеннефер, ми ж отримуємо атрибуцію цієї дати з вуст самої чародійки, відраховуючи від подій на Танедді («і я була цією фігуркою сорок сім днів» — напередодні другої зустрічі Ложі, 16 серпня 1267 р.). У Йеннефер залишалося ще три дні, щоб повністю прийти до тями.

1.4. «Час погорди»

Однією з базових дат, від якої встановлюють усі інші, є бунт на острові Та-недд, датований 1 липня 1267 р. (перша липнева ніч після повні).

Події книжки закінчуються 5 серпня — початком походу Геральта.

А от початок цих подій можливо зафіксувати, скориставшись такими даними. Ми знаємо, що Йеннефер із Цірі приїхали до Горс Велену «за три дні до Великого Збору» (ХВ) — саме там Цірі вперше зустріла Тіссаю де Фрьєс (що, як ми знаємо, сталося того само дня). На зустрічі з Мольнараром Джанкарді Йеннефер отримала звістку про те, що Геральт відвідав місто Доріан (де він, як відомо, зустрічався з Кодрінгером і Фенном): «— Давно він був у Доріані? — Якихось десять днів тому...» (ЧП).

А під час зустрічі відьмака з адвокатом Кодрінгер повідомив не тільки те, що Йеннефер і Цірі вже виїхали з Елландеру, але й те, що «тиждень тому вона ще була в Елландері» (ЧП). Інакше кажучи, від'їзд чародійки та Цірі міг статися не раніше 10 червня. І саме цю дату можна прийняти за початок цього тому циклу.

Ще один важливий момент — дата захоплення Цірі Хватами. Тут точкою відліку стає прийом у Лох Грімі, де вперше представлено фальшиву «Цірі». ВЛ датує цю подію 10 липня; тоді ж астрологові Зартісію було дано завдання встановити місцезнаходження «певної особи». Трохи пізніше Емгир вар Емрейс похвалювався магам, що астролог виконав доручення за чотири дні («Завдання, яке не здолала вся ваша славетна академія, звичайний астролог виконав за чотири дні» — ХВ). Сутичка Хватів із Вархагенами сталася через тиждень після того, як Нільфгард почав шукати в тих місцях дівчину («— Гейби це не та, яку нільфгардці вже тиждень шукають?» — ЧП), інакше кажучи, не раніше 21 липня, коли Цірі була в лапах Хватів щонайменше чотири дні (тобто знайшли вони її не пізніше 17 липня).

А 22 липня 1267 р. Цірі стала однією зі Щурів.

1.5. «Кров ельфів»

Для початку циклу важливою й опорною датою для багатьох подій стала Цінтрійська різанина. Під час перемовин щодо Цінтрійського миру (квітень 1268 р.) королева Мева думас: «...пять років тому мозок Каланте, Левиці з крові Кербінів, розбризкався на плитах двору, саме того, який оце видно з вікон» (ВО). Це дає загальну дату — 1263 р.

Підтверджується це й записами Любистка, який нотував у першому варіанті «Півстоліття поезії»: «...саме Кагір був тим, хто вже раз намагався викрасти Цірі. Близько чотирьох років тому, під час різанини в Цінтрі» (ВЛ).

Від Цінтрійської різанини до того, як Геральт знайшов Цірі, минув приблизно рік (у ЩБ битва при горі Содден — це битва, від якої «*ледь рік минув*»; а в серпні 1267 р. Геральт пригадує, що в Мехунових Урочищах «*був там один раз «...» три роки тому. «...» А як вийшов — не пам'ятаю. Бо вивезли мене напівживим на возі*» (ХВ); одночасно цей його спогад фіксує весь строк, за який стаються події саги — від знаходження ним Цірі до червня 1268 р.

Початок же роману — виступ Любистка під Блеоберісом — стався через два роки після Цінтрійської різанини (чи то в 1265 р.: «*Княжна Цірілла «...» зникла під час здобуття міста два роки тому*» — КЕ).

Трісс приїздить до Каер Морену на початку зими, наприкінці того ж 1265 р. Цірі в цей час уже рік як перебуває тут («*вона бігає в цьому вже рік, Мерігольд*» — КЕ).

Нарешті, з тексту КЕ можна з'ясувати початок навчання Цірі магії під керівництвом Йеннефер. У своєму листі до відьмака чародійка пише: «*Милій приятелю, дуже порадував мене Твій несподіваний лист, отриманий через три неповні роки після нашої останньої зустрічі*» (КЕ). Остання зустріч, наскільки нам відомо, описана в ЩБ і сталася, таким чином, 1 травня 1263 р., за кілька місяців до падіння Цінтри. Маючи на увазі ті «*неповні три роки*», ми могли б вважати датою отримання листа — і відповіді — щонайменше квітень 1266 р. У ту мить Цірі вже перебувала в Елландері, а на момент плавання Геральта на барці («*коли місяць тому він писав чародійці*» — КЕ) — могла вже й розпочати навчання.

Таким чином, Йеннефер навчає Цірі магії з весни 1266 р. до червня 1267 р.

2. Оповідання

2.1. «Останнє бажання», «Межа можливого», «Крихта льоду»

Почнемо з оповідань, датування яких можливе напряму — із самих текстів або з даних, що нам відомі з інших творів.

Читач іще познайомиться з романом «Сезон гроз», дія якого відбувається здебільшого в чітко датований проміжок часу — улітку 1245 р. Окрім іншого, там згадано й факт розставання (першого, судячи з усього) Геральта та Йеннефер («*Зворотним пунктом було ваше розлучення. Коли ж це сталося? Рік тому?*» — СГ). Відповідно вперше Йеннефер та Геральт розійшлися в 1244 р.

Любисток згадує про манери Геральта: *«Він мешкав цілий рік у неї вдома у Венґерберзі, й, перш ніж від неї втік, вона зуміла вкарбувати в нього не одне дивацтво»* (КЕ). Маючи на увазі, що після «Крихти льоду» не Геральт, а Йеннефер є ініціаторкою розставання, цю фразу як характеристику можна віднести до першого періоду їх знайомства. А отже, події «Останнього бажання» можна датувати літом-осінню 1243 р.

Якщо ж мати на увазі слова Йеннефер у «Межі можливого» (*«Ці чотири роки зробили своє, Геральте»* — ММ), то події того оповідання можна віднести до 1248 р. «Крихта льоду» тоді відбувається в другій половині 1248 р. або навесні 1249 р.

2.2. «Меч призначення», «Щось більше»

Датування оповідання «Щось більше» ми вже давали: відповідно до спогадів Геральта події відбуваються восени 1264 р.

Дата «Меча призначення» встановлюється відповідно до розмови Йеннефер та Цірі в Елландері, коли Цірі розповідає про свої пророчі сни (*«— Відтоді почалися твої сни? ... Літом... Після того... Бо наступного вже була війна... — Ага, значить, сни почалися після зустрічі з Геральтом у Брокілоні? — Цірі кивнула»* — КЕ). Відповідно їхня зустріч у Брокілоні — це літо 1262 р.

2.3. «Відьмак», «Голос розуму», «Питання ціни»

«Питання ціни» датоване відповідно до дня народження Цірі, до того ж це датування тісно пов'язане з датуванням оповідань «Відьмак» та «Голос розуму».

«Голос розуму» розташований безпосередньо після «Відьмака» (*«Одразу після його прибуття в Елландер Неннеке позбулася паскудних грубих швів із шевської драгви, якою зашили його у Визімі...»* — ГР). Відповідно минуло не більше десяти-чотирнадцяти днів.

Одночасно в ГР Геральт говорить про дитину Паветти як про ту, що має народитися зовсім скоро (*«Якщо мої розрахунки вірні, то дитина мала народитися в травні, майже на свято Беллетейн»* — ГР). Події ж «Відьмака» можна віднести на середину весни (десь квітень): король гріє ноги біля каміну, люди ходять у плащах навіть удень тощо. Тому весна — безпосередньо після Беллетейну, травень — час дії «Голосу розуму».

Рік же можна встановити завдяки відомостям про вік Цірі. Один із найпоказовіших моментів — розмова Йеннефер та Краха ан Крайта у ВЛ, коли ярл розповідає чародійці історію зі «стрибком лосося» Цірі. (*«— І скільки вони тоді мали років? — Він п'ятнадцять, вона — майже дванадцять»* — ВЛ).

Одразу після тієї історії Каланте забрала Цірі в Цінтру, а *«потім прийшло літо, потім осінь, і вже вся нільфгардська орда валила на Цінтру...»* (ВЛ) Маючи ж на увазі встановлену дату Цінтрійської різанини й те, що навесні 1263 р. (напередодні навали Нільфгарду) Цірі мала дванадцять років, отримуємо дату народження 1 травня 1251 р.

Також з оповідання *«Щось більше»* впливає дата загибелі Паветти та повернення до імперії Емгира вар Емрейса. Нам відомо, що Геральт прибув до Цінтри, щоб вирішити питання дитини-несподіванки рівно на шостий рік після її народження, тобто навесні 1257 р. На той час Паветта вже загинула; перехресне підтвердження — бесіда Геральта та Емгира наприкінці ВО (*«Я мав повернутися за дитиною, коли їй виповниться шість років. Ти не став чекати призначеного строку. Хотів украсти її в мене ще до того, як той минув»* — ВО).

Відповідно час подій *«Питання ціни»* — вересень 1250 р. (*«Цірі народилася десь місяців через вісім або й менше»* — ВО; якщо ж брати до уваги звичаєві практики, то можна вважати, що бенкет міг відбутися на Ламмас — свято врожаю).

2.4. «Дещиця істини»

Наскільки можна судити за непрямими даними, це одна з ранніх справ Геральта. Наприклад, він іще багато й охоче розмовляє з Пліткою, чого немає в пізніших текстах. Здається, йому ще непросто визначити типи монстрів.

Щоб хоча б приблизно датувати оповідання, треба визначити вік Геральта.

Навесні 1252 р. Неннеке говорить Геральтові: *«Я ж знаю тебе з пуп'янка, коли я з тобою познайомилася, ти мені до паска спідниці сягав»* (ГР) — інакше кажучи, між чотирма та шістьма його роками. Звідки Неннеке знає відьмака? Цірі пише Геральтові: *«Ти ж також навчався в Храмі, говорила мені про те Мати Неннеке...»* (КЕ). Різниця у віці між Неннеке та відьмаком не може бути менш ніж двадцять років (бо знає вона його явно вже не адепткою, а тією, хто має певний статус у храмі Мелітеле).

Додаткові свідчення щодо віку Геральта можна отримати зі слів Трісс Мерігольд, яка *«знала, що в Каер Морені не тренували дітей уже з чверть століття»* (КЕ). З огляду на те, що Трісс потрапляє до Каер Морену в грудні 1265 р., це дає нам дату кінця навчання останнього відьмака — 1240 р. Якщо ж мати на увазі, що наймолодшим із відьмаків є Ламберт (свідчення з КЕ), і те, що відсилати молодих відьмаків на полювання за потворами навряд чи починали раніше, ніж у шістнадцять, а то й двадцять років, найлогічнішим проміжком часу для народження Геральта є 1210–1215 рр.

(Побічно це підтверджується й інтерв'ю автора, у яких А. Сапковський говорить, що головному героєві під час подій циклу «за п'ятдесят»).

Тоді за приблизну дату народження Геральта можна прийняти 1212 р., а час дії «Дешиці істини» — близько 1233–1235 рр.

2.5. «Менше зло»

Блавікенський Різник та Різанина в Блавікені в циклі згадані лише тричі, причому тільки в «Голосі розуму». Якщо ж мати на увазі, що Елландер розташований у Темерії, а Блавікен — у Лукомор'ї, яке входить у Генгфорську Лігу, можна стверджувати, що це не локальне прізвисько відьмака. А оскільки ніхто раніше не називав його так, то можна зробити логічний висновок, що справа в Блавікені сталася не так давно.

Улітку 1245 р. (СГ) один зі знайомих Геральта відзначив: «...говорять <...> начебто щонайменше пара персон розпрощалася з життям за твоєї допомоги...» Але в Блавікені з життям розсталися семеро за раз, а це аж ніяк не «пара персон». Відповідно ті події відбулися пізніше.

Про погану репутацію Геральта не згадує і Йеннефер під час їхнього першого — та й другого — романтичного періоду. А в «Питанні ціни», восени 1250 р., відьмак згадує, що «минулої зими князь Хробарік <...> намагався найняти мене для пошуків красуні, якій набридли його грубі залицання і яка втекла з балу, загубивши черевичок» (ПЦ). Здається малоймовірним, щоб Хробарік наймав для пошуків своєї Попелюшки людину з реноме маніяка-вбивці (або ж — що також імовірно — ця репутація ще не стала широковідомою). Одночасно така репутація — як уже усталена — певним чином допомагає зрозуміти, чому Каланте для «кінцевого вирішення» проблеми Єжака найняла саме Геральта. Тож події «Меншого зла», скоріше за все, відбулися восени, за рік до бенкету в Цінтрі — у 1249 р.

2.6. «Край світу»

Цілком точно — це перший похід Любистка та Геральта (про це прямо сказано в ГР («Це нагадає мені нашу першу спільну мандрівку на край світу. <...> Ми познайомилися на фестивалі в Гулеті <...> я мусив зникнути тоді на певний час, а Долина Квітів здалася мені відповідним місцем для цієї мети» — ГР).

Ці події жодним чином не могли статися після літа 1243 р. — часу «Останнього бажання». Але щоб з'ясувати нижню можливу дату, нам треба встановити рік народження Любистка.

Дійкстра в травні 1266 р. говорить: «Відомо мені, що тобі близько сорока...» (КЕ). Інакше кажучи, Любисток не міг народитися до 1226 р. Адже до

часу зустрічі з Геральтом він встиг провчитися й повикладати в Оксенфурті («навчався він тут чотири роки, а потім цілий рік викладав на кафедрі труверства та поезії» — KE), а також поїздити країною з виступами (у 1243 р. ельф Еррділь згадує: «Я бачив його колись, коли він співав при дворі короля Етайна у Цідарісі» — OB). Водночас Геральт пригадує, що «серйозно римувати й складати мелодії ти розпочав, коли мав дев'ятнадцять, охоплений коханням до графині де Сталь» (VL); додамо до дев'ятнадцяти щонайменше рік (на становлення стилю, навіть якщо Любисток і справді геніальний поет) і ще рік на викладання на кафедрі труверства та поезії. Загалом це дає не менше, ніж двадцять один рік — вік, у якому Любисток міг полишити Оксенфурт і почати мандрувати (відзначимо, що Цідаріс — найближчий княжий двір до Оксенфурту, що підтверджує слова Еррділя). Тож на момент подій «Останнього бажання» Любисткові щонайменше двадцять один — двадцять два. У якості року народження це дає десь 1221 чи 1222 (оскільки точна дата народження Любистка нам не відома).

Ми маємо ще й опосередковані вказівки на час обох суміжних хронологічно оповідань. У «Краї світу» врожай уже визрів, в «Останньому бажанні» події відбуваються влітку (троянди, пелюстками яких застелено сходи в будинку Берранта, та можливість полювати на сома). Таким чином, події в оповіданні «Край світу», скоріше за все, відбулися за рік до «Останнього бажання», тобто в 1242 р.

2.7. «Вічний вогонь»

Датоване приблизно й не безпосередньо, а через подію, що в той час сталася на Півночі: «— *Переворот у Повіссі! — гарикнув Ондатр. — (...) Короля Риди повалено, нині править там клан Тиссенідів*» (BB). Інакше кажучи, під час подій оповідання в Ковірі та Повіссі до влади прийшов той самий Естерад Тиссен, з яким читач познайомився у «Вежі Ластівки». 1267 року Естерадові 56 років, з них він 29 років прожив у шлюбі з королевою Зулейкою (VL). Водночас старша його дочка Гаудемунда перебуває в шлюбі з князем Вермулену, має десь десятирічного сина. Князь Вермулену займає місце шефа розвідки (тобто він мав активно допомагати Естерадові в захопленні влади в узурпаторів, бо якщо в Повіссі при владі король Рид, то в Ковірі при владі був король Іді).

З «Меншого зла» ми знаємо, що щонайменше за кілька років до різанини в Блавікені чародій Стрегобор перебував у Ковірі, на службі в узурпатора Іді (чи то десь у 1247 р.).

Є ще одне безпосереднє свідчення: зустріч Геральта й Любистка в Нювіграді відбулася в момент, коли Геральт та Йеннефер знову розійшлися («— *Як там із Йеннефер? — Ніяк. — Розумію. — Хріна ти там розумієш*» — BB).

Нам відомо, що в житті Геральта було кілька розривів із Йеннефер (і це не може бути 1251 р., бо тоді Любисток, зустрівши Геральта в храмі Мелітеле, знав про тогочасне припинення стосунків із Йеннефер). Ми знаємо й те, що остання передвоєнна зустріч Йеннефер і Геральта відбулася перед тим, як він вирішив — за кілька місяців до падіння Цінтри — їхати до Каланте, маючи твердий намір забрати Цірі. Розсталися — востаннє перед війною — відмак і чародійка в лютому 1262 р. (« — Скільки минуло від... Рік? — Рік, два місяці й вісімнадцять днів» — ЩБ). Але в 1261 р. Любисток перебуває в Туссані (« — ...сталося воно, — почав рицар, — так якось років із шість тому... Гостив у нас пан поет усю зиму та весну...» — ВО), а Геральт — підтримує зв'язок із Йеннефер.

Десь поміж цими датами розташовано й Новіградську історію. Але десять років — надто великий термін. Чи не можна його скоротити?

Нам відомо, що результатами перемовин Дійкстри з Естерадом Тиссененом була амністія тих, хто сидів у Ковірських в'язницях за «політичними» статтями: колишніх симпатиків «узурпатора Іді» та активних борців із Тиссенідами (тих, кого зовуть «терористами», серед яких і ті, які стануть хребтом Вільної Компанії). Серед майбутніх героїв Битви при Бренні наймолодшою, здається, була Юлія Абатемарко (через шістьдесят п'ять років після Бренни їй нібито сто років). Тому на момент перетворення на Солодку Вітрогонку (зима 1267–1268 рр.) їй навряд чи набагато більше тридцяти. Зогляду ж на добрий стан її здоров'я ув'язнення Юлії не могло тривати надто довго (як не могло початися раніше, ніж вона закінчила військову академію та набула якогось бойового досвіду). Це звужує проміжок часу повернення Тиссена на престол Повіссу десь до 1255–1260 рр.

Щоправда, чистка дисидентів не обов'язково була миттєвою — скоріше, боротьба із «затягнутими партизанами» (ВЛ) затягнулася на кілька років, та й трон Повіссу Тиссеніди могли здобути не водночас із Ковіром, а трохи пізніше.

Тож слід вважати події «Вічного вогню» такими, що сталися в 1260 р.

2.8. «Трохи жертвовності»

Події оповідання відбулися десь між 1244 р. (перше розставання відмака з Йеннефер) і 1248 р. (полювання на дракона): Любисток ганить Геральта за те, що той не може забути Йеннефер.

Точніше дату можна було б спробувати визначити, спираючись на те, що ми знаємо про Оченько. Уперше побачивши, Геральт сприймає її так: «Дівчині не могло бути більше, ніж вісімнадцять років» (ТЖ), — а Любисток пізніше говорить: «Оченько, може, і не наймолодша, але має стільки років, на скільки виглядає» (ТЖ), додаючи, що він знає «лялечку майже з дитинства».

Вона для мене... ну... наче молодша сестра». Інакше кажучи, навряд чи вона може бути молодшою за Любистка більше, ніж на п'ять-вісім років (маючи на увазі, що поет не міг бачитися з нею після початку університетського навчання — десь років із чотирнадцяти). Тому рік її народження — приблизно 1229—1230 рр.

Але в оповіданні є ще одна прив'язка до подій — сама доля Оченька: «...через чотири роки Оченько померла від віспи під час епідемії, що шаліла у Візімі» (ТЖ). З іншого оповідання ми знаємо про близьку в часі пошесть: на бенкеті в Цінтрі в 1250 р. барон Кудкудак говорить про свою дружину: «...слабенька й делікатна, а тепер у нашій місцевості саме віспа» (ПЦ). І якщо це та само епідемія, то «чотири роки тому» дають 1246 р.

Оченько ж, виходить, народилася десь у 1228 р. і на шість-сім років молодша за Любистка.

3. Світова історія

3.1. Кон'юнкція Сфер і Resurrection, початок ери

Для світу відьмака найважливішою подією — завдяки якій тут опинилися різні екзотичні створіння, та й, власне, раси людських і нелюдських істот — було те, що в тексті саги іменується Кон'юнкцією Сфер.

Час цієї події ніде не датовано точно, але подано досить чітко: «...від Кон'юнкції, знову рахуючи по вашому літочисленню, минуло десь тисяча п'ятсот років...» (ХВ)

Водночас наступний том саги «Сезон гроз», окрім іншого, дає формулювання про точку відліку, про хронологію: на рівні «вченої мови» освічена частина суспільства після дати в листах використовує формулу «*post Resurrection*» (дослівно з латини «після Відновлення», при цьому слід зважати, що в християнстві таке формулювання означає «після Воскресіння», після того, як той, хто ліг, знову встав).

Легко помітити, що між «десь тисяча п'ятсот років» і «1267 р. R.» є проміжок більший, ніж у двісті років. Пояснення цьому, на наш погляд, може бути таким: Кон'юнкція Сфер виявилася явищем досить катастрофічним («...я нащадок тих викинутих сюди нещасних істот, які опинилися серед вас після катаклізму, який ви звете Кон'юнкцією Сфер...» — ХВ). Катастрофічним настільки, що завершення його стало точкою відліку для нового літочислення — ельфійського передусім (оскільки ельфи припливли в цей світ на багато століть раніше за людей; перші ж людські поселенці з'явилися тут у середині восьмого століття *post Resurrection*).

3.2. Заколот Фальки та війна Реданії з Ковіром

Заколот Фальки датований серединою XII ст. Але можна спробувати датовати й точніше: Паветта народилася в 1235 р. (під час бенкету в Цінтрі *«принцесі Паветті виповнюється п'ятнадцять років»* – ПЦ). Її мати Каланте народилася десь у 1215 р. (до заміжжя з Ройгнером і народження дитини – і після смерті батьків – *«вона протистояла аристократії, яка бачила в ній виключно дружину для нового короля»* (ЧП), що, без сумніву, тривало якийсь час). Побічним доказом її віку (менш ніж п'ятдесят на момент загибелі) міг би бути вік її подруги-однолітки – королеви Меві (*«стояла перед ним жінка в обладунку, жінка з дуже світлим волоссям. ...він зрозумів, що волосся було не світле, а сиве, хоча обличчя жінки не носило ознак старості. Дозрілого віку – авжеж. Але не старості»* – ХВ). Якщо наше датування правильне, Меві в 1267 р. десь близько п'ятдесяти, що цілком відповідає наведеним даним.

Далі датування стає менш чітким, але натомість ми знаємо, що Каланте народилася з двох ліній наслідування, що тягнуться до Ріаннон, дочки Лари Доррен, за життя й смерті якої почалося повстання Фальки. Відповідно й чоловіча лінія (Фіона – Корбетт – Дагорад, батько Каланте), і жіноча (Амавет – Мюріель – Адалія, мати Каланте) вкладаються в той самий проміжок часу (Фіона й Амавет були близнюками). Три покоління, якщо рахувати за черговістю народжень, дають у середньому 55–60 років (ми точно знаємо, що Амавет загинув у вісімнадцять, встигнувши зачати дочку; ми точно знаємо, що Мюріель Чарівну Лотриню видали заміж досить швидко, оскільки, *«як минуло чотирнадцять, говорили на неї вже – Мюріель Оксамитноока. ...»* Урешті видали її за Роберта, графа Гаррамона» – ХВ).

Три покоління від 1215 дають десь 1155–1160 рр.

Але дивним чином цю дату пов'язано зі ще однією подією на Півночі: із війною Реданії та Ковіру. Дійкстра восени 1267 р. згадує: *«Це скільки ж років Реданія висилає в Ковір амбасадорів? Трохи більше ста двадцяти»*, що дає приблизну дату – 1145 р. Але звернемо увагу, що це дата не стільки підписання першого Ексетерського трактату, скільки зміни офіційних взаємин між Реданією та Ковіром. Якщо мати на увазі, що до смерті короля Реданії Радовіда III Сміливого (Рудого) король в офіційних документах користувався титулом «король Ковіру та Повіссу», то не мав необхідності висилати в Ковір амбасадорів (щонайменше не мав необхідності їх так називати).

Війна між Реданією та Ковіром відбулася невдовзі після того, як Радовід III став королем. Його спадкоємцем на троні став Фріданк – за віком близький до короля Ковіру Гедовія (той зве Радовида «дядечком»). Але саме з Фріданком пов'язаний початок заколоту Фальки.

Як відомо, Фріданк був одружений двічі: уперше з ковірською дворянкою («зберігся також і портретик першої дружини Фріданка, ковірської шляхтички» – ХВ), удруге – з красунею Керро, з якою в нього було двоє дітей-хлопчиків. Ковірську ж шляхтичку «відіслали до Ковіру разом з однорічною дочкою Фалькою» (ХВ).

Причина, через яку наслідний принц міг одружитися з некрасивою дівчиною з Ковіру («очі шаленої вар'ятки, волосся потопельниці й рот ящірки» – ХВ) могла бути тільки політичною. А виникнути вона могла лише в період між відмовою Ковіру сплачувати «понтарську десятину» та підписанням першого Ексетерського трактату.

Пізніше актуальність політичного шлюбу принца Реданії та ковірської шляхтички зникла: за умовами трактату, Радовид III мав титул «короля Ковіру та Повіссу» *de non preiudicando*. А коли така потреба зникла, Фріданк відіслав першу дружину геть.

Інакше кажучи, Фалька починає своє повстання десь через чверть століття після підписання першого Ексетерського трактату. Дату останнього, якщо враховувати все сказане вище, можна встановити в проміжку 1130–1135 рр. (І років десять, десь до 1145 р., потреби в амбасадорах Реданії в Ковірі не виникало – до смерті Радовида).

Через десять-п'ятнадцять років після смерті Радовида відбулося щонайменше дві події. На ковірський престол сів Герард, син Гедовія, – останній Тройденід, а Фріданк мав назвати свого сина від другого шлюбу спадкоємцем трону.

І тоді почалося повстання Фальки. Участь у ньому взяла не лише реданська, але й ковірська шляхта («збройний заколот спершу вибухнув (...) як битва законної первородної доньки за трон, що їй належав» – ХВ). Як відомо, першими жертвами Фальки стали батько й двоє її зведених братів: першого короля Реданії, що став перед фактом відмови від трону Ковіру, було вбито в заколоті, який ковірська шляхта підтримала. І програш Фальки та кінець династії Тройденідів дивно співпадають у часі. Якщо припустити підтримку Герардом заколоту Фальки, то стає зрозуміло й зміна правлячої династії Ковіру, де Естеріль Тиссен жорстко дотримувався нейтралітету. Водночас зі зміною династії в Ковірі починають говорити про Ексетерські трактати – у множині; тож під час зміни династії було підписано й другий договір, що дублював перший, але вже з новими гравцями.

Що цікаво: відповідно до слів Ярпена Зігріна, гноми понад сто років працюють на те, щоб жити поряд із людьми. За хронологією виходить, що почали вони відразу після заколоту Фальки. Схоже, що втрати серед мирного кваліфікованого населення були такими, що королям довелося дозволити гномам «жити поруч».

3.3. Зруйнування Каер Морену

Перші відьмаки з'явилися «триста років тому», у Х столітті, коли потвор було дуже багато. Схоже, що відьмаки блискуче виконали завдання — потвор різко поменшало, але відьмаків залишалося чимало. У якийсь момент назовні вийшов їхній конфлікт із магами (що цілком доречно з огляду на те, що читачі дізнаються із «Сезону гроз» про походження відьмаків). Більше того, бунт проти відьмаків спровокували саме маги («*отой мерзотний пасквіль, отой поширений “Монструм”, який збудив фанатиків і надихнув їх на злочин, також, подекують, був анонімним твором якогось чарівника*» — КЕ).

У тому самому фрагменті Трісс Мерігольд чітко фіксує й дату зруйнування Каер Морену: «*Я... не відчуваю потреби спокути стосовно події, що мала місце за півстоліття до мого народження*» (КЕ). Йеннефер говорить Геральтові: «*Я знаю Трісс довше, ніж тебе*» (ЧП) — інакше кажучи, раніше за 1243 р., причому тут ідеться про дружні взаємини, які навряд чи були можливі раніше, ніж Трісс стала повноправною чародійкою. Про вік Йеннефер на момент її зникнення в Безодні Седни нам відомо точно («*Мені дев'яносто чотири роки*» — ВЛ). Це дає 1173 р. Трісс же постійно позиціонує себе як старшу сестру Цірі, тобто різниця у віці між ними навряд чи може бути більшою, ніж двадцять років (маючи на увазі дещо розтягнене сприйняття часу магівками). Мабуть, не буде великою помилкою вважати, що Трісс молодша й за Геральта й що дата її народження — між 1215 та 1220 рр. Відповідно руйнування Каер Морену могло б датуватися десь 1165—1170 рр.

Є ще одне свідчення: Весемір є останнім із відьмаків, які бачили — і асистували — Проби й мутації (нагадаємо: останніми хлопчиками, які через ті мутації пройшли, були Ескель, Геральт і трохи молодший за них Ламберт; і ось уже чверть століття в Каер Морені немає нових дітей, бо немає тих, хто міг би вдало провести Проби). Якщо так, то «столітній дід» міг бути свідком — а може, навіть захисником — Каер Морену. І це також цілком співпадає з датою, яку ми вивели.

Відзначимо також, що невдоволення діяльністю відьмаків мало глибоке коріння: нам відомі слова Радовида III Рудого: «*Не маю нічого проти відьмаків. Нехай собі полюють на вампірів. Аби тільки платили податки*» (КЕ).

Наслідком заколоту Фальки було, окрім збезлюднення, розповсюдження потвор, а як результат — посилення впливу відьмаків. Кедвен, який не постраждав від армії Фальки безпосередньо, але на території якого розташовано школи як відьмаків, так і магів (Каер Морен та Бан Ард відповідно), не зміг змиритися з присутністю обох осередків. І залишитися мав тільки один («*без допомоги чародіїв фанатики не здобули б тоді замок*» — КЕ).

3.4. Війна з ельфами, Шерраведд

Під час прогулянки Галереєю Слави Геральт, розглядаючи картини, говорить: «...війська фельдмаршала Ройпеннека з Третогору здійснили різанину в Лох Муйні й Ейст Гемлеті, убивши всіх ельфів, не зважаючи на вік і стать. І розпочалася війна, яка закінчилася різаниною під Шерраведдом» (ЧП). Події під Шарраведдом Геральт датує під час мандрів із Цірі: «Еліренн. (...) Вона повела їх на битву двісті років тому» (КЕ).

Цікаво, що ця цифра — двісті років — з'являється щонайменше двічі: двісті років дріади боронять Брокілон, і стільки ж років тому гноми зрозуміли необхідність мирного співіснування з людьми («Ми мусимо жити поряд одне з одним. (...) Років двісті ми про те знаємо, а десь понад сто над тим працюємо» — КЕ).

Чи можливо датувати ту війну точніше, ніж «середина XI ст.»? Мабуть, ні, але можливо хоча б спекулятивно пов'язати її з часами Радовида I Великого, прадіда Радовида III Сміливого (Рудого). Тут можливі два підходи: або ж прізвисько «Великий» він дістав безпосередньо за виграну війну (оскільки відбувалася вона під лозунгами «скинемо людей у море», на повне знищення), або ж війна стала результатом безвладдя після смерті короля (відзначимо, що як ініціатора походу у верхів'я Понтару названо фельдмаршала, а не короля). Також укажемо, що й Шерраведд, і Лох Муйн, і Ейст Гемлет розташовані не в Реданії, а в Кедвені, тож подальші події, очевидно, з цим пов'язані.

3.5. Шестирічна війна й заснування Капітулу

Це наступні «великі сюжети» історії магії у світі відьмака, що представлені в Галереї Слави на острові Танедд.

Важливою Шестирічна війна виявилася навіть завдяки не стільки розмаху, скільки тому, що маги — уперше з часів Новіградської унії — втрутилися в політичне життя (чого не було навіть під час другої війни з ельфами: «...у війнах не брав участь жоден із тих, хто зве себе чародієм» — ЧП).

Тим, хто зупинив Шестирічну війну (за неповносправного короля, «бо король був дебілом» — ЧП), був Раффар Білий. Судячи з усього, саме його діяльність призвела до необхідності створення Капітулу: «...скоро в брутальній війні прикінчили тих, хто не хотів визнавати Капітул і підпорядковуватися Закону. Між іншими — Раффара Білого...» (ЧП)

Час створення Капітулу — між Шестирічною війною та повстанням Фальки (один із засновників і перших членів Капітулу — Радмір із Тор Карнедда — загинув під час заколоту Фальки: з нього живцем здерли шкіру біля спаленого

повстанцями міста Мірте, першої оселі магів — ЧП). Тобто між 1070 р. та 1155–1160 рр. Утім, з огляду на фактичну повноту влади в руках Раффара Білого створення Капітулу та смерть Раффара сталися не пізніше 1100 р.

3.6. Перша висадка й інші легендарні події

Відповідно до версії, яку королі, крім того, озвучують у своєму колі (чи то без необхідності користуватися версіями офіційними, а тому без ідеології), *«п'ятсот років тому наші предки висадилися на пляжах»* (КЕ). Інакше кажучи, у VIII ст.

Низку подій не можна точно датувати. Утім, дещо про них нам відомо.

Точно відомо, що Нільфгард заселяв Південь самостійно й незалежно від першопоселенців між Понтаром та Яругою (Північ не мала з Нільфгардом *«майже ніяких контактів»* ще за часів Фальки; а з точки зору простого люду нільфгардці — *«то нащадки Чорних Сейдхе, кожен то знає»* — КЕ).

Точно відомо, що магів серед прибулих спочатку не було (першому магові, легендарному Янові Беккеру, відповідно до внутрішнього коментаря магичного співтовариства, *«Силу (...) вдалося опанувати вже після висадки»* (ЧП).

Точно відомо, що Беккер був першим і найвідомішим попервах магом (сюжети його діянь цілком звично агіографічні: *«змушує воду политися зі скелі», «розганяє хмари», «стримує ураган»*).

Точно відомо, що переселенці-люди прибули не на одному кораблі, а кількома ітераціями (*«Беккер і Джамбатіста піддають магичному тесту дітей наступних поселенців»* — ЧП).

Кількість магів, «насичення» магами суспільства за перші триста років досягнуло максимуму: у маленькому Блавікені ще двісті років тому жив свій маг Іріон, у власній башті. Тим дивнішим є скорочення кількості магів на момент подій саги: башта Іріона двісті років стоїть незайнятою, кількість магів, які прийшли «у професію» за останні сто — сто п'ятдесят років, непомірно більша, ніж кількість «старих кадрів». Навряд чи можна пояснити це суто біологічними причинами: схоже, події навколо створення Капітулу виявилися куди більш жорстокими, ніж може здатися на перший погляд.

3.7. Емгир вар Емрейс

Можна спробувати встановити й вік імператора Нільфгарду. Коли в 1235 р. народилася Паетта, Емгир уже був у вигнанні, а на троні Нільфгарду впродовж кількох років перебував узурпатор. У вигнання ж Емгира відправили в тринадцять років, тож він ніяк не міг народитися після 1222 р. 1250 року він поводиться як молодик (*«Паетта й Дані шепотілися, тримаючись за руки й ледь»*

не стикаючись лобами» — ПЦ), тож навряд чи буде перебільшенням вважати роком його народження 1220 р. На момент же фінальної зустрічі з Геральтом імператорові Нільфгарду десь 46–47 років.

Нам уже доводилося фіксувати суміщення третьої хвили Великого Мору (1294 р.) та зміни на політичній арені в Нільфгарді: замість Емгира вар Емрейса на трон сходить Морвран Воріс (той самий, якого змовники в 1267 р. називають «*малюк Морвран*» — ВО).

Змінив же його — і, схоже, з поверненням до політики Емгира — Ян Кальвейт (він встиг надати Хувенагелю посаду венендальського бургграфа та жупника (а Хувенагель, як відомо, помер у 1301 р.). Утім, характерно, що Ян Кальвейт не помилював коад'ютора Імперії Петера Евертсена, який помер у в'язниці, куди його запроторив попередній імператор, у 1301 р. Кальвейт же правив близько тридцяти років щонайменше — саме він реабілітував врешті-решт Евертсена в 1328 р.

І на той момент, як здається, Північ і Південь уже — політично й в управлінні — разом: у 1373 р. молода Німуе вільно (хоча й повільно) проходить від провінції Нільфгарду до школи на Танедді й з другої спроби вступає в неї.

Хронологія

Міфологічні часи

«Першим був викинутий хвилею Жолудь, а з Жолудя проклюнувся Великий Блеоберіс, найстарший із дубів» (КЕ).

Легендарні часи

II ст. до Resurrection — початок Кон'юнкції Сфер; на землю, досі заселену гномами та гномами, прибули ельфи.

0 р. post Resurrection (p. R.) — початок літочислення, кінець Кон'юнкції Сфер як загального катастрофічного процесу.

Сер. VIII ст. — перша висадка «з чотирьох кораблів», виникають три королівства; перший маг — Ян Беккер — починає пізнавати Силу. «Розпізнання Обранців».

Історичні часи

839 р. p. R. — народився Еміель Peric Рогеллек Терзіф-Годфруа, Вищий Вампір.

Сер. IX ст. (?) — Новіградська унія між магами, володарями, жерцями й друїдами; пакт про відділення магії від держави.

- Сер. X ст. (?)** — маги-рenegати створюють для боротьби з потворами відьмаків.
- Перша третина XI ст. (?)** — експедиція Монка.
- Сер. XI ст. (?)** — фельдмаршал Ройпеннек із Третогору нищить ельфів у Лох Муйні та Ейст Гемлеті.
- Друга третина XI ст. (?)** — битва при Шерраведді та загибель Еліренн разом із молоддю ельфів.
- 1060–1080 рр. (?)** — смерть Радовида I Великого, Шестирічна війна, Раффар Білий.
- 1110** — створення Капітулу. Смерть Раффара Білого, винищення незгідних.
- 1135 р. (?)** — Перший Ексетерський трактат, народження Фальки. Лара Доррен еп Шіададь стає коханкою Крегеннана з Лоду.
- 1136 р.** — Фріданк відсилає Фальку разом із матір'ю назад до Ковіру й одружується з Керро; смерть Крегеннана з Лоду; народження Ріаннон, дочки Лари Доррен; смерть Лари Доррен.
- 1145 р.** — помирає Радовид III Сміливий (Рудий); королем Реданії стає Фріданк.
- 1153 р. (?)** — Ріаннон стає дружиною Г'ойдемара й королевою Темерії.
- 1154 р. (?)** — Герард Тройденід стає королем Ковіру.
- 1155 р. (?)** — народився Весемір, відьмак із Каер Морену.
- 1155–1160 рр. (?)** — заколот та війна Фальки.
- 1160 р. (?)** — народжуються Фіона й Амавет, діти Ріаннон, та Адель, дочка Фальки. Г'номи починають активно співпрацювати з людьми.
- 1162 р. (?)** — зміна династії в Ковірі; король Естеріль Тиссен, Другий Ексетерський трактат.
- 1165 р. (?)** — облога й руйнування Каер Морену.
- 1169 р.** — 1 травня народилася Йеннефер.
- 1177 р.** — помирає від чуми Адель.
- 1178 р.** — помирає Фіона, убито (на дуелі) Амавета.
- 1179 р.** — народжується Мюріель Чарівна Лотриня.
- 1190 р. (?)** — народилася Неннеке.
- 1211 р.** — народився Естерад Тиссен.
- 1212 р. (?)** — народився Г'еральт із Рівії.
- 1215 р. (?)** — народилася Каланте, Левиця Цінтри.
- 1217 р. (?)** — народилася Мева, королева Лирії та Рівії.
- 1218 р.** — Висогота з Корво тікає з Оксенфурту, звинувачений у ересі; у Нювіграді посилюється влада жерців.
- 1219 р.** — народився Сігізмунд Дійкстра.
- 1220 р. (?)** — народилася Трісс Мерігольд; народився Емгир вар Емрейс.
- 1221 р. (?)** — народився Любисток (Юліан Альфред Панкрац, віконт де Леттенгоф).

- 1228 р. (?)** – народилася Оченко, бард. Висогота починає викладати в еміграції, в Імперській Академії в Капель Граупін.
- 1232 р. (?)** – Геральт отримує два мечі, медальйон та починає кар'єру відьмака.
- 1233 р. (?)** – події оповідання «Дешиця істини»; переворот у Нільфгарді, трон захоплено узурпатором, Емгира вар Емрейса відправлено у вигнання.
- 1235 р.** – народилася Павеетта, дочка Каланте; народилася Юлія Абатемарко, майбутня Солодка Вітрогонка.
- 1237 р.** – Любисток вступає до Оксенфуртського університету. Висогота, звинувачений узурпатором Торресом у державній зраді, тікає до Еббінгу.
- 1238 р.** – Естерад Тиссен оженився на Зулейці. Війна між Едірном й Темерією та захоплення Едірною долиною Понтару. Фольтест стає королем Темерії. Народилася дочка Фольтеста та його сестри Адди. Прокляття Чорного Сонця й початок полювання на «змінених» дівчат королівської крові.
- 1239 р.** – початок Північних війн. Захоплення Нільфгардом Еббінгу.
- 1240 р.** – Любисток починає серйозно займатися поезією; у Каер Морені перестають тренувати дітей та підлітків.
- 1241 р.** – Любисток закінчує Оксенфуртський університет із відзнакою. Починає працювати на кафедрі труверства та поезії.
- 1242 р.** – події оповідання «Край світу». Народження Ангулеми.
- 1243 р.** – події оповідання «Останнє бажання».
- 1244 р.** – перше розставання Геральта та Йеннефер.
- 1245 р.** – дочка Фольтеста, ставши стригою, починає тероризувати Візіму.
- 1246 р. (?)** – події оповідання «Трохи жертвовності».
- 1247 р. (?)** – Геральт, якого обмовив Стрегобор, тікає з Ковіру, з двору короля Іді.
- 1248 р.** – події оповідання «Межа можливого»; народився Кагір.
- 1249 р.:**
лютий – події оповідання «Крихта льоду»;
жовтень – події оповідання «Менше зло»; Павеетта зустрічає Дані.
- 1250 р.** – події оповідання «Питання ціни»; віспа в Темерії та Цінтрі; помирає Оченко.
- 1251 р.:**
квітень – події оповідання «Відьмак»;
1 травня – народжується Цірі;
травень-червень – події оповідання «Голос розуму».
- 1255 р. (?)** – повернення Ковіру під владу Естерада Тиссена.

- 1257 р.** — Дані та Паве́тта зникають у Безодні Седни; Емгир вар Емрейс повертається до Нільфгарду; народився онук Естерада Тиссена Гвіскар Вермулен; перший приїзд Геральта до Каланте.
- 1260 р.** — події оповідання «Вічний вогонь»; повернення Повіссу під владу Естерада Тиссена.
- 1261 р.** — Любисток у Туссані.
- 1262 р.:**
- 10 лютого** — Геральт укотре розходиться з Йеннефер;
- літо** — події оповідання «Меч призначення».
- 1263 р.:**
- зима** — Цірі перебуває на Скелліге; «заручення» з Г'ялмаром, сином Краха ан Крайта;
- 1 травня** — остання передвоєнна зустріч Геральта та Йеннефер;
- осінь** — Нільфгард нападає на Цінтру; перша битва при Соддені; падіння Цінтри, загибель Каланте. Геральт і Любисток виїжджають на північ, до Ковіру та північних князівств;
- листопад** — друга битва при Соддені, події на горі Содден; розгром Нільфгарду.
- 1264 р.:**
- серпень** — події оповідання «Щось більше»;
- осінь** — Геральт привозить Цірі до Каер Морену.
- 1265 р.:**
- осінь** — виступ Любистка під дубом Блеоберісом, зустріч із Ріенсом; Йеннефер рятує Любистка;
- грудень** — Трісс Мерігольд їде до Каер Морену.
- 1266 р.:**
- лютий** — від'їзд до Елландеру;
- березень-квітень** — зустріч із Ярпенем Зігріном, битва з Білками;
- квітень** — зустріч Цірі та Йеннефер, початок навчання магії;
- травень** — Геральт пливе на барці; сутичка з реданською розвідкою; зустріч Любистка й Дійкстри; з'їзд королів у Харге; Геральт і Філіппа Ейльгарт полюють на Ріенса в Оксенфурті.
- 1267 р.:**
- 10 червня** — виїзд Цірі та Йеннефер із храму Мелітеле;
- 17 червня** — зустріч Геральта з Кодрінгером та Фенном;
- 27 червня** — Цірі та Йеннефер прибувають до Горс Велену; Цірі вбиває віверну, знайомиться з Тиссаєю де Фрьес та Маргаритою Ло-Антіль, увечері втікає до Геральта;
- 28 червня** — зустріч із Геральтом в Гірундумі; прибуття Йеннефер та рятування Цірі від Дикого Полювання;

- 30 червня** – Геральт, Йеннефер та Цірі прибувають до Горс Велену та на Танедд; банкет на Танедді, убивство Візіміра в Третогорі;
- 1 липня** – заколот магів на Танедді; утеча Цірі через Телепорт Лари; захоплення Йеннефер Енідою Фіндабайр; убивство Кодрінгера та Фенна, яке здійснили Шіруу й найманці;
- 2 липня** – нільфгардські війська переходять Яругу;
- 3 липня** – Шіруу та Назаріан доставляють комендантові Настрогу фальшиву «Цірі»;
- 4 липня** – капітуляція Рівії: Спалла й Скалла, рівійські фортеці, захоплено без облоги;
- 5 липня** – битва при Альдерсберзі; армію Демавенда та Меви розбито;
- 10 липня** – фальшива «Цірі» при імператорському дворі в Лох Грімі;
- 12 липня** – захоплено Венґерберг;
- 14 липня** – Зартісій встановлює місцезнаходження Цірі; Мільва вперше зустрічає в Брокілоні відьмака;
- 17 липня** – Цірі знаходять Хвати та рицар Сверс;
- 21 липня** – сутичка Хватів із Вархагенами;
- 22 липня** – Цірі приймають у свою ганзу Щури;
- 24 липня** – кедвенський експедиційний корпус займає Верхній Едірн;
- 26 липня** – кінець розгрому Лирії, Рівії та Едірну. Мільва повертається до Брокілону; відьмак уже ходить;
- 30 липня** – Мільва виїздить на допомогу ельфійському команду;
- 4 серпня** – початок наступної фази операції Нільфгарду: наступ на Дрісхот силами IV Кінної армії, щоб захопити переправи на Іні. Любисток прибуває до Брокілону;
- 5 серпня** – телеконференція в Монтекальво, створення Ложі Чародійок; Мільва повертається до Брокілону. Геральт із Любистком виїзять із Брокілону;
- 7 серпня** – атака нільфгардців на Ділінжен;
- 8 серпня** – порятування Геральтом і Мільвою Кагіра;
- 10 серпня** – зустріч дружини Геральта із Золтаном Хіваєм;
- 16 серпня** – сутичка компанії з мародерами; у Дол Блатанна «розпаковано» Йеннефер;
- 17 серпня** – зустріч із Регісом, нічна п'ятника;
- 19 серпня** – друга зустріч у Монтекальво; утеча Йеннефер; Цірі зі Щурами нападає на дочку барона Касадей; Геральта та Любистка хапає Віссегерд;
- 21 серпня** – зустріч Йеннефер та Краха ан Крайта на Скелліге;
- 22 серпня** – Скеллен віддає Дакре Сіліфанту доручення формувати ганзу;
- 23 серпня** – Йеннефер у святині Фрейї;

- 27 серпня** – розмова Йеннефер через мегаскоп із її конфідентами та з Тріс Мерігольд;
- 28 серпня** – Йеннефер відпливає зі Скелліге в бік Безодні Седни;
- 30 серпня** – Битва-на-Мосту; драккар Йеннефер зтягнуто в магічний вир; Йеннефер захоплює Вільгефорц;
- 6 вересня** – компанія Геральта тікає з армії королеви Меви;
- 7 вересня** – Готспорн зустрічається зі Щурами, Цірі їде з ним;
- 8 вересня** – загибель Готспорна;
- 9 вересня** – Бонгарт убиває Щурів у Ревнощах і захоплює Цірі в полон;
- 12 вересня** – Бонгарт у Фано купляє для Цірі Ластівку; Тріс Мерігольд прибуває в пошуках Йеннефер на Скелліге;
- 15 вересня** – Кенна знайомиться зі Скелленом; Никляр розповідає про події в Ревнощах; гасса Пугача стає на слід Бонгарта; різанина на арені в Клермонті;
- 17 вересня** – Геральт зустрічається з Ангулемою та погоджується допомогти Фулько Артевельде;
- 22 вересня** – Кенна викриває присутність Ріенса;
- 23 вересня** – втеча та поранення Цірі, бійка Геральта з Кагіром;
- 25 вересня** – розділення компанії Геральта: Мільва, Любисток та Регіс їдуть до Туссану, Кагір, Ангулема та Геральт – до Бельгавену;
- 27 вересня** – Висогота знаходить Цірі;
- початок жовтня** – різанина на руднику «Ріальто», втеча Геральта, Кагіра та Ангулеми; розмова відьмака з Аваллак'хом; компанія Геральта потрапляє до Туссану;
- 8 жовтня** – Висогота знімає шви з ран Цірі;
- 26 жовтня** – Дійкстра прибуває до Лан Ексетера на розмову з королем Естерадом Тиссенном;
- 31 жовтня** – різанина в Дун Даре;
- 19 листопада** – різанина на озері Тарн Міра; Цірі входить у Вежу Ластівки;
- 25 листопада** – Цірі зустрічається з Королем Вільх;
- 1 грудня** – Цірі тікає від Народу Вільх.
- 1268 р.:**
- 8 січня** – Геральт виїздить у справі до Помероля, підслухана розмова за колотників;
- 9 січня** – від'їзд дружини Геральта з Боклера;
- кінець лютого** – загибель Рейнара де Буа-Френа на перевалі Сервантеса;
- початок березня** – Ярре тікає до Визіми, записується в армію;
- середина березня** – битва при Бренні; перемога Півночі над Нільфгардом;
- друга декада березня** – оперативна перемога армій Півночі на правому березі Яруги;

- кінець березня** — Цірі та Геральт із дружиною в'їжджають до замку Стигга; смерть Вільгефорца й Бонгарта, арешт Скеллена, загибель дружини Геральта; зустріч з Емгіром вар Емрейсом;
- 2 квітня** — з'їзд королів до Цінтри;
- 9 квітня** — Цірі підпалює арену в Клермонті;
- середина квітня** — парад перемоги в Новіграді;
- друга декада квітня** — спроба вбивства Дійкстри і його втеча з Третогору;
- друга декада травня** — Йеннефер викликають у Монтекальво; зупинено страту Любистка;
- 26 травня** — Геральт, Любисток і Цірі переходять Яругу;
- 1 червня** — зібрання Ложі разом із Цірі;
- 6 червня** — загибель Геральта, Цірі відвозить відьмака та Йеннефер у засвіти;
- червень** — перший Великий Мор.
- 1269 р.** — смерть Іоли Другої та Расті в Маріборі під час епідемії; процес над Скелленом та його засудження на смерть.
- 1272 р.** — другий Великий Мор; загибель Філіппи Ейльгарт.
- 1272–1276 рр.** — гоніння на чарівниць на Півночі та в Нільфгарді.
- 1294 р.** — третій Великий Мор, смерть імператора Емгира вар Емрейса, на троні Нільфгарду — Морвран Воріс.
- 1298 р. (?)** — Морврана Воріса скинуто, на троні Нільфгарду Ян Кальвейт.
- 1301 р.** — у в'язниці помирає колишній коад'ютор Імперії Петер Евертсен; помирає Хувенагель.
- 1305 р. (?)** — помирає Фабіо Сахс, мореплавець та відкривач нового континенту.
- 1309–1318 рр.** — війна Двох Єдиногорів (у Кедвені?).
- 1328 р.** — Ян Кальвейт реабілітував Петера Евертсена.
- 1331 р.** — помирає Стелла Конгрев.
- 1333 р.** — стара Юлія Абатемарко розповідає про битву при Бренні.
- 1340 р.** — помирає Шані, декан кафедри медицини Оксенфуртської академії.
- 1350 р.** — навала гааків.
- 1352 р.** — Гвіскар Вермуллен, герцог Крейденський, розповідає про свого діда Естерада Тиссена.
- 1360 р. (?)** — народилася Німуе.
- 1367 р. (?)** — Німуе з іншими дітьми слухає казку про Геральта, яку розповідає дід Посвист.
- 1373 р.** — Німуе йде з Нільфгарду до Горс Велену вступати в школу магічок.
- 1374 р.** — початок навчання Німуе в Горс Велені.
- 1378 р.** — Німуе вперше бачить Цірі на березі озера.
- 1430-ті рр.** — практика Кондвірамурс у Німуе в Ініс Вітре.

1432 р. – народився Флоуренс Делланой, автор «Казок і казань» та опові-
док про відьмака й відьмачку.

1460–1475 рр. – Флоуренс Делланой – секретар та бібліотекар при імпе-
раторському дворі.

1510 р. – помер Флоуренс Делланой.

Скорочення назв творів із циклу про відьмака

- В – «Відьмак» (збірка «Останнє бажання»).
- ВВ – «Вічний вогонь» (збірка «Меч призначення»).
- ВЛ – «Вежа Ластівки».
- ВО – «Володарка Озера».
- ГР – «Голос розуму» (збірка «Останнє бажання»).
- ДІ – «Дещиця істини» (збірка «Останнє бажання»).
- КЕ – «Кров ельфів».
- КС – «Край світу» (збірка «Останнє бажання»).
- КХ – «Крихта льоду» (збірка «Меч призначення»).
- МЗ – «Менше зло» (збірка «Останнє бажання»).
- ММ – «Межа можливого» (збірка «Меч призначення»).
- МП – «Меч призначення» (збірка «Меч призначення»).
- ОБ – «Останнє бажання» (збірка «Останнє бажання»).
- ПЦ – «Питання ціни» (збірка «Останнє бажання»).
- ТЖ – «Трохи жертвовності» (збірка «Меч призначення»).
- ХВ – «Хрещення вогнем».
- ЧП – «Час погорди».
- ЩБ – «Щось більше» (збірка «Щось більше»).

Коментарі

...лежало воно тут-таки, біля входу в заляту долину Кум Пукка — Кум Пукка, або ж «Долина Пака»: у валлійському фольклорі чарівна долина, у якій живе Пак — ельфійське створіння, яке, крім іншого, є одним із головних персонажів п'єси В. Шекспіра «Сон літньої ночі».

...верхівки масиву І Уїтва — І Уїтва, чи Ір-Уїтва, — найвища точка в горах Уельсу, гора, з якої, як кажуть, можна побачити Ірландію.

Берег тут був завалений ератичними валунами — назва «ератичний» походить від лат. *erraticus* — «блукаючий»; ератичним називають каміння, занесене льодовиками на велику відстань від виходів скельних порід.

То була мешканка Фаєрі — власне, *Faërie* — чарівна країна ельфів та фей у валлійському й британському фольклорі; шлях туди інколи відкривається через озера, а частіше — через пагорби.

Одна з Тілвіт Тег — Тілвіт Тег (з вал. «Добра Сімейка») — це одна з назв ельфів у валлійському фольклорі. Відзначимо, що використана так звана непряма назва того народу, оскільки, згідно з давніми повір'ями, промовити справжнє ім'я когось надприродного — значить прикликати його.

Одна з тих, кого пікти й ірландці звали Даойне Ші, Народом Пагорбів — «Народом Пагорбів» в ірландському фольклорі зветься ельфи (оскільки, згідно з віруваннями, у пагорбах — часто кришталевих — вони й живуть, відкриваючи ті Пагорби раз чи двічі на рік і заманюючи туди необережних мандрівників. Звернімо увагу ще на два моменти: по-перше, для позначення ельфів Галахад вживає те само слово, яким користуються ельфи у світі відьмака, — «*Sidhe*»; але в цьому випадку ми користуємося звичною для нас транскрипцією: «Ші».

По-друге, розгляньмо перше слово того позначення «Daoine», що цілком відповідає презирливій назві людей у мові ельфів світу відьмака: «Dh'oine».

Рицар короля Артура, володаря замку Камелот, володаря Літнього Краю, а також Думнонії, Дифнейнта, Повісс, Дифеду — у Камелоті, як відомо, розташовувалася резиденція короля Артура й «штаб-квартира» рицарів Круглого Столу; Думнонія — одне з реальних королівств бритів у Корнуолі, що потерпало від навали саксів; Дифнейнт — королівство на півострові Корнуолл, що виникло з частини Думнонії; Повісс — середньовічне королівство в центральній частині Уельсу (згідно з легендами, придворним бардом там якийсь час був знаменитий Таліссин; Дифед (або Дивед) — королівство в південно-західній частині Уельсу, що за часів пізньої античності перебувала під контролем римлян.

Я — Галахад, син Ланселота дю Лак й Елейни, дочки короля Пеллеса, пана в Каер Бенік — Галахад є одним із найвідоміших рицарів Круглого Столу, оскільки в пізніх легендах артурівського циклу він був тим, кого обрав Грааль, а відповідно саме він вилікував Короля-Рибалку з артурівських легенд. Згідно з традицією, по лінії батька він походить від лінії Давида та Йосипа Аримафейського (того само, що привіз Грааль із кров'ю Христа в Британію). Ланселот дю Лак (або Озерний) — найбільш величний рицар Круглого Столу, «перший меч Британії», той само рицар, який був причетний до загибелі королівства Артура (і в якого був роман із Гвіневрою — дружиною Артура). Пеллес, володар замку Корбенік, який в артурівському циклі інколи вважається Королем-Рибалкою, володарем Спустошених Земель; саме він обманом змушує Ланселота переспати зі своєю дочкою Елейною, бо, згідно з пророцтвами, від цього союзу повинен народитися великий герой, який знайде Грааль і зніме прокляття зі Спустошеної Землі.

Якщо мати її по ліву руку і їхати лісами, то за два дні доберешся до Дінас Дінллею, а далі — до Каер Даталю — Дінас Дінллей (або Дінас Дінллей), згідно з четвертою гілкою «Мабіногіону», це місто, де зростає і виховувався валлійський герой Ллеу (інколи — Хлеу) Лау Гиффес, родоначальник валлійців; Каер Даталь (по-іншому Каер Датіл) — фортеця в Арфоні, де мав двір Мат ап Матонві, один із великих магів «Мабіногіону». Обидва міста розташовані в Уельсі.

Що значить спис зі скривавленим вістрям? Що значить і чому страждає Король із пробитим стегном? Що значить панна в білому, яка несе Грааль, срібну тарілку?.. — ці запитання належать легенді про так званого Короля-

Рибалку, або Скаліченого Короля, володаря Замку Граалю. Постановка цих запитань пов'язана з можливістю отримати доступ до Граалю. Згідно з легендою про Персеваля, він, уперше опинившись у замку й на бенкеті Короля-Рибалки, так і не поставив запитання щодо суті того, що відбувалося в бенкетній залі, і не отримав можливості ані дістати Грааль, ані зцілити Скаліченого Короля. А під час того бенкету до зали заносили спис, на вістрі якого з'являються й стікають униз краплі крові; Скалічений Король увесь бенкет страждав від болю в пораненому стегні; під кінець бенкету до зали увійшла панна в білому, несучи Грааль. Спис у християнізованому варіанті легенди став списом Лонгіна, що ним було проколото Ісуса, який висів на хресті; у Грааль Йосип Аримафейський зібрав кров Христа; і тільки Скаліченого Короля так і не було позбавлено язичницьких рис.

Або ж, як звуть її друїди, Аннун — Аннун (вал. *Annwn*, буквально «бездонний») у валлійській міфології — потойбічний світ, де панує Араун, володар «гінчаків Аннуна», що женуться за загublеними душами.

Той змій, знай, зветься Уроборос — образ змія, що кусає себе за хвіст, уособлюючи вічність, вважається символом вічності, а в європейську (вірніше — античну) культуру прийшов із Єгипту. Давньогрецьке слово «Уроборос» складається зі слів οὐρά (хвіст) та βορά (їжа) — «той, хто поїдає свій хвіст». У пізнішій алхімічній символіці Уроборос уособлював смерть та переродження як безкінечні процеси трансформації.

Кондвірамурс виставила руку за борт — треба відзначити, що артурівський цикл знає героїню з подібним іменем; це Кондвірамур(с), або Бланшефлор, дружина Персеваля, легендарного рицаря Круглого Столу, тісно пов'язаного з легендою про Грааль. Крім того, у німецькій рицарській традиції вона вважається матір'ю Лоенгріна, Лебединого Рицаря. Ім'я Кондвірамурс походить від старофранцузького *Coin de voire amors* — «ідеал справжньої любові».

Вона ж була на острові Ініс Вітре — британська традиція знає острів зі схожою назвою: Ініс Вітрін (*Ynis-witrin*) — Скляний Острів. Згідно з одним із ранніх варіантів артурівського циклу, на Скляний Острів (що асоціюється з Гластонбері — у народній етимології «Скляна фортеця») привозить викрадену Гвіневу, дружину короля Артура, Мельвас, один із його супротивників. У пізнішій традиції Ініс Вітрін вважали іншою назвою Авалона, Острова Яблук, куди після смерті було відвезено Артура.

...Німуе. Володарка Озера — Німуе — також значуще ім'я для артурівського циклу. Це ім'я в романах про рицарів Круглого Столу має чарівниця, яка вважалася ученицею легендарного мага Мерліна й одночасно тією, яка заманила його в Кришталевий грот, щоб упіймати там у пастку, де він перебуває донині. Згідно з Т. Мелорі, Німуе — одна з тих чарівниць, що супроводжують човен із помираючим Артуром на Авалон.

і Королем-Рибалкою — Король-Рибалка, або ж Скалічений Король, — іще один персонаж артурівського міфу. Згідно з традицією рицарських романів, він є володарем замку, у якому зберігається Грааль. Король страждає від завданої в стегно рани, а через рану потерпає вся його країна. Герой-рицар, опинившись у замку, може під час бенкету поставити правильне запитання щодо всього, що діється перед його очима, але здебільшого такою можливістю не користується. Правильно й вчасно поставлене запитання мало б зцілити Короля-Рибалку, а одночасно й усе його королівство.

...другу позицію серед онейроманток — онейромантия (від давньогрець. *ὄνειρος* — «сон» та *μαντική* — «пророчий дар») — це мистецтво віщування за сновидіннями: мистецтво давнє й із чималим культурним багажем (від історії Йосипа Красивого в Біблії до «Тлумачення сновидінь» З. Фрейда).

Знай пропорції, мосці пані, як казав один із професорів академії, ерудит — схоже, що той професор і справді був ерудитом: цитату взято з п'єси «Помста» (1834) графа Олександра Фредро, відомого польського комедіографа.

Помірність особливо важлива, коли змушуєш мітлу носити воду — це одна з найвідоміших (аж до екранізації В. Діснеєм в анімації «Фантазія», 1940 р.) історій про учня чорнокнижника, який, діставши можливість творити чари, не зумів прорахувати наслідки закляття.

...строгі у своїх лініях акватинти й аквафорти, літографії та контрастні мецотінти — перераховано різновиди мистецьких технік зображення: *акватинта* — метод гравірування, за якого перед протравленням малюнок на поверхню печатної форми наноситься кислотовідпірна смола; під час нагрівання пластини смола плавиться й травлення кислотою йде неоднорідно; через це акватинта нагадує малюнок аквареллю; *аквафорта* — спосіб гравірування, результат якого називається «офортом»; на металевій пластині роблять малюнок голкою, поглиблюють зображення травлення кислотами й заповнюють їх фарбою, після чого друкують зображення на папері; *літографія* — різновид друку, де на папір переносяться малюнки, виконані за спеціальною технологією на пласкій поверхні

(«камені» — звідси назва); при цьому на поверхні, з якої друкують, малюнки не різьбляться, сама поверхня залишається гладенькою; *мецотінт* — або «мецо-тінто» — вид гравюри на металі, де поверхня спершу «зерниться» (укривається великою кількістю маленьких заглиблень за допомогою спеціального обладнання), а тоді на неї наноситься малюнок через «загладжування» тих фрагментів, які на гравюрі будуть світлішими.

...*оздобленим кольє з перидотів* — напівкоштовне каміння темно-зеленого чи зеленувато-сірого кольору.

...*дахи веж і пінаклі замку* — пінаклі — декоративні вежички в романській та готичній архітектурі, часто увінчані гострим шпилем.

...*підігрівалися гіпокаустом, що містився десь у підвалах* — гіпокауст (від давньогрец. ὑπο — «під» та καυστός — «гарячий») — поширена з часів античності система обігріву; від печі гаряче повітря системою труб та каналів подавалося в житлові приміщення, під підлогу, через яку й вівся обігрів.

...*було то ні більше, ні менше, як «Speculum aureum», твір серйозний і непростий* — «Золоте зеркало» — таку назву мали кілька творів у європейській культурі та історії, зокрема відомий твір під такою назвою, який написав Бартоломео Маранта, знаний ботанік Нового часу, котрий досліджував лікарські властивості рослин, отрути та протиотрути тощо.

Чорний і незграбний абрис будівлі: муру із зубцями, стовпа, самотнього наріжного beffroi — у середньовічній архітектурі бєфруа — у міському перш за все просторі — спочатку використовувалося як сторожова башта, на якій висів набатний дзвін; пізніше бєфруа стало елементом ратуші — по суті, зараз це найчастіше башта на ратуші, яку можна побачити в більшості середньовічних міст.

Скофін звереснув — традиція нашої реальності розрізняє кокатриксів та скофінів; перший і справді вважається спорідненим із василіском як за природою, так і за походженням з однією різницею: кокатрикс наслідує від «батьків» ознаки півня, а не змії. Але скофін у нас більш відомий через скандинавський фольклор, де в ньому бачать лиса-перевертня, гібрид лиса й kota, який так само, як і василіск чи кокатрикс, має погляд, що вбиває.

Мама мусила щось передчувати, називаючи мене іменем лиса-хитруна з повсюди відомого казкового циклу — Лис Рейнар (Рейнеке) — один із

найвідоміших героїв французької «міської повісті»; її головна сюжетна лінія цілком знайома нам із народних казок: це боротьба хитрого та розумного Лиса Рейнара з жорстоким і кровожерним Вовком Ізенгрином та із сильним, але не дуже розумним Ведмедем Бреном. Найвідомішою новочасною версією роману є поема «Рейнеке-Лис» Гете.

Бо, вичитавши щось подібне в старовинній баладі, серце те мав він намір засмажити й княгиню Анарієтту примусити, аби та на очах усього двору те серце з'їла — один із найвідоміших любовних сюжетів у поезії трубадурів. Зазвичай його пов'язують із життям та долею Гільйома де Кабестаня: прибувши до двору Раймунда Русільйонського, молодий трубадур, маючи взаємне почуття до графині Маргарити, виказав себе перед графом. Той наказав убити поета, вирізати його серце, засмажити та подати графині на обід. Коли та зрозуміла, що сталося, то вистрибнула з вікна й розбилася на смерть. Пізніше схожий сюжет використовував Бокаччо у своєму «Декамероні».

...стоїть у черзі до княжого камерарія — у Середньовіччі урядова особа, яка завідувала прибутками міста або князя. Відповідно вона могла видавати й грошове утримання обраним владою особам.

У княгині їх цілий регімент — від франц. *regiment* — «полк», застаріла назва для військового підрозділу, що дорівнює полку за сучасною градацією.

...перекинувши стос розкладених книжок і фасцикулів — фасцикула (від лат. *fasciculus* — «пучка») — у давньому діловодстві підшиті разом документи різного змісту, складені за реєстраційними номерами.

...це пеан, що вихваляє отупіння й мерзенність — пеан (від давньогрец. *παῖνον*) — хорова пісня на честь божества, найчастіше Аполлона як бога зцілення, під час великих морових хвороб чи загроз схожого штибу.

Верхівки пагорбів оздоблювали кромлехи й дольмени — кромлехи та дольмени — різновиди мегалітичного мистецтва, відомі ще за часів кам'яного віку, неоліту. Кромлех (від валлійського *crom* — «вигин» та *llech* — «кам'яна плита») являв собою кілька вертикально поставлених кам'яних плит, що часто вибудовувалися в кругову чи спіральну конструкцію; найвідомішим кромлехом є Стоунхендж. Дольмен (від бретонського *taol maen* — «кам'яний стіл») — давні культові (інколи погребальні) споруди, складені з кам'яних плит, часто п'яти або шести, де поставлене чотирикутником каміння

накривалося пласкою плитою, наче столом. Інколи у фронтальній плиті робили круглий виріз.

...зі справжнім демонічним рогатим букраніоном — спочатку букраніоном (букраній — від давньогрец. βουκράνιον — «бичачий череп») називали різновид орнаменту в класичній грецькій архітектурі у вигляді бичачих черепів, оздоблених рослинним візерунком (звідси й назва). Кінський обладунок у нашій реальності частіше називали «шанфрон» (у французькій традиції), але «букраніон» дає образ кінського наголовного обладунку у вигляді фантастичного створіння.

Ен Сейдже, Народ Пагорбів, — то ельфи твого світу. Ми ж Ен Елле, Народ Вільх — Народом Пагорбів, як ми вже відзначали, називали ельфів у британській та ірландській традиціях (за уявленнями про їхнє місце проживання). Про Народ Вільх відомо куди менше, хоча найбільше інформації містить балада Й. Гете «Лісовий Король» («*Erlkönig*» — дослівно «Вільшаний Король»), де присутній образ демонічного короля ельфів.

...твій волохатий предок по мечу — мається на увазі наслідування «по мечу» (по чоловічій лінії) та «по куделі» (по жіночій); оскільки Цірі — людина по лінії коханого Лари Доррен, то ці слова мають сенс.

...разом ходили вони до храмової інфіми — інфімами (від лат. *infima* — «нижчі») у ранньомодерні часи називали нижчий клас духовних семінарій, де навчали азів мов та вмінням писати й читати.

...від ланової повинності відібрані — «лановою піхотою» за часів Стефана Баторія називали полки, утворені з хлопства, по одному з 20 ланів; в історії Речі Посполитої ланова повинність охоплювала винятково королівські землі та селян, що осідали на них.

...кольорові буфасті плудри — плудрами (від нім. *Pludern* — «відставляти») у ранньомодерній Польщі називали панталони — короткі штани, що сягали коліна, із буфастими штанинами. Якийсь час були звичайною формою для ландскнехтів (і тоді вироблялися з коштовних тканин: оксамиту, атласу тощо).

...кінний патруль визімського бейліфа — у середньовічній Англії судовий пристав або помічник шерифа, який мав право проводити арешти та арештовувати майно.

...на **ординансах** — ординансами в Польщі називали накази у війську, які видавалися командуванням для підлеглих (звідси «ординансовий офіцер» — офіцер для передачі наказів, ординарець); у переносному значенні — «у розпорядженні військової влади», найманці.

Дефетизм — від франц. *défaite* — «поразка», політичний настрій, що передбачає бажання поразки власній країні чи уряду; ширше — відсутність віри в перемогу.

Безоар — чужорідне тіло, що знаходять у шлунку тварин, найчастіше в жуйних; у Середньовіччі вважалося, що безоар має магічні властивості — вилучення та захист від отрут; ним лікувалися.

Ми вже й гіберну заплатили, і ліверунок, і поголовне, і поральне, і подимне, і хвостове, і осеп — перераховано різновиди податків, якими обкладали селян у ранньомодерний час; *гіберна* (від лат. *hibemare* — «зимувати») — податок для звільнення від квартирування армії в зимовий час; *ліверунок* — сплата за право на постачання якогось товару чи послуги; *поголовне*, або поголовщина, — це прямиий земельний податок, що нараховувався від числа тих, хто в господарстві проживає, незалежно від їхньої участі в робочому процесі; *поральне* (або «поплужне») — податок, що встановлювався на лан, одиницю земельної власності; *подимне*, або «подворне», — це податок, яким обкладалися «дими» — хати, де мешкали окремі родини, які мали своє опалення («дим»); *хвостове* — податок, що встановлювався залежно від кількості тварин у господарстві; *осеп*, або осип, — податок зерном (для якого потрібні були сипучі міри зерна).

...**далеко не всі наші читачі читають пресу, що видається на південь від Твіда** — Твід є містом із прикордоння Англії та Шотландії; відповідно «на південь від Твіда» — та преса, що видається для англійців.

...**листи члухувського комтура до Вінриха фон Кніпроде** — Вінрих фон Кніпроде (1310–1382) — 22-й великий магістр Тевтонського ордену; вважається, що саме за час його магістерства Тевтонський орден досяг свого розквіту; Члухув — місто в Помор'ї, з 1312 р. перебувало у власності Тевтонського ордену; там розташований другий за розміром (після Мальборка) тевтонський замок (саме там була резиденція Ульріха фон Юнгінгена — великого магістра під час Грюнвальдської битви).

...**не пізніше, ніж у день Зелених Святюк** — три останні дні Зеленого тижня перед Трійцею та перші три дні Троїцького тижня.

...**рицар Генріх фон Швельборн** — рицаря Генріха фон Швельборна згадує Ян Длугош як комтура хоругви з Тухеля (нині — Тухоль, Польща), що загинув при Грюнвальді.

...**вирушив назавтра після неділі Exaudi Domine** — шоста неділя після Великодня, іменована за словами латинського антифону «*Exaudi, Domine, vocem meam, qua clamavi ad te; miserere mei, et exaudi me!*» — «Почуй, Господи, голос мій, що ним я взиваю до Тебе; зглянься на мене й помилуй мене» (Пс. 26:7).

Wer guter Fraue Liebe hat / Der schämt sich aller Missetat... — трохи змінений рядок із пісні німецького трубадура Вальтера фон дер Фогельвейде «Похвала любові» (у приблизному перекладі: «Хто володіє доброю Пані Любов'ю / Той соромиться будь-якого злодійства»).

Свята Урсула, патронко — свята Урсула — свята католицької церкви, яка, згідно з агіографічними переказами, загинула від рук диких гунів, відмовившись стати дружиною гунського короля (оскільки дала клятву безшлюбності). Вважалася покровителькою не тільки весілля та щасливого шлюбу, але й людини, яка перебуває в смертельній небезпеці на війні.

...**який відважно бився під Дамієттою** — облога й штурм Дамієтти належать до подій П'ятого хрестового походу (1217–1221); саме місто-порт розташоване в Єгипті й було центральним пунктом військових операцій того походу.

Кісткою святої Урсули, святою Кордулою й усіма одинадцятьма тисячами кельнських дівиць-міщанок — свята Кордула, згідно з агіографічною легендою, була учасницею ходи святої Урсули так само, як й одинадцять тисяч християнських дів, які загинули під Кельном від рук гунів.

...**на хольку** — хольком звалося парусне судно в Північному регіоні, ним користувалися здебільшого торговці.

«**Annales seu Cronicae Incliti Regni Temeriae**» — обігрується назва твору Яна Длугоша «Аннали, чи Хроніка славетного королівства Польського», найвідомішої польської історичної хроніки (зокрема, там зроблено детальний опис Грюнвальдської битви, який, схоже, автор узяв за зразок для битви під Бренною).

...**мали на гонфалоні велике срібне сонце** — гонфалоном (від ст.-франк. *gund* — «війна» та *fano* — «знамено») називалося прийняте в Середньовіччі

знамено квадратної або прямокутної форми, яке внизу закінчувалося стрічками або вимпелами; кріпився гонфалон на поперечній перекладині. Чимось схожий на православну хоругву.

...**оберштер** — звання в ранньомодерній армії, що відповідало пізнішому «полковник»; від «оберштера» походить пізніше «оберст» (із тим самим значенням).

...**загуділи кривули, оліфанти й сурми** — тут перераховано музичні духові інструменти, використовувані в армії (зокрема, оліфантами називали роги для подавання сигналів на полюванні й у бою; одним із найвідоміших був оліфант, у який дудів Роланд із «Пісні про Роланда»).

...**зробивши нещасному аматорську лапаротомію** — лапаротомія — хірургічна операція, що є розрізом черевної стінки для того, щоб отримати доступ до черевної порожнини.

...**професійний юргельдник** — юргельдом називалася платня (найчастіше та, яку сплачували не помісячно, а щороку — звідси перенесення цієї назви на поняття дані).

...**навколо хоругви з якірним хрестом** — якірним хрестом називається різновид геральдичної фігури, де суміщено хрест та півмісяць (хрест спирається нижнім кінчиком на півмісяць, немовби «стоїть» на ньому).

...**за вдалу резекцію кишечника, тонкого й товстого, спленектомії й зшивання печінки** — спленектомією (від давньогрец. σπλήν — «селезінка» та ἐκτομή — «вирізання») називається хірургічна операція з видалення селезінки.

...**пхнув хірурга держакком шпонтон** — шпонтон (або «еспантон» — від лат. *spentum* — «спис») — різновид держаккової зброї з широким великим пером та хрестовиною, що не дозволяє зброї застрягнути досить глибоко.

На мерлонах, на крокштинах, на дахах веж, на гзімсах, на парапетах і вимпергах, на ринвах, ґаргулях та химерах — частини фортифікаційних оздоблень замків; **мерлон** (від фр. *merlon* — «простінок») — виступи на верхній частині фортечної стіни, зубці, розташовані на рівних відступах; **крокштин** (від нім. *Kragstein* — «скоба») — кінчик опорної балки, що виступає зі стіни; **гзімси** — частина карниза; **вімперг** (від нім. *Windberg* — «захист від вітру») — гостроконечний шпиль над порталами чи віконними отворами в готичній

архітектурі; *гаргульї та химери* — скульптурні прикраси в готичній архітектурі у вигляді фантастичних створінь.

...до великої зали, повної статуй, справжньої гліптотеки — гліптотека (від давньогрец. *glyptos* — «вирізаний» та *theke* — «сховище») — зібрання скульптур та виробів із каменю.

...погляди алебастрових канефор — канефорами (від давньогрец. *Κανηφόροι* — «ті, що несуть священні кошики») називалися учасниці святкових процесій на Діонісії, вони несли кошики з фруктами, призначеними для жертвоприношення. В архітектурі канефорами були різновиди каріатид — скульптур, що підпирали стелю.

...жоднісінських ревіндикацій — ревіндикаціями (від лат. *re* — «повторно» та *vim dicere* — «оголошую про застосування сили») називається процес передавання речі чи земельного володіння попередньому володареві в разі, якщо ця річ чи наділ були передані у володіння іншій стороні (наприклад, у Польщі міжвоєнного періоду так називалася передача конфіскованих за часів Розбору церков від православної церкви католикам).

Хочу Дол Блатанна як алод — алодом (від давньонім. *al* — «повний» та *lod* — «володіння») називається земельний наділ, виділений у повне феодальне володіння; володар мав на землі алоду повну владу, але не мав права залишати його кордони без дозволу сеньйора.

А що з фідейкомісом? <...> Що з примогенітурою? — перераховано різновиди правових заповітних політик; *фідейкоміс* (від лат. *fides* — «довіра» та *committo* — «доручаю») — забезпечення певного порядку спадкування невідчужуваного майна; *примогенітура* (від лат. *primus* — «перший» та *genitus* — «народжений») — буквально «первородство», принцип наслідування в монархіях.

...зустрічалися несподівані хоси й беси — назва базових торговельних операцій на біржах, пов'язаних із грою на підвищення ставки (хоси) або на зниження вартості цінних паперів чи товарів (беси).

Цінтра має бути перетворена на кондомініум — кондомініум (від лат. *con* — «разом» та *dominium* — «володіння») — принцип спільного володіння нерухомістю кількома власниками.

Владу ж слід увести комісаричну — комісарами (від лат. *commissarius* — «уповноважений») називали намісників, представників зовнішньої влади, призначених спеціальними наказами.

У довгому ряду потемнілих і закурених контерфектів — контерфектами в давнину називали портрети.

Гефрейтор — військове звання (від нім. *Gefreiter* — «звільнений»), спочатку в німецькій армії, а тоді й в інших військах; попервах гефрейторів обирали із солдатів-ветеранів для розведення вартових, конвоювання арештованих та інших справ, виконання яких потребувало довірених осіб.

...що воно за дивний авторамент — автораментом у Речі Посполитій називали різновиди найманого війська (наприклад, рейтари, драгуни, лісовчики тощо); форма найму військ і водночас зовнішній вигляд солдатів, які належали до того автораменту.

...у халаті й важкій делії з випоротків — випоротками називали шкури, зняті з ненароджених телят чи іншої скотини.

...було густим, гарячим і липким, наче крупник — крупник — юшка з крупами; утім, у польській традиції «крупниками» називали ще й різновид горілчаної настоянки на меду та спеціях.

Під піднятою полою намету стояв рицар — у романах та інколи й у щоденному житті серед звичок рицарів було встановлення намету на перетині кількох шляхів та виклик на бій будь-кого, хто не погоджувався б із певними твердженнями (наприклад, тими, що стосувалися дам серця рицарів).

...пару фреток — фретками, або фуру, звуться домашні тхори, які в середньовічній Європі певний час замінювали котів (як у ролі мишоловів, так і в ролі домашніх улюбленців).

...дзеркало Камбускана — Камбускан згадується в «Кентерберійських оповідках» Дж. Чосера як король Саррасу; герой «Історії сквайра» з книжки отримує чарівне дзеркало Камбускана від короля Аравії та Індії; якщо зазирнути в дзеркало, можна було побачити, які нещастя чекають на країну, хто тебе любить і ненавидить, а чиста діва могла помітити там гріхи підлої людини, у яку вона закохалася.

Візьмімо хоча б те, що сталося з паном Гавейном та Зеленим Рицарем — історія сера Гавейна та Зеленого Рицаря належить до найвідоміших із циклу легенд про рицарів Круглого Столу. Гавейн, племінник короля Артура й уособлення вірності своєму слову, приймає парі від Зеленого Рицаря, який приходить на бенкет короля Артура й пропонує, аби хтось із рицарів відрубав йому голову, але з умовою, що через рік та один день Зелений Рицар завдасть йому свого удару. Після того, як голову Зеленого Рицаря було відрубано, він підняв її, поставив на місце й щез. Через рік Гавейн вирушив на пошуки Зеленої каплиці, де мав зустрітися із Зеленим Рицарем. Гостюючи в лорда Бертілака, він домовився, що той віддасть Гавейнові все, що вполює за день, узамін на отримання того, що зуміє здобути в цей день Гавейн. За відсутності Бертілака його дружина намагалася звабити Гавейна, але лише подарувала йому поцілунок (який той увечері повернув лорду Бертілаку). Наступного дня це вже два поцілунки, третього — три й зелений пояс дружини лорда, що захищає від будь-яких ран. Гавейн залишив пояс собі. В останній день за ним прийшов Зелений Рицар, двічі тільки замахнувся й зупинив удар, а з третім завдав Гавейнові невеличку рану, бо виявилось, що лорд Бертілак і Зелений Рицар — це та сама особа, а рана — нагадування про невиконану обіцянку.

...одного разу вирушили на захід, до Тінтагелю — із замком Тінтагель у Корнуолі пов'язані дві легенди артурівського циклу. По-перше, саме в цьому замку батько Артура, король Утер Пендрагон, звабив обманом леді Ігрейну, і саме в цьому замку за рік після того Артур народився; по-друге, саме в замку Тінтагель розгортаються головні події легенди про Трістана, бо саме тут, згідно з легендою, править король Марк, чоловік Ізольди, із якою в Трістана зав'язався роман.

Літературно-художнє видання

САПКОВСЬКИЙ Анджей
Відьмак. Володарка Озера

Роман

Керівник проекту *М. Г. Шакура*
Координатор проекту *К. В. Озерова*
Відповідальний за випуск *О. В. Стратілат*
Редактор *О. І. Стужук*
Художній редактор *А. В. Ачкасова*
Технічний редактор *І. О. Гнідая*
Коректор *О. О. Старова*

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: corp@bookclub.ua

- за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88
  - на сайті Клубу: www.bookclub.ua
  - у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом
- Надсилається безоплатний каталог**

**Запрошуємо авторів, перекладачів,
художників, редакторів до співпраці**

e-mail: publish@bookclub.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@bookclub.ua
www.trade.bookclub.ua

Київ

тел./факс +38(067)575-27-55
e-mail: kyiv@bookclub.ua

Одеса

тел./факс +38(067)572-44-28
e-mail: odessa@bookclub.ua

Сапковський А.

С19 Відьмак. Володарка Озера : роман / Анджей Сапковський ; перекл. з пол. С. Легези ; комент. С. Легези, Н. Средіна й О. Стужок. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. — 576 с.

ISBN 978-617-12-3254-9 (PDF)

ISBN 978-617-12-3114-6 (укр.)

ISBN 978-83-7578-069-7 (пол.)

Обранка долі Цірі продовжує пошуки Геральта і Йеннефер і нарешті дістається Вежі Ластівки, яка виявляється порталом в інший світ, сповнений небезпеки та підступності. Цірі заплуталася: вона ніяк не може потрапити в потрібний час і в потрібне місце. Але десь далеко, у майбутньому, на неї чекають ті, хто готовий прийти на допомогу і спрямувати велике Призначення у правильне річище... Війна між Нільфгардом і нордлінгами триває, наближається велике кровопролиття: Королівства Півночі об'єдналися заради перемоги. На відьмака та його друзів чекають важкі випробування і смертельна небезпека. Чи зможуть вони впоратися із цим?

**УДК 821.162.1
ББК 84(4Пол)**